T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BİZANS İMPARATORU VII. KONSTANTİNOS PORPHYROGENİTOS, DÖNEMİ VE ESERLERİ (913-959)

(DOKTORA TEZİ)

Hıdır Nezih BAMYACI

BURSA - 2023

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BİZANS İMPARATORU VII. KONSTANTİNOS PORPHYROGENİTOS, DÖNEMİ VE ESERLERİ

(913-959)

(DOKTORA TEZİ)

Hıdır Nezih BAMYACI

DANIŞMAN:
Prof. Dr. Hasan Basri ÖCALAN

BURSA - 2023

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı'nda 711542007 numaralı Hıdır Nezih BAMYACI'nın hazırladığı "Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porphyrogenitos, Dönemi ve Eserleri (913-959)" başlıklı Doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 24/03/2023 günü 10.00 - 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. Hasan Basri ÖCALAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Sezai SEVİM
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Doğan YAVAŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Murat KEÇİŞ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Birsel KÜÇÜKSİPAHİOĞLU
İstanbul Üniversitesi

24/03/2023

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porphyrogenitos, Dönemi ve Eserleri (913-959)” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

16/02/2023

Adı Soyadı: Hıdır Nezih BAMYACI
Numarası: 711542007
Anabilim Dalı: Tarih Anabilim Dalı
Programı: Doktora Programı
Tezin Türü: Doktora Tezi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 16/02/2023

Tez Başlığı / Konusu: Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porphyrogenitos, Dönemi ve Eserleri (913-959)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 496 sayfalık kısmına ilişkin, 16/02/2023 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %7'dir.

Uygulanan filtrelemeler:
1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

16/02/2023

Adı Soyadı:	Hıdır Nezih BAMYACI
Öğrenci No:	711542007
Anabilim Dalı:	Tarih Anabilim Dalı
Programı:	Doktora Programı
Statüsü:	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora

Danışman
Prof. Dr. Hasan Basri ÖCALAN
16/02/2023

ÖZET

Yazar Adı Soyadı	Hıdır Nezih BAMYACI
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı
Tezin Niteliği	Doktora Tezi
Mezuniyet Tarihi	
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hasan Basri ÖCALAN

Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porphyrogenitos, Dönemi ve Eserleri (913-959)

Mevcut tez çalışması 913-959 yılları arasında Bizans İmparatorluğu tahtında oturan VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un yaşamını ve eserlerini konu almaktadır. Çalışma imparatorun yaşamını ve eserlerini bir arada ele alan ulusal veya uluslararası güncel bir eserin bulunmamasından kaynaklanan eksikliği gidermek amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde dönemin tarihi kaynakları ve döneme dair güncel tetkik eserlerden faydalanılarak imparatorun yaşamına değinilmiştir. İmparatorun eserlerini konu alan ikinci bölümde ise ilk olarak imparatoru bu entelektüel faaliyetlerde bulunmaya iten sebepler ve imparatorun çalışmalarını hazırlarken istifade ettiği kaynaklar, çalışma biçimi ve eserlerinin genel özellikleri değerlendirilerek tekil eser incelemeleri için bir bağlam oluşturulmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise VII. Konstantinos'un askeri metinleri ve Genesios Tarihi, Theophanes Continuatus, De Administrando Imperio, De Ceremoniis, De Thematibus, Hippiatrica, Geoponica, Narratio de imagine Edessena başlıklı çalışmaları incelenmiştir. İmparatorun çalışmaları incelenirken eserlerin kim veya kimler tarafından yazıldığı, eser yazılırken ne tür kaynaklara ve yöntemlere başvurulduğu, eserin hangi amaçla yazıldığı ve döneminde hangi işlevleri gördüğü gibi sorular cevaplanmaya çalışılmıştır. Ayrıca okuyucunun metinlerin muhteviyatı ile ilgili fikir sahibi olabilmesi amacıyla genel hatları ile eserlerin içeriklerine değinilmiş ve modern tarihçilerin görüşleri eşliğinde günümüzde eserlerin tarihi kaynak olarak taşıdıkları önem ve sağladıkları fayda tartışılmaya çalışılmıştır. Son olarak ise Bizans tarihi çalışmaları alanının bazı geleneksel başvuru kaynaklarında imparatorun siyasete ilgisizliğinin göstergesi olarak değerlendirilen bu eserlerin çoğunlukla göz ardı edilen politik bağlamlarına değinilmektedir.

Anahtar kelimeler: ***VII. Konstantinos Porphyrogenitos, Makedonya Hanedanı, Orta Bizans Dönemi, Bizans Tarihi, Onuncu yüzyıl.***

ABSTRACT

Name & Surname	Hıdır Nezih BAMYACI
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	History
Subfield	Medieval History
Degree Awarded	Ph.D.
Date of Degree Awarded	
Supervisor	Prof. Dr. Hasan Basri ÖCALAN

Reign and Works of Byzantine Emperor Constantine VII Porphyrogenitus (913-959)

The present theses study focuses on life and works of Constantine VII Porphyrogenitos, who reigned as Byzantine Emperor between 913 and 959. The study is prepared in order to make up for the lack of a national or international up-to-date book that deals with the life and works of the emperor within the scope of a single work. In the first chapter of the study, the life of the emperor was mentioned by making use of the historical sources of the period and the current researches related to the era. In the second chapter, which deals with the works of the emperor, the reasons that led the emperor to engage in these intellectual activities, the sources he used, his way of working and the general characteristics of his studies were evaluated to create a context for the evaluation of his individual works. Then, the military texts of Constantine VII and his works titled History of Genesios, Theophanes Continuatus, De Administrando Imperio, De Ceremoniis, De Thematibus, Hippiatrica, Geoponica and Narratio de imagine Edessena were examined. While examining the works of the emperor, it was tried to answer questions such as who or by whom the works were written, what kind of sources and methods were used for these studies, for what purpose the works were written and what functions they had in its period. In addition, in order to make the reader to have an idea about the content of the texts, the contents of the works were mentioned in general terms, and the importance of the works as a historical sources, and the benefits they provide for historical researches today were tried to be discussed, accompanied by the views of modern historians. Finally, the political contexts of these works, which are considered as an indicator of the emperor's indifference to politics, thus generally ignored in some traditional reference sources of the field of Byzantine history studies, are mentioned.

Keywords: Constantine VII Porphyrogenitus, Macedonian Dynasty, Middle Byzantine Period, Byzantine History, the tenth Century.

TEŞEKKÜR

Öncelikle, mevcut tez çalışmasının hazırlık sürecini titizlikle takip ederek bana yol gösteren, tamamlanma sürecinde ise sabrını ve anlayışını esirgemeyen tez danışmanı hocam Prof. Dr. Hasan Basri Öcalan'a minnet ve şükran duygularımı ifade etmek isterim. Tez konusunun belirlenme sürecinde danışman hocamın yönlendirmesi ile irtibata geçtiğim, bana nezaket göstererek kıymetli vaktini ayıran Prof. Dr. Casim Avcı'ya tez konusunun ve kaynakçasının şekillenmesine sağladığı büyük katkıdan dolayı minnettarım. Çalışmanın tamamlanma aşamasında kıymetli tavsiyeleri ile karşılaştığım pek çok güçlüğü atlatmamı sağlayan Doç. Dr. Nilüfer Alkan Günay'a kılavuzluğu ve gösterdiği yakın ilgi sebebiyle teşekkürlerimi sunuyorum. Mesaimizin son aylarında tez çalışmasına odaklanmama yardımcı olmak adına idari iş yükümün ciddi bir bölümünü fedakârca üstlenen, tez çalışmasının teknik gerekliliklerini yerine getirmeme yardımcı olmak için uzun saatlerini ayıran ve manevi destekleri ile her zaman moralimi yüksek tutmaya gayret eden bölümümüz araştırma görevlilerine çok şey borçluyum. Her birini bir mesai arkadaşından ziyade bir aile ferdi olarak gördüğümü bilmelerini isterim. Seneler süren bir çalışma sürecinin her safhasında manevi yükü benimle paylaşan, neticelenme safhasında ise metni gözden geçirirken günler boyu benimle beraber emek harcayan sevgili eşim Deniz Kurtuldu Bamyacı'ya olan minnettarlığım tarifsizdir. Ruhen ayakta kalmamı kendisine borçluyum. Son olarak, bu çalışmayı iki kıymetli insanın anısına armağan etmek istiyorum. Bunlardan ilki, ailemin talihini sakinlerine daima sonsuz ufuklar ve benzersiz imkânlar sunmuş İstanbul kenti ile buluşturan ve vefatının üzerinden geçen onlarca yıla rağmen emeklerinden hala fayda gördüğümüz büyükbabam Yasin Bamyacı'dır. Kısa süre önce hem eşimin hem de benim tez çalışmalarımızı tamamlama sevincini paylaşma imkânı bulduğumuz sevgili babamız Nevzat Kurtuldu ise bu metin basıma hazırlanırken beklenmedik şekilde aramızdan ayrıldı. Kendisini her andığımızda hayatın tüm zorluklarına rağmen nasıl zarif, temiz ve erdemli kalabildiğini hatırlayacağız ve bu nadide mirasa layık olmaya çalışacağız. Dileğim odur ki bu iki kıymetli insanın ruhları şad olsun ve hatıraları daha nice kuşaklar boyu yaşasın.

Bursa, 2023 **Hıdır Nezih BAMYACI**

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **İ**
ABSTRACT ..... **İİ**
TEŞEKKÜR ..... **İİİ**
KISALTMALAR ..... **Vİİ**
GİRİŞ **1**
1. Tarihsel Arka Plan **1**
2. Amaç ve Yöntem **8**

1. VII. KONSTANTİNOS PORPHYROGENİTOS'UN YAŞAMI VE DÖNEMİN OLAYLARI **14**
1.1. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Yaşamının İlk Yılları **14**
1.2. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Gölgede Kaldığı Yıllar **19**
1.2.1. İmparator Aleksandros'un İktidarı 19
1.2.2. Naipler Konseyi Dönemi 22
1.2.3. I. Romanos Lekapenos'un İktidarı 32
1.3. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Tek Başına Saltanatı **56**
1.3.1. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un İdare ve Hukuk Alanındaki Faaliyetleri 56
1.3.2. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Askeri Faaliyetleri 88
1.3.3. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Diplomatik Faaliyetleri 93
1.3.4. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Yaşamının Son Yılları 109

2. VII. KONSTANTİNOS PORPHYROGENİTOS DÖNEMİ ESERLERİ **117**
2.1. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'u Entelektüel Faaliyetlere İten Sebepler **117**
2.2. VII. Konstantinos Porphyrogenitus'un Kaynakları, Çalışma Biçimi ve Eserlerinin Genel Özellikleri **136**

2.3. VII. Konstantinos Porphyrogenitus'un Eserleri 141
2.3.1. Excerpta Historica 141
2.3.2. VII. Konstantinos'un Resmi Tarih Programı: Genesios ve Theophanes Continuatus 164
2.3.2.1. Genesios Tarihi 166
2.3.2.1.1. Genel Çerçeve 166
2.3.2.1.2. Metin Değerlendirmesi 172
2.3.2.2. Theophanes Continuatus Bölüm I-IV 197
2.3.2.2.1. Genel Çerçeve 197
2.3.2.2.2. Metin Değerlendirmesi 205
2.3.2.3. Theophanes Continuatus Bölüm V: Vita Basilii Imperatoris 228
2.3.2.3.1 Genel Çerçeve 228
2.3.2.3.2. Metin Değerlendirmesi 235
2.3.2.4. Theophanes Continuatus Bölüm VI 269
2.3.3. İdari ve Siyasi Kılavuzlar 276
2.3.3.1. De Administrando Imperio 276
2.3.3.1.1. Genel Çerçeve 276
2.3.3.1.2. Metin Değerlendirmesi 281
2.3.3.2. De Ceremoniis 327
2.3.3.2.1. Genel Çerçeve 327
2.3.3.2.2. Metin Değerlendirmesi 338
2.3.3.3. De Thematibus 378
2.3.3.3.1. Genel Çerçeve 378
2.3.3.3.2. Metin Değerlendirmesi 390
2.3.4. Askeri Metinler 403
2.3.4.1. Meteoroloji Kılavuzu 404
2.3.4.2. Askeri Söylevler 405
2.3.4.3. Askeri Risaleler 412
2.3.5. Pratik Kılavuzlar 436
2.3.5.1. Hippiatrica 436

2.3.5.1.1. Genel Çerçeve 436
2.3.5.1.2. Metin Değerlendirmesi 447
2.3.5.2. Geoponica 456
2.3.5.2.1. Genel Çerçeve 456
2.3.5.2.2. Metin Değerlendirmesi 459
2.3.6. Narratio De Imagine Edessena ve VII. Konstantinos Porphyrogenitos ile İlişkilendirilen Diğer Eserler 484
2.3.6.1. Genel Çerçeve 484
2.3.6.2. Metin Değerlendirmesi 489
2.3.6.3. VII. Konstantinos Porphyrogenitos İle İlişkilendirilen Diğer Eserler 503

SONUÇ 506
KAYNAKÇA 527
EKLER 548
ÖZGEÇMİŞ 573

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
ed.	Editör
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
vd.	Ve Diğerleri

GİRİŞ

1. Tarihsel Arka Plan

"Demek imparatorum, öyle mi? Ne saçmalık! Ama hiç değilse, şimdi insanlara kitaplarımı okutturabileceğim". Robert Graves, ünlü romanı *Ben, Claudius*'un sonunda siyasetten çok tarihçiliğe ilgili olan Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus'un öldürülen İmparator Caligula yerine kendi isteği dışında imparator edildiği zaman aklından geçen ilk düşüncelerin bunlar olduğunu hayal etmiştir. Claudius'un aklından gerçekten buna benzer şeyler geçip geçmediğini bilmek mümkün değildir. Ancak Claudius'tan asırlar sonra Romalıların İmparatoru payesini taşıyan bir başka hükümdarın devlet işlerinden vakit bulamadığı için tüm Roma imparatorlarının tarihini yazamadığı gerekçesiyle hayıflandığı satırlar günümüze ulaşmıştır. Bu hükümdar mevcut çalışma kapsamında dönemi ve eserleri incelenecek olan 913-959 yılları arasında hüküm sürmüş Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porphyrogenitos'tur.

VII. Konstantinos'un mensubu olarak dünyaya geldiği Makedonya Hanedanı dönemi (867-1056) Bizans İmparatorluğu tarihinin son altın çağlarından birisidir. Altıncı yüzyıl sonlarından başlayarak Slav, Avar, Pers ve Arap istilalarına maruz kalarak yok olmanın eşiğine gelen, veba salgınları ve İkona Kırıcılık tartışmaları gibi doğal felaketlere ve toplumsal-dini tartışmalara sahne olan imparatorluk takip eden dönemde küçük toprak sahibi köylülerin askeri hizmeti esasına dayanarak ordusunu, ekonomisini ve toplumsal yapısını thema sistemi çevresinde yeniden örgütlemeyi ve karşı karşıya kaldığı meydan okumalara anlamlı bir cevap üretmeyi başararak hayatta kalmıştır. Makedonya Hanedanı dönemi Batılı Hristiyan devletlerin ve İslam dünyasının siyasi istikrarsızlıkları sebebiyle Bizans İmparatorluğu'nun varlığını tehdit edecek ölçüde bir tehdit oluşturamadığı, Karadeniz'in kuzeyi ve Balkanlarda yer alan halkların ise askeri-diplomatik önlemler sonucu çoğu zaman Bizans'ın siyasi üstünlüğünü kabullendiği veya en azından bu medeniyetin kültürel etkisi altına girdiği bir tarihsel dönemece denk gelmektedir. İkona Kırıcılık tartışmalarının geçmişte kaldığı Makedonya Hanedanı döneminde siyasi iktidar ve ruhban sınıfı arasında önceki döneme nazaran daha ılımlı bir ilişki tesis edilmiş ve uzlaşı büyük ölçüde

sağlanmıştır. Kültür-sanat alanında da imparatorluğun parlak zamanları arasında kabul edilen bu devir Makedonya Rönesansı olarak tabir edilen bir üretkenliğe sahne olmuştur.

Makedonya Hanedanının imparatorluk iktidarını ele geçirmesinden önce hüküm süren Amorion Hanedanının son üyesi III. Mikhail (842-867) idi. III. Mikhail'in yerini alan Makedonya Hanedanının kurucusu I. Basileios (867-886) ise o dönemde Makedonia Theması sınırları içerisinde yer alan Adrianapolis (günümüzde Edirne) kentinden gelen, Ermeni menşeili sıradan bir aileye mensup, mütevazı geçmişe sahip bir şahıstı. Bu açıdan Makedonya Hanedanı aslında Makedon değil yalnızca Makedonyalıydı. İmparator III. Mikhail'in de bulunduğu bir ziyafette düzenlenen güreş müsabakasında ünlü bir Bulgar güreşçiyi alt etmesiyle imparatorun dikkatini çeken ve yerini alacağı imparatorun sarayına seyis olarak giren Basileios kısa sürede Mikhail'in güvenini ve sevgisini kazanarak saray hayatında hızla yükselmiştir. Dönemin muhalif kaynaklarınca içkiye düşkünlüğü yüzünden sıkça eleştirilen Mikhail'in sofralarında yanından ayırmadığı yakın bir dostu haline gelen Basileios bir süre sonra Mikhail'in isteği üzerine on beş yaşından beri onun metresi olan Eudokia İngerina ile evlenmiştir. Ardından Mikhail tarafından daha önceleri genellikle hadımlara verilen önemli bir saray payesi olan parakoimomenos unvanı ile ödüllendirilen Basileios yeni unvanı gereği imparatorun uykusunda güvenliğini sağlamaktan sorumlu olmuş ve onun odasına bitişik bir odada yaşamaya başlamıştır. Basileios'un Mikhail himayesindeki siyasi yükselişi bununla da kalmamış, bir süre sonra Mikhail yakın dostunu yardımcı imparator yetkileriyle donanması ve iktidara ortak olması anlamına gelen Sezar unvanıyla ödüllendirmiştir. Basileios, 862 yılında Mikhail'in öldürülmesi sonucunda imparator olup kendi hanedanını oluşturma imkanına erişmiştir. Mikhail'in katledilmesiyle sonuçlanan saldırıya bizzat katılıp katılmadığı kesin olmamakla birlikte, suikastın Basileios'un güvenliğini sağlamakla sorumlu olduğu imparatorun yatak odasında ve Baseileios'un yakın arkadaşları tarafından işlenmiş olması sebebiyle bu eylemin onun bilgisi dışında gerçekleştiğini düşünmek neredeyse imkânsızdır[1].

[1] Günümüzde araştırmacılar arasında I. Basileios'un Ermeni menşeine dair genel bir konsensus bulunsa da bazı tarihi kaynaklarda imparatordan Slav Basileios olarak bahsedilmektedir. Bkz. David Waines (çev.), *The History*

Mütevazı bir kökene sahip olan ve iktidarı üzerine bir suikastın gölgesi düşen Basileios'un ailesinin bir hanedan olarak devamını sağlamakla ilgili haklı kaygıları vardı. Bu sebeple veraset sistemi için "mor içinde doğan" anlamına gelen Porphyrogenitos unvanına sahip olmayı bir ilke olarak kabul ettirmeyi amaçladı. Mor Bizans'ta imparatorluk rengi olarak kabul ediliyordu ve bu renkte kumaştan yapılmış kıyafetleri giymek ve bu rengi taşıyan somaki taşından yapılmış lahitlerle defnedilmek imparatorların ayrıcalığı olarak kabul edilmişti. Mor renkli kumaş üzerinde bir devlet tekeli uygulanıyor ve sıradan insanların bu renkte kumaşın ticaretini yapmasına izin verilmiyordu. Porphyrogenitos da unvanı saray içerisinde hanedan kadınlarının doğum yapması için ayırılan duvarları somaki taşından yapılmış ve mor renkli perdelerle süslü özel odada doğmuş olmak anlamına geliyordu. Makedonya Hanedanı döneminde yalnız bu odada doğmuş olanların devletin başına geçme hakkına sahip olduğu fikri birkaç kuşak boyunca kabul gören bir ilke olarak korundu. Böylece iktidar I. Basileios'dan oğlu filozof lakaplı VI. Leon'a (886-912), Leon'dan oğlu VII. Konstantinos Porphyrogenitos'a (913-959), Konstantinos'dan II. Romanos'a (959-963) ve Romanos'dan oğlu II. Basileios'a (963-1025) sorunsuz biçimde devredilebildi. Her ne kadar küçük yaşta tahta geçen imparatorlar bir süreliğine naipleri olma görevini üstlenen I. Romanos Lekapenos (920-944), II. Nikephoros Phokas (963-969) ve I. İoannes Tzimiskes

---

of al-Tabari Volume XXXVI The Revol of the Zanj, Albany: State University of New York Press, 1992, s. 135; Eric McGeer, *The Land Legislation of the Macedonian Emperors*, Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 2000, s. 2; George Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, çev. Joan Hussey, New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press, 1969, s. 232; Arnold Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus and His World*, New York: Oxford University Press, 1973, ss. 81, 373-374; Warren Treadgold, "The Bride-Shows of the Byzantine Emperors", *Byzantion*, C. 49 (1979), s. 404. Bu çalışma kapsamında eserleri incelenen çağdaş araştırmacılar arasında I. Basileios'un Ermeni menşeine şüphe ile yaklaşan tek araştırmacı Andreas Schminck'tir. Yazara göre I. Basileios safkan bir Yunandır ve imparatorun kökenlerinin Arşaklı Ermeni krallar soyuna dayandırılması I. Basileios'un gözüne girmeye çalışan Photios tarafından ortaya atılan ve büyükbabasını yüceltmek isteyen VII. Konstantinos tarafından geliştirilen bir kurmacadır. Bkz. Andreas Schminck, "The Beginnings and Origins of the 'Macedonian' Dynasty", *Byzantine Macedonia: Identity, Image, and History*, ed. J. Burke, R. Scott, Melbourne: Byzantina Australiensia, 2000, ss. 61-68. Paul Lemerle, *Bizans Tarihi*, çev. Galip Üstün, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s. 94; M. V. Levtchenko, *Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, İstanbul: Doruk Yayımcılık, 2007, 163; Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, 2016, s 245; Alexander Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, İstanbul: Alfa, 2016, ss. 348-349; Judith Herrin, *Bizans Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, 2016; ss. 49, 204; Marius Telea, "Social Life and Byzantine Expansionism during the Macedonian Emperors", *International Journal of Orthodox Theology*, S. 8:1 (2017), ss. 60-74; Dionysios Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, çev. Cumhur Atay, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, ss. 120-121.

(969-976) gibi yetenekli generallerin gölgesinde kalıp iktidarlarını onlarla paylaşsalar da hanedan üyelerinin meşruiyeti hiçbir zaman tartışma konusu haline gelmemişti[2].

Makedonya Hanedanı mensupları dış politikada İkona Kırıcılık dönemi imparatorlarının savunmacı yaklaşımının aksine daha saldırgan bir tutum benimsediler. Yeni dönemin yayılmacılığı ideolojik meşruiyetini imparatorluğun geleneksel tezlerinden almaktaydı. Roma'nın imparatorluk geleneğinden ve Hristiyanlığın evrensellik iddiasından beslenen bu yaklaşıma göre Bizans İmparatorluğu kendisini Roma İmparatorluğunun kesintisiz devamı olması sebebiyle bu devletin dünyevi mirasının tek meşru varisi olarak görüyordu. Öte yandan, bu egemenlik iddiasının Konstantinopolis kentinin kurucusu I. Konstantinos'un şahsında somutlanan manevi bir yanı da vardı. Konstantinos yalnızca büyük bir devlet adamı değil; aynı zamanda Milano Fermanı ile Hristiyanlığın meşruiyetini yasal olarak kabul ederek bu dinin mensuplarına uygulanan zulme son veren, Hristiyanlığın Roma devletinin resmi dini haline geleceği süreci başlatan, Hristiyanlığın devlet aygıtının sağladığı büyük imkanların avantajıyla küresel bir din haline gelecek kadar kitleselleşmesine olanak sağlayan, Hristiyanlığın gelenekselleşen temel metinlerinin ve doktrinlerinin belirlendiği İznik Konsili'nin düzenlenmesi için büyük çaba sarf eden ve bu toplantıya başkanlık eden,

[2] Liudprand of Cremona, *The Complete Works of Liudprand of Cremona*, çev. Paolo Squatriti, Washington, D.C.: Catholic University of America Press, 2007, ss. 48, 124; George Ostrogorsky, "The Byzantine Emperor and the Hierarchical World Order", *The Slavonic and East European Review*, C. 35, S. 84 (1956), s. 4; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 12-14, 50-51; Alexander Kazhdan (ed.), "Porphyrogennetos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1701; Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, çev. A. Gökçe Bozkurt, İlgi Yayınları, 2006, s. 81; Lemerle, *Bizans Tarihi*, ss. 94-95; Bissera V. Pentcheva, "Containers of Power: Eunuchs and Reliquaries in Byzantium", *Res: Anthropology and aesthetics*, C. 51 (2007), s.110; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 349-350. Porphyrogenitos tabiri tahtta bulunan imparatorun çocuklarına verilen bir unvan olarak altıncı yüzyıla kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. 750 yılından önce sarayda imparatorluk kadınlarının doğum yaptığı somaki renginde taş ve perdelerle süslenmiş bir odanın var olduğu da bilinmektedir. Ancak unvanın irsi bir meşruiyet kaynağı olarak kabul edilmeye başlaması dokuzuncu yüzyılın ortalarına, yaklaşık olarak I. Basileios'un tahta çıktığı döneme tarihlendirilmektedir. VII. Konstantinos'un meşruiyet kaygıları sebebiyle bu unvana yaptığı sürekli vurgu sonucunda söz konusu odada doğmuş olmanın irsi bir meşruiyet kaynağı olduğu fikri yaygın kabul görmüş ve hanedanın sonuna dek dikkate alınan bir prensip olmayı sürdürmüştür. Makedonya Hanedanı sonrasında önemi azalmakla beraber bu unvan imparatorluğun sonuna dek varlığını sürdürmüştür. Bkz. Herrin, *Bizans*, ss. 252-255. Telea, "Social Life and Byzantine Expansionism", ss. 60-74; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 132.

ömrünün son döneminde de olsa vaftiz olarak Hristiyan Roma imparatorları silsilesinin ilk halkasını oluşturan, kilise tarafından azizlik mertebesine layık görülerek "On üçüncü Havari" lakabıyla anılan ve kutsal kabul edilen bir şahsiyetti. Dolayısıyla, Hristiyan inancına göre kıyamete kaçınılmaz biçimde yazgılı olan bu dünyanın sonu gelip de Tanrının sonsuz krallığı kurulana dek onun vekili olarak bu dünyada hüküm sürmeye layık olacak tek meşru imparator Roma imparatoruydu ve kıyamet günü gelene kadar da öyle kalacaktı. Elbette onuncu yüzyıl dünyasının koşullarında bu cihan hakimiyeti iddiasının yeniden gözden geçirilmesi gerekiyordu. İmparatorluğun etrafında pek çok farklı egemen devlet vardı ve imparatorluk varlığını sürdürebilmek için bunlarla sağlıklı ilişkiler geliştirmeye mecburdu. İmparatorluk bu dönemde "Krallar Ailesi" kurgusuyla geleneksel ideolojisinden taviz vermeksizin diğer egemenlerin varlığını tanıyabileceği ve onlarla ilişkilenebileceği bir teorik zemin yaratmayı başardı. Bu anlayışa göre tüm Hristiyan hükümdarlar tek bir manevi ailenin fertleriydiler ve her biri ailenin reisi olan Bizans imparatorunun kardeşi, evladı, dostu veya tebaası olarak ona tabiydiler. İmparatorluk bu dönemde tüm diplomasisini bu teoriye göre kurguluyor ve ilişkilendiği tüm devletlere güçleri ve imparatorluğa yakınlıkları oranında bu söyleme uygun bir paye bahşediyordu[3].

Bizans İmparatorluğu'nun Makedonya Hanedanı döneminde uyguladığı dış politikanın temel amaçları doğunun ticaret yolları üzerinde kontrol sağlanabilmesi açısından hayati değere sahip Ermenistan, Mezopotamya ve Kuzey Suriye'nin geri alınması ve batı ticaret yollarına hâkim olabilmek için Balkanlar'da, Doğu Akdeniz'de ve Tuna Nehri havzasında imparatorluk idaresinin yeniden tahkim edilmesiydi[4].

[3] Ostrogorsky, "Hierarchical World Order", ss. 5-6, 14; Paul J. Alexander, "The Strength of Empire and Capital as Seen through Byzantine Eyes", *Speculum,* C. 37, S. 3 (1962), ss. 343-344, 355; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* s. 347; Margaret Mullett, "Byzantium: A Friendly Society?", *Past & Present,* C. 118, S. 1 (1988), s. 18; Telea, "Social Life and Byzantine Expansionism", ss. 60-74.
[4] Telea, "Social Life and Byzantine Expansionism", ss. 60-74.

Onuncu yüzyıla gelindiğinde Bizans İmparatorluğu'nun en büyük rakibi olan Abbasi Halifeliği'nin kâğıt üstündeki büyüklüğüne bakıldığında İmparatorluğun batıdaki en ciddi rakibi olan Bulgar devletinin halifeliğin ancak tek bir eyaleti büyüklünde olduğu görülür. Bağdat halifeliğinin sınırları doğuda Seyhun Nehri'nden İndüs Vadi'sine, batıda ise Mısır'a dek uzanıyordu ve o dönemde coğrafi sınırlar ve nüfus bakımından dünyadaki en büyük devletti. Irak ve Mısır'da bulunan dönemin en verimli tarım alanları da halifelik sınırları içerisindeydi. Ancak halifeliğin tüm bu topraklar üzerinde teorik olarak sahip olduğu egemenlik yerel emirliklerin sahip olduğu hareket serbestini aşan fiili bir siyasi otoriteye dönüşemiyordu[5]. Makedonya Hanedanı devrinde ise Bizans'ın doğrudan temas içerisinde bulunduğu başlıca İslam güçleri başta Halep Emirliği olmak üzere sınır toprakları boyunca Kilikya'dan Kafkasya ve Kuzeydoğu Mezopotamya'ya uzanan bağımsız emirliklerdi. 900'lere gelindiğinde bu iki güç arasındaki mücadele neredeyse sabitlenmiş bir sınırın iki yanından çoğunlukla yıllık periyodlar halinde rutin olarak düzenlenen karşılıklı akınlar yoluyla yürütülmekteydi. İslam dünyasının Bizans İmparatorluğu'na komşu sınır bölgeleri yaklaşık iki yüzyıl sürecek bu süregelen savaş koşullarının dayattığı gerekliliklere cevap verebilecek bir biçimde tasarlanmıştı. Sınır bölgeleri Avasım ve Sugūr adı altında iki ayrı idari birime ayrılmıştı. Avasım halifeliğin savunması için erzak ve insan gücü sağlamak amacıyla oluşturulan tahkim edilmiş bir kentler kuşağından meydana gelmekteydi. Bu kentler hem Bizanslıların İslam ülkesi içerisine yapacağı harekatlara karşı bir savunma hattı oluşturmak hem de Bizans'a karşı yapılacak akınlarda üs olarak kullanılabilecek uç karakolları olarak hizmet etmek amacıyla tasarlanmışlardı. Aynı zamanda hudut anlamına da gelen Sugūr ise iki tarafında aralarında bir tampon olarak bıraktıkları insansız bölge kuşağına verilen isimdi[6]. İslam dünyasının Bizans İmparatorluğuna karşı savunma ve saldırı için ilk hattını oluşturan Sugūr'un müdafaası o dönemde stratejik bölgelerin kontrolüne hizmet eden kalelerden ibaret olan Tarsus, Adana, Germanikeia ve Mopsuestia kentlerine emanet edilmişti. Bu hattı desteklemekle sorumlu Avasım hattı ise Antakya'dan Menbiç'e kadar uzanmaktaydı. Abbasi Halifeliği'nin dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarda Tarsus Emiri vasıtası

[5] Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 377, 474.
[6] Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 34,107-108; John Haldon, *Bizans Tarih Atlası*, çev. Ali Özdamar, Alfa Yayınları, 2017, ss. 163-164.

ile yönettiği bu bölgenin fiili hakimiyeti onuncu yüzyılın ortalarından itibaren Halep merkezli Hamdani Emirlerinin kontrolüne geçmişti[7].

İmparatorluk Tuna sınırı dışında neredeyse tüm sınırlarda Abbasi Devleti ve ona bağlı emirliklerle temas halindeydi. I. Basileios ve VI. Leon dönemlerinde Araplara karşı bir dizi sefer düzenlendiyse de tayin edici bir sonuca ulaşmak mümkün olmadı. İmparatorluk I. Basileios döneminde batıda Bari (876) ve Taranto'yu (881) ele geçirmeyi ve Güney İtalya'da bazı Lombard ve İtalyan kentlerini süzerenlik ilişkisiyle kendisine bağlamayı başarırken, Araplar Girit ve Sicilya'nın fethini tamamlayıp Siraküza'yı da ele geçirdiler. İmparatorluk İtalya'daki varlığını sağlamlaştırabilmek için VI. Leon döneminde Longobardia ve Calabria bölgelerinde iki yeni thema daha kurmak zorunda kalmıştı. VI. Leon döneminde imparatorluğu meşgul eden bir diğer sorun ise Bulgarlarla yeniden başlayan çatışmalardı. Konstantinopolis'te bulunan Magnaura Okulu'nda Bizans kültürü ile yetişip keşiş olan ancak 893 yılında ağabeyi Vladimir'in vefatı üzerine Bulgar hükümdarı olan ve hayranlık duyduğu Roma İmparatorluğu'nun tahtına kendi geçme hayalleri kuran Çar Symeon Konstantinopolis'i kuşatıp imparatorluğu zor durumda bırakmıştı. Bizans'ın haraç ödemesi koşuluyla yapılan anlaşmanın ardından VI. Leon Bulgarları Makedonya topraklarına çekilmeye ikna edebilmişti. Doğuda Araplar Anadolu'da bir nebze geriletilebilse de 904 yılında bir Müslüman korsan filosu Selanik kentine baskın yaparak yirmi bin esir ele geçirmeyi başarmıştı. I. Romanos Lekapenos döneminde imparatorluk Araplarla doğuda yürüttüğü mücadelede bir dizi başarılar elde etti. VII. Konstantinos ve II. Romanos dönemlerinin önemli generalleri ve imparator naibi sıfatlarıyla iktidar ortakları olan Nikephoros Phokas ve İoannes Tzimiskes bir dizi önemli zafere imza attılar. 949 yılında Germanicea ve 958 yılında Samsat ele geçirildi. Ardından Nikephoros Phokas 965 yılında Girit'i, 966 yılında da Kıbrıs'ı ele geçirmeyi başardı ve 969 yılına kadar doğuda kazandığı

[7] İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, çev. Murat Ağarı, İstanbul: Kitabevi, 2008, s. 69; İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, çev. Ramazan Şeşen, İstanbul: Yeditepe, 2021, ss.147, 157-158; Koray Durak, "The Cilician Frontier / A Case Study of Byzantine - Islamic Trade in the Ninth and Tenth Centuries", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio,* ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 169. (Bkz. Ek 1)

topraklara Tarsus, Kilikya ve Antakya bölgelerini ekledi. Müslümanların Bizans İmparatorluğu üzerine gerçekleştirdikleri akınlar için üs olarak kullandıkları bu bölgelerin ele geçirilmesiyle beraber imparatorluğa karşı gerçekleştirilen akınlar da sona erme noktasına geldi[8].

2. Amaç ve Yöntem

913-959 yılları arasında Makedonya Hanedanının bir mensubu olarak uzun bir süre tahtta kalan VII. Konstantinos Porphyrogenitos imparatorluğun içine düşeceği dehşetli yıkım süreci öncesindeki bu son altın çağın hem önemli bir aktörü olmuş, hem de geride bıraktığı eserlerle tanıklığını günümüze kadar ulaştırmıştır. Bu eserler Bizans saray yaşamı, imparatorluk idaresi, tarım ve hayvancılık, askeri faaliyetler ve diplomasi gibi pek çok konuda benzersiz bilgiler barındırmanın yanı sıra Sırplar ve Hırvatlar gibi halklar hakkında bilinen en eski kayıtları da içermekte ve Türk tarihinin bir parçası olarak kabul edilen Hazarlar ve Peçenekler gibi topluluklar hakkında da önemli bilgilerin günümüze ulaşmasına vesile olmaktadırlar.

VII. Konstantinos Porphyrogenitos dönemi üzerine Türkçe kaleme alınmış eserler neredeyse istisnasız biçimde imparatorun *De Administrando Imperio* adlı eserine odaklanmaktadırlar.

[8] Liudprand, *The Complete Works*, s. 124; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss.34, 112-114, 267-268; Robert Browning, *The Byzantine Empire*, Washington, D.C: The Catholic University of America Press, 1992, ss. 99-100, 103; Speros Vryonis, "Byzantine Civilization, a World Civilization", *Byzantium a World Civilization*, ed. Angeliki Laiou, Henry Maguire, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1992, s. 27; Romilly Jenkins, *Byzantium: The Imperial Centuries AD 610-1071*, New York: Barnes & Noble Book, 1993, ss. 201-201; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, s. 86; Lemerle, *Bizans Tarihi*, s. 95. Bizans İmparatorluğu ile Bulgarların ilk temasları Avrupa Hun İmparatorluğunun yıkılışı ile başlamaktadır. Attila'nın 453 tarihindeki ölümünün ardından en küçük oğlu İrnek 469 yılından sonra Orta Avrupa'dan Karadeniz'in kuzey batısına çekilmiş ve tebaası ile bu bölgede yaşayan Ogurlar'ı kendi liderliği altında birleştirerek Bulgar toplumunun çekirdeğini meydana getirmiştir. 460'lı yıllarda Bizans kaynaklarında bahsi geçmeye başlayan Bulgarlar yine aynı yıllarda, Bizans İmparatoru I. Leon'un hükümdarlığı zamanında imparatorluk ile ilk diplomatik ilişkilerini kumuşlar ve müttefik olarak Sasanilere karşı verilen mücadelelerde, Iberia ve Armenia bölgelerinde gerçekleştirilen askeri faaliyetlere iştirak etmişlerdir. İmparator Anastasios (491-518) zamanında Bizans İmparatorluğu ile ilk kez askeri mücadeleye giren Bulgarlar 499 yılında büyük bir zafer kazanmışlar ve ilerleyen asırlarda imparatorluğun en zorlu rakiplerinden biri olmayı sürdürmüşlerdir. Bkz. Birsel Küçüksipahioğlu, "Ankhialos Savaşı'nın Sonuna Kadar Bizans-Bulgar İlişkileri", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 14 (2009), ss. 210-212. Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 254; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 364, 376; Telea, "Social Life and Byzantine Expansionism", ss. 60-74; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, ss. 136, 138.

Türkçe kaleme alınan bu çalışmalar arasında *De Administrando Imperio*'nun Türk tarihi açısından mühim bazı veçhelerini ele alan birkaç makale bulunmaktadır. Bunun haricinde 2008 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde Mevlüt Akdere *Konstantinos Porphyregenitus, De Administrando Imperio (Açıklama ve Değerlendirme)* başlıklı bir yüksek lisans tezi hazırlamış, 2016 yılında ise Zahide Ekmekçi Ankara Üniversitesi'nde yine aynı eser üzerine *Konstantine Porphyrogenitus'un De Administrando Imperio Adlı Eserinin Çevirisi ve Yorumlanması* başlıklı bir diğer yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Son olarak ise İlhan Arslan 2020 yılında *Konstantin Porphyrogenitus, De Administrando Imperio* başlığı altında bu eserin notlandırılmış bir tercümesini yayınlamıştır.

Batı dillerinde ise imparatorun çeşitli eserlerini tekil olarak değerlendiren makaleler geniş ve halen büyümekte olan bir külliyat oluşturmaktadır. Ayrıca yakın geçmişte VII. Konstantinos dönemi ve eserlerini çeşitli açılardan ele alan çok yazarlı iki kitap yayınlanmıştır. Bunlardan biri 1987 yılında Delphi'de gerçekleştirilen İkinci Uluslararası Bizans Kongresi bildirilerinin Athanasios Markopoulos tarafından yayına hazırlanması ile ortaya çıkan 1989 tarihli *Constantine VII Porphyrogenitus and His Age* adlı çalışmadır. 2018 yılında ise Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint editörlüğünde *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio* başlıklı bir diğer çok yazarlı kitap okuyucu ile buluşmuştur.

Ancak uluslararası alanda da VII. Konstantinos dönemini eserleri ile birlikte tek bir çalışmanın çatısı altında kapsamlı biçimde değerlendirme gayreti gösteren eserler son derece kısıtlı sayıdadır. Bu nadir eserlerden biri Alfred Rambaud tarafından 1870 yılında kaleme alınan *L'Empire grec au dixième siècle: Constantin Porphyrogénète* adlı çalışmadır. Bizans çalışmaları alanında geçtiğimiz asırda gerçekleşen atılım göz önünde alındığında on dokuzuncu yüzyılın sonunda kaleme alınmış bu eserin güncelliği sorgulanabilir görünmektedir. Dönemle ilgili bir diğer kapsamlı eser Arnold Toynbee tarafından kaleme alınmış *Constantine Porphyrogenitus and His World* adlı 1973 tarihli çalışmadır. Halen

dönemle ilgili başvurulacak ilk eser olma niteliğini koruyan bu hacimli çalışmada yazar Helen, Roma ve Bizans medeniyetleri hakkındaki yetkinliğini ortaya koymaktadır. Ne var ki, ansiklopedik bir nitelik taşıdığı söylenebilecek bu eser odağından sık sık sapmakta, VII. Konstantinos Porphyrogenitos dönemini Makedonya Hanedanı, Orta Bizans dönemi ve onuncu yüzyıl dünyası bağlamı içerisinde sistematik ve odaklı bir biçimde ele alma hedefinden uzaklaşmakta ve bu nitelikleri sebebiyle eser üzerine eleştiri yazıları kaleme almış Donald Nicol gibi Bizans tarihi otoriteleri tarafından da benzer biçimde eleştirilmektedir. Toynbee yedi yüz seksen sekiz sayfalık eserinin yirmi üç sayfasını imparatorun yaşamına, otuz sayfasını eserlerine geri kalan bölümünü ise döneme ve dönemi şekillendiren geçmişteki olaylara ayırmaktadır[9]. Bunun yanı sıra eser kaleme alındığı tarih bakımından Bizans tarihi çalışmalarında yetmişli yıllardan sonra bilhassa toplumsal ve ekonomik tarih konusunda kaydedilen güncel ilerlemelerin gerisinde kalmakta, kültür tarihi açısından ise dönemi tanımlamak için güncel eserlerde sık sık atıf yapılan Makedonya Rönesansı gibi kavramlara eser içerisinde rastlamak mümkün olmamaktadır.

Mevcut tez çalışması literatürün verili durumu göz önüne alındığında VII. Konstantinos Porphyrogenitos dönemini ve eserlerini güncel literatürü kapsayarak, odaklı ve kendi bağlamı içerisinde sistematik bir biçimde ele alacak bir araştırmanın uluslararası anlamda bir değer taşımaya namzet olabileceği ve Türkçe literatüre de dönemle ilgili bir başvuru eseri kazandırma amacına hizmet edebileceği düşüncesi ile hazırlanmıştır.

Çalışmada VII. Konstantinos'un yaşamı ve dönemin olayları döneme ilişkin birincil kaynaklar ve tetkik eserler vasıtasıyla detaylı biçimde ele alınmaya çalışılmış ve imparatorun eserlerinden *Excerpta Historica*, *Genesios*, *Theophanes Continuatus*, *De Administrando*

[9] Peter Schreiner, "Clothes Make the Men-Writings the Emperor/Tracing Constantine VII Porphyrogennetos and his Oeuvre through the Centuries", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 224.

Imperio, *De Ceremoniis*, *De Thematibus*, imparatora ait askeri metinler, *Geoponica*, *Hippiatrica* ve *Narratio de imagine Edessena* incelenmiştir.

Eserler incelenirken eserin kim veya kimler tarafından yazıldığı, eser yazılırken ne tür kaynaklara ve yöntemlere başvurulduğu, eserin hangi amaçla yazıldığı ve döneminde hangi işlevleri gördüğü irdelenmeye çalışılmış, okuyucunun metinlerin muhteviyatı ile ilgili fikir sahibi olabilmesi amacıyla genel hatları ile eserlerin içeriklerine değinilmiş ve modern tarihçilerin görüşleri eşliğinde günümüzde eserlerin tarihi kaynak olarak taşıdıkları önem ve sağladıkları fayda tartışılmaya çalışılmıştır.

Çalışma imparatorun yaşamını ve eserlerini hep birlikte ele alan bir incelemenin eksikliğini gidermenin yanı sıra imparatorun idareciliği ve eserleri ile ilgili mevcut bir tartışmaya da katkı yapmayı amaçlamaktadır. Günümüzde imparatorun eserlerini tekil olarak inceleyen genç kuşak tarihçiler bu eserlerin siyasi bir tabiatının da olduğuna sıkça vurgu yapsalar da, halen yapmış oldukları incelemeler Bizans çalışmaları sahasının temel eserleri arasında sayılan pek çok yazarın kitaplarında VII. Konstantinos entelektüel faaliyetlerine gömülmüş ve siyasete karşı umarsız bir hükümdar olarak tarif edilmektedir. Fransız araştırmacı Charles Du Cagne 1680 yılında Bizans İmparatorluğu hanedanları üzerine hazırladığı bir sözlük maddesinde VII. Konstantinos'u "zamanını edebi inzivada geçiren ve kendisini kitapları incelemeye adamış" bir şahsiyet olarak betimlemiş ve onun bu tanımlaması pek çok modern tarihçi tarafından imparator hakkında defalarca tekrarlanacak bir klişeye dönüşmüştür[10]. Edward Gibbon ise VII. Konstantinos ile ilgili değerlendirmesinde imparatorun ihtişamlı eylemlerde bulunacak kişilik ve enerjiden yoksun olduğunu ve zamanını ayırdığı entelektüel faaliyetlerin bir hükümdarın yerine getirmesi gereken sorunlulukların dengi kabul edilemeyeceğini belirtir. Gibbon'a göre imparator yalnızca görüntüde iktidardadır ve imparatorluk eşi İmparatoriçe Helena'nın insafına kalmış durumdadır[11]. İskoç tarihçi George

[10] Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 238.
[11] Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 262; Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 239.

Finlay 1864 yılında kaleme aldığı *History of Greece* adlı eserinde VII. Konstantinos'u eğlenceye düşkün, en iyi aşçıları hizmetine alıp mahzenini en iyi şaraplarla doldurarak sefahat hayatı yaşayan yumuşak başlı ve barışçıl bir pasifist olarak betimlemektedir[12].

Yirminci yüzyılın başlarında yaşayan tarihçi Heinrich Gelzer ise olgunluk çağında ikinci planda kalmış biri olarak VII. Konstantinos'un aslında hiçbir zaman hükümdarlık yapmadığını ve bunun alim kafalı Konstantinos'dan daha becerikli idarecilere ihtiyaç duyan imparatorluğun hayrına olduğunu savunmaktadır[13].

Günümüze daha yakın bir tarihte eserlerini kaleme almış olan Romilly Jenkins, I. Romanos Lekapenos oğulları tarafından devrilmiş olmasaydı VII. Konstantinos'un iktidarı onun elinden alacak enerjiyi hiçbir zaman gösteremeyeceği kanaatindedir. Jenkins, okumaya duyduğu meraka ve içkiye olan düşkünlüğüne istinaden imparatorun tüm zamanını kitaplar ve şişeler arasında geçirdiği sonucuna varmaktadır[14]. Daha önce de bahsi geçen ve mevcut çalışma için eserinden geniş ölçüde istifade edilen Arnold Toynbee, VII. Konstantinos için "güvenliğini tehdit etmedikleri veya daha beteri huzuru ve sessizliği bozarak onu entelektüel faaliyetlerini sürdürmekten alıkoymadıkları müddetçe tebaasının ondan korkması için pek az sebep vardı" değerlendirmesinde bulunmaktadır[15]. Alanın en büyük isimlerinden Georg Ostrogorsky ise imparatoru bilgiye karşı iştahı yüksek bir kitap aşığı, tarihe karşı ilgisi yüksek titiz bir araştırmacı, tek tutkusu araştırmak ve yazmak olan kendi zamanından ziyade geçmişte yaşayan biri olarak nitelendirmektedir. Ostrogorsky'ye göre VII. Konstantinos bu yüzden kendi iktidarında başta eşi Helena olmak üzere başkalarının önderliğini takip etmekle yetinen bir hükümdar olmuştur[16]. Benzer şekilde, alanın bir diğer büyük ismi Alexander A.

[12] Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 239
[13] Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 223.
[14] Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 252.
[15] Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 23.
[16] Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 279. Yukarıda bahsi geçen tarihçilerden farklı bir gelenekten gelen Sovyet tarihçisi M. V. Levtchenko da 1949 yılında kaleme aldığı *Byzance des origines a 1453* adlı eserinde VII. Konstantinos'u benzer bir perspektiften değerlendirmekte ve imparatorun iktidarı tek başına ele

Vasiliev VII. Konstantinos'un devlet işlerine ilgi göstermediği ve etrafına çağın önemli alimlerini toplayarak tüm zamanını edebi çalışmalara ayırdığı değerlendirmesinde bulunmaktadır[17]. Timothy E. Gregory de 2010 yılında yayınlanan çalışmasında günümüz tarihçilerinin halen VII. Konstantinos'u siyasetten çok sanat ve edebiyata ilgili, içine kapanık bir kitap kurdu olarak tanımladıkları tespitinde bulunmaktadır[18].

Mevcut çalışma bu hususta VII. Konstantinos'un çalışmalarını incelerken eserler yazılırken gözetilen siyasi gayeleri de mercek altına alarak ve çalışmanın sonuç bölümünde VII. Konstantionos'un politik ajandası bağlamında her eserin oynamakta olduğu rolü tartışarak alana katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

geçirdikten sonra hayatında hiçbir değişiklik yaşanmadığını ve idareyi Basileios Lekapenos'a devrettikten sonra gözde uğraşları olan edebiyat ve sanatla ilgilenmeyi sürdürdüğünü ileri sürmektedir. Bkz. Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 191. Schreiner, "Clothes Make the Men", ss. 223-224.

[17] Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 349.

[18] Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 262.

1. VII. KONSTANTİNOS PORPHYROGENİTOS'UN YAŞAMI VE DÖNEMİN OLAYLARI

1.1. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Yaşamının İlk Yılları

Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porphyrogenitos 905 yılında, muhtemelen 3 Eylül sabahı[19], Konstantinopoliste bulunan büyük sarayın mor odasında dünyaya geldi. VII. Konstantinos'un annesi VI. Leon'un dördüncü eşiydi. VI. Leon ilk evliliğini düzenlenen bir güzellik yarışmasının sonucunda kendisine eş olarak seçilen Theophano ile 882 yılında yapmıştı. I. Basileios'un eşi Eugenia İngerina'nın yakını olan Theophano ile yapılan bu evlilik muhtemelen VI. Leon'un annesi ve babasının ısrarı üzerine kabul etmek zorunda kaldığı bir izdivaçtı. Bu on beş yıllık mutsuz evlilik yalnızca kısa süre yaşayan Eudokia adlı bir kız çocuğu dünyaya getiren Theophano'nun VI. Leon'a bir erkek evlat veremeden 897 yılında hayatını kaybetmesiyle sona erdi. VI. Leon Theophano'nun ardından Zoe Zaoutzania ve Eudokia Baiana adında iki kadınla iki evlilik daha yapan Leon'un her iki eşi de tahta varis olacak bir çocuk dünyaya getiremeden 899 ve 901 yıllarında vefat ettiler. VI. Leon Stylianos Zaoutzes adlı bir Trakya Ermenisinin kızı olan Zoe ile henüz Theaphano hayatta iken münasebet kurmuş, babası Stylianos'a magistros unvanı ve Dromos Logothetes'i görevleri verilmiş ve daha önce varolmayan bir paye olan basileopator (imparatorun babası) payesiyle ödüllendirilmişti. Kaynaklara göre İmparatoriçe Theophano sağlığında bu ilişkiden haberdar olasına rağmen yaşananlara göz yummuş, Zoe'nin hali hazırda evli olduğu patrikios asalet unvanına sahip Theodoros Gouzouniates zehirlenerek ortadan kaldırılmış ve Zoe'nin babası ve akrabalarının VI. Leon'a karşı kalkıştıkları bir suikast girişimi Zoe'nin önceden haber vermesi ile bertaraf edilmişti. VI. Leon'un Zoe ile tüm bu çalkantıları göze alarak kurduğu

[19] Alice-Mary Talbot, Dennis F. Sullivan (çev.), *The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century,* Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2005, s. 1. David Pingree, Parisinus graecus 2244 kodlu elyazmasını 279 no.lu folyosunda bulunan bir yıldız haritasına dayanarak VII. Konstantinos'un doğum tarihini 3 Eylül 905 olarak belirlemiştir. Elyazmasında yıldız haritası çıkartılan kişinin ismi verilmese de şahsın 3 Eylül 905 tarihinde Bizans İmparatorluğu topraklarında dünyaya gelen bir hükümdar olduğu, annesinin babası kadar asil bir soydan gelmediği gibi bazı bilgilere yer verilmekte ve şahsın fiziksel betimlemesi sunulmaktadır. VII. Konstantinos'un 905 yılının Eylül ayında doğduğu üzerine tarihçiler arasında bulunan genel mutabakattan, Kontantinos'un annesi Zoe Karbonopsina'nın durumundan ve yıldız haritasında sunulan fiziksel betimlemenin *Theophanes Continiatus* gibi kaynaklarda yer verilen betimlemelerle örtüşmesinden yola çıkan Pingree Kontantinos'un doğum tarihini 3 Eylül olabileceğini iddia etmiştir. Bkz. David Pingree, "The Horoscope of Constantine VII Porphyrogenitus", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 27 (1973), ss. 219, 229.

evlilik bağı Zoe'nin bir çocuk dünyaya getirmeden sekiz ay sonra vefat etmesiyle sona ermişti. Leon'un daha sonra münasebet kurduğu Opsikion Theması'ndan gelen güzelliğiyle ünlü Eudokia Baiana da doğum esnasında çocuğuyla beraber hayata veda etmişti[20]. Üç evliliğinden de erkek çocuk sahibi olamayan VI. Leon kendisine erkek çocuk dünyaya getiren metresi, VII. Konstantinos'un annesi, siyah gözleri sebebiyle "kömür gözlü" anlamına gelen Karbonopsina lakabıyla anılan Zoe ile dördüncü evliliğini yapmak istediğinde dönemin Patriği Nikolas Mystikos dördüncü evliliğin dinen yasak olduğu gerekçesiyle buna direnmiş ve imparatoru iki yıl boyunca Ayasofya'daki tüm ayinlerden men edip, 906 yılında Noel, 907 yılındaysa Epifanya yortusunu kutlamak üzere geldiğinde bu kiliseye girmesine mani olarak meşruiyetine ciddi zarar vermişti. Patrik Nikolas Mystikos dördüncü evliliğe karşı kaleme aldığı risalesinde Eski Ahit'ten, Yeni Ahit'ten ve kilise babalarının kaleme aldığı metinlerden derlediği gerekçelerle VI. Leon'un evliliğini kınıyordu. Mystikos'a göre Adem'in kaburga kemiğinden kendisi için yalnızca bir eş yaratılmıştı ve dolayısıyla insan yaratılışının en başından beri tek eşliliğe yazgılıydı. Daha sonra, erkeğe göre daha zayıf ve himayeye daha muhtaç oldukları gerekçesiyle, yalnızca kadınlar için eşlerinin ölümünden sonra ikinci bir evliliğe havariler tarafından rıza gösterilmişti. En önemli kilise büyüklerinden olan Büyük Basileios üçüncü evliliği "kısıtlı zina" olarak değerlendirmekteydi. Bu durumda dördüncü evlilik ancak çok eşlilik ve aleni zina olarak kabul edilebilirdi. Çok eşlilik ise zinadan daha beter bir günahtı. Çünkü zina halen gizlilik içersinde işlenen bir günah iken çok eşlilik aleni olarak işlenen bir günahı toplumsal bir müesses haline getiriyordu. Patriğe göre böyle bir evlilik tamamen insan doğasına aykırıydı ve bu evliliğe rıza göstermek Hristiyan inancını

[20] L. G. Westerink (çev.), *Nicholas I Patriarch of Constantinople Miscellaneous Writings*, Washington, District of Columbia: Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University, s. 57; Liudprand, *The Complete Works of Liudprand of Cremona*, s. 48; John Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, çev. John Wortley, New York: Cambridge University Press, 2011, ss. 166, 169, 173, 175; Staffan Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, Liverpool: Liverpool University Press, 2019, ss. 200, 204-208, 210; Romilly Jenkins, "The Chronological Accuracy of the 'Logothete' for the Years A. D. 867-913", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 19 (1965), s. 101; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 242, 259; Nicolas Oikonomides, "Leo VI and the Narthex Mosaic of Saint Sophia", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 30 (1976), ss. 162-163. Hanedan erkeklerine eş seçmek için güzellik yarışması düzenlenmesi kimi tarihçilerin görüşüne göre Hazarlardan Bizans'a geçmiş bir gelenektir. Tarihi kaynaklar 788-882 yılları arasında Bizans İmparatoru veya tahtın varisine eş olmak için imparatorluğun her yanından gelen kadınların rekabet ettiği buna benzer beş yarışma düzenlendiği bilgisine yer vermektedirler. VI. Leon'un ilk evliliği bunların sonuncusudur. Bkz. Treadgold, "The Bride-Shows", ss. 396-397, 408. Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 199, 214-215; Gregory, *Bizans Tarihi*, ss. 253, 256.

tamamen reddetmek anlamına geliyordu. Nikolas toplumun ayrıcalıklı bir üyesi olan imparatora dördüncü evlilik için istisnai bir rıza gösterilmesi fikrine de şiddetle karşı çıkıyordu. Ona göre bir imparatora bu hakkı tanımak gelecekteki imparatorların da bu hakkı talep etmesini mümkün kılacaktı ve bu şekilde göz yumulan bir günah toplumun üst tabakalarından alt tabakalarına sıçrayarak bir damla mayanın tüm hamuru mayalaması gibi tüm topluma kısa sürede sirayet edecekti. VII. Konstantinos dönemin dini yaşantısındaki en önemli çalkantılardan biri olan ve tetragami (dört eşlilik) skandalı adıyla anılan bu tartışmalı evliliğin neticesinde, küçük ve sağlıksız bir bebek olarak dünyaya gelmiş ve nikahsız olarak VI. Leon ile beraber yaşayan Zoe Karbonopsina'nın saraydan uzaklaştırılması karşılığında çocuğunu vaftiz etmeyi kabul eden patrik tarafından 6 Ocak 906 tarihinde, Epifanya Yortusu'nda, Ayasofya'da yapılan tören ile imparatorun kardeşi Aleksandros ve tüm devlet ileri gelenleri huzurunda vaftiz edilmiştir. Bu tartışmalı geçmiş Konstantinos'un ileride "Porphyrogenitos" unvanına sıkça vurgu yapmasının sebeplerinden biri olmuştur. Ancak çocuk vaftiz edilmiş olmasına rağmen yasal olarak hala gayrimeşru bir çocuktu ve Leon'un tek varisi olmasına rağmen bu haliyle tahtta hak iddia edemezdi. Leon tek varisinin uzun süre gayrimeşru vaziyette kalması riskini göze alamazdı çünkü bu kendi başına bir şey gelmesi halinde hanedanın sona ermesi ve imparatorluğun karmaşaya düşmesi anlamına gelebilirdi. Bu şartlar altında Leon, 906 yılı Nisan ayının ortalarında, patriğe haber vermeksizin Zoe ile Thomas isimli basit bir semt papazı huzurunda gizlice evlendi ve ardından eşini imparatoriçe ilan etti. Leon'un bu hamlesine karşılık olarak Patrik Mystikos kilisenin kapılarını bir kez daha imparatora kapadı. Buna göre imparator artık herkes gibi doğrudan kilisenin içerisine giremeyecek, yalnızca kilisenin sağ tarafında bulunan ve imparatorların kıyafet değiştirmesi veya yemek yemesi amacıyla kullanılan metatorikion adlı locayı kullanabilecektir. Leon'un sorununu doğu kilisesi içerisinde çözme ihtimali gittikçe azalıyordu. Bu noktada imparator çözümü batı kilisesinde aramayı akıl etti ve iki kilise arasındaki gerginliklerden faydalanarak sorununu nihai olarak çözmeyi başardı. Patrik Nikolas Mystikos Roma Kilisesi'nin kiliseler hiyerarşisi içerisindeki üstünlük iddialarının ateşli bir muhalifiydi. Dolayısıyla Papa Sergius VI. Leon dördüncü evliliğiyle ilgili fikrini sorduğunda büyük ihtimalle rakibini zor durumda bırakacak bir hamle yaparsa imparatordan kendi lehine bir taviz koparabileceğini düşünerek olumlu fikir beyan etti. Papadan gelen olumlu yanıtın ardından VI. Leon'un ikna çabalarına

hiçbir yanıt vermeyen Patrik Nikolas sarayda katıldığı bir ziyafet esnasında isyancı Andronikos Doukas ile iş birliği yaptığı gerekçesiyle tutuklandı ve patriklik görevinden feragat ettiğine dair bir belge imzalamak zorunda bırakıldı. Ardından Boukoleon Limanı'ndan bir savaş gemisiyle Hieria'ya götürülen patrik buradan da sürgün cezasını çekmek üzere kendi kurmuş olduğu Galakreinai Manastırı'na kadar karlar altında yürütüldü. VI. Leon'a verilen aforoz cezasının süresi ve af dileyen imparatorun kilise törenlerine geri kabul edilip edilmemesi gibi konularda fikir ayrılığına düşen ve halihazırda hiziplere bölünmüş olan Bizans Kilisesi'nin başpiskoposları VI. Leon'un bu kararı karşısında direniş gösterebilecek birlikten yoksundular. Patrik Nikolas'un yerine VI. Leon'un manevi babası olarak gördüğü, I. Basileios'un ihanet suçlamalarına rağmen kendi yanında yer almış, Roma Kilisesi'nin otoritesine duyduğu saygı ile tanınan Euthymios getirildi. Böylece papa istediğini almış oluyordu. Yeni patriğin papanın olumlu görüşü doğrultusunda Leon'un evliliğini onaylamasıyla ve cezasını kaldırarak onu yeniden komünyona kabul etmesiyle imparator da istediğini almış oldu. Gerçi kilise tarafından ömrünün sonuna kadar günahkâr olarak anılmayı ve Bizans Kilisesi içerisinde imparatorlara tanınan bazı ayrıcalıklardan feragat etmeyi kabul etmek zorunda kalmıştı ama sonunda eşi imparatoriçe, oğlu da tahtın yasal varisi olabilmişlerdi[21]. Evliliğinin onaylanmasının ardından VI. Leon oğlunun yasal

[21] Romilly Jenkins*, L. G. Westerink (çev.), Nicholas I Patriarch of Constantinople Letters, Washington*, D.C.: Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies Trustees for Harvard University, 1973, ss. 217-231. Nikolas Mystikos'un tetragami karşıtı söz konusu risalesi için bkz. Westerink (çev.), *Nicholas I*, ss. 37-55, 57; Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ernest A. Wallis Budge, Ömer Rıza Doğrul, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999, s. 240; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss.176, 179-180; Linda Yuretich (çev.), *The Chronicle of Constantine Manasses*, Liverpool: Liverpool University Press, 2018, s. 211; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 212-214; Ihor Sevcenko, "Poems on the Deaths of Leo VI and Constantine VII in the Madrid Manuscript of Scylitzes", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 23/24 (1969), s. 208; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 259-260; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 7-8; Oikonomides, "Leo VI and the Narthex Mosaic", ss. 163-166; Treadgold, "The Bride-Shows", s. 408; George Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", *Proceedings of the Royal Irish Academy. Section C: Archaeology, Celtic Studies, History, Linguistics, Literature, C. 80C (1980),* s. 29; Vera Von Falkenhausen, "Italy in Byzantine Literature of the Tenth Century", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, s. 26; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 102; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 215-224; Lemerle, *Bizans Tarihi*, s. 94; Paul Magdalino, "Knowledge in Authority and Authorised History: The Imperial Intellectual programme of Leo VI and Constantine VII", *Authority in Byzantium*, ed. Pamela Armstrong, Farnham, Surrey, England: Ashgate, 2013, C. Publications of the Centre for Hellenic Studies, King's College London, s. 197; John Julius Norwich, *Bizans II Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınları, 2013, ss. 103-106; Gregory, *Bizans Tarihi*, ss. 256-257; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi,* s. 383; Herrin, *Bizans*, ss. 80-81. VI. Leon'un çocuk sahibi olamama

varis statüsünü pekiştirebilmek amacıyla VII. Konstantinos'u 15 Mayıs 908 tarihinde, Pentekostes Yortusu günü kardeşi Aleksandros ile beraber ortak imparator ilan etti[22].

İmparator VI. Leon, 11 Mayıs 912 tarihinde, muhtemelen ülser sebebiyle, vefat etmiştir. Dönemin kaynakları imparatorun midesinden veya bağırsaklarından kaynaklanan bir rahatsızlık sebebiyle eriyip zayıf düştüğünden söz etmektedirler. Senatoya hitap ettiği son toplantısında yakında aralarından ayrılacağını belirten ve onlardan yokluğunda eşine ve oğluna sadık kalmaları ricasında bulunan imparator, Magnaura Salonu'nda Paskalya Perhizi için topluluk önünde gerçekleştirmeyi planladığı konuşmasını yapamaz ve dönemin en itibarlı ve en kapsamlı tarihi kaynaklarından olan *Skylitzes Kroniği*'nin bugün Madrid'de muhafaza edilen, süslemeleriyle meşhur nüshası içerisinde bulunan ve VI. Leon'un son sözlerine yer veren anonim şiirin tanıklığına göre ölüm döşeğinde oğlu Konstantinos'u kardeşi Aleksandros'a emanet ederek son nefesini vermiştir. İmparatorun son dileği kardeşi Aleksandros'un kendisinden sonra tahta çıkması ve oğlu Konstantinos'un konumuna uygun iyi bir eğitimden geçirilmesidir. VI. Leon daha önce kabullenmek zorunda kaldığı gibi kilise

konusunda yaşadığı kaygı Zoe'nin hamile kalabilmesi için çare olarak başvurduğu kimi yöntemlerden de görülebilmektedir. Örneğin hamileliğin gerçekleşmesi için Pege Kilisesi'nde yer alan bir Meryem Ana ikonunun çevresinin ölçülmesinde kullanılan kordon Zoe'nin beline bağlanmıştır. Annemarie Weyl Carr, "Orta Bizans Dönemi'nde Konstantinopolis'te Saray Kültürü ve Kült İkonlar", *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, ss. 141, 152. Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, ss. 131-132; Warren Treadgold, *The Middle Byzantine Historians*, Palgrave Macmillan, 2018, ss. 153-154.

[22] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 184; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 216. VII. Konstantinos'un ortak imparator olarak taç giydiği tarihle ilgili kaynaklar farklı bilgiler vermektedirler. *Logothetes Kroniği*'nin verdiği bilgiler ışığında taç giyme töreninin 907-912 yılları arasında bir tarihte gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Pseudo-Symeon'un tanıklığı rehber alınacak olursa taç giyme töreni 910-911 yılları arasında bir tarihte gerçekleşmiş olmalıdır. Konuyu inceleyen Grierson ve Jenkins Bizans kaynaklarının sunduğu bu karmaşık tabloyu netleştirebilmek için Bizans kaynaklarını İtalyan kaynaklarıyla mukayeseli olarak incelemişler ve taç giyme töreni için en akla yatkın görünen tarihin 908 yılı olduğu sonucuna varmışlardır. Arnold Toynbee'de VII. Konstantinos'un 908 yılında taç giydiğini kabul etmekte ve imparatorun saltanat süresini kırk altı yıl altı ay olarak hesaplamaktadır. Bkz. Philip Grierson, Romilly Jenkins, "The Date of Constantine VII's Coronation", *Byzantion*, C. 32, S. 1 (1962), ss. 133-136; Romilly Jenkins, "Three Documents Concerning the 'Tetragamy'", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 16 (1962), s. 234; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 2, 356; Oikonomides, "Leo VI and the Narthex Mosaic", ss. 163; Ihor Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", *Byzantine Diplomacy: Papers from the Twenty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies, Cambridge, March 1990*, ed. Jonathan Shepard, Simon Franklin, Aldershot, Hampshire: Variorum, 1992, s. 175; Ioannis M. Konidaris, "The Ubiquity of Canon Law*", Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries*, ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1994, s. 137.

tarafından her zaman bir günahkâr olarak anılır. Ölümünden birkaç yıl sonra Ayasofya'nın İmparatorluk Kapısına (günümüzde ziyaretçi giriş kapısı) imparatorun bir mozaiği yapılır. Günümüze ulaşmış olan bu mozaikte imparator dördüncü evliliği sebebiyle sağlığında girişinin iki kez yasaklandığı bu kapının üzerinde İsa'nın önünde diz çökmüş, günahları için merhamet diler bir biçimde resmedilmektedir ve Ayasofya Kilisesi'ndeki imparator tasvirleri içerisinde dizleri üzerine çökmüş biçimde resmedilen tek Bizans imparatorudur[23] (Bkz. Ek 2).

1.2. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Gölgede Kaldığı Yıllar

1.2.1. İmparator Aleksandros'un İktidarı

VI. Leon'un ölümü ardından kardeşi Aleksandros yaklaşık bir yıl kadar ülkede hüküm sürdü. Aleksandros henüz I. Basileios'un sağlığında tahta ortak ilan edilmiş, ancak VI. Leon'un hükümdarlığı süresince ihanet şüphesiyle sürekli devlet işlerinin dışında tutulmuştu. Aleksandros'un bu şekilde dışlanmasının sebebi 903 yılında Aziz Mokios Kilisesi'nde VI. Leon'a karşı gerçekleştirilen suikast girişimidir. Kilisedeki tören esnasında kalabalığın arasından fırlayan bir şahıs sopayla Leon'un başına ölümcül bir darbe indirmiş, saldırganın sopasının kilisenin avizelerine takılarak yavaşlaması neticesinde Leon saldırıyı ağır yaralı olarak atlatabilmişti. Aleksandros'un hastalığını bahane göstererek bu törene katılmamış olması VI. Leon'un ondan her zaman şüphe duymasına sebep olmuştur[24]. 23 Kasım 870 yılında dünyaya gelmiş olan Alekandros ağabeyinin vefatının ardından kırk bir yaşında çıktığı imparatorluk tahtında bir yıl yirmi dokuz gün oturabilmiş ve saltanatına şahit olan biri tarafından kaleme alınan tek tarihi kaynak olan *Logothete Kroniği*'nde oldukça olumsuz bir figür olarak resmedilmiştir. Kroniğe göre kendisinden süphe eden ağabeyi tarafından devlet

[23] Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, s. 243; Talbot, Dennis F. Sullivan (çev.), *Leo the Deacon*, s.1; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss.186-187; Yuretich (çev.), *Constantine Manasses*, ss. 211-212; Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf*, çev. Ramazan Şeşen, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2018, s. 125; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 218; Sevcenko, "Poems on the Deaths of Leo VI and Constantine VII", ss. 198, 200, 205; Oikonomides, "Leo VI and the Narthex Mosaic", ss. 151-172; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 199, 210; Norwich, *Bizans II*, s. 107; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 257.

[24] Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, s. 243; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss.175-176; Yuretich (çev.), *Constantine Manasses*, s. 210; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 211; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s.209.

işlerinden men edilen Aleksandoros zamanının çoğunda sarayın dışında, avcılık ve içki alemleriyle meşgul olmuş ve umursamaz bir sefahat hayatı sürerek geçirmiştir. Tahta çıktıktan sonra ise imparatorluk hazinesini har vurup harman savurmuş ve liyakatlarına bakmaksızın yakın arkadaşlarını önemli devlet görevlerine getirmiştir. Gabrielopoulos ve Basilitzes adlı arkadaşlarını paraya boğmuş ve onlara patrikios unvanı vermiş, papaz olarak atadığı arkadaşı İoannes Lazares ise Hebdomon'da top oynarken utanç verici bir biçimde ölmüştür. Modern tarihçilerin görüşüne göre Aleksandros tahta çıktığında halihazırda kanser hastasıydı ve rahatsızlığı yüzünden cinsel sağlığı yerinde değildi. Bu derdine çare ararken pek çok büyücüye başvurmuş, saltanatı sırasında görünen kuyruklu yıldızların ne anlama gelebileceğini onlara yorumlatmış, muhtemelen onların yönlendirmesiyle hipodromda bulunan ve çeşitli mistik güçler atfedilen antik sanat eserlerine karşı takıntılı bir ilgi göstermiş, onları süsletmiş ve çeşitli törenlerle onlarla hürmetini sunmuştur. Büyücüler Aleksandros'a uzun bir ömür ve saltanat için hipodromda bulunan bronz yaban domuzu heykelinin eksik olan cinsel organ ve diş gibi eksik parçaları tamamlamasını önermişlerdi, çünkü onlara göre bu heykel ismi aslan anlamına gelen kardeşi VI. Leon ile Aleksandros arasındaki rekabetin bir sembolü idi. Hipodromda gerçekleşen at yarışları için ise kiliselerde bulunan duvar halısı ve şamdan gibi eşyalar hipodroma taşınmış ve bu eşyalar hipodromun süslenmesi için kullanılmıştı. Pek çok çağdaşı tarafından Aleksandros'un bu davranışları kutsal mekanlara yapılan bir saygısızlık ve burada bulunan heykellere gösterilen hürmet ise bir tür delilik ve putperestlik olarak yorumlanmış ve imparatorun günümüze ulaşan kaynaklarda böylesine olumsuz bir şekilde resmedilmesine vesile olmuştur. Kendisi çocuk sahibi olamayan Aleksandros kendisinden sonra da tahtı yukarıda bahsi geçen yakın dostlarından birine, Slav Basilitzes'e bırakmak istiyordu. Hatta Basilitzes'e taht yolunu açmak için sık sık yeğeni VII. Konstantinos'u hadım etmeye niyetleniyor, ancak sağlığında VI. Leon'dan fayda görmüş şahıslar çocuğun çok zayıf ve zararsız olduğunu telkin ederek onu bu fikirden vazgeçiriyorlardı. Sefahat hayatına düşkünlüğü, zalimliği ve dengesiz davranışlarıyla anılan Aleksadros kısa hükümdarlığı süresince VI. Leon'un uyguladığı politikaların tam tersi istikamette kararlar almış ve pek çok icraatının imparatorluğun selameti ve yeğeni Konstantinos'un geleceği açısından olumsuz sonuçları olmuştur. Amcasının ilk icraatlarından biri VI. Leon'un sadık adamlarından Logothete Himerios'u ve

Konstantinos'un annesi imparatoriçe Zoe'yi maiyeti ile birlikte saraydan uzaklaştırmak olmuştur. Yeni imparatorun tahta çıkışını kutlamak ve 901 yılında, VI. Leon'un Symeon önderliğindeki Bulgarlara karşı Bulgarophygon mevkiinde yaşadığı ağır hezimet sonrasında yapılan barış anlaşmasını yenilemek için Konstantinopolis'i ziyarete gelen Bulgar heyetine karşı takındığı tutum ise imparatorluğu oldukça zor durumda bırakmıştır. Hakarete uğrayan elçilerin Aleksandros'un barış anlaşmasını yenilemek istemediği ve yıllık haracı ödemeyi reddettiği bilgisiyle Bizans başkentinden eli boş dönmeleri üzerine Bulgar Çarı Symeon derhal savaş hazırlıklarına başlamıştır[25]. Aleksandros ardından eski Patrik Nikolas Mystikos'u da affederek Galakrenai Manastırı'ndaki sürgününden geri getirmiş ve mevcut Patrik Eutyhmios'un Nikolas yanlılarının sözlü ve fiziksel saldırıları eşliğinde makamından indirilmesinin ardından eski görevine iade etmiştir. Aleksandros kısa bir süre sonra aniden hayatını kaybeder. Bunaltıcı bir haziran günü banyosunu yapıp arkadaşları ile beraber oldukça fazla yiyecek ve içki tükettikten sonra polo oynamaya giden imparator iç organlarında duyduğu şiddetli ağrı sebebiyle saraya geri döner. Burnundan ve cinsel organından kanlar boşalarak yere yığılan imparator iki gün sonra, 6 Haziran 913 tarihinde, ölüm döşeğinde varisi VII. Konstantinos'u Patrik Nikolas Mystikos, Magistros Stephanos,

[25] Samuel Hazzard Cross, Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor (çev.), *The Russian Primary Chronicle*, Cambridge, Massachusetts: The Medieval Academy of America, 1953, ss. 63-64, 203; Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, s. 243. Aleksandros'un saltanatı sırasında batı yönünde on beş gün süresince gözlemlenen ve o dönemde kılıç balığı adı verilen kuyruklu yıldız ve başkentte kan dökületeceğinin bir işareti olarak yorumlanmıştır. Günümüzde bu kuruklu yıldızın 9 Temmuz-3 Ağustos 912 tarihinde dünyadan gözlenebilir konuma gelen Halley kuyruklu yıldızı olduğu düşünülmektedir. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 172-173, 188-190. Yuretich (çev.), *Constantine Manasses*, s.212; Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf*, s. 125; *Logothete Kroniği* ise yaban domuzu heykeli bahsinde Aleksandros'un fikir danıştığı üfürükçüler ve üçkağıtçılar tarafından tiye alındığını ve Aleksandros'un domuz gibi bir hayat yaşadığının ima edildiğini ileri sürer. Bkz. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 205-207, 215, 219-220; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 241-242, 262; P. Karlin-Hayter, "The Emperor Alexander's Bad Name", *Speculum*, C. 44, S. 4 (1969), s. 585-593; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 8; Browning, *The Byzantine Empire*, ss. 102-103; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 227-230; Konstantinopolis'te bulunan heykelleri kullanarak büyü yapmaya çalışmak mazisi altıncı yüzyıla kadar uzanan köklü bir uygulamadır. Bkz. Paul Magdalino, "Occult Sciences and Imperial Power in Byzantine History and Historiography (9th-12th Centuries)", *The Occult Sciences in Byzantium*, ed. Paul Magdalino, Maria Mavroudi, Geneva: La Pomme d'or, 2006, ss. 126-127, 134; Paul Magdalino, *Ortaçağda İstanbul Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinopolis'in Kentsel Gelişimi*, çev. Barış Cezar, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 31; Norwich, *Bizans II*, ss. 108-109; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 257; İmparator Aleksandros bastırdığı hiç bir para üzerinde yeğeninin tasvirine ve ismine yer vermez. Bunun sebebi muhtemelen VII. Konstantinos'un taht üzerindeki meşru hakkını hiçbir şekilde dikkate almamasıydı. Ivan Maric, "Lost on Reverse? / Constantine VII Porphyrogennetos's Vying with Romanos I Lekapenos for Legitimacy as a tale of Coins, Seals and Tesserae", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 108-111.

Magistros İoannes Eladas, Papaz İoannes, Basilitzes ve Gabrielopoulos'dan oluşan naipler konseyine emanet ederek son nefesini vermiştir. Cenazesi alelacele, devlet seçkinlerinin çoğunun katılmadığı bir törenle babası I. Basileios'un yanına defnedilir. İmparator VI. Leon'un ölümünün hemen ertesi yılında kardeşi Aleksandros'un da aynı akıbete uğramasıyla taht çocuk yaştaki VII. Konstantinos'a kalmıştır. Konstantinos'un iktidarının bu ilk yılları aşağılanma ve tehdit altında geçmiştir, çünkü iktidar fiilen başta Patrik Nikolas Mystikos olmak üzere babasının düşmanlarının elinde bulunmaktadır. Zoe imparatorun ölüm haberini alınca Konstantinos'un sağlığından endişe duyarak derhal saraya gelir. Daha Aleksandros'un sağlığında imparatorun genç veliahdı hadım ettirmeyi planladığı söylentileri dolaşmaktaydı. Şimdiyse çocuğun akıbeti ailenin eski düşmanı Patrik Nikolas Mystikos'un insafına kalmıştır. Ancak Zoe'nin bu son çabası karşılıksız kalır ve halihazırda imparator naibi ilan edilmiş olan Mystikos tarafından yakalanan Zoe keşiş hayatı sürmek üzere Azize Euphemia Manastırı'na gönderilir[26].

1.2.2. Naipler Konseyi Dönemi

Bu gelişmelerden kısa süre sonra Konstantinos'un iktidarı ve yaşamı bu kez bir darbe girişimiyle tehdit edilir. Aleksandros'un ölümünün ardından Bulgar hükümdarı Symeon ile yüzleşmek üzere bir ordu toplama hazırlığında olan Andronikos Doukas'ın oğlu, Scholai Domestikos'u Konstantinos Doukas Konstantinopolis'te bulunan dost ve akrabalarından imparatorluğun başsız kaldığını, kötü yönetildiğini ve devletin büyük tehlikede olduğunu belirten ve gelip devletin başına geçmesini rica eden davet mektupları alır. Mektuplarda kent halkının ve senatonun kendisini desteklemeye hazır olduğu ve en kısa sürede başkente intikal etmesi gerektiği belirtilmektedir. İmparator Aleksandros'un yeğenini bir naipler heyetine emanet ettiğinden ve kendisinin de bu heyetin bir parçası olduğundan haberdar olmayan ve

[26] Jenkins, Westerink (çev.), *Letters*, s. 335; Westerink (çev.), *Nicholas I*, ss. 57-59; Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, s. 248; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History* 811-1057, ss. 188, 190; Yuretich (çev.), *Constantine Manasses*, ss. 212-214; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 219-221; Karlin-Hayter, "Alexander's Bad Name", s. 585, 587-589; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 261; Ševčenko, "Poems on the Deaths of Leo VI and Constantine VII", s. 200; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 8-9; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 103; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss.228-230; Norwich, *Bizans II*, ss. 109-112; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 257; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 132.

mevcut koşullar altında kendi konumunu da sallantıda gören ve naipler konseyinde yer aldığını öğrenince desteğini çekecek olan Patrik Nikolas Mystikos da bu aşamada Konstantinos Doukas'ın girişeceği kalkışmayı desteklemektedir. Davete cevap verip Trakya'daki karargahından harekete geçerek başkente gelen ve gece yarısı kente giren Konstantinos Doukas geceyi kentteki bir yakınının evinde, sabaha kadar destekçileri ile beraber yönetime nasıl el koyacaklarını planlayarak geçirir. Belki de kent halkının kendisini bağrına basacağı beklentisiyle az sayıda adamını yanına alarak kente giren Doukas şafak sökmeden askerlerinden ve kendisi lehine tezahürat yapan destekçilerinden oluşan bir grup ile hipodrom üzerinden saraya giriş yapmaya çalışır. Hipodrom kapısındaki girişimi püskürtülen ve komutanlarından biri öldürülen Doukas şansını bir kez de sarayın ana giriş kapısında dener ve içeri girip bir miktar mesafe kat etmeyi başarır. Ancak kuvvetleri, aralarında kendi oğlu ve yeğeni de dahil olmak üzere ağır kayıplar veren ve en sonunda tek başına kalan Doukas nihayetinde tökezleyen atından düşüp yere kapaklanır ve ele geçirilir. Doukas'ın kafası orada kesilir ve isyancıların saraya girdiği haberi ile birlikte kaçış hazırlıklarına başlamış olan VII. Konstantinos'a takdim edilir. Sağ ele geçirilen isyancıların bir bölümü hipodromda başları kesilerek idam edilirken bazıları Chrysopolis (Üsküdar) ile Leukation (Pendik ile Darıca arasında bir yer aldığı tahmin edilen bir mevki) arası yol boyunca kazığa oturtulurlar. Daha şanslı olan kimileri ise gözlerine mil çekilerek sürgüne yollanmak veya dövülerek kent meydanında halka teşhir edildikten sonra manastırlarda keşiş hayatına çekilmeye mecbur bırakılmak gibi nispeten daha hafif cezalara çarptırılırlar. Doukas'ın eşi manastıra kapatılırken oğlu Stephanos ise hadım edilir[27]. Bulgarları karşılamak üzere ordu oluşturmakla sorumlu Konstantinos Doukas'ın başarısız darbe girişimiyle sahneden çekilmesinden birkaç ay sonra, İmparator Aleksandros'un elçilerine muamelesine öfkelenerek savaş hazırlıklarını başlayan Bulgar hükümdarı Symeon 913 yılının Ağustos ayında Bizans topraklarına girer ve hiçbir direnişle karşılaşmadan Konstantinopolis surlarına kadar ulaşır ve kuvvetleriyle Blachernae'den Altın Kapı'ya kadar uzanan bir hattı tutar. Marmara ve Haliç arasındaki yedi kilometre uzunluğundaki surları boydan boya kaplayacak

[27] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 191-194; Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf*, s. 127; Yuretich (çev.), *Constantine Manasses*, s.214; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 221-223; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 262; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 103; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 230-231; Norwich, *Bizans II*; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 257.

kadar büyük olan ordusuna rağmen kent surlarının ve kenti savunan çok sayıda askerin taş ve ok fırlatan gereçlerle gösterdiği direncin karşısında kuşatma ile netice alamayacağını düşünen Symeon Hebdomon mevkiine çekilir ve barış anlaşması talep eder. Naipler konseyi bu talebi sevinçle kabul eder ve Symeon'un elçisi barış görüşmelerinde bulunmak üzere kent surlarından içeriye kabul edilir. Daha sonra kimi kaynaklara göre Symeon'un kendisi, kimi kaynaklara göre ise iki oğlu karşılıklı rehinler verildikten sonra Blachernai Sarayı'na gelerek İmparator VII. Konstantinos, Patrik Nikolas Mystikos, Magistros Stephanos ve Magistros İoannes ile yemek yer. Ziyafetin ardından Symeon ile Patrik Nikolas arasında kentin dışında gizli bir görüşme gerçekleşir. Symeon'un asıl gayesi bu görüşmede patriğin elinden taç giyerek kendisini Romalıların imparatoru ilan ettirmektir. Ancak Patrik Nikolas Mystikos akıllıca hamlelerle hem Bulgar hükümdarını memnun etmeyi hem de ona istediğini tam olarak vermemeyi başarır. Bu buluşmada Symeon gerçekten patriğin önünde diz çöküp onun duasını aldıktan sonra elinden taç giyer. Ancak bu taç imparatorluk alameti taşıyan taçlardan biri değil, patrik makamına ait taçlarından birisidir. Ayrıca patrik taç giyme töreninin Roma senatörlerinin bağlılıklarını sunmadan gayrimeşru olacağını bildiği için Symeon'a kendi Bulgar öndegelenleri önünde taç giydirir ve bağlılık yeminini onlar eder. Böylece Symeon teorik olarak yalnızca Bulgarların kralı ilan edilmiş olur. Bu görüşmede Symeon'un imparatorluk protokolündeki "imparatorun manevi oğlu" payesi de "imparatorun kardeşi" mertebesine yükseltilir. Symeon bu görüşmede ayrıca ödenmeyen haraçların ödenmesini, imparatorluğun haracını ödemeye devam etmesini ve İmparator Konstantinos'un kendi kızlarından birisiyle evlenmesini talep eder. Yapılan görüşmeden iki taraf da memnun ayrılırlar. Ordusuyla Bizans surlarını aşamayan Symeon için şimdi Bizans tahtını akrabalık bağları kurarak ele geçirme ihtimali doğmuştur. Mystikos ise Bulgar Kilisesi Konstantinopolis Kilisesi'ne bağlılığını koruyacağı için sevinçliydi. Symeon bu görüşmenin ardından kuşatmayı kaldırır ve kendisine ve çocuklarına sunulan cömert hediyelerle birlikte ülkesine uğurlanır. Ancak bu macera Nikolas Mystikos için mutlu sonla bitmez. Doukas darbesinin sorumlularına ve ruhban sınıfından eski rakiplerine karşı uyguladığı sertlik ve küçük imparatorun annesine duyduğu şiddetli özlem Nikolas'ın icraatlarına karşı bir tepki doğmasına sebep oluyordu. Symeon'un dönüşünden sonra naipler konseyi Bulgar hükümdarıyla kendilerinden habersiz görüştüğü bahanesiyle Nikolas'ı görevinden azletmiş

ve Zoe Karbonopsina imparator naibi olmak üzere saraya davet edilmiştir[28]. Saraya dönünce kendi konumunu güçlendirecek ittifaklar kurmaya çalışan Zoe, İoannes Eladas'ın önerisiyle parakoimomenos makamında bulunan Konstantinos ve Anastasios ve Konstantinos Gongylios kardeşlerle iş birliği içerisine girer. Gabrielopoulos ve Basilitzes gibi imparator Aleksandros'a yakın figürler saraydan uzaklaştırılır. Kendi güdümünde bulunan Theophylaktos Domenikos isimli bir şahsı Hetaireiai kumandanı olarak atayan Zoe bu şahsın tavsiyesi üzerine patriği de saraydan uzaklaştırır. Naipler konseyinde bulunan İoannes Eladas ise rahatsızlığı sebebiyle kendi isteğiyle görevinden ayrılır ve kısa süre sonra ölür. Nüfuzunu arttırmak ve rakiplerini devre dışı bırakmak isteyen Parakoimomenos Konstantinos'un telkinleriyle Zoe kısa süre sonra kardeşini tahta çıkarmayı planladığı gerekçesiyle Hetaireiai kumandanı Dominikos'u görevden alır ve yerine İoannes Garidas'ı atar. Damian isimli bir hadım da imparatorluk muhafız alayının komutanı (droungarios) makamına getirilmiştir[29].

Naiplikten uzaklaştırılan Mystikos patriklik görevini sürdürürken Zoe Karbonopsina ve yakın dostlarından oluşan yeni naipler konseyinin iktidarı bir dizi parlak başarıya sahne olur. Bu başarılardan ilki Ermenistan siyasetine yapılan başarılı müdahaledir. Önceki bölümlerde

[28] Nikolas Mystikos'un mektuplarına bakıldığında Symeon ile arasında dikkat uyandırıcı bir yakınlık olduğu görülmektedir. Patrik tarafından Symeon'a yazılmış yirmi altı mektup günümüze ulaşmıştır. Patrik bu mektupların çoğunda Symeon'u din kardeşliği adına imparatorlukla barış yapmaya davet etmekte, imparatorluk iddiasından vazgeçmesi halinde armağanlar, altın ve toprak ile mükafatlandırılacağını vadetmekte ve sık sık Symeon ile yüz yüze görüşme talep etmektedir. Patriğin Symeon'u imparatorluğun kendisine karşı yaptığı askeri hazırlıklar hakkında haberdar ettiği mektuplar bilhassa dikkat çekicidir. Nikolas'ın imparatorluğun Symeon'a karşı Rusları, Peçenekleri, Alanları ve Macarları harekete geçirme hazırlığı içerisinde olduğu gibi pek çok detayı Bulgar hükümdarına bildirdiği görülmektedir. Patriğin Bulgar hükümdarına bu şekilde istihbarat sağlaması Symeon'u imparatorluğa karşı savaşı sürdürme fikrinden caydırmayı amaçlayan stratejik hamleler olarak değerlendirilebileceği gibi bir casusluk faaliyeti olarak da ele alınabilir. Patriğin Symeon ile kurduğu bu tehlikeli yakınlık naipler konseyinden uzaklaştırılmasında önemli bir rol oynamış olmalıdır. Bkz. Jenkins, Westerink (çev.), *Letters*, ss. 57-59, 73, 105-107, 129-131, 149, 159-161, 177, 179, 191, 215; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 194-195; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 223-224; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 262-263; Romilly Jenkins, "The Peace with Bulgaria (927) Celebrated by Theodore Daphnopates", *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th Centuries*, London: Variorum Reprints, 1970, ss.299-300; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 8-9, 366-367; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 104; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 231-232; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 188; Norwich, *Bizans II*, ss. 112-113; Gregory, *Bizans Tarihi*, ss. 257-258; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 366; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 138.

[29] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss.195-196; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 224.

de değinildiği gibi Ermenistan üzerinde imparatorluk ve İslam dünyası arasında uzun süredir devam eden bir nüfuz mücadelesi vardı. 909 yılında Abbasi Halifesinin emirlerinden Yusuf bölgedeki Bizans nüfuzunu tamamen kırarak Ermenileri tamamen Bağdat'a tabi kılmak amacıyla harekete geçer. Dört yıl boyunca süren kanlı mücadelelerden sonra Yusuf'a teslim olan "Krallar Kralı" unvanlı Ermeni Kralı I. Smbat idam edilir. Öldürülen kralın, 914-928 yılları arasında II. Aşot adı ile hüküm sürecek oğlunu Konstantinopolis'e davet edip kendi tarafına çeken Zoe, Ermeni prensinin hizmetine büyük bir ordu verir ve böylece Aşot'un Ermenistan'ın büyük bölümünü geri almasıyla bölgede Bizans nüfuzu bir kez daha kurulmuş olur. Bu olayın ardından Zoe'nin emrindeki komutanlar Tarsus'ta ve İtalya'nın Capua kentinde İslam ordularına karşı iki büyük zafer daha kazanırlar. 914 yılında ise taraf değiştirerek Müslümanların hizmetine giren ve Sur Kenti emiri olan Damianos pek çok gemi ve kalabalık bir ordu ile Strabilos'u kuşatır. Ancak emirin kuşatmayı neticelendiremeden hasta düşüp ölmesiyle Zoe idaresinde yüzleşilen bir tehdit daha şavuşturulmuş olur. Bu başarılarla 915 yılına gelindiğinde imparatoriçenin saygınlığı bir kat daha artmış durumdadır[30].

Zoe'nin devlet yönetimine hâkim olmasıyla Patrik Nikolas'ın kendisine söz verdiği hanedanlar arası evliliğin de gerçekleşmeyeceğini anlayan Bulgar hükümdarı Symeon'da Zoe'ye karşı harekete geçecekti. Symeon ilk olarak uzun bir kuşatmanın ardından 914 yılında Adrianapolis (Edirne) kentini rüşvet karşılığında Strategos Ermeni Pankratoukas'tan teslim alır. Symeon daha sonra Zoe tarafından gönderilen heyetin kendisine ulaştırdığı yüklü miktarda altın ve cömert hediyeler karşılığında kenti yeniden imparatorluk idaresine terk eder. Bunu takip eden iki yıl boyunca Thessalia ve Epiros bölgelerini yağmalayan Symeon 917 yılında tekrar Trakya üzerine yürür. Bulgar tehlikesinin yeniden bir tehdit olarak ortaya çıkması üzerine Zoe yoğun diplomatik faaliyetler başlatır. İlk olarak doğu sınırının tehdit

[30] Bahsi geçen Damianos daha önce Kıbrıs'ta yaşayan Hrirtiyanlara da saldırıda bulunmuş ve bu saldırının ardından Patrik Nikolas Mystikos'un Halife Muktedir'i Damianos'a karşı önlem almaya davet etmek amacıyla yazmış olduğu bir mektup günümüze ulaşmıştır. Bkz. Jenkins, Westerink (çev.), *Letters*, ss. 9-11; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 196-197; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 225; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 232-233; Norwich, *Bizans II*, ss. 114-115.

edilmeyeceğinden emin olabilmek ve buradan batı sınırlarına asker sevk edebilmek için Suriye'ye, Halife Muktedir'e bir heyet gönderilir. Patrikios Radinos ve Mikhail Toxaras'tan oluşan heyet 917 yılında esirlerin değiş tokuşu ve ateşkes ilan edilmesi hususunda Zoe'nin arzu ettiği anlaşmayı sağlarlar. Ardından Symeon'un ilerleyişine sürpriz bir saldırıyla cevap vermeyi planlayan Zoe, Kherson Strategos'u İoannes Borgas'ın kendisine patrikios makamı verilmesi karşılığında Peçenekleri Bulgarlara karşı savaşa sokabileceği yönünde bulunduğu vaadi değerlendirmeye karar verir. Kendisine bu makam verildikten sonra hediyelerle Peçenekleri ziyaret eden, anlaşma yapan ve karşılıklı rehineler verildikten sonra başkente dönen Borgas imparatoriçeye Peçeneklerden Tuna'yı geçip Bulgarlara saldırma sözü aldığı müjdesini verir. Sağlanılan ateşkesin ve hazırlanan Peçenek sürprizinin verdiği güvenle o dönem Scholai Domestikos'u makamında bulunan Leo Phokas kumandanlığında tüm thema ve tagmata birlikleri Bulgarlara saldırmak üzere Trakya'da bulunan Diabasis Ovası'nda toplanır. Sefer başlangıcından önce kendilerine gönderilen ve imparatorluğun elinde bulunan en değerli kutsal emanetlerden biri olan Gerçek Haç'a hürmetlerini gösteren ve birbirleri için öleceklerine dair yemin ettirilen askerlerin maneviyatı da yükseltilmiş olur. İki ordu Mesembria'nın güneyinde bulunan Achelous (Acheloos Nehri) yakınlarında karşılaşırlar. Savaşın başlangıcında Bizans ordusu Bulgar kuvvetlerine büyük kayıplar verdirir. Ancak bu sefer nihayetinde Bizans İmparatorluğu için bir hezimetle sonuçlanacaktı. Bizans ordusunun yaşadığı hezimet ile alakalı kaynaklar iki ayrı açıklama sunmaktadırlar. Bir anlatıya göre İoannes Borgas'ın getirdiği Peçenekleri gemileriyle Tuna Nehri'nin karşı kıyısına taşımaktan sorumlu olan donanma Droungarios'u Romanos Lekapenos, Borgas ile bir fikir ayrılığına düşer. İkilinin münakaşasına tanık olan Peçenekler ise gerisin geri kendi topraklarına dönerler. Romanos Lekapenos'un bu hareketinden haberdar olan Leon Phokas ise Romanos'un başkent üzerine yürüyüp tahta el koymaya çalışacağı şüphesine düşer. Zira kendisinin de benzer bir planı vardır. Phokas'ın Romanos'un hamlesi ile ilgili gelen istihbaratı doğrulamak üzere savaş alanından ayrılması ve karargahına dönmesi askerleri arasında kumandanın kaçtığı söylentisine sebep olur ve düzeni bozulan ordu Symeon'un hücumu ile darmadağın edilir. İkinci anlatı ise Romanos Lekapenos'un Borgas ile yaşadığı anlaşmazlıktan bağımsızdır. Buna göre savaşın bir noktasında yüzünü yıkayıp soluklanmak için nehir kıyısında atından inen Leon Phokas'ın atı birden sahibinden kurtulur ve düşman

hatları içerisine ilerler. Kumandanın atını tanıyan ve hayvanı binicisiz gören pek çok asker kumandanın ölmüş olduğunu düşünerek paniğe kapılır. Bizans ordusunun savaş düzeninin bozulduğunu fark eden Symeon tüm birliklerine hücum emri verir. Bulgar birlikleri düzensiz durumdaki Bizans ordusuna büyük kayıplar verdirirken panik halinde geri çekilen Bizans ordusunun pek çok askeri de kendi silah arkadaşları tarafından çiğnenenerek hayatını kaybeder. Sebebi ne olursa olsun neticede Bizans ordusu seçkin birliklerden çok sayıda askerin yanı sıra pek çok komutanını ve subayını da bu çatışmada kaybeder. Kumandan Leon Phokas ise Mesembria'ya sığınarak ancak kendi canınını kurtarabilir. Symeon kazandığı zaferin verdiği moralle Bizans İmparatorluğu üzerindeki baskısını arttırır. Leon Phokas elinde kalan birliklerle tüm ordusunu Konstantinopolis üzerine gönderen Symeon'a direnir. Symeon'un bu saldırısı da kent surlarına takılır ve Symeon 918 yılında nihai hedefi olan Konstantinopolis'in zaptını bir kez daha gerçekleştiremeyerek ülkesine geri döner[31].

Symeon önünde ardı ardına alınan yenilgiler Zoe Karbonopsina'nın oğlu Konstantinos'un naibi sıfatıyla elinde bulundurduğu iktidarın sonunu getirecek bir dizi olayın başlangıcı olmuştur. Her ne kadar başkenti savunmayı başarmış olsa da Zoe'nin tüm gücüyle Bulgarların üzerine yürüyüp Bulgar sorununu kalıcı olarak çözme girişimi sonuçsuz kalmış ve bu operasyon verilen büyük kayıplarla imparatorluğa oldukça pahalıya mal olmuştur. Böylece meşruiyeti ciddi şekilde sarsılan Zoe'yi devirip yerine geçmek isteyen nüfuzlu şahıslar adına harekete geçmek için uygun koşullar oluşmuş oluyordu. Yavaş yavaş gözden düşmekte olduğunu sezen Zoe imparatorluk içinden iktidarına destek verecek nüfuzlu müttefikler aramaya koyuldu. İmparatoriçenin arayışlarına cevap verebilecek iki komutanın

[31] Cross, Sherbowitz-Wetzor (çev.), *The Russian Primary Chronicle*, s. 71. Bizans İmparatorluğu ile Bulgarlar arasında yaşanan mücadelede her iki taraf da Perçenekleri kendi saflarına çekmeye gayret etmişlerdir. Nikolas Mystikos bir mektubunda Kherson Strategos'u Borgas'ın sağlamış olduğu istihbarata dayanarak Bulgarların Bizans İmparatorluğuna karşı ittifak kurmak aracılığıyla Peçeneklere en az on altı kez ulak göndermiş olduğunu belirtmektedir. Bkz. Jenkins, Westerink (çev.), *Letters*, s. 59. Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, s. 248-249; Talbot, Sullivan (çev.), *Leo the Deacon*, ss.170-171; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 196-199; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 224-227; Guy le Strange, "A Greek Embassy to Baghdād in 917 A.D.", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 1897, ss. 35-37; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss 263-264; Jenkins, "The Peace with Bulgaria", s. 300; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 339-340, 458; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 104-106; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 233-235; Norwich, *Bizans II*, ss. 115-117.

adı öne çıkıyordu. Bunlardan biri Peçenekleri Tuna'nın karşı kıyısına çıkarmayı reddettiği ve savaş meydanında mağlup olan Bizans askerlerini toplayıp başkente salimen ulaştırmadığı için gözlerinin oyulması cezasına çarptırılan ancak araya giren naipler konseyinden Patrikios Stephanos ve Zoe üzerinde etkisi yüksek olan Konstantinos Gongyles gibi nüfuzlu dostları sayesinde bu cezası ertelenen Ermeni asıllı donanma komutanı Romanos Lekapenos'tu. Diğer aday ise Symeon karşısında yenilgiye uğrayan ikinci ordunun komutanı Leon Phokas idi. Zoe ikinci adaya daha sıcak baksa da Konstantinos'un hocası Theodoros, Romanos Lekapenos'u tercih etmekteydi. Zayıf fakat zeki bir çocuk olan Konstantinos on üç yaşına gelmişti ve imparatorluk görevini tek başına göğüsleyebileceği çağlarına girmek üzereydi. Theodoros muhtemelen zengin ve aristokrat Phokas ailesinden gelen Leon'u köylü bir ailenin çocuğu olan Romanos'a kıyasla öğrencisi Konstantinos'un iktidarı ele alması önünde daha büyük bir engel olarak görüyordu. Zira halihazırda ordu üzerinde nüfuzu yüksek olan ve Parakoimomenos Konstantinos'un da kayın biraderi olan Leon tahtı kolayca ele geçireceğini düşünüyor ve niyetini açık olarak belli etmekten çekinmiyordu. Zoe'nin Leon Phokas'ı saraya davet etmesi üzerine İmparatorun canının tehlikeye gireceğinden endişe eden Theodoros, Romanos'tan yardım ister ve VI. Leon'a da sadakatla hizmet etmiş olan Romanos Lekapenos'un imparatorun hamisi rolünü üstlenerek onun güvenliğini sağlamasını talep eder. Bu mesele kendine açıldığında birkaç kez öneriyi reddeden Romanos en sonunda bizzat imparator tarafından kaleme alınmış ve onun mor mührüyle mühürlenmiş bir davet mektubu alınca daha fazla direnmeden öneriyi kabul eder. Romanos Lekapenos'un daveti kabul ettikten sonraki ilk icraatı Parakoimemenos Konstantinos'u etkisiz hale getirmek olur. Zoe ve Parakoimemenos Konstantinos Romanos'un bir an evvel donanması ile beraber Konstantinopolis'ten uzaklaştırılmasını sağlamayı amaçlamaktaydılar. Romanos ise denizcilerin ödenmeyen maaşlarını ve gemilerin yelken açması için gereken hazırlıkları bahane ederek kentte kalmaya devam ediyordu. Parakoimemenos Konstantinos, hazırlıkların nasıl gittiğini kontrol etmek ve Romanos'u bir an önce donanması ile bereber kentten ayrılmaya ikna etmek için gemilerin yanına geldiğinde Romanos'un emriyle derdest edilerek donanma gemilerinden birinde kilit altına alınır. Romanos'un Konstantinos'u alıkoyması üzerine Zoe, Patrik Nikolas'ı ve güvenilir adamlarını saraya çağırır. Romanos'tan ne olup bittiğini öğrenmek üzere gönderilen haberciler ise ellleri boş dönerler. VII. Konstantinos'un

öğretmeni Theodoros ise mevcut durumdan Zoe, Leon Phokas ve Parakoimomenos Konstantinos'u sorumlu tutmaktadır. Sarayda, Patrik Nikolas ve Magistors Stephanos'un huzurunda VII. Konstantinos'un yetkileri annesinden kendi üzerine aldığı bir toplantı düzenlenir. Romanos Lekapenos yetkileri alınmış imparatoriçeyi bir an önce saraydan çıkartmak niyetindedir ancak Zoe'nin oğlunun yanında kalmak için gözyaşı dökerek yalvarması ve VII. Konstantinos'un da annesinden ayrılmak istememesi sonucu Romanos merhamet duygusu ile Zoe'nin sarayda kalmasına izin verir. Yine olası bir isyan ihtimaline karşı Leon Phokas Scholai Domestikos'u görevinden alınır ve yerine İoannes Garidas atanır. Görevinden alındığını ve kendisine yakın tüm adamlarının ve akrabalarının saraydan uzaklaştırıldığını öğrenen Leon Phokas öfke içerisinde Romanos Lekapenos'un yanına gider. İkili bir ittifak kurarlar ve bu iş birliğinin nişanesi olarak çocuklarını birbirleri ile evlendirirler. Kısa süre sonra Romanos Lekapenos imparatorun zarar görmesine mâni olmak üzere acilen saraya gelmesini isteyen Theodoros'dan bir mesaj daha alır. 25 Mart 919 tarihinde savaş düzeni içerisindeki donanmasıyla Boukoleon Limanı'na yanaşan Romanos Lekapenos'un saraya varmasıyla naipler konseyinin Romanos'u desteklemeyen bazı üyeleri kaçarken benzer bir biçimde Romanos'a muhalif olan Patirk Nikolas Mysikos'da naiplik görevinden azledilir. İmparatora zarar vermeyeceğine dair Gerçek Haç üzerine yemin ettirilen Romanos az sayıda adamıyla beraber saraya alınır. Fener Kilisesi'nde VII. Konstantinos'un huzuruna çıkartılan Romanos Lekapenos burada imparatora sadakat yenimi eder. Romanos Lekapenos magistros unvanıyla Hetairiai komutanı olarak atanırken Leon Phokas'a da bir isyan girişiminde bulunmadığı sürece Kapadokya'da bulunan mülklerini elinde tutabileceğini ve kendisine herhangi bir zarar verilmeyeceğini taahhüt eden mektuplar gönderilir. 4 Mayıs 919 tarihinde VII. Konstantinos, Romanos Lekapenos'un kızı Helena ile evlendirilir. Patrik Nikolas Mystikos çiftin nikahını kıyarken Romanos Lekapenos da basileopator, yani imparatorun babası unvanıyla onurlandırılır. Romanos'un oğlu Kristoforos ise Hetairiai komutanı olarak babasının yerini alır. Leon Phokas kısa süre sonra akrabalarının ve askerlerinin telkiniyle bir isyan başlatır. Kayınbiraderi Parakoimomenos Konstantinos ve Zoe'ye yakınlığıyla bilinen Gongylios kardeşler gibi bazı nüfuzlu kişiler de Leon'un saflarında yerlerini alırlar. Leon Phokas ilk olarak isyanını Romanos Lekapenos'un elinde rehin bulunduğunu iddia ettiği İmparator VII. Konstantinos'un özgürlüğüne kavuşturulması

ile gerekçelendirir. Romanos ise bu iddiayı yalanlayan ve bizzat imparatorun imzasını ve mührünü taşıyan bir fermanla Phokas'ın iddiasını boşa çıkarmaya çalışır. Romanos, Leon Phokas'ın komutanlarına ve askerlerine de bu isyanda yer almayı reddettikleri takdirde hediyeler ve payelerle mükafatlandırılacaklarını vadeden mektuplar gönderir. Leon Phokas bu mektupları ulaştıran kişileri yakalayıp kulaklarını ve burunlarını kestirip öldüresiye sopa attırarak birlikleri arasında otoritesini yeniden inşaa etmeye çalışsa da ordusundan bazı komutanların Romanos'un tarafına geçmesine mani olamaz. Leon Phokas yine de ordusuyla Chyrsopolis'e (Üsküdar) kadar ilerlemeyi başarır. Romanos, artık Konstantinopolis'ten gözle görülebilecek kadar yaklaşmış olan düşman birliklerinin arasına Symeon adlı sadık adamalarından birisini sızdırmayı başarır. Symeon bir imparatorluk fermanını düşman karargahına kadar ulaştırmakta ve bu fermanı askerler arasında dolaşıma sokmakta muvaffak olur. Fermanda VII. Konstantinos'un Romanos'u kendi koruyucusu ve babası olarak telakki ettiği, her zaman hıyanet içerisinde olan Leon Phokas'ın ise artık tüm görevlerinden azledildiği belirtiliyor, ordu mensuplarına bu gayrimeşru isyan girişimine karışmaktan sakınıp Romanos Lekapenos'un saflarına katılma çağrısı yapılıyordu. Ferman kısa sürede amacına ulaşır ve Leon Phokas'ın ordusu kumandanın gözleri önünde dağılır. Kendisine sadık az sayıda adamıyla yakınlardaki bir kaleye sığınmaya çalışan ancak kaleye giriş izni verilmeyen Leon Phokas kalenin yakınlarındaki bir köyde saklanırken eski yandaşları tarafından yakalıp gözlerine mil çekilir ve Romanos Lekapenos'a teslim edilir. Leon Phokas'ın isyanının bu şekilde bastırılmasından kısa bir süre sonra üç devlet adamı bir grup genci av esnasında Romanos Lekapenos'u öldürmek üzere silahlandırırlar. Ancak bu komplo hazırlığının Romanos'un kulağına gitmesiyle üç iş birlikçi, Konstantinos Ktematinos, David Koumoulianos ve Mangana kourator'u olan Mikhail tutuklanır. Tutuklulara sopa atılır, malları müsadere edilir, gözleri oyulur ve pazar yerinde asi Leon Phokas ile beraber katır sırtında kent sokaklarında teşhir edilerek aşağılandıktan sonra sürgüne gönderilirler [32].

[32] Talbot, Sullivan (çev.), *Leo the Deacon*, ss. 170-172; Liudprand, *The Complete Works*, ss. 95, 122-125. Romanos Lekapenos'un kızı Helena'yı VII. Konstantinos ile evlendirirken bir diğer kızı Agatha'yı önemli komutanlardan Leon Argyros ile evlendirir. Leon'un amcası Pothos Argyros'da scholai domestikos'u makamına getirilir. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 199-204, 207. Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf*, ss. 125-126; Yuretich (çev.), *Constantine Manasses*, ss. 214-217; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 226-231; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 264, 271; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 9, 340; Treadgold, "The Bride-Shows", s. 412; Huxley, "The Scholarship of Constantine

1.2.3. I. Romanos Lekapenos'un İktidarı

İmparatorun koruyucusu ve kayınpederi olarak iktidarı ele alan Romanos'un iktidarda kalabilmek için onun varlığına ihtiyacı vardır. Ancak öte yandan Konstantinos'u incitecek ve saygınlığını zedeleyecek icraatlarını da sürdürür. Bu icraatların ilki 920 yılında toplanan kilise meclisince çıkarılan Tomus Unionis adlı belgedir. Tetragami vakası hala kilise tarafından bir skandal olarak görülmektedir. Ayrıca bu evlilik hakkında yaşanan tartışmalar sebebiyle ruhban sınıfı üyelerinin bazıları Patrik Nikolas ile bazıları ise Patrik Euthymios ile komünyona girmeyi reddetmiştir ve kilisenin bu bölünmüş görünümü halen sürmektedir. Kilise bu meseleyi yeniden ele alıp neticeye bağlayarak kendi üyeleri arasında uzlaşı ve birlik sağlamak için oldukça isteklidir. Bu belge ile her ne gerekçe ile olursa olsun dördüncü kez evlilik yapmanın kesinlikle yasak olduğu yönünde bir karar evliliği düzenleyen kilise kanuna eklenir ve dördüncü kez evlenen şahsın eşini boşamayı reddetmesi halinde aforoz cezasına çarptırılacağı karara bağlanır. Ardından konu Papalığın da gündemine taşınır ve üç yıllık bir bekleyişin ardından Roma Kilisesi de bu kararı onaylar. Ceza geriye doğru işletilmez ve böylece VII. Konstantinos'un – ve dolayısıyla Romanos Lekapenos'un- yasal konumları tehlikeye girmez. Ancak babasının hatırasını hedef alan böyle bir belgeyi imzalamak zorunda bırakılmak ve her yıl imparatorluktaki her kilisenin kürsüsünden okunacak bu metni katıldığı resmi törenlerde tekrar tekrar dinlemek zorunda kalmak bir imparator için onur kırıcı olduğu kadar on dört yaşındaki bir çocuk için de hiç kuşkusuz yıpratıcıdır[33].

Porphyrogenitus", ss. 29-40; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 235-236; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 187-209; Norwich, *Bizans II*; Gregory, *Bizans Tarihi*, ss. 257-258; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 132.

[33] Nikolas Mystikos'un Roma Kilisesi'nden arzu ettiği yanıtı alabilmek için sabırla uzun süre çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Patriğin 912 yılında Papa III. Anastasius'a, 920, 922 ve 923 yıllarında ise Papa X. John'a kiliseler arası birliği sağlamak adına dördüncü evliliğin kınanmasını ve bu evliliğe onay veren Papa Sergius'un hata yaptığının kabul edilmesini talep eden ve yanıt alamadığı için sitemlerini sunan uzun mektupları günümüze ulaşmıştır. Bkz. Jenkins, Westerink (çev.), *Letters*, ss. 215, 243-245, 299, 333, 367, 541, 549, 551, 558. Tomus Unionis içerisinde yer verilen ve tüm başpiskoposların oy birliği sağlanarak alındığı belirtilen bu karara göre dördüncü kez evlenen bir kimse bu evliliği sonlandırana dek tüm dini törenlere katılmaktan men edilir. Üçüncü ve dördüncü evlilikler "leke", "temizlenmesi gereken bir pislik" ve "afaroz gerektiren Hristiyanlığa yabancı bir eylem" gibi sert tabirlerle lanetlenir. Üçüncü evliliğini yapanlar için beş yıl komünyona girmeme cezası uygulanacağı karar altına alınırken, otuz yaşını doldurmuş çocuk sahibi bir erkeğin dört yıl törenlere kabul edilmemesi ve dördüncü yılın ardından da yalnızca yılda üç kez dini bu törenlere katılabilmesine izin verilmesi uygun görülmüştür. Üçüncü evliliğini gerçekleştiren kimselere uygulancak en hafif ceza üç yıl süreyle afaroz edilmekti. Bu ceza ise ancak evliliği yapan şahsın hiçbir çocuğu yoksa ve bu evliliği şehvet uğruna değil soyunun devamı uğruna yaptığına kanaat getirlirse uygulanabilmekteydi. Bkz. Westerink (çev.), *Nicholas I*, ss. 61-69, 148. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 206; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*,

920 yılının takip eden aylarında Romanos Lekapenos'un VII. Konstantinos'u yalnızlaştıracak ve sindirecek faaliyetleri devam eder ve Romanos'un canına kast etme girişimine karıştıkları gerekçesiyle Konstantinos'a yakın olan pek çok şahıs saraydan uzaklaştırılır. İmparatoriçe Zoe Karbonopsina Romanos Lekapenos'un yemeğine zehir katarak ortadan kaldırmaya çalıştığı gerekçesiyle Petrion'da bulunan Aziz Euphemia Manastırı'na sürgün edilir ve Anna adını alarak rahibe hayatı yaşamaya başlar. VII. Konstantinos'un hocası Theodoros ve kardeşi Symeon da patrikios unvanlı, imparatorluk haralarından sorumlu Komes Theophylaktos'un davetlisi olarak katıldıkları bir yemekte Vigla Droungarios'u İoannes Kurkuas ve adamları tarafından Romanos Lekapenos'a karşı komplo içerisinde olmak suçu ile tutuklanıp memleketlerine, Opsikion Theması'na sürgün edilirler[34].

VII. Konstantinos'u tamamen gölgede bırakacak bir sonraki adım imparatorun on beşinci yaşının ilk günlerinde atılır. 24 Eylül 920 tarihinde Romanos önce Sezar unvanı alır. Kızı VII. Konstantinos ile evlendiğinden beri hükümdarlık alameti olan kırmızı ayakkabıları giymekte olan I. Romanos 17 Aralık tarihinde de VII. Konstantinos ve Patrik Nikolas Mystikos'un elinden imparatorluk tacını giyer. Romanos'un sikkeler gibi hükümdarlık alametleri üzerinde yer alan tasvirleri giderek daha büyük ve daha gösterişli hale gelirken Konstantinos'un kâğıt üzerinde kıdemli imparator olarak kalan konumu hem fiilen hem de sembolik olarak gölgelenmiş olur. Romanos tahtta kaldığı süre boyunca basılan sikkelerde kimi nadiren VII. Konstantinos'a denk resmedilirken, sikkelerin çoğunda Konstantinos'tan büyük ve daha itibarlı törensel kıyafetler ve hükümdarlık alametleri taşırken resmedilmiştir.

---

s. 232; Jenkins, "Three Documents"; ss. 240-241; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 271; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 9; Oikonomides, "Leo VI and the Narthex Mosaic ", ss. 169-170; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 237-239; Norwich, *Bizans II*, ss. 119, 122-123; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 259; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 384-385.

[34] Liudprand seyahatnamesinde I. Romanos'un iktidarı ele geçirdikten sonra VII. Konstantinos'un annesi Zoe ile birlikte olmaya ve "İmparatorun Babası" olarak anılmaya başladığını ifade ediyor. Diğer kaynaklarda fazla yer almayan bu bilgi ya Liudprand'ın yer verdiği temelsiz bir dedikodu ya da Zoe ve Romanos arasındaki ilişki rekabet ve güvensizlik sebebiyle kısa sürüyor. Bkz. Liudprand, *The Complete Works*, ss. 123, 126-127. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 204-205; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 231-232; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s.236; Norwich, *Bizans II* ., ss. 119-120.

Romanos neredeyse her zaman sembolik bir kıdem ve itibar göstergesi olarak sakallı resmedilirken yanında Konstantinos'un sakalsız tasvirlerine yer verilir. En aşağılayıcı örneklerde ise gaspçı Romanos'un figürü imparator olarak sikkenin bir yüzünde tek başına resmedilirken, VII. Kosntantinos sikkenin diğer yüzünde Romanos'un oğullarıyla, onların dengi olarak tasvir edilir[35].

I. Romanos Lekapenos imparatorluk tacını taktıktan sonra da iktidarına engel olarak gördüğü şahısların tasviyesine devam eder. 921 yılında VI. Leon'un sadık adamlarından ve ilk naipler konseyi üyelerinden Magistros Stephanos tahta göz diktiği şüphesiyle Romanos Lekapenos tarafından yakın arkadaşlarıyla birlikte Antigonos adasına sürgüne gönderilir ve manastırda keşiş hayatına girmeye zorlanırlar. Aynı yıl patrikios unvanı sahibi Arsenios ve Pavlos Manglabites isimli şahıslar komplo hazırlığında olmak suçlamasıyla kör edilip sürgüne yollanırlar. Bu tasviyelerin ardından I. Romanos'a karşı bir komplo girişimi daha gerçekleşir. Liderliğini sakellarios (devlet hazinesinden sorumlu) makamında bulunan Anastasios adlı bir şahsın yaptığı bu kalkışmaya koitonites makamında bulunan Theodoretos, eidikion'dan (veya idikon, hazineye veya imparatora ait kıymetli eşya ve malların tutulduğu yer) sorumlu Demetrios, Nicholas Koubatzes ve protokarabos (imparatoruk teknesinin sorumlusu) makamında bulunan Theodotos isimli kişiler karışmıştır. Tamamı devlet yönetiminde önemli pozisyonlarda bulunan ve VII. Konstantinos'un ateşli savunucular olarak bilinen bu kişilerin kalkışmasını bahane eden I. Romanos Lekapenos önce girşimin lideri Anastaisos'u manastır hayatına çekilmeye mahkûm eder ve diğer isyancıları sopa attırdıktan sonra Mese Yolu'nda teşhir eder ve sürgüne gönderir. Daha sonra ise bir daha böyle girişimler yaşanmamasını

[35] Talbot, Sullivan (çev.), *Leo the Deacon,* s. 1; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 205-207; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 232; Hugh Goodacre, "The Story of Constantine VII, Porphyrogenitus, from His Solidi", *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society*, C. 15, S. 58 (1935), ss. 114-119; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 264-265; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* ss. 9-10; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", s. 29; Jenkins, *The Imperial Centuries,* ss. 236-237; Magdalino, "Knowledge in Authority", s. 197; Norwich, *Bizans II,* s. 120; I. Romanos'un oğlu Kristoforos'u dahi VII. Konstantinos'tan daha kıdemli resmeden sikke örnekleri de bulunmaktadır. Bkz. Maric, "Lost on Reverse?", ss. 111-113.

garanti altına almak gerekçesiyle 921 yılında, muhtemelen Aralık ayında VII. Konstantinos'u imparatorlar hiyerarşisinde ikinci sıraya indirirken kendisini birinci sıraya yükselttir[36].

Bilge VI. Leon'un oğlunu kenara iterek iktidar gücünü ele geçiren Romanos Lekapenos'un hikayesi Makedonya Hanedanının kurucusu I. Basileios'a şaşırtıcı biçimde benziyordu. Basileios gibi Romanos da Ermeni kökenliydi. Melitene (Malatya) ile Samosata (Samsat) arasında yer alan Lakape köyünde dünyaya gelmişti. Sıradan bir köylü olan babasının talihi Basileios'un Paulusçulara karşı 872 yılında gerçekleştirdiği Teprike Seferi'yle dönmüştü. Basileios'un babasını bu seferdeki hizmetlerinin mükafatı olarak saray muhafızları arasına almasıyla Romanos için de imparatorluk başkentinde istikbalini arama fırsatı doğmuş oluyordu. Tıpkı Basileios gibi Romanos'un da eğitimi kıttı ve tıpkı Basileios'un güreş müsabakalarındaki başarısıyla dikkat çektiği gibi Romanos da bir aslanla boğuşup yalın kılıçla hayvanı öldürmeyi başararak fiziksel gücü sayesinde şöhret olmuştu. Bizans donanmasında askeri kariyerine başlayan Romanos önce Samos Theması'nın strategos'u olmuş ardından da 912 yılında Kaptan-ı Derya makamına denk kabul edebileceğimiz drungarios rütbesine ulaşmıştı. Öte yandan, Basileios gibi sert mizaçlı değildi ve iktidara gelene kadar adı iki cinayete karışan Basileios'un aksine Romanos kurnaz siyasi hamlelerle düşmanlarını devre dışı bırakmış ve rakipleri kendi insafına kaldığında genellikle onları sürgün etmekle yetinmişti[37].

Ortak imparator ilan edildikten sonra I. Romanos Lekapenos, ailesinin üyelerini iktidara ortak edecek adımlar atmayı da ihmal etmemiştir. 921 yılında I. Romanos'un eşi Theodora augusta ilan edilir. Aynı yıl 17 Mayıs tarihinde, Pentekostes Yortusu gününde, Romanos'un oğlu Kristoforos gönülsüz ancak mecbur bırakılmış VII. Konstantinos'un elinden

[36] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 206-208; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 232-234; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 270.
[37] McGeer, *The Land Legislation*, s. 88; Liudprand, *The Complete Works*, ss. 119-122, 128; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 185-186; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 218; Norwich, *Bizans II*, s. 121; Antony Robert Littlewood, "Saray Bahçeleri", *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, s. 59.

imparatorluk tacını yalnız ikisinin katıldığı bir törenle giyer. 25 Aralık 924 tarihinde Stephanos ve Konstantinos'un da Ayasofya'da taç giymesiyle Romanos'un dört oğlundan üçü yasal olarak iktidara ortak hale gelmiş olur. En küçük oğlu Theophylaktos ise hadım edilir ve kilise kariyeri için hazırlanır. Romanos ve ailesi payeler ve yetkilerle donanarak yavaş yavaş iktidara el koyarken giderek yalnızlaşan ve çağdaşlarının canına kast edilmesini an meselesi olarak gördüğü VII. Konstantinos'un bu dönemdeki konumunu değerlendiren Julius Norwich şu ifadeleri kullanır: "Konstantinos ise belirsizlik ve korku içinde, çok mutsuz bir çocukluk geçirmiş olmalıdır. Babası ölmüş, cariye damgası vurulan annesi iki kere sürgüne gönderilmiş, ona defalarca piç suçlamasında bulunulmuş ve güvendiği herkesin yanından uzaklaştırılmasına seyirci kalması istenmiştir. Bütün bunlar sağlıksız, hassas ve koca bir düşman ailenin içinde istenmeyen ve sevilmeyen bir çocuk için çok kötü olmalıydı. Üstüne üstlük, on üç yaşında bu ailenin bir üyesiyle (hiç tanımadığı bir kızla) bir anlaşma evliliği yapmıştı"[38].

Yine de Konstantinos kendinden istenilenleri uysalca yaparak ve siyasete ilgisiz görünüp kendisini entelektüel ve sanatsal faaliyetlerle meşgul ederek hayatta kalmayı başarmış ve umutla talihinin döneceği günü beklemiştir. Romanos ise kaderine razı görünüp köşesine çekilen Konstantinos'un bu halinden hayli memnundu ve zararsız gözüken bu çocuk ile ilgili kaygılanmaktan daha önemli işleri vardır. Zoe'nin iktidardan uzaklaştırılmasıyla Bizans tahtına yönelik ihtirasları karşılıksız kalan Bulgar hükümdarı Symeon bir kez daha harekete geçmişti. 923 yılında Symeon yeniden Konstantinopolis'e saldırır. Seçkin Hetaireiai birliklerinden ve sıradan askerlerden oluşan bir kara birliği Haliç'in karşı kıyısında bulunan Pegai düzlüğünde Bulgarları karşılamak üzere konuşlanır. İmparatorluk donanması da kara birliklerine arkadan destek vermek üzere destek haliçteki yerini alır. Ancak Bulgarlar Bizans birliklerini ağır bir hezimete uğratırlar. Domanma droungarios'u Alexios Mosele gemisine

[38] Jenkins, Westerink (çev.), *Letters*, ss. 475-479; Liudprand, *The Complete Works*, s.128. Thedora'nın 922 yılındaki ölümünden sonra augusta unvanını Kristoforos'un eşi Sophia taşımaya başlayacaktı. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 206, 209, 213-214. Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf*, ss. 126; Yuretich (çev.), *Constantine Manasses*, ss. 218-219; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 232, 234-235, 239-240; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 270; Konidaris, "The Ubiquity of Canon Law", s. 136; Norwich, *Bizans II*, s. 122; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 259.

doğru geri çekilmeye çalışırken atından düşer ve zırhı sebebiyle suya gömülüp boğularak can verir. Leon Argyros ve Pothos Argyros ise Galata Kulesi'ne sığınarak canlarını zor kurtarırlar. Önlerinde hiçbir engel kalmayan Bulgarlar tüm boğazı ateşe verirler. Romanos haliç bölgesini yağmalayan Bulgarların kampına baskın düzenleyerek düşmanı beklemediği bir taraftan vurmayı planlasa da bu girişimde ağır Bizans kayıplarıyla neticelenir ve sonuçsuz kalır. Konstantinopolis surlarını aşmayı yine başaramayan Symeon bir kez daha Adrianapolis'i kuşatır. Kentte kıtlık baş gösterince şehir Symeon'a teslim olur. Kenti uzun süre kahramanca savunan Strategos Moroleon, Symeon tarafından zincire vurulur ve türlü işkencelerin ardından feci şekilde öldürülür. Symeon kente bir garnizon bırakıp oradan ayrılır. Bizans ordusunun yaklaşmakta olduğu haberi gelince bu garnizon kenti terk eder ve kent yeniden Bizans İmparatorluğunun eline geçer. 924 yılının Haziran ayında Symeon ordusu ile beraber Haliç içlerine kadar ilerler ve Bizans İmparatorluğu ordusuna ağır kayıplar verdirir. Aynı yılın Eylül ayında Symeon Makedonya ve Trakya topraklarını yakıp yıktıktan Sonra Konstantinopolis'i kuşatır. Bu esnada Bizans'ın Sırpları Bulgarlara karşı ayaklandırmayı planlasalar da necite alamazlar. Symeon ise karadan geçmeyi başaramadığı Konstantinopolis surlarını bu kez denizden kuşatmak düşüncesiyle güçlü bir donanması olan Fatımi Halifeliği ile ittifak kurabilmek için elçiler gönderir. Ancak araya giren Bizans'ın pahalı hediyeler yollayıp yüksek bir haraç ödemeyi vadetmesiyle Fatımiler bu ittifaktan vazgeçer. Askeri ve diplomatik manevralarına rağmen kuşattığı Konstantinopolis'i ele geçiremeyen Symeon barış koşullarını değerlendirmek üzere I. Romanos ile yüz yüze görüşmeyi talep eder. Bu görüşme için Kosmidion (günümüzde Eyüp) sahilinde bir iskele inşa edilir. Etrafı tahkim edilen iskelenin ortasında ise iki hükümdarın yüz yüze gelip konuşacağı bir platform inşa edilir. 9 Eylül 924 tarihinde karşılıklı rehineler alınıp verildikten sonra Symeon karadan, Romanos ise deniz yolu ile gelerek yoğun güvenlik önlemleri altında iskeleyi ortadan ikiye ayıran çitin iki yanında yerlerini aldılar. Görüşmeye başkentin kutsal emanetler arasında bulunan Meryem Ana'nın duvağını yanına alarak giden Romanos, Symeon'a inançlı bir Hristiyan ise Hristiyan topraklarına zarar vererek öte dünyada azap çekmemesini öğütler, din kardeşlerinin tanrı korkusu ile birbirlerinin kanını dökmemesi gerektiğini hatırlatır ve barış karşılığında istediği dünya zenginliği ise kendisinin bunu ona sağlayabileceğini söyler. Bir başka deyişle aralarındaki din kardeşliğine binaen barış

talebinde bulunur ve haraç ödemeyi kabul eder. Böylece karşılıklı esir takası yapılması, Bizans'ın ödediği haraç miktarını arttırması ve Symeon'un Bizans topraklarından çekilerek Karadeniz'de ele geçirdiği kaleleri geri vermesi karalaştırılarak 9 Kasım 924 tarihinde barış yapılır ve Symeon kendisine sunulan hediyelerle beraber ülkesinin yolunu tutar. Symeon bir daha Bizans için askeri bir tehdit oluşturmayacaktır. Ömrünün son yıllarında Bizans'ı rahatsız edecek bazı diplomatik hamleler yapmaya çalışır. 925 yılında kendisini Romalıların ve Bizanslıların imparatoru ilan eder. Bu iddiası imparatorluk tarafından ciddiye alınmaz ve I. Romanos "isterse kendisini Bağdat halifesi bile ilan edebileceği" yanıtını verir. Symeon ertesi yıl Bulgar kilisesinin bağımsızlığını ilan ederek Bulgar kilisesinin başpiskoposunu patriklik makamına yükseltir. İmparatorluk, Bulgar hükümdarının bu hamlesini de görmezden gelmeyi tercih eder. 927 yılının Mayıs ayında Hırvatlara karşı gerçekleştirdiği seferde çok ağır bir yenilgiye uğrayıp tüm ordusunu kaybeden Symeon bir daha toparlanmaz ve 927 yılında, altmış dokuz yaşında hayatını kaybeder. Symeon sağlığında büyük oğlu Mikhail'i manastır hayatına yönlendirmiştir. Dolaysıyla ölümünde ikinci oğlu Petro, dayısı Georgi Sursubul naipliğinde Bulgar devletinin başına geçer. Symeon'un ölüm haberiyle Macarlar, Sıprlar, Hırvatlar ve Bulgarların diğer düşmanları Bulgarlara saldırmaya hazırlanırlar. Aynı zamanda 927-928 yıllarında yaşanan çok sert kış ve çekirge istilalarıyla ülkede kıtlık başlamış ve nüfusun önemli bir bölümü kırılmıştır. Bu şartlar altında Bulgarlar düşmanlar kendilerine öldürücü bir darbe indirmeden önce kendilerinin harekete geçmesi gerektiğine karar verirler ve Makedonya topraklarını işgal ederler. Bizans İmparatorluğu kendilerine doğru harekete geçtiğinde ise elçi göndererek barış yapmaya ve evlilik yoluyla ittifak kurmaya hazır olduklarını bildirdiler. Elçilerin teklifi kabul edilir. Elçiler temasları esnasında Romanos'un oğlu Kristoforos'un kızı Maria'nın olağan üstü güzelliğine hayran kalırlar ve bunu bir mektupla hükümdarları Petro'ya bildiriler. Konstantinopolis'e gelen Petro'nun, 8 Ekim 927 tarihinde Maria ile Romanos Lekapenos, patrik ve senatonun huzurunda evlenmesi ile arzu edilen barış sağlanmış ve ittifak kurulmuş olur. Maria iki devlet arasında pekiştirilen barışa istinaden adını İrene (barış) olarak değiştirir. Bu barış ile Romanos'un Symeon ile yaptığı anlaşmanın şartları aynı şekilde kabul edilirken Bulgar patriğinin bağımsızlığı ve Bulgar hükümdarının çar unvanı da Bizans tarafından tanınır. Halkı tarafından çok sevilen ve bir aziz muamelesi yapılan yeni hükümdar Petro babasının

aksine Bizans'a karşı son derece uysal bir politika izler ve hükümdarlığı süresince çoğunlukla iç meselelerle uğraşmak zorunda kalır. Böylece takip edecek elli yıl için Bulgarlar imparatorluk açısından bir tehdit olmaktan çıkarlar. Bu evlilik aynı zamanda Kristoforos'un siyasi ve diplomatik önemini arttırırken, VII. Konstantinos'u bir nebze daha geri plana iten bir gelişmedir. Zira düğünün üçüncü gününde, Pege İskelesi'nde düzenlenen ve Peter, Kristoforos ve VII. Konstantinos'un da iştirak ettiği bir ziyafet esnasında Bulgar heyeti artık hükümdarlarının kayınpederi olan Kristoforos'un imparatorlar silsilesi içerisinde VII. Konstantinos'un üzerine çıkartılması için Romanos Lekapenos'a ısrarcı olmuşlar ve Romanos'tan taleplerine karşılık olumlu yanıt almışlardır[39].

924 yılında Symeon'la mücadelesine odaklanabilmek için halife ile ateşkes imzalayan I. Romanos Lekapenos 926 yılında Bulgar tehdidinin ortadan kalkmasıyla dikkatini doğuya çevirme fırsatına erişir ve Suriye'de (Ermenistan'a kadar Anadolu'nun doğusu ve Suriye'nin kuzeyinde bulunan Arap toprakları) magistros unvanı taşıyan ve scholae Domestikos'u makamında bulunan İoannes Kurkuas kumandanlığında bir dizi başarı kazanır. Kurkuas ilk

[39] Cross, Sherbowitz-Wetzor (çev.), *The Russian Primary Chronicle*, ss. 71-72. I. Romanos'un Symeon ile olan görüşmesinde yapmış olduğu dini vurguların Bulgar hükümdarı üzerinde bir tesirde bulunmuş olması muhtemeldir. Patrik Nikolas Mystikos'un mektuplarından anlaşıldığı kadarıyla Symeon dini hassasiyetleri oldukça yüksek bir şahsiyettir. Patriğin aktardıklarına göre Symeon dünyevi zevklerden kaçınan, şarap içmeyen ve kısıtlı gıda tüketen çileci bir yaşam sürmektedir ve Hristiyanlar üzerine gerçekleştirdiği seferlerden sonra günler boyu oruç tutarak ve pişmanlık gözyaşları dökerek günahlarından arınmaya çalışmaktadır. Bkz. Jenkins, Westerink (çev.), *Letters*, ss. 35-37, 95. Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, s. 255; Liudprand, *The Complete Works*, s. 129. Bizans kaynakları, İmparator Aleksandros'un şifa arayışı bahsinde de karşımıza çıkan, kentte bulunan antik sanat eserlerinin sihirli güçleri bulunduğuna dair Bizans inanışını Symeon'un ölümü bahsinde de yinelerler. Buna göre İoannes adlı bir astronom I. Romanos'a Konstantinopolis kentinin yedinci tepesinde, Arkadios Forumu'nda yüzü batıya dönük duran heykelin başını kestirmesini önerir ve Symeon'un kaderi büyülü bir biçimde bu heykele bağlı olduğunu iddia eder. Romanos heykelin başını kestirir ve aynı gün, 27 Mayıs 927 tarihinde Symeon Bulgaristan'da kalp krizi geçirerek ölür. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 209-216. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 234-242; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 265-267; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 360-362, 368, 380, 600-601; Treadgold, "The Bride-Shows", s. 412; Browning, *The Byzantine Empire*, ss. 106-107; Vryonis, "Byzantine Civilization", s. 27; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 239-244; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, s. 86-87; Lemerle, *Bizans Tarihi*, ss. 97-98; Magdalino, "Occult Sciences", s. 127; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 188; Norwich, *Bizans II*, ss. 123-128; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 258; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss.367-368 ; Maric, "Lost on Reverse?", ss. 116-117; Neven Budak, "Croatia and Byzantium in the Tenth Century / A Latin Member of the Byzantine Commonwealth", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 214; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 138.

altı ayda Ermenistan'da imparatorluk hakimiyetini arttırmak amacıyla Malazgirt'i kontrol altına alır. Ardından Melitene (Malatya) Emirliği ile mücadeleye girilir. Kurkuas'ın seferlerinden önce Melitene kentinin temsilcileri I. Romanos'u ziyaret edip barış yapmaya ve imaparorluğa vergi ödemeye mutabık olmuşlardır. Melitene kenti aynı zamanda Bizans İmparatorluğunun diğer Arap devletleri üzerine yaptığı seferlere de imparatorluğun müttefiki olarak askeri katkıda bulunmaktadır. Ancak imparatorluk ile bu anlaşmayı yapan Melitene Emiri Ebu Hafs'ın ölümünden sonra Melitene kenti sakinleri bu anlaşmayı bozmaya karar verirler. Barışın bozulmasının ardından Kurkuas, 926-931 tarihleri arasında çıktığı seferlerde Melitene kenti yakınlarında pek çok alanı imparatorluğun kontrolü altına alır ve 934 tarihinde ise Melitene kenti tamamen imparatorluk kontrolüne geçer. 940 yılında Bizans İmparatorluğu'nun doğudaki en dişli rakiplerinden olan Musul Hamdani Emiri Seyfüddevle'nin Abbasi Halifeliği'nde yaşanan karışıklıklardan dolayı başkent Bağdat'a dönmek zorunda kalması ile imparatorluğun üzerindeki baskı daha da azalmış olur[40].

Bu olayın ertesi yılında imparatorluk bu kez Rusların ani saldırısıyla sarsılır. Kiev'in büyük prensi unvanıyla Rusların başına geçen Rurik'in oğlu İgor 941 yılında geniş bir donanmayla Konstantinopolis'e saldırır. Donanmadaki gemi sayısıyla alakalı kaynaklar bin ile on beş bin arasında değişen sayılar vermektedirler. Ordusu doğu sınırında, donanmasının bir kısmı ise Akdeniz'de bulunan Romanos bu saldırıyla hazırlıksız yakalanmıştır. İmparatorluk başkentinde bulabildiği on beş kadar hurda gemiyi acilen Rum Ateşi ile donatarak Boğaz'ın kuzeyine yollayan Romanos bu silaha aşina olmayan Rusları gafil avlamayı başarır. Protovestiarios Theophanes önderliğindeki Bizans donanması Rus donanmasını karşılar ve

[40] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 216-217. Onuncu yüzyıl coğrafyacısı İbn Havkal Bizans İmparatorluğu'nun bu dönemde en sık çarpışmaya girdiği İslam gücü olan Hamdani Emirlerinin kudretine işaret etmekte ve onların Kurtuba Emiri ile birlikte İslam dünyasının o dönemki en zengin hükümdarları olduğunu aktarmaktadır. İbn Havkal Melitene kentinin düşüşü için ise İslam'ın Bizans cephesindeki ilk felaketi ifadesi kullanır ve şehrin düşüşünden sonra hudut bölgesinde Müslümanların canları, malları ve sultanları üzerine felaketler yağdığını belirtir. Kentin düşüş tarihini 931 olarak veren İbn Havkal Bizans İmparatorluğu'nun kenti Ermeni nüfusu ile iskan ettiği bilgisini veir. Bkz. İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, ss. 104-105, 158. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete* , s. 243; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 276; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 319, 380-381; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 107-108; Jenkins, *The Imperial Centuries* , ss. 245-247; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, s. 84; Norwich, *Bizans II* , ss. 128-129.

Rum Ateşi ile donanmanın ciddi bir bölümünü yok eder. Hayatta kalan ve karşı kıyıya çıkmayı başaran Rus kuvvetleri Boğaz'dan apar topar çekilip Bitinya bölgesine yönelir ve buradaki yerleşim yerlerinde büyük katliamlar yaparlar. Bitinya, Heraklea ve Paphlagonia'ya kadar Karadeniz bölgesi ve Nicomedia bölgesinde körfezin çevresi yağmalanır. Köyler, kiliseler ve manastırlar ateşe verilir. Ruslar ellerindeki esirleri çarmıha gerdikten veya kazığa bağladıktan sonra onların üzerinde yanan oklarla atış talimi yapar veya kafalarına çivi çakarak vahşi biçimde katlederler. Kendisini Konstantinopolis'teki başarısızlığın öfkesiyle hıncını taşra yerleşimlerinden almaya başlayan Ruslar, Patrikios Bardas Phokas ve İoannes Kurkuas önderliğindeki kara birliklerinin bölgeye intikal etmesiyle bir yenilgiye daha uğrarlar. Sağ kalıp gemileriyle ülkelerine doğru yola çıkan ricat halindeki Rus donanması ise Protovestiarios Theophanes önderliğideki Bizans donanması tarafından dönüş yolunda Rum Ateşi ile bir kez daha hezimete uğratılır ve Konstantinopolis'i kuşatan Rus donanmasından çok az sayıda asker sağ olarak ülkelerine dönmeyi başarabilir[41].

Rus donanmasının yaşadığı yenilgiden üç yıl sonra İgor bir kez daha harekete geçer. Kherson kenti sakinleri Peçenekleri de müttefik olarak yanlarına alan Rusların kurdukları büyük ordu ile Konstantinopolis'e doğru yola çıktıkları haberini imparatora ulaştırırlar. Mezopotamya'da sefer hazırlığında olan Romanos İgor ile bir kez daha karşı karşıya gelmekten kaçınır. İmparator gönderdiği elçilerle Ruslara VI. Leon döneminde yapılan anlaşmayı, şartlarını Ruslar lehine iyileştirerek yenilemeyi önerirken Peçeneklere de yüklü miktarda haraç

[41] *İlk Rus Yıllıkları* bu savaş ardından Rusların Rum Ateşi ile duydukları dehşetten söz eder. Esere göre bozguna uğrayıp anavatanlarına dönen Ruslar "Romalılar göklerden gelen yıldırımları ellerinde tutuyor" diyerek onları dize getirmenin imkansız olduğunu iddia ederler. Bkz. Cross, Sherbowitz-Wetzor (çev.), *The Russian Primary Chronicle*, ss. 71-72. Talbot, Sullivan (çev.), *Leo the Deacon*, s.188; Liudprand, *The Complete Works*, ss. 179-181; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 221-222; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 247-249; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 228, 259, 277; H. R. Ellis Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 66 (1973), ss. 62-63; John Haldon, "'Greek Fire' Revisited: Recent and Current Research*", Byzantine Style Religion and Civilization In Honour of Sir Steven Runciman*, Cambridge, 2006, ss. 290, 295. Kaynaklarda Rusların Konstantinopolis'e toplam beş defa saldırdıkları kaydedilmektedir. Ruslar 860, 941 ve 967-971 senelerinde gerçekleştirdikleri saldırlarda ağır yenilgilere uğrarken, 907 ve 944 yıllarındaki saldırılarında ise tam bir başarı sağlayamadan ülkelerine geri dönerler. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 348, 448. Browning, *The Byzantine Empire*, ss. 101-102, 108; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 250-251; Norwich, *Bizans II*, ss. 129-130; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 260; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 369-371.

ödemeyi kabul eder. Tuna Nehri'ne kadar ilerlemiş olan İgor anlaşma teklifini kabul eder ve Kiev'e döner. Ertesi bahar Kiev'den gelen bir heyet ile imparatorluk ile Ruslar arasındaki ticari ilişkileri yeniden düzenleyen bir anlaşma yapılır. İmparatorluk VI. Leon zamanındaki gibi Kiev, Chernigov, Pereyaslavl, Polotsk ve Lyubech başta olmak üzere Rus kentlerine haraç ödemeyi, Konstantinopolis'e gelen Rus tüccarlarına istedikleri kadar tahıl sağlamayı ve altı ay boyunca onların ekmek, şarap, et, balık ve meyve gibi ihtiyaçlarını karşılamayı kabul eder. Ruslar kentin hamamlarından da istedikleri gibi faydalanacak ve dönüşte imparatorluk tarafından kendilerine gemi çapası, halat takımı ve yelken yolculuk için ihtiyaç duyacakları donanımlar sağlanacaktı. Rus tüccarlar şiddet olaylarına karışmamak kaydıyla Aziz Mamas bölgesinde bu şartlar altında yılda altı ay konaklayabilecekler ve kendilerine söz verilen mal ve erzakları aylık olarak alabileceklerdi. Ruslara bir defada elli kişiyi geçmeyecek gruplar halinde silahsız olarak Konstantinopolis'e girip vergisiz ticaret yapma hakkı da tanınmıştı. Anlaşmanın hukuki düzenlemelerine göre tarafların tebaasından biri cinayet işlerse idam edilecek ve maktülün mal varlığının en yakın akrabalarına intikali sağlanacaktı. Yaralama suçu işleyen karşı tarafa tazminat olarak beş libre gümüş verecek, hırsızlık veya gasp suçu işleyen ise çaldığının üç katını geri ödeyecekti. Ruslar kıyılarında mahsur kalan Hristiyan gemileri için can ve mal güvenliği sağlama sözü verirken tarafların esirlerini fidye karşılığı değiş tokuş etmesi de karara bağlanmıştı. Taraflardan birinin tebaasının üçüncü bir tarafın eline esir düşmesi durumunda ise taraflar esirleri satın alıp anayurtlarına güvenle ulaştırma sözü veriyorlardı. Taraflar kendi ülkelerine sığınan suçluları ise iade edeceklerdi. İmparator sefere giderken gönüllü olan Ruslar Bizans ordusuna katılabilecek ve Bizans ordusunda hizmet ederken veya Konstantinopolis'te ticaret yaparken ölen Rusların mal varlıkları memleketlerindeki en yakın akrabalarına ulaştırılacaktı. Yeni anlaşma imparatorluk İgor'da berat alan her Rus tüccarının başkente kabul edileceğini sözü vermişti. Rusların Konstantinopolis'ten alabileceği ipeğin miktarı için ise bir kota belirlenmiş ve bir imparatorluk görevlisinin bu ipeği denetleyip onay damgası vurması zorunlu hale getirilmişti. Hırsızlık suçu için öngörülen ceza da ikinci anlaşma ile biraz yumuşatılmış ve çalınan malın üç katının değil iki katının geri ödenmesi karara bağlanmıştı. Son olarak iki taraf da talep edilmesi durumunda karşı tarafa yardım için asker göndermeyi

kabul ediyorlardı. Bu anlaşmanın ardından imparatorluğun Ruslarla ilişkisi yirmi beş yıl boyunca sakin bir seyir izlemiştir[42].

Rus tehlikesi bu şekilde savuşturulduktan sonra imparatorluk orduları İoannes Kurkuas önderliğinde bir kez daha doğuya yönelir. Seyfüddevle hala halifelik merkezindeki karışıklıklarla uğraşmaktadır. Bu şartlar altında Halep içlerine kadar ilerleme fırsatı yakalayan Kurkuas kenti ele geçiremese de on bin ile on beş bin arasında kişiyi esir almıştır. Halep seferinin ardından başkente geri dönen Kurkuas burada güçlerini tazeledikten sonra bu kez Edessa (Urfa) kentine doğru ilerlemiştir. Bu sefer hem manevi değeri hem de VII. Konstantinos'un yakın gelecekteki iktidarına sağladığı politik fayda açısından bu dönemde yaşanan en önemli olaylardan biri olan Mandylion adlı röliğin 944 yılında imparatorluk başkentine getirilmesiyle sonuçlanır. 641 yılında Müslümanların eline geçmiş olsa da uzun bir Hristiyan geçmişi olan kentte, kentin eski hükümdarlarından Kral I. Abgar'ın cüzzam hastalığı esnasında gelip kendisini iyileştirmesi dileğiyle kaleme alarak Hz. İsa'ya gönderdiği mektubun ve Hz. İsa'nın buna istinaden gönderdiği, yüzünü kuruladığı bir kumaş parçası üzerinde mucizevi biçimde beliren portresinin bulunduğuna inanılıyordu. Böyle bir portrenin varlığından beşinci yüzyılda kaleme alınan Süryanice eser *Doctrina Addai* öncesinde hiçbir kaynakta bahsedilmemişti. Dördüncü yüzyılda Eusebius *Kilise Tarihi* adlı eserinde Kral Abgar'ın İsa'ya gönderdiği mektuptan ve İsa'nın cevabından bahsetmekteydi ancak bir portrenin sözünü etmiyordu. İsa'nın mektubunun varlığına 380 yılında Edessa'yı ziyaret eden hacılar tarafından da tanıklık edilmişti ancak onlar da bir İsa tasvirinin varlığına işaret eden bir kayıt bırakmamışlardı[43]. Hikâyenin *Doctrina Addai*'de aktarıldığı ilk biçimiyle Kral

[42] Cross, Sherbowitz-Wetzor (çev.), *The Russian Primary Chronicle*, ss. 64-68, 72-75; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 277; Simon Franklin, "Constantine Porphyrogenitus and Russia", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, s. 58; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 108-109; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 251; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 172; Norwich, *Bizans II*, ss. 130-131; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 260; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 370-371.

[43] Marc Guscin, *The Image of Edessa*, Leiden & Boston: Brill, 2009, s. 1; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 277; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 381; Averil Cameron, "The History of the Image of Edessa: The Telling of a Story", *Harvard Ukrainian Studies*, C. 7 (1983), ss. 81-82; Browning, *The Byzantine*

Abgar İsa'ya krallık arşivinin başında bulunan ve aynı zamanda bir ressam olan Hannan isimli bir elçi göndermişti. Kral tarafından İsa'nın söylediği ve yaptığı her şeyi kaydetmekle görevlendirilen Hannan (Yunancası Ananias) aynı zamanda kralın yazmış olduğu mektubu da İsa'ya iletecekti. Hannan görevini tamamladıktan sonra İsa'nın krala cevaben yazdırdığı mektubu kâğıda geçirmiş ve İsa'nın bir de portresini çizmişti. Kral Abgar'ı Hristiyanlığa döndürecek olay ise İsa'nın şehadetinden sonra gerçekleşmiş ve Havari Thomas tarafından gönderilen Addai tarafından hastalığının iyileştirilmesi üzerine kral Hristiyanlığı kabul etmişti. Altıncı veya yedinci yüzyılda kaleme alınan Yunanca eser *Thaddaeus'un İşleri* isimli eserde ise Havari Thomas bu kez tamamen hikâyenin dışında kalıyor, Hannan ise İsa'nın tanrısal suretini resmetmeyi başaramıyordu. Bunun yerine İsa'nın yüzünü yıkadıktan sonra yüzünü kurulamak için kullandığı bir bez parçası üzerinde suret mucizevi bir biçimde beliriyordu. Tarihi kaynaklar ortaya çıkışından altıncı yüzyılın sonuna dek geçen asırlar boyunca bu mucizevi nesnenin başına neler geldiği hususuna ışık tutamamaktadır. Mandylion bir kez daha ancak tarihçi Evagrius'un altıncı yüzyılın sonunda kaleme aldığı eserinde karşımıza çıkmaktadır. Yazar Edessa kentinin 544 yılında Persler tarafından kuşatıldığı esnada kentin piskoposunun şehir kapılarına gizlenmiş bu kutsal emaneti bulup çıkardığını aktarmakta ve kentin kurtuluşunu da bu gelişmeye bağlamaktadır. Ancak Edessa'nın Persler tarafından tehdit edilişine daha yakın tarihlerde eserler kaleme almış Procopius gibi tarihçiler bu olayı aktarırken Mandylion'un bulunuşuna değinmemektedirler. Bu yüzden kimi modern tarihçiler Mandylion'un ortaya çıkışının daha sonra kilise tarihçileri tarafından "icat edilmiş" bir hikâye olabileceğini düşünmektedirler[44]. Papa Gelasius daha 494 yılında mektubun sahte olduğunu ilan etmişti ve onuncu yüzyıla gelindiğinde kentteki çeşitli grupların elinde bu röliklerin birden fazla kopyası bulunuyordu. Edessa'da bulunan Nesturî Kilisesi Mandylion'un bir kopyasını elinde bulunduruyordu. Röliğin ayrıca Hannan'ın Mandylion'u Edessa'ya götürdüğü esnada gizlediği tuğla yığınının yanmasıyla

Empire, ss. 107-108; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, ss. 84-85; Holger A. Klein, "Sacred Relics and Imperial Ceremonies at the Great Palace of Constantinople", *Visualisierungen von Herrschaft. Frühmittelalterliche Residenzen, Gestalt und Zeremoniell*, 2006, ss. 91-92; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 260; Herrin, *Bizans*, ss. 153-154; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 354.

[44] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 1-2; Averil Cameron, "Images of Authority: Elites and Icons in Late Sixth-Century Byzantium", *Byzantium and the Classical Tradition*, 1981, s. 224; Cameron, "The History of the Image of Edessa", ss. 82-84.

yığındaki tuğlalardan biri tuğla üzerinde belirdiğine inanılan bir başka kopyası daha vardı[45]. Ortaya çıkışı ve yeniden keşfedilişi tarihsel bir hakikat olsun ya da olmasın, sekizinci yüzyıla gelindiğinde Mandylion Bizanslılar için giderek daha fazla önem kazanan bir nesne haline gelmişti. Çünkü imparatorluğu uzun süre meşgul eden ve ikonaların itibarının iade edilmesiyle sonuçlanacak ikona kırıcılık tartışmaları boyunca ikonaları müdafaa edenlerin savları için Mandylion, İsa'nın suretinin kayıt altına alınmasını arzu ettiğinin ve hatta bizzat kendisinin geriye bir tasvir bıraktığının kanıtı olarak önemli bir dayanak noktası teşkil etmişti. Zira insan eli değmeksizin, Tanrının rızası ile gerçekleşen bir mucize neticesinde ortaya çıkmış bir insan tasvirinin varlığı dini yaşam içerisinde tasvirlere yer verilmesini meşrulaştırıyordu. Patrik Germanus, Patrik Nikephorus, İoannes Damascenus ve Theodoros Studites gibi din adamları ikona kırıcı imparatorlara karşı bu sava dayanarak tasvirlerin dini hayattaki yerini savunmuşlardı. İkona Kırıcılık döneminden sonra devletin başına geçen ve saltanatının meşruiyetini büyük ölçüde geçmişin İkona Kırıcı imparatorlarının din dışılığına dayandıran bir propaganda sürdüren Makedonya Hanedanı imparatorlarının ise bu nesneye sahip olmayı bir ihtiras haline getirmek için manevi ve siyasi pek çok sebepleri vardı[46]. Konstantinopolis kentinin yüzyıllar içerisinde Pers, Avar ve Arap kuşatmalarını defalarca başarıyla püskürtmüş olması imparatorluğun tarih yazıcıları tarafından sıklıkla kentte bulunan kutsal emanetlerin koruyucu güçleriyle bağdaştırılmış ve kutsal emanetlerin kentin muhafızı olduğu düşüncesi kuşkusuz halkın ve idarecilerin en azından bir bölümü arasında samimi bir inanç haline gelmişti. Gerçek Haç'ın veya Meryem Ana'nın cübbesinin kentteki varlığı kuşatmalara karşı kent savunmasının vazgeçilmez bir parçası olarak görülürken röliklerin ayrıca hastaları iyileştirme, doğal afetleri ve salgın hastalıkları önleme ve binaları dayanıklı kılma gibi pek çok faydası olduğuna inanılmış, hatta bu inançla Ayasofya'nın kubbesi inşa edilirken tuğlaların arasına çeşitli rölikler yerleştirilmişti. Ayrıca kendini

[45] Cameron, "The History of the Image of Edessa", s. 91.

[46] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 178-179; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 260; Ostrogorsky, History of the Byzantine State, ss. 277-278; Cameron, "The History of the Image of Edessa", ss. 88-89. İkona Kırıcı imparatorlar ikonalara hürmet edilmesinin yanı sıra kutsal emanetlerin toplanması adetini de terk etmişlerdi. Kendilerini İkona Kırıcılık dönemi imparatorlarından ayırmak isteyen Makedonya Hanedanı için bu adeti yeniden başlatmak da önemli bir propaganda değeri taşıyordu. Bkz. Sophia Mergali-Sahas, "Byzantine Emperors and Holy Relics. Use, and Misuse of Sanctity and Authority", *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, S. 51 (2001), s. 42.

Hristiyan dünyasının lideri olarak gören imparatorların kutsal emanet olarak telakki edilen nesneleri başkentte toplayarak ve burasını Hristiyan dünyasının manevi merkezi kimliğine büründürerek elde edilebilecek prestij ve politik nüfuz da bu nesnelere karşı duyulan arzunun bir diğer sebebiydi. İktidarı meşrulaştıran semboller olarak kimi röliklerin tasvirleri paraların üzerine basılmış, bazı müttefiklerle yapılan siyasi ittifaklara hediye olarak gönderilen kutsal emnaetlerle manevi bir hüviyet ve bağlayıcılık da kazandırılmıştı. Siyasi otoriteyi garantileyen ve sahip olanlara kutsal onay sağlayan güç, atanma ve liderlik araçları olarak görülen bu nesneleri imparatorlar benzer kaygılarla Bizans tarihi boyunca Konstantinopolis'te toplamaya çabalamışlar ve başkente tahminen dört yüz yetmiş altı azize ait üç bin altı yüz rölik taşımışlardı[47]. Azizlerin bedenlerine ait kalıntıları, kutsal telakki edilen şahısların kullanmış oldukları ve İsa'nın Çilesi ile bağlantılı olduğuna inandıkları nesneleri kutsal emanetler olarak gören Bizanslılar geleneksel olarak bu röliklerin Konstantinopolis'te toplanması adetinin I. Konstantinos'un kuruluşu esnasında kenti düşmanlara karşı yenilmez kılacak tılsımlar olarak Forum Constatini'de bulunan mor renkli sütunun (günümüzde Çemberlitaş) içerisine çeşitli Hristiyan rölikleri saklamasıyla başladığını düşünüyorlardı. Başta İsa'nın Çilesi ile bağlantılı nesneler olmak üzere giderek daha fazla Hristiyan kutsal emanetinin Konstantinopolis'te toplanması ve İslam devletlerinin bölgedeki varlığı sebebiyle başta Filistin olmak üzere kutsal topraklara erişimin giderek kısıtlanması neticesinde Hristiyanlık için önemli bir hac merkezi haline gelmeye başlayan Bizans başkenti artık çağdaşlarınca "Yeni Kudüs" olarak anılmaya başlamıştı ve bu kutsal emanetlere ev sahipliği yapan Bizans sarayı idari rolünün yanında manevi bir merkez hüviyetine de kavuşmuştu[48].

---

[47] Norman H. Baynes, "The Supernatural Defenders of Constantinople", *Byzantine Studies and Other Essays*, Greenwood Press, 1974, ss. 254-255, 258-259; Cameron, "Images of Authority", ss. 207-209; Mergali-Sahas, "Byzantine Emperors and Holy Relics", ss. 42-48; Klein, "Sacred Relics", s. 80; Ioli Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri: Bizans Sarayında İmparatorluk Törenleri ve Rölik Kültü", *Bizans Saray Kültürü 829-1204,* ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, ss. 98-101.

[48] Mergali-Sahas, "Byzantine Emperors and Holy Relics", ss. 41-44; Demetrius Argyriades, "Rome and Byzantium: An Administrative Overview", *Public Administration Quarterly*, C. 26, S. 3/4 (2002), s. 382. I. Konstantinos'un Forumda bulunan sütuna yerleştirdiğine inanılan İsa'nın Çilesi ile alakalı rölikler dışında imparatorun bazı azizlerin naaşlarını da Konstantinopolis'e getirdiği bilinmektedir. "Yeni Roma" olarak görülmesini arzu ettiği kendi şehrini inşa ederken Roma kentini pek çok açıdan örnek aldığı ve bilinen I. Konstantinos'un Aziz Andreas ve Aziz Timotheos'un bedenlerini Konstantinopolis'e naklettirmesi de Roma'ya duyulan öykünme ile ilişkilendirilmektedir. Zira Andreas'ın Roma kentinin koruyucusu olarak kabul edilen

944 yılında Edessa kentini kuşatan ve kenti ele geçiremeyeceğini anlayan Kurkuas kentin emiri ile bir anlaşma yapar ve on iki bin altın ve iki yüz Müslüman esirin serbest bırakılması karşılığında Mandylion'un kendisine teslim edilmesi şartıyla kuşatmayı kaldırır. Samosata (günümüzde Samsat) kasabasının piskoposu Abraham Mandylion'u Edessalılardan teslim almak için görevlendirilir ve Edessa pikoposu halkın protestoları eşliğinde kentte bulunan mucizevi İsa suretlerinden birini ve İsa tarafından Abgar'a yazılan mektubun bir nüshasını Abraham'a teslim eder [49]. Mandylion henüz Konstantinopolis'e varmadan kutsal emanetin yolculuk esnasında gösterdiği mucizelere dair söylentiler ortaya çıkar ve hızla yayılır. Mandylion'un gösterdiğine inanılan ilk mucize röliği taşıyan teknenin küreklere ihtiyaç duymaksızın Fırat Nehri'ni geçmesidir ve bu ilk mucize çağdaşlarınca kutsal emanetin Bizanslılara verilmesine tanrısal bir onay olarak yorumlanır[50]. Ardından, Mandylion Konstantinopolis'e varmadan önce Optimaton Theması'nda bulunan Eusebios Manastırı'nda muhafaza edildiği sırada bir mucize daha gerçekleşir ve burada sureti gören bir delinin "onur ve zafer Kontantinopolis kentinin, taht ise mor içinde doğan Konstantinos'un olsun" diye haykırdıktan sonra iyileştiği söylentisi yayılır[51].

Mandylion 15 Ağustos 944 tarihinde Konstantinopolis'e varır. Kutsal emanetin kente varışında I. Romanos'un oğulları ve VII. Konstantinos hazır beklemektedirler ve sefer zaferle sonuçlanmamış olsa da bu değerli kutsal emanetin ele geçirilmesi şerefine General Kurkuas

Petrus'un kardeşi, Timotheos'un da yine Roma kenti ile özdeşleştirilen başka bir aziz olan Pavlos'un öğrencisi olduğuna inanılmaktaydı. Bkz. Klein, "Sacred Relics", ss. 81-82, 88-89. Volker Menze, "'Blessed Be Who Crushes the Children of Persia' /Byzantine Sacralization of War from the Seventh Through Tenth Centuries", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 158.

[49] Steven Runciman, "Some Remarks on the Image of Edessa", *Cambridge Historical Journal*, C. 3, S. 3 (1931), s. 249. Liturjik metinler Edessalıların Mandylion ve mektubun beraber teslim ettiğini ifade etselerde tarihi kaynaklar mektubun 1032 yılında Georgios Maniakes tarafından bulunup Konstantinopolis'e gönderildiğini ve 1185 yılında ortadan kaybolduğunu aktarmaktadırlar. Bkz. Sysse Gudrun Engberg, "Romanos Lekapenos and the Mandilion of Edessa", *Byzance et les reliques du Christ*, ed. J. Durand, B. Flusin, Paris: Centre de recherche d'Histoire et Civilisation de Byzance, 2004, s. 123.

[50] Paul Hetherington, "The Image of Edessa: Some Notes on Its Later Fortunes", *Byzantine Style, Religion and Civilization*, ed. Elizabeth M. Jeffreys, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 194.

[51] Runciman, "Some Remarks on the Image of Edessa", ss. 249-250; Hetherington, "The Image of Edessa", ss. 194-195.

başkente dönüşünde zafer alaylarıyla karşılanır. Mandlion kentteki ilk gecesini Blachernai Sarayı'nda bulunan Bakire Meryem Kilisesi'nde geçirir. Ertesi gün hasta olduğu için törene katılamayan İmparator Romanos Lekapenos'un yokluğunda Konstantinos Porphyrogenitus ve Romanos'un oğulları Patrik Theoplhylaktos, Stephanos ve Konstantinos eşliğinde mumlar taşıyan ve ilahiler söyleyen vatandaşlarla beraber Mandylion Blacherinai'den alınıp bir tekneye yerleştirilir. Tekne ile deniz ve kara surları etrafında dolaştırılan Mandylion Altın Kapı'ya getirilir. Altın Kapı'dan kente giriş yaptıktan sonra zafer geçitlerinin yapıldığı Mese Yolun'dan Ayasofya Kilisesi'ne götürülen mektup ve mendil kilisenin sunağına yerleştirilir. İşte burada gerçekleşen tören esnasında uzun bir bekleyişin ardından Konstantinos'un talihini değiştiren olaylardan biri yaşanır ve Steven Runciman'ın değimiyle "Mandylion siyasi görüşünü beyan eder". Konstantinos sergilenen kumaş parçası üzerindeki İsa suretini görürken Romanos'un oğulları bunu seçemezler ve bunu tanrının bir işareti olarak gören halk arasından Konstantinos'un hükümdarlığı lehine tezahüratlar yükselir. Ayasofya'da gerçekleştirilen törenin ardından büyük saraya götürülen Mandylion burada Krisotriklinos Salonu'nda bulunan imparatorluk tahtına oturtulur[52].

Konstantinopolis'e getirilişinin hemen ertesi yılında Mandylion'un başkente geliş tarihi bayram olarak kutlanmaya başlanır ve İmparator VII. Konstantinos'un emriyle rölikle ilgili pek çok vaaz kaleme alınır. Bunlardan biri, 944 yılında kaleme alınan *Narratio de imagine Edessena* günümüze ulaşmıştır. Bu çalışmada röliğin 544 yılında gerçekleşen Pers istilasına dek karanlıkta kalan tarihi için bazı açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Metne göre Kral Abgar'ın halefleri yeniden pagan inancına dönmüşler ve Mandylion'u duvarların ardına gömerek saklamışlardı. Beş asır sonra keşfedilip gizlendiği yerden çıkarılana dek bu kumaş parçası mucizevi bir biçimde yıpranmadan kalmış hatta yanına bırakılan kandil bile duvarların ardında geçen asırlara rağmen halen sönmemişti. Bu eserin VII. Konstantinos tarafından kaleme alındığını savunanlar mevcut olmakla beraber bu görüş yaygın bir kabul

[52] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss.223-224; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 249-250; Runciman, "Some Remarks on the Image of Edessa", ss. 249-250; Cameron, "Images of Authority", s. 217; Cameron, "The History of the Image of Edessa", s. 93; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 247; Hetherington, "The Image of Edessa:", ss. 194, 196-198.

görmemektedir. Eserin yazarı büyük ihtimalle Kontsantinos tarafından bu eserin yazılmasıyla görevlendirilmişti ve Mandylion'un Edessa'dan Konstantinopolis'e gelişine kadar gerçekleşen olayları sözlü kaynaklardan aktarmış, Konstantinopolis'teki törene ise bizzat katılmış ve kendi tanıklıklarını eserine taşımıştı. Daha sonra Mandylion Hristiyan rölikleri arasında en değerlisi olarak kabul edilen Gerçek Haç başta olmak üzere İsa'nın Çilesi, Meryem Ana ve havariler ile ilgili diğer kutsal emanetlerin muhafaza edildiği yer olan Fener Meryem Ana Kilisesi'ne yerleştirilir ve Dördüncü Haçlı Seferi sonrasında Latinler tarafından ganimet olarak Paris'e götürülünceye kadar Konstantinopolis'te kalır[53]. Mandylion'un tuğla üzerine çıktığına inanılan kopyası olan Keramion da daha sonra, muhtemelen 968 yılında İmparator II. Nikephoros Phokas tarafından Edessa veya Mempetze kentinde ele geçirilip Konsatantinopolis'e getirilir ve hem Keramion hem de Madylion büyük bir gümüş zincirin iki ayrı ucuna asılmış altın kutular içinde Fener Meryem Ana Kilisesi'nde muhafaza edilirler. Hem on üçüncü yüzyılın başında Nicolas Mesarites tarafından hazırlanan envanter hem 1200 yılında Fener'i ziyaret eden Rus seyyah Novogrodlu Antonius hem de 1204 yılında Frenk işgal kuvvetleri içerisinde yer alan Robert de Clari, Keramion ve Mandylion'un beraber sergilendiğini aktarmaktadırlar. Buna tanıklık eden başka Hristiyan hacılarının hatıratları da olduğu gibi kilise duvar resimleri de mevcuttur. Mektubun da Konstantinopolis'e geldiği kesin olarak bilinmekle beraber seyyahlar tarafından kutsal emanetler arasında adı çok fazla anılmamaktadır. Muhtemelen mektup ilerleyen yıllarda Keramion ve Mandylion'dan ayrı, başka bir yerde muhafaza edilmiştir[54]. Mandylion

[53] Guscin, *The Image of Edessa,* ss. 154-155, 181; Runciman, "Some Remarks on the Image of Edessa", ss. 241, 243, 246-248; Kurt Weitzmann, "The Mandylion and Constantine Porphyrogennetos", *Weitzmann, Studies in Classical and Byzantine Manuscript Illumination*, 1971, ss. 228, 231, 244.; Cameron, "The History of the Image of Edessa", ss. 81-82, 93. Mandylion'un Konstantinopolis'e getirilmesi daha sonra VII. Konstantinos'un propaganda programında önemli yer tutan iddialardan biri haline gelecek olan I. Konstantinos ile kan bağı taşıdığı iddiası çerçevesinde yorumlanıp I. Konstantinos'un annesi Helena tarafından Gerçek Haç'ın Kudüs'ten Konstantinopolis'e getirilmesi ile benzeştirilecekti. Bkz. Athanasios Markopoulos, "Constantine the Great in Macedonian Historiography: Models and Approaches", *History and Literature of Byzantium in the 9th-10th Centuries*, Aldershot: Ashgate, 2004, s. 165. Hetherington, "The Image of Edessa", s. 194; Klein, "Sacred Relics", s. 79; Glenn Peers, "Masks, Marriage and the Byzantine Mandylion: Classical Inversions in the Tenth Century. Narratio de translatione Constantinopolim imaginis Edessenae", *Intermédialités: Histoire et théorie des arts, des lettres et des techniques*, 2006, ss. 13-14, 18, 30; Norwich, *Bizans II*, ss. 131-133; Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri", ss.98-101.

[54] Guscin, *The Image of Edessa,* s. 181; Talbot, Sullivan (çev.), *Leo the Deacon,* ss. 48, 121-122; Cameron, "The History of the Image of Edessa", s. 93; Engberg, "Romanos Lekapenos and the Mandilion of Edessa", s.124; Hetherington, "The Image of Edessa", ss. 196-199; Klein, "Sacred Relics", s. 92.

muhtemelen 1247 yılında Konstantinopolis'in Latin Kralı II. Badwin tarafından Fransa Kralı Louis'e gönderilen kutsal emanetler arasındaydı ve batıda Bizans'ta gördüğü ilgiyi görmedi. Doğudan gelen kutsal emanetlerin muhafaza edildiği Sainte Chapelle 1792 yılında Fransız Devrimi esnasında yağmalandığında Mandylion da büyük ihtimalle yağmalanan ve kaybolan eserler arasındaydı[55].

Günümüze Mandylion röliğinde yer alan İsa tasvirinin pek çok temsili resmi kalmıştır. Bu resimlerin pek çoğu birbirinden ciddi farklılık göstermektedir. Gerçekten de bu rölik koruyucu kutusundan nadiren çıkartılmış ve tarih boyunca çok az kişi gerçek tasviri görme şansını elde etmiştir. Bu yüzden temsili resimler çoğunlukla röliği gördüğünü iddia edenlerin sözlerinden, yazılarından veya çizdikleri başka temsili resimlerden yola çıkılarak üretilmişler ve çoğunlukla her şeyden çok kendi dönemlerinde en yaygın İsa tasvirini yansıtmışlardır. Mandylion'un ortaçağda üretilen kopyalarından ikisi günümüze ulaşmıştır. Bunlardan biri Vatikan'da, diğeri ise Genoa kentinde bulunan San Bartolomeo degli Armeni Kilisesi'nde muhafaza edilmektedir[56]. Madylion'un bilinen son tasviri ise on sekizinci yüzyıla aittir. Paul Hetherington'a göre Mandylion, Morand'ın 1790 yılında yayınlanan *Histoire* isimli eserinde yer alan, Sainte Chapelle'in sunak bölümünde bulunan kutsal emanetleri tasvir eden gravüründe resmedilmiş mahfazlardan birinin içerisinde bulunuyor olmalıydı. Eğer bu teori doğru ise söz konusu gravür Mandylion'un günümüze ulaşmış bilinen son tasvirdir[57] (Bkz. Ek 3).

İmparator VII. Konstantinos'un günümüze ulaşan az sayıdaki tasvirinden biri de bu rölikle ilişkilidir. Mısır'daki Sina Dağında bulunan Azize Katerina Manastırı'nda bulunan bir

[55] Guscin, *The Image of Edessa,* ss. 1-2; Runciman, "Some Remarks on the Image of Edessa", ss. 251-252; Cameron, "The History of the Image of Edessa", s. 93; Engberg, "Romanos Lekapenos and the Mandilion of Edessa", s. 125; Hetherington, "The Image of Edessa", ss. 199-200, 202.
[56] Weitzmann, "The Mandylion and Constantine Porphyrogennetos", ss. 228, 231, 244; Peers, "Masks, Marriage and the Byzantine Mandylion", ss. 13-14, 18, 30; Norwich, *Bizans II*, ss. 131-133; Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri", ss.98-101.
[57] Hetherington, "The Image of Edessa", ss 201.

onuncu yüzyıl ikonasında Konstantinos tasvirin yeni sahibi olarak Kral Abgar ile özdeşleştirilerek Mandylion'u elinde tutarken resmedilmiştir. Kurt Weitzmann Konstantinos'un sikke ve fildişi oymalar üzerine resmedilmiş tasvirleri ile bu ikonu karşılaştırmış, özellikle Konstantinos'un kendine özgü sakal ve kıyafetlerinin bu objelerdeki tasvirlerle benzerliklerine dayanarak bu ikonadaki tasvirin VII. Konstantinos'a ait olduğunu kendinden emin bir şekilde iddia etmiştir.[58] (Bkz. Ek 4).

Mandylion'un Konstantinopolis'e getirilmesinden yaklaşık altı ay sonra VII. Konstantinos'un siyasi talihi de tam anlamıyla dönecektir. Artık yetmiş yaşını aşan Romanos'un sağlığı bozulmuş, akli melekelerini yitirmeye başlamış ve takıntılı biçimde kendisini dine vermiştir. En büyük oğlu Kristoforos 931 yılında ölmüştür, bir diğer oğlu Theophylaktos ise 931 yılından beri patriklik görevini yürütmektedir ve hadım olduğu için tahta çıkma ihtimali yoktur, diğer iki oğlu Stephanos ve Konstantinos ise parlak devlet adamları olabilecekleri izlenimi vermemekte, başta komutan İoannes Kurkuas olmak üzere başarılı asker ve bürokratlara yönelik duydukları kıskançlıkla duygusal ve hatalı kararlar almaktadırlar. Romanos bunun üzerine hazırladığı vasiyetnamesinde VII. Konstantinos'un oğullarına karşı üstünlüğünü tanıdığını ilan eder ve böylece ölümü durumunda taht yolu oğulları için kapanmış olur. 944 yılının Aralık ayında Romanos Lekapenos vasiyetnamesine öfkelenen oğulları Konstantinos ve Stefanos tarafından tahttan indirilerek Prote Adası'nda (Kınalıada) bir manastıra kapanmaya zorlanır. Kaynaklar I. Romanos'un tahttan indirilmesi ile sonuçlanan bu saray darbesinin perde arkasında kimin bulunduğuna ilişkin farklı açıklamalar sunmaktadırlar. Skylitzes ve Kedrenos gibi kaynaklara göre I. Romanos'un oğullarının aklına babalarını tahttan indirme fikrini sokan VII. Konsatantinos'tur. Konstantinos Lekapenos'un kişiliğini öngörülemez bulan VII. Konstantinos bu yüzden planına Stephanos'un aklına girerek başlar. Stephanos'u yönlendirme işinde ona çocukluğundan beri tanıdığı Hetaireiai askerlerinden biri olan Basileios Peteinos yardımcı

[58] Guscin, *The Image of Edessa,* ss. 193-194; Weitzmann, "The Mandylion and Constantine Porphyrogennetos", ss. 224-46; Engberg, "Romanos Lekapenos and the Mandilion of Edessa", s. 132; Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri", ss. 97-101; Weyl Carr, "Saray Kültürü ve Kült İkonlar", ss. 156.

olur. Basileios, Stephanos Lekapenos'a yaklaşıp yakın arkadaş olur ve güvenini kazandıktan sonra onun imparatorluğu yönetmeye en uygun aday olduğunu ve babasını alaşağı etmek isterse VII. Konstantinos'un da ona yardımcı olacağını ve tahtı kendisine bırakmaya gönüllü olacağını telkin eder. Bu telkinler doğrultusunda harekete geçmeye karar veren Stephanos fikrini kardeşi Konstantinos Lekapenos ile de paylaşır ancak kardeşi VII. Konstantinos'a güvenemeyeceklerini ve babalarına sadık kalmaları gerektiğini söyler. Stephanos yine de planını uygular ve aralarında Basileios Peteinos ve Romanos'un sadık adamlarından Leon Aryros'un keşiş olan oğlu Marianos'un da bulunduğu bir grup işbirlikçisi ile 16 Aralık 944 tarihinde babası I. Romanos Lekapenos'u tahttan indirip keşiş hayatı yaşamak üzere Prote Adası'na yollar[59]. *Logothete Kroniği*, *Theophanes Continuatus* ve Liudprand gibi kaynaklarda ise I. Romanos'un devrilmesi hususunda VII. Konstantinos'un dahline yönelik hiçbir bahis bulunmaz. Bu kaynakların anlatısında yaşı ilerleyip sağlığı bozulan I. Romanos'un silsile içinde VII. Konstantinos'a oğullarının önünde ilk sırayı veren vasiyetnamesine öflenen Stephanos Lekapenos babasını devirme kararını tek başına alır. Basileios Peteinos adı bu kaynaklarda da Stephanos Lekapenos'un işbirlikçeleri arasında anılır. Söz konusu kaynaklarda Peteinos dışında Marianos Argyros ve Manuel Kornikes (veya Kourtikes) gibi imparatorluk idaresinde çeşitli görevlere sahip başka iş birlikçilerin adları da anılmaktadır[60].

I. Romanos'un oğulları harekete geçmeye karar verdiklerinde kendilerine bağlı askerleri sarayın kendilerine ikametgâh olarak tahsis edilen bölümlerinde toplayıp sarayın ziyaretçilere kapatıldığı bir saatte babalarının kalmakta olduğu Krisotroklinos bölümüne

[59] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss.219, 226-227; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 245; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 278; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 20-22; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 252; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, ss. 190-191; Gregory, *Bizans Tarihi*, ss. 260-261; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 132.

[60] Liudprand, *The Complete Works*, ss. 183-188; Dennis Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6, years 944-961", *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated Translations*, Leiden & Boston: Brill, 2018, s. 7; Dennis Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon for the Years 944-962", *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated Translations*, Leiden & Boston: Brill, 2018, s. 111.; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 250-251.

baskın yaparak onu gafil avlarlar. I. Romanos'un tahttan indirildiği haberi Konstantinopolis kentinde büyük bir çalkantıya sebep olur ve sarayın etrafına toplanan halk VII. Konstantinos lehine gösteriler düzenlerken Konstantinos'un gelini Bertha'nın refakatçisi olarak imparatorluk başkentinde bulunan Parma Piskoposu Siegfried kentte yaşayan Amalfili Romalı ve Gaetalı Latinlerin de yardımıyla Romanos'un oğullarının Konstantinos'a bir zarar vermelerine mâni olmak üzere önlemler alır. Sarayın etrafında toplanan kalabalığı yatıştırabilmek için iki kardeş VII. Konstantinos'un halkı selamlamasını rica etmek zorunda kalırlar. VII. Konstantinos'un sağ olduğunu gören kalabalık gerçekten de sakinleşir ve evlerine dağılır. Bu olayın ardından halkın desteğinden çekinerek babalarına yaptıkları muameleyi VII. Konstantinos'a da yapmaya cesaret edemeyen kardeşler yaklaşık olarak kırk gün süresince onunla beraber imparaorluğu idare ederler. Liudprand'a göre VII. Konstantinos'u ortadan kaldırmak için ortalığın sakinleşmesini beklemeye karar veren kardeşler bir yemek daveti verip bu davet esnasında tıpkı babalarını tutukladıkları zamanki gibi sarayın kendilerine ait bölümlerinde sakladıkları askerler ile baskın yaparak Konstantinos'u katletmeyi kararlaştırırlar. Ancak iki kardeşin topladıkları askerlerin başında bulunan Diavolinus adlı komutan VII. Konstantinos'u bu plandan haberdar eder. Diavolinus ve VII. Konstantinos beraberce karşı bir plan hazırlarlar. Yemek davetinin gerçekleştiği akşam iki kardeş saldırı emrini verdiğinde VII. Konstantinos'un saraya yerleştirmiş olduğu kendisine bağlı Makedon askerler Diavolinus'un kendilerine verdiği anahtar sayesinde salona daha erken girmeyi başarırlar ve suçüstü yakalanmış olan iki kardeşi derhal derdest ederler. Kaynakların VII. Konstantinos'un I. Romanos Lekapenos'un oğullarını saf dışı edişinin detayları hakkında aktardıkları çeşitlilik gösterir. Örneğin Skylitzes'e göre VII. Konstantinos'u Romanos'un oğullarının komplosundan haberdar eden Liudprand'ın iddia ettiği gibi Diavolinus değil, eşi Helena'dır. *Logothete Kroniği* ve *Thophanes Continuatus*'a göre ise VII. Konstantinos hiçbir ihbar almaz ve rakiplerini saf dışı etmek için erken davranmaya kendi kendisine karar verir. VII. Konstantinos'un işbirlikçilerinin kimlikleri konusunda da benzer bir farklılık söz konusudur. Diavolinus adı yalnızca Liudprand tarafından dile getirilirken diğer kaynaklarda Basileios Peteinos, Patrikios Marianos, Bardas

Phokas'ın oğulları Leon ve Nikephoros ve Ermeni Prensi Taron'un oğulları Nicholas Tornikos ve Leon Tornikos VII. Konstantinos'un işbirlikçileri arasında sayılmaktadırlar[61].

Her ne şekilde gerçekleşmiş olursa olsun, 27 Ocak 945 tarihinde VII. Konstantinos, I. Romanos Lekapenos'un iki oğlunu hapse attırarak tek başına iktidara yerleşir ve oğlu II. Romanos'u da 6 Nisan 946 tarihinde, Paskalya Yortusu'nda, Patrik Theohylaktos huzurunda taç giydirirerek ortak imparator ilan eder. Lekapenos ailesinin erkek fertlerinin şu ya da bu şekilde siyasi hayat ile irtibatını kesmiş olmasına rağmen kendisini hayatında belki de ilk kez bu denli güvence altında hisseden VII. Konstantinos'un tahtı iki kez daha tehdit altına girer. Bu tehditlerin ilki Patrik Theophylaktos ve Parakoimomenos Theophanes'in 946 yılında sahneye koydukları I. Romanos'u Prote Adası'ndan kurtarıp yeniden tahta çıkartma girişimidir. I. Romanos'u bu plandan haberdar eden ve harekete geçmek için doğru zamanı beklemeye başlayan komplocuların bu girişimden VII. Konstantinos haberdar olur. Theophanes ve işbirlikçileri çabaları sonuç veremeden yakalanır, sopa atıldıktan sonra kent sokaklarında teşhir edilir ve keşiş olmak üzere sürgüne gönderilirler. Diğer girişim ise ertesi sene gerçekleşen, Leon Kladon, Makedonyalı Gregorios, Rektör İoannes ve Stephanos Lekapenos'un baş seyisi Theodosios tarafından planlanan Stephanos Lekapenos'u hapis tutulduğu Mytilene'den kurtarıp tahta çıkarma kalkışmasıdır. Ancak bu komployu hazırlayan bazı şahısların niyetlerini açık etmeleri üzerine Stephanos'un detekçileri de emellerine ulaşamdan yakalanırlar. Feci şekilde dövülüp eşeklere bindirilerek sokaklarda sergilenen, malları müsadere edilen, burunları ve kulakları kesilen bu şahıslar da sürgüne gönderilirler[62].

---

[61] Liudprand, *The Complete Works*, ss. 183-188; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 227-228; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 9-11; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", ss. 113; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete,* ss. 251-252; Gregory, *Bizans Tarihi,* s. 261; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 349; Günter Prinzing, "Emperor Constantine VII and Margrave Berengar II of Ivrea under Suspicion of Murder / Circumstantial Evidence of a Plot against Bertha / Eudokia and Lothair (Lothar), the Children of King Hugh of Italy", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio,* ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 193; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 132.

[62] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History,* ss. 228, 230-231; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 15, 77-79; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", s. 113. Bazı kaynaklar VII. Konstantinos'u söz konusu ikinci komplo ile ilgili haberdar eden şahsın ismini Mikhail Diabolinos olarak aktarmakdadır. Bu şahıs muhtemelen Liudprand tarafından VII. Konstantinos'un işbirlikçileri arasında sayılan

Romanos Lekapenos kalan günlerini kapandığı manastırda ibadet ederek ve günahlarının muhasebesini yaparak geçirir. Roma ve Kudüs gibi dini önemi büyük kentlerden ve imparatorluğun dört bir yanındaki manastırlardan ve lavralardan üç yüz kadar keşişi sürgün edildiği adaya davet eden Romanos Paskalya Yortusu'ndan önceki Kutsal Perşembe ayininde anadan doğma bir halde keşişlerin huzuruna çıkar ve hepsini bir bir yazıp listelediği günahlarını onların huzurun tek tek okur. Daha sonra her keşişe tek tek giderek affedilmek için yalvaran eski imparator genç bir keşişe kendisini kırbaçlattırır. Tüm keşişler merhamet gözyaşlarıyla affedildiğini söyleyip onu ayine katılmaya çağırsa da kendisini kırbaçlayan keşiş "artık git yerine otur günahkâr ihtiyar" diyene kadar Romanos affedildiğine ve ayine katılmaya layık olduğuna ikna olmaz. İki kardeşin ricası üzerine Konstantinos ve Stephanos'un Prote Adası'nı ziyaret edip babaları I. Romanos ile son bir kez görüşmelerine izin verilir. Kaynaklarda oğulları tarafından ihanete uğrayan babanın Prote Adası'nda onlarla ilk kez yüzleştiğinde ve keşiş kıyafetleri içerisindeki oğullarının da kendisiyle aynı akıbeti paylaştığını gördüğünde keder ve gözyaşı içinde "oğullarıma babalık yaptım, onları ihya ettim ama onlar beni reddetti" diyerek kaderine isyan ettiği rivayet edilir. Konstantinopolis'ten uzaklaştırılan iki kardeşten Stephanos Prens Adaları'ndan Panormos'a gönderilirken Konstantinos yine Prens Adaları'ndan Terebinthos (Sedef Adası)'a gönderilir. Bu adalarda iki kardeş de keşiş hayatına sokulurlar. Daha sonra Stephanos sırasıyla Prokonnesos (Marmara Adası), Rodos ve Midilli'ye gönderilirken Konstantinos Tenedos (Bozcada) ve Samothrace (Semadirek) adalarına gönderilir. Stephanos sürgündeki ömrünün son on dokuz yılını Midilli Adası'nda geçirirken Konstantinos sürgününün ikinci yılında Samothrace Adası'nda kalkıştığı bir kaçma girişimi esnasında gardiyanlar tarafından öldürülür. I. Romanos Lekapenos ise 15 Haziran 948 tarihinde Prote adasında ölür ve kendisine ait, sağlığında büyük bağışlar yaptığı Myrelaion Manastırı'na gömülür. Romanos'un hadım oğlu Theophylaktos ise VII. Konstantinos'a karşı bir komploya karışsa da affedilir ve attan düşerek öleceği 956 yılına kadar görevinden çok tutkunu olduğu bu hayvanlarla ilgilenerek patriklik makamında oturmaya devam eder. Lekapenos ailesinden hayatta kalanlardan Stephanos'un oğlu Romanos ve I. Romanos Lekapenos'un gayrimeşru

Diavolinus ile aynı kişidir. Bkz.Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 252-253. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 23; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 262.

çocuğu Basileios hadım edilirler. Kristoforos'un papaz yapılan oğlu Mikhail ve hadım edilen diğer Lekapenoslar ömürlerinin geri kalanında VII. Kontantinos tarafından getirildikleri görevlerde imparatora sadakatle hizmet ederler. I. Romanos'un kızı, VII. Konstantinos'un karısı Helena da tüm kararlılığıyla kocasının arkasında durmaktadır. Uzun ve korkulu bir bekleyişin ardından VII. Konstantinos Porphyrogenitos sonunda Lekapenos ailesinin boyunduruğundan kurtulmuştur[63].

1.3. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Tek Başına Saltanatı

1.3.1. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un İdare ve Hukuk Alanındaki Faaliyetleri

Kaynaklarda aktarıldığına bakılırsa otuz dokuz yaşında tek başına iktidarı ele geçirdiğinde Konstantinos'un çocukluğundaki hasta ve zayıf halinden eser kalmamıştır. İmparator kaynaklarda utangaç ve ürkek, fakat aynı zamanda sevecen, canayakın ve kibar, selvi gibi uzun boylu, uzun boyunlu, uzun yüzlü, uzun ve kemerli bir burna sahip, geniş omuzlu, dik duruşlu, süt beyaz tenli, gür siyah sakallı, yumuşak bakışlı, güzel ve parlak mavi gözlerinden ve kırmızı yanaklarından sağlık fışkıran, iştahından ve içkiye düşkünlüğünden dolayı biraz

[63] Talbot, Sullivan (çev.), *Leo the Deacon,* ss. 1-2; Liudprand, *The Complete Works*, ss. 183-188; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 209, 224, 228, 230; Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf,* s. 126; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 11, 17; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", ss. 113; Dennis Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete for the Years 948-963 from Vat.gr.163 and the Interpolations on Nikephoros the Elder from Vat.gr.153", *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated Translations*, Leiden & Boston: Brill, 2018, s. 81; Yuretich (çev.), *Constantine Manasses* s. 220; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 234-235, 250-253; Grierson, Mango, Sevcenko, "The Tombs and Obits", s. 28; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 277-279; Weitzmann, "The Mandylion and Constantine Porphyrogennetos", ss. 224-46. VII. Kosntantinos'un saltanatını eleştirel biçimde ele alan Skylitzes, Kedrenos ve Zonaras gibi kimi kaynaklar Lekapenos ailesinden geriye kalan bu iki figürün, eşi Helena ve hadım Basileios Lekapenos'un, Konstantinos üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğunu öne sürmektedirler. Bu kaynaklara göre Kontantinos atamalarında liyakatten çok bu iki şahsın önerilerini dikkate alıyordu. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* ss. 6-7, 10-12, 18, 20-21, 60. Browning, *The Byzantine Empire*, s.110; Andrzej Poppe, "Once Again concerning the Baptism of Olga, Archontissa of Rus'", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 46 (1992), ss. 274, 276; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 253-254, 266; Lekapenos ailesinin bir diğer ferdi, I. Romanos'un eşi İmparatoriçe Theodora daha önce, 922 yılında vefat etmiş ve Myrelaion Manastırı'na defnedilmiştir. Bkz. Antony Robert Littlewood, "The Byzantine Letter of Consolation in the Macedonian and Komnenian Periods", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 53 (1999), ss. 27-28; Hetherington, "The Image of Edessa", s. 196; Magdalino, *Ortaçağda İstanbul*, s. 106-107; Norwich, *Bizans II* , ss. 133-137.

kilolu olmak dışında fiziksel kusuru bulunmayan, etkileyici bir hitabere sahip, cömert ve yardım sever biri olarak tarif edilmektedir[64].

VII. Konstantinos tek başına hükümdarlık tahtına oturduktan sonra I. Romanos Lekapenos'un oğullarını saf dışı etme çabasında kendisiyle iş birliği yapan şahısları cömertçe ödüllendirmiş ve Lekapenos ailesinin en büyük rakiplerinden olan ve kendisine hep sempati ile yaklaşıp iktidara geldiğinde derhal sadakatini sunan Phokas ailesinin üyelerini devlet kademelerinde önemli makamlara getirmiştir. Bardas Phokas magistros unvanı ile ödüllendirilip scholai domestikos'u görevine getirilir ve İoannes Kurkuas'ın yerine doğu ordularının başına geçirilir[65]. Anatolikon, Seleucia ve Kappadokia themalarının komutanlığını da bu aile içerisinden şahıslar atanmıştır. Bardas Phokas'ın 963 yılında imparator olacak oğlu Nikephoros Anatolikon, Leon Kappadokia ve Konstantinos Seleucia themalarına strategos olarak atanırlar. Basileios Peteinos patrikios unvanı ve magas hetaireiarhes makamı ile ödüllendirilirken Marianos Argyros manastır hayatından

[64] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 57-59; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", s. 115; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 19-21, 24; Constance Head, "Physical Descriptions of the Emperors in Byzantine Historical Writting", *Byzantion*, C. 50, S. 1 (1980), s. 232; Mevlüt Akdere, *Konstantinos Porphyregenitus, De Administrando Imperio (Açiklama ve Degerlendirme)*, (Yüksek Lisans Tezi Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2008, ss. 2-3; Norwich, *Bizans II*, s. 138; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, s. 155; Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 224.

[65] Kaynaklar dönemin önemli şahsiyetlerinden olan Bardas Phokas'ın kariyerine dair farklı manzaralar sunmaktadır. Skylitzes, Bardas Phokas'a çok sert eleştiriler yöneltir. Esere göre Phokas açgözlüdür ve Bizans İmparatorluğu'na hiçbir fayda sağlamamıştır. Başka komutanlarla beraber hareket ederken onların dehasından ve başarısından kendisine pay çıkarmış, ne zaman tüm sorumluluk ve kumanda kendi üzerine kalsa işleri eline yüzüne bulaştırmıştır. 953 yılında Maraş yakınlarında Hamdani Emiri Seyvüddevle ile olan bir çarpışmasında sayısal üstünlüğüne rağmen yenilip oğlu Kosntantinos'u esir vermiş, kendisi de ölümcül bir yara almış ve bu utanç verici yarayı ömrünün sonuna kadar alnında taşımıştır. *Theophanes Continuatus* ise Bardas Phokas'tan övgüyle bahseder ve VII. Konstantinos'un onu magistros unvanıyla ödüllendirip ve scholai domestikos'u görevine getirerek Romalıların muzaffer olmasını sağladığı değerlendirmesinde bulunur. Bardas Phokas yaşı ilerledikten sonra ve 950-954 yılları arasında Seyfüddevle'ye karşı aldığı dört büyük yenilginin ardından scholai domestikos'u görevini Anatolikon strategos'u olan oğlu Nikephoros Phokas'a bırakacaktır. Nikephoros'un üstün hitabet yeteneği, komutanlık becerileri ve yaptığı yeni düzenlemeler neticesinde imparatorluk ordusu bir kez daha saldırgan bir askeri politikaya cevap verebilecek duruma gelir. Anatolikon strategos'u olarak ise Bardas'ın bir diğer oğlu olan Leon Phokas atanır. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 232-233; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss.23, 43-45,49; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", ss. 89-91; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", s. 115; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 280; Michael McCormick, *Eternal Victory: Triumphal Rulership in Late Antiquity, Byzantium, and the Early Medieval West*, Cambridge [Cambridgeshire] ; New York : Paris: Cambridge University Press, 1990, s. 159; Gregory, *Bizans Tarihi*, ss. 262-263.

uzaklaştırılarak patrikios unvanı verilip imparatorluk harası komes'i makamına getirilir. Manuel Kourtikes de patrikios unvanı ve vigla droungarios'u görevi ile mükâfatlandırılır. Donanma komutanlığı için Konstantinos Gongyles uygun görülürken, I. Romanos'un bir köle tarafından dünyaya getirilmiş gayrimeşru çocuğu olan, bilgisi ve VII. Konstantinos'a sadakati ile meşhur hadım Basileios Lekapenos'a patrikios unvanı bahşedilir ve halihazırda bulunduğu protovestiarios makamından alınıp paraikomomenos görevine getirilir. Lekapenos ailesinden önemli bir görevde kalan tek kişi olan Basileios Lekapenos 985 yılına kadar devlet yönetiminde etkin olacak, büyük bir zenginliğe ulaşacak, sağlığında ve vefatından sonra VII. Konstantinos'un pek çok eserinin hazırlanmasında ve tamamlanmasında büyük rol oynayacak ve dönemin en korkulan hükümdarlarından Halep Emiri Seyfüddevle'ye karşı başarılı bir sefer düzenlemeyi dahi başaracaktır[66].

Gölgede kaldığı uzun yıllar boyunca meşgul olduğu entelektüel projelerine ilerleyen bölümlerde daha detaylı olarak değinileceği gibi tek başına devletin başına geçtikten sonra da devam etmiştir. Sanata da ilgisini korumuş, sanatçılara ve alimlere hamilik yapmış ve Konstantinopolis'te 425 yılında II. Theodosius tarafından kurulan 863 yılında Sezar Bardas tarafından başına dönemin ünlü alimi Filozof Leon getirilerek Magnaura Sarayı'nda yeniden açılan ve felsefe geometri, astronomi, dil ve edebiyat gibi alanlarda eğitim veren yüksekokulu destekleyerek yüksek eğitimin yeniden canlandırılması için adımlar atmıştır[67].

---

[66] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss.229-230; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 9, 19; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", ss. 83, 85; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", ss. 111,115; Yuretich (çev.), *Constantine Manasses*, ss. 220-221; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*,s.252; Norwich, *Bizans II*, s. 141.

[67] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, çev. Anthony Kaldellis, Canberra: Australian Association for Byzantine Studies, 1998, ss. 86-87; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 102; Athanasios Markopoulos, "Education", *Oxford Handbook of Byzantine Studies*, ed. Elizabeth Jeffreys, John Frederick Haldon, Robin Cormack, New York: Oxford University Press, 2008, s. 790; Steven Runciman, *Byzantine Civilisation*, London: Edward Arnold Publishers, 1966, ss. 224-227; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 224; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 222, 389, 577; Robert Browning, "Teachers", *The Byzantines*, ed. Guglielmo Cavallo, Chicago: University of Chicago Pres, 1997, s. 103; George Makdisi, *Ortaçağ'da Yüksek Öğretim: İslam Dünyası ve Hristiyan Batı*, çev. Ali Hakan Çavuşoğlu, Hasan Tuncay Başoğlu, İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2004, ss. 326-327, 340; Burçin Erol, "Ortaçağ Avrupası ve Üniversiteler", *Doğu Batı*, S. 33 (2005), ss. 83-85; Jacques Le Goff, *Ortaçağda Entelektüeller*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006, ss. 45-59, 98-99; Marcus Louis Rautman, *Daily life in the Byzantine Empire*, Westport, Conn: Greenwood Press, 2006, 281-284; Akdere, *De Administrando Imperio*, s.

Matematikçi Leon'un 869 yılındaki ölümünden sonra etkinliğini yitiren Manaura Okulu, VII. Konstantinos tarafından yeniden açılırken felsefe, geometri, astronomi ve retorikten oluşan dört ana kürsü, aritmetik, müzik, gramer, hukuk ve tıp alanlarında ise yan kürsüler ile faaliyetlerine başlamıştı. İmparatorun düzenlemesine göre protospatharios unvanlı Konstantinos felsefe, Nikaia'lı Metropolit Aleksandros retorik, patrikios unvanlı Nikephoros geometri ve askretis unvanlı Gregorios astronomi derslerini vermekteydiler. İdarede, yargıda ve kilise kurumunda görev alacak en donanımlı kadroları yetiştirmesi sebebiyle çağdaşlarınca pek çok övgüye layık bulunan bu okulda hocalarının maaşları yanında öğrencilerin harçlıkları da VII. Konstantinos tarafından ödenmiş, imparator ayrıca okulun öğrencilerini sık sık sofrasına davet edip onlara kişisel yakınlık göstermiştir. Skylitzes'e göre VII. Konstantinos Magnaura Okulu'nu yeniden etkin hale getirerek iktidardakilerin ilgisizliği ve eğitimsizliği sebebiyle uzun zamandır ihmal edilen aritmetik, müzik, astronomi, geometri ve hepsinden önemlisi felsefe bilimlerini kendi çabalarıyla yeniden ihya etmiştir. Her bir bilim dalı için en mükemmel ve kendini ispat etmiş alimleri arayıp bulan, onları hoca olarak görevlendirip ve çalışmalarını her zaman takdir ve teşvik eden İmparator bu çabalarıyla devleti kısa sürede cehaletten ve kabalıktan arındırmış ve daha entelektüel bir yörüngeye oturtmuştur. Ayrıca uygulamalı sanatlar ve zanaatlar konusunda da büyük ilerlemeler kaydedilmesini sağlamıştır. *Theophanes Continuatus* da imparatorun bu icraatı ile bilim ve sanatı yeniden ayağa kaldırdığı ve Roma devletini yeniden bilgelikle bezeyip zenginleştirdiği övgüsünde bulunmaktadır. Çağdaş tarihçilerden Nigel Guy Wilson da VII. Konstantinos'un

xii; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 192-193; Norwich, *Bizans II*, ss. 140-141; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, s. 156. Ortaçağ Avrupa'sına nazaran Bizans İmparatorluğu'nda temel ve yüksek eğitim daha yaygın ve daha sürekli olmakla beraber, Bizans yüksekokulları kurum olarak Paris Bologna gibi Avrupa kentlerinde ortaya çıkıp varlığını günümüze kadar devam eden üniversiteler ile büyük ölçüde ayrışmaktadır. Bizans yüksekokulları uzun ömürlü bağımsız kurumlar değillerdi ve varlıklarının devamı, bütçeleri ve hocalarının istihdamı imparatorların takdirine bağlıydı. Tüzel kişilikleri, meslek örgütleri, yazılı müfredat ve yönetmelikleri bulunmuyordu. Siyasi iktidara ve toplumun yerleşik değerlerini sorgulayan muhalif ve alternatif bir toplumsal zümre meydana getiremiyorlardı. Bu sebeple Bizans yüksek eğitim kurumları için genel literatürde sıklıkla üniversite terimi kullanılıyor olsa da konunun uzmanları yüksekokul tanımının daha uygun olacağı görüşünü savunmaktadırlar. Bkz. Averil Cameron, *Bizanslılar*, çev. Özkan Akpınar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, s. 174. Herrin, *Bizans*, s. 17; Jonathan Harris, "Institutional Settings: The Court, Schools, Church, and Monasteries", *The Cambridge Intellectual History of Byzantium*, ed. Anthony Kaldellis, Niketas Siniossoglou, Cambridge: Cambridge University Press, 2017, ss. 27-28; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 127; Gerasimos S. Koustourakis, "Byzantine and Medieval University : A Sociological Approach to Covering the Gap in Bernsteinian Analysis", *Research in Sociology of Education*, S. 1 (2020), s. 58.

eğitim alanındaki çabalarının önemine dikkat çekmekte ve imparatorun yazım ve yükseköğretim faaliyetleri neticesinde Bizans İmparatorluğu'nda kitap üretiminin yeniden canlandığı değerlendirmesinde bulunmaktadır [68].

Döneme dair kaynaklarda VII. Konstantinos'un idareciliği hakkında birbirine zıt görüşlere rastlanmaktadır. Örneğin, Sylitzes VII. Konstantinos'un saltanatını bir hayal kırıklığı olarak değerlendirmektedir. Esere göre kendisinden tek başına iktidar olduğunda becerikli ve çalışkan bir imparator olması yönündeki beklentiler hayli yüksekken imparator hiçbir büyük iş başaramaz. Şaraba bağımlıdır ve her zaman kolay yolu seçer. Hatalara karşı tahammülsüz ve cezalandırmada merhametsizdir. Devlet görevlilerinin atanmasında ve terfi ettirilmesinde umursamaz ve özensiz davranır. Görevlere soylarına ve liyakatlerine bakmaksızın rastgele kimseler atar. Eşi Helena'nın ve parakoimomenos makamındaki Basileios'un tesiri altında devleti yönetir ve bu iki kişinin makamları para karşılığında alıp satmalarına göz yumar[69].

[68] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 229-230; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 23-25; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 85. VII. Konstantinos'un ölümünden sonra Makedonya Hanedanı imparatorlarının yoğun askeri faaliyetlere odaklanması neticesinde yüksek eğitinimin ihmal edilerek gerilediği ve Magnaura Okulu'nun da VII. Konstantinos'un ölümünün hemen ardından atıl hale geldiği düşünülmektedir. İmparator IX. Konstantinos 1045 yılında devlet kadroları yetiştirmek amacıyla yeni bir yüksek okul kurana kadar Konstantinopolis'te Magnaura Okulu çapında bir eğitim kurumu daha bulunmayacaktı. Bkz. Georgina Buckler, "Byzantine Education", *Byzantium an Intorduction to East Roman Civilization*, ed. Norman H. Baynes, H. St. L. B. Moss, Oxford at the Clarendon Press, 1948, ss. 217-218. Nigel Guy Wilson, *Scholars of Byzantium*, London: Gerald Duckworth & Co. Ltd., 1983, ss.140-142; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s.169; Judith Herrin, "The Byzantine 'University' — a Misnomer", *The European Research University: An Historical Parenthesis?*, ed. Kjell Blückert, Guy Neave, Thorsten Nybom, Issues in Higher Education, New York: Palgrave Macmillan US, 2006, s.21; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, ss. 204-205; Athanasios Markopoulos, "In Search for 'Higher Education' in Byzantium", *Zbornik radova Vizantoloskog instituta*, S. L (2013), ss. 38-39. Büyük Lavra Manastırı'nı kurup Athos'u büyük bir manastır merkezi haline getirecek ve Bizans manevi yaşamında büyük bir etki bırakacak olan Athanasios'da keşiş hayatına çekilmeden önce bu okulda öğrenci olarak bulunmuş, asistanlık yapmış ve daha sonra VII. Konstantinos'un onayıyla okulda hoca olarak görev yapmıştır. Bkz. Filippomaria Pontani, "Scholarship in the Byzantine Empire (529–1453)", *Brill's Companion to Ancient Greek Scholarship*, ed. Franco Montanari, Stephanos Matthaios, Antonios Rengakos, Brill, 2015, C. 1, ss. 350-351. Cameron, *Bizanslılar*, ss. 172-173; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 421-423; Harris, "Institutional Settings", ss.27-28; Paul Lemerle, *Byzantine Humanism: The First Phase*, çev. Lindsay Helen, Ann Moffatt, Leiden & Boston: Brill, 2017, ss. 298-302, 306-307; Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 225; Bernard Stolte, "Byzantine Law: The Law of the New Rome", *The Oxford Handbook of European Legal History*, ed. Heikki Pihlajamaki, Markus D. Dubber, Mark Godfrey, New York: Oxford University Press, 2018, s. 245.

[69] Liudprand'ın Konstantinopolis hatıraları arasında da çağdaşlarının bir bölümünün VII. Konstantinos'un hükümdalığından duyduğu hoşnutsuzluğa tanıklık eden pasajlara rastlamak mümkündür. Esere göre, Konstantinos'un ölümünün ardından 968 yılında ikinci bir Konstantinopolis ziyareti gerçekleştiren Liudprand

Skylitzes Kroniği ve *Logothete Kroniği* gibi kaynaklarda karşımıza çıkan ve VII. Konstantinos'un basiretsiz bir imparator olarak resmedilmesine hizmet eden türden anektodlara *Theophanes Continuatus*'ın VI. cildinde de rastlamak mümkündür. Örneğin esere göre Stephanos ve Konstantinos Lekapeneos kardeşlerin sürgüne gönderilmesinden kısa bir süre sonra Konstantinopolis'te büyük bir deprem olur ve aralarında imparatorluğun önde gelenlerinin de bulunduğu pek çok kişiye ait konutlar hasar görür. VII. Konstantinos bu evlerin onarılması için emir verir. Ancak onarım işini üstlenen şahıslar evlere el koyup sahiplerine ederinin ancak onda biri kadar ücret öderler. Yazarın "Roma devleti için bir hastalık" olarak nitelediği bu şahıslar tüm kabahatlerine rağmen dalkavuklukları sayesinde imparatoru gözünü boyamayı başarırlar ve cezalandırılmak bir yana, sadık ve faydalı hizmetkarlar olarak görülüp pek çok mükafat ve lütufa mazhar olurlar[70]. Öte yandan kaynaklarda imparatorun himayesi altındakilere karşı sergilediği cömertlik ve merhamet sebebiyle övgü ile anıldığı pek çok pasaja da rastlamak mümkündür. Örneğin *Theophanes Continuatus*'un son cildinin ikinci bölümü Skylitzes'in çizdiği portrenin tam aksi yönde bir hükümdar portresi sunar. Bu pasaja göre VII. Konstantinos tebasını kendi öz evladı gibi seven ve onlara çok önem veren bir hükümdardır. Soylu ailelerin çocuklarını el üstünde tutar ve onların bazılarını unvanlarla onurlandırır. Diğerlerini ise sofrasında ağırlar, onlara değerli armağanlar sunar ve emniyetini çevresini pek çok muhafız ile doldurmak yerine bu şekilde insanların gönlünü kazanarak garanti altına almaya çalışır. Bu iltifatlara mazhar olan tebası da hükümdarının emniyeti ile kendi emniyetini bir kabul eder. Broumalia şenliklerinin kutlanması ile ilgili anlatı eserin imparatoru tebasının gönlünü mükellef sofralarla kazanan bir hükümdar olarak resmettiği bir diğer örnektir. Kökeni Dionysos onuruna yapılan bağ bozumu şenliklerine dayanan bu adet I. Romanos döneminde kaldırılmış, ancak İmparator

imparatorluk görevlileri tarafından iradesi dışında alıkonulur, aç susuz bırakılır ve satın aldığı bazı mallara el konulur. Kendisine bu ziyaretinde neden ilk seferkinden farklı muamele edildiğini sorduğunda görevlilerden şu yanıtı alır: "İmparator Konstantinos yumuşak başlı bir adamdı. Sarayı hiç terk etmez yabancı milletleri bu şekilde [kıymetli hediyeler vererek] yatıştırmaya çalışırdı. Nikephoros'un ise bambaşka bir mayası var. O gerçek bir hükümdar, ilk hamleyi kendi yapan bir icraat adamı, başka bir deyişle adanmış bir asker. Saraydan bulaşıcı bir hastalıkmış gibi nefret ediyor […] Bizim Nikephoros yabancı milletlerin dostluğunu satın almaz. Onlar kendileri boyun eğmezlerse onlara kılıçla boyun eğdirir." Bkz. Liudprand, The Complete Works, ss. 238-247, 250-251,273. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 228-229; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 20-21, 66-67; Gregory, *Bizans Tarihi*, ss. 261-262; Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 223.

[70] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 17.

VII. Konstantinos kendi adının baş harfi olan kappa gününe denk gelen (alfabedeki her harfin gün olarak bir karşılığı bulunduğuna inanılıyordu) bu festivalin yeniden kutlanmasını uygun görmekle kalmamış, bu festivalin diğer festivalleri gölgede bırakacak bir görkemle kutlanılmasını amaçlamıştı. Bu kutlamalarda tüm senato üyeleri, unvan saipleri ve ordu komutanları hiçbir masraftan kaçınılmadan lüks ve mükellef bir biçimde donatılan, ipek örtüler serilen, çok sayıda gümüş ve mor renkli süslerle bezenen masalarda hoş kokulu tütsüler eşliğinde ziyafet çekiyorlardı. Ayrıca şenlik boyunca içlerinde altın ve gümüş yüzlerce sikke bulunan bahşiş keseleri dağıtılmaktaydı[71].

VII. Konstantinos'un saltanatını olumlu olarak ele alan kaynaklarda en övgüye değer bulunan noktalar hukuk ve idare alanında gösterilen faaliyetlerdir. Örenğin *Theophanes Continuatus*'un VI. bölümünde imparator bu faaliyetleri sebebiyle "hem bir kılavuz, hem bir arabulucu, hem bir kumandan, hem bir asker hem de bir lider" olarak nitlendirilmektedir. İmparator Konstantinopolis kentinde de yasal düzenlemelerin uygulanması ve denetlenmesi için quaestor ve eparkhos makamlarına yeni atamalar yapar. Quaestor olarak atanan Theophilos Erotikos ve eparkhos olarak atanan felsefe kürsüsünün başkanı Konstantinos'un yasalar hakkındaki engin bilgileri ve adil tutumlarından kaynaklarda övgüyle söz edilir ve imparatorun hukuk alanındaki reformlarının tüm teba tarafından memnuniyetle karşılandığı belirtilir. Kaynaklara göre; VII. Konstantinos zindanlarda bulunan mahkumların durumlarını inceler ve suçsuz bulduklarını serbest bırakarak onlar tarafından kurtarıcı olarak selamlanır ve hayır dualarını alır. Üzerine eğildiği pek çok ilim içerisinde hukuku en tepeye yerleştiren imparator davalarda bazen yargıç görevi üstlenerek bazen de diğer yargıçlarla beraber sözlü ve yazılı şikayetleri inceleyerek titizlikle haksızlıkların önüne geçmeye gayret etmiştir[72].

[71] Broumalia şenliklerinde hanedan üyelerinden imparatorun babası VI. Leon onuruna dokuz kilogram, amcası Aleksandros onuruna dört buçuk kilogram ve annesi Zoe onuruna üç buçuk kilogram altın dağıtılmaktaydı. Bunların haricinde unvan sahiplerine, saray ve devlet görevlilerine ve hipodrom takımlarının üyelerine içleri altın sikklerler dolu bahşiş keseleri verilmekteydi. Bkz. Ann Moffatt, Maxeme Tall (çev.), *Constantine Porphyrogennetos: The Book of Ceremonies*, Leiden & Boston: Brill, 2017, ss. 599-607, 785-786. Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 39; Featherstone, "The Revival of Antiquity", s. 144.

[72] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 19-21, 25-27; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", ss. 83, 85-87.

VII. Konstantinos'un en yakından ilgilendiği konulardan biri cinayet suçu işleyenlerin durumu idi. Cinayet suçu işleyenlere uygulanacak cezalara dair Roma kanunları Bizans İmparatorluğu döneminde de yürürlükte kalmayı sürdürmüş ve imparatorluk ömrünü tamamlayıncaya kadar uygulanmaya devam etmişti. Ancak kilise ölüm cezasına çarptırılan cinayet suçlularına günahlarından arınarak ruhlarını kurtarabilmelerine fırsat verme gerekçesiyle ikinci bir şans tanınmasından yanaydı. VII. Konstantinos'un kasten adam öldürenlere kiliseye sığınma hakkı tanıyan yasası ile birlikte devlet cinayet suçu işleyenlere ikinci bir şans verme konusunda kilise ile iş birliği yapmaya başladı[73].

Hapsedilme veya fiziksel zarara uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalan Hristiyanlar için kiliseye sığınma hakkı geleneksel olarak tanına gelen haklardan biriydi ve bu hak dördüncü ve beşinci yüzyıllardan bu yana hukuki düzenlemelerde yer almaktaydı. Ancak katiller, tecavüzcüler ve zina suçu işleyenler bu haktan mahrum bırakılmışlardı. Onuncu yüzyılda ise cinayet suçlularının da bu haktan faydalanabilmesi hususu bazı kilise adamlarınca yeniden tartışmaya açılmış ve neticesinde VII. Konstantinos'un tarihi tam olarak tespit edilemeyen söz konusu cinayet yasası ortaya çıkmıştır. VII. Konstantinos yasanın giriş pasajında bu kanunun çıkartılmasını Justinianos kanunlarıyla ortaya çıkan bir çelişkiyi ortadan kaldırma ihtiyacı ile gerekçelendirmiştir. Zira Justinianos bir yasayla cinayet suçu işleyenleri kiliseye sığınmaktan kati olarak men ederken, kendi inşa ettiği Ayasofya Kilisesi'ne katillere sığınma hakkı tanıma ayrıcalığı vermektedir. VII. Konstantinos yeni yasayla kasıtlı olarak cinayet işleyenlere pişmanlık duymaları ve işledikleri suç başkaları tarafından ortaya çıkartılmadan önce kendi özgür iradeleri ile kiliseye giderek itirafta bulunarak suçlarını herkesten önce ifşa etmeleri şartıyla kiliseye sığınma hakkı tanımıştır. Yasaya göre suçlular bu şekilde ölüm cezasından kurtulsa da kendilerini kilise kanunları ve sivil yasaların ön gördüğü pek çok ceza beklemekteydi. Roma kanunlarına göre katiller sosyal statülerine göre sürgün, müsadere, devlet görevlerinden el çektirme veya idam cezalarına çarptırılırken Konstantinos'un yeni

[73] Ruth Macrides, "Killing, Asylum, and the Law in Byzantium", *Speculum,* 63 (3), 1988, ss. 509-510; Ruth Macrides, "The Competent Court*", Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries*, ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1994, s. 129.

yasasında cezanın kıstası suçun derecesiydi. Kiliseye sığınan suçlular işledikleri cinayetin kasti ve tasarlanmış olup olmadığına göre ömür boyu sürgün cezasına çarptırılabilir, mülklerine el konulabilir ve makam ve unvan haklarından mahrum bırakılabilirlerdi. Katilin cezasını ağırlaştırmak, kurbanın ailesinin ızdırabını azaltmak ve kan davası güdülmesi ihtimalini bertaraf etmek gayesiyle sürgün yerinin olay mahallinden mümkün olduğunca uzak bir yer olmasına dikkat edilmekteydi. El konulan mülklerin üçte biri tazminat olarak kurbanın eşi ve çocuklarına, üçte biri yaşamlarını sürdürebilmeleri için katilin çocuklarına veriliyordu. Kalan üçte bir ise katil bir manastıra çekilmeyi tercih ederse oraya bağışlanıyor, aksi takdirde bu pay da kurbanın ailesine bırakılıyordu[74]. VII. Konstantinos'un sivil yasası cinayet teşebbüsü başarısız olsa da kasti ve tasarlanmış teşebbüslere uygulamada cinayet muamelesi yaparken masumiyetini veya cinayetin kasti ve tasarlanmış olmadığını kanıtlayanlara ceza ön görmüyordu. Kazayla ölüme sebebiyet verenler kilise tarafından cezaya çarptırılabilir veya kendi vicdanlarını rahatlatmak için kilise yasalarına uygun olarak cezalandırılmaya gönüllü olabilirlerdi. Bu cezalar kilise önünde toplum içinde af dilemeyi, diz çökerek yalvarmayı, oruç tutmayı, komünyona ve başka bazı dini törenlere katılmaktan men edilmeyi içerebiliyordu. Cezaların süresi suçun derecesi ve suçlunun yaşı, cinsiyeti ve fiziksel durumu gibi ölçütler göz önünde tutlarak birkaç gün ile birkaç yıl arasında değişebiliyordu[75].

I. Manuel Komnenos'un (1143-1180) çıkardığı ve kendi döneminde cinayet suçu ile ilgili uygulamalarda yaşanan düzensizliklere sebep olduğu için kiliseye sığınma hakkı tanıyan atalarının kararından duyduğu hoşnutsuzluğu dile getirdiği bir kanun metninden anlaşıldığı kadarıyla VII. Konstantinos'un bu yasası ile başlayan sürecin devamında, on ikinci yüzyıla gelindiğinde, cinayet suçlularına uygulanacak yaptırımları kilise fiili olarak tekeline almıştı. 1166 tarihli yasanın giriş bölümünde yazılanlara bakılacak olursa VII. Konstantinos'un bu yasası olumsuz sonuçlar doğurmuş, yasada ön görülen cezaların uygulaması zaman içerisinde tavsamış ve kiliseye sığınan katiller bir süre sonra af mektupları alarak yaşamlarına

[74] Macrides, "Killing, Asylum, and the Law ", ss. 510-512; Macrides, "The Competent Court", s. 129.
[75] Macrides, "Killing, Asylum, and the Law ", ss. 524-529; Macrides, "The Competent Court", s. 129.

geri dönmüşlerdi. Ayasofya Kilisesi önünde on beş gün boyunca bekleyerek kiliseye girip çıkanlara suçunu itiraf edip af dileyenler resmi itirafları için kiliseye kabul ediliyor ve dini törenlere alınmama, oruç tutma, yerlere kapanarak veya cemaat önünde yalvararak af dileme gibi kimi cezaların ardından devlet görevlilerini ve kurbanın yakınlarını tövbekâr olmuş bu şahsı rahatsız etmekten men eden ve aforoz cezasıyla tehdit eden af mektuplarını edinebiliyorlardı. Manuel'e göre cinayet işledikten sonra kiliseye sığınıp ardından bir af mektubuyla evlerine dönebilecekleri düşüncesi katilleri yüreklendirmişti. Yeterli varlığı ve nüfuzu olanlar kendilerini yakalayan devlet görevlilerini satın alarak kiliseye sevk edilmelerini sağlamakta ve ceza almaktan kurtulmaktaydılar. Hatta pek çokları ikinci ve üçüncü cinayetleri işlemeye cüret edebilmişlerdi. Bu yüzden Manuel yeni yasasında kiliseye sığınma hakkını yalnızca haksız yere suçlandığını iddia eden zanlılarla sınırlamayı uygun bulmuştu. Böylece kiliseye sığınabilenler durumlarının bir kez daha incelenmesini talep etme şansına sahip olabilecekler ve eğer masumlarsa aklanacaklardı. Kiliseye sığınamadan yakananlar ise yasanın gerektirdiği cezalara çarptırılmaya razı gelmek durumundaydılar. Ölüm cezası halen yasal olarak bu cezalar arasında yer almakta idiyse de bu dönemde artık daha çok uzuv kesme veya madenlerde ağır işlerde çalıştırılma gibi mahkumiyetlere dönüştürülerek uygulanıyordu. Ancak Manuel'in düzenlemesine rağmen pek çok kaynak on beşinci yüzyıla kadar kiliselerin, özellikle de Ayasofya'nın cinayet zanlıları için bir sığınak olarak hizmet etmeyi sürdürdüğünü ortaya koymaktadır[76].

VII. Konstantinos'un hukuk başlığında dönemin kaynakları tarafından en çok methedilen faaliyetleri hiç kuşkusuz çıkarmış olduğu toprak kanunlarıdır. Kaynaklar bu faaliyetlere değinirken imparatorun yoksulların devletin ve ordunun önde gelenleri tarafından ezilmesinin önüne geçmek için düzenlemeler yaptığından, yaptığı düzenlemelerin uygulanması ve denetlenmei için tüm themalara özel görevliler yolladığından ve tebasını "yuvasının üzerinde süzülen bir kartal gibi" koruyup gözettiğinden övgü ile bahsetmektedirler. Ayrıca imparatorun danışmanlarıyla beraber hazırladığı yasalar

[76] Macrides, "Killing, Asylum, and the Law ", ss. 510, 512-518. Macrides, "The Competent Court", s. 129.

vasıtasıyla hile ve baskı yoluyla yoksulların ve köylülerin mülklerini ele geçiren zengin ve nüfuslu kimselerin mallarının müsadere ederek köylerden sürdüğü ve açgözlüleri cezalandırdığı ifade edilmektedir[77].

Mevcut çalışmanın giriş bölümünde kısaca değinildiği gibi Bizans İmparatorluğu yedinci yüzyılda göğüslemek zorunda kaldığı tehditler karşısında askeri yapısında bir yeniden yapılanmaya gitmişti. Bu yeniden yapılanma sonucunda geliştirilen thema sistemiyle imparatorluk ordusu ağırlıklı olarak küçük toprak sahibi köylünün askeri hizmet verdiği, eyalet ölçeğinde örgütlenen bir halk ordusuna dönüşmüştü. Makedonya Hanedanı imparatorları da onuncu yüzyılda ekonominin ve ordunun bel kemiği olarak görülen küçük toprak sahibi köylülerin topraklarını yerel önde gelenlere, kilise ve manastır gibi kurumlara karşı koruma gayreti içerisinde bir dizi toprak yasası çıkarmışlardı. Günümüze toplam on dördü ulaşan bu toprak yasalarının üçü VII. Konstantinos'a aitti[78]. Makedonya Hanedanı toprak kanunları onuncu yüzyılda Bizans İmparatorluğu'nun iç işlerine ışık tutan en önemli kaynaklardan biridir[79]. Kanun metinleri Bizans toplumunun bu asırdaki belli başlı sosyal tabakalarını, ileride siyasi olarak imparatorluk idaresine ağırlığını koyacak, siyasi olarak devletin merkeziyetçi yapısını bozacak, onu küçük toprak sahibi vatandaş ordularının yerine paralı askerlere mecbur bırakacak ve iktisadi ve kültürel olarak imparatorluğu feodalleştirecek taşralı askeri aristokrat ailelerin nasıl doğup güçlendiğini gözler önüne sermektedir. Metinler sayesinde aristokratların daha fazla mülk ve nüfuz elde etmek için baş başvurduğu yöntemleri ve merkezi idarenin bu girişimlere karşı almaya çalıştığı önlemleri ayrıntılı biçimde incelemek mümkün olmaktadır.

[77] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss.19-21, 25-27; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", ss. 83, 85-87; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 19, 24; Norwich, *Bizans II*, ss. 141, 146.
[78] Haldon, *Bizans Tarih Atlası*., s. 164.
[79] McGeer, *The Land Legislation*, s. i.

Onuncu yüzyılda imparatorluğun iktisadi sistemi vergi bölgelerine ayrılmış kırsal alanlara dayanmaktaydı. Köy komünleri halinde örgütlenmiş küçük toprak sahibi köylüler devletin toplumdan elde ettiği vergi ve hizmetlerin en temel kaynağını oluşturuyordu. Bir köyün ahalisi zenginlikleri ve mülklerinin büyüklükleri farklılık gösterse de ağırlıklı olarak bağımsız küçük toprak sahibi köylülerden oluşuyordu ve belli miktarda bir vergiyi birlikte ödemekten sorumluydular. İmparatorluk merkezinin köyden beklemekte olduğu toplam vergi miktarı mülklerin büyüklüğüne ve kalitesine göre oranlanarak köylüler arasında pay ediliyor, herhangi bir köylünün herhangi bir sebeple vergisini ödeyemediği durumda köyün diğer sakinleri eksiği tamamlamakla yükümlü kabul ediliyordu. Asker mülkleri veya askeri topraklar denilebilecek, stratiotes olarak adlandırılan küçük toprak sahibi askerlere emanet edilen topraklar ise imparatorluk ordusunun insan gücünü ve kaynaklarını oluşturmaktaydı. Onuncu yüzyılda Bizans ordusu başlıca iki bölümden oluşuyordu. Bunlardan biri Konstantinopolis'te bulunan tagmata isimli imparatorluk alaylarıydı. Bu alayların scholarioi adı verilen askerleri doğrudan devlet tarafından toplanıyor, donatılıyor ve giderleri hazineden karşılanıyordu. Themata isimli, ordunun daha büyük bir bölümünü teşkil eden birlikler ise thema adı verilen askeri bölgelerde konuşlandırılan stratiotes adlı askerlerden oluşuyordu. Bu askerlere katıldıkları seferler için nakdi ödemeler yapılmaktaydı ve ganimetlerden de pay alıyorlardı. Ancak Stratiotai'nin yaşamsal giderlerini ve sefere katılmak için gerekli ekipmanlarının maliyetini karşıladığı başlıca gelir kaynağı kendilerine tahsis edilen Stratiotika Ktemata adlı askeri topraklardı. Bu askerler ellerindeki mülkleri ve mülkle gelen askeri yükümlülükleri çocuklarına bırakabiliyordu. Strateia'ya sahip olan şahıs bu gelir karşılığında bizzat savaşa katılabilir veya yerine savaşa katılacak birinin giderlerini karşılayabilirdi. İşte bu köy komünlerini ve askeri toprakları korumak için varlıklı ve nüfuz sahibi kimselerin buralardan toprak satın almasını önleyecek yasal önlemler gerekmekteydi[80].

[80] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 7, 9-10, 15-16; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss.125-126, 138-139. Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 205-206; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, s. 100; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 166; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, ss. 123-124.

Etkinliği yasalar vasıtasıyla sınırlanmaya çalışılan bu şahıslara kanun metinlerinde güçlüler veya muktedirler biçiminde tercüme edilebilecek, ilk kullanımı I. Justinianos dönemi kanunlarına dek uzanan Grekçe bir tabirle dynatoi olarak hitap edilmekteydi[81]. Kırsal bölgelerde küçük toprak sahibi köylülerin mülklerini satın alma, el koyma ve gönüllü veya zorunlu olarak kendilerine armağan ettirme gibi yöntemlerle kendi elinde toplayan muktedirler bölgenin güçlü sülalelerinden, senato mensupları ve thema yöneticileri gibi sivil ve askeri idareciler arasından veya ruhban sınıfı üyeleri içerisinden çıkabiliyordu. Aynı zamanda kimi manastır kurumları da nüfuzlarını kullanarak mülkleri elinde toplayan muktedirler arasında yer alabilmekteydiler[82]. Halen bu konumlarda bulunan veya eskiden bu konumlarda bulunmuş olup nüfuzunu koruyan muktedirler yoksullarının mülkünün tamamını veya bir bölümünü çoğunlukla cüzi fiyatlara, kimi zaman gıda yardımı karşılığında ve kimi zamansa bedavaya alırken manastırlar da yoksul kişileri keşiş hayatına çekilerek mülklerini dini kurumlara bağışlamaya zorlayabilmekteydiler[83].

Muktedirlerin nüfuzu karşısında mülklerini elden çıkarmak zorunda kalan küçük toprak sahiplerine ise kanun metinlerinde güçsüzler veya zayıflar biçiminde tercüme edilebilecek ptochoi veya penetes kelimeleriyle hitap ediliyordu ve küçük toprak sahiplerine hukuk metinlerinde bu şekilde hitap edilmesi onuncu yüzyılda yaşanan kıtlık sonrasında ilk kez ortaya çıkan bir durumdu. Daha sonra VII. Konstantinos'un kanunlarında güçsüzlerin tanımı küçük toprak sahiplerinin yanı sıra vergi yükümlülüklerini karşılamaktan aciz düşük kıdemli devlet görevlilerini de kapsayacak biçimde genişletilecekti[84].

[81] McGeer, *The Land Legislation*, ss.. 8, 27. Korunmaya çalışılan strateia, Ostrogorsky gibi kimi tarihçilere göre thema sisteminin başından beri var olan bir yasal statü idi. Ancak aralarında Walter Kaegi, Paul Lemerle ve John Haldon'un bulunduğu pek çok önemli araştırmacı bu statünün devletin üretim ve vergilendirmeyi sürekli kılma ve bu kaynakları orduya doğru biçimde aktarma çabaları neticesinde zamanla olgunlaştığını ve Makedonya Hanedanı toprak kanunları ile son halini aldığını düşünmektedirler. Bkz. Danuta Gorecki, "The Strateia of Constantine VII: The Legal Status, Administration and Historical Background", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 82 (1989), ss. 161-162.

[82] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 8, 26; Lemerle, *Bizans Tarihi*, ss. 99-100; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, ss. 178-180; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 397-398.

[83] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 56, 59.

[84] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 27-28.

Soy isimlerinin giderek daha yaygın biçimde kullanılması gibi olgulardan gözlemlenebileceği gibi onuncu yüzyıldan başlayarak Bizans İmparatorluğu'nda toprak sahibi bir aristokrat sınıfı yavaş yavaş oluşmakta ve topluma da etkide bulunmaktaydı. Bu toprak ve unvan sahibi şahıslar sarayda görevli imparatora yakın hizmet eden görevlilerden, askeri ve sivil idarenin üst kademelerinde yer alan yöneticilerden ve eyaletlerde görev yapan nüfuz ve askeri kuvvet sahibi kişilerden oluşmaktaydı. Toprak kanunlarında yer alan maddelerin çoğu saray görevlilerinin ve askeri ve idari yöneticilerin istismarlarına değinse de imparatorluk için asıl tehdit eyaletlerde nüfuz sahibi haline gelen ve tahtta hak iddia edebilecek kadar kuvvet biriktirmeye başlayan şahıslardı. Özellikle imparatorluğun İslam devletlerine karşı savunma hattı niteliğinde olan, düşük nüfus yoğunluğuna sahip, kontrolü zor tepelik arazilere sahip Anatolikon, Kappadokia ve Paphlagonia themaları yerel yöneticilerin nüfuzlarını arttırmaları için elverişli koşullar sunmaktaydı. İmparatorluk kıyı bölgelerinde yer alan themalarda ve doğrudan imparatora ait topraklar olarak sınıflandırılarak yeni ve doğrudan merkeze bağlı bir bürokratik düzenle yönettiği yeni ele geçirilen Kilikya ve Kuzey Suriye topraklarında menfi gelişmelerin önüne geçmeyi başarsa da Anatolikon, Kappadokia ve Paphlagonia benzeri bölgelerdeki gidişatı değiştirmekte muvaffak olamamıştı. Thema sisteminin yaygın uygulanmaya başlamasıyla yedinci yüzyıldan dokuzuncu yüzyıla kadar ordunun ihtiyaçları doğrultusunda örgütlenen Bizans topraklarında yaşanan askerileşmenin doğal bir sonucu olarak themalarda idareci olarak görev yapan şahıslar giderek servet, prestij ve nüfuzlarını arttırmışlar ve bulundukları bölgelerde bir nevi yerel hanedan mertebesine yükselmişlerdi. Dolayısıyla thema sisteminin sürdürülmesi ve işlerliğinin arttırılması amacıyla yayınlanan toprak kanunları küçük toprak sahiplerini koruma kaygısını yansıtsa da yerel önde gelenlerle küçük toprak sahipleri arasındaki farkı tamamen ortadan kaldıracak biçimde radikal önlemler alınmamıştır. Zira sistemi sürdürebilmek için kaynak ve imkanları sağlayan küçük mülk sahipleri kadar sevk ve idareyi sağlayan yöneticilere de ihtiyaç duyan devlet bu muktedirlerin yasal ayrıcalıklarını ve muafiyetlerini büyük ölçüde muhafaza etmiştir ve muktedirlerin küçük toprak sahiplerinin mülkleri ile alakalı ihlallerine karşı önlem almaya çalışmakla yetinmiştir[85].

[85] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 28-29, 30-31.

Makedonya Hanedanının toprak kanunlarından ilki 894-912 yılları arasında VI. Leon tarafından yayınlanmıştır. Hanedanın ileride yayınlayacağı kanunlarda oldukça farklı bir tutuma sahip olan bu yasa köylünün mülklerini elinden çıkarmasını kolaylaştıracak düzenlemeler getirmekteydi. Bu kanunda alıcının tüm vergi yükümlülüklerini üstlenmeyi kabul etmesi durumunda her türlü satış serbest bırakılıyordu[86]. VI. Leon'un bu kanunu yayınlamaktaki amacı muhtemelen kötü niyetli komşuların rüçhan hakkını kullanarak zor durumdaki bir köylünün mülklerini satmasına mani olup köylüyü mülkünü terk etmek zorunda bıraktıktan sonra mülke hiçbir bedel ödemeksizin el koymalarını engellemektir. Bu yüzden imparator satış için komşuların onay vermesi zorunluluğunu kaldırır ve köy ahalisi dışından şahısların köy içinden mülk edinmesinin önünü açar. Satış sonrasında komşular ilk altı ay içinde satış fiyatını mülk sahibine ödemek şartıyla mülk üzerinde hak iddia edebileceklerdi. Altı ay sonrasında ise itiraz hakları ortadan kalkacaktı[87].

VI. Leon'un ardından I. Romanos Lekapenos da iki toprak yasası yayınlar ve I. Romanos'un yasaları hanedanın yoksulların mülklerini korumak için almaya başlayacağı önlemler dizisinin gerçek başlangıcı olarak kabul edilebilir. I. Romanos devlet hazinesinin ve askeri ve sivil idarenin çıkarlarını korumak adına hazırladığını belirttiği ve 927-928 kıtlığından önce yayınlandığı tahmin edilen ilk yasasında VI. Leon tarafından kaldırılan rüçhan (protimesis) hakkını geri getirir. Yani, kanuna göre toprağını satış veya uzun süreli kiraya verme yoluyla elden çıkaracak olan köylü sırasıyla mülkleri kendi toprağı ile iç içe bulunan akrabalarına, mülkleri kendi toprağı ile iç içe bulunan ortaklarına, mülkleri kendi toprağı ile iç içe bulunan diğer şahıslara, aynı vergi bölgesinden toprağına komşu durumda bulunan şahıslara ve toprağına komşu durumda mülkü bulunan diğer şahıslara bildirimde bulunmak zorundaydı. Bu şahıslardan herhangi biri satışa itiraz hakkını kullanırsa satıcı ile otuz gün içinde anlaşmaya vararak mülke sahip olabiliyorlardı. Ayrıca bu yasa ile rüçhan hakkına sahip kişilerin itiraz sonrasında satıcı ile anlaşmaya varmaları için tanınan süre hak sahibinin

[86] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 35-36.
[87] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 35-36; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 255; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 147.

bildirim tarihinde savaş esiri durumunda olması, tutuklu veya sürgünde olması ve yirmi beş yaşını doldurmamış olması gibi bazı durumlarda dört aya kadar uzatılıyordu. Dört aylık süre dolmadan itiraz eden hak sahibi satıcının istediği ücreti, alıcının ödediği bedelin faizini ve bu süre zarfında mülk için yapmış olduğu masrafları karşılayarak mülke sahip olabiliyordu. Rüçhan hakkını kullananların satıcıya daha önce maddi veya manevi bir zarar vermemiş ve hakarette bulunmamış olması gerekiyordu. Çeyiz, evlilik öncesi anlaşma hediyesi, miras veya takas şeklinde gerçekleşecek değiş tokuşlarda ise rüçhan hakkı tanınmıyordu. Ancak bu tür değiş tokuşlar da inceleniyor ve herhangi bir usulsüzlük veya zorlama söz konusu ise cezai müeyyide uygulanıyordu. Muktedirler de dahil olmak üzere köy dışından şahıslara mülk aktarımı hala mümkündü ancak mülk sahibinin akrabaları, ortakları, komşuları ve köylüleri itiraz etme hakkına ve satılan mülk için ilk teklifi yapma hakkına yeniden sahip oluyordu[88].

I. Romanos Lekapenos'un bu ilk yasası ayrıca imparatorluğun mevcut sistemini tehdit eden muktedirleri ilk kez yasal olarak tanımlıyor ve mülk sahibi olmadıkları köylerden hediye görünümünde gizli satın almalar yoluyla topraklar elde etmelerine karşı önlemler geliştiriyordu. Buna göre, eğer gizli bir satın alma gerçekleşmişse satıcı ceza ödeyip aldığı ücreti devlet hazinesine intikal etmek üzere iade ediyor, alıcı ise satın aldığı mülkü

[88] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 11, 37-40, 42-45; Georg Ostrogorsky, " The Peasant's Pre-Emption Right: An Abortive Reform of the Macedonian Emperors", *The Journal of Roman Studies*, 37, 1947, s. 117; Peter Charanis, "The Monastic Properties and the State in the Byzantine Empire", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 4 (1948), ss. 54-55; Peter Charanis, "On the Social Structure and Economic Organization of the Byzantine Empire in the Thirteenth Century and Later", *Byzantinoslavica*, 12, 1951, s. 109; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State,* ss. 272-274; Rosemary Morris, "The Powerful and the Poor in Tenth-Century Byzantium: Law and Reality", *Past and Present*, no.73, Nov., 1976, ss. 5, 12; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 109; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 247-248; Alexander Kazdhan, "The Peasantry", *The Byzantines*, s. 66; Eleutheria Papagianni, "Protimesis (Preemption) in Byzantium", ed. Angeliki E. Laiou , *The Economic History of Byzantium from the Seventh to the Fifteenth Century*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C., 2002, Vol. 3, s. 1073; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 190; Esra Güzel Erdoğan, *II. Andronikos Dönemi Konstantinopolis Manastırlarının Toplumla İlişkisi ve Philanthropia Kavramı*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2008, s. 10; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 259; Herrin, *Bizans*, s. 218; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 398; Telea, "Social Life and Byzantine Expansionism", s. 69; Cyril Mango, *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*, çev. Gül Ç Güven., Yapı Kredi Yayınları, 2018, s.130.

kaybediyordu[89]. Ayrıca muktedirlerin mülk sahibi olmadıkları köylerden akrabaları dışında şahıslardan miras, hediye veya çeyiz yoluyla, köy ahalisinden birini evlat edinerek veya onlardan biri tarafından evlat edinilerek, destek veya koruma vadederek ya da yalnızca kullanım amacıyla mülk edinmesi tamamen yasaklanıyordu. Bir muktedir nüfuzunu kullanıp satıcıyı korkutarak veya çıkar sağlayarak toprağını satmaya ikna ederse muktedir hem edindiği mülkten olacak hem de mülk için ödediği bedel hazineye intikal edecekti. Hak sahiplerinin satın alma veya armağan etme işlemlerine itiraz etmek için on yıl süresi bulunuyordu. On yıl boyunca hiçbir itiraz gerçekleşmemişse alışveriş kalıcı olarak geçerlilik kazanıyordu[90].

Askeri mülkler söz konusu olduğunda ise, mülk sahibi mülkünü herhangi bir şahsa sattıktan sonra elinde kalan mülkler halen askeri sorumluluklarını yerine getirmeye yeterliyse satış geçerli kabul edilecekti. Ancak mülk sahibi satış sonrası askeri sorumluluklarını yerine getirecek imkanlardan yoksun kalmışsa mülkün tamamını veya ihtiyaç duyduğu kadarını bedelini iade etmeksizin geri alabilecekti[91].

I. Romanos Lekapenos'un ikinci kanunu 927-928 kıtlığının ardından, Eylül 934 tarihinde yayınlanır. 927-928 yılları arasında yaşanan sert kış süresince donan toprak yüz yirmi gün boyunca çözülmez ve bu durum korkunç bir kıtlığa sebep olur. Döneme şahitlik eden kroniklerin aktardığına inanacak olursak, can kaybı öylesine fazladır ki sağ kalanların gücü artık cenazeleri defnetmeye yetmemektedir. I. Romanos Konstantinopoliste'te açtığı barınaklarla ve kent yoksullarına yapılacak yardımlar için kiliseye verdiği ödenekleri arttırarak halkın çektiği zorlukları bir nebze hafifletir. Kıtlıktan muzdarip olanların ihtiyaçlarının karşılanması için büyük bağışlarda bulunan imparator devlet binalarının revaklarını örttürerek bunların altına sığınan yoksulları kardan ve soğuktan korumaya çalışır.

[89] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 39, 44, 46-47.
[90] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 46-47.
[91] McGeer, *The Land Legislation*, s. 48.

Bu revakların altına sığınanlara her ay düzenli olarak sadaka verilir. Ayrıca kiliselerden yoksullara her ay bir altın sikkenin üçte biri kadar para dağıtılır. Revaklarda ve kiliselerde yoksullara dağıtılan meblağ toplamda on iki bin gümüş sikkeye kadar ulaşır. Ancak taşrada bu imkanlardan mahrum durumdaki yoksulların durumu giderek daha vahim bir hal alır[92]. Kıtlığın ardından yoksul köylülerin topraklarını muktedirlere satma veya terk etme süreci de hızlanır. I. Romanos'un kıtlığın ardından yayınladığı bu kanunuyla Makedonya Hanedanının toprak kanunları için yeni bir dönem açılmış olur. Bu yasayla beraber muktedirler ilk kez yasal olarak tanımlanmış bir grup haline gelir ve kıtlığın başlangıç tarihi ileride Makedonya Hanedanı tarafından çıkartılacak tüm toprak kanunları için bir milat olarak kabul edilir[93].

I. Romanos çıkardığı kanunla tebaasının bu felaket yüzünden yaşadığı zorlukları hafifletmeyi ve insanların çaresizliğinden faydalanmaya çalışan fırsatçı kimselerin suistimallerine mani olmayı amaçladığını ilan ediyordu[94]. Ancak onu bu yasayı çıkarmaya zorunlu hissettiren bir diğer muhtemel sebep 932 yılı civarlarında yaşanan büyük bir isyandı. Opsikion Theması'nda ortaya çıkan ve 913 yılında gerçekleştirdiği tahtı ele geçirme girişimi sonucunda hayatını kaybeden Konstantinos Doukas'ın kendisi olduğunu öne süren Basileios isimli bir isyancı etrafında geniş bir takipçi grubu oluşmuştu. Bir kez yakalanıp Konstantinopolis'e götürülen ve ceza olarak bir eli kesilen Basileios daha sonra yeniden Opsikion Theması'na dönmeyi başarmıştı. Kesilen eli yerine taktığı takma el sebebiyle "bakır elli" (Chrysocheir) lakabıyla anılan Basileios bu kez daha da fazla destekçi bulmuş ve ikinci kez yakalanıp idam edilene kadar başlattığı isyan Opsikion Theması'nda ve çevre

[92] 927 yılında yaşanan sert kışa dair başka tanıklıklar da mevcuttur. Gregory Abû'l-Farac, 927 kışında şiddetli soğuklar sebebiyle Bağdat'ta kilerlerdeki sirkelerin, yağların ve yumurtaların donduğunu, ağaçların kuruduğunu kaydeder. Bkz. Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, s. 247. McGeer, *The Land Legislation*, s. 49; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 217; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*,ss. 244-245; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 274; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 146-147; Gorecki, "The Strateia of Constantine VII", s. 163; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 109; Angeliki Laiou, "The Byzantine Economy: An Overview", *The Economic History of Byzantium*, ed. Angeliki Laiou, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2002, C. 3, ss. 1149; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 190; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 398; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 143.

[93] McGeer, *The Land Legislation*, ss. i, 49, 54; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 146-147; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 248-249.

[94] McGeer, *The Land Legislation*, s. 50.

bölgelerinde I. Romanos için ciddi bir tehdit oluşturmuştu. Yoksul ve muhtaç durumdaki taşra halkının bir isyancı etrafında çabucak toparlanacak ve başkenti tehdit edebilecek durumda olması muhtemelen Romanos'u kırsal bölgelerde yaşanan güçlükleri daha fazla dikkate almaya ve bu konuda daha ciddi önlemler almaya itmişti[95].

Bir önceki yasada rüçhan hakkına dair belirlenen esasları tekrarlayan imparator bu metninde sivil ve askeri idarenin, ruhban sınıfının ve manastır yöneticilerinin önde gelen mevcut ve emekli mensuplarını muktedirler olarak sınıflandırır ve bu şahısların köy komünlerinden satın alma, armağan, miras veya hibe yoluyla mülk edinmesini yasaklar. İmparator kıtlığın başlangıç tarihinden kanunun çıkış tarihine kadar gerçekleşen bu tür alışverişlerin geçersiz olduğunu ilan eder ve mülklerin sağ iseler eski sahiplerine, ölmüş iseler mirasçılarına iade edilmesini emreder[96]. Satıcının rızasıyla gerçekleşen ve alıcının iyi niyet gösterdiği alışverişlerde alıcının ödediği bedel kendisine iade edilecektir. Mülkün eski sahibi bedeli iade edebilecek durumda değilse bedel köy komünü tarafından ortak olarak karşılanıp alıcıya iade edilecektir [97]. Satıcının gönüllü olmadığı ancak alıcının baskı ve tehditleri sonucu malını satmak zorunda bırakıldığı alışverişlerde mülk eski sahibine iade edildiği gibi alıcı aç gözlülüğünün ve zalimliğinin cezası olarak ödediği bedeli de geri alamayacak ve geçen süre zarfında mülk üzerine yaptığı yatırımlarda hak iddia edemeyecektir[98].

Kanunun çıkış tarihinden sonra köy komününün bütünlüğünü ihlal edecek bir alışverişe kalkışan muktedirler ise hem satın aldıkları mülkten tahliye edilecekler hem ödedikleri bedeli geri alamayacaklar hem de devlet hazinesine yoksulların çektikleri zorlukları hafifletmek için kullanılmak üzere bu bedel kadar tazminat ödeyeceklerdir. Köy komünü dışından olup mülk

[95] McGeer, *The Land Legislation*, s. 52; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 220; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 246; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 192.
[96] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 50-55; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 274; Angeliki Laiou, "Economic Thought and Ideology", *The Economic History of Byzantium*, ed. Angeliki Laiou, Washington,D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2002, C. 3, ss. 1133-1134.
[97] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 50-56.
[98] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 51, 55, 57.

satın alan ancak yasada sayılan muktedirler arasında yer almayan şahıslar ise geri ödeme almaksızın mülkü iade edecek ancak devlete tazminat ödemeyeceklerdir[99].

VII. Konstantinos'un toprak meselesi üzerine çıkardığı bilinen ilk kanun Mart 947 yılında yayınlanmıştır. Biri Thrakesion diğeri ise Anatolikon themalarına olmak üzere iki nüsha halinde kaleme alınan kanunların hazırlanmasına gerekçe olarak bu themalarda halen muktedirlerin satın alma, armağan veya miras yoluyla yoksunların topraklarını ele geçirmeye ve yoksullar üzerinde baskı kurarak onları topraklarından sürmeye devam etmeleri gösterilmiştir[100]. Konstantinos kanun metninin giriş bölümünde mevcut yasaların muktedirlerin yoksulların mülkleriyle ilgili ihlallerini engelleyemediğini ve muktedirlerin kurduğu baskılardan dolayı yasa hükümlerinin uygulanamadığını belirterek I. Romanos'un yasasında tanımlanan muktedirlerin kıtlık zamanından kendisinin tek başına tahta çıktığı 945 yılına kadar yapmış oldukları tüm toprak alımlarını geçersiz ilan eder[101].

Konstantinos yasanın uygulanmasını kolaylaştırmak için muktedirler ve yoksullar arasındaki ayrımı daha da açıklığa kavuşturacak ölçütler belirlemeye çalışır. Buna göre elli altın sikkenin (nomisma) altında servete sahip olan satıcılar bedelini alıcıya iade etmeden mallarını geri alabileceklerdir. Serveti elli altın sikkeden fazla olan satıcılar ise mülklerini geri aldıktan sonra alıcıya belirleyecekleri bir vadede mülkün bedelini geri ödemek zorundadır. Geri ödeme için belirlenen en kısa vade üç yıldır. Ancak hakimler uygun

[99] Kanunu kaleme alan patrikios ve quaestor unvanlarına sahip Theophilos isimli bir şahıstır. Theophilos'un adına tarihi kayıtlarda ilk kez I. Romanos döneminde eparkhos görevini üstlendiği sırada rastlanılmaktadır. VII. Konstantinos'un yönetimi devralmasıyla 945 senesinde patrikios ve quaestor makamlarına terfi ettirilen Theophilos'un VII. Konstantinos'un tazminatlar üzerine yasasını da kaleme aldığı bilinmektedir. VII. Konstantinos'un askeri topraklar üzerine çıkardığı yasayı da muhtemelen Theophilos kaleme almıştır. Bkz. McGeer, *The Land Legislation*, ss. 51, 61.

[100] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 61, 63; Ostrogorsky, History of the Byzantine State, ss. 280-281; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 134.

[101] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 61, 63-64; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 280-281; Norwich, *Bizans II*, ss. 141, 146; Lenora Neville, "The Aurality of Legal Performance in Provincial Society /Ceremonial Sounds of Sales", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 124.

görürlerse daha uzun vadeler saptayabileceklerdir. Satış zor kullanarak gerçekleştirilmiş veya alışverişte alıcı herhangi bir aldatmacaya başvurmuşsa satıcı bedelini geri ödemeksizin mülkünü geri alabilecektir[102].

Konstantinos ayrıca mütevazı imkanlara sahip manastırlar ve alt kademe devlet görevlileri ile muktedirler arasında bir ayrıma gider. Eğer büyük servet sahibi olmayan dini kurumlar ve devlet görevlileri muktedirlerin desteğini almaksızın ve zorlama veya kandırmacaya başvurmaksızın bir alışveriş içerisinde bulunmuşlarsa mülkü iade ettikten sonra mülkün ve mülk üzerine yaptıkları yatırımların bedelini geri alabileceklerdi. Şayet mülkün değerini arttıran bağ ekimi veya değirmen inşası gibi bir iyileştirme yapmış iseler bu alıcılar yaptıkları iyileştirmeler için harcadıkları meblağı talep edebilecek veya iyileştirmeler için kullandıkları malzemeleri alıp götürebileceklerdir[103].

VII. Konstantinos'un yayınladığı toprak kanunlarından günümüze ulaşan ikinci bir örnek giderleri için askerlere tahsis edilen stratiotika ktemata isimli topraklara dair çıkarılan ve bu konuya eğilen ilk kanun olma niteliği taşıyan toprak yasasıdır. Askeri mülklerin, mülk sahiplerinin ve mülk sahiplerinin haklarını ihlal edenlerin durumuna dair ilk yazılı düzenlemeyi teşkil eden bu yasa ileride bu konuda çıkarılacak yeni yasalara da temel oluşturmuştur. Yasa metninde tarih bulunmamaktadır. Ancak yasanın VII. Konstantinos'un tek başına iktidarı ele geçirdikten sonra orduda önemli konumlara atadığı Bardas Phokas ve oğullarının komutanlığında Kilikya, Suriye ve Girit'e yönelik gerçekleştirmeyi planladığı askeri harekatlar için bir hazırlık niteliğinde yayınlanmış olması muhtemeldir. Zira *Theophanes Continiatus* içerisinde yer alan kimi pasajlarda VII. Konstantinos'un görevini istismar eden thema askeri valilerinin (strategos) sebep olduğu huzursuzluklardan haberdar olduğuna ve durumu gözlemleyip adaletsizliklere ve uygunsuzluklara karşı önlem almaları

[102] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 61,64-65; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 263; Neville, "The Aurality of Legal Performance", s. 124.
[103] McGeer, *The Land Legislation*, s. 65.

için Anatolikon, Opsikion, Thrakesion ve Armenikon themalarına görevliler yolladığına işaret eden ifadeler bulunmaktadır. Bu toprak yasası da muhtemelen Konstantinos'un büyük harekâtı öncesinde orduda gerçekleştirmek istediği iyileştirmelerin bir parçasıydı[104].

Üç bölümden oluşan yasanın ilk iki bölümü askeri topraklara dair düzenlemeler yapılırken, son bölümde bu toprakların tahsis edildiği stratiotes olarak anılan kimselerin durumuna değinilmektedir. İlk bölümde dört libre (Bir Libre: Dört yüz elli üç gram) altından daha az değere sahip askeri mülklerin satılamayacağı ve devredilemeyeceği belirtilir ve muktedirlerin tanımlanmasına ve faaliyetlerinin kısıtlanmasına dair daha önceki yasalarda yer verilen hükümler tekrarlanır[105].

Süvariler ve ada ve sahillerin korunmasından mesul deniz themalarında görev yapan denizciler için sınır dört libre altın iken, imparatorluk donamasında görev yapan denizciler için sınır iki libredir[106]. Başka bir deyişle, bir *thema* askerinin temel askeri yükümlülüklerini yerine getirmek için ihtiyaç duyacağı at, zırh ve silah gibi ekipmanlarını karşılamak için en az iki yüz seksen sekiz altın sikke değerinde bir mülke sahip olmalıydı. Bu mülk de yaklaşık iki zeugarion, yani iki öküzün bağlandığı bir saban tarafından sürülebilecek bir toprağın yaklaşık iki katına denk gelmekteydi. Dolayısıyla bir thema süvarisinin giderleri için iki köy hanesinin emeği gerekmekteydi[107].

[104] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 17, 68-70. Bu yasanın kaleme alınması görevini üstlenen şahıs Theodore Dekapolites'tir. Dekapolites VII. Konstantinos'un çıkardığı yasalardan günümüze ulaşan üç tanesini kaleme alan şahıs olarak bilinir. İmparator 959 yılında yayınlanan toprak kanunun son sözünde yardımlarından dolayı Dekapolites'ten övgüyle söz eder. Dekapolites VII. Konstantinos'un ardından ve II. Romanos'a da hizmet etmiştir. 947 veya 948 yılında Theophilos'un yerine patrikios ve quaestor makamlarına terfi etmiştir. İlerleyen yıllarda, 959 veya 961 senesinde, magistros makamına getirilmiştir. Hakkında bilinenler bunlarla sınırlıdır. Bkz. McGeer, *The Land Legislation*, ss. 69, 82-83, 85; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 281; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 155; Gorecki, "The Strateia of Constantine VII", ss. 163-164.
[105] McGeer, *The Land Legislation*, s. 69; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 134, 145.
[106] McGeer, *The Land Legislation*, s. 71; Gorecki, "The Strateia of Constantine VII", s. 165.
[107] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 17-18.

Ekonomik darboğazdaki strateia sahipleri aynı durumdaki benzer yükümlülerle bir araya gelip tek bir askerin giderlerini üstlenebilir, yedek güçler arasında yer alabilir, garnizon görevleri üstlenebilir veya nadir durumlarda geçici olarak askeri yükümlülüklerden muaf tutulabilirdi. Devlete yükümlülüğün karşılığı olarak para olarak ödemek ve böylece devletin istihdam edeceği bir profesyonel askerin veya hizmetinden faydalanacağı paralı askerin giderlerini karşılamak da mümkündü. Ancak elinde bulundurduğu mülk dört libre altın karşılığı değerin altında olan mükellefler mülklerini ellerinden çıkartamazlardı. Bu sınırlamayla imparator hem askeri mülklerin el değiştirmesine mâni olmak istiyor, hem de daha önce gerçekleşen satışları gayrimeşru ilan edip mülkleri sahiplerine iade edebilmek için bir yasal ölçüt oluşturmaya çalışıyordu[108].

Ancak askeri mülk sahipleri bu sınırların çok ötesinde mülk ve servetlere sahip olsalar dahi bir kez askeri toprak olarak kaydedilen mülklerinin tamamını veya bir kısmını elden çıkaramayacaklardı. Askeri toprakların sahiplerine bazı ayrıcalıklar ve muafiyetler tanınarak durumları rahatlatılıyor, ancak sivil topraklardan farklı bir statüye getirilen ve el değiştirmesi engellenmeye çalışılan askeri topraklar üzerinde imparatorluğun kontrolü artıyordu. Muktedirlerden herhangi biri, unvan sahibi bir idareci, bir metropolit, bir piskopos, bir manastır veya dini kurum, imparatorluk birlikleri olan dört *tagmata*dan biri içerisinde görev yapan scholarios veya daha yüksek ünvanlı bir asker bu mülklerden birini uygunsuz biçimde ele geçirdiyse ödediği ücret ve mülke yaptığı yatırımla ilgili kendisine geri ödeme yapılmaksızın mülkten tahliye edilecekti. Bunlar yalnızca mülkte yapılan iyileştirmeler için kullanmış malzemelerini geri alma hakkına sahip olacaklardı ve malzemelerini geri alırken mülkü devraldıklarından daha kötü bir biçimde teslim etmemeye özen göstermek durumundaydılar[109].

[108] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 18-19; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 145; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 143.
[109] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 18-19, 72.

Elinde askeri yükümlülüklerini yerine getirecek miktarda mülkü olması halinde askeri mülk sahibi askeri toprak olarak kaydedilmemiş varlıklarını istediği şahsa istediği koşulda satmaya özgürdü. Ancak satış sonrasında askeri toprak sahibi yükümlülüklerini yerine getiremezse alıcı satın aldığı mülkün ihtiyaç duyulan miktarını satıcıya iade etmek zorunda olacaktı[110].

Bir stratiotes'in elinde bulunan mülklerin hiçbiri askeri mülk olarak kayıtlı değilse Konstantinos bu topraklar içerisinde en yüksek kalitede olanlarının dört libre ederinde bir bölümünün askeri toprak olarak kaydedilmesini emrediyordu. Stratiotes elinde kalan diğer mülklerin istediği kadarını istediği şahsa satmakta özgür olacaktı [111].

Satışı gerçekleşmiş bir askeri mülk ancak satışın üzerinden kırk yıl geçmişse ve bu sürede mülkün esas sahibi veya mirasçıları mülkün iade edilmesi talebinde bulunmamışsa yeni sahibinin mülkü olarak kabul edilebilecekti[112].

Askeri hizmette bulunan askeri mülk sahiplerine tanınan bu hak ve ayrıcalıklar aynı zamanda ordu içerisinde görev almış ancak daha sonra yaşadıkları herhangi bir talihsizlik sebebiyle askeri görevlerinden muaf tutulmuş mülk sahiplerinin topraklarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir[113].

İkinci bölümde uygunsuz biçimde el değiştiren mülklerin herhangi bir geri ödeme yapılmaksızın eski sahiplerine geri verilmesi emredilir. Eğer eski sahipler hayatta değilse mülkler esas sahibin akrabalarına devredilecektir. Mülkü devralma hakkı altıncı dereceden kan bağı olan akrabalara kadar uzanabilecektir. Bu akrabaların da bulunamaması durumunda

[110] McGeer, *The Land Legislation*, s. 72; Norwich, *Bizans II*, ss. 141, 146.
[111] McGeer, *The Land Legislation*, s. 72.
[112] McGeer, *The Land Legislation*, s. 73; Norwich, *Bizans II*, ss. 141, 146.
[113] McGeer, *The Land Legislation*, s. 74.

mülk askeri yükümlülükleri yerine getirmeye gönüllü bir alıcıya veya son çare olarak, toprağa bağlı vergi yükümlülüklerini yerine getirebilecek bir sivile devredilebilecekti. Eğer iki stratiotes arasında bir toprak alışverişi söz konusu ise, yoksul bir askeri mülk sahibinin malını satın alan varlıklı bir mülk sahibine ihlalde bulunan bir muktedir ile aynı muamelenin yapılması, yani bedeli iade edilmeden satın aldığı mülkten tahliye edilmesi emredilmiştir. Varlıklı bir askeri mülk sahibinden toprak satın alan yoksul bir stratiotes ise satın aldığı mülkü muhafaza edebilecek veya mülkü iade edip ödediği bedeli geri alabilecekti[114].

Askeri topraklara yönelik yasalar imparatorluğun askeri ihtiyaçları için gerekli insan gücü ve maddi kaynağı muhafaza etmeye çalışmanın yanı sıra aynı zamanda merkezi otoriteye rakip olabilecek yerel önde gelenlerin kuvvetlenmesinin önüne geçmeye de çalışmaktaydı. Zira mülkleri muktedirlerin eline geçen mükellefler aynı zamanda onların şahsi ordularında da görev alabiliyorlardı. Üçüncü bölüm işte bu durumdaki, stratiotai içerisinde yer alıp mülkünü terk ederek veya terk etmeye zorlanarak muktedirlerin kişisel hizmetine giren şahısların durumuyla ilgilenir. VII. Konstantinos yetki ve imkanlarını bu şekilde kötüye kullanan ve devletin güvenliğinden sorumlu şahısları kendi hizmetkarı haline getiren muktedirleri oldukça hakaretamiz bir dille eleştirmekte ve onlarla ilgili ağır ithamlarda bulunmaktadır: "Bunlar lakayt, savaşmaktan aciz, bir karıncadan aşağılık ve bir kurttan daha pisboğaz satılık kimselerdir. Bu yüzden düşmandan ganimet koparamaz, onun yerine parayı bizim tebaamızdan çıkarmaya çalışır, her şeyi göz açıp kapayıncaya kadar berbat ederler ve miskinlikleriyle Bizans İmparatorluğu'nu en büyük tehditlerle baş başa bırakırlar[115]."

Askeri mülk tahsis edilen şahısların mülklerinden ve hizmetlerinden yasaya aykırı biçimde faydalanan muktedirlere para cezaları getirilerek hem askeri mülkler ve askeri mülk sahipleri koruma altına alınmaya hem de muktedirlerin kendilerine sadık askeri birlikler oluşturmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bir stratiotesin mülküne el koyan ve onu

[114] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 69, 74-75.
[115] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 20, 76; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 191.

toprağa bağlı köylü (paroikos) haline getiren muktedirler altı altın sikke ödemeye mahkûm edileceklerdi. Bu miktardan üç altın sikke görevine geri dönebilmesi için gereken masraflarını karşılamak üzere stratiotes'e verilirken, diğer üç sikke ise mahrum bırakıldığı hizmetin tazminatı olarak devlet hazinesine aktarılacaktı. Stratiotes'in mülkünü el koyma yerine satın alma yöntemiyle ele geçiren bir muktedir ise devlete üç altın sikke ödeyecekti. Eli silah tutabilecek bir askeri mülk sahibini kendi hizmetine alan bir muktedir ise orduyu hizmetinden mahrum bıraktığı her bir stratiotes için altı altın sikke ve onların hizmetinden faydalandığı her yıl başına da yine altışar altın sikke olmak üzere ağır cezalar ödemeye mahkûm edileceklerdi[116].

VII. Konstantinos döneminden günümüze ulaşan üçüncü ve son toprak kanunu Konstantinos'un ölümünden sekiz ay öncesine, 959 yılının Mart ayına tarihlendirilmiştir. Konstantinos bu kanun metninde yine askeri mülkler meselesine eğilir. Üç bölümden oluşan yasanın ilk iki bölümünde askeri mülkler sahiplerine iade edilirken yapılacak ödemelerin nasıl belirleneceğine değinilir. Üçüncü bölümde ise topraklarını terk edip başka şahısların hizmetine giren askeri mülk sahiplerinin durumu değerlendirilir. Muhtaç durumdaki bir stratiotes'i hizmetlerine kabul edenlerin cezalandırılmaması, bir stratiotes'i zorla toprağından süren veya yükümlülüklerini yerine getirebilecek bir stratiotes'i kendi hizmetine alanların ise cezaya çarptırılması kararlaştırılır[117].

Konstantinos bir askeri mülkün tamamını veya bir bölümünü adil, hilesiz ve zora başvurulmadan yapılan bir değiş tokuş sonucu ele geçiren kişilerin bunları sahiplerine iade etmesini ancak bu şahıslara ayrıca bir maddi ceza verilmemesini uygun görür. Bu mülklere zorla el koyanların ise sahip olduğu mülklerden el koyduğu mülkün ederine denk gelecek bir bölümüne el koyulacaktır. İki stratiotes arasında yapılan alışverişlerde ise satan zengin, satın alan yoksul ise satan toprağını satın alan ise ödediği bedeli geri alacaktır. Zengin bir stratiotes

[116] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 70,76; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 157.
[117] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 82-83.

yoksul bir stratiotes'in toprağını satın almış ise satıcı geri ödeme yapmaksızın toprağını geri alacaktır. Bir stratiotes içinde bulunduğu zorluklardan dolayı askeri hizmetten muaf tutulduktan sonra veya toprağını yükümlülüklerini yerine getirecek kişilere devrettikten sonra kendi arzusuyla bir başkasının hizmetine girerse tarafların hiçbiri cezalandırılmayacaktır[118].

VII. Konstantinos'un ölümünün ardından tahta geçen oğlu II. Romanos da toprak meselesine eğilen kanunlar çıkarmıştır ve bunlardan biri günümüze ulaşmıştır. 961 yılında yayınlandığı tahmin edilen bu yasa sahiplerine iade edilen toprakların bedellerinin geri ödenmesi konusuna odaklanmaktadır. Varlıklı sivil ve askeri mülk sahiplerinin kendilerine iade edilen mülkün bedelini üç yıl içerisinde ödemesinin daima uygulana gelen bir kural olduğunu belirten II. Romanos bu kura ile ilgili daha sonra yapılan bir değişikliğe atıfta bulunur ve bu atıf vesilesiyle VII. Konstantinos'un günümüze ulaşmamış bir yasasının içeriğiyle ilgili fikir sahibi olmamızı mümkün kılar. II. Romanos'un yasasında belirtildiğine göre VII. Konstantinos'un 947 yılında çıkardığı bir kanunla elli altın sikkenin altında varlığı olan şahıslar kıtlığın başladığı tarihten itibaren yapılan mülk alışverişleri ile alakalı kendilerine iade edilen mülklerin ücretini geri ödemekten muaf tutulmuşlardır. Şimdi ise II. Romanos geri ödeme zorunluluğunu geri getirmekte, ancak ödeme vadesini üç yıldan beş yıla çıkarmaktadır[119].

Makedonya Hanedanı döneminde toprak konusuna gösterilen ihtimam Nikephoros Phokas döneminde de devam eder. Günümüze Nikephoros Phokas'ın imzasını taşıyan beş toprak kanunu ulaşmıştır. Bunlardan günümüze ulaşan ilki Bizans'ın doğu sınırında İslam devletlerine karşı tampon bölge olarak oluşturulan Ermeni themalarında karşılaşılan toprak meseleleriyle ilgilidir. Yeni oluşturulan bu yerleşimlerde yaşanan istikrarsızlığı gidermek üzere alınan önlemlere yer verilen bu yasada toprağını terk eden bir stratiotes'e geri dönüp

[118] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 83-85.
[119] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 77-79.

mülkünü geri isteyebilmek için tanınan vade otuz yıldan üç yıla düşürülmüş ve bölgede iskân edilen Ermeni askeri toprak sahipleri daha yerleşik hale getirilmeye çalışılmıştır.[120]. Nikephoros Phokas yeni tahsis edilen askeri mülklerin askerlik hizmeti üstlenecek şahısların elinde kalması için ek bir önlem daha alır. VII. Konstantinos cinayet üzerine yasasında cinayet işleyen şahısların mülklerinin bir bölümünün tazminat olarak maktulün ailesine verilmesini uygun görmüştür. Ancak bu yasa cinayete karışan bir stratiotes söz konusu olduğunda askeri toprakların bölünmesi sonucu doğuruyordu. Nikephoros Phokas bu tehlikeyi bertaraf etmek için cinayet işleyen şahıs bir stratiotes ise mülkünün kendi akrabalarına veya askeri yükümlülükleri üstlenmeye gönüllü başka bir şahsa devredilmesini emretmişti. Maktulün ailesine ise tazminat artık katilin menkul malları üzerinden ödenebilecekti[121].

Nikephoros Phokas'ın bir sonraki toprak kanunu manastırların toprak mülkiyeti ile ilgili ihlallerine eğilmekteydi. 964 yılında yayınlanan kanunda imparator çileciliği ve dünya varlıklarından yüz çevirmeyi yücelten bir dille dini kurumları manastır ideallerine geri dönmeye ve mülk edinme hırsından bir an önce vaz geçmeye çağırıyordu.[122]. İmparator manastır yaşamına katılmak isteyenleri halihazırda var olan manastırlara girmeye davet etmiş, bu kurumlara bağışta bulunmak isteyen şahıslara da toprak veya bina bağışlamak yerine köle ve büyük veya küçükbaş hayvan bağışında bulunmalarını buyurmuştur[123].

[120] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 86-89. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 160-161.
[121] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 87-89.
[122] Nikephoros Phokas'ın bu kanun ile getirdiği manastırlara yönelik kısıtlamalar II. Basileios tarafından 988 yılında çıkartılan bir kanunla iptal edilecekti. Bkz. McGeer, *The Land Legislation*, ss. 90-93, 109-110. Rosemary Morris, *Monks and Laymen in Byzantium, 843-1118*, Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 1995, ss. 203, 20.
[123] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 91, 95-96; Charanis, " The Monastic Properties and the State", ss. 55-56-58-59, 60-61, 62-63-64, 118; Charanis, "On the Social Structure and Economic Organization", ss. 94-95, 108-109; Joan Mervyn Hussey, "Byzantine Monasticism", *The Cambridge Medieval History*, 1967, C. IV, ss. 168-169; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 287, 306; Peter Charanis, "The Monk as an Element of Byzantine Society", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 25 (1971), ss. 67, 73; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 160-161, 165-166; Steven Runciman, *The Byzantine Theocracy*, Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1977, ss. 124-126; Warren Treadgold, "The Revival of Byzantine Learning and the Revival of the Byzantine State", *The American Historical Review*, C. 84, S. 5 (1979), s. 1263; Alice-Mary Talbot, "An Introduction to Byzantine Monasticism", Illinois Classical Studies, C. 12, S. 2 (1987), s. 240; Morris, *Monks and Laymen in Byzantium*, ss. 166-168; John Anthony McGuckin, "Monasticism and Monasteries", *Oxford*

Nikephoros Phokas'ın günümüze ulaşan bir sonraki toprak kanununun 1 Eylül 966-31 Ağustos 967 yılları arasında bir tarihte yayınlandığı tahmin edilmektedir. Phokas bu kanununda muktedirler ile ilgili alınan kimi önlemleri yumuşatmayı tercih eder ki bu yumuşamalar muhtemelen 960'ların sonuna gelindiğinde artık kıtlığın yıkıcı etkilerinin yavaş yavaş ortadan kalmakta olduğuna işaret etmektedir[124]. Kanun ayrıca mülklerini elinden çıkarmış olan yoksulların ve askeri mülk sahiplerinin mülklerinin iade edilmesi talebinde bulunabilmesi için VII. Konstantinos'un tanıdığı kırk yıllık vadeyi geçersiz kılar. Zira I. Romanos Lekapenos tarafından kıtlığın yıkıcı etkilerinin hafifletilmesi için alınmaya başlayan önlemler kimi durumlarda kıtlık öncesinde yapılan anlaşmaları da geçersiz kılmaktaydı. Nikephoros şimdi yalnızca alışverişlerin muktedirlerin baskısı ve zoruyla gerçekleştiği durumlar için itiraz hakkı tanıyordu[125].

Nikephoros Phokas'ın muktedirlerin koşullarını nispi olarak iyileştirdiği, henüz yayımlanma tarihi kesin olarak belirlenememiş bir toprak kanunu daha vardır. Bu kanununda imparator, uygunsuz biçimde toprak ele geçiren ve bunların üzerine pahalı konutlar inşa eden muktedirlere mülkü eski sahibine iade ederken yalnızca kullandığı malzemeyi söküp götürme imkânı veren eski kanunların tanıdığı haklara ek olarak mülk için ödediği bedeli bir misli arttırarak veya mülk sahibine iki katı değerinde başka bir mülk önererek üzerine konut inşa ettiği mülkü muhafaza etme tanımaktadır[126].

Nikephoros Phokas'ın günümüze ulaşan son toprak yasası askeri topraklar meselesine değinmektedir. İmparator kanunun yayınlanış tarihinden itibaren geçerli olmak üzere VII. Konstantinos tarafından dört libre olarak belirlenen bir stratiotes'in mülk satışı yapacağı

Handbook of Byzantine Studies, ed. Elizabeth Jeffreys, John F. Haldon, Robin Cormack, Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 617; Alice-Mary Talbot, "A Monastic World", *The Social History of Byzantium*, ed. John F. Haldon, Wiley-Blackwell, 2009, s. 259; Mango, *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*, ss. 130-131; Erdoğan, *II. Andronikos Dönemi Konstantinopolis Manastırlarının Toplumla İlişkisi*, ss. 10-11.

[124] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 97-98, 100.

[125] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 98-101.

[126] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 102-103.

zaman elinde kalabilecek en düşük mülk değerini on iki libre altına çıkartır. Bu artış muhtemelen geçen süre zarfında Bizans ordusunda ağır süvarinin öneminin artması ve bu süvari tipinin görevini yerine getirmek için daha yüksek bir gelire ihtiyaç duyuyor olması sebebiyle gerekli görülmüştü.[127].

Makedonya Hanedanı imparatorlarının çıkardığı günümüze ulaşan son toprak yasası II. Basileios tarafından 996 yılında çıkartılan toprak yasasıdır. 988 yılında Nikephoros Phokas'ın manastırların mülk edinmesini yasaklayan yasasını geçersiz kılan bir karar almış olan II. Basileios'un ikinci yasası ilkine zıt bir karakter taşır ve muktedirlerin mülk edinmesinin önüne geçmek için sert önlemler alır. Bu yasa aynı zamanda geçen yıllar zarfında muktedirlerin yoksul köylüler aleyhine topraklarını genişletmesinin devlet tarafından giderek büyüyen bir tehlike olarak idrak edildiğini ortaya koyar. Zira 934 yılında benzer önlemler alan I. Romanos Lekapenos bunu imparatorun yoksulların koruyucusu olma rolüne dayandırırken, 996 yılında gelindiğinde muktedirlerin önünü kesmek artık yoksulları korumanın bir yolu olmanın ötesinde bizzat imparatorluğun egemenliğini koruyabilmek için atılması gereken bir adım olarak görülmeye başlamıştır. II. Basileios'un söylemindeki bu keskinleşme muhtemelen yakın tarihte yaşanan Bardas Skleros ve Bardas Phokas isyanlarının yaratmış olduğu tedirginlikten kaynaklanmaktaydı[128]. II. Basileios ayrıca seferleri sırasında gerçekleştirdiği seyahatler esnasında taşra önde gelenlerinin zenginliğine yerinde tanık olma fırsatı bulmuş ve bu tecrübeler onu önlemler almaya itmişti. Örneğin ordusuyla beraber Kappadokia Theması'nda bulunduğu dönemde yerel önde gelenler tarafından ağırlanan imparator bu şahısların büyük zenginliği karşısında şaşkınlık ve öfkeye duymuş ve bu hislerini kanun metni içerisinde de ifade etmişti. İoannes Skylitzes'in *Synopsis*

[127] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 104-105, 107-108. Hem atın hem de binicin gözleri haric bedenlerinin tamamını örten bir zırhla donatıldığı Cataphract olarak adlandırılan bu ağır süvari tipi askerler ilk olarak İran'da geliştirilmiş ve Büyük İskender'e karşı savaşan Pers ordularında görev almışlardı. M.S. dördüncü yüzyıldan itibaren Roma ordularında kullanılmaya başlayan Cataphract uzun bir aradan sonra Nikephoros Phokas zamanında yeniden Bizans ordularında yer almaya başlamıştı. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 161-162, 311-312.

[128] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 29-30, 111; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 167; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, ss. 100-101; Lemerle, *Bizans Tarihi*, s. 100; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 400; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 144.

Historiarum adlı eserinde aktarıldığı kadarıyla kanun metinde bu zengin ailelerden biri olarak adı anılan Maleinos ailesinin mülkleri daha sonra imparator tarafından müsadere edilmişti[129].

II. Basileios bu kanunda I. Romanos tarafından toprak kanunları için bir milat olarak belirlenen kıtlık tarihini çok daha erken bir tarihe çeker ve aldığı kararla Caesar Augustus döneminden (M.S. birinci yüzyıl) itibaren hazine topraklarının şahısların mülkiyetine geçmiş olduğu tüm alışverişler için devletin geri ödeme yapmaksızın toprağa el koyma hakkı olduğunu ilan eder. Bu topraklar devlet tarafından yeniden yoksullara geri verilecektir ve muktedirler ödedikleri fiyatı geri alamadıkları gibi mülk üzerinde gerçekleştirdikleri herhangi bir iyileştirme için de hak iddia edemeyeceklerdir[130]. Muktedirlerin rüşvet vererek ve nüfuzlarını kullanarak hak sahiplerini susturup mülklerine kalıcı olarak el koyabilmelerine hizmet ettiği gerekçesiyle bir alışverişin ardından hak sahiplerine itiraz etmek için tanınan kırk yıllık müddet de sınırsız hale getirilir[131].

Daha önce manastırlara ve dini kurumlara tanımış olduğu mülk edinme haklarını da kısıtlayan II. Basileios kilise kurumu tarafından köylülerin mülkleri üzerinde hak iddia etmek amacıyla kullanılan özel mülkler üzerinde kurulmuş küçük şapellerin yönetimini köy idarelerine devreder[132]. Kanun metninde anlatıldığı kadarıyla mülkleri üzerinde küçük ibadethaneler kurarak keşiş hayatına çekilen köylülerin vefat etmeleri durumunda metropolitler veya piskoposlar bu yapıları manastır olarak ilan etmekte ve kilise mülkü haline getirmekteydiler. Kimi zaman ise bu mülkler kilise tarafından muktedirlere hediye edilmekteydi. Basileios'un yasası bu tip dini yapıların manastır olarak tanımlanmasına karşı çıkıyor ve bu mülklerin kontrolünü din adamlarından alıp köy sakinlerine teslim ediyordu.

[129] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 116-117; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 400.
[130] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 112, 121, 126-127; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 400.
[131] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 114-115, 123.
[132] McGeer, *The Land Legislation*, s. 112.

Daha önce bu tip mülkler kendilerine din adamları tarafından armağan edilen şahıslar ise bu mülklerden sürüleceklerdi[133].

II. Basileios'un yoksulları korumak için aldığı son önlem ise yoksulların toprakları üzerinde düzenlenen panayırların muktedirlerin toprakları üzerine kaydırılmasına mani olmaktı. Yasaya göre bir panayırın geleneksel olarak düzenlenmekte olduğu yer bir yoksulun mülkü ise bu panayırın bir muktedirin mülkü üzerinde düzenlenmeye başlanması ve yoksulların elde ettikleri faydalardan bu şekilde mahrum bırakılması kabul edilemezdi. Bir yoksulun mülkünde düzenlenen panayırın bir muktedirin mülküne taşınması ancak yoksulun rızası ile mümkün olabilirdi. Öte yandan panayırların bir yoksulun mülkünden başka bir yoksulun mülküne taşınması, bir muktedirin mülkünden başka bir muktedirin mülküne taşınması ve bir muktedirin mülkünden bir yoksulun mülküne taşınması yasa tarafından serbest bırakılıyordu[134]. İmparator ayrıca köy komünleri içerisinde şahısların ödeyemediği vergilerin kolektif olarak ödenmesi zorunluluğunu kaldırmış ve bu borçları ödemeyi muktedirlerin görevi haline getirmişti[135].

II. Basileios döneminin ardından Makedonya Hanedanı imparatorları tarafından çıkartılıp günümüze ulaşan toprak kanunları bulunmamaktadır. II. Basileios döneminin öncesinde, Nikephoros Phokas'ın kanunlarından sonra askeri mülkleri korumaya yönelik kanunların çıkartılmasına son verilmiştir. Bunun muhtemel sebeplerinden biri Kuzey Suriye ve Bulgaristan üzerinde askeri kontrol sağlandıktan sonra thema ordularının gereksiz görülmesi,

[133] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 122-125; Charanis, " The Monastic Properties and the State", ss. 55-56-58-59, 60-61, 62-63-64, 118; Charanis, "On the Social Structure and Economic Organization", ss. 94-95, 108-109; Hussey, "Byzantine Monasticism", ss. 168-169; Ostrogorsky, *Historyof the Byzantine State*, ss. 287, 306; Charanis, " The Monk as an Element of Byzantine Society", ss. 67, 73; Runciman, *The Byzantine Theocracy*, ss. 124-126; Treadgold, "The Revival of Byzantine Learning", s. 1263; Talbot, "An Introduction to Byzantine Monasticim", s. 240; Morris, *Monks and Laymen in Byzantium*, ss. 166-168; McGuckin, "Monasticism and Monasteries", s. 617; Talbot, "A Monastic World", s. 259; Erdoğan, *II. Andronikos Dönemi Konstantinopolis Manastırlarının Toplumla İlişkisi*, ss. 10-11; Mango, *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*, ss. 130-131.
[134] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 130-132.
[135] McGeer, *The Land Legislation*, s. 112; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 401.

hatta yerel önde gelenlerin eline geçip imparatorluk merkezine tehdit oluşturabilmesi ihtimali sebebiyle bir tehdit olarak telakki edilmesidir. II. Basileios dönemi de sivil mülklere yönelik koruyucu önlemlerin sonuna işaret eder. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi Makedonya Hanedanı imparatorlarının tüm bu önlemlerine rağmen küçük köylüler komşu toprakları için belirlenmiş olan vergileri ödeyebilecek durumda olmadıklarından büyük toprak sahipleri ve manastırlar devlet aleyhine toprak birikimini sürdüreceklerdi. Bu dönemin akabinde başlayacak Komnenos Hanedanlığında ise küçük toprak sahipliği tamamen ortadan kalkmasa büyük toprak sahipleri daha da zenginleşecek, güçlenecek ve Bizans İmparatorluğu'nun ana unsuruna dönüşecekti[136].

1.3.2. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Askeri Faaliyetleri

İmparatorluğun Makedonya Hanedanı döneminde belirlediği doğu sınırında daha saldırgan bir siyaset izleme politikası, çok aktif olamamakla beraber, Konstantinos devrinde de sürüdürülmeye çalışılmıştır. VII. Konstantinos'un en dikkate değer askeri harekâtı 949 yılında büyük bir donanma gönderilerek gerçekleştirilen Girit'in ele geçirilmesi girişimidir. Araplar tarafından Bizans İmparatorluğu kıyılarına saldırmak için üs olarak kullanılan bu adayı ele geçirebilmek için yüz elli gemi, dokuz bin piyade ve yirmi bin denizci seferber edilmiş, ordunun hazırlığı için yüz yirmi bin nomismata, yani yaklaşık döt üz elli altı kilo altın harcanmıştı. İmparator bu harekât için ayrıca Alman Kral Saksonyalı Otto ve Cordoba Emevi Halifesini de içine alan bir ittifak oluşturmaya çalışır ancak ne ittifak girişimi ne de askeri harekat VII. Konstantinos'un umduğu gibi bir sonuç vermez. Ordunun başında hiçbir savaş tecrübesi bulunmayan, saray hadımlarından patrikios unvanlı Konstantinos Gonylios bulunmaktadır. Gonylios adaya ayak basmayı başarır ancak ordu için düzgün bir kamp kurup muhafızlar yerleştirilemeden Arapların ani baskını karşısında büyük bir bozguna uğrar. Ağır kayıplar veren Bizans ordusu apar topar geri çekilirken Gogylios'da düşmanların eline esir düşmekten kıl payı kurtulur. Rum Ateşi ile donatılmış pek çok gemiden oluşan imparatorluk

[136] McGeer, *The Land Legislation*, s. 21; Ostrogorsky, "The Peasant's Pre-Emption Right", ss. 119-126; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 320; Morris, "The Powerful and the Poor", s. 27, 320; Papagianni, "'Protimesis' (Preemption) in Byzantium" s. 1080; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, s. 101; Lemerle, *Bizans Tarihi*, ss. 100-101; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 401-402.

donanması büyük kayıplar vererek Konstantinopolis'e geri dönmek zorunda kalır. 957 yılında Bardas Phokas'ın oğlu Nikephoros komutasında Toros Dağları'ndaki önemli geçitlerden biri olan Pamphylia bölgesinde yer alan Adata kenti ele geçirilir. 958 yılında ise İoannes Tzimiskes'in kumandanlığını üstlendiği ve Basileios Lekapenos'un da destek verdiği imparatorluk ordusu Hamdani Emiri Seyfüddevle'ye karşı harekete geçer ve Fırat kenarında bulunan Samosata (Samsat) kentini kuşatır. Kent fetedilir ve ele geçirilen pek çok ganimet ve esir Konstantinopolis hipdromunda sergilenir[137].

Girit, Adata ve Samosata üzerine gerçekleştirilen seferler haricinde VII. Konstantinos devrinde başta Emir Seyfüddevle'nin kuvvetleri olmak üzere Bizans İmparatorluğu ile İslam kuvvetleri arasında irili ufaklı pek çok çarpışma daha yaşanmıştır. Bu çatışmaların pek çoğunda Bizans İmparatorluğu kuvvetlerinin kumandasında Bardas Phokas ve oğulları bulunmaktadır. Bu çarpışmaların birinde, 953 yılında yaşanan bir çatışmadan sonra Seyfüddevle, Bardas Phokas'ın oğllarından Konstantinos'u esir almayı başarır ve sonrasında onu Halep'e götürerek ısrarlı bir biçimde İslam dinine geçmeye ikna etmeye çalışır. Bu çabasında başarılı olamayınca da Konstantinos'u zehirleyerek öldürür. Konstantinos'un ölüm haberini alan Bardas Phokas da yaşadığı derin keder ve öfke neticesinde Seyfüddevle'nin yakınlarından elinde esir bulunan kim varsa kılıçtan geçirtir. Bu gelişme üzerine barış anlaşması imzalamak üzere 954 yılında Seyfüddevle'ye gönderilmiş olan elçi Magistros Pavlos Monomakhos da temaslarından eli boş dönmek zorunda kalır. Bardas

[137] Diyakoz Leon Girit Seferi'nin başarısızlıkla sonuçlanmasını komutan Konstantinos Gongyles'in korkaklığı ile açıklamaktadır. Bkz. Talbot, Sullivan (çev.), *Leo the Deacon*, ss. 30, 59-60. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 236-237; Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 662-678; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 47; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s.91. Urfalı Mateos Samosata kentinin bir yıl sonra cesur kumandan Baragamanos'un direnişine ragmen Araplar tarafından geri alındığını bildirir. Baragamanos muhtemelen parakoimomenos kelimesinin bozulmuş bir halidir ve kent parakoimomenos Basileios Lekapenos tarafından savunulmuş olmalıdır. Bkz. Edouard Dulaurer, Halil Yinanç (çev.), *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli(1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2019, s. 4. Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 282; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 343, 380; George Huxley, "Topics in Byzantine Historical Geography", *Proceedings of the Royal Irish Academy. Section C: Archaeology, Celtic Studies, History, Linguistics, Literature*, C. 82C (1982), s. 106; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 264; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, s. 85; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, ss. 192-193; Norwich, *Bizans II*, ss. 141-142; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 355.

Phokas'ın yapmış olduğu katliama cevap olarak Seyfüddevle Bizans toprakları üzerine sefere çıkar. Pek çok ganimet ve esir elde eden Seyfüddevle'nin yanına aldığı maiyeti arasında bulunan bir diğer Bizans elçisi Niketas Chalkoutzes Seyfüddevle'nin seferde izleyeceği rota ile ilgili bilgileri Bizans ordusuna sızdırmayı başarır. Rota üzerinde yer alan Toros Dağları'nın dar bir geçidinde pusuya yatan Leon Phokas önderliğindeki Bizans ordusu Seyfüddevle'nin ordusuna ağır kayıplar verdirirken Niketas'ın rüşvetle satın aldığı pek çok Arap askeri de baskın sırasında taraf değiştirir. Seyfüddevle elinde bulunan dört yüz savaş esirini orada öldürür ve hayatta kalan az sayıda adamıyla bu pusudan kaçmayı başararak geri çekilir[138]. 956 yılında ise Leon Phokas Duluk yakınlarında Seyfüddevle'nin kuzenlerinden biri olan Apolasier'in (Abdul Asair) kalabalık kuvvetlerini mağlup eder ve komutanlarını esir alarak Konstantinopolis'e getirir. İmparator VII. Konstantinos Abdul Asair'i bir zafer alayıyla Konstantinopolis halkına teşhir eder ve zaferinin sembolü olarak düşmanının boynunu ayağı altına alır. Bu bu üstünlük gösterisinden sonra ise bu kez de imparatorun cömertliğini ve yüceliğini sergilenmek amacıyla esire hediyeler ve payeler verilir[139]. Aynı yıl, imparatorluğun en önemli donanma theması olan Kibrrhaiotai Theması'nın strategos'u Basileios Hexamilites önderliğindeki Bizans donanması Tarsus'tan yola çıkarak Bizans topraklarını yağmalamakta olan Arap donanması ile karşı karşıya gelir. Az sayıda gemiye sahip olan Bizans donanması düşman gemileri arasına girip her iki yöne Rum Ateşi ile ateş açarak sayısal dezavantajına rağmen düşman donanmasını yok eder. Aralarında liderleri, generalleri ve subayları da bulunan pek çok Arap esir alınır ve Konstantinopolis'e götürülür. Esirler İmparator Konstantinos tarafından hipodromda törenle halka teşhir edilir[140].

---

[138] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 233-234; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 182-183; McCormick, *Eternal Victory*, s. 159.

[139] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 233; Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 610-611. Burada bahsi geçen Apolasier (Abdul Asair) adlı esir muhtemelen Muzaffer Ebu'l-'Aşâir el-Hüseyin b. Ali b. Hüseyin b. Hamdan'dır. Edip Akyol, İbnü'l-Adîm'in eserine dayanarak Ebu'l-'Aşâir'in 956-957 yıllarında Armedan kalesine yakın Arnedas denilen bir yerde Bizans ordularına yenilerek esir edildiğini, Konstantinopolis'e götürüldüğünü ve orada öldüğünü aktarmaktadır. Çalışmada önemli bir komutan olarak nitlendirilen Ebu'l-'Aşâir'in Seyfüddevle ile kan bağına değinilmez. Gregory Abû'l-Farac ise isim vermeden 957 yılında yaşanan çatışmalarda Seyfüddevle'nin bazı akrabalarının Bizans İmparatorluğu tarafından esir alındığını belirtmektedir. Büyük olasılıkla her iki eserde de bahsi geçen şahıslar Abdul Asair ile aynı kişidir. Bkz. Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, s. 259; Edip Akyol, *Seyfüddevle ve Bizans'la Mücadele*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2017, s. 81; McCormick, *Eternal Victory*, ss. 159-160.

[140] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 33-35; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 384-385; Catherine Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature in the Tenth and Eleventh Centuries: Some Preliminary Inquiries", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 64 (2010), ss. 67-68.

957 yılında ise Sicilya açıklarında Hasan el-Kalbi komutasındaki Fatımi donanması ile Bizans-Endülüs Emevi ittifakının kuvvetleri arasında bir çatışma meydana gelir. Mazara Savaşı olarak da bilinen bu muharebede Bizans donanması Fatımi donanmasına karşı pek çok kayıp verdikten sonra geri çekilerek Messina kentine sığınmış ve burada yapılan kara savaşında da yenilgi almıştır. Ancak Fatımi donanması Sicilya ve Palermo açıklarında iki kez fırtınaya yakalanır ve Bizans donanması bu esnada on iki Müslüman gemisini batırmayı başarırken Fatımi donanması komutanının boğularak hayatını kaybeder. İslam kaynakları Bizans İmparatorluğu ve Fatımi Halifeliği arasında bu çatışmaları takip eden yıl içerinde barış görüşmeleri yapıldığını belirtir. Bizans kaynakları ise bu çarpışmayı büyük bir zafer olarak ele alırlar ve savaşın hemen ardından "Galya, Mısır ve Fars emirlerinin" hediyeler ve rehineler görndererek imparatorluğun üstünlüğünü tanıdıklarını ve barışçıl ilişkiler tesis etme gayretine girdiklerini iddia ederler[141].

VII. Konstantinos döneminde İslam kuvvetleri dışında imparatorluğun yüzleştiği bir diğer askeri tehdit de Macarlardır. Daha önce I. Romanos Lekapenos'un iktidarı sırasında Panonya'dan hareket ederek batıdaki Latin topraklarını yağmalayan ve 934 ve 943 yıllarında Bizans İmparatorluğu topraklarına girerek Konstantinopolis yakınlarına kadar gelen Macarlar imparatorluk ile anlaşma yapmış ve ellerindeki savaş esirleri için ciddi mikdarlarda fidye ödemesi almışlardır. 958 yılının Nisan ayında, Paskalya zamanı, Macarlar bir kez daha Trakya topraklarını yağmalamaya başlayıp Konstantinopolis'e kadar ilerlerler. VII. Konstantinos exkoubitoi domestikos'u Pothos Argyros'u, Boukellarioi, Opsikion ve Thrakesion themalarının strategosları ile beraber düşman üzerine gönderir. Gece yapılan bir baskınla Macar ordusu ağır kayıplar verir ve Bizans kuvvetleri pek çok esir ve ganimet ele geçirirler. Bu yenilginin ardından Macarlar geri çekilir ve kendi topraklarına dönerler[142].

---

[141] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 37; S. M. Stern, "An Embassy of the Byzantine Emperor to the Fatimid Caliph Al-Mu'izz", *Byzantion*, S. 20 (1950), ss. 242-243.

[142] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 220-223; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus", s. 49; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 91; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", ss. 115-117; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 247, 249; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 282. Macarlar imparatorun ölümünden sonra, 961 yılında Konstantinopolis'e

VII. Konstantinos'un askeri müdahalede bulunduğu bir diğer toprak parçası İtalya'dır. Karolenj İmparatorluğu'nun 888 yılında dağılmasının ardından halen İtalya'da halen kargaşa hakimdir. İskandinav denizcilerinin ve Macar atlılarının düzenlediği akınlar Batı dünyasını en az Bizans İmparatorluğu'nu tehdit ettiği kadar sarsıcı bir derecede tehdit etmektedir. Lombardiya ve Kuzey İtalya'ya Macarlar hakimdir. Sicilya ise sürekli Müslüman akınlarına maruz kalmaktadır. Papalık ise yerel aristokrasinin etki alanı haline gelmiş durumdadır. Papalık makamı sürekli olarak aristokratların akrabaları ve soylu kadınların gözdeleri arasında el değiştirmekte ve bu çekişmeler esnasında rakiplerinin eline düşüp işkence gören ve öldürülen papalar görülmektedir[143]. VII. Konstantinos bu şartlar altında, 955 veya 956 senesinde İtalya'da, imparatorluk yönetimine karşı isyan eden Lombardlar ve Neapolitanlar üzerine Patrikios Marianos komutasında bir ordu gönderir. *Theophanes Continuatus*'ta aktarıldığı kadarıyla, Lombardiya ve Calabria bölgesinde yaşayan halklar uzun süredir imparatorluğa karşı isyan girişimlerinde bulunmaktaydılar. Ancak isyancıların Araplarla iş birliği yaparak komşu kentleri yakıp yıkmaya ve imparatorluk tebası olan halkları köle haline getirmeye başlaması bardağı taşıran son damla olmuştu. İmparator isyancılara karşı Trakya ve Makedonya ordularını taşıyan Rum Ateşi ile donatılmış bir donanma gönderir. Marianos Argyros önderliğinde deniz ve kara savaşlarında başarı sağlayan ordu Napoli'yi kuşatıp kentin etrafını ateşe verir. Kentte mahsur kalan ve kıtlıkla tehlikesiyle burun buruna gelen Lombardlar ve Calabrialılar imparatorluğun egemenliği kabul edip barış talebinde bulunurlar[144].

bir kez daha saldıracaklardı. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* s. 348. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 368.

[143] Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 267, 348; Norwich, *Bizans II*, ss. 142-143.

[144] VII.Konstantinos'un askeri söylevlerinden anlaşıldığı kadarıyla İtalya'daki bu harekatlarda başarı ve tecrübe kazanan birliklerden ileride Kilikya ve Kuzey Suriye'de Seyfüddevle'ye karşı yürütülen mücadelelerde de faydalanılmıştır. Bkz. Eric McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", *Byzantine Authors: Literary Activities and Preoccupations, Texts and Translations Dedicated to the Memory of Nicolas Oikonomides*, ed. John W. Nesbitt, 2003, ss. 128-130, 132. Lombardiya bölgesinde benzer isyanlar I. Romanos Lekapenos'un iktidarı esnasında da yaşanmış ve imparator bu isyanları bastırmak amacıyla 935 yılında İtalya'ya bir askeri sefer düzenlemiştir. Ayrıca isyanların bastırılmasına yardımcı olması için İtalya Kralı Provence'lı Hugh'a yüklü miktarda altın, çok sayıda kıymetli imparatorluk kıyafeti, değerli madenlerden, değerli taşlardan ve değerli camlardan imal edilmiş çok sayıda sofra gereci ve büyük miktarlarda hoş kokulu buhurlar ve merhemler gönderilmiştir. Bkz. Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 660-662. Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 35; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete, s. 89.

1.3.3. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Diplomatik Faaliyetleri

Theophanes Continuatus VII. Konstantinos'un memurları aracılığıyla imparatorluğun en ücra köşeleriyle dahi daima yazışma halinde olduğunu, doğuya ve batıya gönderdiği elçilerin ve yabancı ülkelerin hükümdarlarının gönderdiği mektuplarını sürekli dikkatle takip ettiğini, tüm bu yazışmalar sayesinde imparatorluk idaresindeki en küçük aksaklıktan kısa sürede haberdar olup müdahale ettiğini ve dış politikada en doğru kararları en kısa sürede almayı başardığını kaydeder. Eserin bu değerlendirmesi imparatorun dikkatle sürdürdüğü yoğun diplomatik faaliyetlerine tanıklık eder niteliktedir. Gerçekten de imparatorun diplomatik ağı Batı Avrupa'ya, Karadeniz'in kuzeyine, Hindistan'a, Yemen'e ve Endülüs'e ve Saksonya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada faaliyet içerisindeydi[145].

VII. Konstantinos'un Batı ile ilgili diplomatik faaliyetlerine güttüğü en öncelikli amaçlardan biri "Büyük Otto" diye hitap ettiği Frank Kralı I. Otto ile sıcak ilişkiler geliştirmektir. İmparatorun oğlu II. Romanos 944 yılında I. Romanos Lekapenos'un inisiyatifi ile I. Otto'nu yakını, İtalya Kralı Provence'lı Hugh'un gayrimeşru kızı Bertha isimli bir prensesle evlendirilmişti. Cremonalı Liudprand'ın aktardığına göre Fraxinetum bölgesine yerleşmiş olan Arapları buradan sürmek isteyen Hugh Arapların İspanya ile olan deniz bağını keserek ikmal yapmalarını engellemek amacıyla Rum Ateşi ile donatılmış bir Bizans donanmasının kendi yardımına gönderilmesini talep etmişti. I. Romanos ise Hugh'un kızlarından birinin VII. Konstantinos'un oğullarından biri ile evlenmesi karşılığında donanmayı göndermeyi kabul eder. Bunun üzerine Hugh nikahlı eşinden kızı olmadığını ancak Pezola adlı cariyesinden doğma bir kızı bulunduğunu bildirir. Liudprand'a göre soyluluğun anneden değil babadan geldiğine inanan Bizanslılar bu teklifi kabul ederler olağan üstü güzelliğe sahip bu kız çocuğunun VII. Konstantinos'un 937 yılında dünyaya gelen oğlu II. Romanos ile evlenmesi karşılığında donanmayı göndermeyi kabul ederler. Ancak 944 yılında yedi yaşında gelin olup VII. Konstantinos'un büyük annesinin ve kız kardeşinin ismi olan Eudokia adını

[145] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 25-27; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", ss. 85-87; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 283; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 348, 491-492, 499; Jenkins, *The Imperial*, ss. 263-264; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 263; Prinzing, "Emperor Constantine VII and Margrave Berengar II", ss. 200-204.

alan Bertha'nın Konstantinos'u büyük üzüntüye boğan 949 yılındaki erken ölümü ile hanedanlar arası kurulan bu akrabalık ilişkisi kısa ömürlü olur[146]. Bu diplomatik temaslar vesilesiyle Konstantinos'un kişiliği ve onuncu yüzyılda Bizans sarayının yapısı, törenleri ve protokolleriyle ilgili günümüze ulaşan en renkli ve en ayrıntılı kayıtlardan biri ortaya çıkmıştır. Söz konusu eser babası da kendisi gibi diplomatik görevlerde bulunan ve Kral Hugh tarafından 927 yılında İmparator I. Romanos'a elçi olarak gönderilen Cremonalı Liudprand'ın seyahatnamesidir. 949 yılında İtalya Kralı Berengar'ın elçisi olarak Konstantinopolis'i ziyaret eden Cremona Başpiskoposu Liudprand Magnaura Sarayı'nda, iki hadımın nezaretinde VII. Konstantinos'un huzuruna çıkarılır ve gördüklerinden oldukça etkilenir. Liudprand'ın aktardıklarına göre imparator huzura kabul ettiği ziyaretçileriyle doğrudan iletişime geçmiyor, sorularını yardımcısı aracılığıyla soruyor ve bu esnada bir takım mekanik mucizeler gösteren, Süleyman Tahtı adı verilen görkemli bir tahtta oturuyordu. Liudprand çok etkilendiği bu tahttan ve tahtın mekanik mucizelerinden seyahatnamesinde detaylı olarak bahsetmektedir. Fildişinden yapılmış altın kaplama tahta altı basamakla çıkılmaktaydı ve iki tarafında aslan heykelleri bulunuyordu. Tahtın önüne yerleştirilmiş altın yaldızlı ağacın dallarında her biri kendi türüne uygun olarak öten bronz ve altından yapılmış kuşlar bulunmaktaydı. Taht ziyaretçi huzura kabul edildikten sonra kendi kendine yerden yükseliyor, tahtta oturan hükümdarın kıyafetleri kendiliğinden

[146] Liudprand, *The Complete Works*, ss. 175-179, 183-184. Bertha'nın ölümünden sonra II. Romanos adını daha sonra Theophano olarak değiştirecek Anastasia adlı bir kadın ile evlenir. Skylitzes Anastasia'nın sıradan bir hancının kızı olduğunu iddia ederken *Theohanes Continuatus* ve *Logothethe Symeon* aynı Anastasia'nın Makedonya Hanedanı ile ilişkili önemli bir sülale olan Krateros ailesine mensup, güzelliği ve iyi huyluluğu ile meşhur bir kadın olduğunu ileri sürer. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 223, 232. Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf*, ss. 132-133; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 41-43; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 89; Wahlgren (çev.), The Chronicle of the Logothete, s. 249; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 18-19; Omeljan Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", *Harvard Ukrainian Studies*, C. 9, S. 1/2 (1985), ss. 20-21; Dimitri Obolensky, "Ol'ga's Conversion: The Evidence Reconsidered", *Harvard Ukrainian Studies*, C. 12/13 (1988), s. 149; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 251-252; Predrag Komatina, "The 'King of Francia' in De cerimoniis II, 48", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 108, S. 1 (2015), ss. 157-161. Günter Prinzing çocuk yaşta hayatını kaybeden Bertha'nın zehirlenmiş olabileceğini öne sürmektedir. Yazara göre Hugh'un ölümünden sonra oğlu Lothair'in İtalya'da üstünlüğü II.Margrave Berengar'a kaybetmesinin ardından bu aile ile evlilik yoluyla kurulan diplomatik ilişki işlevini yitirmiştir ve VII. Konstantinos'un İtalya'nın hakimi olan yeni hanedan ile ilişkilerini geliştirmek amacıyla Bertha'dan kurtulmak istemiş olması muhtemeldir. Prinzing Liudprand'ın Konstantinopolis ziyaretinin de Bertha'nın ortadan kaldırılması ve yeni hanedan ile işbirliği kurulması hususlarını müzakere etmek amacıyla gerçekleştirilmiş olabileceğini iddia etmektedir. Bkz. Prinzing, "Emperor Constantine VII and Margrave Berengar II", ss. 193-194, 196-197, 199-201, 205-206.

değişiyor ve iki yanında bulunan metal aslan heykelleri bu sırada kuyruklarını yere vurup kükrüyorlardı. Liudprand'ı oldukça etkileyen ve Latin dünyasında on üçüncü yüzyıla kadar bir benzeri üretilemeyen bu otomat aslında bir onuncu yüzyıl icadı değildi ve mazisi Antik Yunan ve Pers dönemlerine dek uzanan muadilleri vardı. Hindistan'da ve Çin'de de hemen hemen aynı tarihlerde benzerleri üretilmişti. VII. Konstantinos'un saltanatından önce İmparator Theophilos üzerinde öten kuşlarıyla benzer bir altın ağaç yaptırmış ancak oğlu III. Mikhail askeri harcamalar için bu eseri imparatorluk sarayının altın org ve altın aslan ve zürafa heykelleri gibi bazı diğer değerli süslemeleriyle beraber erittirmişti. VII. Konstantinos'a kendi otomatı için esin kaynağı olan ise muhtemelen İmparatoriçe Zoe tarafından Halife Muktedir ile görüşmek için görevlendirilen İoannes Rhodinos ve Mikhail Toxaras'ın 917 yılında Bağdat'a gerçekleştirdikleri esir değişimi ve barış görüşmeleri amaçlı ziyarette görüp hayran kaldıkları, Halifenin sarayında bulunan benzer bir eserdi. Müslüman tarihçi Kâtip Bağdadi'ye göre bu otomat beş yüz dirhem ağırlığında gümüş bir ağaçtı ve esinti varmış gibi hışırdayarak sallanan on sekiz büyük dalı ve dallarının üstünde öten altın ve gümüşten kuşları bulunuyordu. Dönemin kaynakları bu otomatların tasvirlerini sunmakla beraber çalışma prensipleriyle ilgili bilgi vermezler. Ancak daha erken dönem kaynaklarını inceleyen modern araştırmacılar bu otomatlara esin kaynağı olmuş olması muhtemel eserlerin izini sürmüşler ve bu eserlerden faydalanarak Bizans ve Arap örneklerinde gördüğümüz otomatların olası çalışma prensipleriyle ilgili fikir sahibi olmamızı sağlamışlardır. Otomatların çalışma prensipleriyle ilgili bilgiler içeren bilinen en eski eserler Philo (M.Ö. ikinci yüzyıl) ve Heron'un (M.S. birinci yüzyıl) *Pneumatica* adlı eserleridir. Bu eserde tanıtılan sistemin çalışma prensibi su gücü kullanılarak havanın dar ağızlı bir borudan geçmeye zorlanmasıyla bazı özel seslerin elde edilmesine dayanmaktadır (Bkz. Ek 5). Heron eserinde farklı boyutta borular kullanılarak, tıpkı Konstantinos'un tahtında görüldüğü, gibi farklı kuş türlerinin seslerini andıran seslerin elde edilebileceğini anlatmaktadır. Heron'un teknik eserlerinin hem Arap hem de Bizans dünyasında tanındığı ve onuncu yüzyılda Bizans'ta bu eseri temel alan metinlerin meydana getirildiği bilinmektedir. İlerleyen yüzyıllarda hiçbir kaynak Bizans'ta bu tahtı andıran başka bir örnekten söz etmez ve Heron'un eserlerinden hayvan seslerinin yapay olarak nasıl elde edildiğine dair edinebildiğimiz fikirler dışında Süleyman Tahtı'nın mekanik mucizelerinin sırları kendisiyle

beraber kaybolmuş gibi görünmektedir. Huzura kabul edilip Süleyman Tahtı'nın mucizelerine tanık olduktan sonra efendisinin mektubuyla beraber dokuz zırh, altın kaplama yedi kalkan, gümüş yaldızlı iki kadeh birkaç kılıç, mızrak, şiş ve dört hadım köleden oluşan hediyelerini hükümdara sunan Liudprand huzurdan ayrılır. Üç gün sonra bir ziyafete davet edilen Liudprand bu kez imparatorla sohbet etme şansına erişir ve imparatorla ilgili izlenimlerinin yanı sıra sarayın yapısı ve adetleriyle ilgili bilgiler de aktarır. Hipodromun yakınlarında ismini Decanneacubita olarak aktardığı bir sarayda ağırlanan Liudprand burada bir masa etrafına hazırlanan on dokuz sedirde uzanılarak altın tabaklardan yemek yenildiğinden söz etmektedir. Yemeğin ardından da bir insanın kaldıramayacağı kadar ağır üç altın çanakla meyveler gelir. Tavandaki deliklerden sarkıtılan, üzeri altın yaldızlarla kaplı deri halatların ucunda bulunan altın halkalara kulplarından bağlanan bu çanaklar dört beş kişi tarafından masaya sarkıtılıyorlardı. Daha sonra salonda eğlence amacıyla sırıklar üzerinde bir akrobasi gösterisi yapılır. Bu sırada Konstantinos Latince bilen bir tercüman aracılığıyla Liudprand'a gösteriyle ilgili fikrini sorar ve elçiyle samimi biçimde şakalaşır. Liudprand saraydaki kabulde erişilmez bir hükümdar portresi çizen Konstantinos'un ziyafet esnasında oldukça sıcakkanlı ve güler yüzlü bir tavır takındığını aktarır. Liudprand'ın memnuniyetle andığı bu samimiyeti imparator da elçiye karşı duymuş olmalıdır. Zira ziyafet esnasında VII. Konstantinos imparatorluk protkollerinin dışına çıkarak bir elçi olarak Liudprand'ın kendisiyle aynı masayı paylaşmasına izin vermiştir[147]. Liudprand Konstantinopolis'ten

[147] Cyril Mango, *The Art of the Byzantine Empire, 312-1453: Sources and Documents*, University of Toronto Press, 1972, ss. 209-210. Gregory Abû'l-Farac, Bizans heyetinin 917 yılında halifenin sarayında görmüş olduğu otomatın beyaz tenekeden yapılmış gümüş görünümünde bir fıskkiyenin üzerinde bulunan gümüşten bir ağaç olduğunu kaydetmektedir. Abû'l-Farac'a göre ağacın dallarında bulunan altın ve gümüşten yapılmış kuşlar ise yer altında bulunan sicimler sayesine uçmakta ve ötmektedirler. Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, s. 249. Liudprand, *The Complete Works*, ss. 119-120, 196-202; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss.97-98. VII. Konstantinos'un *De Ceremoniis* adlı eserinde de Süleyman Tahtı'ndan ve mekanik mucizelerinden söz edilmektedir. Eser kuşların ve aslanların hareket edip öttüklerinden bahsederken Liudprand'ın söz ettiği tahtın yerden yükselmesi gibi fonsiyonlara değinmez. Bkz. Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 566-570. Yuretich (çev.), *Constantine Manasses*, ss. 190-191, 200; İbn Fadlan, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, çev. Mehmet Şayir, İstanbul: Selenge, 2022, s. 7; le Strange, "A Greek Embassy to Baghdād", ss. 35-40; Gerard Brett, "The Automata in the Byzantine 'Throne of Solomon'", *Speculum*, C. 29, S. 3 (1954), ss. 477-483; Ostrogorsky, *Historyof the Byzantine State*, s. 216; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 15,17-18, 372, 389, 498, 552; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", ss. 37-38. Altıncı yüzyılda yaşayan Prokopios'da Gazze'de tanık olduğu bir otomattan söz etmektedir. Bu otomat bir saattir ve her saat başında on iki kapısından biri açılıp içinden elinde Herkülün on iki işinden birini temsil eden bir sembol taşıyan bir Herkül heykeli çıkmakta, saatin üzerinde bulunan mekanik kartal ise eğilerek heykelin başına bir çelenk bırakmaktadır. Wilson Liudprand'ın tanık olduğu otomatların Filozof Leon'un eseri olduğunu düşünmektedir. Bkz. Wilson, *Scholars*

ayrılmadan önce son bir kez daha VII. Konstantinosla karşılaşma fırsatı bulur. İmparator elçiyi devlet görevlilerine yıllık ücretlerinin ödendiği törene tanıklık etmek üzere davet eder. Liudprand'a göre Paskalya Orucunun başlancından bir önceki haftada gerçekleştirilen bu törende on gez uzunluğunda ve dört gez genişliğinde bir masa üzerine içlerinde bulunan altının miktarı üzerine işlenmiş keseler yığılır. Makam silsilesine göre çağırılan görevliler imparatorun huzuruna çıkarak ödemelerini alırlar. Hizmetleri karşılığında görevlilere takdim edilen altınlar elden teslim edilmez ve omuzlarına yerleştirilen törensel kıyafetlerin içerisine konulur. Hiyerarşinin tepesinde bulunan görevlilere giydirilen altın dolu kaftanlar öyle ağırdır ki ancak başkalarından yardımıyla kaftanlarını sürüyerek huzurdan ayrılabilirler. Törenin sonunda VII. Konstantinos Liudprand'a tören ile ilgili izlenimlerini sorar ve elçinin hayranlığını yansıtan ifadeleri üzerine onu da içerisinde bir libre altın bulunan bir kaftan takdim ederek mükafatlandırır. Liudprand'ın tanık olduğu tören bir hafta boyunca sürecek ödemelerin yalnızca ilk günüdür. İmparator üç gün boyunca törene bizzat katılır ve haftanın geri kalanında bir libre altından daha az ödeme alacak görevlilerin bahşiş töreni impatorun hasodabaşısı nezaretinde devam eder[148]. Liudprand'ın ziyareti esnasında tanık olduğu taht odasında ve ziyafet salonunda sergilenen mekanik gereçler ve karmaşık törenler tamamiyle imparatorluğun büyüklüğünü diğer milletlere sergileme prensibi etrafında şekillenen Bizans diplomasisinin bir yansımasıydı ve VII. Konstantinos'un elçiyi bahşiş törenine davet etme sebebi de büyük olasılıkla imparatorluğun bir diğer harikası olarak telakki ettiği devasa merkezi bürokratik aygıtın muazzamlığına Liudprand'ın da tanıklık etmesini sağlamaktı. Elçinin seyahatnamesinde bu törene büyük bir yer ayrımasından ve gördüklerini titiz bir

of Byzantium, ss. 31, 81-82. "Liutprand of Cremona", Aleksandr Kazdhan (ed.), *The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, New York-Oxford, 1991*, ss. 1241-1242; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 148; Norwich, *Bizans II*, ss. 143-145; Anne Tihon, "Science in the Byzantine Empire", *The Cambridge History of Science*, ed. G. Lindberg, M. Shank, Cambridge: Cambridge University Press, 2013, ss. 202-203; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 261; Herrin, *Bizans*, s. 62; Littlewood, "Saray Bahçeleri", ss. 54-55; James Trilling, "Daidalos ve Bülbül: Bizans Saray Mitinde Sanat ve Teknoloji", *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2017, ss. 341-345, 348-349; Weyl Carr, "Saray Kültürü ve Kült İkonlar", s. 157.

[148] Elçiye göre imparatorun huzuruna ilk olarak saray sorunlusu ve ordu ve donanma kumandanları çıkar ve kendilerine altın dolu dörder kaftan takdim edilir. Ardından yirmi dört ordu komutanı yirmi dörder libre altın ve ikişer kaftan ile ödüllendirilir. Ardından elçinin tam sayısını bilemediği patrikios ünvanlı şahıslar huzura çıkar. Bunlara birer kaftan ve toplam on iki libre altın takdim edilir. Daha sonra silahşörler, mabeyinciler ve hazindarlardan oluşan bir kalabalık huzura çıkar ve bunlar da kıdemlerine göre yedi ile bir libre arasında değişen bahşişlerle ödüllendiriler. Liudprand, *The Complete Works*, ss. 200-202; Maric, "Lost on Reverse?", s. 106.

detaycılıkla aktarmaya gayret etmesinden hareketle imparatorun elçi üzerinde arzu ettiği izlemimi bırakmakta muaffak olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Konstantinos Porphyrogenitos döneminde diplomatik faaliyetler yoğun biçimde sürdürülmüş ve İtalya Kralı Berengar'ın elçisi Liudprand yanında Emevi Halifesinin, Halep Emiri Seyfüddevle'nin ve Hristiyanlığı yeni benimseyen Macarların elçileri de sarayda ağırlanmıştır. Ancak tüm bu ziyaretçiler arasında aktardığı bilgiler açısından en değerlisi Liudprand ise gelecekteki siyasi etkiler açısından en önemli olanı Prenses Olga'nın ziyaretleriydi. Olga' nın ilk Konstantinopolis ziyareti eşi, Rus hükümdarı İgor'un 945 yılında rakipleri tarafından katledilmesini takiben gerçekleşmişti. Kiev'e hâkim olma ve Konstantinopolis ile Karadeniz'in kuzeyi arasındaki ticaret yollarını denetim altına almak isteyen Ruslar muhtemelen Bizans ile yapmış oldukları ve İgor'un ölümüyle beraber geçersiz hale gelen anlaşmaları yenileyebilmek için Olga'nın katıldığı bu ziyareti gerçekleştirmişlerdi. Eşinin ölümünün ardından Kiev Ruslarının hükümdarı olan oğlu Sviatoslav'ın naibi sıfatıyla Konstanstinopolis'i ziyaret eden Prenses Olga büyük ihtimalle bu ziyaretleri esnasında vaftiz edilmişti. 867 yılı kadar erken bir tarihte Patrik Photios tarafından Rusya'ya bir piskopos gönderilmişti ve 944 yılında yapılan Rus-Bizans anlaşmasından bu yana Hristiyanlık muhtemelen Rus toplumunun üst tabakalarında yayılmaktaydı ancak Olga'nın Hristyanlığa geçişi Rusların 988 yılında topluca bu dini benimsemelerine giden yolu hızlandırmıştı. Rusların ileride tamamen Hristiyanlığı kabul edeceği ve Bizans dünyasının önemli bir bileşenine dönüşeceği sürecin başlangıcı olarak kabul edilen bu olay Konstantinos'un hükümdarlığı süresince yürüttüğü diplomatik misyonların en büyük başarılarından biriydi. Rusların soylu kadınlarından ve önemli tüccarlarından oluşan bir maiyet ile Konstantinopolis'e gelen Olga görkemli bir biçimle karşılanmış ve Konstantinos ile uzun süre sohbet etme fırsatı bulmuştu. Bu önemli olaya yer veren *İlk Rus Kroniği* isimli kaynak prensesin bu ziyareti esnasında imparator ve patrik tarafından vaftiz edildiğini ve Helena'nın adını aldığını aktarmaktadır. Her ne kadar imparatorun *De Ceremoniis* adlı eserinde bu olaya yer verilirken prensesin vaftiz edilmesinden bahsedilmese ve prensesin maiyeti içerisinde bir rahip bulunduğunun

belirtilmesi prensesin Konstantinopolis'i ziyaretinden önce Hristiyanlığı benimsemiş olabileceği izlenimi yaratsa da dönemin diğer kaynaklarında da Olga'nın Konstantinopolis ziyareti sırasında vaftiz edildiği bilgisi ısrarla tekrarlanmaktadır[149]. Olga'nın ziyaretiyle ilgili tarihi kaynaklar üç gruba ayrılır. Bunlar Bizans kaynakları, *Lorraine Kroniği* adlı Batı kaynağı ve daha sonraki tarihlerde kaleme alınmış Rus kaynaklarıdır. Tüm bu kaynaklar içerisinde en detaylı anlatı VII. Konstantinos'un *De Cerimoniis* adlı eserinde bulunmaktadır. Konstantinos eserinde Olga'nın ziyaretinin gerçekleştiği ayları ve hatta günleri dahi belirtmesine rağmen yıl konusunda sessiz kalmaktadır. *De Ceremoniis*'e göre ilk ziyaret 9 Eylül Çarşamba, ikinci ziyaret ise 18 Ekim Pazar günü gerçekleşmiştir. Olga'nın ilk ziyaretinde altmış dokuz, ikinci ziyaretinde ise Olga'nın dokuz yakın akrabası, yirmi diplomat, kırk üç tüccar, bir papaz, üç tercuman ve altı uşak olmak üzere seksen iki kişilik heyetler kendisine eşlik etmiştir. Olga 9 Eylül tarihinde Magnaura Sarayı'nda gerçekleştirdiği ziyaretinde heyetiyle beraber ayakta durarak ilk önce imparatorun ardından da imparatoriçenin huzuruna kabul edilir. Günün ilerleyen saatlerinde daha gayri resmi bir ortamda gerçekleşen bir diğer kabulde Olga imparator, imparatoriçe ve çiftin çocuklarıyla beraber oturup sohbet etme fırsatı bulur. Aynı günün akşamında Justinianos Salonu'nda onuruna düzenlenen ziyafete de katılan Olga burada nedimeleriyle beraber imparatoriçe ile aynı masayı paylaşır. Olga'ya eşlik eden nedimeler imparatoriçe ve gelinini yere kapanarak

[149] *İlk Rus Yıllıkları* Olga'nın Konstantinopolis ziyareti ile alakalı ilginç ancak inanılması güç bazı olaylar aktarmaktadır. Esere göre VII. Konstantinos'un kendisinden oldukça etkilendiğini fark eden Olga imparatorun elinden vaftiz edilmek ister. Vaftiz olup I. Konstantinos'un annesi Helena'nın adını alan Olga VII. Konstantinos'un kendisine evlenme teklifi etmesi üzerine onun elinden vaftiz olduğu için kızı telakki edilmesi gerektiğini belirterek kendisini bu nahoş durumdan kurtarır. Bkz. Cross, Sherbowitz-Wetzor, *The Russian Primary Chronicle,* s. 82. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 231; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 283; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* ss. 436-437; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", ss. 29-40.; Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", ss. 12,14; Din değiştiren bir hükümdarın imparator tarafından vaftiz edilmesi o hükümdarın Bizans imparatorlarının kendilerini merkezine konumlandırdıkları "Krallar Ailesi"ne kabul ediliğini gösteren bir tören niteliğindeydi. Bkz. Mullett, "Byzantium: A Friendly Society?", s. 18; Obolensky, "Olga's Conversion", ss. 146-147; Franklin, "Porphyrogenitus and Russia", s. 58, 61; Dimitri Obolensky, "Byzantium and the Slavic World", *Byzantium a World Civilization,* ed. Angeliki Laiou, Henry Maguire, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1992, s. 39; Poppe, "Once Again concerning the Baptism of Olga", s. 271; Michael Featherstone, "Olga's Visit to Constantinople in De Cerimoniis", *Revue Des Études Byzantines*, C. 61, S. 1 (2003), s. 247; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, s. 92; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 193; Akdere, *De Administrando Imperio,* s. 79; Norwich, *Bizans II*, s. 145; Michael Featherstone, "Space and Ceremony in the Great Palace of Constantinople under the Macedonian Dynasty", *Le Corti Nell'alto Medioevo: Settimana di studio del CISAM*, S. LXII (2015), s. 605; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 263; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 372; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 139.

selamlarken Olga yalnızca başıyla selam verir. Krisotroklinos Salonu'nda gerçekleşen ziyafetin ardından Krisotroklinos'un yanındaki Aristeterion Salonu'nda gerçekleşen tatlı servisinde ise Olga, VII. Konstantinos, oğlu II. Romanos ve diğer hanedan üyeleri eşliğinde altın bir masada ağırlanır. 18 Ekim'de Rus heyeti bir kez daha sarayda ağırlanır. Bu ziyaretinde Olga imparatoriçe ve aile üyeleriyle beraber Pentakoubouklion Salonu'nda yemek yerken heyetin erkek üyeleri Krisotroklinos Salonu'nda imparatorla aynı masayı paylaşır. Ziyafetin sonunda tüm Rus heyetine bahşişler dağıtılır. *De Ceremoniis* ziyaret yılını belirtmese de yer verdiği ay ve günlerin kombinasyonuna göre Konstantinos'un hükümdarlığı sırasında ziyaretin yılı için 946 ve 957 olmak üzere yalnızca iki alternatif bulunmaktadır tarih bulunmaktadır[150]. Olga'nın ziyaretinde değinen bir diğer Bizans kaynağı olan İoannes Skylitzes'in *Synopsis Historiarum* adlı eseri incelendiğinde Olga'nın ziyaretinin 946 yılında gerçekleştiği ve ziyaret esnasında Olga'nın vaftiz olduğu izlenimi edinilmektedir[151]. *Lorraine Kroniği* adlı Batı kaynağı ise Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu tarafından Ruslara gönderilen ve başarısızlıkla sonuçlanan Katolik misyonlarının faaliyetlerine değinmektedir. Bu kaynağın verdiği bilgilerin ışığında Olga'nın 957 yılında Konstantinopolis'te vaftiz olduğu ve VII. Konstantinos'un eşi Helena'nın adını kendisine Hristiyan ismi olarak seçtiği fikri ağırlık kazanmaktadır[152]. Değişik dönemlerde yapılan eklemelerle son halini on ikinci yüzyılda alan *İlk Rus Yıllıkları* isimli Rus kaynağına göre ise Olga'nın Konstantinopolis ziyareti 954-955 tarihleri arasında bir yerde gerçekleşmiş olmalıdır[153].

[150] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 594-598; Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", ss. 6, 12; Obolensky, "Ol'ga's Conversion", ss. 148;mPoppe, "Once Again concerning the Baptism of Olga", ss. 272-273; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 499-500, 504-505; Featherstone, "Olga's Visit to Constantinople", s. 245; P.S. Stefanovich, "The Political Organization of Rus' in the 10th Century", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, C. 64 (2016), s. 536.
[151] Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", ss. 5-6; Obolensky, "Ol'ga's Conversion", s. 152; Poppe, "Once Again concerning the Baptism of Olga", s. 272.
[152] Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", ss. 7-9; Poppe, "Once Again concerning the Baptism of Olga", s. 276.
[153] Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", ss. 9-12; Obolensky, "Ol'ga's Conversion", ss. 146-147.

Olga'nın Konstantinopolis'i ziyaret tarihi ve bu ziyaret sırasında vaftiz olup olmadığı modern tarihçiler arasında da tartışma konusu olmayı sürdürmektedir. Olga'nın VII. Konstantinos döneminde gerçekleştirdiği ziyareti esnasında vaftiz olmadığını savunan modern tarihçiler arasında en ikna edici tartışmayı yürütenlerden biri Dimitri Obolensky'dir. Obolensky'e göre Olga 957 yılında Konstantinopolis'i ziyaret ettiğinde hala pagandır. Çünkü *De Ceremoniis*'de verilen bilgilere göre Olga Bizans sarayında ağırlanırken Arap heyetleri gibi Hristiyan olmayan heyetlere uygulanan protokoller takip edilmiştir. Yine aynı eserde kendisinden vaftiz olduktan sonra aldığı Hristiyan ismi Helen yerine pagan ismi Olga kullanılarak hitap edilmektedir. *De Ceremnoiis*'te bahsedilen büyük Rus heyeti kişisel bir vaftiz töreni için değil siyasi ve politik anlaşmalar yapmak için gönderilmiş izlenimi bırakmaktadır. Obolensky ayrıca Olga'ya eşlik eden donanmanın beş haftadan fazla Haliç'te demirli bekletilmesi ve heyetin arzu ettiği ticari imtiyazları alamadan geri dönmesi gibi ayrıntılardan yola çıkarak Olga'nın Ortodoks inancını kabul etmesi gibi olumlu bir gelişme yaşanmış olsaydı heyetin ziyaretinin de daha olumlu bir atmosferde geçmesi ve taleplerine daha olumlu cevaplar alması gerektiği sonucuna varmaktadır. Obolensky'ye göre Olga VII. Konstantinos döneminde değil II. Romanos'un hükümdarlığı sırasında, 960 yılında vaftiz olmuştur. Daha önceki ziyaretleri esnasında imparatoriçe ile kurmuş olduğu dostluk ve hüküm süren Bizans imparatorunun annesi olması sebebiyle de Helen'i kendisine vaftiz adı olarak seçmiştir[154]. Obolensky dışında Jean-Arrington Olga'nın 957 yılında, Georg Ostrogorsky 954 yılında, Ludolf Müller ise 944 yılında Kiev'de vaftiz olduğunu düşünmektedirler[155].

Olga'nın VII. Konstantinos döneminde Konstantinopolis'te vaftiz olduğunu düşünen modern tarihçilerde biri olan Omelian Pritsak ise *De Ceremoniis*'te Olga'nın ziyaretine dair sunulan bilgileri Obolensky'den farklı bir biçimde değerlendirmektedir. Pritsak'a göre *De Ceremoniis*'te Olga'nın vaftiz olduğu bilgisine yer verilmemesinin sebebi bu şahsi törenin

[154] Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", s. 5; Obolensky, "Ol'ga's Conversion", ss. 151-157; Poppe, "Once Again concerning the Baptism of Olga", s. 271.
[155] Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", ss. 5; Obolensky, "Ol'ga's Conversion", ss. 145-146; Poppe, "Once Again concerning the Baptism of Olga", s. 271.

VII. Konstantinos'un huzurunda değil Olga ve Konstantinopolis Patriği arasında gerçekleşmiş olmasıdır. Dolaysıyla Olga Konstantinopolis'te, 18 Ekim 957 tarihinde Patrik Polyeuktos tarafından vaftiz edilmiş olmalıdır[156]. Pritsak'ın yanı sıra Ellen Hurwitz Olga'nın 959 yılında, A. N. Saxarov 957 yılında, B. Feidas 957 yılında, Gennadij Georgieviç Litavrin 954-955 yılları arasında, Michael Feather Stone ise 8 Eylül 957 tarihinde Meryem Ana'nın Doğum Günü Yortusu'nda Konstantinopolis'te vaftiz edildiğini düşünmektedirler [157]. Tarihi kaynaklarda ve modern araştırmalarda görülen tüm bu fikir ayrılıklarına rağmen Olga'nın VII. Konstantinos döneminde gerçekleştirdiği Konstantinopolis ziyareti sırasında vaftiz olduğu günümüzde yaygın olarak kabul edilen bir görüştür.

Daha önce de bahsedildiği gibi VII. Konstantinos zamanında imparatorluk başkentinde heyetleri ağırlanan bir diğer halk Macarlardır. 948 yılında Macarların liderinden Boulosoudes (Bulscu), ve ondan kısa bir süre sonra da Gylas Hristiyan dinine geçmek üzere Konstantinopolis'e gelirler ve VII. Konstantinos tarafından vaftiz edildikten sonra cömert hediyelerle ve patrikios payesiyle mükafatlandırıldıktan sonra ülkelerine dönerler. Gylas ayrıca ülkesine dönerken yanında Hierotheos isimli bir keşiş götürür. Patrik Theophylaktos tarafından Macaristan piskoposu olarak görevlendirilen Hierotheos Macarların arasında Hristiyanlığın yayılmasında büyük rol oynar. VII. Konstantinos döneminde Konstantinopolis'i ziyaret eden Macar liderlerinden Gylas yeni benimsediği Hristiyanlık inancına sadık kalıp Bizans topraklarına bir daha saldırmaz. Gylas elinde bulunan Hristiyan esirlere de oldukça iyi muamele eder ve pek çoğunu serbest bırakır. Boulosoudes ise yeni dinine sadık almaz ve pek çok kez Bizans topraklarına saldırır. Franklar üzerine de benzer şekilde saldırılar düzenleyen Boulosoudes nihayetinde Otto tarafından dize getirilir ve kazığa oturtulur. 955 yılında Lechfeld Savaşı'nda alınan bu yenilgiden sonra Macarların batıya ilerleyişi durur ve bugünkü Macaristan topraklarında kalırlar. Bu yenilginin ardından

[156] Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", ss. 12, 15, 19, 21; Obolensky, "Ol'ga's Conversion", ss. 145-146.
[157] Pritsak, "When and Where was Ol'ga Baptized?", ss.5; Obolensky, "Ol'ga's Conversion", ss. 145-146; Featherstone, "Olga's Visit to Constantinople", ss. 241, 247.

gönderilen misyonerlerin faaliyetleriyle Latin Kilisesi'nin Macarlar üzerindeki hakimiyeti artarken Ortodoks Kilisesi'nin etkisi giderek azalır[158].

VII. Konstantinos oğlu II. Romanos ile beraber hüküm sürerken Latin dünyasının bir diğer temsilcisi olan Başrahip Leo Napoli elçisi olarak Konstantinopolis'i ziyaret edetmiş ve burada karşısında çıkan Büyük İskender'in yaşamını konu alan Yunanca bir metni satın alarak ülkesine götürürek Latinceye tercüme etmiştir[159].

VII. Konstantinos döneminde farklı coğrafyalarda hüküm süren İslam devletleri ile de yoğun diplomatik ilişkiler yürütülmüş ve imparatorluğun en ciddi rakibi olarak görülen bu devletlerle temas sağlanırken büyük titizlik gösterilmiş ve heyetleri ağırlanırken iyi bir izlenim bırakmak üçün büyük çaba sarfedilmiştir. Onuncu yüzyıla gelindiğinde Bizanslılar artık Müslümanları siyasi ve kültürel açıdan denkleri olarak görmeye başlamışlardı. Savaş esirleri arasında en iyi muameleyi Müslüman esirler görüyor, Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçerek Bizans medeniyetine eklemlenen unsurlar ise oldukça değer görüyor, mükafatlandırılıyor ve yetişmiş insan gücü olarak imparatorluğun idari ve askeri yapısında çeşitli biçimlerde kendilerinden faydalanılıyordu. Konstantinopolis'te bulunan Müslüman esirler din değiştirme baskısı görmüyorlardı ve kendi ibadethanelerinde ibadet etme imkanına sahiptiler[160]. VII. Konstantinos'un *De Ceremoniis* adlı eserinin ilgili bölümlerinde

[158] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 231; Niels Gaul, "Zooming in on Constantinople / Introductory Notes on the Interplay of Center, Province and Periphery in the Tenth-Century Byzantine Empire", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennet*os, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 9-10.

[159] András Németh, *The Excerpta Constantiniana and the Byzantine Appropriation of the Past*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018, ss. 19,170-171.

[160] *De Ceremoniis*'e göre bir Müslüman esir Hristiyan inancını bemimserse kendisine ödül olarak üç nomismata, bir çift öküz satın alabilmesi için altı nomismata ve erzak veya tohumluk olarak kullanılmak üzere yaklaşık yedi yüz elli litre tahıl verilmekteydi. Esiri damat olarak kabul eden hane üç yıl vergiden muaf tutuluyor ve esir, asker olarak hizmet etmek isterse kedisine yaklaşık iki kilo altın ederinde toprak bağışlanıyordu. Din değiştiren esire bağışlanan toprak da toprak karşılığı verilmesi gereken vergi ve hizmetlerden üç yıl boyunca muaf tutuluyordu. Bkz. Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 694-696. John Meyendorff, "Byzantine Views of Islam", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 18 (1964), s. 128; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 292,283.

aktarıldığı kadarıyla 31 Mayıs 946 tarihinde Tarsus Emirliği elçileri Abbasi Halifeliği adına barış yapmak ve esir değiş tokuşu gerçekleştirmek amacıyla Konstantinopolis'i ziyaret etmiştir. 30 Ağustos 946 tarihinde bu kez bir Büveyhi temsilcisi, Amida Emiri ve Halep'in Hamdani Emiri Seyfüddevle'nin bir elçisi ağırlanmıştır. Eser yer alan anlatıda İslam devletlerinin temsilcileri ağırlanırken etkileyici bir izlenim bırakabilmek için imparatorluğun elindeki tüm imkanların nasıl seferber edilmeye çalışıldığı açık biçimde görülebilmektedir. Eserde aktarıldığına göre Müslüman heyetleri ağırlanacağı zaman saray çevresindeki kiliselerin süslemeleri ve kutsal emanetleri sarayın süslenilmesi için ödünç alınıyordu. Magnaura Sarayı'nda bulunan Triklinos Salonu'nda ağırlanacak konuklar için Fener Meryem Ana Kilisesi'nden taçlar, zincirli gümüş şamdanlar ve haçlar, Aziz Petrus Kilisesi'nden altından yapılmış ve incilerle süslenmiş bir çınar ağacı saraya getiriliyordu. Süleyman Tahtı'nın bulunduğu Triklinos Salonu'nun dekorasyonu içinse Aziz Sergios ve Bakhos Kilisesi ve Nea Eklesia'nın süslemelerinden faydalanılıyor ve Ayasofya ve Havariyun kiliselerinin koroları getirtiliyordu. Konstantinopolis prefect'i sarayın, hipodromun ve resmigeçit düzenlenecek güzergâh üzerindeki yolların süslenilmesi için kentin misafirhanerinden, hayır kurumlarından, kiliselerden ve kuyumculardan süslü kumaş, altın, gümüş ve emaye her nevi dekorasyon malzemesini ödünç alıyordu. Hipodrom takımları da gümüş orglarını tören için ödünç olarak veriyorlardı. Tören sırasında Triklinos'a çıkan merdivenlerin her iki yanına ellerinde imparatorluk sancakları ile donanma kürekçileri diziliyordu ve merdivenlerin tepesinde altın işlemeli ipek imparatorluk sancağı sergileniyordu. Triklinos Salonu'nun içerisinde, Süleyman tahtının her iki yanında altın asalar ve ordu sancakları yerleştiriliyordu. Triklinos Salonu'nun duvarlarını süsleyen perdelerin hemen önünde altın imparatorluk orgu, her iki yanında kendisine eşlik etmekte olan hipodrom takımlarından Mavilerin ve Yeşillerin gümüş orglarıyla beraber teşhir edilmekteydi. Defne yaprakları ve mevsim çiçekleriyle oluşturulmuş haçlar ve çelenkler de dekorasyonun bir parçasıydıı. Salonun zemini ise değerli Pers halıları, sarmaşık, defne yaprağı ve serpiştirilmiş güller ile süsleniyordu[161]. Arap elçiler koronun söylediği şarkılar eşliğinde imparatorla yemek yerken yeni yemeklerin servis edildiği aralarda koro susuyor ve

[161] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 570-575; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 499-501; Barbara Schrodt, "Sports of the Byzantine Empire", *Journal of Sport History*, C. 8, S. 3 (1981), s. 44.

servis boyunca orglar çalınıyordu. Yemeğin ardından ise elçiler ve maiyetlerine bahşişler ve hediyeler veriliyordu. Ziyaretlerinin ilerleyen günlerinde hipodromda kendileri için düzenlenen gösterileri izleyen ve 8 Ağustos tarihinde İsa'nın Başkalaşımı Yortusu törenlerine katılan elçiler için 9 Ağustos günü II. Justinianos'un Triklinos Salonu'nda ikinci bir ziyafet verilmişti. Yemeklerin gümüş tabaklarda servis edildiği ziyafete kırk mahkûm da katılır. Elçilere beş yüz gümüş sikke bahşiş verilirken maiyetlerine aralarında paylaşılmak için toplam üç bin, ziyafette bulunan mahkumlara da aynı şekilde paylaşılmak üzere bin gümüş sikke bahşiş dağıtılmıştır. İmparator tarafından ziyafete katılamayan Müslüman mahkumlara da bir miktar bahşiş göndermekteydi[162].

İmparatorun hükümdarlığı süresince Halep ve Tarsus Emirlikleri gibi savaş halinde bulunulan komşu İslam kuvvetleri yanında Fatımi ve Endülüs Emevi Haifelikleri gibi uzak coğrafyalardaki Müslüman devletleri ile de diplomatik temaslar kurulmuştur. 945-949 yılları arasında VII. Konstantinos tarafından Endülüs Emevilerinin halife unvanını kullanan ilk hükümdarı Cordoba Emiri III. Abdurrahman'a (912-961) en az iki elçi gönderilmiş ve en az iki Endülüs elçisi de Konstatinopolis'i ziyaret etmiştir[163]. *De Ceremoniis*'in Konstantinopolis'te ağırlanan Endülüs elçileri ile ilgili bahsinde elçilerin Konstantinopolis ziyaretlerinde Magnaura Sarayı'nda ağırlandığından ve kabul için sarayın en güzel törensel kıyafetlerle ve hazineden çıkartılan en nadide eserlerle süslendiğinden bahsedilmektedir. VII. Konstantinos tarafından Endülüs'e gönderilen elçinin ise çeşitli hediyeler ve bir ittifak mektubu ile gittiği bilinmektedir. Lacivert kâğıt üzerine altın harflerle yazılmış olduğu ve 18.75 gram ağırlığında bir altın mühür ile mühürlendiği kaydedilen bu mektup Arap tarihçi İbn Hayyan'ı oldukça etkilemiş ve eserinde bu mektubun bir tasvirine yer veren İbn Hayyan'ın bu betimlemesi daha sonra Al-Maqqari tarafından nakledilmiştir. Mektubun bir yüzünde İsa Peygamberin, diğer yüzünde ise VII. Konstantinos ve oğlu II. Romanos'un tasvirleri bulunmaktadır. Mektup gümüş rengi bir zarfa konmuş, üzerinde VII.

[162] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 585-594; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 503.
[163] Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 491-492, 499; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 263-264; Courtney Luckhardt, "'The messenger is the place of a man's judgment': Diplomacy between Emperors and Caliphs in the Tenth Century", *Medieval Worlds*, S. 8 (2018), ss. 86, 98-99.

Konstantinos'un tasviri yer alan renkli camdan bir mahfaza yerleştirilmiş, mahfaza da altın ve gümüşten dokunmuş bir kumaşa sarılmıştır[164]. Bu ziyaretin ardından Bizans elçileri Emevi elçisi görevini üstlenen Cordoba piskoposu Hişam ibn Hudhayl ve pek çok hediye eşliğinde Konstantinopolis'e dönüp ittifak anlaşmasını karara bağlarlar. İki yıl Konstantinopolis'te kalan Hişam ibn Hudhayl bu sürenin sonunda Bizans elçileri eşliğinde Cordoba'ya döner. 949 yılında Bizans İmparatorluğu'nun Endülüs Emevilerine bir elçi daha gönderdiği bilinmektedir. VII. Konstantinos ittifak mektubu yanında Endülüs'e pek çok armağan da göndermiştir. Bu armağanlardan ikisi Dioscorides'in farmakoloji kitabı *De Materia Medica*'nın Yunanca nüshası ve Orosios'un *Historiae adversos paganos* adlı eseri idi. Dioscorides'in VII. Konstantinos tarafından yollamış olduğu eserinden faydalanmak için hem Yunanca hem de ilaç bilgisine haiz bir kimseye ihtiyaç duyulmaktaydı ve Endülüs'te bu eseri çevirebilecek derecede Yunanca bilgisi olan kimse bulunmuyordu. Bunun üzerine Hisham bin Hudhayl Bizans heyeti ile beraber Konstantinopolis'e geri dönmüş ve VII. Konstantinos'tan eserlerin çevirisine yardım edecek Yunanca ve Latince bilen bir tercüman talebinde bulunmuştu. Bunun üzerine VII. Konstantinos 951 senesinde Keşiş Nikholas adlı bir kimseyi Yunanca öğretmek üzere Endülüs'e gönderir. Endülüs'te Yunanca öğreten ve burada yaşayan farklı dinlere mensup alimlerle yakın dostluklar kuran Nikholas 961 yılında Cordoba'da ölür[165].

957-958 yılları arasında Sicilya açıklarında yaşanan deniz çarpışmalarının ardından ise VII. Konstantinos'un elçileri Fatımi Halifesini ziyaret etmiştir. Fatımi kaynaklarına göre gönderilen Bizans elçisi patrikios unvanlı bir Bizans öndegelenidir ve yanında Calabria bölgesinin yıllık haracının yanı sıra hediye olarak mücevherlerle kaplı altın ve gümüş kaplar, nakışlı kıymetli ipekler, pahalı parfümler ve halifeliğe iade edilmek üzere pek çok Müslüman esir getirmiştir. Halife Muiz-Lidînillâh'ın (953-975) huzurunda eğilip yeri öperek saygılarını sunan elçi hediyeleri ile beraber İmparator VII. Konstantinos'un göndemiş olduğu mektubu

[164] Luckhardt, "'Diplomacy between Emperors and Caliphs", ss. 99-100.
[165] Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 265-266; Nadia Maria El Cheikh, *Arapların Gözüyle Bizans*, çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2012, s. 114; Luckhardt, "'Diplomacy between Emperors and Caliphs", ss. 101-102.

da takdim eder. İmparator mektubunda halifeye süresiz barış teklif etmekte ve bunun yanı şıra ödenen cizye karşılığında Calabria bölgesinde yaşayan Bizans tebasının rahatsız edilmemesini ve halifeliğin elindeki Hristiyan esirlerin salıverilmesini rica etmektedir. Süresiz barış teklifini dini sebeplerle kabul edemeyeceğini bildiren halife beş yıllık bir barış yapmaya mutabık olur ve cizye ödemesi aksamadıkça ve barış koşullarının ihlal edilmedikçe imparatorluğa karşı saldırıda bulunmayacağı sözünü verir. Bizans elçisi ayrıca imparatorun halifenin de Konstantinapolis'e bir elçi göndermesini arzu ettiğini bildirir. Kendi geleneklerine göre yabancı bir ülkeye ancak tabiyet bildirmek, yardım talep etmek veya dini konuları istişare etmek üzere elçi gönderilebileceğini ifade eden Muiz-Lidînillâh bu talebi reddeder ve bunun yerine imparatora Hristiyan inancının yanlışları ve İslam dininin üstünlükleri üzerine kaleme alınmış bir kitap göndermekle yetinir[166].

VII. Konstatinos döneminde İslam devletleri ile yürütülen diplomatik faaliyetlerin önemli bir başlığını da iki tarafın elinde bulunan esirler oluşturmaktaydı. Kaynakların aktarmış olduğu bilgiler göz önünde bulundurulacak olursa Bizans İmparatorluğu'na esir düşen makam sahibi Müslüman esirlere oldukça iyi muamele edildiği görülmektedir. *De Ceremoniis*'in yanı sıra Harun b. Yahya ve İbn Rüsteh gibi İslam kaynakları da Müslüman esirlere yapılan muamele ile ilgili koşullara ışık tutmaktadırlar. Bizans İmparatorluğu'nda geleneksel olarak bir zafer kutlaması gerçekleşiyorsa ele geçen esirler de kazanılan ganimetlerle beraber başkent halkına teşhir edilmekteydi. Eğer bir zafer kutlaması hipodromda düzenlenen yarışlara denk gelirse kutlama töreni hipodromda gerçekleşir ve tören için hipodroma getirilen esirler yere kapanarak imparatoru selamladıktan sonra seyirciler arasında kendilerine ayrılan yerlere geçerek oyunları izlerlerdi. Paskalya Pazarında on sekiz Müslüman esir kemersiz beyaz elbiseler giydirilerek Triklinos Salonu'nda verilen imparatorluk ziyafetinde ağırlanıyorlardı. Noel günü de yirmi dört Müslüman esir benzer biçimde ziyafete katılıyor ve kendileri için ayırlan masalarda yüzleri imparatora dönük biçimde oturarak ziyafete iştirak ediyorlardı. Noel gününden Epifanya Yortusu'na kadar devam eden kutlamalarda da Müslüman esirler

[166] Stern, "An Embassy of the Byzantine Emperor to the Fatimid Caliph Al-Mu'izz", ss. 243-251.

yer alabiliyorlardı. Kendilerine altın ve gümüş tabaklarda servis yapılıyor ve bir imparatorluk görevlisi kendilerine yemeklerde domuz eti bulunmadığına dair imparatorun başı üstüne yemin ediyordu. Kutlamaların on ikinci gününde Müslüman esirlerin her birine iki dinar üç dirhem bahşiş dağıtılıyor, daha sonra Ayasofya'ya kadar yaplan geçit törenine katılan esirlere burada imparatorun emriyle kıymetli kıyafetler hediye ediliyordu. Paskalya Yortusu'ndan önceki Cuma günü ise erkek ve kadın tüm Müslüman esirlere üçer nomizmata bahşiş veriliyordu. Konstantinopolis'te esirlerin ibadet edebileceği camiler de bulunmaktaydı ve Taberi'ye göre VI. Leon'un Müslüman esirlerle olan ilişkileri o denli iyiydi ki 894-896 Bizans-Bulgar savaşlarında Symeon'un orduları Konstantinopolis surlarına dayandıklarında imparatorun ricası ve esirlerin rızası ile kent savunmasında yardımda bulunmaları için Müslüman esirlere silahlandırılmışlardı. Sıradan Müslüman esirler ise çeşitli işlerde çalıştırılıyorlardı. Ancak onlara da zorla domuz eti yedirme veya burun ve dil kesme gibi aşağılayıcı cezalar uygulanmıyordu. Abbasi Halifeliği topraklarında kalan Antakya ve Kudüs patrikhaneleri gibi kurumların aracılığıyla Bizans İmparatorluğu'nda bulunan esirlerin durumu hakkında bilgi almak, ziyarette bulunmak ve esirlerin koşulları ile ilgili taleplerde bulunmak mümkün olabiliyordu [167].

Bu asırda diplomatik temasların bir parçası olarak Bizans İmparatorluğu ve İslam devletleri arasında oldukça sık biçimde esir değişimi de yapılmaktaydı. Esir değişimlerine genelde Halifelik ile Bizans İmparatorluğu arasında hudut teşkil eden, Pamphylia Theması'nın sınırında, Tarsus'a otuz beş mil uzaklıkta bulunan Lamis Nehri (günümüzde Mersin'de bulunan Limonlu Çayı) yakınlarındaki bir kale ev sahipliği yapmaktaydı[168]. Mesudi'nin

[167] Hārūn Ibn Yaḥyā, "Harun-Ibn-Yahya and His Description of Constantinople", *Seminarium Kondakovianum*, çev. Alexander A. Vasiliev, S. 5 (1932), ss. 157-158; Franz Rosenthal (çev.), *The History of al-Tabari Volume XXXVIII The Return of the Caliphate to Baghdad*, Albany: State University of New York Press, 1985, s. 31; Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, ss. 243-244; Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 767-768; İbn Rüsteh, el-A'lâku'n-Nefîse: Dünya Coğrafyası, çev. Ali Fuat Eker, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017, ss. 141-144; Romilly Jenkins, "The Emperor Alexander and the Saracen Prisoners", *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th Centuries*, London: Variorum Reprints, 1970, C. XV, s. 392; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 384-386; Herrin, *Bizans*, s. 246.

[168] Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf*, s. 130; İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, s. 170; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 388, 390-393.

verdiği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Lamis uzun senelerdir esir değişimi amacıyla kullanılan bir buluşma noktasıydı ve taraflarbu buluşmalara tüm askeri önelmlerini alarak kalabalık gruplar halinde gelip günlerce konaklıyorlardı. Mesudi'ye göre Lamis'de ilk esir değişimi 804 yılında gerçekleştirmişti. Buluşmaya giden bin beş yüz kişilik Abbasi heyetine otuz bin asker eşilik etmişti. Bizans İmparatorluğu ise esirleri tam donanımlı savaş gemileri ile nakletmişti. Esir değişimi kırk gün sürmüş ve fidyeleri ödenen üç bin yedi yüz Müslüman esir serbest bırakılmıştı. 808 yılında yapılan değişimde yüz bin kişi hazır bulunmuş ve yedi günde iki bin beş yüz Müslüman esir serbest bırakılmıştı. 846 yılında on günde dört bin üç yüz altmış iki, 856 yılında yapılan değişimde yedi günde iki bin iki yüz, 860 yılında yedi günde iki bin üç yüz altmış yedi, 895 yılında on günde iki bin dört yüz doksan beş, 905 yılında dört günde bin yüz elli beş, 908 yılında iki bin sekiz yüz kırk iki, 917 yılında sekiz günde üç bin sekiz yüz otuz aldı, 925 yılında dokuz günde üç bin dokuz yüz seksen üç, 938 yılında on altı günde altı bin üç yüz, 946 yılında ise iki bin dört yüz seksen iki Müslüman esir serbest bırakılmıştı[169].

1.3.4. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un Yaşamının Son Yılları

VII. Konstantinos hükümdarlığının ilerleyen yıllarında da kutsal emanetleri başkente getirme konusundaki ilgisini sürdürdü. İmparator Konstantinopolis kentinin çeşitli yerlerine dağılmış durumda bulunan, havarilere ait kıyafetleri toplayıp Havariyun Kilisesi'nde bir araya getirmiş ve Gregorios Nazianzos'un kalıntılarının Havariyun ve Kutsal Şehit Anastasia kiliselerine yerleştirmişti[170]. Ancak imparatorun büyük önem verip imparatorluk başkentinde

[169] Rosenthal (çev.), *The History of al-Tabari Volume XXXVIII*, ss. 153-154, 185; Joel L. Kraemer (çev.), *The History of al-Tabari Volume XXXIV Incipient Decline*, Albany: State University of New York Press, 1989, ss. 38-43, 138-140, 156, 168; Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf*,, ss. 139-142. *Theophanes Continuatus* da 946 yılı Ekim ayında yapılan esir değişimine değinmekte sebest bırakılan esir sayısını tıpkı Mesudi gibi iki bin dört yüz seksen iki kişi olarak vermektedir. Esere göre bu esir değişimi Tarsus Emirliği ile gerçekleştirilmiş ve imparator bu değişim için İoannes Kurkuas ve Magistros Kosmas'ı görevlendirmiştir. Bkz. Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6,", s. 19; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 83. Ibn Wāḍiḥ al-Yaʿqūbī, *The Works of Ibn Wāḍiḥ al-Yaʿqūbī*, ed. Matthew S. Gordon, Chase F. Robinson, Michael Fishbein, Leiden & Boston: Brill, 2018, ss. 1255-1256, 1268, 1292; İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, s. 171.

[170] Gregorios Nazianzos'un kalıntılarının Konstantinopolis'e getirilmesi şerefine VII. Konstantinos tarafından Theodore Daphnopates'e yazdırılmış bir mektup günümüze ulaşmıştır. Genel itibariyle Azize duyulan hürmeti dile getiren ifadelerden ibaret olan mektupta VII. Konstantinos'un gençliğinden beri Gregorios Nazianzos'u

toplamaya gayret ettiği bu itibar ve meşruiyet nesneleri arasında Mandylion'dan sonra en önemli olanı 956 yılında Arapların elinde bulunan Antakya'dan Konstantinopolis'e getirilen Vaftizci Yahya'nın sağ kolu röliği idi. Vaftizci Yahya İncil'de Bakire Meryem'den sonra İsa'nın en yakını olan çok önemli bir figürdü ve Bizans'ın en sevilen azizlerinden biriydi. Çölde geçen yaşamından dolayı manastır kültüründe ideal bir keşiş olarak görülüyordu ve sadece Konstantinopolis'te kendisine adanmış en az otuz altı kilise bulunuyordu ki bunların sekizi manastırlara ait kiliselerdi. Hristiyan inanışı içerisinde Vaftizci Yahya'nın yaşamındaki kimi olaylar yortularla yıl boyunca çeşitli zamanlarda anılıyordu. Vaftizci Yahya'nın doğumu 24 Haziran, Herodes Antipas tarafından boynunun vurulması ise 29 Ağustos tarihli yortularda anılıyordu. Vaftizci Yahya ve röliği ile alakalı en önemli yortu ise 6 Ocak tarihinde İsa'nın vaftizinin kutlandığı, aydınlanma günü olarak anılan Epifanya Yortusu idi. Yahya'nın Ürdün Nehri kıyısında İsa'yı kurtarıcı olarak işaret ederken ve vaftiz ederken kullandığı sağ kolu için ise Epifanya'nın hemen ardından, 7 Ocak tarihinde ayrı bir yortu kutlanıyordu. Skylitzes'in aktardığına göre işte bu önemli rölik Job isminde bir diyakoz tarafından çalınarak başkente getirilmişti. Kutsal emanet Khalkedon'a ulaştığında Konstantinos karşılama için mavnasını göndermiş ve imparator röliği saraya taşırken senato üyeleri ve patrik mumlar, meşaleler ve tütsüler taşıyan papazlarla beraber karşılamak için dışarı çıkmışlardı (Bkz. Ek 6). Vaftizici Yahya'nın kolu tören ardından diğer önemli İsa ve Meryem röliklerinin yanına Fener Meryem Ana Kilisesi'ne taşınmıştı. Vaftizci Yahya'nın kolu röliğinin Konstantinopolis'e gelişi Makedonya Hanedanının meşruiyet arayışıyla geliştirdiği karmaşık ve sembollerle yüklü propaganda programı için adeta eksik bir parçanın yerine konması anlamına gelecekti. Makedonya Hanedanı imparatorlarının tahta çıkış törenleri Epifanya gününde yapılıyor ve basılan sikkelerin üzerinde Vaftizci Yahya figürüne sıkça yer veriliyordu. Hatta 905 yılı içerisinde doğmasına rağmen VII. Konstantinos'un vaftiz töreni Epifanya Yortusu'na denk getirebilmek için 6 Ocak 906 tarihine dek ertelenmişti. *De Ceremoniis*'e göre Epifanya kutlamalarında yapılan tezahüratlarla imparatorun "Vaftizci Yahya'nın eliyle vaftiz edilmiş İsa'nın eliyle imparator seçildiği" ilan

kendisine manevi rehber edinmiş olduğu belirtilmektedir. Bkz. L. G. Westerink, J. Darrouzes (çev.), *Theodore Daphnopates: Correspondence*, Paris: Editons du Centre national de la recherche scientifique, 1978, ss. 142-144. Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", ss. 111-123.

ediliyordu. Dönemin görsel tasvirlerinde de hükümdarların iktidarı İsa'nın veya bir azizin elini imparatorun başına uzatmasıyla onaylanıyordu ve bu mizansen İsa'nın Yahya tarafından vaftiz edilişinin bir taklidiydi (Bkz. Ek 7). Bu düşünceye göre Tanrı Yahya'nın eliyle İsa'ya işaret ederken İsa kendi eliyle imparatora işaret etmekteydi. Böylece bir silsile içerisinde iktidarı ilahi olarak onaylanan imparator şimdi bu kutsal emaneti elinde bulundurarak söz konusu kutsal seçimin tartışılmaz bir fiziksel kanıtını da sahip oluyordu. Asırlarca imparatorluk başkentinde kalan bu kutsal emanet II. Bayezit döneminde Rodos St. Jean şövalyelerine gönderilmiş ve on altıcı yüzyılın sonunda Osmanlılara geri gelmiştir. Yakın zamana kadar Topkapı Müzesi'nde Hırka-ı Saadet Dairesi'nde tutulan rölik Vaftizci Yahya'nın kafatasının bir bölümüyle beraber aynı kutuda sergilenmektedir. VII. Konstantinos'un rölik için yaldızlı gümüş bir mahfaza hazırlattığı bilinmektedir ancak sanat tarihçilerinin görüşüne göre şu anda kolu kaplamakta olan metal mahfaza Konstantinos'un hazırlattığı özgün mahfaza değildir. Daha çok Batıya özgü Ortaçağ tipi bir eser olarak değerlendirilen mahfazanın rölik Rodos Şövalyelerinin eline geçtiği zaman hazırlanmış bir Venedik işi olduğu düşünülmektedir[171] (Bkz. Ek 8).

VII. Konstantinos'un ömrünün son günleri I. Romanos'un patriklik görevini sürdürmekte olan hadım oğlu Theophylaktos'un 27 Şubat 956 tarihinde hayatını kaybetmesinden sonra yaşanan gelişmelerin sonuçları ile meşgul olarak geçmiştir. Bir din adamı olarak kariyeri skandallarla dolu olan Theophylaktos'un kendisi henüz hayattayken yeteri kadar büyük bir sorun teşkil etmekteydi. Henüz yedi yaşında iken diyakoz yardımcısı olarak ruhban sınıfı saflarına katılıan Theophylaktos on altı yaşında kilisenin kontrolünü eline geçirmişti. Patrik Nikolas 15 Mayıs 925 tarihinde öldüğünde Amaesia Metropoliti Stephanos patrik olarak

[171] Makedonya Hanedanı hükümdarları arasında Meryem Ana yerine Vaftizci Yahya tarafından taç giydirilirken betimlenen ilk imparator kısa süre tahtta kalan Aleksandros idi. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 189, 236. Philip Grierson, "The Date of the Dumbarton Oaks Epiphany Medallion", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 15 (1961), s. 223; Weitzmann, "The Mandylion and Constantine Porphyrogennetos", s. 245; Mergali-Sahas, "Byzantine Emperors and Holy", s. 46; Aynı azize ait bir başka rölik olan Vaftizci Yahya'nın saçı daha sonra İoannes Tzimiskes tarafından Konstantinopolis'e getirilmiştir. Klein, "Sacred Relics", s. 92, 94; Catherine Joviet-Levy, "İstanbul Ayasofya'sında ve Ahtamar Kutsal Haç Kilisesi'nde Hükümdarın Varlığı ve Çeşitli Figürleri", *Bizans Saray Kültürü 828-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, s. 376; Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri", ss. 97-101, 123-137.

onun yerini almış ancak kendisi de kısa süre sonra, 18 Temmuz 927 tarihinde hayatını kaybetmişti. Patrik Stephanos'un ölümünden sonra I. Romanos oğlu Theophylaktos'u patrik tahtına çıkarmayı planlamış ancak Theophylaktos henüz gerekli yaşı doldurmadığı için yaşı gelene dek görevi Tryphon adlı bir şahıs üstlenmişti. Theophylaktos gerekli yaşa geldiğinde ise Tryphon görevini bırakmak istememiş, düzenlenen sahte bir istifa mektubuyla makamından indirilerek keşiş yapılmış ve 2 Şubat 933 tarihinde yerini Theophlaktos'a bırakmıştı. Tecrübeli kilise adamlarının gözetiminde hareket ettiği gençlik yıllarında makamına uygun davranan Theophylaktos olgunluk çağına gelip gözetimden çıkınca makamına yakışmayan pek çok davranış sergilemişti. Yönettiği dini törenler esnasında sık sık gülme veya ağlama krizlerine giren, Konstantinopolis kentinin gece hayatından, ayak takımı arasında popüler kimi danslarla dini törenleri harmanlamayı seven ve kilise içinde terfileri para karşılığında gerçekleştiren Theophylaktos atlara ve avcılığa da takıntı derecesinde meraklıydı. İki binden fazla atı olan Theophylaktos atlarını saman ve yulaf ile beslemekler yetinmiyor, onlar içim çam fıstığı, badem, antep fıstığı, hurma, incir ve özel seçilmiş kuru üzümlerden oluşan bir karışım hazırlattırıyordu. Bu karışımı daha da lezzetli kılmak için içerisine ayrıca hoş kokulu şaraplar, tarçın, safran, balsam ve diğer baharatlar ekleniyordu. Theophylaktos gözde kısraklarından biri doğum yaparsa yavruyu bir an önce görebilmek için yönettiği dini törenleri alelacele bitirmekte veya töreni yarıda kesip ahırlara gidip yavruyu gördükten sonra kaldığı yerden devam ettirmekte hiçbir sakınca görmüyordu. Patrik kendini kaptırmış biçimde atlarından birine binmekte olduğu bir gün, deniz surları yakınında atın sırtından fırlamış ve ağzından kan boşalmıştı. Bu kazadan sonra bir daha sağlığı düzelmeyen patrik iki yılın sonunda vücudunda oluşan ödem sebebiyle hayatını kaybetmişti[172].

[172] Theophylaktos'un atların sıhhati için hazırladığı kimi reçetelerin VII. Konstantinos döneminde yeniden düzenlenen *Hippiatrica* adlı at sağlığı kılavuzunda kendisine yer bulmuş olması patriğin atlara duyduğu ilginin derinliğine ışık tutar niteliktedir. Bkz. Anne McCabe, *A Byzantine Encyclopaedia of Horse Medicine: The Souces, Compliation, and Transmission of the Hippiatrica*, Oxford ; New York: Oxford University Press, 2007, ss. 12-13, 278. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 212-214, 219-220, 334-335; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 21; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 83; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", s. 115; Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 635-636; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 239-240,243-244,246; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 271-272; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 253, 266; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 259.

Theophlaktos'un ölümünün ardından VII. Konstantinos tecrübeli, bilgeliğiyle ve dünya malında gözü olmamasıyla meşhur, imparatorluk başkentinde doğup büyümüş hadım bir keşiş olan Polyeuktos'u papalık makamına getiririrken muhtemelen rahat bir nefes alacağını düşünmüştü. Genç yaşından beri keşiş olan ve çileci bir hayat süren Polyeuktos, I. Romanos tahttan indirilip keşiş hayatı yaşamak üzere Prote Adası'na sürüldüğünde dostluğu ve nasihatleri ile eski imparatorun kederiyle başa çıkmasına yardımcı olmuş, Ortodoks doktrin üzerine engin bilgisi olan ve bu sebeple kendisine ikinci İoannes Chysostomos yakıştırması yapılan saygın bir şahıstı. Ancak patrik kendisinin dünya mallarına karşı mesafeli tavrını başkalarından da görmek istemekteydi. Özellikle de I. Romanos Lekapenos'un hadım oğlu Parakoimomenos Basileios Lekapenos'un açgözlülüğü ile ilgili sık sık VII. Konstantinos'a şikayetlerde bulunmakta ve onun cezalandırılmasını talep etmekteydi. Polyeuktos ayrıca dördüncü evliliğinin ardından VI. Leon'u komünyona kabul eden Patrik Euthymios'un isminin yeniden kutsal diptiklere yazılmasını istemiş, bu duruma tepki gösteren bazı piskoposların Polyeuktos ile komünyona girmek istememesi kilisede kısa süreli yeni bir hizipleşmeye sebep olmuştu. Daha sonra VII. Konstantinos'un ısrarı üzerine piskoposların patrik ile uzlaşması ise gülünç bir durum yaratmıştı [173].

VII. Konstantinos saltanatının on beşinci yılında bu soruna bir çare bulabilmek amacıyla Olimpos Dağı'nı ziyaret etmek üzere imparatorluk başkenti dışına yaptığı nadir seyehatlerden birine çıkar. Bu seyahat imparatorun Suriye'de bulunan Araplar üzerine çıkacağı sefer öncesinde burada bulunan muhterem keşiş ve papazların dualarını almak istediği söylentisinin yayılmasına sebep olur. Oysa Konstantinos'un asıl amacı Kyzikos piskoposu Theodoros ile görüşmek ve azletmeyi düşündüğü Polyeuctos'un durumu ile ilgili ondan fikir almaktır. İmparator deniz yolu ile Konstantinopolis'ten ayrılır ve Marmara Denizi

[173] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 235-236; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 21; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 83 Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", s. 115; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 250-251; Jenkins, *The Imperial Centuries*, ss. 266-267.

kıyılarında bulunan Prainetos'ta (günümüzde Samanlı Dağları'nın kuzeyinde kalan ve muhtemelen Karamürsel ile Gölcük arasında yer alan bir nokta) karaya çıkarak Bithynia topraklarına ayak basar. İlk durak olarak Nicaea kentine uğrayan imparator ardından Athenogenes Manastırı'nı ziyaret eder. Athenogenes ziyaretinin ardından VII. Kontstantinos Olimpos'un zirvesinde inziva hayatı yaşayan keşişlerin hücrelerine ulaşabilmek için sarp ve rüzgârlı dağ geçitlerini takip eder. Burada keşişlerin hayır duasını aldıktan sonra Prousa kentini ziyaret ederek seyahatini sürdürür ve burada efsanelerde ölüme bile çare olduğu anlatılan şifalı kaplıca sularından alır. Seyahatine Eylül ayında başlayan imparator başkente Ekim ayının sonlarına doğru sağlığı oldukça bozulmuş bir halde, ancak bir tahtırevan içerisinde taşınarak dönebilir. Kaynaklarda imparatorun sağlığının neden bozulduğuna dair birden fazla açıklama sunulmaktadır. Dile getirilen ihtimallerden biri imparatorun yolculuğu esnasında bir hastalık kapmış olmasıdır. Skylitzes ise imparatorun oğlu tarafından zehirlendiğini ileri sürmektedir. Buna göre, II. Romanos yetişkinliğe erişince ve devletin VII. Konstantinos tarafından ne kadar kötü yönetildiğini görünce ondan kurtulmaya karar vermiştir. O ve eşi Theophano imparatoru zehirlemeye karar verirler. İmparatorun bağırsaklarını rahatlatmak amacıyla içtiği bir içeceğin içerisine zehir karıştıran II. Romanos ve Theophano bunu Niketas isimli bir şahısın elinden impartora servis ederler. Niketas zehirli içkiyi VII. Konstatinos'a sunarken kasten veya kazayla kadehi devirir ve içeceğin çoğu dökülür. İmparator kadehte kalan içkiyi içer ancak bu onu öldürmeye yetecek miktarda değildir. Yine de zehir imparatorun akciğerine yerleşir ve ona uzun süre büyük bir ıstırap verir. Theophanes Continuatus ise imparatorun rahatsızlığının seyri hakkında doğaüstü öğelerle süslenmiş bir hikâye anlatır. Esere göre imparator seyahatinden önce halihazırda doğal sebeplerden kaynaklanan bir sağlık sorunundan muzdariptir ve hem havasının iyi geleceğini hem de keşişlerin tıbbi tavsiyelerinin ve hayır dualarının kendisine şifa olacağını umarak Olimpos Dağı'nı ziyaret etmeye karar vermiştir. İmparator Athenogenes Manastırı'nı ziyaret ettiğinde bu manastırın baş keşişi imparatora bazı metinler gösterir. Babası VI. Leon tarafından imparatorluk yazışmalarında kullanılan mürekkep ile kaleme alınmış bu metinde VII. Konstantinos'un doğumundan önce babasının Tanrının kendisine bir erkek evlat bağışlaması dileği ile Olimpos Dağı'nın zirvesini ziyaret ettiği ve burada bulunan manastırın baş keşişi Peter'in VI. Leon'a tahta geçecek bir erkek evladı olacağı ve onun da ömürünün

sonunda Olimpos'u ziyaret edeceği kehanetinde bulunduğu anlatılmaktadır. Olimpos Dağı'nın zirvesine çıktığında keşişleri ziyaret eden ve onlarla yemek yiyen imparator burada keşişlerin söz ettiği, mucizeler gösteren yaşlı bir çileci keşişle görüşür. Kutsal bir ışık içinden aniden beliren ve imparatorun kendisine keşiş kılığında görünen bir havari olduğundan süphe ettiği bu şahıs imparatora ölümünün yaklaşmakta olduğunu haber verir. İmparator bu görüşmenin ardından seyehatine nokta koymaya ve başkente geri dönmeye karar verir. Her ne sebepten kaynaklanmış olursa olsun VII. Konstantinos Konstantinopolis'e döndüğünde bağırsak hastalığından ve ateşten bitkin düşmüş bir haldedir. Skylitzes ölümünden önceki son birkaç günde geceleri imparatorun yattığı odanın çatısına taş yağdığını, ancak imparator taşları atanları yakalamak için muhafızları yolladığında kimsenin bulunamadığını kaydetmektedir. Bu satırlardan anlaşıldığı kadarıyla imapator ömrünün son günlerinde geçirmekte olduğu ateşli hastalık sebebiyle sanrılar görmektedir. Eyül ayında seyahatine başlayıp Ekim ayının sonlarında hasta halde başkente dönen imparator kısa süre sonra, Kasım ayının dokuzuncu veya on beşinci gününde, Patrik Polyeuktos'u azledemeden elli dört yaşında hayatını kaybeder. İmparator son nefesini verirken yanında İmparatoriçe Helena, Parakoimomenos Basileios Lekapenos ve imparatorun çocukları Zoe, kendisinden sonra tahta çıkacak II. Romanos, 971 yılında tahta çıkacak İoannes Tzimiskes ile evlenip imparatoriçe olacak Theodora ve VII. Konstantinos'un hasta olduğu zaman bakımını üstlenip rahatsızlığıdan dolayı istirahate çekildiğinde devletin kurumları ve görevlileri ile imparator arasında aracı rolü oynayarak babasını olup bitenden haberdar olmasını sağladığı için özel bir sevgi beslediği Agatha bulunmaktadır. Ölüm döşeğinde tahtını oğlu II. Romanos'a bırakan VII. Konstantinos muhtemelen Lekapenos ailesine duyduğu güvensizlik sebebiyle parakoimomenos makamında bulunan Basileios Lekapenos yerine kısa süre sonra bu makama gelecek olan, patrikios unvanına sahip, praepositos, sakkelarios ve donanma droungarios'u görevlerinde bulunan hadım Joseph Bringas'a yemin ettirerek onu oğlunun yardımcısı ve koruyucu ilan eder. Ölümünün ardından imparatorun naaşı yıkanır ve On Dokuz Sedirli Salon'a götürülür. Burada gerçekleştirilen törenin ardından cenaze Chalke Kapısı'ndan sarayın dışarısına çıkartılır. Patrik, ruhban sınıfı, devletin önde gelenleri ve senatörler burada imparatoru son kez selamlarlar. Cenaze yola çıkmadan önce tören başkanı adet olduğu üzere üç kez "yola çık imparator, imparatorların imparatoru ve efendilerin

efendisi seni çağırıyor" diye haykırır. Ardından cenaze ağıtlar ve ilahiler söyleyerek törene iştirak eden halk ve ileri gelenler eşliğinde saraydan defnedileceği Havariyun Kilisesi'ne kadar Mese Yolu boyunca taşınır. Kiliseye varıldığında Basileios Lekapenos imparatoru kendi elleriyle kefenler. Bizans geleneği doğrultusunda, tek ve gerçek hükümdar olan tanrının karşısına çıkacağı inancıyla tacı başından çıkartılan ve bunun yerine alnına dünya hayatında hükümdar olduğunu simgeleyen mor renkli bir şerit bağlanan VII. Konstantinos babası VI. Leon'un yanına defnedilir [174] (Bkz. Ek 9).

[174] Bugün pek çok araştırmacı Kontstantinos'un ölümünden önce yaptığı seyahatin askeri sefer hazırlığı olarak yorumlanmasını bir yanlış anlaşılma olarak değerlendirse de Konstantinos'un ölümünden sekiz ay öncesine tarihlendirilen toprak kanunun kapanış cümlesi imparatorun gerçekten böyle bir sefer hazırlığına niyetlendiği ancak neticelendiremeden vefat ettiği izlenimi uyandırmaktadır. Konstantinos söz konusu yasasının kapanış cümlesinde Thrakesion Theması'ndaki görevlilere şöyle seslenmektedir: "Tanrının rızası ve yardımıyla bir askeri sefere girişmekte olduğumuz için siz de hazır olun ve haşmetli imparatorunuza seferde şevkle eşlik edebilmeniz için gerekli hazırlıkları yapın". Bkz. McGeer, *The Land Legislation*, ss. 82, 85. Dönemin kaynaklarından olan bir diğer eser *Diyakoz Leon Tarihi* Bringas'ı sinsi ve düzenbaz ve kadınsı bir adam olarak nitelendirir. Eserin bu olumsuz yaklaşımı muhtemelen Bringas'ın hadım olmasından kaynaklanmaktadır. Bkz. Talbot, Sullivan (çev.), *Leo the Deacon*, ss. 2, 90, 174. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 237-239; Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 275-276, 643; *Theophaes Continuatus* Bringas'ı bilge, adil, sadık, dindar, kimseye iltimas geçmeyen ve devlet idaresinde bir kartal kadar hızlı bir yönetici olarak tarif etmektedir. Bkz Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 21-23, 41, 51-57, 59; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", s. 117; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", ss. 83, 93, 95; Grierson, Mango, Ihor Sevcenko, "The Tombs and Obits", s. 22; Sevcenko, "Poems on the Deaths of Leo VI and Constantine VII", ss. 221-225; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 3; Poppe, "Once Again concerning the Baptism of Olga", s. 274; Sevcenko, 950 yılı dolaylarında II. Romanos'a hitaben kaleme alınan bir şiirde geçen ifadeden hareketle VII. Konstantinos'un II. Romanos dışında Leon isimli bir oğlu daha olduğunu ve bu çocuğun bebeklik çağını aşamadan hayatını kaybettiğini savunmaktadır. Bkz. Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", ss. 177-178; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 267; Michael Featherstone, "Theophanes Continuatus VI and De Cerimoniis I, 96", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 104 (2011), ss. 111-112; Michael Featherstone, 'Theophanes Continuatus : A History for the Palace', in P. Odorico (ed.), *La face cachée de la littérature byzantine. Le texte en tant que message immédiat*, Paris: Centre d'études byzantines, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (Dossiers Byzantins, 11), s.134; Norwich, *Bizans II*, s. 146; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 264; VII. Konstantinos'un oldukça yakın bir dostu olduğu anlaşılan Kyzikos piskoposu Theodoros ile yaptığı yazışmalardan on sekiz mektup günümüze ulaşmıştır. 940'ların sonuna doğru gerçekleştirildiği tahmin edilen bu yazışmaların dili öyle samimi özlem ifadeleri içermektektedir ki kimi tarihçiler imparator ve piskopos arasında romantik bir ilişki olabileceğini iddia etmişlerdir. Her ne kadar Antik Çağın müstehçen kimi metinlerinden alıntılandığı anlaşılan bu ifadelerin iyi eğitimin ve yüksek kültürün bir göstergesi veya ilahi aşkın bir sembolü olarak kullanıldığını savunan tarihçiler de mevcut olsa da, dudaklara kondurulan öpücüklerden, özlem dolu rüyalardan, sarılma ve hatta ısırma isteği uyandıran bir hasretten söz eden mektupların dili modern okuyucu için hayli şaşırtıcıdır. Konstantinos'un bu yakın dostu hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. Bir kilise adamı olarak yıldızı Konstantinos döneminde parlamış, onun ve oğlu II. Romanos'un ölümünden sonra kariyeri düşüşe geçmiş ve 963 yılında sürgün edildikten kısa süre sonar tarihi kayıtlardan izi kaybolmuştur. Söz konusu mektuplardan ikisinin İngilizce tercümesi ve değerlendirmesi için bkz. Mark Masterson, "Desire, Dreams, and Visions in the Letters of Emperor Konstantinos VII Porphyrogennetos and Theodoros of Kyzikos", *Dreams, Memory and Imagination in Byzantium*, ed. Bronwen Neil, Eva Anagnostou-Laoutides, Leiden & Boston: Brill, 2018, ss. 137-140, 143, 150, 154-155.

2. VII. KONSTANTİNOS PORPHYROGENİTOS DÖNEMİ ESERLERİ

2.1. VII. Konstantinos Porphyrogenitos'u Entelektüel Faaliyetlere İten Sebepler

Siyasi olarak gölgede kaldığı gençlik yılları boyunca Konstantinos hocası Theodore'un kendisine aşıladığı ilmi meraklarla oyalanarak vakit geçirmek zorunda kalmıştı. Konstantinos'un bu ilgisi onu günler boyu imparatorluk arşivlerinde siyasetten uzak bir biçimde araştırma yapmak ile meşgul ediyor ve onun bu merakı Konstantinos'u kendisinin ve oğullarının siyasi rakibi olarak gören Romanos'u da muhtemelen oldukça memnun ediyordu. Ancak Konstantinos tek başına hüküm süreceği günlerde de bu ilgisinden vazgeçmeyecek ve kaleme aldığı ve aldırdığı eserlerin yanı sıra müzik ve resim konusundaki yetenekleriyle de şöhret kazanacaktı. Konstantinos hükümdarlığı boyunca kendi kendine öğrendiği resim sanatının yanında müzik, heykeltıraşlık, mimari, altın ve gümüş işçiliği ve gemi inşası gibi alanlarda etkin bir eleştirmen ve hami olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam edecekti. Dönemin kaynakları imparatorun sanat ve zanaatin pek çok dalına yayılan geniş yelpazeli ilgi alanlarına tanıklık etmektedirler. *Theophanes Continuatus* imparatorun resim alanındaki becerilerini bilhassa metheder ve bu alanda hiçbir eğitim almamasına rağmen onun kendisinden önce ve sonra gelen ressamların en iyisi olduğunu iddia eder. Eser imparatorun resim ve diğer sanat dallarındaki becerisinden övgüyle söz ettikten sonra Konstantinos'un sanatçıların ve zanaatkârların çalışmalarını yakından takip ettiğini ve taş oymacıların, inşaatçıların, altın varak, gümüş işleme ve demircilikle meşgul olanların çalışmalarına müdahale ederek yanlışlarını düzelttiğini belirtmektedir. VII. Konstantinos'un kendini yetkin gördüğü ve zanaatçılara tavsiyede bulunduğu bir diğer dal ise gemi yapımıydı. *Theophanes Continuatus*'a göre imparator bir savaş gemisi sipariş ettiğinde aynı zamanda gemilerin hangi bölümleri için hangi tür ağaçların kullanılması gerektiğini ve parçaları birleştiren eklem yerlerinin nasıl hazırlanacağını da belirtiyordu. Esere göre VII. Konstantinos müziğe de oldukça ilgiliydi. Dini törenlerde, bayramlarda ve anmalarda sahne almaları için korolar oluşturup desteklemiş ve bulabildiği her fırsatta korolar sahne aldığında orada bulunup onların performanslarını huşu içinde dinlemişti. Yazılı eserler arasında ise en çok İoannes Chrysostom'un kaleminden çıkan eserlere hayranlık besliyordu[175].

[175] Cyril Mango VII. Konstantinos'un resim konusundaki yeteneklerine değinen eserleri şöyle sıralar: VII. Konstantinos döneminde kaleme alınan *Theophanes Continuatus*, Cremonalı Liudprand'ın *Antapodosis* adlı

Elbette pratik sebeplerin, zorunlulukların ve kişisel tercihlerin yanı sıra Konstantinos'u bu faaliyetlere yönelten yaşadığı döneme özgü başka faktörlerde vardı. İmparatorluk başkentinin entelektüel seçkinleri arasında Makedonya Hanedanı dönemi öncesinde halihazırda başlamış olan bir ansiklopedicilik hareketi vardı. Bu hareket doğrultusunda hukuk, devlet idaresi, bilim, devletlerarası ilişkiler ve saray törenleri gibi çok çeşitli konularda geçmiş tecrübeleri ve uygulamaları kılavuz eser veya el kitabı diyebileceğimiz büyük koleksiyonlar içerisinde bir araya getirerek imparatorluk geçmişinin adetleri ve bilgeliğini diriltmek bir ülkü haline gelmişti. Makedonya Hanedanının da modern tarihçiler ve sanat tarihçileri tarafından Makedonya Rönesansı olarak adlandırılan bilinçli bir entelektüel faaliyetlere yönelme ve Antik Çağın mirası ile özdeşlik kurma politikası vardı. Dahası, Konstantinos'un önünde öykünebileceği "Bilge" (Sophos) lakabıyla anılan entelektüel babası VI. Leon gibi bir örnek mevcuttu. Dönemin kaynaklarında öğrenmeye olan düşkünlüğüne sıkça vurgu yapılan, Yunancayı antik üslupta çok ustaca kullandığı belirtilen ve çağının en hevesli Arşimet okuyucusu olarak nitelendirilen VI. Leon, "Bilge" lakabıyla anılan tek Bizans imparatoruydu. VI. Leon bu şöhreti hem kendi yazdığı hem de onun emriyle çok çeşitli alanlarda kaleme alınan eserler sayesinde kazanmıştı. Astronomiye çok düşkün olduğu bilinen VI. Leon din alanında ise ilahiler, şiirler ve vaazlar kaleme almıştı. Taktika ismiyle bilinen askeri sanatlar üzerine bir el kitabı, manastır cemaati liderlerinin kullanımı için hazırladığı kır yaşantısına yönelik derlenmiş tavsiyelerden oluşan *Hypotyposis* isimli bir kılavuz eseri vardı. Onun emriyle Philotheos geçmişten bu yana imparatorlukta verilen ziyafetlerin protokollerini inceleyen *Kleitorologion* isimli eserini kaleme almıştı ki daha sonra VII. Konstantinos'un hazırlayacağı törenler kitabı *De Ceremoniis* bir anlamda bu

çalışması, Sigebertus Gemblacensis'in eseri *Chronica* ve *Monumenta Germaniae historica*. Bkz. Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, s. 208. Liudprand VII. Konstantinos'un Lekapenos ailesinin gölgesinde kaldığı dönemde kendisini tamamen ibadete, okumaya ve resim yapmaya verdiğini ve resim alanında çok güzel eserler ortaya koyduğunu belirtir. Liudprand, *The Complete Works*, s. 128; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 29, 31, 41; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 5; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", s. 30; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 174. Romilly Jenkins, yemeğe ve içkiye düşkün olan VII. Konstantinos'un hamisi I. Romanos'un eli sıkılığı sebebiyle içki ve yemek parasını yaptığı resimleri satarak kazandığını ileri sürmektedir. Bkz. Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 257. Norwich, *Bizans II*, s. 122; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 262; Adam Bollok, "Comparing the Carolingian and Middle Byzantine Artistic Revivals / Mutual Exchange or Parallel Universes?", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 55-70; Schreiner, "Clothes Make the Men", ss. 224-225.

eserin tamamlayıcısı niteliğinde olacaktı. Hukuk alanında ise eski imparatorluk kanunlarının bir bölümünü *Epanagoge* ve *Procheiron* adılı iki corpus içerisinde derleyen babası I. Basileios'un örneğini izleyerek, I. Justianos döneminde hazırlanan ve *Corpus Juris Civilis* adıyla bilinen Roma kanunları koleksiyonu yeniden gözden geçirip temalarına göre altmış bölüme ayırılarak *Basilika* adıyla yeniden yayınlamıştı. Ayrıca Justinianos modeline göre hazırlattığı yeni kanun metinleri de vardı. Tüm bu faaliyetlerin yarattığı şöhret VI. Leon'un bilgeliğine dair mistik ve gizemli bir hava da yaratmış, ölümünden sonra imparatorun geleceği görebildiğine dair efsaneler dahi türemişti[176].

Konstantinos'un kendi hükümdarlığı için Tevrat'ta geçen Kral Süleyman örneğini model almış olabileceğine yönelik ipuçları da vardır. Daha önce de söz edildiği gibi elçilik görevi sebebiyle 949 yılında Konstantinopolis'i ziyaret edip Magnaura Sarayı'nda Konstantinos'un huzuruna kabul edilen Cremonalı Liudprand imparatorun tahtından büyülenmiş ve çok etkilendiği bu tahttan ve tahtın mekanik mucizelerinden seyahatnamesinde detaylı olarak bahsetmişti. Yabancı ziyaretçileri etkilemek için dönemin bütün teknolojik imkanları

[176] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 2-3; VI. Leon'un geleceği görebildiğine dair efsanelerin kökeni muhtemelen döneme ait kaynaklarda değinilen, imparatorun ölüm döşeğinde tahtını devrederken kardeşi Aleksandros'a on üç ay sonra gerçekleşecek bir felaket ile ilgili yaptığına inanılan uyarıydı. Zira İmparator Aleksandros on üç ay tahtta kaldıktan sonra hayatını kaybedecekti. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 218. Paul Collinet, "Byzantine Legislation from the Death of Justinian (565) to 1453", *The Cambridge Medieval History*, ed. J. B. Bury vd., London: Cambridge University Press, 1923, C. IV, s. 712; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 215, 239-242; Wolfram Hörander, "Poetic Forms in the Tenth Century", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, s. 135; "Taktika of Leo VI", ed. Alexander Kazdhan , *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford University Press, New York, 1991, s. 2008; Browning, *The Byzantine Empire*, ss. 97-98; Johannes Henricus Antonius Lokin, "The Significance of Law and Legislation in the Law Books of the Ninth to Eleventh Centuries", *Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries*, ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks, Research Library and Collection, 1994, s. 72; Herman Jan Scheltema, "Byzantine Law", *The Cambridge Medieval History*, ed. J. M. Hussey, Cambridge: Cambridge University Press, 1966, C. 4, ss. 65-66; Argyriades, "Rome and Byzantium", ss. 382-384; Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, s. 95; Herrin, "The Byzantine 'University'", ss. 22; Lemerle, *Bizans Tarihi*, ss. 102-103; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, ss. 163-164; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 189–190; Norwich, *Bizans II*, s. 94; Michael Featherstone, "Basileios Nothos as Compiler: the De Cerimoniis and Theophanes Continuatus", *Transmission of Byzantine Texts between Textual Criticism and Quellenforschung*, ed. Inmaculada Pérez Martín, Juan Signes Codoner, Turnhout: Brepols Publishers, 2014, s. 354; Gregory, *Bizans Tarihi*, ss. 250, 255-256; Herrin, *Bizans*, s. ss. 124-125; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 391-396; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 309-310; Stolte, "Byzantine Law, s. 235.

seferber edilerek hazırlanan bu tahta bilgeliğiyle ünlü Süleyman'ın adı verilmişti. Tevrat'ta geçen anlatıya göre Süleyman Tanrı'dan bilgelik ve anlayış dilemiş, bu dilekten memnuniyet duyan Tanrı ise Süleyman'a bilgelik yanında zenginlik ve onur da bahşetmişti. Muhtemelen Konstantinos da tahtının adını taşıdığı Süleyman gibi kendisinin de bilgelik yoluyla güç ve ihtişama ulaşabileceğine inanıyordu[177].

Konstantinos için yazmak yalnızca güce ve ihtişama ulaşmanın ve devletin düzenini yeniden kurmanın bir aracı değildi; onun için yazmak aynı zamanda mensup olduğu hanedanın meşruiyet sorunlarını bertaraf etmenin bir yolu ve kendisini yirmi dört yıl boyunca gölgede bırakan Romanos Lekapenos ve oğullarına karşı kendisinin ve mensup olduğu ailenin

[177] *De Ceremoniis* VII. Konstantinos devrinde Aziz Basileios için düzenlenen anma törenlerinden bahsederken Magnaura Sarayı'nda yeni inşa edilmiş bir taht bulunduğundan söz eder. Bu ifadeden hareketle söz konusu tahtın VII. Konstantinos tarafından yeni yaptırıldığı veya III. Mikhail'in saray harikalarına verdiği zararın ardından yeniden inşa ettirildiği sonucuna varabilir. Bkz. Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, s. 137. Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 216. Bir başka örnekte, Theodore Daphnopates bir söylevinde VI. Leon'a "Bilge Süleyman" şeklinde hitap etmektedir. Bkz. Jenkins, "The Peace with Bulgaria", ss. 293. Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", ss. 37-38. VI. Leon'un ikinci veya üçüncü evliliği için hediye olarak 898 veya 900 yıllarında hazırlandığı kabul edilen, günümüzde Roma'da Palazzo Venezia'da muhafaza edilen Davut Sandığı isimli fildişi kutunun kapağında imparator ve eşinin Hz. İsa tarafından kutsanışı tasvir edilirken kutunun geri kalanı yine Davut'un maceralarını tasvir eden paneller tercih edilmiştir. Bkz. Anthony Cutler, Nicolas Oikonomides, "An Imperial Byzantine Casket and Its Fate at a Humanists's Hands", *The Art Bulletin*, C. 70, S. 1 (1988), s. 78. Henry Maguire aynı fildişi kutunun I. Basileios için hazırlandığını ve kutu üzerinde resmedilen Davut ile Saul arasındali mücadelelelerin I. Basileios ile III. Mikhail arasında yaşanan mücadelelere bir gönderme olduğunu savunur. Maguire Bizans geleneğinde edebi bir tür olarak nitelendirdiği mukayese sanatında iyi imparatorların Davut, Süleyman ve I. Konstantinos ile, kötü imparatorların ise firavunlarla veya Saul ve Herodes ile karşılaştırıldıklarını belirtir. Burada sayılmış olan belli başlı olumlu modellerin hepsiyle Makedonya Hanedanı mensuplarının özdeşlik kurmaya çalıştıkları görülmektedir. Bkz. Henry Maguire, "The Art of Comparing in Byzantium", *The Art Bulletin*, C. 70, S. 1 (1988), ss. 89-93. Ioli Kalavrezou, "A New Type of Icon: Ivories and Steatites", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, s. 395. (Bkz. Ek 10, 11, 12). Kazhdan, "Liutprand of Cremona", ss. 1241-1242; Athanasios Markopoulos, "An Anonymous Laudatory Poem in Honor of Basil I", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 46 (1992), ss. 225-228. I. Basileios ve VI. Leon hazırlattıkları kanun derlemelerinde kendi kanun koyuculuklarını gerekçelendirirken de Süleyman örneğine atıflarda bulunmuşlardı. Bkz. Gilbert Dagron, "Lawful Society and Legitimate Power: Ἔννομος πολιτεία, ἔννομος ἀρχή", *Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries*, ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks, Research Library and Collection, 1994, ss. 35-36, 43. Makedonya Hanedanının resmi propandası içerisinde Süleyman ve Davut peygamberler gibi Eski Ahit figürleriyle özdeşlik kurma çabalarının VII. Konstantinos öncesine, I. Basileios dönemine kadar uzanan kökleri vardı. Dönemin kimi eserlerinde mütevazi aile geçmişi ile tanınan Basileios "Davut'un yoksulluğundan gelip tahta kadar ulaştığı" için methedilmektedir. Bkz. Markopoulos, "Constantine the Great in Macedonian Historiography", s. 161. Norwich, *Bizans II*, ss. 143-144.

tahttaki haklarının bir savunusuydu. Konstantinos'un yetenekleri ve imkanları dahilinde bu savunuyu gerçekleştirebileceği en etkili araç hanedanın ve bilhassa hanedanın kurucusu I. Basileios'un mümkün olduğunca olumlu bir portresini çizecek tarihler yazmaktı[178].

VII. Konstantinos'un girmiş olduğu entelektüel faaliyetlerin arka planında yalnızca yıllarca siyaseten gölgede kalmış olması veya bilge lakaplı babasına öykünmesi gibi kişisel sebepler yatmıyordu. Bu faaliyetler aynı zamanda Makedonya Hanedanının siyasi sebeplerle sürdürmekte olduğu yoğun ve çok yönlü kültürel programın bir uzantısıydı. Bu program çerçevesinde Makedonya Hanedanı döneminde Roma ve Helen klasiklerine duyulan ilgi, uslup olarak bunları andıran metinlerin kaleme alınması, kitap süslemesi, fildişi ve kemik oymacılığı, metal ve cam işçiliği gibi görsel sanat eserlerinde Yunan mitolojisine ait figürlerin yeniden kullanılması ve Antik Yunan'ın natüralist temsillerine yeniden dönülmesi, günümüze ulaşan en eski elyazması bu dönemde hazırlanan Homeros'un *İlyada*'sı gibi antik dönemin eserlerinin gözden geçirilip yeni kopyalarının yazılması, bu eserlerden sıkça alıntılar yapılması, ansiklopedizmin canlanması, erken dönemden kalma heykellerin yeniden sergilenmesi ve binaların yeniden kullanılması, hipodromda yeniden yarışların düzenlenmeye başlanması gibi Roma geç dönemine dair adetlerin taklit edilmesi gibi olguları açıklamak için Makedonya Rönesansı terimi kullanılmaktadır[179].

[178] Eski Ahit figürleri ile kurulan özdeşlik bağlamında ele alınabilecek ve VII. Konstantinos'a ait olması muhtemel bir betimleme de günümüze ulaşmıştır. Bugün Paris Bibliotheque Nationale'de bulunan ve onuncu yüzyılda kaleme alındığı düşünülen Bizans mezmurlar kitabı el yazması içerisinde yer alan bir minyatürde, iki yanında bilgelik ve kehaneti sembolize eden figürlerle beraber resmedilen Davut'un aslında VII. Konstantinos'un bir portresi olduğunu düşünen sanat tarihçileri mevcuttur. Bkz. Henry Maguire, "Style and Ideology in Byzantine Imperial Art", *Gesta*, C. 28, S. 2 (1989), ss. 217-218. Bkz. (Ek 13). Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 194-195.

[179] Robert Browning, "Homer in Byzantium", *Viator*, C. 6 (1975), ss. 22-23; Maguire, "Style and Ideology in Byzantine Imperial Art", ss. 218-219; Henry Maguire, "Epigrams, Art, and the 'Macedonian Renaissance'", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 48 (1994), ss. 105, 115; Umberto Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors: Some Remarks on the Excerpta historica Constantiniana", *Die Kestoi des Julius Africanus und ihre Überlieferung*, ed. M. Wallraff, L. Mecella, Berlin, New York: De Gruyter, 2009, s. 72; John Hanson, "The Rise and Fall of the Macedonian Renaissance", *A Companion to Byzantium*, ed. Liz Jamesessor, Wiley-Blackwell, 2010, s. 338. Yeniden sergilenen, yeni konumlara yerleştirilen antik çağ abideleri yeni anlamlar da kazanmış, bunlar Roma geçmişinin azametinin hatıraları olmanın yanı sıra tılsımlı ve gizemli nesneler olarak görülmeye başlanmış, büyü ve kehanet ile sık sık ilişkilendirilmişlerdir. Paul Magdalino, "Constantinople in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos / Life at the Center", *Center, Province and Periphery in the Age*

Bu dönemin sanatında gözlemlenen özgün değişiklikleri ilk kez Alman sanat tarihçisi Kurt Weitzmann Bizans fildişi kutuları üzerine kaleme aldığı doktora tezi üzerinde çalıştığı sırada fark etmiş ve Makedonya Rönesansı terimi de ilk kez Weitzmann tarafından ortaya atılmıştır. Weitzmann tarafından da dikkat çekilen ve günümüzde Londra'daki Victoria and Albert Müzesi'nde bulunan Veroli Kutusu Makedonya Rönesansının tipik bir ürünü olarak ele alınmaktadır. Yedi cm yüksekliğindeki, büyük ihtimalle mücevher kutusu olarak tasarlanmış bu küçük fildişi obje figürlerinin natüralist anatomileri, hareketleri ve modellemelerindeki zarafet açısından Antik Yunan ve Roma heykellerini andırmaktadır. Figürlerde anlatılan olayların içeriği açısından da klasik etki görülebilmektedir. Kutunun rölyeflerinde Europa'nın tecavüze uğraması, Pegasus, Ares ve Afrodit gibi Yunan mitolojisinden alınmış olaylar ve karakterler canlandırılmaktadır[180] (Bkz. Ek 14).

Makedonya Rönesansından günümüze ulaşan tipik eserlerden biri de bu çalışmanın konusunu oluşturan VII. Konstantinos'a ait olduğu düşünülen resimli cam şarap kadehidir. Günümüzde Venedik'te bulunan San Marco Katedrali'nin hazinesinde muhafaza edilen bu objenin süslemelerinde hem Antik Çağ hem de Ortaçağ öğelerine yer verilmektedir. Mora yakın kırmızı camdan üretilen ve Bizans boyalı cam işlemeciliğinin günümüze sağlam ulaşan tek örneği olan bu kadeh üzerinde yedi madalyon bulunmaktadır. Bu yedi madalyon üzerinde antik sütunlar arasında çıplak veya Antik Çağ kıyafetleri giyen atlet ve savaşçı figürlerine yer verilmektedir. Figürlerin pozları Antik Yunan kaplarındaki üslubu andırırken tüm öğeler yine Antik Çağ zannatkarlarının yaptığı gibi aynı renk kullanılarak resmedilmiştir. Kıvrımlı iki kulpunun her birinde birer mavi değerli taş bulunan kadehin tabanında ve ağız bölümünün iç tarafında dönemin Bizans ipeklilerinin süslemelerinde de gördüğümüz, Arap harfleri takilt edilerek oluşturulan ve pseudo-kufi olarak adlandırılan gümüş yaldızlı süslemelere yer

of Constantine VII Porphyrogennetos, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 48.

[180] Dickran Kouymjian, "The Eastern Case: The Classical Tradition in Armenian Art and the Scaenae Frons", *Byzantium and the Classical Tradition*, 1981, s. 159-160; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", ss. 183-184; Maguire, "Epigrams, Art, and the 'Macedonian Renaissance'", s. 105; Hanson, The Rise and Fall of the Macedonian Renaissance", s. 339; Bollok, "Comparing the Carolingian and Middle Byzantine Artistic Revivals", s. 55.

verilmektedir. Günümüz sanat tarihçileri kadeh ile imparator arasındaki bağı VII. Konstantinos'un 940 yılında Bitinya'da bulunan Olimpos Dağı'nda (günümüzde Uludağ) yaşayan dostu Kyzikos Metropoliti Theodoros'a yazdığı bir mektup sayesinde kurmuşlardır. Mektubunda Theodoros'a kendisine gönderdiği dağ sebzeleri ve kadeh için teşekkür eden Konstantinos "Arap kadehi" olarak isimlendirdiği bu kadehin rengarenk süslemelerinden, pürüzsüzlüğünden ve ince işçiliğinden çok etkilendiğini ve yemek yerken ve uykuya dalmadan önce bu kadehten şarap içmekten büyük keyif aldığını belirtir[181] (Bkz. Ek 15, 16, 17).

Günümüzde bazı sanat tarihçileri 1930'larda ilk olarak Weitzmann tarafından ortaya konulan ve 1960'larla beraber Bizans tarihçileri tarafından yaygın olarak kullanılmaya başlanan Makedonya Rönesansı terimine eleştirel yaklaşmaktadırlar. Bu araştırmacılar Makedonya Rönesansı terimini metinlerinde tırnak içinde kullanmakta veya bu terimden bahsedecekleri zaman önüne "sözde" ibaresini şerh olarak koymaktadırlar. Ancak bu eleştiriler daha çok sanat tarihine özgü teorik tartışmalara dayanmakta, örneğin Makedonya Rönesansı ile İtalyan Rönesansı arasında oluşturulan çağrışımlara itiraz edilmekte ve iki Rönesans arasındaki nitelik ve niyet farklarına dikkat çekilmektedir. Makedonya Rönesansı terimine temkinle yaklaşan araştırmacılar Batı Rönesansı'nın aksine onuncu yüzyıl Bizans eserlerinde gözlemlenen karakteristiklerin bir canlanmaya veya yeniden keşfe değil bir devamlılığa

[181] Charles Rufus Morey, "The `Byzantine Renaissance'", *Speculum*, C. 14, S. 2 (1939), ss. 139-140. Makedonya Rönesansı etkisi yalnızca imparatorluk başkentinde ve üretilen küçük nesnelerde gözlemlenmemektedir. Onuncu yüzyıldan günümüze ulaşmış olan Bizans yapılarının önemli bir bölümü imparatorluğun doğu bölgelerinde bulunmaktadır ve bu örneklerde de Makedonya Rönesans'ının izlerine rastlanabilmektedir. Bu manzaraya bakarak Makedonya Hanedanının başlattığı "Rönesans"ın yukarıdan aşağı ve merkezden çevreye yayılarak toplumun her kesiminden katılımcılar bulduğu sonucuna varmak mümkün görünmektedir. Bkz Maria Panayotidi, "The Character of Monumental Painting in the Tenth Century. A Question of Patronage", *Konstantinos 7. ho Porphyrogennetos kai he epoche tu: 2. Diethnes Byzantinologike Synantese, Delphoi, 22 - 26 Iuliu 1987 ; Constantine VII Porphyrogenitus and his age,* Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, ss. 287-288,304-308, 330-331. Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", ss. 183-184; William Gudenrath vd., "Notes on the Byzantine Painted Bowl in the Treasury of San Marco, Venice", *Journal of Glass Studies*, C. 49 (2007), ss. 57, 60-61. Ioli Kalavrezou, "The Cup of San Marco and the 'Classical' in Byzantium", *Late Antique and Medieval Art of the Mediterranean World*, ed. Eva R. Hoffman, Oxford: Blackwell, 2007, ss. 273-276, 281-282. Adam Bollok da Makedonya Rönesansını merkezden çevreye yayılan bir etki olarak ele almaktadır. Bkz. Bollok, "Comparing the Carolingian and Middle Byzantine Artistic Revivals", s. 70; Masterson, "Desire, Dreams, and Visions", ss. 143,155.

işaret ediyor olabileceği ve Batıdaki muadilinin aksine zihniyet dünyasında da yansımaları bulunabilen bir değişikliğe değil bağlamından kopuk ve yüzeysel şekilde biçimlerin tekrarlanmasından ibaret bir klasisizm olarak ele alınabileceği gibi karşı tezler ileri sürmektedirler[182]. Sanat tarihçileri ayrıca Makedonya Rönesansı teriminin onuncu yüzyılda Bizans sanatında gözlemlenen değişimleri imparatorluğun bu dönemde ilişki içerisinde olduğu Karolenj ve Abbasi devletleri gibi muhataplarında yaşanan kültürel gelişmelerinden bağımsız biçimde yalnızca Bizans'ın iç dinamikleriyle açıkladığı için eleştirmektedirler. Bu eleştiriyi yöneltenler benzer klasik öğelerin 800'lerden başlayarak İtalya'da bulunan kimi kilise süslemelerinde de kullanıldığını ve klasik öğelerin yeniden kullanımının İtalya ve Bizans'ta eş zamanlı olarak başlamış olabileceğini, hatta muhtemelen bu konuda esas öncülüğü İtalya'nın üstlenmiş olabileceğini ileri sürmektedirler. Bu düşünceye göre Şarlman döneminden beri Roma İmparatoru unvanı için rekabet içerisinde olan Karolenj ve Bizans İmparatorlukları arasında yaşanmakta olan siyasi çekişme sanat alanında da klasik miras öğelerini sahiplenme yarışı halinde kendini göstermiş ve böylece Karolenj Aydınlanması ve Makedonya Rönesansı olarak adlandırılan yeniden keşif hareketleri ortaya çıkmıştır. Bir diğer itiraz noktasını ise Makedonya Rönesansı teriminin çoğunlukla VII. Konstantinos dönemiyle bağdaştırılıyor olmasıdır. Bu görüşe göre Bizans İmparatorluğu'nda sanatsal canlanma dokuzuncu yüzyılın sonunda yaşanmaya başlayan siyasi ve iktisadi istikrar sonucunda başlamış, onuncu yüzyılın başında "Bilge" VI. Leon döneminde olgunlaşıp zirveye çıkmış, VII. Konstantinos ise bunu yalnızca sürdürmüştür. Ancak Liudprand'ın seyahatnamesi gibi yazılı kaynaklarda VII. Konstantinos'un sanatsal faaliyetlerine fazlaca değinilmesi sebebiyle modern tarih yazıcılığında Makedonya Rönesansı ve VII. Konstantinos birlikte anılır hale gelmişlerdir[183]. Ihor Sevcenko gibi kimi araştırmacılar ise

[182] Herbert Hunger, "The Classical Tradition in Byzantine Literature: The Importance of Rhetoric", *Byzantium and the Classical Tradition,* ed. Margaret Mullett, Roger Scott, Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham, 1981, s. 35; Maguire, "Epigrams, Art, and the 'Macedonian Renaissance'", s. 105; Ruth Webb, "A Slavish Art? Language and Grammar in Late Byzantine Education and Society", *Dialogos,* S. 1 (1994), ss. 97-98. Makendonya Rönesansı ile alakalı teorik itirazlar için bkz. Hanson, The Rise and Fall of the Macedonian Renaissance", ss. 339, 341-347. Manolis Bourbouhakis, "Byzantine Literary Criticism and the Classical Heritage", *The Cambridge Intellectual History of Byzantium,* ed. Anthony Kaldellis, Niketas Siniossoglou, Cambridge University Press, 2017, s. 114; Bollok, "Comparing the Carolingian and Middle Byzantine Artistic Revivals", s. 55.

[183] Bollok, "Comparing the Carolingian and Middle Byzantine Artistic Revivals", ss. 55-91.

Makedonya Rönesansı teriminin kapsamının Antik Çağ biçimlerine değil Geç Antik Çağ ve Erken Bizans biçimlerine dönüş olarak daraltılması gerektiğini savunmaktadırlar[184]. Ancak daha çok sanat tarihine dair terminoloji, metodoloji ve teorilere içkin olan bu itirazlar Makedonya Hanedanı döneminde Antik ve Geç Antik çağların biçim ve üslubunu canlandırmaya yönelik bilinçli bir politika izlendiği gerçeğini değiştirmemektedir ve bu terim mevcut çalışmanın amaçları açısından açıklayıcılığını korumaktadır.

Peki Makedonya Hanedanını böyle bir politika izlemeye iten sebepler nelerdi? Makedonya Hanedanının menşei imparatorlukta uygulanan bu politikaların en önemli sebeplerinden biriydi. Hanedanın kurucusu Basileios'un karanlık geçmişinden doğan bir meşruiyet sorunu söz konusuydu. Basileios seçkin bir soydan gelmiyordu. İyi bir eğitim alamamıştı. Tahta çıktığında okuma yazması dahi yoktu ve önemli olduğunu düşündüğü eserleri yüksek sesle okutarak onların hakkında fikir sahibi olabilmiş ve ancak ilerleyen yaşlarında okumayı öğrenebilmişti. Fiziksel gücü, güreş ve at yetiştiriciliği gibi konulardaki yetenekleri sebebiyle imparator III. Mihail'in dikkatini çekip en yakın adamlarından biri haline gelmiş ve bir suikast düzenleyerek imparatoru ortadan kaldırarak yerine geçmişti. Geçmişinin sönüklüğü ve karıştığı cinayetin yanı sıra imparatorun sağlığında onun metresi ile evlenmiş olduğu için Basileios'un çocuklarının aslında III. Mihail'e ait olduğu dedikoduları vardı. Seçkin bir kökenden yoksun olan Makedonya Hanedanı bilge imparatorlar yetiştirmeyi yoksun oldukları prestiji elde etmenin bir yolu olarak görmüş ve kendisini İkona Kırıcılık döneminin sevilmeyen imparatorlarının öncesi ile özlem duyulan Geç Roma döneminin prestijli imparatorlarının hatırası ile özdeşleştirmeye çalışmıştı[185].

[184] Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", ss. 183-189.

[185] Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 588; Markopoulos, "Constantine the Great in Macedonian Historiography", s. 160; Michael Featherstone, "De Cerimoniis: The Revival of Antiquity in the Great Palace and the 'Macedonian Renaissance'", *The Byzantine Court : Source of Power and Culture [2nd International Sevgi Gonül Byzantine Studies Symposium, Istanbul 21-23 June 2010]*, ed. Nevra Necipoğlu, A. Ödekan, E. Akyürek, İstanbul: Vehbi Koç Vakfı, 2013, s. 141; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 187-188, 194-195; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 597; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 121.

Bizans'ın Tanrı merkezli dünya anlayışı içerisinde hükümdarı ve tebaasının doğru yolda olması Tanrı'nın lütfuna layık olacakları anlamına geliyordu. Günümüz dünyasında fazlasıyla manevi bir kaygı gibi görünen bu kavrayış o dönemin zihin yapısına göre aynı zamanda son derece pratik ve siyasi bir kaygıydı. Çünkü Tanrı'nın rızasını kazanmak aynı zamanda devlet işlerini yeniden yoluna koyulmasının birinci koşulu olarak görülüyordu. Dönemin Bizans kavrayışına göre İkona Kırıcılık dönemi imparatorlarının doğru yoldan çıkarak Tanrı'nın lütfundan mahrum kalması sonucu devlet askeri hezimetlere uğramıştı. Yoldan çıkan imparatorlar ayrıca imparatorluğun en tahsilli kesimleri olan başkentin münevverlerine, ruhban sınıfına ve keşişlere zulmetmiş ve bu kesimlere duyduğu nefret sebebiyle eğitime ve entelektüel yaşama sırt çevirmiş, bu yüzden cehalet artmıştı. Dolayısıyla kültürel yaşamı yeniden canlandırmak imparatorlukta özlem duyulan eski düzenin yeniden tesis edilmesi anlamına gelecekti ve başa geçen yeni hanedanın yönetimine gösterilen rıza da artacaktı[186].

I. Basileos'un tahta çıkışından iki sene sonra bu çabaların kısa sürede meyvesini vermeye başladığı görüldü. 869 yılında Konstantinopolis'te toplanan Dördüncü Kilise Konsili'nde I. Basileios Konstantinopolis'in kurucusu ve ilk Hristiyan Roma İmparatoru I. Konstantinos'a gönderme yapılarak "yeni Konstantin", eşi Eugenia İngerina ise I. Konstantinos'un Hristiyan annesi, kutsal topraklara yaptığı hac ziyaretinde sırasında kurdurduğu kiliselerle ve Gerçek Haç'ı bularak Konstantinopolis'e getirmesiyle ünlü İmparatoriçe Helena'ya istinaden "yeni Helena" olarak selamlanıyorlardı[187].

---

[186] Roger D. Scott, "The Classical Tradition in Byzantine Historiography", *Byzantium and the Classical Tradition*, ed. Margaret Mullett, Roger Scott, Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham, 1981, s. 71; Paul Magdalino, "The Bath of Leo the Wise and the 'Macedonian Renaissance' Revisited: Topography, Iconography, Ceremonial, Ideology", *Dumbarton Oaks Papers,* C. 42 (1988), s. 115; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 194-195.; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 597.

[187] Grierson, Mango, Ihor Sevcenko, "The Tombs and Obits", ss. 20-21; Markopoulos, "Constantine the Great in Macedonian Historiography", ss. 160-161; Athanasios Markopoulos, "Roman Antiquarianism: Aspects of the Roman Past in the Middle Byzantine Period (9th–11th Centuries)", *Proceedings of the 21st International Congress of Byzantine Studies, London, 21 –26 August 2006, 1. Plenary Papers*, ed. Elizabeth Jeffreys, Burlington: Aldershot, 2006, s.286; Featherstone, "The Revival of Antiquity", s. 141; Featherstone, "Basileios Nothos as Compiler", s. 354. Makedonya Hanedanının özlem duyulan Roma geçmişiyle özdeşlik kurma çabaları içerisinde I. Konstantinos'a öykünme önemli bir yer tutar. Bazı araştırmacılar hanedanın bu eğilimi tanımlamak için "Konstantinizm" terimini kullanmayı uygun görmektedirler. Bu eğilim hanedanın son erkek

Kültürel ve sanatsal faaliyetleri meşruiyeti ve propaganda amaçları için elzem olarak gören Makedonya Hanedanı mensuplarının önündeki en acil görevlerden biri ikona kırıcılar tarafından dini tasvirlerden arındırılan ve geçen yüzyıllar zarfında eskiyen, ilgisizlikten ve deprem gibi doğal afetler sebebiyle yıkılmaya yüz tutan kiliselerin restore edilmesi ve yeniden süslenmesiydi[188]. Hem Makedonya Hanedanının meşruiyet arayışıyla gözlerini geçmişe dikmesi hem de imparatorluğun geçmişine duyulan özlem sebebiyle tüm bu yenileme çalışmalarına damgasını vuran hissiyat yeni bir şeyler ortaya koyma heyecanından ziyade geçmişte kaybedilenleri yerine koyma arzusu oldu. Sonuç imparatorluğun altın çağı olarak tahayyül edilen altıncı yüzyıla ait biçimlerin taklit edilmesiydi. Kiliselerin iç süslemelerinde bu dönemin üslubu büyük ölçüde tekrar edildi ve mimaride kubbeli yapıların egemenliği sürdü. Ancak altıncı yüzyıldan buyana imparatorluğun kaynakları ciddi ölçüde azalmıştı. Bu yüzden yapıların ölçeği küçüldü ve süslemelerde kimi zaman eski dönem yapılarının renkli mermerden yapılmış levhaları ve sütunları yeniden kullanıldı. Senato binası ve Zeuxippos hamamları gibi kentin en eski yapılarında kullanılmış heykeller, imparatorluğun çeşitli bölgelerinde bulunan antik lahit ve tapınaklardaki frizler yeni inşa edilen veya tadilattan geçirilen binaların süslemelerinde kullanılmak üzere taşındı.

mensubuna dek süren I. Konstantinos'un Havariyun Kilisesi'nde bulunan mozolesine defnedilme terchihi gibi uygulamalarda kendini göstermektedir. Bkz. Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 597-598. Athanasios Markopoulos, "Voices from the Center / Constantine VII Porphyrogennetos and the Macedonian Dynasty in Contemporary Historiography / With an Appendix: Three Letters from Romilly J. H. Jenkins to Gyula Moravcsik", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 26. "Konstantinizm" ilerleyen bölümlerde inceleneceği gibi ailesinin kökenini I. Konstantinos'a dayandırmaya çalışan ve pek çok metninde kendisi ile bu imparator arasında özdeşlik kurmaya çabalayan VII. Konstantinos'un eserlerinde en belirgin biçimde gözlemlenebilmektedir.

[188] İsa'nın, Meryem Ana'nın, bir azizin, önemli bir din adamının veya bir meleğin resmedildiği dini tasvirler olan ikonalar, ikona kırıcılık dönemi öncesinde kiliselerde, mezarlıklarda, devlet törenlerinde kullanılan, paraların üzerine basılan ve ibadet etme, korunma ve şifa bulma gibi pek çok amaçla evlerde de bulundurulan gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiş nesnelerdi. Basit bir tahta panelin boyanması ile oluşturulan gösterişsiz ve ucuz örnekleri olduğu gibi değerli madenler, kıymetli taşlar veya fildişi gibi malzemeler kullanılarak hazırlanan son derece maliyetli ikonlara da rastlama mümkündü. Hem dini kitaplarda hem de ibadethanelerde inananların çoğunluğunu oluşturan okuma yazma bilmeyenlerin dini metinleri kavrayabilmeleri için görsel anlatıma başvuruluyordu ve dini tasvirler "okuma bilmeyenlerin İncil'i" olarak nitelendiriliyorlardı. Eski Ahit'in ve İslam'ın dini tasvirler ile ilgili yasaklarından esinlendiği düşünülen ikona kırıcılık döneminde ise, putperestlikten uzak durarak özellikle Müslümanlar ile yapılan savaşlarda tanrının onayını ve desteğini almak gayesiyle 730 -787 ve 815-843 yılları arasında iki kez dönemin imparatorları tarafından ibadethanelerde haç dışında herhangi bir dini sembol bulunması yasaklanmıştır. Bu dönemde dini tasvirlerin ibadet amacıyla kullanılmasını savunanların, bu uygulamayı sürdürenlerin ve dini tasvirleri üretenlerin sert bir şekilde cezalandırıldığı bilinmektedir. Bkz. Herrin, *Bizans*, ss. 150-155, 160-166.

Süslemelerde yer verilen resimler de dönemin koşullarına göre yeniden biçimlendi. Küçülen kilise ölçekleriyle beraber tasvirlerin temaları da daralarak Hristiyanlığın önemli bayramları ve hiyerarşik biçimde resmedilen önemli din adamlarıyla sınırlandı. Bizans tarihi orta döneminin kültür alanındaki etkinliği doğu Slavlarının Hristiyanlaştırılması ve imparatorluğun etkisinin bu bölgeye doğru genişletilmesi faaliyetleriyle kesişmişti. Dolayısıyla Bizans'ta bu dönemde norm haline gelen sanat biçimleri bu halkların sanatı için de bir bakıma standartları belirlemiş oluyordu. Makedonya Hanedanı mensuplarının bu alandaki etkinliği VII. Konsatantinos'un saltanatının sonuna dek sürdü. Hanedanın gelecek kuşakları sanat hamiliğinden ziyade askeri faaliyetlere odaklanmayı tercih etmiş veya odaklanmak durumunda kalmış gibi görünmektedir. Konstantinos'un saltanatından sonra on birinci yüzyılın ikinci çeyreğine dek Bizans'ta buna benzer bir "Rönesans" yaşanmayacaktı[189] .

Dönemin pek çok kaynağında I. Basileios döneminden başlayarak VII. Konstantinos dönemine kadar süren bu hummalı yenileme çalışmalarının izdüşümlerine rastlamak mümkündür. Mevcut çalışmanın *Vita Basilii Imperatoris*'e ayrılan bölümünde tüm detayları ile ele alınacağı üzere, VII. Konstantinos döneminde kaleme alınan bu eserde I. Basileios tarafından yenilenen ve inşa edilen mimari yapıların ayrıntılı ve uzun betimlemelerine yer verilir. Bu esere göre Basileios Ayasofya, Havariyun, Pege'de bulunan harap durumdaki Meryem Ana, Sigma, Aurelianae bölgesinde bulunan Aziz Stefanos, Strobilos'ta ve Makedonya'da bulunan Vaftizci Yahya kiliseleri gibi pek çok kiliseyi tadilattan geçirmiş veya temellerinden yeniden ayağa kaldırmıştır[190]. Eser imparatorun en önemli eseri olarak tabir ettiği Nea Ekklesia'nın detaylı bir betimlemesini sunarken ayrıca hükümdarın inşa

[189] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, s. 181-183; Magdalino, "The Bath of Leo the Wise", ss. 101-102. Maria Panayoditi Ayasofya'nın onuncu yüzyıla tarihlenen mozaiklerinin çoğunun aynı zamanda VII. Konstantinos'un çocukluğuna denk gelen bu yıllara tarihlendirmektedir. Bkz. Panayotidi, "The Character of Monumental Painting", ss. 287. Featherstone, "Space and Ceremony", s. 598; Magdalino, "Constantinople in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos", ss. 45-48.

[190] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, 312-1453, ss. 192-194; Ihor Sevcenko (çev.), *Chronographiae quae Theophanis continuati nomine fertur liber quo Vita Basilii Imperatoris amplectitur*, Berlin / Boston: De Gruyter, 2011, ss. 267-273.

ettirdiği imparatorluk konutlarına, çeşitli amaçlarla saraya eklenen hizmet binalarına, Konstantinopolis kenti dışındaki inşa ve tadilat çalışmalarına değinmekte ve tüm bunlar haricinde I. Basileios tarafından kurulan veya durumu iyileştirilen hayır kurumu sayısının da yüzün üzerinde olduğunu iddia etmektedir[191].

Bu dönemde ayrıca şair Rodoslu Konstantinos I. Basileios'un Havariyun Kilisesi'nde gerçekleştirdiği tadilat üzerine bir metin kaleme almış ve imparatorun Pege'deki Meryem Ana Kilisesi'nde gerçekleştirdiği yenileme çalışmalarını anlatan *De sacris aedibus Deiparae ad Fontem* başlıklı bir anonim metin günümüze ulaşmıştır. Rodoslu Konstantinos'un aktardıklarına göre tavanı altın mozaiklerle kaplanan kilisenin diğer bölümleri renkli mermerlerle kaplanmıştı. Beş kubbeli kilisenin en yüksek kubbesi olan merkezi kubbesinde İsa'nın yanı sıra Meryem Ana ve havarilerin tasvirleri yer alıyordu. Kilisenin kubbelerin altında kalan bölümleri ise Cebrail'in Meryem Ana'ya İsa'nın gelişini müjdelemesinden başlayarak peygamberin İncil'de anlatılan yaşam öyküsünün neredeyse belli başlı tüm olaylarını betimleyen zengin ve canlı tasvirlerle süslenmişti. *De sacris aedibus Deiparae ad Fontem* başlıklı metin ise I. Basileios'un depremden hasar gören Pege'deki kilisenin kalıntılarını tamamen yerle bir ederek binayı daha büyük ölçekte yeniden inşa etmeye niyetlendiği ancak daha sonra fikrini değiştirerek yalnızca hasarlı bölümleri onardığı bilgisini verir. Bu metinde ayrıca mozaik işlemeler yapılırken merdivenden düşen işçilerin Meryem Ana tarafından mucizevi şekilde kurtarılışına ve yere düşmesine rağmen parçalanmayan ve çalındığında kendiliğinden yerine geri dönen bir Cebrail tasvirine dair rivayetlere yer verilir. Bu iki kaynak da hem Basileios'un İkona Kırıcılık dönemi sonrası kiliseleri yeniden inşa edip tasvirlerle süsleme konusunda gösterdiği yoğun çabanın kapsamı hem de bu çabalar etrafında inşa edilen efsanevi anlatıların maiyeti hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır[192].

---

[191] Mango, *The Art of the Byzantine Empire, 312-1453*, ss. 192-199, 299-305; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 265-281, 283-287, 289-299, 305-309.

[192] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 199-202; Ann Wharton Epstein, "The Rebuilding and Redecoration of the Holy Apostles in Constantinople: A Reconsideration", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, C. 23, S. 1 (1982), s. 85; Maguire, "Style and Ideology in Byzantine Imperial Art", s. 220; C. Mango, M. Vickers, E. D. Francis, "The Palace of Lausus at Constantinople and Its Collection of Ancient Statues",

VI. Leon da dini yapıların ve imparatorluğun iktidar mekanlarının inşa ve dekorasyonu konusunda hanedanın kurucusu ve babası olan I. Basileios'un göstermiş olduğu titizliği sürdürmüştü. Leon Konstantinopolis kentinin güney bölümünde çıkan bir yangınla yerle bir olan Havari Aziz Thomas Kilisesi'ni yeniden yaptırmış ve hayatını kaybeden eşi Theophano için Havariyun Kilisesi yakınlarında onun adını taşıyan bir kilise inşa ettirmişti. İmparator ayrıca Aziz Lazarus adına Topoi bölgesinde ileride hadımlar için bir manastır olarak hizmet edecek bir kilise yaptırmış ve Aziz Lazarus ve Maria Magdalena'nın naaşlarını bu kiliseye nakletmişti[193]. Leon kaleme aldığı söylevlerinde de kiliselerin mimarisine ve süslemelerine dair hayranlık ifade eden, titiz ve edebi bir dille kaleme alınmış, detaylı ve uzun pasajlara yer vermiştir. Leon aynı zamanda kendi döneminde yayınlanan *To Eparkion Biblion* isimli kanun metninde inşaat faaliyetlerini düzenlemeyi ve iyileştirmeyi amaçlayan ve meydana getirilen eserleri kalıcı kılabilme kaygısını ortaya koyan maddelere yer vermiştir. Bu maddelerden birinde şu ifade yer almaktadır: "Temellerin bozuk ve binaların çarpık ve veya yamuk olmaması için tuğladan yapılmış duvar, kubbe veya kemer inşa edeceklerin büyük bir şaşmazlığa ve tecrübeye sahip olması gerekir. Çünkü eğer on yıl içinde Tanrıdan kaynaklı bir sebep olmaksızın çökme gerçekleşirse binayı inşa eden kendi imkânlarıyla yerine yenisini koymakla yükümlü olacaktır". Dönemin kaynakları ayrıca Leon'un Pege'deki Meryem Ana Kilisesi'nde ve Aziz Demetrius'un Selanik'te bulunan türbesinde gerçekleştirdiği tadilatlardan ve her iki yapının zengin süslemelerinde cömertçe kullanılan değerli taşlar, mozaik ve mermer gibi malzemelerin güzelliğinden övgüyle söz etmektedirler[194]. Leo Choirosphaktes'in VI. Leon tarafından saray içinde inşa edilen bir hamamı betimlemek için kaleme aldığı şiirini inceleyen Paul Magdalino yapının dekorasyonu için seçilen antik sembollerin hanedanın politik propagandası için nasıl kullanıldığını yorumlar ve Makedonya Rönesansının ardında yatan düşünce biçimine ışık tutar. Hamam içerisindeki tasvirinde VI. Leon, çevresini saran dört ırmak, ötücü kuşlar, aslan ve yılan gibi hayvanlar ve su perileri, nehir tanrıları ve grifonlar gibi mitolojik varlıklarla beraber resmedilmektedir.

Journal of the History of Collections, C. 4, S. 1 (t.y.), ss. 92; Joviet-Levy, "Hükümdarın Varlığı ve Çeşitli Figürleri", ss. 374-375.

[193] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 167, 175; Staffan Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 203, 210-211.

[194] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 202-207; Magdalino, *Ortaçağda İstanbul,* s. 25.

Magdalino'nun yorumuna göre, resmedilen dört ırmak cennetin dört ırmağını ve dört havarinin kutsal bilgeliğini simgelemektedir. Su perileri ve nehir tanrıları da bu bilgeliğin kişileştirilmiş halleridir ve bu bilgelik sembollerinin ortasında kılıcını çekmiş olarak resmedilen, kendisi de bilge lakabı taşıyan, VI. Leon tüm bu bilgeliğe hükmederken görünmektedir. Irmakların aynı zamanda siyasi ve askeri çağrışımları da vardır. Hristiyan Roma İmparatorluğunun altın çağlarından birinin sembolü olan ve büyük imar projeleri ve kapsamlı kanun derlemeleriyle VI. Leon'un ve diğer Makedonya Hanedanı imparatorlarının örnek aldıkları ve kendileriyle özdeşlik kumaya çalıştıkları I. Justinianos'un imparatorluğunun sınırları Nil, Fırat ve Tuna Nehirlerine dek uzanıyordu. Makedonya Hanedanı imparatorları da şimdi imparatorluğu bu nehirlere dek yeniden genişletme iddiasını tarihsel bir ülkü olarak benimsiyorlardı. Tasvir edilen ötücü kuşlar imparatorun ve çevresinde topladığı hatiplerin söylev becerisini, aslan Leon'un adının aslan anlamına gelmesi hasebiyle impatorun kendisini, yılan imparatorun bilgeliğini, Grifon ise astronomi ve astroloji konusundaki ilgisini ve ustalığını temsil etmekteydi[195].

Theophanes Continuatus ve Liudprand'ın *Antapodosis*'i gibi eserlerde dedesinin ve babasının örneğini izleyen VII. Konstantinos'un benzer faaliyetlerine değinilmektedir. Liudprand'ın sarayda VII. Konstantinos'un huzuruna çıkarıldığında ve imparatorun ziyafetine katıldığında edindiği izlenimler daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınmıştı. Diğer kaynağımızın aktardıklarına gelecek olursak, *Theophanes Continuatus*'a göre VII. Konstantinos artık oldukça yıpranmış bulunan imparatorluk kostümlerini, sancakları, taçları ve diğer hükümdarlık alametlerini tadilattan geçirtmiş, sarayın deniz surları tarafında kalan, bir konut, bir rıhtım ve bir iskeleden oluşan Bucoleon isimli bölümünü ise çeşitli yerlerden getirttiği heykelleri yerleştirerek ve bir balık havuzu yaptırarak süslemişti[196]. İmparator ayrıca kendi hükümdarlık döneminde yoğun olarak kullanılan on dokuz sedirli tören ve yemek salonunun çatısını tamir ettirmiş ve parlak bir tavan bezemesi

[195] Magdalino, "The Bath of Leo the Wise", ss. 97, 105-110.
[196] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 25: Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", ss. 207-208.

ile süslemişti. Tavanda oluşturulan sekizgen oyukların içine perforaj ve oyma yöntemleriyle ağaç figürleri, asma yaprağı ve filizi desenleri işlenmişti. Konstantinos ayrıca I. Basileios tarafından inşa ettirilen Havari Pavlos Şapeli'ndeki eski heykelleri kaldırtmış ve yerine bunların altından yapılmış birer kopyalarını koydurtmuştu. *Theophanes Continutatus* imparatorun resim ve diğer sanat dallarındaki becerisinden övgüyle söz ettikten sonra Konstantinos'un sanatçıların ve zanaatkârların çalışmalarını yakından takip ettiğini ve taş oymacıların, inşaatçıların, altın varak, gümüş işleme ve demircilikle meşgul olanların çalışmalarına müdahale ederek yanlışlarını düzelttiğini belirtmektedir[197]. Bu bilgiden hareketle Konstantinos'un inşa ve tadilat faaliyetlerinde yalnızca bir hami rolü oynamadığı, bu çalışmaları bizzat takip ederek gerekli gördüğünde yanlışları kendi düzeltecek kadar dikkatli ve etkin bir biçimde çalışmalara dahil olduğu çıkarımında bulunmak mümkündür. İmparatorun ayrıca bir hastaneyi tadilattan geçirdiği, yapıya yeni binalar eklediği ve yeni gelirler bağışladığı bilinmektedir. *Theophanes Continuatus*'ta bu hastanenin adı zikredilmez ve yalnızca bir azize adanmış olduğu belirtilir. Eserde anılan hastanenin hangi hastane olduğu konusunda araştırmacılar arasında fikir ayrılığı bulunmaktadır. Arnold Toynbee bu hastanenin dördüncü veya altıcı yüzyılda cüzzamlıların bakımı için kurulan Zotikos Hastanesi olduğunu düşünürken eserin tercümesini yapan Dennis Sullivan söz konusu hastanenin Ayasofya ile Aya İrini kiliseleri arasında düşkünler evi olarak inşa edilen Sampson Hastanesi olduğunu savunmaktadır[198].

I. Romanos'un patriklik görevini üstlenen oğlu Theophylaktos'un ölümünden sonra onun saray içinde atları için inşa ettirdiği ahırlar VII. Konstantinos tarafından yaşlılar için hizmet veren bir bakım evine dönüştürülmüştür ve burada kalan herkese yıllık gıda ve kıyafet

[197] Mango, *The Art of the Byzantine Empire,* ss. 207-208; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 29; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 87; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* s. 5; Anthony Cutler, "The Memory Palace of Constantine Porphyrogenitus", *Memory & Oblivion*, Springer, Dordrecht, 1999, s. 694; Featherstone, "Olga's Visit to Constantinople", s. 242; Featherstone, "The Revival of Antiquity", s. 143; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 604; Littlewood, "Saray Bahçeleri", ss. 53, 56.

[198] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 27; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 85; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* ss. 20, 223; Demetrios J. Constantelos, *Byzantine Philantrophy and Social Welfare,* Aristide D. Caratzas Publisher, New York, 1991, ss. 123-125.

yardımında bulunulmuştur[199]. İmparator yalnızca eski binaları tadilattan geçirmek ve yeniden dekore etmekle yetinmemiştir. Her ne kadar bu binaların adları ve yerlerini belirtmese de *Theophanes Continuatus* VII. Konstantinos'un oğlu II. Romanos kullanımına özel pek çok yeni bina inşa ettirdiğini belirtmektedir[200]. *Theophanes Continuatus* VII. Konstantinos'un ayrıca Heria denilen bir bölgede, Khalkedonluların mezarlığının bulunduğu, yazın ve kışın hoş esintilerle ziyaretçilerini mest eden bir yere bazı saraylar yaptırdığından söz eder. Araştırmacılar bahsedilen bölgenin Asya yakasında bulunan Hieria (günümüzde Fenerbahçe) olduğunu ve sözü geçen yapıların bölgeye I. Justinianos tarafından inşa edilen saraya yapılan eklemeler olduğunu düşünmektedirler[201].

İmparator ayrıca Havariyun Kilisesi yakınlarında Ortodoks Kilisesi tarafından azize olarak kabul edilen VI. Leon'un ilk eşi İmparatoriçe Theophanos anısına bir şapel inşa ettirmiş ve Theodoros Belonas adlı bir şahsı bu şapelin inşasına yaptığı katkıdan dolayı patrikios unvanı ile ödüllendirmiştir[202]. İmparator eşi Helena'nın Petrion bölgesinde (günümüzde Unkapanı yakınları) yaptırdığı kendi adını taşıyan düşkünler evi ve misafirhane için ise bolca gelir ve mülkler bağışlamıştır[203].

Theophanes Continuatus, VII. Konstantinos'un babası VI. Leon'un Büyük Saray'ın kuzey doğu tarafına inşa ettirdiği, bakımsızlık sebebiyle geriye yalnızca temelleri kalmış olan hamamı daha genişletilmiş bir halde yeniden inşa ettiğini belirtirken, Lekapenoslar döneminde kültür varlıklarının ilgisizlik yüzünden zarar gördüğü vurgusunu da

[199] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 29; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 87; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* ss. 20, 223.
[200] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 29.
[201] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 31; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 89.
[202] Belonas daha sonra eparkhos görevine getirilecek ve kentin babası unvanıyla onurlandırılacaktı. Bkz. Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 33, 47; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", ss. 83, 91.
[203] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 43; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 89; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* ss. 20, 223.

yinelemektedir [204]. Bir yangınla yerle bir olmasının ardından VI. Leon tarafından yeniden inşa ettirilen Aziz Thomas Kilisesi yakınlarında VII. Konstantinos devrinde bir yangın daha çıkar ve kilisenin sütunlu girişini tahrip eder. Esere göre imparator bölgede evleri yanan vatandaşların konutlarını yeniden inşa ettirirmiş ve tebaasının sevgi ve minnetini kazanmıştır[205].

Theophanes Continuatus, Konstantinos'un eserleri arasında ayrıca sarayın Krisotriklinos adlı bölümü için yapılmış gümüş kapılar ile imparatorluk konuklarını ağırlamak için yaptırılan renkli taşlarla bezeli, gümüş bir yemek masasını saymaktadır. Yazarın ifadesiyle bu masayı izlemek misafirler için servis edilen yemeklerden daha keyifli bir ziyafet sunmaktadır. Krisotriklinos bölümünün dekorasyonu için duvarlar "burasını tomurcuklanan, hoş kokulu bir gül bahçesine çeviren" renkli mozaiklerle kaplanmış ve daha iyi bir görünüm sağlamak amacıyla salonun tüm duvarlarını dolaşan gümüş bir saçaklık eklenmişti. İmparator odasının önüne ise somaki taşından bir muhafız kulübesi ve mermer sütunlarla çevrili bir havuz yaptırmıştı. Havuzun su çıkışı ise başını yana çevirmiş ve pençeleri arasında bir yılan tutan gümüş bir kartal heykeliyle süslenmişti. Odanın sahanlığı da imparatorun emri üzerine mozaik tasvirlerle bezenmişti. *Theophanes Continuatus* son olarak Konstantinos'un Ayasofya'nın süslenmesi için sarf ettiği çabalara değinmektedir; "Burayı her ziyaret ettiğinde Tanrının önüne eli boş çıkmak istemediği için altın, inci, değerli taş veya kıymetli kumaşlarla kaplı nesnelerden oluşan cömert bağışlarla minnetini gösterirdi. Bu nesneler kendilerini sunan imparator Konstantinos'un adını duyurmakta ve kutsallar kutsalına güzellik ve ihtişam katmaktadırlar"[206].

---

[204] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 45-47. VII. Konstantinos'un yeniden inşa ettirdiği VI. Leon'a ait bu hamamlar ileride, İmparator I. İoannnes Tzimiskes döneminde, imparatorun Chalke Kapısı'na kendi mezarı olarak hizmet etmek üzere bina ettirdiği şapel için inşaat malzemesi sağlamak amacıyla geri dönülmez bir biçimde yok edileceklerdir. Bkz. Titos Papamastorakis, "Tampering with History: From Michael III to Michael VIII", *Byzantinische Zeitschrift,* C. 96 (2003), s. 204.

[205] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6, s. 49; Sullivan (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon", s. 115.

[206] Mango, *The Art of the Byzantine Empire,* ss. 208-209; Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 31-33, 39; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 87-89; Cutler, "The Memory Palace", s. 694; Michael Featherstone, "The Chrysotriklinos Seen through De Cerimoniis", *Zwischen*

VII. Konstantinos tarafından tadilattan geçirilen ancak *Theophanes Continuatus* tarafından bahis konusu edilmeyen bir diğer eser günümüzde Atmeydanı olarak bilinen Konstantinopolis hipodromu yarış pistinin ortasındaki yükseltinin üzerinde bulunan örme sütundur. Kitabesinden anlaşıldığı kadarıyla VII. Kostantinos'un oğlu II. Romanos ile beraber iktidarda bulundukları dönemde sütun tamirattan geçirilmiş ve bronzla kaplanmıştır. Sütunun bronz kaplamaları muhtemelen Dördüncü Haçlı Seferi esnasında gerçekleşen kent yağması sonucu Latinler tarafından sökülerek eritilmiştir[207]. (Bkz. Ek 18)

Bizans tarihçileri arasında yaygın kabul gören geleneksel görüş Makedonya Rönesansının II. Basileios devrinde sona erdiği yönündedir. J. M. Hussey, G. Ostrogorsky, A. A. Vasiliev, J. B. Bury ve P. Lemerle gibi önemli Bizans tarihçileri hükümdarlığı döneminde askeri faaliyetlere büyük ağırlık veren II. Basileios döneminde Makedonya Hanedanının kültürel canlanmaya ağırlık veren siyasetinin ortadan kalktığı konusunda hemfikirdirler. Öte yandan, Makedonya Rönesansının biçim değiştirmekle beraber II. Basileios döneminde de devam ettiğini savunan tarihçiler de mevcuttur. Bu görüşe göre klasik biçimleri yeniden üretme çabası eski yoğunluğunda olmasa da bu hükümdar döneminde de Ayasofya ve Vaizci Aziz İoannes kiliseleri gibi tarihi yapılar büyük bütçeler ayrılarak tadilattan geçirilmiş, Taktikon isimli askeri incelemenin yazarı Nikephoros Ouranos gibi entelektüel şahıslara hükümdarın maiyeti içerisinde yer verilmiş ve Symeon Metaphrastes gibi entelektüeller dini yazın alanında aziz hayatı ve şiir türlerinde önemli eserler vermişlerdir. Bir diğer deyişle bu dönemde kültür faaliyetlerine sırt çevrilmemiş ancak kültürel faaliyetler II. Basileios'un siyaseti ve tercihleri doğrultusunda odak değiştirerek dini-askeri alana kaymış, yani Makedonya Rönesansı biçim değiştirmiştir[208].

Polis, Provinz und Peripherie. Beiträge zur byzantinischen Kulturgeschichte [= Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik 7], ed. L. Hoffmann, Wiesbaden, 2005, s. 837; Littlewood, "Saray Bahçeleri", s. 56.

[207] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, s.366; McCormick, *Eternal Victory*, s. 176; Seza Sinanlar, *Bizans Araba Yarışlarından Osmanlı Şenliklerine Atmeydanı*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005, ss. 16-17.

[208] Barbara Crostini II. Basileios döneminde Makedonya Hanedanı kültür faaliyetlerin sona erdiği görüşünün modern tarihçilerin Mikhael Psellos'un Kronografya adlı eserinde yer verdiği II. Basileios ile ilgili görüşlerini gerekli tenkide tabi tutmadan kullanmaları nedeniyle yaygınlık kazandığını düşünmektedir. Crostini'ye göre söz konusu görüş modern tarihçiler Psellos'un otoriter yönetimin sembolü olarak gördüğü II. Basileios'u itibarsızlaştırmaya ve dönemin büyük kültür-sanat hamisi Basileios Lekapenos'un imperator tarafından tasviye

2.2. VII. Konstantinos Porphyrogenitus'un Kaynakları, Çalışma Biçimi ve Eserlerinin Genel Özellikleri

Daha önce de söz edildiği gibi, Bizans İmparatorluğu'nda henüz dokuzuncu yüzyılda, dönemin ünlü entelektüellerinden Patrik Photios'un çalışmalarıyla başlatılabilecek ansiklopedist bir ilgi söz konusudur. Photios, *Bibliotheca* isimli ünlü çalışması için okuduğu, çoğu Antik ve Geç Antik Çağ tarihçilerinin çalışmalarından oluşan iki yüz seksen eserin çeşitli uzunluklardaki özetlerini bir araya getirmişti. Photios bugün pek çoğunun varlığından *Bibliotheca* sayesinde haberdar olabildiğimiz bu eserleri yalnızca özetlemekle yetinmemiş, yazarların yaşam hikâyeleriyle ilgili bilgileri de bir araya getirmeye gayret etmiş ve yazarların dili, üslubu, tarih anlayışı, siyasi görüşü, dini inancı ve karakteriyle ilgili değerlendirmelerde de bulunmuştu. VII. Konstantinos'un ilgisi de böyle ansiklopedist bir eğilimin izlerini taşıyordu. Çalışmalarındaki temel amaç geçmişin bilgeliğini muhafaza etmek ve onu daha ulaşılabilir ve faydalı kılmaktı. Bu amaçla Konstantinos ve çalışmalarında kendisine yardımcı olan ekibi ulaşabildikleri tüm Antik Yunan ve Erken Ortaçağ yazarlarının düz yazılarını toplayıp bunları konularına göre elli üç başlığın altında gruplandırarak ortaya çıkardıkları *Excerpta Historica* üzerinde çalışarak işe başlamışlardı[209].

---

edilmesini de dramatikleştirmeye çalıştığını farkedemedikleri için yaygınlık kazanmıştır. Psellos gerçekten de II. Basileios'u kaba, eğitimsiz görünen, edebi külürden nefret eden ve alimleri hakir gören bir hükümdar olarak nitlendirse de onun zamanında çok sayıda hatip ve filozof yetiştiğini de teslim etmektedir. Bkz. Işın Demirkent (çev.), *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2020, ss. 19, 22; Barbara Crostini, "The Emperor Basil II's Cultural Life", *Byzantion*, C. 66, S. 1 (1996), ss. 55-56, 63-64, 66-67, 69-72, 79-80. Claudia Rapp, "Byzantine Hagiographers as Antiquarians, Seventh to Tenth Centuries", *Bosphorus: Essays in Honour of Cyril Mango*, ed. Stephanos Efthymiadis, Claudia Rapp, Dimitris Tsougarakis, Amsterdam: Adolf M. Hakkert Publisher, 1995, s. 32; Inmaculada Pérez Martín, "The Reception of Xenophon in Byzantium: The Macedonian Period", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, C. 53, S. 4 (2013), ss. 843-844.

[209] Anthony Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians: Texts in Translation, with Introductions and Notes*, London: Routledge, 2015, ss. 9-10; Romilly Jenkins, "The Hellenistic Origins of Byzantine Literature", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 17 (1963), s. 47; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 30; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", s. 30.; Warren Treadgold, "Photios and the Reading Public for Classical Philology in Byzantium", *Byzantium and the Classical Tradition*, ed. Margaret Mullett, Roger Scott, Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham, 1981, ss. 123-126; D. Mendels, "Greek and Roman History in the Bibliotheca of Photios–A Note", *Byzantion*, C. 56 (1986), ss. 196–206; Lemerle, *Bizans Tarihi*, ss. 103-104; Markopoulos, "Roman Antiquarianism", s. 283; Anthony Kaldellis, *Hellenism in Byzantium: The Transformations of Greek Identity and the Reception of the Classical Tradition*, 1 edition Cambridge, UK ; New York: Cambridge University Press, 2008, s. 180. Makedonya Hanedanı döneminde bilginin çeşitli alanlarını düzenlemek üzere yapılan derleme çalışmalarında sürekli fayda vurgusu yapılmaktadır. İster VI. Leon'un Procherion'u gibi bir hukuk metni olsun, ister *Exerpta Historica* gibi tarihi metinlerden yapılan bir derleme söz konusu olsun, isterse de at bakımına değinen *Hippiatrica* gibi çok farklı tabiiatta bir metin olsun Makedonya Hanedanın ve VII. Konstantinos'un oluşmasına katkıda bulunduğu tüm metinlerin girişinde derlenen bilgiden sağlanacak fayda üzerine bir pasaj bulunmaktadır. Bkz. Holmes,

İmparatorun Plutarkhos gibi antik yazarlardan da esinlendiği bilinse de eserlerinde propaganda amaçlarına hizmet etmesi ve geniş kitleler tarafından okunabilmesi için sıklıkla halk diline yakın sade bir dil kullanmayı tercih etmiştir. İmparator kaynak olarak ise Antik Çağ yazarlarından, devlet arşiv belgelerinden, raporlardan ve imparatorluğun dört bir yanına gönderdiği memurların, muhbirlerin ve ağırladığı diplomatik heyetlerin kendisine sözlü olarak aktardığı bilgilerden istifade etmiştir. Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi imparatorun hukuk alanında yayınladığı novellalarda köylü ve askerlere ait toprakların nüfuzlu kişilerin ellerine geçmesi, vasiyet anlaşmazlıkları, kaçak köylüler ve sığınmacı hakları gibi konularda düzenlemelere gitmeye çalışmıştır. Söylev alanında Konstantinos'un doğu sınırındaki askerlerine hitaben kaleme aldığı iki metin günümüze ulaşmıştır. İmparatorun yine askeriye alanında kaleme alınmış bazı risaleleri de günümüze ulaşmıştır. Yine imparatorun adını taşıyan, Mandylion veya İsa Mendili adlarıyla bilinen meşhur Edessa Tasviri'nin Konstantinopolis'e getiriliş hikayesini konu alan bir metin bulunmaktadır. Tarih alanında Konstantionos'un *Theophanes Continiatus*'un beşinci kitabını oluşturan I. Basileios'un yaşamı bölümünü bizzat kaleme almış olabileceğini düşünen araştırmacılar vardır. İmparatorun *De Administrando Imperio, De Thematibus* ve *De Ceremoniis* adlı eserleri ise ilmi inceleme türünde eserler olarak ele alınabilir[210].

Yine tarih alanında *Genesios Tarihi, Theophanes Continiatus*'un ilk beş bölümü, *Geoponica* adlı tarım ve hayvancılık rehberi, *Hippiatrica* adlı at besiciliği rehberi ve *Excerpta Historica* adlı tarihi ansiklopedisi günümüzde VII. Konstantinos ve ekibi tarafından oluşturulan eserler arasında kabul edilmektedirler. İlerleyen bölümlerde her eserin özelinde değinileceği gibi

"Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s. 59. Anthony Kaldellis, "The Byzantine Role in the Making of the Corpus of Classical Greek Historiography: A Preliminary Investigation", *The Journal of Hellenic Studies*, C. 132 (2012), s. 83; Pontani, "Scholarship in the Byzantine Empire", ss. 331-333; Gregory, *Bizans Tarihi,* s. 252; Herrin, *Bizans*, s. 185; Eleanor Dickey, "Classical Scholarship: The Byzantine Contribution", *The Cambridge Intellectual History of Byzantium,* ed. Anthony Kaldellis, Niketas Siniossoglou, Cambridge University Press, 2017, ss. 66; Markopoulos, "Voices from the Center", s. 25; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, ss. 127-128.

[210] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians,* ss. 36-37; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 248, 547; Peers, "Masks, Marriage and the Byzantine Mandylion", s. 16; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. xi-xii; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 191-192; Masterson, "Desire, Dreams, and Visions", ss. 136-159.

VII. Konstantinos'un bu eserlerin hazırlanmasında bizzat yazar olarak ne ölçüde katkı yaptığı halen çok tartışmalı bir konudur. Konuların seçilmesi, metinlerin kurgulanması, kaynakların belirlenip toplanması ve eser için çalışacak ekibin oluşturulması hususunda ise imparatorun dahli son derece açıktır. Dolayısıyla ilerleyen bölümlerde incelenecek eserlerin oluşturulmasında imparatorun bir yazardan ziyade günümüzün editörlerine veya yayın yönetmenlerine benzeyen bir rol üstlenmiş olduğu söylenebilir. İmparator, bazı eserlerinin ön sözlerinde kendisinden birinci şahıs olarak bahsedip eserin yazılma amacı, yazılma yöntemi ve kaynakları ile ilgili izahat verirken yazarların anonim kalarak imparatordan üçüncü şahıs olarak bahsettiklerine de sıkça rastlanılmaktadır. İmparatorun eserlerine katkı veren ekipten yaşamına ve siyasi kariyerine mevcut çalışmanın muhtelif bölümlerinde değinilen Basileios Lekapenos ve Theodore Daphnopates gibi çok kısıtlı bir bölümün kimlikleri ile ilgili ipuçları bulunmaktadır. VII. Konstantinos'un İmparator Theophilos'un inşa ettirdiği Kamilas Sarayı'nın asmakatında yeni bir kütüphane kurdurduğu bilinmektedir. İmparator bu yapıyı muhtemelen eserleri için topladığı kaynakları muhafaza etmek için ekletmiştir ve aynı zamanda aktif hale getirdiği Magnaura Okulu'nda görevli seçkin entelektüellerin ve öğrencilerin bir bölümünden eserlerini oluşturan grubun üyeleri olarak istifade etmiştir [211].

[211] Westerink, Darrouzes (çev.), *Theodore Daphnopates*, ss. 142-146. Theodore Daphnopates pek çok araştırmacı tarafından VII. Konstantinos'un çeşitli eserleri ile ilişkilendirilen bir şahsiyettir. 961 yılları civarında öldüğü düşünülen Theodore Daphnopates protasekretis, patrikios ve magistros unvanları taşımıştır. Daphnopates'in VII. Konstantinos'un sağlığında kaleme aldığı günümüze ulaşmış iki mektubundan birinde Gregorios Nazianzos'un kalıntılarının Konstantinopolis'e getirilişi kutlanmakta, diğerinde ise yazar hamilği sebebiyle imparatora minnetini ifade etmektedir. Pek çok çağdaş araştırmacı tarafından *Theophanes Continuatus*'un çeşitli bölümlerinin yazarı olarak işaret edilen ve I. Romanos'un Ekim 927 tarihinde Çar Peter önderliğindeki Bulgarlar ile yaptığı barış onuruna sarayda bir söylev verdiği bilinen Daphnopates'in II. Romanos ile de iyi ilişkileri olduğu bilinmektedir. Yazarın imparator tarafından kendisine hediye olarak gönderilen av hayvanlarına karşılık olarak yazdığı ve imparatorun aynı bu hayvanları avladığı gibi düşmanlarının da kökünü kazımasını temenni ettiği bir teşekkür mektubu günümüze ulaşmıştır. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s.236. Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, ss. 36-37; Jenkins, "The Peace with Bulgaria", ss. 288-289, 302; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* s. 20; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 192-193; Andras Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past in Constantinople", *Encyclopaedism from Antiquity to the Renaissance*, ed. Jason König, Greg Woolf, Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 241; Norwich, *Bizans II*, s. 141; Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri", ss. 134-135; Lemerle, *Byzantine Humanism,* ss. 311-312, 314-315; John Duffy, "Authorship and the Letters of Theodore Daphnopates", *Reading in the Byzantine Empire and Beyond*, ed. Ida Toth, Teresa Shawcross, Cambridge: Cambridge University Press, 2018, ss. 547-549; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, 2018, s. 35.

Konstantinos devrinin en önemli entelektüellerinden Photios tarafından yetiştirilen babası kadar iyi bir eğitim alma şansına erişememiş ve babasının ölümünden sonra kendi kendisini yetiştirmek durumunda kalmıştır. Ancak Konstantinos'da tıpkı babası gibi pek çok alanda eser kaleme almış ve aldırmıştır. İki imparatorun entelektüel faaliyetleri arasındaki tek fark Konstantinos'un eserleri arasında dini temalara VI. Leon'un eserlerine kıyasla daha az rastlanmasıdır. VI. Leon'un en önemli eserleri Roma hukuku ve askeri teori üzerineydi. Konstantinos'un belli başlı eserleri de devletin işleyişine odaklanmıştır. Başka bir deyişle, iki imparatorun da entelektüel faaliyetlerinin temelini imparatorluk idaresini gözden geçirme ve iyileştirme kaygısı yatıyordu. Tüm bu faaliyetlerine rağmen çağdaşları "bilge" lakabını Kontsantinos'a değil babasına yakıştırmışlardır ve VI. Leon'un eserlerinden ve bilgeliğinden hayranlıkla bahseden on birinci yüzyıl tarihçisi Mikhail Psellos Kostantinos'un eserlerinde ustalık izleri bulmakta zorlandığını belirtmiştir. On birinci yüzyılda yaşayan bir diğer Bizans tarihçisi Zonaras da VII. Konstantinos'un anlatım niteliklerinin en üst seviyede olmadığı değerlendirmesinde bulunmuştur. VII. Konstantinos'un eserlerinin çağdaşları arasında rağbet görmediğine dair bir diğer gösterge de eserlerin günümüze ulaşan el yazması nüshalarının adedidir. *Geoponica* ve *Hippiatrica* gibi pratik kılavuzlar dışında imparatorun çoğu eseri günümüze yalnızca tek nüsha olarak ulaşabilmişlerdir. İmparatorun çağdaşı tarihi kaynaklarda da tek bir eserinin adı anılmamakta ve yazım işleri için gösterdiği gayrete değinilmemektedir. Tarihi kaynaklar olarak olanca değerlerine rağmen VII. Konstantinos'un eserlerinde sergilenen yazarlık becerileri çağdaş araştırmacılar tarafından da çoğunlukla eleştirilmektedirler. VII. Konstantinos'u babası VI. Leon ile kıyaslayan çağdaş tarihçilerden Arnold Toynbee'ye göre VII. Konstantinos bilhassa Klasik Yunancayı kullanma konusunda babası VI. Leon'un ustalığıyla karşılaştırıldığında oldukça sıradan kalmaktadır. Toynbee'nin ifadeleriyle VII. Konstantinos I. Konstantinos'un öncesindeki Roma tarihine karşı kayıtsız ve bilgisizdir. *De Administrando Imperio* ve *De Ceremoniis*'in sistemsiz ve dağınık yapısı Konstantinos'un entelektüel becerilerinin kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır ve imparator bu derece kapsamlı eserleri düzene koyamayacak derecede kafa karışıklığı yaşamaktadır. Bu yüzden eserlerinde tekrarlanan bilgilere veya bir vaka ile alakalı olarak aktarılmış birbiriyle çelişen bilgilere rastlamak mümkündür. Ihor Sevcenko imparatorun anlatım dilini sıradan

bulmaktadır ve Antik Yunan kaynaklarından ziyade dini metinlere daha aşina bir kimsenin kaleminden çıkmış gibi göründüklerini savunmaktadır. Athanasios Markopoulos ise VII. Konstantinos'un eserlerini bütünlükten yoksun, güncel olmayan bilgilere yer veren, kaynak materyallerin içeriğini değerlendirmekten ziyade onları takdim etmekle ilgilenen eserler olarak tanımlamaktadır [212].

VII. Konstantinos'un eserlerinin çağdaş araştırmacılar tarafından sıkça eleştirilen karmaşık yapısı, eserleri sosyal bilimlerin modern disiplinlerine göre tasnif etmeyi ve incelemeyi oldukça zorlaştırmaktadır. *Excerpta Historica*'yı bir sözlük, bir tarih antolojisi veya devlet adamlarının yazışmalarında ve söylevlerinde faydalanılacak bir pratik kılavuz olarak sınıflandırmak mümkündür. *De Administrando Imperio*, *De Ceremoniis* ve *De Thematibus* imparatorluk idaresi, imparatorluk törenleri ve imparatorluğun idari yapısı üzerine kaleme alınmış eserler gibi görünseler de içerdikleri metinlerin büyük bölümü tarih, etnografya veya etimoloji sahaların ilgisini çekebilecek malzemelerden oluşmaktadır. Benzer şekilde imparatorun askeri metinlerinde ordu ile ilgili hususlar kadar din, imparatorluk ideolojisi ve devlet törenleri ile alakalı pasajlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Konusu itibariyle dini bir metin gibi görünen *Narratio de imagine Edessena* ise hem bir tarih metni gibi ele alınabilir, hem de yazılma gayesine bakılarak hanedanın meşruiyeti gözetilerek siyasi amaçlarla kaleme alınmış bir metin olarak tasnif edilebilir. Mevcut çalışmada eserlerin tabiatında bulunan bu karmaşıklığı bertaraf edip daha anlaşılır bir metin ortaya koyabilmek amacıyla eserleri yazılma amaçlarına göre tasnif etmek gibi basit bir yöntem tercih edilmiştir. Hem bir araya getirdiği kaynaklar hem de çalışma biçimi ile imparatorun diğer çalışmaları için bir altyapı

[212] İmparatorun anlatımı ile ilgili olumlu görüşleri olan nadir modern araştırmacılardan biri Romilly Jenkins'dir ve VII. Konstantinos'u "çağının en zarif yazarlarından biri" olarak nitelendirmektedir. Bkz. Jenkins, "The Hellenistic Origins of Byzantine Literature", s. 43. Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 238; Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 142; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 547, 579, 603; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 97; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", ss. 170-171, 178-179; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 190, 193, 197; Schreiner, "Clothes Make the Men", ss. 225-226; Martín, "The Reception of Xenophon in Byzantium", s. 823; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, s. 154; Herrin, *Bizans*, ss. 184-185; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 381; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 311; Bollok, "Comparing the Carolingian and Middle Byzantine Artistic Revivals", ss. 67-68; Markopoulos, "Voices from the Center", s. 25; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 146.

sağlamış gibi görünen *Excerpta Historica* ilk olarak incelenmiş, geri kalan eserler resmi tarih programı, idari ve siyasi kılavuzlar, askeri metinler ve pratik kılavuzlar başlıkları altında değerlendirilmiştir. Dini metin görünümü ile diğer eserlerden farklı bir niteliği olan *Narratio de imagine Edessena* ise tek başına incelenmiştir. Eserler incelenirken, daha önce de belirtildiği gibi, eserin kim veya kimler tarafından yazıldığı, eser yazılırken ne tür kaynaklara ve yöntemlere başvurulduğu, eserin hangi amaçla yazıldığı ve döneminde hangi işlevleri gördüğü irdelenmeye çalışılmış, okuyucunun metinlerin muhteviyatı ile ilgili fikir sahibi olabilmesi amacıyla genel hatları ile eserlerin içeriklerine değinilmiş ve modern tarihçilerin görüşleri eşliğinde günümüzde eserlerin tarihi kaynak olarak taşıdıkları önem ve sağladıkları fayda tartışılmaya çalışılmıştır.

2.3. VII. Konstantinos Porphyrogenitus'un Eserleri

2.3.1. Excerpta Historica

Excerpta Historica'nın hangi tarihte tamamlanmış olduğu hakkında günümüzde çağdaş araştırmacılar arasında fikir ayrılığı bulunmaktadır. Anthony Kaldellis ve Umberto Roberto eserin I. Romanos'un hükümdarlığı sırasında (920-944) yazılmaya başlandığını ve VII. Konsatntinos'un ölümünden sonra başını muhtemelen I. Romanos'un hadım oğlu Parakoimomenos Basileios Lekapenos'un çektiği bir ekip tarafından eser üzerinde çalışılmaya devam edildiğini savunmaktadırlar. Andras Nemeth de *Excerpta Historica*'nın tamamlanmasının VII. Konstantinos'un ölümünden sonra 970-980 yıllarına kadar şekilde uzanacak onlarca yıl sürmüş olabileceğini ve belki de hiç nihayete eremediğini düşünmektedir. Nemeth buradan hareketle eser için derlenen ve imparatorun başka risaleleri için de kullanılan kaynakların muhtemelen eserin son halinden değil hazırlanan taslaklardan alıntılanmış olması gerektiğini savunmaktadır. Bir diğer çağdaş araştırmacı Nigel Guy Wilson da *Excerpta Historica*'nın hiçbir zaman tamamlanamamış olabileceği ihtimali üzerinde dururken, Paul Lemerle ise eserin yarım kalmış olduğunu düşünmek için hiçbir sebep bulunmadığını savunmaktadır[213].

[213] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, ss. 10, 37-42; Wilson, *Scholars of Byzantium*, ss. 144; Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", ss. 74,78; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. xxi,

Excerpta Historica en basit ifadesiyle bir tarih ansiklopedisidir. Bu eser kapsamı açısından Makedonya Hanedanı imparatorlarının entelektüel faaliyetleri arasında Roma kanunlarının derlenip düzenlenmesinden sonra en iddialı ve en zorlu çalışmaydı ve geçmişin iddialı ve zorlu derleme çalışmalarına benzer bir ruh taşıyordu. Makedonya Hanedanı mensuplarının öyküdükleri ve özdeşleşmeye çabaladıkları "altın çağ" hükümdarlarından I. Justinianos imparatorluğu ayağa kaldırabilmek için onun hukuk birikimine düzen verecek derlemeler yaptırmıştı. Konstantinos'un babası "Bilge" Leon benzer bir ruhla hukuk ve askeriye alanındaki birikimi düzenleyip diriltmeye çalışmıştır. Şimdi de VII. Konstantinos tarih alanındaki kadim mirası elden geçirip faydalı ne varsa ortaya çıkarak yeniden imparatorluğun hizmetine sunmaya çalışacaktı. *Excerpta Historica* otuz civarında tarihçinin eserlerinden kopyalanan pasajların temalarına göre gruplandırıldığı elli üç ciltten oluşuyordu. Günümüze iki bin sayfalık bir kısmı ulaşan eserin tam halinin yaklaşık kırk bin sayfalık bir hacme ulaşmış olabileceği tahmin edilmektedir. *Excerpta Historica*'dan günümüze yalnızca yirmi yedi numaralı başlık olan "Elçilikler Üzerine" adlı bölümü eksiksiz ulaşmıştır. Bu bölüm konuyu "Romalıların Barbarlara Gönderdiği Elçiler" ve "Barbarların Romalılara Gönderdiği Elçiler" olarak iki alt başlığa bölerek incelemektedir. Elli numaralı başlık olan "Erdem ve Kusurlar Üzerine" ile birlikte "Hükümdarlara Karşı Komplolar Üzerine" ve "Fikirler Üzerine" başlıklı bölümlerin ise yalnızca bazı bölümleri günümüze kalabilmiştir. Günümüze ulaşan bu bölümlerin eserin yaklaşık otuz beşte birine denk geldiği tahmin edilmektedir. *Excerpta Historica*'nın sayfa boşluklarında bir eserden alıntılanan pasajın devamının *Excerpta Historica*'nın hangi diğer bölümde bulunacağı bilgisine de yer verilmekteydi. Bu bilgiler ve başka kaynaklarda yapılan göndermeler sayesinde toplam elli üç bölümden oluşan kitapta yer alan yaklaşık yirmi diğer başlığa dair fikir sahibi olmak mümkündür. Eser içerisinde yer aldığı tahmin edilen diğer başlıklar arasında "Hükümdarların İlan Edilmesi Üzerine", "Hükümdarları Taç Giymesi Üzerine", "Hükümdarların Ölümü Üzerine", "Hükümdarlar Karşı Komplolar Üzerine, "Hükümdarların Silsileleri Üzerine", "Sezarlar Üzerine", "Savaş Üzerine", "Cesur Eylemler Üzerine", "Savaş Hileleri Üzerine", "Zafer Üzerine", "Geri Çekilme ve Mağlubiyet Üzerine", "Savaş Sebepleri Üzerine", "Kaleler

324-329, 332; Németh, "Compilation Methods of the Excerpta Constantiniana", ss. 265, 269; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 99, 110, 112.

Üzerine", "Kuşatmalar Üzerine", "Siyasi Meseleler Üzerine", "Kilise Meseleleri Üzerine", "Kentlerin Kuruluşu Üzerine", "Yabancılar Üzerine", "Memuriyetler Üzerine", "Atasözü Haline Gelmiş Öğretiler Üzerine", "Söylevler Üzerine", "Mektuplar Üzerine", "Hicivler Üzerine", "Betimlemeler Üzerine", "Gelenekler Üzerine", "Avcılık Üzerine", "Evlilikler Üzerine", "Paradokslar Üzerine", "Kimin Neyi Keşfettiği Üzerine", "Kutlamalar Üzerine", "Felaketler Üzerine", "Cezalar Üzerine", "Doğa Olaylar Üzerine" ve "Yunan Tarihi Üzerine" gibi başlıkların bulunduğu tahmin edilmektedir[214].

"Atasözü Haline Gelmiş Öğretiler Üzerine" ve "Erdem ve Kusurlar Üzerine" bölümlerinin el yazma nüshaları orijinal biçimini koruyan ve onuncu yüzyıldan günümüze ulaşan, eserin bitmiş lüks kopyasından numuneler sunan yegâne metinlerdir. "Atasözü Haline Gelmiş Öğretiler Üzerine" bölümünün yarısı silinmiş ve on dördüncü yüzyılda bu parşömen üzerine yeni bir metin yazılmıştır. Günümüze ulaşan diğer bölümlerin onuncu yüzyıl nüshaları kaybolmuştur ve geriye yalnızca on altıncı yüzyılda çıkarılmış kopyaları ulaşmıştır[215].

Excerpta Historica'nın bölüm başlarında bulunan önsözlerde eserin hazırlanma amacı için bir açıklama yer almaktadır. Önsöze göre geçmişte zevk ve sefa peşinde koşarak zihinlerini bulandırmak istemeyen imparatorlar ve vatandaşlar okuyarak erdemlerini ve ruhlarının asaletini muhafaza etmişler ve bunların arasından kendini üst kültür sevdasına tamamen

[214] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, ss. 10, 37-42; P. A. Brunt, "On Historical Fragments and Epitomes", *The Classical Quarterly*, C. 30, S. 2 (1980), s. 484; Dagron, "Lawful Society and Legitimate Power", s. 28; Lokin, "The Significance of Law", s. 72; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 205; Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", ss. 74, 76; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 198-199; Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", ss.232, 235-236, 248-249; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 156-159, 164; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. xxi, 324-329, 332; András Németh, "Compilation Methods of the Excerpta Constantiniana Revisited: From One Compilator to the Three Stage Model Teamwork", *Byzantinoslavica*, S. 75 (2017), ss. 265, 269; Andras Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology? / Constantine VII Porphyrogennetos and the Histocal Excerpts", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 80; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 109; Lenora Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, çev. Süha Konuk, İstanbul: Selenge, 2021, s. 130.

[215] Németh, *The Excerpta Constantiniana*, 2018, s. 3.

adayanlar ise ölümsüz bir şöhrete erişebilmek ve gelecek nesillere bilgeliklerinin bir nişanesini bırakabilmek arzusuyla yazılı eserler kaleme almışlardır. Ancak artık okurlar geçmişe dair yazılmış olan pek çok metin içerisinde aradıklarını bulamadıkları ve bu külliyatın genişliğinden ürktükleri için Konstantinos "dünyanın her yerinden, şuradan veya buradan, her türde ve pek çok biçimde bilgiye gebe kitapların toplanmasını" emretmiştir. Daha sonra "tarihte gerçekleştirilmiş tüm müthiş icraatların herkese açık hale gelebilmesi için" bu büyük külliyat elli üç başlığa ayrılarak düzenlenmiştir. Eserin hazırlanma sebebine dair bu açıklamanın ardından önsöz bölümünde VII. Konstantinos'u bu eserin hazırlanmasına vesile olduğu için metheden kısa ve zarif bir şiire de yer verilmişti. Şiire göre zaman geçmiş ve "yazılanları çiçekler gibi dünyanın dört yanına savurmuştu". Yazarların erdemleri bu eserlerde "tomurcuklanmıştı" ancak "hoş kokularından" kimse faydalanamıyordu. "Sözlere sevdalı" Konstantinos "bir şairin dizelerini bir araya getirmesi gibi" bu "çiçekleri" toplamış, kendisine onlardan bir taç yapmış, yüksek kültürü paylaşan herkesi bu metinlerin "enfes tadı" ve "hoş kokuları" ile buluşturmuş, hem dostlarına hem de düşmanlarına "şafağı ve gün ışığını" ulaştırmıştı. Eserin yazılış amacına dair bu açıklamaları ve hükümdara sunulan övgüleri içeren bölüm önsözlerinin ardından bölüm başlığına ve bölümde eserleri alıntılanan yazarların sıralı listesine yer verilmişti. Bölüm içerisine eseri alıntılanan her yazar için ayrıca bir de sıra numarası belirlenmişti ve okur isterse o yazardan yapılan her yeni alıntıda yinelenen bu numarayı takip ederek bölüm içerisinden yalnıza arzu ettiği yazara ait pasajları seçip okuyabiliyordu[216]. Bu şekilde henüz kitaplar için herhangi bir indeks sisteminin geliştirilmediği bir çağda okuyuculara geniş bir külliyat içerisinden ihtiyaçları doğrultusunda faydalanabilecekleri bölümlere ulaşmak için büyük bir kolaylık sağlanmıştır. Bizans kültür hayatında ve devlet kademelerinde belagat büyük bir önem taşıyordu ve belagat sahibi olmanın en önemli göstergelerinden biri bir metinde veya bir

[216] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, ss. 41-45; Jenkins, "The Hellenistic Origins of Byzantine Literature", s. 47; Brunt, "On Historical Fragments and Epitomes", s. 483; Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 144; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 137; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 258; Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", ss. 74-75; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, s. 157; Pontani, "Scholarship in the Byzantine Empire", ss. 351-353; András Németh, "Excerpts Versus Fragments: Deconstructions and Reconstitutions of the Excerpta Constantiniana", *Canonical Texts and Scholarly Practices: A Global Comparative Approach*, ed. Anthony Grafton, Glenn W. Most, Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 253; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 325; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss.61-63, 220.

konuşma esnasında klasik metinlerden uygun yerde doğru alıntıları yaparak anlatıyı süsleyebilmekti. Konstantinos'un bu eseri hazırlatmasının sebeplerinden biri de muhtemelen söylevlerini veya mektuplarını kaleme alırken ihtiyaç duyacağı göndermeleri bulmasını kolaylaştıracak ve çabuklaştıracak bir rehber eser oluşturma arzusuydu. Ancak ortaya çıkan eser oldukça hacimli ve maliyetliydi. Dolayısıyla imparatorun kendisinden ve belki imparatorluğun birkaç önde gelen varlıklı kişisinden başka kimsenin bu eserin şahsi bir kopyasına sahip olma şansı bulunmuyordu. Konstantinos'un imparatorluk kütüphanesine bir oda eklenmesini emrettiği bilinmektedir ve bugün kimi modern araştırmacılar bu odada Konstantinos'un *Excerpta Historica*'dan faydalanmaya uygun bulduğu kişilere hizmet etmek üzere bu eserin bir kopyasını bulundurduğuna inanmaktadırlar. Son tahlilde Konstantinos bu eseri hazırlatırken daha önce yazılmış tüm tarihlerden daha üstün bir eser ortaya çıkartmak amacı gütmüyordu. Onun ilgilendiği şey daha çok önemli bulduğu eserlerin içeriğini yeniden düzenleyerek bunları daha kullanışlı kılmak ve belki de ileride en azından bu bölümlerin muhafaza edilmesine vesile olmaktır[217].

Seçilen başlıklar da eserin yazılma gayeleri ile ilgili ipuçları sunmaktadır. "Hükümdarların İlan Edilmesi Üzerine", "Hükümdarları Taç Giymesi Üzerine", "Hükümdarlar Karşı Komplolar Üzerine, "Hükümdarların Silsileleri Üzerine" ve "Evlilikler Üzerine" gibi bölümler muhtemelen imparatorun kendisinin ve hanedanın meşruiyeti ile ilgili duyduğu kaygılardan yola çıkılarak oluşturulmuşlardı. Askeri ve diplomatik faaliyetler üzerine yazılmış çok sayıdaki bölüm muhtemelen eserin dar hedef kitlesi içerisinde yer alan askeri ve idari yönetici kadrolarının ihtiyaçları gözetilerek oluşturulmuşlardı. "Cesur Eylemler

[217] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, s. 39; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 581; George Alexander Kennedy, "The Clasical Tradition in Rhetoric", *Byzantium and the Classical Tradition*, ed. Margaret Mullett, Roger Scott, Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham, 1981, s. 23; Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 234; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 163-164; Cameron, *Bizanslılar*, s. 162. Nemeth, malzeme ve metinler üzerinde çalışabilecek yetişmiş insan insan gücü maliyeti göz önüne alındığında *Excerpta Historica*'nın taslak elyazmaları haricinde son haline gelmiş ve bezemelerle süslenmiş birden fazla nüshası olamayacağını ileri sürmektedir. Nemeth'in hesaplamalarına göre *Excerpta*'nın tam metin bir nüshasını hazırlamak için ihtiyaç duyulacak parşömenlerin elde edilmesi için on bin koyunun kesilip yüzülmesi gerekmekteydi. Bkz. Németh, "Excerpts Versus Fragments", s. 265; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?",s. 84; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 35,90, 99-100.

Üzerine" ve "Erdemler ve Ahlaksızlıklar Üzerine" gibi bölümler örnek alınması ve kaçınılması gereken davranışlara dikkat çeken eğitici amaçlarla oluşturulurken "Avcılık Üzerine" ve "Kimin Neyi Keşfettiği Üzerine" eğlence ve merak duygularına seslenmek gayesiyle kaleme alınmışlardı. "Söylevler Üzerine", "Mektuplar Üzerine", "Hicivler Üzerine" ve "Betimlemeler Üzerine" gibi bazı bölümler ise edebi hazlar ve üslup ve dil açısından taklit edilebilecek modeller sunmayı amaçlıyordu. Neredeyse tüm başlıklar dünyevi tarih yazımı alanına giren eserlerden faydalanılarak hazırlanmış, başlıklarda neredeyse tamamen dünyevi sorulara cevap vermek gayesiyle belirlenmiştir. İkona Kırıclık ve Tetragami tartışmalarının neticeye bağlanmasının ardından eserde dini konulara dair "Kilise Meseleleri Üzerine" başlıklı tek bir bölüm ayrılmıştır ve bu muhtemelen o dönemde kiliseye dair tartışmaların son bulmuş olmasının sonucu olarak değerlendirilebilecek bir durumdur[218].

Excerpta Historica'nın günümüze ulaşan bölümlerinde yirmi beş yazarın eserlerinden seçkilere yer verilmektedir. Eserlerine yer verilen yazarların dağıldığı zaman aralığının genişliği ve bu eserlerin bazılarının onuncu yüzyılda dahi ender rastlanılabilecek eserler olması çalışmanın kaynakçasını etkileyici kılmaktadır. Bugün Damascus'lu Nicholas (M.Ö. birinci yüzyıl), Dexippus (üçüncü yüzyıl), Eunapius (dördüncü yüzyıl), Priscus (beşinci yüzyıl), Malchus (beşinci yüzyıl), Petros Patrikios (altıncı yüzyıl), Menandros Protektor (altncı yüzyıl), Antakya'lı Yohannes (yedinci yüzyıl), Jamblichus (ikinci yüzyıl) gibi yazarlar hakkında bilinenlerin pek çoğuna *Excerpta Historica* kaynaklık etmektedir. Ayrıca Polybius (M.Ö. ikinci yüzyıl), Diodorus (M.Ö. birinci yüzyıl), Halikarnas'lı Dionysios (M.Ö. birinci), Appianus (birinci yüzyıl), Cassius Dio (üçüncü yüzyıl) ve John Malalas (altıncı yüzyıl) gibi yazarların eserlerinden başka yerde rastlanamayan bölümler *Exerpta Historica* içerisinde yer alarak muhafaza edilmiştir. Bu yazarlar dışında *Excerpta Historica* içerisinde Heredotos (M.Ö. beşinci yüzyıl.), Thucydides (M.Ö. dördüncü yüzyıl), Ksenophon (M.Ö. dördüncü yüzyıl), Josephus (birinci yüzyıl), Arrian (ikinci yüzyıl), Konstantinopolisli

[218] Németh, "Excerpts Versus Fragments", ss. 257-258; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 57-59.

Socrates (beşinci yüzyıl), Zosimos (altıncı yüzyıl), Procopios (altıncı yüzyıl), Agathias (altıncı yüzyıl), Theophylaktos (yedinci yüzyıl) ve Keşiş Georgios (dokuzuncu yüzyıl) gibi yazarlardan da seçkiler bulunmaktadır[219]. Ayrıca Cassius Dio'nun bazı eksiklerini gidermek için Plutarkhos'un *Sulla'nın Yaşamı* adlı eserinden faydalanılmış, "Erdem ve Kusurlar üzerin" başlığında ise Thucydides bahsinin girişi için Markellinos'un (altıncı yüzyıl) *Thucydides'in Yaşamı* isimli çalışmasından alıntılar yapılmıştır[220]. Tüm bu yazarlar arasından biri, *Babyloniaka* isimli eseri *Excerpta Historica*'da alıntılanan Jamblichus, tarihçi değildir ve eseri romans türünde edebi bir eserdir. Jamblichus'un *Excerpta Historica*'da faydalanılan yazarlar arasındaki varlığı çağdaş tarihçilere *Excerpta Historica*'nın günümüze ulaşmayan bölümleri içerisinde tarihçiler yanında kimi edebiyatçılara da yer verilmiş olabileceğini düşündürmektedir[221].

Excerpta Historica Konstantinos'tan bir kuşak sonra kaleme alınacak, orta dönem Bizans ansiklopediciliğinin bir diğer anıtsal eseri olan *Suda* (veya *Souda*) adlı antolojiye de kaynaklık edecektir. Çoğunlukla Antik Çağ tarihçilerine ve edebiyatçılarına yer veren bir sözlük veya ansiklopedi olarak ele alınabilecek *Suda* otuz binden fazla madde içeriyordu. Anthony Kaldellis'in "antik yazarlar ve metinlere dair bir bilgi madeni" olarak nitelediği ve halen modern tarihçilerin özgün çalışmaları için yeni malzeme sunmaya devam eden bir kaynak olan *Suda* içerdiği yazarlarla ilgili biyografik bilgiler sunmanın yanı sıra yazarların eserlerinden fragmanlara da yer vermektedir. Muhtemelen tüm bu bilgilerin büyük çoğunluğu, bilhassa da Roma tarihi ile ilgili olanları, doğrudan Antik Çağ yazarlarının

[219] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians,* ss. 38-39; Brunt, "On Historical Fragments and Epitomes" s. 483; Wilson, *Scholars of Byzantium,* ss. 144-145; Kaldellis, "The Byzantine Role", s. 83; Martín, "The Reception of Xenophon in Byzantium", ss. 835-837; Treadgold, *Middle Byzantine Historians,* ss. 159-160; Martin Hinterberger, "Envy and Nemesis in the Vita Basilii and Leo the Deacon: literary mimesis or something more?", *History as Literature in Byzantium,* ed. Ruth Macrides, London and New York: Routledge, 2016, ss. 193-194; Lemerle, *Byzantine Humanism,* ss.329-330; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", ss. 81, 88. *Excerpta Historica* içerisinde faydalanılan yazarlar, eserler ve eserlerin yazıldığı tarihler ile alakalı Andras Nemeth tarafından hazırlanan detaylı bir tablo bulunmaktadır. (Bkz. Ek 19).
[220] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, s. 38; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", s. 83.
[221] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, s. 38; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", s. 81.

eserlerinden alınmaktan ziyade *Excerpta Historica*'dan kopyalanmıştır. Modern tarihçiler yukarıda adı geçen yazarlar dışında *Suda*'da alıntılanan ancak *Excerpta Historica*'nın günümüze ulaşan bölümlerinde adına rastlanmayan Philostorgius (beşinci yüzyıl), Sozomenos (beşinci yüzyıl), Theodoret (beşinci yüzyıl), Nikephorus (dokuzuncu yüzyıl), Eutropius (dördüncü yüzyıl), Candidus (beşinci yüzyıl), Aelian (üçüncü yüzyıl) ve Pausanias (ikinci yüzyıl) gibi yazarların da *Excerpta Historica*'nın tam metni içerinden faydalanılan yazarlar arasında olabileceğini düşünmektedirler:[222].

Warren Treadgold gibi kimi araştırmacılar *Excerpta Historica* için kullanılan eserlerin seçimini şaşırtıcı bulmaktadırlar. Photios'un 845 yılı dolaylarında sürgündeyken ve bir imparatorun sahip olabileceği imkanlardan tamamen yoksunken kaleme aldığı *Bibliotheca* adlı eserinde *Excerpta Historica*'da başvurulmayan yirmi tarihçinin eserlerinden faydalanılmaktadır. Treadgold Ksenephon'un *Hellenica*'sı yanı sıra Plutarkhos, Eusebios ve Georgios Synkellos gibi önemli kaynakların kullanılmamış olmasını irdelerken Konstantinos'un anne tarafından akrabası olduğuna inandığı ve *De Administrando Imperio* adlı eserinde sıkça başvurduğu Theophanes'in kroniğine *Excerpta Historica* içerisinde yer verilmemesini bilhassa şaşırtıcı bulmaktadır ve bu durumun Konstatinos'un eser için seçilecek kaynakları nitelikleri ve faydalarından ziyade kendi kişisel beğenisi doğrultusunda belirlediğine veya imparatorluk kütüphanesinin bu dönemde Konstantinos'un görevlendirdiği araştırmacıların gerekli eserlerin tamamına ulaşamayacak derecede düzensiz bir durumda olduğuna işaret edebileceğini düşünmektedir[223].

---

[222] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, ss. 11, 36, 38; Wilson, *Scholars of Byzantium*, ss. 145-146; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 137. Sevcenko da *Excerpta Historica*'da kullanılmış yazar sayısının yirmi sekize kadar erişebileceğini düşünmektedir. Bkz. Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 180. Anthony Kaldellis, "Classical Scholarship in Twelfth-Century Byzantium", *Medieval Greek Commentaries on the Nicomachean Ethics*, ed. C. Barber, D. Jenkins, Leiden & Boston: Brill, 2009, s. 13; Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", s. 81; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 160-161; Pontani, "Scholarship in the Byzantine Empire", ss. 354-355; Dickey, "Classical Scholarship: The Byzantine Contribution", s. 68; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 331; Németh, "Compilation Methods of the Excerpta Constantiniana", s. 269; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", s. 80; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 176-177, 238-239.

[223] Treadgold, "Photios and the Reading Public", ss. 123-126; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 161-162.

Son yıllarda *Excerpta Historica* üzerine pek çok yayın yapmış olan Andras Nemeth ise eserde yer verilen tarihçilerin bilinçli olarak bu şekilde seçilmiş olduğunu savunmaktadır. Ona göre *Excerpta* hazırlanırken Bizans İmparatorluğu'nda uzun zamandır ihmal edilen veya unutulan dönemlere ışık tutmak amaçlanmış, bir başka deyişle yaygın ve ulaşılabilir değil nadir eserlerden faydalanılarak iyi bilinenlerin değil az bilinenlerin ve unutulmaya yüz tutmuş olanların ansiklopedisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla Theophanes ve Synkellos Kronikleri ve Plutarkhos'un biyografileri gibi onuncu yüzyılın sıkça başvurulan popüler eserleri bilinçli bir tercihle *Excerpta Historica*'nın dışında tutulmuştu. Genel bilgiyi derlemeyi amaçlayan günümüzün ansiklopedi ve sözlüklerinin aksine genel bilginin eksiklerini nadir olanları muhafaza ederek tamamlamaya yönelik bu çaba *Experta Histrorica*'dan geniş bir biçimde faydalanılarak hazırlandığı bilinen bir diğer onuncu yüzyıl ansiklopedisi olan *Suda*'da da kendini göstermektedir [224].

Excerpta Historica içerisinde yer verilen tarihçilerin seçimi eserin Roma tarihinin erken cumhuriyet dönemine ve geç imparatorluğun I. Konstantinos ve I. Theodosios sonrası devirlerine, bir başka deyişle geç antik çağa ışık tutmayı amaçladığı izlenimini vermektedir. Daha erken dönemler içinse Ksenophon ve Thucydides gibi tarihçilerden faydalanılmış, Yunan mitolojisine ve Eski ve Yeni Ahit'e tarihsel arka plan teşkil eden Yahudi ve Pers tarihlerine de değinilmiştir[225].

Eserde erken dönem imparatorlarından Julius Caesar, Augustus ve I. Konstantinos'a özel bir ilgi gösterildiği göze çarparken en çok yer I. Justinianos ve Herakleios'un saltanatları arasında kalan döneme ayrılmıştır[226]. I. Justinianos ve Herakleios arasında kalan döneme gösterilen bu ilgi VII. Konstantinos'un eserlerinin genel bağlamı içerisinde oldukça yerinde

[224] Németh, "Excerpts Versus Fragments", ss. 256-258; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", s. 83; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 182-183.
[225] Németh, "Excerpts Versus Fragments:", s. 256; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", s. 83.
[226] Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 175-176.

bir tercih gibi görünmektedir. Zira Makedonya Hanedanının özdeşlik kurmaya çalıştığı imparatorlardan biri olan I. Justininos'un saltanatı Roma İmparatorluğunun son altın çağını temsil ederken, VII. Konstantinos'un *De Administrando Imperio* ve *De Thematibus* gibi eserlerinde thema sisteminin kurulması ve Slav halklarının Balkanlara yerleştirilmesi gibi onuncu yüzyılda etkisi hala devam eden pek çok icraatın ardındaki isim olarak Herakleios'a işaret edilmektedir. Dolayısıyla bu iki imparatorun saltanatları arasında geçen dönem VII. Konstantinos için Roma devletinin son altın çağından kendi dönemindeki mevcut vaziyetine nasıl geldiğinin iz düşümünü sunmaktadır.

Bizans alimleri arasında Roma tarihine karşı duyulan ilginin yükselişini Photios'un *Bibliotheca*'sında da gözlemlemek mümkündür. Ancak VII. Konstantinos Roma tarihine odaklanma konusunda Photios'u da geride bırakan bir çaba sarf etmiş ve Roma tarihini propaganda amaçları ile kullanarak bir yenilik ortaya koymuştur[227]. Eserin henüz ilk bölümünde Roma İmparatorluğu'nun dünyevi iktidarının ilahi kökenlerine ve kıyamet gününe dek süreceğine vurgu yapan bir alıntıya yer verilir. Flavius Josephus'un *Antiquitates Iudaicae* adlı eserinden alıntılanan bu pasaja göre dünyevi iktidar ilk olarak Asurlular tarafından ele geçirilmiş, onlardan Perslere, Perslerden Makedonyalılara ve nihai olarak da Romalılara intikal etmiştir. Aslen Eski Ahit'in Daniel bahsine dayanan bu pasaja göre Peygamber Daniel Babil Kralı Nebukadnezar'ın bir rüyasını yorumlar. Rüyasında Altından, tunçtan, gümüşten, demirden ve kilden yapılmış bir heykelin gaipten gelen bir taşın darbesiyle parçalandığını gören kralın rüyası Daniel tarafından altının Nebukadnezar'ın krallığını temsil ettiği ve onun ardından sırasıyla tunç, gümüş ve demir ve kilin temsil ettiği üç krallığın daha tüm dünyada hüküm süreceği şeklinde yorumlanır. Gaipten gelen ve heykeli parçalayan taş ise tüm krallıklar yok olduktan sonra sonsuza dek hüküm sürecek olan göklerin krallığıdır. Bizanslılar Daniel'in yorumuna göre bir bölümü güçlü ve bir bölümü zayıf, bölünmüş bir krallık olacağı için demir ve kil ile temsil edilen ve kıyamet gününe kadar tüm dünyada hüküm sürecek üçüncü krallığın Batı Roma düştükten sonra ayakta kalan kendi

[227] Markopoulos, "Roman Antiquarianism", s. 284; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 27.

imparatorlukları olduğunu varsaymışlar ve tarihsel iddialarını bu teori üzerinden ilahi bir meşruiyet zeminine oturtmaya çalışmışlardır[228].

Excerpta'nın Roma tarihi kaynaklarına bu denli odaklanmasının bir sebebi de Frank Kralı I. Otto'nun Roma İmparatorluğu iddiasını giderek daha yüksek sesle dillendirmeye başlamış olması olabilir. Bu iddialara karşı I. Konstantinos'un ve Roma İmparatorluğu'nun varisi olma hususunda daha kuvvetli argümanlar türetmek amacıyla da Roma tarihi kaynaklarının bu denli yakından incelenmiş olması muhtemeldir[229]. Niels Gaul de eski sarayın bazı bölümlerinin yeniden açılmasını, buralarda gerçekleşen törenlere De Ceremoniis'de geniş yer verilmesi ve *Excerpta Historica* içerisinde Roma tarihine büyük yer ayrılmasını Roma İmparatorluğu mazisi ile özdeşleşme yolunda gösterilen aynı ideolojik çabanın veçheleri olduğunu ileri sürmektedir[230].

Excerpta Historica'ya kaynak olacak tarihçiler seçilirken Thucydides'in iki açıdan model alındığını söylemek mümkündür. Hem üslup olarak ona yakın tarihçiler tercih edilmiş hem de onun gibi kendi yaşadığı döneme yakın gerçekleşen olayları aktaran tarihçilerin eserleri kullanılmaya gayret edilmiştir[231]. Prokopios'un *Savaşlar*'ından faydalanılmış olsa da *Gizli Tarih*'ine başvurulmamıştır. Bunun sebebi hanedanın canlandırmaya çalıştığını iddia ettiği altın çağın en önemli sembollerinden ve rol modellerinden olan I. Justinianos ve eşi İmparatoriçe Theodora ile alakalı bu eserde oldukça olumsuz bir manzara sunulması olabilir. Zira eserde alıntılanan yirmi altı tarihçiden beşinin I. Justinianos'un çağdaşı olması bu

[228] Bahsi geçen rüya ve yorumu için bkz. *Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Ahit (Tevrat, Zebur, İncil)*, Kore: Kitabı Mukaddes Şirketi & Yeni Yaşam Yayınları, 2016, ss. 922-923. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 176.
[229] Gaul, "Zooming in on Constantinople", ss. 2-3.
[230] Markopoulos, "Roman Antiquarianism", s. 288. *Excerpta Historica* kurgulanırken gözetilen ideolojik kaygılara dair eser seçimleri dışında da ipuçları bulmak mümkündür. Örneğin, eser Büyük İskender'e başka halklar tarafından gönderilen elçileri de Roma'ya gönderilmiş elçiler altında ele alarak Bizans imparatorları için model olarak kabul edilen ve Makedonya Hanedanı ve I. Basileios ile özdeşleşen bu tarihi figürü bir kez de bu şekilde Roma tarihine mal etmeye çalışmaktadır. Bkz. Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 253. Gaul, "Zooming in on Constantinople", s. 17.
[231] Brunt, "On Historical Fragments and Epitomes", s. 483; Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 256.

imparatora gösterilen ihtimamın bir belirtisidir[232]. Appianus'un eserinden de Roma Cumhuriyet döneminde yaşanan iç savaşlarla ilgili bölümler *Excerpta*'ya dahil edilmemiştir ve bu bölümlerin dışarıda bırakılmasının muhtemel sebebi arzu edilen ideal Roma imajına uymamalarıdır[233].

Eserde Antakyalı Yohannes, Malalas ve Keşiş Georgios dışında az sayıda dünya tarihi ve kronikçi kendisine yer bulur. Malalas muhtemelen dilinin anlaşılırlığı sebebiyle tercih edilirken Keşis Georgios ve Antakyalı Yohannes tarihsel figürler ile ilgili aktardıkları anektodlar ve betimlemeler sebebiyle *Excerpta Historica*'nın amaçlarına uygun görülmüş olmalıdırlar. VII. Konstantinos'un favori edebi türlerinden biyografi yalnızca Damascus'lu Nicholas'ın *Augustus'un Hayatı* adlı eseriyle temsil edilir. Plutarkhos'a ise yalnızca Cassius Dio'nun eserinde yer alan bir boşluğu doldurmak için başvurulur[234].

Excerpta Historica hazırlanırken tercih edilen eserler Bizans tarih yazıcılarının geçmiş ile ilgili ufuklarını genişletmiştir. Malalas, Antakyalı Yohannes ve Theophanes gibi Bizans kronikçileri tarafından yüzeysel olarak değinilen veya tamamen atlanan Roma tarihinin krallık ve cumhuriyet dönemleri ve Yunan kent devletlerinin tarihi *Excerpta Historica*'nın etkisi ile Roma tarihinin imparatorluk dönemi ve Eski ve Yeni Ahit'e tarihsel arka plan sağlayan Yakındoğu tarihi gibi geleneksel ilgi alanlarının yanında kendisine yer bulmaya başlamıştır[235].

VII. Konstantinos hem *Excerpta Historica* için seçtiği kaynaklarla hem eserin kurgusuyla tarih yazımı açısından bir tercihte bulunmuştur. İmparatorun döneminde manastır

[232] Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 257; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 171, 177.
[233] Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 171.
[234] Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 256; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 182.
[235] Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 173-175.

kütüphanelerinden toplanan çok sayıda elyazması eski büyük harflere göre çok daha kolay ve düşük maliyetlerle nüsha üretmeye yardımcı olan küçük harfli yazı ile yeniden üretilerek erişilebilir hale getirilmiş ve erken dönemlerde kaleme alınmış eserlere olan erişimin artması o dönemlerin bireye odaklı tarih yazıcılığı türünün yeniden keşfine yol açmıştır. Basit bir dille dünya tarihi halinde kaleme alınan ve tarihi tanrının takdirinin bir tezahürü olarak genelleştirerek ele alan kilise kronikleri yerine bireysel yaşam öyküleri ve tecrübeleri aktaran, daha süslü bir dille kaleme alınmış tarih kitapları imparator tarafından amaçlarına daha uygun görülmüştür. Olayları tarihi sıraya göre aktaran kroniklerin kurgusu da çizgisel bir tarihi akışa göre kurgulanmayan *Excerpta Historica*'nın yapısına ve amaçlarına uygun bulunmamıştır[236]. *Excerpta* için tercih edilen bu kurgu zamanı kavrayış açısından da yerleşik gelenekten bir kopuşa işaret ediyordu. *Excerpta*, kronikçilerin tanrının takdirinin yalın bir tezahürü olarak kıyamet gününe dek çizgisel bir düzlemde devam eden tarih tahayyüllerinden farklı olarak, olayların döngüsel biçimde kendisini tekrar ettiği ön kabulünden hareket ediyor ve tarihi, geçmiş olayların ve olayların aktörlerinin incelenerek geleceğe dair öngörülerde bulunulmasını, sonuçlara ve genellemelere varılmasını mümkün kılan, hangi durumlarda hangi davranışın doğru olacağını kestirmeye yardımcı, eğitici ve yol gösterici bir bilgi türü olarak tahayyül ediyordu. Böylece eserin okuyucu kitlesi olarak hedeflenen ve kendi çağlarında yaşanacak olayların aktörü konumunda bulunan devlet ileri gelenleri öncüllerinin benzer durumlar karşısındaki başarılarından ve başarısızlıklarından dersler çıkarma fırsatı yakalayabilecekleri umuluyordu[237].

Excerpta Historica için seçilen kaynak eserler dokuzuncu yüzyıl eserleriyle son bulur. I. Basileios'un hükümdarlığı döneminden başlayarak Makedonya Hanedanına mensup hükümdarların tarihi için ise imparator kendi yazdığı ve yazılmasına hamilik ettiği diğer eserler aracılığıyla kendi denetiminde ve hanedan propagandası amaçlarına uygun bir "resmi

[236] Athanasios Markopoulos, "Genesios: A Study", *Realia Byzantina,* ed. Sofia Kotzabassi, Giannis Mavromatis, Berlin, New York: De Gruyter, 2009, ss. 142-143; Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", ss. 255-257; Németh, "Excerpts Versus Fragments", ss. 258-259; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 16-17.
[237] Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 185-187.

tarih anlatısı" oluşturmaya gayret edecektir[238]. Ancak son tahlilde yazılış amacı ve eksikleri ne olursa olsun *Excerpta Historica, Bibliotheca* ve *Suda* ile birlikte Bizans İmparatorluğu'nda bilinen ve eserlerinden istifade edilen Antik Çağ tarihçileri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan en önemli üç ansiklopedik kaynaktan birini teşkil etmektedir. *Excerpta Historica*'yı bu denli önemli kılan özelliklerinden biri eserleri bugün tamamen kaybolmuş yazarların çalışmalarından günümüze kalan yegâne bölümleri içermesidir. Kimi eserlerin ise günümüze eksik ulaşmış bölümlerini bu kaynaktan tamamlamak mümkün olmaktadır. *Excerpta*'nın faydalandığı kaynaklar sayesinde ayrıca bugüne ulaşmış eserlerin onuncu yüzyılda bugün mevcut olmayan başka edisyonlarının da bulunduğu bilgisine ulaşmaktayız. Tıpkı *Bibliotheca* gibi *Excerpta* da aynı zamanda onuncu yüzyıla kadar ulaşmış Antik Çağ ve Geç Antik Çağ eserlerinin bir indeksi işlevini görmektedir. Öte yandan *Excerpta*'yı hazırlayan editörlerin seçimlerinde Photios kadar özgür olmadıkları anlaşılmaktadır. Photios eserinde kendi beğendiği veya eleştirmek istediği eserlerin değerlendirmesini yapma noktasında kendi şahsi tercihlerini rehber alırken *Excerpta*'yı hazırlamakla görevlendirilmiş ekip kendilerine sunulan başlıklar altında alıntılanmaya değer görülmüş yazarlara yer verebilmişlerdir. Bir başka deyişle, *Excerpta*'nın kendisinden sonra gelecek en önemli ansiklopedik kaynak olan *Suda*'ya da büyük ölçüde kaynaklık ettiği düşünülecek olursa, muhtemelen VII. Konstantinos'un tercihleri Antik ve Geç Antik Çağ tarihçileri arasından kimin eserlerinin günümüze ulaşacağına, kiminkinin ise kaybolup gideceğine doğrudan etkide bulunmuştur[239].

Bazı araştırmacılar *Excerpta Historica* için derlenen eserlerin aynı zamanda *De Thematibus, De Administrando Imperio, De Ceremoniis, Theophanes Continuatus* ve *Genesios Tarihi* için

[238] Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 164-165.

[239] Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historian*, ss. 9-11; Warren Treadgold, "Photios and the Reading Public", s. 126. Geçmişte Fulvio Orsini (1529-1600), Polybius, Halikarnas 'lı Dionysius, Cassius Dio ve Livius gibi tarihçilerin eserleri üzerinde çalışırken eksikleri gidermek için *Excerpta Historica*'dan faydalanmıştır. Daha sonra Johann Schweighauser (1742-1830) de Polybius'un kayıp metinlerinin parçalarını bir araya geitmek için bu eserden istifade etmiştir. On dokuzuncu yüzyılda da Karl Müller ve Ludwig Dindorf benzer amaçlarla *Excerpta Historica*'ya başvurmuşlardır. Bkz. Németh, "Compilation Methods of the Excerpta Constantiniana", ss. 271-272.

de kaynak olarak kullanıldığını ve bu eserlerin de muhtemelen aynı yerde ve aynı ekibin üyeleri tarafından hazırlandığını düşünmektedirler. Bir diğer deyişle *Excerpta Historica*'nın hazırlanması imparatorun diğer entelektüel projeleri için bir katalizör etkisi yaptığı kabul edilmektedir. Hatta burada derlenen eserlerin VII. Konstantinos'un ölümünden onlarca yıl sonra kaleme alınan eserlerce de kullanılmış olmasından hareketle imparatorun bir araya getirdiği kaynakların ve bu kaynakların işlendiği yazım atölyesinin imparatorun ölümünden sonra da bir süre daha aktif olarak kullanıldığı iddia edilebilir[240]. Ayrıca *Excerpta Historica* için muhtemelen 940'lardan başlayıp 980'lere kadar uzanan yoğun mesai neticesinde elyazması tarama, metin derleme, metin kaleme alma, kitap süsleme ve ciltleme gibi konularda tecrübe edinen çok sayıda insan yetişmiş ve bu insanlar onuncu yüzyıl ortalarından itibaren Kontantinopolis'teki entelektüel faaliyetlerin sayısının ve kalitesinin artmasına ve kitap kültürünün gelişmesine katkıda bulunmuşlardır[241].

Excerpta Historica projesinde kullanılacak kaynaklar derleneceği zaman pek çok zorluk yaşanmış olması muhtemeldir. İmparator ve ekibi muhtemelen tam olarak hangi eserlere ihtiyaç duyacaklarını bilmedikleri gibi bu eserlerin nerede bulunabileceğine dair de bir fikre sahip değillerdi. Muhtemelen metinlerin edinilmesi ve kopyalanması eş zamanlı olarak devam etmiş, elde bulunan nüshalarının eksik olduğu fark edilen eserlerin boşluklarını doldurmak için eksiksiz elyazmaları aranmaya devam etmiştir. Bulunan elyazmalarının ödünç alınması veya satın alınması için kitap sahiplerini ikna etmek de muhtemelen bu zahmetli sürecin bir parçasını oluşturmuştur. Ödünç alınan elyazmaları kopyalandıktan sonra

[240] Panagiotis Manafis, "The Excerpta Anonymi and the Constantinian Excerpts", *Byzantinoslavica*, C. 75 (2017), ss. 10-12; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", ss. 82, 95. Örneğin Nemeth, hiçbir zaman VII. Konstantinos ile ilişkilendirilmemiş olan bir simya koleksiyonunun *Excerpta Historica*'nın günümüze ulaşan nüshalarıyla paylaştığı fiziksel benzerlikler sebebiyle ilerleyen yıllarda aynı atölyede ve aynı ekip tarafından üretilmiş olabileceğini savunmaktadır. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 94, 121, 154-155, 185.

[241] *De Thematibus*, *De Administrando Imperio* ve *De Ceremoniis*'in *Excerpta Historica* ile yalnızca kaynaklarının değil hazırlanma yöntemlerinin de ortak olabileceği üzerine görüşler mevcuttur. Her üç eserin de *Excerpta Historica* gibi kronolojik sıra takip etmeyen anlatılar sunduğunu ve dosyalar halinde tasnif edilmiş kaynaklardan istifade ettiğini savunan András Németh, *De Administrando Imperio* içinde yer alan elli üç başlığın da aslen imparatorun yazım ekibine sunduğu dosyaların başlıklarından ibaret olabileceğini ileri sürmektedir Bkz. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 115-116, 136, 143-144.

sahiplerine geri gönderilmiş ve eserin son hali asıl nüshalardan değil çıkartılan taslak kopyalardan faydalanılarak oluşturulmuştur[242].

Photios'un *Bibliotheca* içerisinde sözünü ettiği eserler VII. Konstantinos ve ekibi için başlangıç niteliğinde bir liste sunmuş olabilir. İmparatorun kendisi hazırlayacağı askeri metinler için kaynak ararken Sigriane Dağı'nda bulunan Megas Agros Manastırı'nın kütüphanesinden faydalandığını belirtmiştir. İmparatorun *Excerpta Historica* için faydalanılacak tarih kitapları ararken daha pek çok manastır kütüphanesini taratmış olması muhtemeldir. Geniş koleksiyonu ile Patrikhane Kütüphanesi de bu amaca hizmet edebilecek pek çok eser sağlamış olmalıdır[243].

Excerpta Historica hazırlanırken faydalanılan eserlerin özetlenmesi yoluna gidilmemiştir. Eserlerden alıntılanan pasajlar mümkün olduğunca az, çoğu durumdaysa neredeyse hiç değişikliğe uğramadan ilgili başlık altına harfi harfine kopyalanıyordu. Bu yöntemin benimsenmesinin bir nedeni eserlerin sadece içerdikleri bilgiler sebebiyle değil edebi anlatım açısından da muhafazaya değer bulunmalarıydı. Pasajların okuyucuya tarihsel bilgi sunarken edebi bir haz da sağlamaları amaçlanmış ve Antik Çağın kadim yazarlarınınkine benzer etkili ve gösterişli bir anlatımın nasıl oluşturulabileceği konusunda örnekler sunan, dil ve anlatım açısından da eğitici bir kılavuz meydana getirmeye çalışılmıştı[244]. Zira aktarılan metnin kısaltıldığı nadir durumlarda da Polybios gibi edebi değeri yüksek tarihlerden ziyade Malalas

[242] Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 89-91.
[243] Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 144. Thomas M. Conley, pek çok Antik Çağ yazarının eserlerini derlemesi görünümünde olan ve günümüzde Parisinus 1741 olarak bilinen elyazmasının VII. Konstantinos'un bu geniş kapsamlı tarama çalışmasının sonucunda elde edilen koleksiyona dayandığını düşünmektedir. Bkz. Thomas M. Conley, "Aristotle's Rhetoric in Byzantium", *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric*, C. 8, S. 1 (1990), ss. 35-38. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 92-93.
[244] Brunt, "On Historical Fragments and Epitomes", ss. 483-484; Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", s. 79; Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", ss. 238-239; Pontani, "Scholarship in the Byzantine Empire", s. 353; Németh, "Excerpts Versus Fragments", s. 253; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", s. 84.

gibi anlatımı daha basit kroniklerin kısaltıldığı görülmektedir[245]. Bazı durumlarda ise metinlerde kısaltma değil ekleme yolu ile değişikliğe gidiliyordu. Bu gibi durumlarda alıntılanan pasajın bağlamının okuyucu tarafından anlaşılması için bahsi geçem şahısların isimleri ve söz konusu olayın arka planı kısa bilgiler pasajlara eklenebiliyordu[246].

Eser oluşturulurken her bir başlık için ayrı bir elyazması hazırlanmış ve her bir tarihçiden yapılan başlığa uygun alıntılar sırasıyla alt alta dizilmiştir[247]. *Excerpta Historica* içerisinde yer verilen eserler bölüm başlıkları altında yer alacak pasajlara ayrılıyor olsalar da kullanılan bir eserin tamamından istifade edilmeye çalışılmış ve bölümler altında dağılmış da olsa koleksiyon içerisinde eserlerin tam metinleri muhafaza edilmeye çalışılmıştır[248]. Asıl metinlerin kısaltıldığı görülen istisnai örnekler muhtemelen elde bulunan elyazmasının hasarlı veya eksikli olması gibi durumlardan kaynaklanıyordu[249]. Modern araştırmacılar kullanılan bir eserin *Excerpta Historica* içerisine kendisine yer bulamayan pasajlarından imparatorun başka eserlerinde faydalanıldığı bazı örnekler de tespit etmişlerdir ve bu durum *Excerpta Historica* için yapılan kaynak derleme çalışmalarının imparatorun diğer eserlerinin hazırlanması için de malzeme sağladığı ve tüm eserlerin büyük bir entelektüel program çerçevesinde bir bütünün parçaları olarak kurgulandığı izlenimini kuvvetlendirmektedir.[250]

Excerpta içerisinde parçalar halinde tamamına yer verilen eserlerin okuyucu için erişilebilir kılınması amacıyla ana metnin kenarlarında yer verilen yardımcı metinlerle bir çapraz

[245] Bölümleri hazırlayan redaktöreler çoğu zaman kısalttıkları metnin neden kısaltıldığına dair bir not da düşmüşlerdir. Bu kısaltmaların neden yapıldığı çoğunlukla o pasajda verilen bilginin başka tarihçiler tarafından sıkça tekrarlanmış olması veya koleksiyonda halihazırda yer verilen başka bir tarihçiden alıntılandığının anlaşılmış olması gibi sebeplerle gerekçelendirilmektedir. Bkz. Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 69.
[246] Brunt, "On Historical Fragments and Epitomes", ss. 483-484; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 83.
[247] Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 239; Németh, "Excerpts Versus Fragments", s. 254.
[248] Németh, "Excerpts Versus Fragments", s. 256; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 77.
[249] Németh, "Excerpts Versus Fragment", ss. 259-260.
[250] Örneğin, eserin günümüze ulaşan bölümlerinde kullanılmış kaynakları inceleyen Andras Nemeth *Excerpta Historica* için kullanılan Prokopios'un *Savaşlar* başlıklı eserinin burada yer bulamayan bazı pasajlarının VII. Konstantinos'un diğer eserlerinde kendisine yer bulduğunu belirlemiştir. Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 239.

referans sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Her bölümde metnin başlangıcında yer verilen, mavi ve altın renginde mürekkeple süslü imparator tarafından seçilen başlığın yanı sıra pasajların yanında yer alan kenar boşluklarında faydalanılan tarihçinin adı verilmiştir. Andras Nemeth daha önce görülmemiş ve daha uzun süre benzerinin ortaya çıkmayacağı bir metinsel bütünlük sunan bu referans sisteminin karmaşıklık ve sistematiklik açısından elyazmalarında parşömen tomarlarından kitap sistemine geçilmesinden bu yana kitap tarihinde yapılmış en dikkate değer yeniliklerden biri olduğunu savunmaktadır [251]. Andras Nemeth, *Excerpta Historica*'da alıntılanan eserlerin özetlenmeyip temalara göre faydalanabilecek pasajları tarama fırsatı sunacak biçimde parçalara ayrılarak tam metin halinde muhafaza edilmesinden yola çıkarak eserin bu kurgusu sebebiyle modern metin veritabanlarını ve arama motorlarını andırdığını ileri sürmektedir. Nemeth'e göre eser okurlara sunduğu üç değişken üzerinden tarama yapma fırsatı sağlıyordu. İlk değişken temalara göre ayrılan elli üç başlığın kendisiydi. Ayrıca her başlığın altında o başlıkta faydalanılan yazarlar listesi yazara göre tarama yapmak için ikinci bir değişken sunuyordu. Son olarak ise her başlığın kenar boşluklarında o bölümde bahsi geçen kişi ve yer adı bilgilerine yer veriliyordu. Eserin her yeni başlığı altın yaldızlı büyük harflerle yazılıp altın yaldızla ve mavi mürekkeple süsleniyor, metin içerisinde de her yeni alıntının başına imparator tarafından onaylandığına işaret eden "ὅτι" ibaresi eklenip ilk harfi altın yaldızla süsleniyordu. Nemeth, imparatorun diğer eserlerinde kaynak olarak kullanılan ve kimi zaman doğrudan atıfta bulunulan eserlerin pek çoğunun ana metinlerden değil *Excerpta Historica* için tematik olarak ayrılmış, tarama imkanı sunan daha kullanışlı versiyonlarından faydalanıldığını ileri sürmektedir[252]. Nemeth sunduğu çok sayıda metni çok amaçlı ve çoklu değişkenlerle tarama özelliği sebebiyle *Excerpta*'nın müstakil bir eser değil, hazırlanacak tarih, kılavuz, söylev gibi pek çok türde başka metin için bir hammadde kaynağı, bir araç, bir

[251] Németh, "Excerpts Versus Fragments", s. 262-265.

[252] Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", s. 79; Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 249; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", ss. 84-85, 95; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 18, 113, 215. *Excerpta Historica*'nın Tours Müzesinde Bulunan Turonensis elyazmasının Erdem ve Kusurlar Üzerine bölümünün giriş sayfasında altın sarısı ve mavi çiçek desenleriyle bezeli tepe süslemesi, bölüm başlığı, her yeni alıntının başlangıcında yer alan altın yaldızlı "ὅτι" kelimesi ve pasajların hangi eserden alındığını ve devamının hangi bölümde bulunabileceğini gösteren kenar bilgileri tüm detaylarıyla görülebilmektedir. (Bkz. Ek 20).

veri tabanı ve bir bilgi yönetimi sistemi olduğunu savunmaktadır[253]. Nemeth'e göre büyük bir yatırımla, pek çok yazarın kolektif katkısıyla ve tüm yazarların ürünlerini yüksek bir otoritenin kurallarına göre yazıp onun kanaatine sunmasıyla hazırlanan *Excerpta Historica*, hazırlanış yöntemi açısından ise modern ansiklopediler ile oldukça büyük benzerlikler göstermektedir[254].

Nemeth'e göre, *Excerpta Historica* hazırlanırken ilk aşamada kapsanacak tam metin eserler okunmuş ve içerilerinde elli üç başlığa uygun düşen pasajlar işaretlenmiş, ardından bu pasajlar uygun görülen başlıklar altına kopyalanmış ve böylece ilk taslak nüshalar hazırlanmıştır. Eserlerin okunması ve işaretlenmesi aşamasında her eser için asgari birer kişinin çalıştığı düşünülmektedir. Kopyalama aşamasında ise bir redaktör muhtemelen birden fazla başlığın kopyalanmasından sorumlu tutulmuştur. Üçüncü aşamada ise her başlığın taslak nüshası kontrol edilmiş, yanlışlar düzeltilmiş ve son taslaklar eserin bezeli ve ciltli lüks nüshasında yer almaya hazır hale gelmişti. Derleme ve kopyalama aşamasında çalışan farklı ekip üyelerinin metin üzerinde çalışmaya devam edecek arkadaşları için sayfa kenarlarında bıraktıkları bazı uyarı notları da metinlerle beraber günümüze dek ulaşmıştır. İlerleyen yüzyıllarda çıkartılan nüshalar hazırlanırken ise okuyucuya yönelik yazıldığı düşünülen bu uyarı notları metinle beraber yeni nüshalara da kopyalanmış, hatta bazıları *Suda* içerisinde bile yer almıştır[255].

Taslaklar hazırlanırken faydalanılan elyazmalarının her başlık üzerinde çalışan ekibe ayrı bir nüsha verilecek kadar bol kopyasının çıkartılmış olması düşük bir ihtimaldir ve muhtemelen ciltlerinden sökülüp içeriğe göre işaretlenen sayfalar her bir başlığı hazırlayan ekiplere dağıtılmıştır. Nemeth tüm bu sayfaların ekipler arasında karmaşaya yol açmadan devir daim

[253] Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", ss. 97.
[254] Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 258.
[255] Németh, "Compilation Methods of the Excerpta Constantiniana", ss. 265, 274-275, 279-281, 288-290; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 90, 102-105, 227.

edebilmesi için de çalışma ekibine kılavuzluk etmek üzere bir faydalanılan eserler indeksi hazırlanmış olması gerektiğini düşünmektedir[256].

Umberto Roberto, *Excerpta Historica* için çalışan ekibin en az yirmi kişiden oluştuğunu tahmin etmektedir. Bu şahısların taradıkları metnin tarihsel niteliğini ve edebi değerini takdir edebilecek bir donanıma sahip olmaları gerektiği de aşikardır. Roberto bu yüzden bu ekibin Magnaura Okulu'nun hocaları ve öğrencilerinden oluşturulmuş olmasını oldukça muhtemel görmektedir[257]. Eserin hazırlanmasında görev alan ekip üyeleri neredeyse tamamen anonim kalmıştır. Yalnızca bir örnekte, "Elçilikler Üzerine" bölümünün Brüksel'de bulunan elyazmasının birinci kısmında "Bu bölümü derleyen Theodosios Genç Theodosios'dur" şeklinde bir not bulunmaktadır. Ancak bu şahsın da adı dışında yaşamı ve eser hazırlanırken aldığı görevin mahiyeti hakkında hiçbir bilgimiz bulunmamaktadır[258].

Excerpta Historica için takip edilen bu ekip çalışması revaçta bir yöntem olarak Konstantinopolis saray çevrelerince kullanılmaya devam etmiştir. 982 yılından sonra tamamlandığı düşünülen Symeon Metaphrastes'in *Menologion* adlı eseri için pek çok aziz hayatı toparlanmış, Metaphrastes'in oluşturmuş olduğu çalışma ekibinin bir kısmı bu eserleri okuyup gözden geçirmiş, diğerleri ise belli prensiplere göre düzenlenen bu metinlerin yeni hallerini kaleme almışlardır. Yine *Excerpta*'da olduğu gibi üçüncü bir aşamada bu yeni metinlerin taslakları eserin son hali verilmeden önce hataların ve eksiklerin giderimesi amacıyla bu işten sorumlu olan ekip üyelerince kontrolden geçirilmiştir[259].

[256] Németh, "Compilation Methods of the Excerpta Constantiniana", s. 287; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 90-91, 104-105, 107.
[257] Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", ss. 77-78.
[258] Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 329.
[259] Rapp, "Byzantine Hagiographers as Antiquarians", s. 32; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 337-338; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 29.

Excerpta Historica hazırlanırken tercih edilen bölüm sayısı olan elli üç de muhtemelen[260] rastgele bir seçim değildi ve numerolojik, matematiksel ve tarihsel sebeplere dayanıyordu. *Excerpta*'nın elli üç bölümden oluşması VII. Konstantinos'un diğer eserlerinde ve *Excerpta Historica*'da çalışmalarından faydalanıldığı bilinen Roma tarihçisi Polybios'a gönderme olabilir. Zira Polybios'a göre Roma küçük bir kent devletinden bir dünya hakimine dönüşmeyi elli üç yılda başarmıştır[261]. Elli üç sayısı Hristiyan numerolojisi açısından da öneme sahiptir. Yuhanna İnciline göre İsa'nın yeniden doğuşundan sonra havarileri Celile Denizi'nden yüz elli üç balık yakalar ve bu sayının büyük bir sembolik öneme sahip olduğunu düşünen pek çok Hristiyan alimi eserlerini yapılandırırken bu sayıyı temel alırlar. Bu yazarlardan biri olan dördüncü yüzyıl alimi Pontuslu Evagrius *İbadet Üzerine Yüz Elli Üç Risale* başlıklı çalışmasında yüz elli üç sayısının yüz ve elli üç sayılarını bileşimi olarak yorumlar. Yüz bir tamkare sayı iken elli üç üçgensel bir sayı olan yirmi sekizin ve kendisi ile çarpıldığında son hanede yine kendisini tekrarlayan sferik bir sayı olan yirmi beşin toplamıdır ve bunun Kutsal Üçlü'nün manevi bilgisine işaret ettiğine inanılmaktadır. Elli üç ayrıca Yunan matematikciliğinin başından beri yalnızca bire ve kendisine bölünebilen bir özel asal sayı olduğu ve beş ardışık asal sayının (5, 7, 11, 13, 17) toplamı olduğu için özel bir sayı olarak kabul edilmektedir[262].

Vita Basilii'nin girişinde I. Konstantinos döneminden itibaren tüm Roma imparatorlarının tarihini yazma niyetinde olduğunu belirten VII. Konstantinos'un bu projesi hayata geçebilmiş olsaydı kuşkusuz *Excerpta Historica*'nın her başlığın yanında yer alan o bölümde geçen kişi ve yer adları bilgileri önemli devlet adamları ve büyük komutanlar konusunda kaynakları taramak için imparatora büyük bir kolaylık sağlayacaktı ve belki de *Excerpta*

[260] Eserin bölüm sayısının rastgele bir seçim olduğunu savunan Warren Treadgold gibi araştımacılar da vardır. Hatta Treadgold eserin ilk halinin elli bölüm olarak planlandığını ve daha sonra yapılan eklemelerle bölüm sayısının tesadüfen elli üçe ulaştığını öne sürmektedir. Bkz. Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 71.
[261] İmparatorun bir diğer eseri *De Administrando Imperio*'nun da elli üç bölümden oluşuyor olması dikkat çekicidir. Bkz. Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", ss. 246-247; Markopoulos, "Voices from the Center", s. 26; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 75-77.
[262] Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", ss. 246; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 72-73.

Historica daha en baştan bu ihtiyaca binaen kurgulanmıştı. Muhtemelen, imparatorun *De Administrando Imperio, De Thematibus* ve *De Ceremoniis* gibi eserleri ve askeri metinleri hazırlanırken *Excerpta Histrorica*'nın sunduğu bu imkanlardan faydalanılmıştı[263]. Daha sonra yazılan *Diyakoz Leon Tarihi* ve Basileios Lekapenos'un askeri metinler derlemesi gibi pek çok eserde de *Excerpta Historica*'nın taslaklarından faydalanmış gibi görünmektedir ve muhtemelen bu eserlerin yazarlarının VII. Konstantinos'un yazım ekibi ile bir irtibatı söz konusudur[264].

Excerpta Historica'nın 980 yılından sonra kullanılmış olduğuna dair bir kanıt yoktur ve bu tarihten sonra eser on altıncı yüzyıla kadar gölgede kalmıştır. Eserin yeni kopyalarının çıkarılması devasa bir maddi kaynak ve çok sayıda yetişmiş insanın çok uzun süreli mesaisini gerektiriyordu. Eser aynı zamanda çok dar bir insan grubunun ihtiyaçlarına göre tasarlanmış ve çok az sayıda insanın erişimine açılmıştı. Muhtemelen bu sebepler eserin bu denli kısa süre içinde kullanım dışı kalmasına sebep olmuştu [265].

On altıncı yüzyıldan günümüze dek modern araştırmacıların pek çoğu *Excerpta Historica*'ya daha çok adına başka yerde rastlanamayan yazarlara ve metinlere dair içerdiği bilgiler sebebiyle ilgi göstermişlerdir. Paul Lemerle gibi kimi tarihçilerse bu eseri "anti-tarih" olarak nitelendirmekte ve metinlerden makaslanarak kullanılan pasajlarla oluşturulan eseri ahlaki dersler vermek uğruna tarihi olayları bağlamlarından kopardığı gerekçesiyle eleştirmektedirler. Bernard Flusin gibi kimi tarihçilerse hem metodolojisi hem de yer verdiği kategoriler açısından bu eserin Bizanslıların neden ve nasıl tarih yazdıklarının anlaşılması açısından çok faydalı bir bakış açısı sağladığını savunmaktadırlar[266].

---

[263] Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", ss. 247, 250-251; Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 183.
[264] Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 160-161, 207-209.
[265] Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 2, 264-265.
[266] Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", ss. 74, 76; Lemerle, *Byzantine Humanism,* ss. xxi, 324-329, 332; Németh, "Compilation Methods of the Excerpta Constantiniana", ss. 265, 269.

Daha önce de bahsedildiği gibi *Excerpta Historica*, *Bibliotheca* ve *Suda* ile birlikte Bizans İmparatorluğu'nda bilinen ve eserlerinden istifade edilen Antik Çağ tarihçileri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan en önemli üç ansiklopedik kaynaktan birisidir. Eser hem VII. Konstantinos'un *De Thematibus, De Administrando Imperio, De Ceremoniis, Theophanes Continuatus* ve *Genesios Tarihi* gibi eserlerine kaynaklık etmiş hem de Bizans tarih yazıcılığında onuncu yüzyıl itibariyle kilise kronikleri yerine tarihsel anlatıya dayalı Klasik Çağ üslubunun yeniden popüler hale gelmesine katkıda bulunarak çağının tarih yazımı üzerinde tesirde bulunmuştur. *Excerpta Historica*'nın kendi çağının tarih yazımı yanında modern tarih yazımı üzerinde de etkileri olmuştur. *Suda* üzerindeki etkisi de göz önüne alındığında, VII. Konstantinos'un *Excerpta Historica* ile ilgili tercihleri yoluyla Antik ve Geç Antik Çağ tarihçilerinin eserleri arasından hangilerinin günümüze ulaşacağı üzerinde büyük bir etkide bulunduğu ve bugün bu devirlere dair bildiklerimizi şekillendirdiği söylenilebilir.

Excerpta Historica içerdiği çapraz referans sistemi ve sağladığı metin tarama imkanlarıyla metin hazırlama tekniği açısından da kitap tarihine dikkate değer yenilikler getirmiştir. Andras Nemeth *Excerpta Historica*'yı saray seçkinlerinin ihtiyacı doğrultusunda önceki dönemlerin tarihsel metinlerini erişilebilir bir çerçevede nasıl yeniden yapılandırılabileceği sorusuna cevap veren yenilikçi bir çözüm olarak tanımlamaktadır. Geçmişe ait bilgilerin birikerek başa çıkılamayacak kadar büyük ve karmaşık bir bütün haline gelmesi Yunan-Roma dünyasında daha önce de karşılaşılmış bir durumdu ve birikimi daha yönetilebilir kılmak için daha önce de yöntemler denenmiştir. Eski eserlerin özetlenmesi veya bir türde eserlerden belli pasajlar seçilerek antolojiler oluşturulması yöntemlerine ikinci yüzyıldan beri başvurulmaktaydı. Ancak özetleme yöntemi ile eserlerin anlatım özellikleri ve edebi değerleri kayba uğrarken, antoloji yönteminde dahil edilemeyen pasajlar yüzünden bilgi kaybediliyordu. VII. Konstantinos'un yöntemi geçmişin bilgisini yönetilebilir biçime sokmaya çalışırken hem biçim hem de bilgi kaybının önüne geçmeyi gözetmesi sebebiyle yenilikçiydi[267].

[267] Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s.257; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 54-57.

2.3.2. VII. Konstantinos'un Resmi Tarih Programı: Genesios ve Theophanes Continuatus

VII. Konstantinos döneminin hemen öncesindeki asır Bizans tarih yazımı açısından sönük bir döneme tanıklık etmişti. Öyle ki, dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından günümüze ulaşan önemli bir tarih çalışmasının varlığından söz etmek güçtür. Bu sebeple VII. Konstantinos dönemi eserlerinin önem ve ilgi çekicilik açısından Bizans tarih yazıcılığında yeni bir dönemin başlangıcına işaret ettiği söylenebilir. VII. Konstantinos dönemi eserlerinde I. Basileios'a verilen, önceki hanedanların zulüm ve yanlışlarından dönerek imparatorluğu ve tebaasını kurtaran baş kahraman rolü ile birlikte Bizans tarih yazıcılığında, önceki asırların kilise tarihlerinde kronolojik ilerleyiş içerisinde tanrının takdir ettiği rolleri yerine getiren figüranlardan ibaret olan karakterlerin yerini davranış ve icraatları irdelenmeye değer bireylere bırakmaya başladığı ileri sürülebilir. Bu anlamda, kimi araştırmacılar *Theophanes Continiatus* ve *Geneisos Tarihi*'ni tek bir bireye odaklanan ilk Bizans tarih metinleri olarak ele almaktadırlar. Bu yeni biçim yalnızca geçmişe dair duyulan merakı gidermeyi amaçlamıyor, ayrıca ahlaki emsalleri ve sembolleri, idealleri ve yaşam tarzıyla ele aldığı bireyi öykünmeye değer bir model olarak sunuyordu[268]. Bu niteliğiyle Ortaçağ kronikçiliğinden ziyade Antik Çağ tarihçiliğini andıran ve dil, kurgu ve yapılan göndermeler göz önünde bulundurulduğunda antik çağ eserlerinden etkilendiği aşikâr biçimde görülen bu tarih yazımı yine de kimi açılardan antik çağ tarihçilerinden de ayrılıyor ve belli özgün nitelikler sergiliyordu. Antik Çağ tarihçileri genel bir eğilim olarak aktardıkları dönem, olay veya temaya odaklanıp kendileri de anlatılan olayların bir parçası olsalar dahi mesafeli ve tarafsız olmaya gayret eden bir uslüp benimserlerken, onuncu yüzyıl Bizans tarihleri idealize

[268] Romilly Jenkins, "The Classical Background of the Scriptores Post Theophanem", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 8 (1954), ss. 13-15; Elizabeth Jeffreys, "The Attitudes of Byzantine Chroniclers Towards Ancient History", *Byzantion*, C. 49 (1979), s. 199; Athanasios Markopoulos, "Byzantine History Writing at the End of the First Millenium.", *Byzantium in the year 1000*, 2003, ss. 183-186; Markopoulos, "Genesios: A Study", ss. 142-143. Juan Signes Codoner'e tarih ve kronik türleri arasındaki teknik farkları şu şekilde açıklamaktadır: Tarih yakın zamanda geçmiş, yazarın kendi tanıklığı ile ya da tanık olanların sözlü ifadeleri ile inceleyebileceği olaylara değinen, yüksek bir Yunanca ile küçük bir okuyucu grubuna hitaben yazılmış, temalara göre düzenlenmiş yekpare bir anlatıdır. Kronik ise yazılı kaynaklara dayanarak eski ve güncel olaylara değinen, geniş okuyucu kitlesine hitaben halk Yunancası ile yazılmış, kronolojik olarak yıllara bölünmüş bir anlatı sunar. Buradaki tanımlara tam anlamıyla uymasa da Genesios da *Theophanes Continuatus*'un yazarı da eserlerini tarih olarak adlandırırlar. Juan Signes Codoner, "Dates or Narrative? Looking for Structures in Middle Byzantine Historiography (9th to 11th Century)", *Byzanz und das Abendland IV. Studia Byzantino-Occidentalia*, ed. Erika Juhász, Budapest: Eötvös-József-Collegium, 2016, ss. 235, 237.

etmeye ve bir model olarak ortaya koymaya çalıştıkları bireyler ve hanedanlardan yana belirgin bir tavır alıyorlardı [269].

VII. Konstantinos, imparatorluk idaresi adına bir tarih kitabının yazılmasını emrettiği bilinen tek Bizans imparatorudur ve onun himayesinde yazılan bu eserler onuncu yüzyıl için tarih yazım standardını belirlemiştir. Modern araştırmacılar geniş okuyucu kitlesi için değil, VII. Konstantinos'un amaç ve beğenilerini karşılamayı hedefleyerek ve hanedan mensupları ve devletin seçkinleri tarafından okunmayı amaçlayarak kaleme alınmış olan bu eserlerin yine de ilerleyen yüzyılların Bizans tarih yazımı üzerinde olumlu bir etki yaptığını düşünmektedirler. VII. Konstantinos'un tarihleri kendilerinden önceki son iki asrın çalışmalarından daha parlak eserler olarak kabul edilmektedirler ve Bizans tarihçiliğinin edebi standartlarını yükselttiklerine inanılmaktadır. Warren Treadgold'a göre tarafsızlık kaygısı gütmese ve bariz propaganda amaçları için yazılmış olsa da bu tarihler faydalandıkları kaynaklardaki farklı görüşlere yer verme konusunda bir önceki asrın eserlerinden daha kapsayıcı olmayı başarmışlar ve örneğin ikona kırıcıların muhalifleri tarafından kaleme alınan kroniklerde gözlemlenen çarpıtmalara başvurmamışlardır. Söylem boyutunda geçmişi mümkün olduğunca eksiksiz biçimde resmedebilmek için mevcut en iyi kaynakları özetleme iddiası ile kaleme alınan bu tarihler en azından dile getirdikleri niyetin karşılığını hakkıyla vermektedirler[270].

Günümüze az sayıda elyazması nüshası ulaşması sebebiyle kendi döneminde çok fazla yaygınlık kazanmadığı düşünülse de imparatorun resmi tarih programını oluşturan bu eserler ilerleyen asırlarda kaleme alınan ve günümüzde döneme dair en önemli kaynaklar sayılan pek çok tarihin ana kaynağını teşkil etmişlerdir. Dolayısıyla güncel tarihçilik açısından da

[269] Scott, "The Classical Tradition in Byzantine Historiography", ss. 64-65; Romilly Jenkins, "Constantine VII's Portrait of Michael III", Romilly Jenkins, *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th Centuries*, London: Variorum Reprints, 1970, ss. 71-72; Featherstone, 'Theophanes Continuatus: A History for the Palace', s. 125.
[270] Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 195-196; Yannis Stouraitis, "Scriptores post Theophanem: Normative Aspects of Imperial Historiography in Tenth-Century Byzantium", *Historiography and Identity IV: Writing History Across Medieval Eurasia*, ed. W. Pohl, D. Mahoney, Turnhout: Brepols, 2020, ss. 223-224.

VII. Konstantinos'un 813-886 yıllarını kapsayan bu eserleri halen bahsi geçen çağı kavrayışımız üzerinde hatırı sayılır bir etkiye sahiptir[271].

2.3.2.1. Genesios Tarihi

2.3.2.1.1. Genel Çerçeve

Özgün başlığı "İmparatorların Saltanatları Üzerine" olan ve bugün *Genesios Tarihi* adıyla bilinen eser muhtemelen 945-949 yılları arasında VII. Konstatinos'un himayesinde çalışan bir kronikçi tarafından kaleme alınmıştır. Eserin yazarı Joseph Genesios adıyla anılsa da günümüze tek nüsha olarak ulaşan on birinci yüzyıl elyazmasına on dördüncü yüzyılda eklendiği anlaşılan bu ismin şahsın gerçek adı olup olmadığı tartışmalıdır. Eserin yazarının kim olduğu sorusu ilk olarak 1965 yılında Ferdinand Hirch tarafından ele alınmış ve eserde Ermeni Konstantinos adlı şahıstan oldukça hayırhah bir biçimde bahsedilmesinden ve dönemin bir başka kaynağı olan *Logothetes Symeon Kroniği*'nde Ermeni Konstantinos'un Genesios adında bir oğlu olmasından hareketle eserin yazarı Genesios ile Ermeni Konstantinos'un baba-oğul oldukları sonucuna varmıştır. İlerleyen yıllarda bu teori pek çok araştırmacı tarafından eleştirilmiş ve pek çokları eserin Genesios adına isnat edilmesini temelsiz bularak eseri anonim bir eser olarak kabul etmeye devam etmişlerdir. Bu eleştirilerin temel sebebi 950 yılında halen hayatta olduğu bilinen Genesios'un 829-867 tarihleri arasında siyasi hayatta aktif olduğu bilinen Ermeni Konstantinos'un oğlu olmasının kronolojik olarak çok zayıf bir ihtimal olarak görülmesidir. Eserin en güncel edisyonunu hazırlayan ve tercümesini gerçekleştiren Anthony Kaldellis ise *Genesios Tarihi*'ni yazan şahsın büyük ihtimalle Ermeni Konstantinos'un oğlu değil torunu olduğunu düşünmekte ve yazarın Konstantinos'un oğlu olan ve donanma logothetes'i görevinde bulunduğu bilinen Thomas isimli şahsın erkek çocuğu olan Kanikleios Genesios olmasını en akla yatkın açıklama olarak görmektedir. Kaldellis ister dede-torun, ister ise de başka bir dereceden olsun, Ermeni Konstantinos ile Genesios arasında kesinlikle bir akrabalık bağı bulunması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü ona göre Genesios'un dönemin çok önemli ve çok tartışmalı bir figürü

[271] Gaul, "Zooming in on Constantinople", s. 1.

olmayan Ermeni Konstantinos'u bu denli ön plana çıkartmak için kişisel bir yakınlıktan başka bir sebebi olması mümkün değildir. Örneğin aynı dönemi ela alan ve çok daha detaylı ve hacimli bir tarih eseri olan *Theophanes Continuatus* içerisinde bu şahıs ile ilgili bahislere çok daha az rastlanmaktadır. Hatta iki metinde de yer alan ortak bahislerde dahi Ermeni Konstantinos'a atfedilen önem derecesi farklılıklar göstermektedir. Örneğin I. Basileios'un Konstantinopolis'te kazandığı şöhret açısından çok büyük bir öneme sahip olduğu belirtilen güreş müsabakasından bahsederken *Theophanes Continuatus* Ermeni Konstantinos'u I. Basileios'un dostu ve hemşerisi olarak tanıtırken *Genesios* onu I. Basileios'un – ve dolayısıyla Makedonya Hanedanının- yakın bir akrabası olarak takdim etmektedir[272].

813-886 yılları arasında hüküm süren V. Leon (813-820), II. Mikhail (820-829, Theophilos (829-842), III. Mikhail (829-867) ve I. Basileios (867-888)'un dönemlerinde yaşanmış olayların anlatısını dört bölüm halinde sunan eserin *Theophanes Kroniği* geleneğini takip ettiği hususunda araştırmacılar arasında genel bir kabul mevcuttur. Anthony Kaldellis'e göre takip ettiği kronolojiye bakılacak olursa Genesios'un eseri 813 yılına kadar gerçekleşmiş olayların kaydını tutan *Theophanes Kroniği*'inin bıraktığı yerden devam etmektedir ve bu eserin dahil olduğu tarih yazım geleneğini takip etmektedir. Paul Magdalino ise *Theophanes Kroniği*'nin amaca uygun bir model olduğu kararının bizzat VII. Konstantinos tarafından verildiğini düşünmektedir. Genesios kendisi de eserinin girişinde 813 yılından sonra, bir

[272] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. ix., xv-xx; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", s. 30; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 576. Genesios'un kökenlerini inceleyen bir diğer araştırmacı olan Eleonora Kountoura-Galake'ye göre de Genesios, Ermeni Konstantinos'un torunudur. Yazara göre Genesios kökeni Pontus bölgesine dayanan, üyeleri arasından yüksek kademelere ulaşmış pek çok devlet adamı çıkmış bir aileye mensup, aynı dönemde yaşayan Aziz Dorotheos ile de akrabalık bağı bulunan Ermeni asıllı bir kimsedir. Yazar, Genesios'un Armeniakon Theması ve çevresi ile ilgili yer adlarını ve yerleşim yerleri arasındaki mesafeleri çok isabetli biçimde vermesinden hareketle Genesios'un bu bölgeleri görmüş olabileceği ve bu bölgede aileye bazı araziler verilmiş olabileceği varsayımlarında bulunmaktadır. Bkz. Eleonora Kountoura-Galake, "The Origins of the Genesios Family and Its Connections with the Armeniakon Theme", *Byzantinische Zeitschrift,* C. 93, S. 2 (2000), ss. 464-465, 472-473. Ayrıca bkz. Markopoulos, "Genesios: A Study", ss. 138-140. Kaldellis dışında pek çok araştırmacı da eserin yazarının Trabzon kökenli nüfuzlu bir aileden geldiğini ve Bizans devlet adamı Konstantinos Manikes'in oğlu veya Maniakes'in torunu ve Thomas Genesius'un oğlu olarak 910 yılında dünyaya gelen Joseph Genesios olduğunu savunmaktadırlar. Genesios'un kimliği ile ilgili tartışmalar için bkz. Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 180-185. Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, ss. 113, 115-116.

başka deyişle *Theophanes Kroniği*'nin bıraktığı yerden itibaren, yaşanan olayları anlatan ilk tarihçi olduğunu iddia eder[273].

Genesios'un eserinin VII. Konstantinos'un resmi tarih programının bir diğer halkasını oluşturan *Theophanes Continuatus*'tan önce yazıldığı ve imparatorda yarattığı memnuniyetsizlik sebebiyle *Theophanes Continuatus*'un yazılmasına vesile olduğu düşünülmektedir[274]. Eseri inceleyen çağdaş tarihçilerden Warren Treadgold yazarın büyük ölçüde Niketas'ın günümüze ulaşmayan *Gizli Tarih* başlıklı çalışmasının ilgili bölümlerinden faydalandığını ve bazı Homeros alıntılarıyla metni süslemek, I. Basileios ile alakalı VII. Konstantinos'u hoşnut etmeyecek bölümleri metinden çıkarmak ve muhtemelen kendi akrabası olan dönemin devlet adamlarından Konstantinos Maniakes ile ilgili kahramanlık öyküleri ile Maniakes'in I. Basileios ile paylaştığını iddia ettiği, başka hiçbir kaynakta sözü edilmeyen akrabalık bağlarından bahsetmek dışında ciddi bir katkı yapmadığını düşünmektedir[275]. Yazarın kendisi eseri hazırlarken yazılı kaynaklardan, görgü tanıklarından ve geçmiş kuşaklardan aktarılan sözlü gelenekten faydalandığını belirtirken pek çok çağdaş araştırmacı Genesios'un çalışmasına kaynaklık eden ana malzemenin VII. Konstantinos tarafından resmi tarih projesine temel teşkil etmek amacıyla pek çok kaynaktan derlenen ve daha sonra *Theophanes Continuatus*'un hazırlanması hususunda da faydalanılacak olan büyük bir dosyadan temin edildiğini düşünmektedirler[276]. Metni inceleyen çağdaş araştırmacılar *Genesios Tarihi* için Plutarkhos'un biyografileri, Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia*'sı, Diyakoz İgnatios'un Patrik Nikephoros'un yaşamını konu alan *Vita Nikephori* adlı eseri, Niketas David Paphlagon'un Patrik Nikholas biyografisi, Strabon ve eseri büyük

[273] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. x; Magdalino, "Knowledge in Authority", s. 201.
[274] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s.x; Markopoulos, "Genesios: A Study", s. 140; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, s. 114.
[275] Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 185-188.
[276] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. ix, x, 3; Aubrey Diller, "Excerpts from Strabo and Stephanus in Byzantine Chronicles", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, C. 81 (1950), s. 253; Athanasios Markopoulos, "From Narrative Historiography to Historical Biography. New Trends in Byzantine Historical Writing in the 10th–11th Centuries", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 2, S. 102 (2010), s. 700; Magdalino, "Knowledge in Authority", s. 201; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, s. 113-114.

ölçüde Strabo'ya dayanan Stephanos Byzantios'un çoğrafya eserleri, Keşiş Georgios ve Pindar gibi pek çok yazar ve eserlerinden istifade edildiğini saptamışlardır[277]. Eserinde Theophanes'in hayatına da değinmesi sebebiyle bu yazarın ve eserinin varlığından haberdar olduğu anlaşılan Genesios'un çalışmasında aktardığı bilgilere bakıldığında *Theophanes Kroniği*'ni ya hiç okumadığı veya eserini kaleme alırken bu kaynaktan hiç istifade etmediği anlaşılmaktadır. Genesios'un *Theophanes Kroniği*'nde bahsi geçen dönem için müracaat ettiği başlıca kaynak olarak *Keşiş Georgios Kroniği* adlı eser öne çıkmakla beraber, bu eserin de tamamından değil yalnızca son dört bölümünden istifade ettiği düşünülmektedir. Athanasios Markopoulos, VII. Konstantinos'un derlediği ve Genesios'un istifade ettiği kaynakların *Excerpta Historica* için derlenen dosyalara dayanıyor olabileceğini düşünürken, Anthony Kaldellis, VII. Konstantinos tarafından derlenen kaynakların yanı sıra günümüze ulaşmamış ancak yazılmış olduğu bilinen veya varsayılan dönemin din ve devlet adamlarına ait hayat hikayelerinin ve bazı mektupların da Genesios tarafından kaynak olarak kullanılmış olabileceğine inanmaktadır [278].

Theohanes Continuatus ve Genesios *Tarihi*'nin yetkinlik ve imparatorda yarattığı memnuniyet bakımından birbirinden ayrılan akraba eserler olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Hem *Genesios Tarihi* hem de *Thophanes Continiatus* benzer dönemleri ele alırlar, görünüşe göre bazı ortak kaynaklardan faydalanırlar, I. Basileios'un öncüllerine karşı aynı ön yargıları paylaşırlar ve aynı propaganda faaliyetinin amaçlarına hizmet ederler. Ancak hem bu propaganda öğelerinin baskınlığı hem eserlerin hacmi hem de kullanılan dilin kalitesi bakımından *Theophanes Continuatus* Genesios'un eserine göre çok daha gelişkin bir eser görünümündedir[279]. Anthony Kaldellis Genesios'un bir tarihçi olarak kabiliyetlerinin oldukça sınırlı olduğu düşüncesindedir. Ona göre Genesios kaynakları arasında mukayeseye gitmek gibi bir yönteme hiç başvurmamış ve kaynaklarından satırı satırına alıntılar yapmakla

[277] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 6, 14, 16, 24, 40, 42,98; Diller, "Excerpts from Strabo and Stephanus", ss. 242, 252; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi,* s. 114.
[278] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss .xxi-xxiv; Markopoulos, "Genesios: A Study", ss. 141-142, 147; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 157-158.
[279] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. x; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi,* s. 113.

yetinmiştir. Bir olaya dair birbiriyle tamamen zıt anlatılarla karşılaşsa dahi her iki anlatıya da yer vermeyi seçmiş ve hangi anlatının gerçek olmaya namzet olabileceği üzerinde kafa yormayı hiç denememiştir. Kaldellis, Ermeni Konstantinos'un önemini abartmak ve Girit Emirlerinin faaliyetleri ile ilgili bölümleri makaslamak dışında Genesios'un eserinin herhangi bir özgünlüğü bulunmadığını iddia etmekte ve bu eserin çağdaş tarihçiler açısından yalnızca aslı kaybolmuş bazı eserlerden bölümlerin günümüze ulaşmasına vesile olması sebebiyle önemli kabul edilebileceğini öne sürmektedir[280]. Kaldellis'in Genesios'un eserine dair olumsuz görüşlerini paylaşan başka modern tarihçiler de mevcuttur. Örneğin Henri Gregoire okurlara bu eserden faydalanırken had safhada bir teyakkuz içerisinde olmalarını ve yazarın daima efsaneleri tarihe yeğlediğini akıldan hiç çıkarmamalarını öğütlemektedir. F. Dölger ise Genesios'un eserini ön yargılı ve tenkitten yoksun bulurken üslubunu da ahenksiz ve özensiz olarak nitelemektedir[281]. Athanasios Markopoulos da eseri acele ile yazılmış, tamamlanmamış izlenimi veren, çok fazla tekrar içeren ve aynı olay için birbiri ile çelişen anlatılara yer veren bir çalışma olması sebebiyle tenkit etmektedir[282]. Genesios'un üslubu ile ilgili Kaldellis de oldukça sert eleştirilerde bulunurken, bu eserin VII. Konstantinos tarafından neden beğenilmemiş olabileceği konusunda da bizlere fikir vermektedir. Ona göre, Genesios kendi döneminin kabul gören üslubunu benimsemek istemiş ve olayları aktarırken Klasik Çağ yazarlarının dilini taklit etmeye çalışmıştır. Ne var ki Genesios bu çabanın gereklerini yerine getirecek beceriden yoksundur ve yazarın bu konudaki yetersizliği adeta eserin her sayfasında okurun yüzüne çarpmaktadır. Üslubunu daha sofistike kılabilmek uğruna en basit düşünceleri bile aktarırken karmaşık tümceler oluşturmaya çalışan Genesios'un bu çabası eserdeki pek çok cümlenin büsbütün anlaşılmaz hale gelmesiyle neticelenmektedir. Kaldellis'e göre Genesios anlatımını süslemeye çalışırken o denli aşırıya kaçmıştır ki eseri anlam ve içeriğe dair hiçbir kayba uğramaksızın en az üçte bir oranında kısaltmak mümkündür[283].

[280] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. xxiv.
[281] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. xxiv-xxv.
[282] Markopoulos, "From Narrative Historiography to Historical Biography", ss. 700-701.
[283] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. xxv.

Kaldellis, Genesios'un tarihçiliğini kaynak kullanımı ve üslubunun yanı sıra yöntem açısından da zayıf bulmaktadır. Genesios'un eserini organizasyon ve kronoloji açısından eleştiren Kaldellis kitabın bazı bölümlerinin birbirinden tamamen bağımsız biçimde, ardı ardına rastgele sıralanmış cümleler gibi göründüğünü belirtmektedir. Yazarın zaman zaman aynı olaya ait birbirinden farklı iki-üç anlatıyı birbirini takip eden farklı olaylarmışçasına aktardığı dahi görülmektedir. Genesios olayları ön yargılı olarak aktarırken bile özgün olamamakta ve kaynakların içerdiği ön yargılı ifadeleri olduğu gibi alıp eserine yerleştirmektedir. Yalnızca kendi atası Ermeni Konstantinos'u ve I. Basileios'u methedeceği zaman faydalandığı kaynaklarca aktarılan olayları farklı bir mercekten geçirerek aktarmaya çaba göstermektedir[284]. Dini açıdan, eserinde ele aldığı ikona kırıcılık politikasına destek vermiş karakterlere karşı çok sert bir tavır alan Genesios yine de dönemin kilise tarihine ve dini tartışmalarına çok fazla değinmez ve siyasi tarih ile daha ilgili görünür. Ne var ki, siyasi ve askeri gelişmeler açısından hangi olayların anahtar nitelik taşıdığına süzme konusunda yetersizlik gösterir. Kişiler ile ilgili çok fazla detay ve anekdot aktarırken çok önemli bazı olaylara değinmeye gerek görmez. Olayları etimoloji ve mitoloji konusundaki yeteneklerini sergileyebileceği bir sahne olarak kullanırken bu olayları ortaya çıkaran sebepleri alametlerle, kehanetlerle ve ilahi müdahalelerle açıklar[285].

Genesios Tarihi günümüzde döneme dair en önemli tarihi kaynak olarak kabul edilen *Skylitzes Kroniği*'nin faydalanmış olduğu kaynaklardan biridir. Ancak, Genesios'un ve yazmış olduğu eserin adı *Skylitzes Kroniği* dışında başka hiçbir tarihsel kaynakta anılmaz ve günümüze tek bir nüsha halinde ulaşmasından yola çıkarak bu eserin Bizans döneminde de hiçbir zaman çok popüler olmadığı ve çok sayıda nüshası çıkartılmadığı sonucuna varılabilir[286].

[284] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. xxv-xxvi.
[285] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. xxvi-xxvii.
[286] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. ix, xv; Markopoulos, "Genesios: A Study", ss. 137-138.

Genesios Tarihi'nin kaleme alınmasının ardında yatan propaganda amaçları VII. Konstantinos'un büyükbabası ve Makedonya Hanedanının kurucusu I. Basileios'un tahta el koyuşunu meşrulaştırmak, bu amaçla başta I. Basileios'un devirdiği III. Mikhail olmak üzere imparatorun öncüllerinin mümkün olduğunca olumsuz bir portresini sunmak ve Makedonya Hanedanının meşruiyetine halel getirebilecek tarihsel iddiaların yanıtlandığı veya ayıklandığı bir resmi tarih anlatısı oluşturmaktır. Bahsi geçen Makedonya Hanedanı aleyhtarı tarihsel iddiaların en tafsilatlı biçimde dile getirildiği eser günümüzde *Logothete Kroniği* adıyla bilinmekte olan tarihsel kaynaktır ve *Genesios Tarihi*'nin kaleme alınma gayesini teşkil eden propaganda amaçlarını daha net biçimde ortaya koymak amacıyla bölümün geri kalanında *Genesios Tarihi*'nin içeriği *Logothete Kroniği* ile mukayeseli olarak ele alınacaktır[287].

2.3.2.1.2. Metin Değerlendirmesi

Genesios eserine kısa birer açılış şiiri ve önsözle başlar ve metnin girişinde "hem fıtratı hem de gayreti sayesinde geçmişteki tüm imparatorlardan daha bilgili olan, güzelliğin aşığı İmparator Konstantinos'un" kendisinden "Amalek'in soyundan gelen imansızlıktan aklını kaçıran Leon'un [V. Leon] devrinden itibaren bu yana gerçekleşen ve tarih kitaplarında taktim edilmeyen şeylerin kaydını tutmasını" rica ettiğini belirterek bu kitabı neden kaleme aldığını gerekçelendirir[288].

Genesios, Makedonya Hanedanının kurucusu I. Basileios'un hayatını ele alacağı bölüm öncesinde hayat hikâyelerine yer verdiği ikona kırıcı imparatorlara dair anlatısı içerisine onları şeytanlaştıracak detaylara, yorumlara ve mukayeselere yer verir. Örneğin, ikinci İkona Kırıcılık dönemini başlatacak olan V. Leon, Anatolikon Theması'nın strategos'u iken Bulgar

[287] Yazarının kimliği hala tam olarak tespit edilememiş olan *Logothete Kroniği*'nin VII. Konstantinos'un ölümünden sonra son halini aldığı tahmin edilmektedir. I. Romanos Lekapenos'a karşı takındığı olumlu tavır ile dikkat çeken bu eserin günümüze yaklaşık otuz elyazması nüshası ulaşmış olmasından hareketle kendi döneminde oldukça yaygın ve popüler bir eser olduğu varsayılmaktadır. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 4-6; Diller, "Excerpts from Strabo and Stephanus", s. 242; Gaul, "Zooming in on Constantinople", s. 2.

[288] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 1-3.

hükümdarı Krum'a karşı verilen mücadelede kendisine tahta el koyma fırsatı yaratmak için askerlerini haince geri çeker ve İmparator I. Mikhail'i düşmanlara karşı yalnız bırakır[289]. V. Leon kendisini tahta çıkaran yolu bu şekilde hain ve fırsatçı bir biçimde hazırlarken selefi I. Mikhail rakibinin tahta el koymasını tanrının takdiri olarak görür ve "tek bir damla dahi Hristiyan kanı boş yere akmasın diye" V. Leon'un imparatorluk tahtına el koymasını kabullenir[290]. V. Leon, Hristiyan dininin gereklerini göz ardı eder ve başka halkların inançlarını benimseyip halkına da bunları uygulatmaya çalışır. Leon böylesi bir delilik içinde Tanrı'ya meydan okuduğu için saltanatı boyunca kentlerde ve taşrada halkın huzursuzluğu son bulmaz. Tabiat bile ona karşı öfke içindedir. Bu yüzden hükümdarlığı boyunca depremler, veba salgınları, aşırı sıcak ve kuraklık hiç eksik olmaz[291]. Bir diğer ikona kırıcı imparator olan II. Mikhail manastır hayatına çekilmiş bir rahibeyi eş olarak alması sebebiyle ahlaksızlık ve günahkâr bir hükümdar olarak takdim edilir[292]. İmparator Theophilos'un ikona kırıcılığa direnen Sardis kentinin piskoposu Euthymios'u nasıl kırbaçlayarak vahşi biçimde öldürdüğü aktarılır ve aynı biçimde kendisine karşı koyan başka din adamlarını da zindana attırdığına ve yüzlerine damga vurdurarak onlara eziyet ettiğine değinilir. Genesios'a göre Theophilos'un insaniyetten nasibini almamış sapkınlığı sebebiyle sakin bir hayat süremeyen nice Hristiyan ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır[293]. Genesios aynı imparator için Tanrı düşmanı ve lanetli imparator sıfatlarını kullanır ve Araplara karşı verdiği bir savaşta düşmana esir düşmekten son anda kurtulan Theophilos için "düşmana esir düşseydi herkes için daha hayırlı olurdu" cümlesini kurar. Esere göre Theophilos bir hükümdar olarak beceriksiz, kıskanç ve haindir. Savaş alanında defalarca basiretsizlik gösteren ve her seferinde askerlerinin kahramanlığı sayesinde kurtarılan Theophilos önce gösterdikleri faydalardan dolayı onları mükafatlandırır, daha sonra ise duyduğu kıskançlıktan ötürü uydurma ihanet suçlamalarıyla onları kovuşturur. Genesios'a göre Theophilos'un dinsizliği –yani ikona kırıcı politikası- sebebiyle saltanatı boyunca zorluklar, fırtınalı kışlar,

[289] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 5.
[290] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 7.
[291] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 24-25.
[292] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 42.
[293] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 43, 68-69.

kuraklıklar, kötü havalardan kaynaklı kıtlıklar sıkça görülmüş ve neredeyse her gün depremler ve volkan patlamaları meydana gelmiştir[294].

Genesios'un eserinde önemli bir yer ayırmaya gayret ettiği Ermeni Konstantinos ilk olarak III. Mikhail devrinde sahne alır. III. Mikhail'in tahta geçmesiyle Theophilos'un ikona kırıcı politikaları ile uzlaşı içinde hareket eden Patrik İannis görevinden alınır. Ancak patrik makamını terk etmemek için direnir ve o sırada Exkoubitoi tagmasının kumandanı olan Ermeni Konstantinos'u kendisine eziyet etmekle suçlar. Kaldellis'e göre Genesios bu anekdota Ermeni Konstatinos'u ikona kırıcılarla ihtilaf halinde resmetmek amacıyla yer vermiştir. Genesios atasının adının geçtiği bu ilk cümlenin ardından derhal onun menşei ve imparatorluk için üstlendiği vazifeler ile alakalı bilgileri sıralar. Bu bilgiler Konstantinos'un soylu kökenine, türlü becerilerine ve hak ettiği önemli görev ve unvanlara ışık tutmaya hizmet eder. Genesios'a göre Ermeni asıllı olan Konstantinos İmparator Theophilos'un memleketinin yöneticileri ve imparatorun akrabaları tarafından bir elçi ve rehine olarak Konstantinopolis'e gönderilir. Ruhsal ve bedensel güzelliği ve asillere yaraşır tavırları sayesinde kısa sürede Arithmos Droungarios'u görevine getirilir. Ardından patrikios unvanı bahşedilen Konstantinos en nihayetinde de Dromos Logothetes'i görevi ile mükâfatlandırılır[295].

III. Mikhail Sezar Bardas'ın kışkırtmaları sonucu Logothetes Theoktiktos'u ortadan kaldırmaya karar verdiğinde Ermeni Konstantinos bir kez daha sahneye çıkar. İmparatoriçe Theodora suikast hazırlığından haberdar olunca oğlu III. Mikhail ve Sezar Bardas ile pazarlık ederek onları Theoktiktos'u öldürmek yerine sürgüne göndermeye ikna etmeye çalışır. Bu çabalar esnasında Theoktiktos'u koruma vazifesi de Ermeni Konstantinos'a düşer. Genesios'un ifadesiyle Konstantinos Hristiyan kanının boş yere dökülmemesi umuduyla büyük bir güç ve cesaret göstererek Theoktiktos'u öldürmek üzere gönderilen adamları uzun

[294] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 55-58, 69.
[295] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 70.

süre kurbanlarından uzak tutmayı başarır. Ancak kışkırtmaların etkisi altındaki III. Mikhail kararın uygulanmasında ısrarcı olur ve gittikçe büyüyen kalabalık karşısında çaresiz kalan Ermeni Konstantinos en sonunda imparatorun adamlarının Theoktiktos'u ele geçirmesine müsaade etmek zorunda kalır[296].

Genesios'un anlatısına göre Theotiktos'u iftiralara inanarak öldürten III. Mikhail annesi İmparatoriçe Theodora ile beraber başarı ile hüküm sürdüğü saltanatının erken dönemlerinin aksine yavaş yavaş kontrolünü yitirmeye başlar. III. Mikhail'in annesi Theodora 858 yılında saraydan uzaklaştırılır ve saraydan ayrılmadan önce cahil cehaleti ve müsrifliğin oğlunun saltanatının sonunu getireceğine dair bilgece bir kehanette bulunur[297]. Tanrı'nın makamına layık davranmayan hükümdardan memnuniyetsizliğini ve o hükümdarın saltanatının sonuna doğru yaklaştığını ilahi bir ilhamdan kaynaklanan kehanetler aracılığıyla kullarına aşikar etmesi Bizans tarih yazımında sık sık karşılaşılan bir motiftir ve Genesios da bu kehanete yer vererek hem III. Mikhail'in bir imparatora yakışmayacak kibir, cehalet ve müsriflik gibi olumsuz özelliklerine dikkat çekmiş hem Mikhail'in saltanatından Tanrı'nın da memnuniyetsizlik duyduğuna işaret ederek propagandasına ilahi bir dayanak sunmuştur.

Genesios III. Mikhail'in olumsuz bir portresini çizebilmek için elbette imparatorun askeri başarısızlıklarına da değinmiştir. Ancak bunu yapmaya çalışırken her zaman ölçülü davrandığını iddia etmek mümkün değildir. Örneğin, Genesios'a göre III. Mikhail Melitene Emirinin imparatorluk topraklarını yağmalamasına misilleme olarak 859 yılında Samosata kenti üzerine sefere çıktığında öyle ağır bir yenilgiye uğrar ki canını kurtarabilmek için çadırını ve tüm yüklerini düşmana bırakarak kaçmak zorunda kalır. Ancak Taberi gibi İslam kaynakları imparatorun bu seferini Bizans İmparatorluğu adına başarı ile sonuçlanan bir harekat olarak anmaktadırlar[298].

[296] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 78-80.
[297] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 80-81.
[298] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 81-82.

Genesios, III. Mikhail ile birlikte I. Basileios'un bir diğer kurbanı olan Sezar Bardas'ın da oldukça olumsuz bir portresini çizmektedir. Genesios'a göre çağdaş tarihçilerden R. Jenkins'in idari anlamda Bizans'ın en parlak on yılı olarak tabir ettiği Sezar Bardas'ın imparatorluk yönetiminde etkili olduğu dönemde neredeyse olumlu hiçbir gelişme olmamıştır. Genesios'un gözünde Magnaura Okulu'nu yeniden etkin hale getirmesi ve asla rüşvet kabul etmemesi dışında Sezar Bardas tamamen zaaflar ve ihtiraslar tarafından çürütülmüş bir kişiliğe sahiptir. Erdemli gibi görünen tüm davranışlarına gösteriş ve yapmacıklık sinmiştir. Maddi zenginliğe ve bilhassa toprak sahibi olmaya hevesli bir açgözlüdür. Kibri yüzünden sürekli yeni payelere sahip olmaya ve tören alaylarında halka kendini göstermeye gayret eder. Devleti kendi yönetiyormuş gibi davranarak İmparatorun iplerini elinde tutuyormuş izlenimi verir ve böylece senatonun gözünde hükümdarın itibarını zedeler[299].

Sezar Bardas ayrıca kilisenin iç işlerine karışır ve din adamlarına karşı saygısızlık eder. Dönemin Patriği İgnatios zina yaptığı gerekçesiyle Sezar Bardas'ı komünyona girmekten men eder. Patriğin kararını tanımayan Bardas törenlere katılmaya devam eder ve kendisine yasak koyan İgnatios'un patriklik makamından indirilip yerine Photios'un atanmasını sağlar. Bardas bununla da yetinmez. Görevden alınan İgnatios'a pek çok hakaret eden Bardas ilk olarak eski patriğe işkence ettirir ve ardından onu ikona kırıcılığın hararetli bir savunucusu olduğu için ruhban sınıfının gözünde lanetli kabul edilen İmparator V. Konstantinos'un lahdi içerisine hapsederek aşağılar. Ağır işkenceler gören ve sert kış koşullarında çırılçıplak soyularak aç ve susuz biçimde taş mezarın içerisine hapsedilen İgnatios ölümün kıyısına kadar gelir. Genesios Bardas'ı bu şekilde şeytanlaştırırken tüm bu zulme karşı doğru bildiğinden vazgeçmeyen ve zalime diz çöküp yalvarmayan patriği kahramanlaştır. Ancak hikâyede kahramanlaştırılan bir başka şahıs daha vardır ve o kahraman edebileceği gibi Ermeni Konstantinos'tur. Konstantinos ilk olarak Sezar Bardas İgnatios'un görevden alınması hususunda senatörlerden görüş istediğinde patriğin azline tek başına muhalefet eder.

[299] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 87.

Ardından da patriğin hapsedildiği lahdi gizli gizli ziyaret ederek fırsat bulduğunda muhafızlar dönene kadar İgnatios'u lahitten çıkartıp rahat bir nefes almasını sağlar ve yanında getirdiği yiyecek ve içecekleri ikram eder[300]. Genesios'a göre patriğin bu şekilde makamından indirilmesi, kilisede pek çok makama liyakat sahibi olmayan şahısların atanması ve bunların Hristiyanlığın kutsal törenleri yerine dinde yeri olmayan kurban törenleri uygulaması gibi sebeplerle III. Mikhail'in halkın gözündeki meşruiyet azalır ve herkes onun saltanatının sona ermesini dört gözle beklemeye başlar[301].

İmparatorun meşruiyetine gölge düşüren başka bir zaafı daha vardır. III. Mikhail at yarışlarına ve hipodromdaki gösterilere bağımlılık derecesinde düşkündür ve bu meşgale yüzünden önemli devlet meselelerini ihmal eder. İmparator ayrıca bir hükümdara yaraşmayacak biçimde kendisi de bu yarışlara bizzat iştirak etmekte ve bu konudaki becerisini arttırabilmek uğruna yaptığı talimler zamanının çoğunu almaktadır. Genesios'un hikayesindeki gizli kahraman Ermeni Konstantinos da imparatorun atlı yarış arabasının yardımcı pilotu olarak bir kez daha karşımıza çıkmakta ve hatta onunla omuz omuza yarışırken gerçekleşen bir kazada arabalarının enkazı altında kalarak can vermekten kıl payı kurtulmaktadır[302].

Genesios'un metni içerisinde III. Mikhail ve Sezar Bardas ile ilgili sarf edilmiş olumlu ifadeler son derece nadirdir. Bunun örneklerinden biri daha önce de kısaca değinilen Magnaura Okulu'nun yeniden açılmasıdır. Yazara göre Sezar Bardas onlarla hava atmayı daha çok önemsese de bilgeliğe ve tahsile büyük değer vermekteydi. Bu yüzden felsefe, geometri, astronomi ve gramer konularında alim şahısları Magnaura'ya toplamış ve onlara buraya gelen herkese ücretsiz eğitim vermelerini emretmişti. Filozof Leon felsefe kürsüsüne

[300] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 87-90.
[301] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 91.
[302] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 87, 90-91. III. Mikhail'in başta atlı araba yarışları ve avcılığa düşkünlük olmak üzere bir hükümdara yakışmayan pek çok alışkanlığı olduğu eleştirisini *Logothete Kroniği* de tekrarlamaktadır. Bkz. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 177.

ve onun öğrencileri Theodoros geometri, Theodegios astronomi ve Kometas da gramer kürsülerine atanmıştı. Tüm hocalara imparatorluk bütçesinden yeterli maaşlar bağlanmış. Bardas derslere katılarak ve öğrencilerin gelişimini bizzat takip etmiştir. Onun ektiği tohumlar alimler açısından imparatorluğa bolluk sağlamış ve Bardas'ın hatırasını ölümsüzleştirmiştir[303].

Büyük Saray'a bağlı Magnaura Salonu'nda faaliyet gösteren bu yüksekokul gerçekten de yedinci ve sekizinci yüzyıllarda kültür hayatında yaşanan durağanlığın ardından sivil eğitim alanında asırlar sonra meydana gelen ilk kıpırdanıştır. İmparator Theophilos (829-842) zamanında kilise okulunda felsefe öğreten ve başpiskoposluk görevine kadar yükselen Matematikçi Leon haricinde Bizans İmparatorluğu'nun en önemli bilginlerinden Photios da bu okulda hocalık yapmıştır. Ayrıca, Slavların Hristiyan inancını kabul etmesinde önemli rol oynayan olan Cyril Patrikhane Okulu tarafından verilen teoloji eğitimi hariç tüm eğitimini bu yüksekokulda tamamlamıştır[304]. Genesios'un üniversitenin kurulması dışında I. Basileios'un kurbanları III. Mikhail ve Sezar Bardas'ın imparatorluk yönetimine hakim olduğu döneme dair adını andığı nadir olumlu gelişmelerden bir diğeri de Bulgar Hükümdarı Boris'in vaftiz olması ve Bulgaristan'a Hristiyanlığı yaymak üzere misyonerler gönderilmesidir[305].

---

[303] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 86-87. Arnold Toynbee, Magnaura okulununun faaliyete geçmesinden olumlu biçimde bahsedilmnesininVII.Konstantinos'un kültür yaşamına olan ilgisine ve okul açıldığı için duyduğu samimi memnuniyete işaret ettiğini düşünmektedir. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 577; Wilson, *Scholars of Byzantium*, ss. 81-83; Pontani, "Scholarship in the Byzantine Empire", s.329; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 281-282.

[304] Collinet, "Byzantine Legislation", ss. 710-711; Buckler, "Byzantine Education", s. 217; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 222, 389, 577; Vryonis, "Byzantine Civilization", s. 27; Cyril Mango, "The Revival of Learning", *The Oxford History of Byzantium*, ed. Cyril Mango, New York: Oxford University Press, 2002, s. 216; Herrin, "The Byzantine 'University'", ss. 20-22; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 192-193; Markopoulos, "In Search for 'Higher Education'", ss. 37-38; Norwich, *Bizans II*, ss. 140-141; Treadgold, *The Middle Byzantine Historians*, s. 156; Cameron, *Bizanslılar*, ss. 172, 186; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 342; Harris, "Institutional Settings", s. 28; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 128.

[305] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 86. *Logothete Kroniği* de III. Mikhail'in Bulgarlara yönelik yürüttüğü misyonerlik faaliyetlerinden bahsetmektedir. 864-865 yılları arasında III. Mikhail, Sezar Bardas ile beraber büyük bir ordu ile karadan ve denizden Bulgarlar üzerine yürür. Bu yürüyüş karşısında Bulgarlar çatışmasız teslim olurlar ve Hristiyanlık dinine geçerek imparatorluğun tebaası haline gelmeyi önerirler. Bulgarların lideri Boris vaftiz olur ve vaftiz babası olan III. Mikhail'e nispetle adını Mikhail olarak değiştirir. Bulgar önde gelenleri de Konstantinopolis'e getirilerek vaftiz edilirler ve imparatorluk ile Bulgarlar arasında barış tesis edilir. Wahlgren (çev.), The Chronicle of the Logothete, s. 184. Ostrogorsky, *History of the Byzantine*

Genesios'un metninde İmparator III. Mikhail'in dayısı ve imparatorluğun en nüfuzlu ikinci adamı Sezar Bardas'ın ölümüne dek I. Basileios anlatıya dahil olmaz. Eser Sezar Bardas'ın ölümü hakkında bir kez daha doğaüstü açıklamalarla dolu bir anlatı sunar. Genesios'a göre Girit'e gerçekleştirilecek deniz harekâtı öncesinde öldürüleceğine dair bazı alametler Bardas'a görünmüş ve o da kendisini bekleyen akıbeti yakın dostlarıyla ölümünden evvel paylaşmıştır. Bardas'a görünen ilk alamet sefer öncesinde ziyaret ettiği bir manastırda tek başına dua edip mum yakarken pelerininin aniden omuzlarından sıyrılıp yere düşmesidir. Bu olayı başına gelecek bir uğursuzluğun alameti olarak gören Sezar Bardas ardından Azize Anna Kilisesi yakınlarında sütun üzerine yerleştirilmiş "ikinci" adıyla anılan bir heykeli deviren görülmemiş şiddetteki depremin ardından Filozof Leon'dan bu alameti yorumlamasını ister. Leon da Bardas'a bunun imparatorluğun ikinci adamının düşeceğine dair bir işaret olduğunu söyler[306]. Bardas'a rüyalarında görünen alametler ise daha açık ve daha çarpıcıdır. Rüyasında dini bir tören için İmparator III. Mikhail ile beraber Ayasofya Kilisesi'ne giden Sezar Bardas kilisenin içeresinde bir taht üstünde Havari Petrus'un ışıklar içinde ve meleklerle çevrelenmiş bir halde kendilerini beklemekte olduğunu görür. Rüyada, Sezar Bardas'ın eziyetlerine maruz kalan Patrik İgnatios'da havarinin huzurundadır. Havari patriğin şikayetlerini dinledikten sonra öfkeyle altın yaldızlı kıyafetler içindeki muhafızlarına kendi hançerini verir ve Bardas'ın bu hançer ile lime lime doğranmasını emreder. Bardas'ın cezası infaz edilirken havari, III. Mikhail'e onu da aynı akıbetin beklediğini söyler ve imparatora "dinsiz velet" olarak hitap eder[307]. Böylece Genesios patriğe eziyet eden Bardas'ın ve buna göz yuman Mikhail'in akıbetlerini dine ve din adamlarına saygısızlığın bir neticesi olarak takdim ederken aynı zamanda onların katlini de takdir-i ilahinin tecellisi olarak sunup meşru kılma fırsatı bulmaktadır.

Bu alametler sonucu sefer öncesinde akıbetinden haberdar olan Sezar Bardas kaderine razı gelmez ve sefer sırasında III. Mikhail'den önce davranarak onu ortadan kaldırmaya karar

State, ss. 230-231; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 95; Vryonis, "Byzantine Civilization", s. 27; Lemerle, *Bizans Tarihi*, s. 90; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, ss. 128-129.

[306] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 93; Magdalino, "Occult Sciences", s. 125.

[307] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss .91-92.

verir. Bardas'ın kötü niyetlerinin farkına varan ve onun kibrinden rahatsız olan III. Mikhail açısından Girit'e düzenlenecek sefer öncesi kurulan kamp esnasında Bardas'ın adamlarının onun çadırını imparatorun çadırından daha yükseğe kurmaları bardağı taşıran son damla olur. İmparator suikast hazırlıklarının tamamlanabilmesi için bir at yarışı müsabakası tertipler ve Sezar Bardas ve adamları dikkatlerini müsabakaya verdikleri esnada III. Mikhail'in çadırında gerekli hazırlıklar tamamlanır. Ardından devlet meselelerini görüşmek üzere III. Mikhail'in çadırına gelen Sezar Bardas çadırın bir köşesinde gizlenmekte olan silahşorların ani saldırısıyla imparatorun huzurunda katledilir. Bardas'ın cesedi oracıkta katiller tarafından parçalanır ve cinsel organı bir mızrağın ucuna takılarak kampın etrafında gezdirilir. Genesios, VII. Konstantinos'un arzu edeceği biçimde Sezar Bardas'ın katlini anlattığı sayfalar boyunca I. Basileios'un adını dahi anmaz. Bunun yerine kendi atası Ermeni Konstantinos'un bu olay esnasında gösterdiğini iddia ettiği – ancak başka hiçbir kaynakta anlatılmayan- yeni bir kahramanlığa değinmeyi tercih eder. Bu hikâyeye göre Sezar Bardas'ın infazı gerçekleşirken şaşkınlık içerisinde büyük bir telaşa kapılan III. Mikhail Sezan Bardas'ın üzerine kapaklanır. Genesios'un deyişiyle "imparatorun sadık koruyucusu" olan Ermeni Konstantinos "onun uğruna gerekirse ölümcül darbeleri kendi yemeyi göze alarak" III. Mikhail'i Sezar Bardas ile katillerin arasından çekip çıkartarak ve kontrollerini kaybetmeye başlayan katilleri bilgece sözler ile kendilerine getirerek imparatorun hayatını kurtarır. Konstantinos ayrıca bilgece nasihatleri sayesinde imparatorun adamları ile Bardas'ın destekçileri arasında kanlı bir hesaplaşma yaşanmasının da önüne geçer. Ancak birkaç paragraf önce Bardas'ın katledilmesi için hazırlıkları planladığı ve emirleri verdiği belirtilen III. Mikhail'in cinayet anında şaşkına dönerek paniğe kapılması ve Ermeni Kontsntinos araya girmese kendi adamları tarafından öldürülmüş olabileceğinin ima edilmesi Genesios'un kaleme aldığı bu satırların inandırıcılığını hayli azaltır[308].

Logothete Kroniği'nin Sezar Bardas'ın ölümü ile ilgili bölümünde ise I. Basileios yaşanan olayların en ön plandaki aktörlerinden biridir. Buna göre, Sezar Bardas öldürüldüğünde

[308] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 93-94.

halihazırda III. Mikhail'in hizmetinde bulunan I. Basileios'a protostrator unvanı verilmesi ve parakoimomenos görevine atanması üzerine Bardas, Basileios'u kıskanmaya başlar. Her ikisi de birbirinin her hareketini takip etmekte ve diğerini ortadan kaldırmak için fırsat kollamaktadırlar. I. Basileios III. Mikhail'i Bardas'ın kendisine karşı komplo hazırlıklarında olduğunu söyleyerek dolduruşa getirmeye çalışır ancak III. Mikhail onun sözlerine itibar etmez. Bunun üzerine Basileios, Sezar Bardas'ın damadı, patrikios unvanlı ve logothetes tou dromou makamında bulunan Symbatios ile yakınlaşır ve III. Mikhail'in ona sezar unvanı vermek istediğini ama Bardas'ın buna engel olduğunu söyleyerek Symbatios'u Bardas'a düşman eder. Symbatios III. Mikhailin huzuruna çıkarak istikbaline engel olduğunu düşündüğü Sezar Bardas aleyhine yeminli bir ifade verir. Basileios'un ardından Bardas'ın damadı Symbatios'un ağzından da onun kendisini öldürmek için hazırlık yaptığını duyunca imparator artık ikna olur ve kendisi önce davranıp Bardas'ı ortadan kaldırmaya karar verir[309]. Bardas'ı Konstantinopolis'te ortadan kaldırmasının zor olacağını düşünen Basileios bu yüzden imparatoru Girit üzerine sefere çıkmaya ikna eder. Filozof Leon da Bardas'ın hayatının tehlikede olduğunun farkındadır ve ona gözünü Basileios'dan ayırmamasını tembih etmekte, eğer sefere giderse geri dönemeyeceğini söylemektedir ve Bardas da kendisini Basileios'dan koruması için III. Mikhail'e ricacı olmaktadır. Bunun üzerine sefer öncesi düzenlenen bir dini ayin esnasında III. Mikhail ve Basileios Patrik Photios'un huzurunda sefer esnasında kendisine zarar gelmeyeceğine dair Bardas'a yemin ederler. Sefer esnasında ordu Thrakesion Theması'nda bulunan, Meander Nehri yakınlarındaki Kepoi toplanma yerinde kamp kurduğu zaman Basileios Bardas'ı ortadan kaldırma planını uygulamaya karar verir. Bu planda kendisine kardeşi Marianos, Bardas, Asyleon, kuzeni Bulgar Peter, Chaldean'lı İoannes, Constantine Toxaras ve Bardas'ın damadı Symbatios eşlik etmektedir[310]. Bardas kamp yerinde imparatorun huzuruna çıkmak istediğinde Basileios ve adamları onu diz çökerek karşılarlar ve elinden tutup imparatorun huzuruna çıkarırlar. Bardas, III. Mikhail ile seferin seyri ile ilgili görüştüğü esnada arkasında bulunan Basileios kılıcı ile Bardas'a ilk darbeyi indirir ve ardından Basileios'un adamları Bardas'ı imparatorun

[309] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 186-187.
[310] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 187-188.

gözleri önünde uzuvlarına ayırırlar[311]. Bardas'ın ölümü ve seferin iptal edilmesinin ardından Konstantinopolis'e dönüş yoluna imparatorun tebaası Bardas'ın katledilmesinden duydukları rahatsızlığı imparatora iletiler. Keşiş kıyafetleri giyen bir adam imparator yanından geçerken bir yükseltinin üzerine çıkıp kendi kanından bir akrabasını bu şekilde öldürdüğü için ona lanet eder. Çileden çıkan Mikhail adamın yakalanıp öldürülmesini emreder. Ahalinin araya girip keşisin kendisine musallat olan kötü ruhlar sebebiyle aklını kaçırmış olduğunu söyleyerek af dilemeleriyle keşişin hayatı zorlukla kurtulur[312].

Genesios bu cinayetten sonra Sezar Bardas'ı destekleyenler ve III. Mikhail'i destekleyenler yanı sıra bir de imparatorun gözdesi bilge Basileios'u destekleyen üçüncü bir grubun olduğunu belirtir ve böylece I. Basileios, Genesios'un anlatısına Sezar Bardas'ın ölümünün hemen ardından dahil olur. Eserinin Basileios ile alakalı bölümüne bu şekilde girizgâh yapan Genesios ardından derhal onun soylu menşei ile alakalı bilgiler vermeye başlar. Genesios'a göre I. Basileios gücü ve zekasıyla hükümdarlık tahtına kadar yükselen Part Kralı Büyük Arsakes'in (Part krallığının kurucusu I. Arsakes, M.Ö. 247-210) ve yine aynı hanedanın üyesi Kral Tridates'in soyundan gelmektedir. Genesios ayrıca Makedon hükümdarları II. Philip ve Büyük İskender'i de I. Basileios'un ataları arasında sayar[313].

I. Basileios'un soyunu bahsi geçen Arşak Hanedanına dayandığı iddiasını dile getiren en eski tarihi kaynak VI. Leon'un babası I. Basileios için kaleme aldığı cenaze vaazıdır. VII. Konstantinos ise babası tarafından hanedanın soylu kökenine dair ortaya atılan bu iddiayı *Genesios Tarihi* içerisinde Büyük İskender'e akrabalık iddiası ile geliştirmektedir ve *Theophanes Continuatus* içerisinde ailesine I. Konstantinos ile akrabalık isnat ederek hanedanın iddialarını daha da zenginleştirecektir. *Genesios*'da Büyük İskender ile kurulmak istenen akrabalık bağı ise oldukça iyi düşünülmüş bir tercih gibi görünmektedir. Zira Büyük

[311] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 188.
[312] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 188-189.
[313] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 94-95.

İskender Bizans geleneği içerisinde ideal hükümdar tahayyülü ile özdeşleşmiş oldukça itibarlı bir tarihi figürdür. Büyük İskender henüz erken dönem Hristiyanları arasında dahi ideal bir hükümdar örneği olarak kabul edilmişti ve Geç Antik Çağda üretilen pek çok sanat eserinde halkını tehlikelerden koruyan avcı-savaşçı hükümdar olarak sırtında Herakles'in aslan postu ile birlikte betimlemelerine yer veriliyordu. Dünya hakimiyetini amaçlayan, şehitlik mertebesine ulaşan ve halkını vahşi hayvanlar olarak betimlenen düşman uluslardan koruyan avcı-savaşçı hükümdar imajı Büyük İskender'i her zaman Bizans imparatorları için cazip model kılmıştı. Büyük İskender'in hayat öyküsü Bizans İmparatorluğu'nda her zaman çok revaçta olmuş ve asırlar boyu bir edebi metin olarak sürekli yeni uyarlamaları ortaya çıkmıştı. Bu uyarlamalarda Büyük İskender'in ruhu putperest inancına, cihan hakimiyeti davası güdecek derecede dünyevi hırslara bağlı olmasına ve ölümsüzlük arayışı ile Tanrı'nın takdirine meydan okumasına rağmen hikâyenin sonunda Baş Melek Mikhail tarafından Cennete kabul ediliyordu. Büyük İskender Yunan kültürü içerisinde Herakles ve Akhilleus ile beraber her zaman üç büyük kahramandan biri olarak kabul edilmişti ve Büyük İskender'in sikkelerini koruyucu tılsımlar olarak takılarında kullanma adeti Yunan kadınları arasında on dokuzuncu yüzyılın başlarına dek sürmüştü. Tüm dünyayı ele geçirmek için önünde engel kalmamışken erkenden ölmesi Büyük İskender'in bir biçimde Hristiyan şehitleri ile özdeşleştirilmesine de sebep olmuştu. Antik Çağın Yunan-Pers savaşları ile başlayıp Bizans İmparatorluğu devrinde de asırlarca süren mücadele zarfında Persleri bozguna uğratan bir kumandan olarak Büyük İskender'e büyük bir sempati duyulmuş ve Kilise Babaları tarafından ona Bizans Hristiyanlarına zulmeden putperestlere büyük bir darbe vurmuş olması hasebiyle dini bir önem atfedilmiş ve o Hristiyanların ve Roma'nın düşmanlarına karşı tanrı tarafından gönderilmiş erken bir ceza olarak kabul edilmiştir. Bizans yazılı kültürünün en önemli destanları arasında olan *Digenis Akrtitas* içerisinde de Büyük İskender cennette, etrafı antik çağın ve Eski Ahit geleneğinin kahramanları ile çevrili biçimde tasvir edilmekteydi ve Bizans ikonografisinde Büyük İskender'i Makedonya Hanedanının özdeşlik kurmaya çalıştığı bir diğer figür olan İlyas Peygamber'in dostu olarak tasvir eden pek çok betimlemeye de rastlamak mümkündü. VII. Konstantinos tarafından *Theophanes Continuatus* içerisinde yer alam I. Basileios biyografisi için de model alınacak hükümdarlardan biri olan Büyük İskender, Bizans kültürü içerisinde öyle benimsenmişti ki

yaşam öyküsü ile ilgili yapılan uyarlamalarda bir Bizanslı gibi Konstantinopolis hipodromunda atlı araba yarışlarına katılırken ve Byzantion kentinin efsanevi kurucusu Byzas ile arkadaşlık ederken resmediliyordu[314].

I. Basileios'un kökenlerine değindikten sonra Genesios imparatorun Konstantinopolis kentine geliş hikayesiyle anlatısına devam eder. Tanınmış ailesi tarafından erdemli ve cesur bir genç olarak yetiştirilen ve memleketinde çok sevilen Basileios Konstantinopolis'e gitmeye karar verdiğinde annesi ilk olarak bu fikre şiddetle karşı çıkar. Ancak imparatorluk başkentinde oğlunun istikbalinin çok yüksek olacağına dair alametler ortaya çıkınca bu inadından vazgeçer. Annesi ilk olarak rüyasında evlerinden hem gövdesi hem de dalları ve yaprakları altın kaplı yüce bir ağaç yükseldiğini ve hanelerinin her yanının bu ağacın çiçekleriyle kaplandığını görür. Bu rüyayı tabir ettirdiğinde ise kendisine oğlunun tahta çıkıp uzun ömürlü bir hanedanlık kuracağı ve memleketine refah ve bolluk getireceği söylenir. Bir başka gün Basileios arkadaşları ile oynarken bir kartalın başının üzerinde uçarak çocuğu korumakta olduğu görülür ve kartalın bir imparatorluk sembolü olmasından yola çıkarak bu mucizevi olay ile çocuğa hükümdarlık müjdelendiği sonucuna varılır. Ayrıca ağzından ateş püskürtebilen ve bu yüzden İlyas Peygamber olduğuna inanılan yaşlı bir adam çocuğun gelecekte imparatorluğu yöneteceği kehanetinde bulunur[315]. Klasik kaynaklara sıkça başvuran ve hanedan politikasını izleyerek ailesini Roma İmparatorluğu'nun imrenilen hükümdarları ile bağdaştırmaya çalışan VII. Konstantinos, büyükbabasının çocukluğu ile ilgili doğaüstü öğeler için klasik kaynaklarda yer alan Augustus'un çocukluğuna dair anlatıları model almış gibi görünmektedir. Zira hükümdar çocukken istikbalinin bir rüya ile annesine müjdelenmesi ve çocukluğunda hükümdarın bir kartal tarafından gözetilmesi gibi

[314] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 94; Geroge Galavaris, "Alexander the Great Conqueror and Captive of Death: His Various Descpirtions in Byzantine Art", *RACAR*, C. XIV, S. I (1989), ss. 12-18; Ulrich Moennig, "A Hero Without Borders: 1 Alexander the Great in Ancient, Byzantine and Modern Greek Tradition", *Fictional Storytelling in the Medieval Eastern Mediterranean and Beyond*, ed. Carolina Cupane, Bettina Krönung, Brill, 2016, ss. 163-164, 167-168, 176. VII.Konstantinos hazırlattığı tarihler dışında *Excerpta Historica*, *De Ceremoniis* ve *De Thematibus* gibi eserlerinde de Büyük İskender'in yaşamı ile ilgili kaynaklardan faydalanmaya ve atıfta bulunmaya özen göstermiştir. Bkz. Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology", s. 99. Markopoulos, "Voices from the Center", s.27.

[315] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 95-96.

olağanüstü öğeler Damascus'lu Nicholas, Suetonius ve Cassius Dio gibi Antik Çağ tarihçileri tarafından İmparator Augustus'un çocukluğundan söz ederken aynı şekilde kullanılmış ve ilerleyen asırlarda Skylitzes ve Zonaras gibi Bizans tarihçileri tarafından yinelenmiştir[316].

Annesi bu şekilde razı olduktan sonra Konstantinopolis'e gelen Basileios istikbaline yakışır şekilde imparatorların zafer alaylarında törensel giriş için kullandıkları Altın Kapı'dan kente girer. Basileios yolculuğunun sonunda yorgunluktan oracıkta uyuyakalır. Altın Kapı'nın hemen yakınında bulunan, daha önce İlyas Peygambere adanmış olan ancak sonra adı değişen[317] Aziz Diomedes Manastırı'nın baş keşişi rüyasında o gece birkaç kez Aziz Diomedes tarafından ziyaret edilir. Aziz her seferinde keşişe manastırın kapısında uyumakta olan kişinin tanrı tarafından ileride imparator olmaya layık görülecek Basileios isimli şahıs olduğunu, gelecekte bu manastırı tadilattan geçirip genişleteceğini ve keşişin onu içeriye davet etmesi gerektiğini söyler. İlk seferlerde rüyasını dikkate almayıp tekrar uyuyan keşiş en sonunda azizin öfkelenmesi üzerine manastır kapısına giderek Basileios'a adıyla seslenir. Genci içeri alıp layığıyla ağırladıktan sonra keşiş Basileios'a rüyasından bahseder ve ileride tahta çıktığında Aziz Diomedes Manastırı'nda kendisine gösterilen misafirperverliği hatırlamasını rica eder. Böylece Basileios'a memleketinde müjdelenen hükümdarlık ile ilgili alametler imparatorluk başkentine gelir gelmez bir kez daha tekerrür etmiş olur[318].

Basileios daha sonra baş keşişin tavsiyesiyle manastırı sürekli ziyaret eden, hükümdarın aile yakını Theophiliskos adlı bir şahsın hizmetine girer. Bu şahıs yiğit gençleri hizmeti altında toplamakla gurur duymakta ve bu konuda imparator ile rekabet etmektedir. Basileios'un hizmetine girmesinin akabinde Theophiliskos Sezar Bardas'ın oğlu Antigonos tarafından ziyaret edilir. Bu ziyaret esnasında bir ziyafet düzenlenir ve ardından Basileios'un bahtının açılmasına vesile olacak bir güreş müsabakası düzenlenir. Bu müsabakada Basileios

[316] Jenkins, "The Classical Background", ss. 24-25.
[317] Dönemin kaynakları arasında manastırın isim değişikliğinden yalnızca Genesios bahsetmektedir ve muhtemelen metne hanedanın İlyas Peygamber ile özdeşleşme çabasına istinaden eklenmiş bir detaydır.
[318] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 95-96; McCormick, *Eternal Victory*, s. 152.

imparatorun ve Sezar Bardas'ın en gözde güreşçisini tek hamlede yere çalarak bayıltır. Genesios'a göre Ermeni Konstantinos da oradadır ve akrabası olan Basileios'un müsabaka esnasında ayağının kaymaması için yerlere talaş döktürerek onun yaşamındaki bu dönüm noktasında kilit bir rol oynar[319].

Basileios'un ünü bu müsabakadan sonra III. Mikhail'in kulağına kadar gider ve imparator kendisi ile tanışmak üzere Basileios'u huzuruna çağırır. İmparatorun huzurunda iyi bir izlenim bırakan Basileios, III. Mikhail'in hizmetine girer ve ilk olarak protostates unvanı ile ödüllendirilir[320].

Logothete Kroniği tahmin edilebileceği üzere I. Basileios'un menşei ile ilgili olarak çok daha mütevazı bir hikâye sunmaktadır. Adrianapolis yakınlarında doğan Basileios'un ailesinin Bulgarlar tarafından tehcir edilen Makedonya ahalisine mensup olduğunu bildiren kronik aileye dair başka detay vermez. *Logothete Kroniği*'nde I. Basileios ilk olarak Makedonya topraklarında, mahkumiyeti yeni sonlanmış bir genç olarak karşımıza çıkar. İmparator Leon ve Mikhail dönemlerinde tutuklu bulunmuş ve Theophilos'un saltanatı sırasında yirmi beş yaşında Konstantinopolis'e gelmiştir. Makedonya'da bulunduğu sürede Makedonya strategoslarından biri olan Tzantzes adlı bir şahsın hizmetine girmiş, bu şahsın gözünden düştükten sonra ise Konstantinopolis'e gelmeye karar vermiştir[321].

Genesios'un aksine Basileios'un soylu aile geçmişine ve Konstantinopolis kentine gelmeden önce parlak istikbaline ışık tutan doğaüstü alametlere değinmeyen *Logothete Kroniği* şaşırtıcı biçimde imparatorun Konstantinopolis'e geldiği ilk günde yaşadıkları hakkında Genesios'un aktardıklarına oldukça benzeyen anlatı sunar. *Logothete Kroniği*'ne göre de I. Basileios kente

[319] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 96-97.
[320] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 97-98, 125. Protostates, imparatora eşlik eden süvarilerin başı anlamına gelen törensel bir unvandır.
[321] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 178-180.

Altın Kapı'dan girer ve Aziz Diomedes manastırının kapısında uyuya kalır. Manastırın Nicholas adlı sorumlusu kendisine "Kalk ve imparatoru kiliseye al" ve "Dışarıda yatan genci içeri al o imparatordur" diye seslenildiğini duyar. Genci içeri buyur eden Nicholas ertesi gün onu hamama götürüp yeni kıyafetler alır ve kiliseye giderek onu kardeş edinir[322].

Aziz Diomedes Manastırı sorumlusu Nicholas'ın Theophilitzes adlı şahıs adına çalışan doktor bir kardeşi vardır. Nicholas Basileios'u kardeşi ile tanıştır. Kardeş ise atları ile ilgilenecek bir adam arayan Theophilitzes'e Basileios'u önerir. Basileios'un güçlü fiziğinden etkilenen Theophilitzes kıvırcık saçları ve büyük kafası sebebiyle kephalas (koca kafalı) lakabını taktığı bu genci atlarının sorumlusu yapar[323]. Kronik, I. Basileios'un III. Mikhail ile tanışması ile ilgili onun doğaüstü fiziksel kuvvetine vurgu yapan güreş müsabakasına yer vermez. Esere göre III. Mikhail kendisine sunulan güzel ama kimseyi yanına yaklaştırmayan bir atı ehlileştirecek birisini aramaktadır. I. Basileios'un hamisi Theophilitzes III. Mikhail'e bu işin üstesinden gelebilecek yetenekte bir adamı olduğunu söyler ve onu I. Basileios ile tanıştırır. Basileios atı kolaylıkla yatıştırarak imparatoru etkiler ve imparator onu muhafızları arasına katıp atları ile ilgilenmekle görevlendirir[324].

Genesios'a göre I. Basileios'ın III. Mikhail'in hizmetine girmesinden sonra da bu genç adamın siyasi talihine işaret eden doğaüstü alametler ve kehanetler görülmeye devam eder. Buna göre, İmparatoriçe Theodora oğlunun hizmetine giren Basileios'u gördüğü ilk anda yüreği kederle dolarak şöyle der; "Evladım, sevgili babanın sağlığında seni tahtından edeceğini önceden haber verdiği bu adamı bugün hiç görmemiş olmayı ne çok isterdim"[325]. Böylece Genesios, I. Basileios'un tahta geçmeye yazgılı olduğunu bu kez de imparatorun öz

[322] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 180.
[323] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 181.
[324] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 177-178.
[325] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 97. Bu kehanetin benzerine *Logothete Kroniği*'nde de yer verilmektedir. Buna göre, III. Mikhail Basileios'u annesiyle tanıştırır ve annesi oğluna "evladım ailemizin sonunu getirecek olan işte bu adamdır" der. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 181.

annesi olan ve ikona kırıcılığa son verilmesinde oynadığı rol sebebiyle kilise tarafından büyük hürmet gösterilen imparatoriçe Theodora'nın ağzından teyit etmiş olur.

Genesios'a göre, ilerleyen günlerde III. Mikhail çok beğendiği vahşi bir atın evcilleştirilmesi için Basileios'dan yardım ister. Genesios, Basileios'un kendisinden istenilen bu hizmette gösterdiği mahareti methederken Büyük İskender'in Boukefalos'u evcilleştirmesi ile benzerlik kurar ve hanedanın kendi atası olduğunu iddia ettiği Büyük İskender ile hanedanın kurucusu arasında bir paralellik daha oluşturmaya çalışır. Basileios bu işi çabucak hallederek imparatorun iyice gözüne girer ve onun tarafından pek çok şekilde ödüllendirilir. İlk olarak patrikios unvanı ile mükâfatlandırılan Basileios daha sonra da soylu İnger ailesinden çok güzel bir kadınla evlendirilir. İmparator daha sonra Basileios'u evlat edinir, ona magistors unvanı verir ve parakoimomenos görevine getirerek yatak odasının güvenliği ona emanet eder. Son olarak da I. Basileios ortak imparator olarak tanınarak tahta ortak edilir[326].

Genesios tarafından güzel ve soylu bir kadın olarak resmedilen ve III. Mikhail ile ilişkisine değinilmeyen I. Basileios'un eşi Eugenia İngerina ile alakalı *Logothete Kroniği* farklı bir hikaye anlatır. Kroniğe göre III. Mikhail'in İngerina ile yakınlaştığını gören ve kabalığı yüzünden bu kadından nefret eden İmparatoriçe Theodora oğlunun İngerina'ya iyice kapılmasına mâni olmak amacıyla onu Eudokia Dekapolitissa adlı başka bir kadınla evlendirir[327]. III. Mikhail bunun üzerine Basileios'a kendi metresi olan ve güzelliği ile hala aklını başından alan Eudokia İngrina'yı resmi eşi olarak almasını emreder. İmparatorun emrini yerine getiren Basileios, Eudokia'yı almak üzere halihazırda evli olduğu, Genesios tarafından adı dahi anılmayan, Maria adlı eşini boşayıp ihtiyaçları için yeterli altını vererek Makedonya'ya gönderir[328]. *Logothete Kroniği* ayrıca ileride, 866 yılında, VI. Leon olarak taç

[326] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s.98; Shaun Tougher, "Michael III and Basil the Macedonian: just good friends?", ed. Liz James, London and New York: Routledge, 1999, s. 150.
[327] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s.177; Tougher, "Michael III and Basil the Macedonian", s. 150.
[328] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s.186; Tougher, "Michael III and Basil the Macedonian", s. 159.

giyecek olan VII. Konstantinos'un babası İmparator Leon'un Eudokia İngerina'nın III. Mikhail'den olma oğlu olduğunu iddia eder[329]. Kronik I. Basileios'un Eudokia İngerina'dan olma bir diğer oğlu Aleksandros'tan söz ederken ise onu "Basileios'un meşru oğlu" olarak nitelendirerek VI. Leon'dan ayrı tutar[330]. Eudokia'nın Mikhail ve Basileios ile olan ilişkisinin çarpıklığına dikkat çekmeyi sürdüren *Logothete Kroniği*, Basileios'un 879 yılında ölen oğlu Konstantinos'un aslında Mikhail'in oğlu olarak bilindiğini ancak Basileios'un oğlu olduğu hakkında da dedikodular olduğunu iddia eder[331]. Kronik son olarak bir başka bahiste daha Eudokia'nın iffetsiz bir kadın olduğunu ima eder. Bu bahse göre imparatorun sofrasından sorumlu olan epi tes trapezes unvanlı Niketas Xylinites adlı saray görevlisi imparatoriçenin sevgilisi olduğu şüphesiyle I. Basileios tarafından manastır hayatına çekilmeye zorlanmıştır[332].

Genesios'un III. Mikhail'in I. Basileios'u tahta nasıl ortak ettiğine dair aktardıklarına göre 866 yılının 26 Mayıs sabahı her şeyden habersiz olan Baileios imparatorun adamları tarafından aniden derdest edilir ve III. Mikhail'in huzuruna getirilip çırılçıplak soyulduktan sonra kendisine otuz kırbaç atılır. Basileios gafil avlanmasına rağmen imparatorun husunda edebini bozmaz ve sebebini bilmediği bu cezaya itaatkâr bir biçimde razı olur. Onun kalender tavrından memnun olan imparator Basileios'a bu yaşadıklarını imparator tarafından kendisine gösterilen cömertliğin bir nişanesi olarak her zaman aklında bulundurmasını öğütler. Ardından III. Mikhail ile beraber Ayasofya Kilisesi'ne götürülen Basileios'a burada ortak imparator olarak taç giydirilir ve tahta ortak ilan edilir. Genesios'a göre III. Mikhail böylece çok takdir ettiği I. Basileios'a devleti yönetme konusunda "kendisine denk, hatta belki de kendisininkinden daha fazla" yetki vermiş olur[333].

---

[329] Cyril Mango, III. Mikhail'in I. Basileios'u evlat edinmesi ile metresi ile evlendirdiği iddialarını beraber ele alır ve imparatorun bu şekilde İngerina'nın karnında taşıdığı kendisine ait çocuğu gayrimeşru konuma düşmekten kurtarmaya ve ilerde tahtın meşru varisi olabilmesini sağlamaya çalışmış olabileceği iddiasında bulunur. Bkz. Genesios, *On the Reigns of the Emperors,* s.98. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 191; Maguire, "The Art of Comparing in Byzantium", s. 92; Gregory, *Bizans Tarihi,* s. 253.
[330] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 196.
[331] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 199; Gregory, *Bizans Tarihi,* s. 253.
[332] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 198.
[333] Genesios, *On the Reigns of the Emperors,* ss. 98-99.

Genesios I. Basileios'un tahta ortak edilişini basitçe III. Mikhail'in Basileios'u takdir etmesiyle açıklarken *Logothete Kroniği* bu gelişmeyi Basileios'un Sezar Bardas'ın ortadan kaldırılmasında oynadığı rol ile ilişkilendirmektedir. Kroniğin açıklamasına göre, III. Mikhail Basileios'u Sezar Bardas'ın suikast girişimi karşısında hayatını kurtardığı gerekçesiyle ve kendisinin hayatını ve iktidarını korumak üzere ortak imparator ilan etmiştir[334].

Genesios, III. Mikhail'in katledilmesini de tamamen I. Basileios'un inisiyatifi dışında gerçekleşen bir olay olarak takdim etmektedir. Onun anlatısına göre III. Mikhail ve I. Basileios arasındaki sevgi ve muhabbet pek çok kimseyi kıskandırır ve bu şahıslar imparator ile gözdesini birbirine düşürmek için iftiralar atmaya başlarlar. En sonunda Mikhail ve Basileios'un birbirlerini ortadan kaldırmaya ikna edip edemediklerinden bir türlü emin olamayan fitneciler attıkları iftiralardan dolayı cezalandırılacakları endişesine düşerler. Böylece Basileios'un tahta geçmesini isteyen ancak onu kışkırtmayı başaramayanlar Basileios iftiraları yüzünden kendilerini cezalandırmadan evvel harekete geçip Mikhail'i ortadan kaldırmaya ve Basileios'u tahta çıkartarak bu meseleden sıyrılmaya karar verirler[335]. Böylece cinayetten haberi dahi olmayan Basileios'a tahta çıkma fırsatı doğar ve o da Tanrı'nın takdiri olarak gördüğü bu fırsattan istifade ederek tek başına imparator olup yeni bir hanedan kurar. Genesios'a göre I. Basileios tahta çıkar çıkmaz ilk iş olarak kendisine imparator olmayı nasip ettiği için baş melek Mikhail'e adadığı bir kilise inşa ettirerek Tanrı'ya şükranlarını sunmuştur[336].

---

[334] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 189-190.
[335] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 99.
[336] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 100. VII. Konstantinos devrinde Konstantinopolis'i ziyaret eden Cremonalı Liudprand da I. Basileios'un duyduğu vicdan azabından dolayı kiliseyi cinayete kurban giden III. Mikhail'e adadığı bilgisine yer vermektedir. Bu bilginin Liudprand'ın kulağına kadar ulaşmasından hareketle Basileios'un Mikhail'in ölümünden sorumlu olduğu ve bundan dolayı vicdan azabı çektiği söylentisinin VII. Konstantinos devrinde halen yaygın olduğu ve imparatorun bu söylentileri bertaraf etmek üzere kendi kaleme aldırttığı resmi tarihlere kilisenin baş meleğe adandığı detayını ekletmiş olabileceği sonucuna varabiliriz. Bkz. Liudprand, *The Complete Works*, ss. 49, 126. 1 Mayıs 880 yılında açılan ve saray kompleksi içeresinde yer alan bu kilise Nea Ekklesia adlı ile bilinen hanedanlık kilisesidir. Geneisos bu kilisesin baş melek Mikhail'e adandığını iddia etse de bazı bazı modern araştırmacılar I. Basileios'un III. Mikhail'i öldürdükten sonra günahlarından arınmak için bu kiliseyi inşa ettirdiğini ve kiliseyi Mikhail adına adarken baş meleği değil III.

Logothete Kroniği'nin III. Mikhail'in katledilmesine dair aktardıkları Genesios'un anlatısına kıyasla çok daha detaylı ve karanlıktır. Kroniğin anlatısında I. Basileios ise cinayetten bihaber olmadığı gibi bu eylemin hem planlayıcısı hem de uygulayıcısı olarak resmedilmektedir. Kroniğe göre III. Mikhail'in ölümü ile sonuçlanacak olayların başlangıcı olan gelişme imparatorun bir başka şahıs ile yakınlaşıp onu da tahtına ortak edeceğinden söz etmeye başlamasıdır. III. Mikhail Maviler adına yarışıp kazandığı bir atlı araba yarışından sonra Baileios ve Eudokia ile birlikte yemek yerken patrikios unvanlı Basiliskianos III. Mikhailin atlı araba yarışındaki becerileri ile ilgili büyük övgülerde bulunur. Bu övgüler üzerine imparator Basiliskianos'un kendi giymekte olduğu ve imparatordan başkasının giymesi yasak olan tzangia adı verilen ayakkabılarını hediye olarak kabul etmesini ister. Basiliskianos ilk önce bu hediyeyi kabul etmek istemese de imparatorun ısrarları üzerine giymek zorunda kalır. Mikhail daha sonra Basileios'a dönerek Basiliskianos'un bu ayakkabıları ondan daha iyi taşıdığını ve tıpkı Basileios'u yaptığı gibi Basiliskianos'u da imparator ilan edeceğini söyler[337]. İlerleyen günlerde bir keşiş Basiliskianos meselesi yüzünden kızgın olan Basileios'un kendisini ortadan kaldırmak için hazırladığı komplonun detaylarını içeren bir kâğıdı III. Mikhail'e ulaştırır ve imparator hiddetlenerek Basileios'u ortadan kaldırmaya karar verir[338].

Hem Basiliskianos'un varlığından hem de imparatorun duyduğu öfkeden dolayı kendisini tehdit altında hisseden Basileios imparatoru ortadan kaldırma planını hayata geçirir. 20 Ocak 842 tarihinde III. Mikhail tarafından eşi Eudokia İngerina ile beraber Mamas Sarayı'nda davet edildikleri akşam yemeği esnasında Baileios bir bahane uydurarak masadan kalkar ve imparatorun yatak odasına giderek kapının kilidini iş göremeyecek kadar yamultur. Daha sonra sofraya dönüp çok fazla şarap içtiği için sarhoş olan imparatorun yatağına yatmasına yardım eder ve elini öperek huzurdan ayrılır. Yatak odasının kapısını kilitlemekten sorumlu olan İgnatios isimli görevli gelip kilidin iş görmediğini fark ettiğinde panik ve korku

Mikhail'i kastettiğini, ancak bu bilginin Genesios tarafından siyasi amaçlarla çarpıtıldığı iddia etmektedirler. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 584-586.

[337] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 191-192.

[338] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 191.

içerisinde saçlarını yolmaya başlar. Basileios tam o anda adamları ile geri gelip imparatorun odasına girmeye çalışır. Adamlarından biri olan Bulgar Peter'in yardımıyla Basileios İgnatios'u aşarak odaya girer. Baileios'un bir diğer adamı Chaldeanlı İoannes ilk hamleyi yapar ve bir kılıç darbesiyle imparatorun ellerini keser. İmparatorun güvenliğini sağlamak amacıyla yatak odasında bulunan Basiliskianos da kılıç darbeleriyle yere serilir. İçeride bunlar olurken Marianos, Bardas, Symbatios, Basileios'un kardeşleri, kuzeni Asyleon ve Konstantinos Toxaras Mikhail'in adamlarının olup bitenden haberdar olmamaları için binanın girişinde nöbet tutmaktadırlar. Basileios ve adamları Mikhail bu şekilde yaralandıktan sonra ne yapılması gerektiğine dair bir tereddüt yaşarlar. En sonunda Asyleon artık geri dönüşleri olmadığını söyler ve kılıcını Mikhail'in kalbine saplayıp bağırsaklarını deşene kadar imparatorun bedenini boydan boya yarar[339]. III. Mikhail'in katledilmesinin ardından Basileios adamlarıyla beraber Büyük Saray'ın kapısında dayanır. Aratavasdos adlı yandaşı Basileios'un vardığını duyunca kapının anahtarını elinde bulunduran pappias unvanlı görevliden anahtarı zorla alıp Basileios'u içeri alır. Basileios ilk olarak eşi Eudokia İngerina'yı saraya getirtir. III. Mikhail'in artık dul olan eşinin de salimen ailesinin yanına götürülmesini emreder. III. Mikhail'i defnetmek üzere de bir şahıs görevlendirilir. III. Mikhail'in kendi atının eğer bezine sarılmış bağırsakları dışarı sarkan bedeni, başında ağıtlar yakan annesinin ve kız kardeşlerinin yanından alınıp Chrysopolis'te (Üsküdar) bulunan Philippikos Manastırı'na defnedilir[340]. III. Mikhail'in katledilmesini ve Büyük Saray'ın

[339] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 192-194. III.Mikhail öldürülürken Basiliskianos'un da yatak odasında bulunması bazı araştırmacılar tarafından ikili arasında eşcinsel bir münasebet bulunduğuna dair iddiaları destekleyen bir detay olarak değerlendirilmektedir. Bkz. Tougher, "Michael III and Basil the Macedonian?", s. 153.

[340] Cenaze törenini Skylitzes de aynı şekilde aktarır. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 115, 166. VII. Konstantinos'un De Ceremoniis adlı eserinde de III. Mikhail'in cenazesinin Havariyun Kilisesi'nin Aziz Büyük Konstantinos mozolesi bölümünde bulunan Teselya işi yeşil taştan yapılmış bir lahit içerisinde defnedilmiş bulunduğu kaydedilmektedir. Bkz. Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, s. 642. III. Mikhail'in Philippikos Manastırı'na defnedilen cenazesi VI. Leon'un hükümdarlığı zamanında Havariyun Kilisesi'ne naklettirilir. *Logothete Kroniği* cenaze nakledilirken düzenlenen görkemli töreni detaylı biçimde aktarır. İmparator tarafından Phillippikos Manastırı'na gönderilen senetörler, ruhban sınıfıyla beraber ellerinde mumlar, lambalar ve tütsüler taşıyarak Mikhail'in naaşını manastırdan alırlar. İmparatorlara yaraşır kıyafetler giydirildikten sonra selvi ağacından yapılma bir tabuta koyulan naaş Konstantinopolis'e getirilir. Kentte naaşı İmparator Leon ile birlikte kardeşleri Alexsandros ve Patrik Stephanos karşılayıp bir tören alayıyla ilahiler eşliğinde Havariyun Kilisesi'ne götürürler ve burada bulunan bir mermer lahit içerisine defnederler. İmparatorun bu hareketi bazı tarihçiler tarafından Leon'un gerçek babasının Mikhail olduğunu bildiği yönünde yorumlanır. Bkz. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 194, 202-203. Grierson, Mango, Ihor Sevcenko, "The Tombs and Obits", s. 27. Bazı araştırmacılar III. Mikhail'in cesedinin kendi atının eğer bezine

zaptını takip eden ilk sabah I. Basileios Marianos adlı adamını foruma gönderir ve burada I. Basilieos'un tek başına imparator olduğu halkın huzurunda ilan edilir[341].

Logothehe Kroniği III. Mikhail'in katillerinin akıbetinden bahseder ve tanrının onlardan intikam aldığını belirtir. Jakobitzes I. Basileios ile beraber katıldığı bir av partisinde elinden düşürdüğü kılıcını almak için bir ayağı üzengide yere eğilir. Tam o anda ürken at dörtnala koşmaya başlar ve ardında sürüklediği binicisi paramparça olur. Chaldeanlı İoannes ihanet şüphesiyle I. Basileios tarafından kazığa oturtulur. Basileios'un kuzeni Asyleon imparator tarafından kendisine bağışlanan çiftlikte inzivaya çekilmek zorunda bırakılır ve bir gece küstahlığı ve gaddarlığı sebebiyle çileden çıkarttığı köleleri tarafından hançerlenerek öldürülür. Konstantinos Toxaras savaş meydanında can verirken imparatorun kardeşi Marianos attan düşüp bacağını kırar ve kangren olup kurtlanarak feci şekilde can verir[342]. Kroniğe göre I. Basileios tahta çıktıktan sonra komümyona girmek için kiliseye ilk kez geldiğinde ise Patrik Photios onu bir katil ve hırsız olduğunu ve komünyona girmeye layık olmadığını söyleyerek geri çevirir. Öfkelenen Basileios Roma'ya durumu bildirerek patriği azletmek için papadan ferman alır ve Photios'un yerine İgnatios ikinci kez patrik makamına getirilir[343].

Genesios'a göre I. Basileios tahta çıktıktan sonra oğulları Konstantinos, Leon ve Aleksandros'a ortak imparatorlar olarak taç giydirir. Bir diğer oğlu Stephanos ise ileride patriklik makamına yükselmek üzere ruhban sınıfı saflarına katılır. Bir süre sonra Basileios'un üzerine en çok titrediği ve kendisinin ardından tahta çıkacağını umduğu oğlu Konstantinos babasını derin bir kedere boğarak beklenmedik bir şekilde ölür. Geriye kalan

sarılmasını imparatorun at düşkünlüğüne istinaden, onun itibarını zedelemek üzere yapılmış kasıtlı bir seçim olarak yorumlamaktadırlar. Bkz. Papamastorakis, "Tampering with History", ss. 208-209. Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 253.

[341] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 195.

[342] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 195-196.

[343] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 196.

taht adaylarından Leon kendisine atılan iftiralar yüzünden bir süreliğine Baileios'un gözünden düşse de kısa süre içerisinde baba ile oğul arasındaki buzlar erir[344].

Genesios daha sonra Basileios'un askeri seferlerde elde ettiği başarılara değinir. Onun ifadesiyle III. Mikhail döneminde askeri meseleler ihmal edilmiş ve meydanı boş bulan düşmanlar palazlanarak imparatorluğun başını ağrıtmaya başlamışlardır. İmparator ilk olarak Bitynia'da bulunan imparatorluk üssü Malagena'ya saldırarak imparatorluğa ait atların bir bölümüne el koyan Tarsus Emirine karşı bir misilleme saldırısı düzenler ve Kilikya'da bulunan Podandos mevkisinde yapılan savaşta önemli bir zafer kazanır[345]. İmparator daha sonra Samosata kentini ele geçirir, Melitene kentini kuşatır ve Germanikeia kentine akınlar düzenledikten sonra muzaffer biçimde Konstantinopolis'e geri döner[346].

Öte yandan imparatorluk batıda Araplar önünde önemli kayıplara uğramaktadır. Genesios'un verdiği sayılara güvenecek olursak Sicilya ve Longibardia'da irili ufaklı 150 kent Arapların eline geçmiştir[347]. 877 yılında bu kez Sicilya'da bulunan Siraküza kenti Ağlebîler tarafından kuşatılır. Basileios kente yardım etmek amacıyla büyük bir donanma gönderse de donama Peleponnesos'un güneydoğu sahillerinde yer alan Hierax Limanı'nda kötü hava şartları sebebiyle elli gün mahsur kalır. Donanma henüz Hierax Limanı'ndan ayrılmayı başaramadan Siraküza kentinin düştüğü haberi donanma komutanına ulaşır[348]. *Logothete Kroniği* ise Siraküza kentinin kaybedilişini Nea Ekklesia'nın inşa edilişi ile bağlantılı olarak ele alır. Buna göre, saraya yakın pek çok eve el koyup yıktırarak kilise inşaatı için yer açan imparator donanma personelini de temel kazma ve inşa işleriyle görevlendirmiştir. Tam bu esnada

[344] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 100-101; Konidaris, "The Ubiquity of Canon Law", s. 136. Genesios bu bahiste VII. Konstantinos'un babası VI. Leon ile büyükbabası I. Basileos arasında yaşanan ciddi bir anlaşmazlığı kısaca değinerek geçiştirmeye çalışmaktadır. İleride daha detaylı ele alınacağı üzere VI. Leon ihanet şüphesi ile I. Basileos tarafından zindana attırılmış, bir dönem gözlerine mil çekilmesi söz konusu olmuş ve uzun süren bir hapis hayatının ardından yeniden serbest bırakılmıştır.
[345] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 100.
[346] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 101-102; McCormick, *Eternal Victory*, s. 154.
[347] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 102.
[348] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s.103.

Araplar Siraküza'yı kuşatırlar. Donanma personelinin inşaat işlerine koşulmuş olması donanmanın yelken açmaya hazır hale gelmesini geciktirir. Neticede yola geç çıkan donanmanın varışına çok az kalmışken Siraküza Araplara teslim olmak zorunda kalır[349].

Siraküza kentinin düşüşünün ardından Kuzey Afrika'da bulunan Ağlebîler – Genesios'un değimiyle Kartaca'da bulunan Afrika Arapları- her biri iki yüz asker taşıyan altmış büyük gemiden oluşan büyük bir donanmayı Peleponnesos Sahilleri'ne gönderirler. Basileios'un gönderdiği donanma bu kez Arap donanmasını yakalayıp yeniliye uğratmakla kalmaz, Sicilya, Longibardia ve Afrika'da bulunan pek çok düşman kentlerine de saldırılar düzenler[350].

Basileios'un Araplar ile mücadele halinde olmasını fırsat bilen Teprike'de mevzilenmiş Pavlikanlar da imparatorluk topraklarına saldırı düzenlerler. Bunun üzerine Basileios 871 yılında Teprike üzerine bir sefer düzenler ancak uzayan kuşatmadan sonuç alamayacağını anlayınca geri döner. Her ne kadar Genesios bu saldırının ardından korkan Pavlikanların lideri Chreisocheir'in kenti boşaltmasıyla Basileios'un ikinci denemesinde Teprike'yi ele geçirdiğini iddia etse de Basileios'un Teprike'yi zaptı gerçekte Chreisocheir'in ölümünden sonra 878 yılında gerçekleşecektir. İmparatorun ilk kuşatmasının ardından Pavlikanların lideri Chreisocheir Nikomedeia ve Nicaea kentlerini ve Thrakesion Theması'na ait bazı toprakları yağmalar. I. Basileios'un barış teklifini de reddeden Chreisocheir ilerleyen yıllarda da yağmalarına devam eder. Ankyra ve Komata kentlerine kadar geldiği böyle bir yağma

[349] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 198. *Logothete Kroniği* benzer şekilde VI. Leon'un eşi Theophan'nun ölümü ardından hatırasına inşa ettirdiği kiliseleri de bazı askeri başarısızlıklarla bağdaştırır. Kroniğe 902 yılında, bir kez daha donanma bu kiliselerin inşası ile meşgulken Kuzey Afrikalı Müslümanlar Sicilya'da bulunan Taormina'yı ele geçirirler. Bkz. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 200.

[350] Eserin en güncel edisyonunu hazırlayan Anthony Kaldellis'e göre Genesios'un kendisi de imparatorluğun çıkarlarının doğuda olduğunu savunan bir hizbe mensup olduğu için I. Basileios'un batıya yönelik ihtiraslarını olumsuz bir bakış açısıyla aktarmaktadır. Kaldellis sözü geçen bu saldırıda da aslında Bizans'ın İtalya'da pek çok kale ele geçirdiğine ancak Genesios'un batı politikasına karşı önyargısı sebebiyle bunları basit yağma seferleriymiş gibi geçiştirdiğine dikkat çekmektedir. Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. xxvii, 104-106.

seferinin dönüşünde imparatorluk birlikleri tarafından pusuya düşürülen Chreisocheir'in kuvvetleri bozguna uğrar. Kendisinin ise kafası kesilerek imparator I. Basileios'a gönderilir[351].

I. Basileios'un askeri faaliyetlerini bu şekilde ele aldıktan sonra Genesios eserinin geri kalan pasajlarında imparatorun kişiliğine ve bazı diğer alanlardaki becerilerine değinir. Her bir başlıkta imparatora çeşitli övgülerde bulunan Genesios adeta çizdiği ideal hükümdar portresini küçük rötuşlar yaparak kusursuzlaştırmaya çalışıyor gibi görünmektedir. Örneğin esere göre imparator kamusal fayda sağlayacak konulara kendisini tamamen vakfetmiş durumdadır. Tüm devlet görevlileri günlük işlerini tamamlayıp evlerine döndükten saatler sonra dahi Basileios vergi ve devlet hazinesi kayıtlarının bulunduğu binayı terk etmez. Hatta dini bayramlarda dahi oraya uğrar ve tek başına saatlerce çalışarak hesaplarda ortaya çıkan aksaklıkları bizzat giderir[352]. Yoksul halka da cömertçe hamilik eden imparator onların hem maddi hem de manevi selameti için hayır işlerine bir servet harcamaktan çekinmez. Yoksullar ve yaşlılar için pek çok hastane ve bakım evi açan Basileios ihmal yüzünden harabeye dönen pek çok kiliseyi de tadilattan geçirir ve süslemelerle bezeyerek yeniden hizmete açar[353].

Genesios'a göre I. Basileios ideal bir asker olmak için gereken atletik beceriler hususunda ancak mitolojik kahramanlarla mukayese edilebilecek yetilere sahiptir. Güreşte Herkül'e rakip olabilir, Akhileus'dan daha yükseğe sıçrayabilir ve Hektor'dan daha fazla ağırlık kaldırabilir. Cirit atmada, binicilikte ve koşuda da bir o kadar yeteneklidir. Basit bir sopla ile

[351] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 106-110. *Logothete Kroniği* Basileios'un Teprike Seferi'nin büyük bir başarısızlık olduğunu iddia eder. Basileios'un sık sık çatışmalara girip yenilgiler aldığını ve bu çatışmaların pek çok Romalının hayatına mal olduğunu kaydeden kroniğe göre böyle bir yenilgi sonrasında geri çekilmekte olan Basileios düşmanların eline geçmek üzereyken Theophylaktos Abastaktos adlı bir şahıs tarafından kurtarılır. Bu şahıs gelecekte tahta çıkacak I. Romanos Lekapenos'un babasıdır ve Basileios kendisine bir mükafat vermek istediğinde Abastaktos kendisinin halefleri arasına kabul edilmesini ister ve bu isteği imparator tarafından kabul edilir. Bu anlatı muhtemelen Lekapenos Hanedanına hayırhah yaklaşan kronik yazarının bu hanedanın saltanatını meşrulaştırmak amacıyla eklediği bir detaydır. Bkz. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 196-197. McCormick, *Eternal Victory*, s. 154.
[352] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 110.
[353] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 112.

bir geyiği veya bir kurdu tek bir vuruşta bacaklarını kırıp yere serebilecek kadar iyi bir avcıdır. Polo oynarken topu asla ıskalamaz ve tüm gücüyle vurursa topu gözden kaybolacak kadar uzaklara gönderebilir. Genesios diğer kaynaklarda Konstantinopolis'e yeni geldiği sırada Basileios'a şöhretini kazandıran güreş müsabakası olarak aktarılan Bulgar güreşçiyi alt etme hikayesini kendi eserinde bambaşka bir bağlama yerleştirerek ele alır. Hikaye bu yeni bağlamında parlak bir gencin talihinin nasıl açıldığının öyküsü olmaktan çıkıp bir hükümdarın kendisine ve halkına yönelen bir meydan okumaya bilek gücüyle nasıl cevap verdiğinin hikayesine dönüşür. Bulgar hükümdarı yenilmez olarak tabir ettiği bir güreşçisini bu iddiasını kanıtlamak üzere Konstantinopolis'e gönderir. Bunu bir hakaret olarak kabul eden Basileios meydan okumayı kendisi göğüslemeye karar verir. Kimliğini gizli tutarak Bulgar güreşçinin karşısına bizzat dikilen imparator rakibini o denli güçlü bir şekilde yere çalar ki kendinden geçen güreşçinin kulaklarından ve burnundan kanlar boşalır. Ölümden dönen güreşçi yüzüne kova kova su vurulduktan, şarap içirildikten ve gül suyu koklatıldıktan sonra ancak kendine gelebilir[354].

Genesios'un eseri I. Basileios'un ölümüyle sona erer. Bir av esnasında atından düşen imparator bu kazanın ardından kendisini eritip bitiren ateşli bir ishal nöbetine tutulur. III. Mikhail ile bir, tek başına ise on dokuz sene imparatorluk tahtında oturan I. Basileios bu hastalığın pençesinden kurtulamayarak hayatını kaybeder[355].

2.3.2.2. Theophanes Continuatus Bölüm I-IV

2.3.2.2.1. Genel Çerçeve

Theopanes Kroniği'nin devamı olarak kaleme alınan ve günümüzde kısaca *Theophanes Continuatus* olarak anılan bu eserin günümüze on birinci yüzyıla ait tek bir elyazması nüshası

[354] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 110-112. Genesios'un I.Basileios'un muazzam kuvveti ve dikkat çekici fiziksel özellikleri hakkındaki övgülerini yazarın abartısı olarak ele almak yanıltıcı olabilir. Zira imparatorun sıra dışı fiziksel niteliklerine tanıklık eden başka tarihi kaynaklar da mevcuttur. Bkz. Head, "Physical Descriptions of the Emperors", Byzantion, C. 50, S. 1 (1980), ss. 231-232.
[355] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, ss. 112-113.

ulaşabilmiştir. Eserin kapsadığı zaman aralığı VII. Konstantinos dönemine ve sonrasına dek uzanmaktadır. Toplam altı bölümden oluşan eserin ilk dört bölümü imparatorlar V. Leon (815-820), II. Mikhail (820-829), Theophilos (829-842) ve III. Mikhail (842-867) dönemlerinde yaşananları kayıt altına almaktadır. Günümüzde *Vita Basilii* olarak bilinen ve *Theophanes Continuatus*'un beşinci bölümünü teşkil eden kısım tamamıyle I. Basileios devrine odaklanırken, altıncı bölüm VI. Leon'un saltanatından II. Romanos'un saltanatına dek uzanan zaman dilimi ele alır. Eserin alışılmadık derecede uzun özgün başlığı "İsa Aşığı Hükümdarımız, En Bilge Hükümdarımız ve Şanlı İmparatorumuz Leon'un Oğlu Konstantinos Porphyrogenitus'un Emriyle, İmparatorun Akrabası Sigriane'li Mübarek Theophanes'in Bıraktığı Yerden (Ermenistanlı Leon'un [V. Leon] Saltanatı) Başlayan, Her Bölümü İçin İmparator Konstantinos'un Gelecek Nesillerin Sağduyuyla Aydınlatılması İçin Titizlikte Toplayıp Makul Biçimde Sunduğu Malzemeden Derlenen Kronik" şeklindedir. İmparatorun bizzat kaleme almış olabileceği düşünülen bölümler haricinde anonim olan eser büyük ihtimalle Konstantinos'un *Genesios Tarihi* için toplattığı aynı malzeme kullanılarak hazırlanmıştır. Eserin anonim yazarı da imparatorun metnin yazımı için malzemeleri bir araya getirilmesinde ve düzenlenmesine yaptığı katkıyı dile getirir ve imparatorun yazılı ve sözlü kaynaklardan gerekli malzemeyi topladığı için eserin aslı yazarı olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtirken, kendisinden "yalnızca bir yardım eli" olarak söz eder. Eserin anonim yazarı ayrıca kendisinin devam ettirdiği dokuzuncu yüzyıl kroniğinin yazarı Theophanes'in VII. Konstantinos'un anne tarafından dedesi olduğu iddiasını ortaya atarak hamisini pek çok açıdan memnun eder. Çünkü bu sayede hem VI. Leon'un dördüncü eşi olduğu için kilise tarafından zina ile suçlanan Zoe Karbonopsina'ya saygın bir geçmiş atfediliyor hem de gerek biçimi gerek içeriği ve gerekse ikona kırıcılığa şiddetle karşı çıkan yazarının Ortodoks değerlere yakınlığı sebebiyle imparatorun çok beğendiği ve devletin resmi tarihi haline getirmeye çalıştığı bu eseri Makedonya Hanedanı için bir aile yadigârı haline getiriyordu[356].

[356] Michael Featherstone, Juan Signes Codoner (çev.), *Chronographiae Quae Theophanis Continuati Nomine Fertur Libri I-IV*, Boston / Berlin: De Gruyter, 2015. ss. 3*, 9-13; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 575; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", s. 31; Featherstone, "Theophanes Continuatus: A History for the Palace", ss. 123-124; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 201-203, 205; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 154, 188-191; Filippomaria Pontani, "Review-Discussion: A New Edition of Theophanes Continiatus", *Histos*, S. 10 (2016), s. LXXXVIII; Stouraitis, "Scriptores post Theophanem", ss. 221-222, 226-227; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, ss. 120-121.

Bazı araştırmacılar *Theophanes Continuatus*'un yazarının anonim kalmasını eserin yazılma amaçları doğrultusunda alınmış bilinçli bir karar olduğunu düşünmektedirler. *Theophanes Continuatus*'un geçmişten kendi dönemine uzanan bir tarihsel devamlılık görüntüsü yaratmak ve böylece imparatorluk yönetiminin ihtiyaç duyduğu geleneksel kimlik ve topluluk tahayyülünü yeniden ete kemiğe büründürecek bir tarih bilinci oluşturmak amacıyla yazılmış olduğunu savunan Yannis Stouraitis, yazarın anonim kalmasını isteyen ve önsözde adını geçirse de kendisini de eserin yazarı olarak takdim etmekten kaçınan VII. Konstantinos'un bu şekilde kamusal bir eğitim aracı olarak gördüğü eserin okuyucunun gözünde itibarlı ve objektif bir metin olarak kalmasını sağlamayı amaçlamış olabileceğini düşünmektedir[357].

Theophanes Continiatus üzerine kaleme aldığı incelemesinde Warren Treadgold metin içerisinde yapılan göndermelerden yola çıkarak bu eserin *Vita Basilii*'nin devamı olarak kurgulanarak, muhtemelen Theodore Daphnopates tarafından kaleme alındığı görüşünü ortaya atar ve Konstantinos'un sağladığı malzeme, *Theophanes Kroniği* ve devrin binalarının tasviri için yaptığı yazarın ziyaretlerinde edindiği izlenimlerin yanı sıra Daphnopates'in bu metinde ağırlıklı olarak Niketas'ın *Gizli Tarih* isimli eserinden faydalanmış olduğu iddiasında bulunur. *Theophanes Contniatus*'un hem dönemi ele alma hem de Konstantinos'un beklentilerini karşılama konularında *Genesios Tarihi*'nden daha başarılı bir iş çıkardığını düşünen Treadgold bu eseri *Vita Basilii* ile birlikte "altıncı yüzyıldan bu yana yazılan ve günümüze ulaşan tarihler içerisinde en zarifi" olarak niteler [358]. *Theophanes Continuatus*'un V. bölümünün en güncel edisyonunu hazırlayan İhor Sevcenko eserin yazarının *de imagine Edessena*'nın anonim yazarı ile aynı kişi olabileceğini savunur. Bir diğer modern tarihçi Michael Featherstone ise Theophanes Continiatus'un yazarı olarak I. Romanos Lekapenos'un gayrimeşru hadım oğlu, Basileios Nothos adıyla da bilinen,

[357] Stouraitis, "Scriptores post Theophanem", ss. 221, 223-224.
[358] Herbert Hunger ve A. Kazhdan da bu eserin bazı bölümlerinin yazarı olarak Theodore Daphnopates'e işaret eder. Bkz. Featherstone, "Theophanes Continuatus VI and De Cerimoniis I, 96", s. 109; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 188-195; Masterson, "Desire, Dreams, and Visions", s. 140; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, ss. 123-124.

Basileios Lekapenos'a işaret eder. Featherstone'a göre *Theophanes Continiatus*'un V. Leon'un saltanatından I. Basileios'un saltanatının sonuna kadar gelen ilk beş kitabı VII. Konstantinos'un gözetiminde ve onun kurgusu doğrultusunda 945-959 yılları arasında kaleme alırken VI. Leon'un saltanatından II. Romanos'un saltanatına kadar devam eden altıncı kitabın yazarı Basileios Lekapenos'tur. Basileios Lekapenos'un Makedonya Hanedanı ve bu hanedan döneminde kaleme alınan eserlerle uzun yıllara yayılan karmaşık bir ilişkisi vardır. Roma vatandaşlarının hadım edilerek köle olarak satılması I. Justinianos döneminden beri yasak olmasına ve bu yasağı koyan kanunlar I. Basileios ve VI. Leon dönemlerinde tekrarlanmasına rağmen Bizans İmparatorluğu'nda çocuklarının tahta rakip oluşturmayan zararsız hizmetkarlar olarak görülüp başarılı idari kariyerlere sahip olmasını arzu eden aileler halen çocuklarını hadım ettirebiliyorlardı. İmparator Diocletianus döneminden beri Doğu Roma İmparatorluğu'nda hadımların hizmetlerinden faydalanılıyordu ve kendi hanedanlarını kuramayacakları ve tahtta hak iddia edemeyecekleri için mabeyincilik gibi imparatora en yakın olan görevliler çoğunlukla sadakatlerinden şüphe edilmeyen bu şahıslar arasından seçiliyordu. Geçmişte I. Justinianos'un büyük generali Narses gibi hadımlar büyük başarılar elde edip büyük servetlere sahip olmuşlardı. Basileios Lekapenos da babası I. Romanos tarafından hadım ettirilmiş ve gayrimeşru bir çocuk olarak ilerinde taht iddiasında bulunma şansından kalıcı olarak mahrum edilmişti. VII. Konstantinos devrinde parakoimomenos unvanıyla devlet idaresinde önemli bir rol alan ve Featherstone'a göre bu esnada hem *De Ceremoniis*'in hem de *Theophanes Continiatus*'un yazım süreçlerine katkıda bulunan Basileios imparatorun vefatıyla konumunu kaybeder. VII. Konstantinos sağlığında Basileios Lekapenos'a ordulara kumanda etmesine, hatta 958 yılında kazandığı bir savaşın ardından zafer alayı düzenlemesine dahi izin verecek kadar itibar etmesine rağmen ölüm döşeğinde, muhtemelen Lekapenos ailesine duyduğu güvensizlikten ötürü, Basileios'un rakibi İosephos Bringas'ı oğlu II. Romanos'un naibi olarak atar. II. Romanos'un dört yıl süren hükümdarlığı sırasında bu şekilde gölgede kalan Basileios daha sonra Nikephoros Phokas'ın tahta elkoyma sürecinde oldukça aktif bir rol oynar. Kentte yaşanan karışıklık esnasında çok sayıdaki destekçisine rakibi İosephos Bringas'ın mülklerini yaktırarak intikamını alan Basileios Lekapenos adamlarıyla beraber sarayada da duruma el koyar ve kente vardığında Nikephoros Phokas'ın kolaylıkla saraya girmesini sağlar. Nikephoros Phocas da onu tahta el koyma

sürecindeki yardımlarından ötürü yeniden parakoimomenos unvanıyla ödüllendirilir ve ayrıca proedros unvanıyla senato başkanlığına getirilir. Basileios Lekapenos da yeni hamisine şükranlarını sunmak amacıyla hem *De Ceremoniis* hem de *Theophanes Continiatus* üzerinde çalışmaya devam ederek bu eserleri Nikephoros Phocas'ın yaşadığı döneme kadar devam edecek şekilde uzatır[359]. Çağdaşı Bizans kaynaklarınca hitabet, diplomasi, askerlik konusundaki becerilerinden sıkça övgüyle söz edilen ve zeki, bilgili ve kibar bir şahıs olarak resmedilen Basileios Lekapenos naip olarak hüküm süren Nikephoros Phocas'ın güvenini kazanırken bir yandan da onu idaresi süresince Makedonya Hanedanının genç mensupları II. Basileios'u ve VIII. Konstantinos'u koruyup kollamıştır[360]. Nikephoros Phokas ve İoannes Tzimiskes dönemlerin imparatorluğu iç işlerini düzenleyen Basileios Lekapenos II. Basileios döneminin ilk yıllarında devlet ve idareye büyük ölçüde tek başına hâkim olmuştur. Ancak II. Basileios 985 yılında Basileios Lekapenos'u görevinden uzaklaştırır ve mallarını müsadere eder. Lekapenos imprator tarafından çok geniş arazileri zimmetine geçirdiği ve imparatroluğa ait mülkleri uygunsuz biçimde elden çıkardığı gerekçesiyle görevden alınmıştır. İmparator 996 yılında çıkardığı yasayla Basileios Lekapenos tarafından çıkarılan kararnameleri iptal eder. Bu metinde II. Basileios'un Basileios Lekapenos üzerine söylediği sözler Lekapenos'un bu dönemde eriştiği gücün boyutlarını göz önüne serer: "O zamanlar

[359] Proedros unvanı Nikephoros Phokas'ın döneminde oluşturulan bir unvandı ve bir hadımın yükselebileceğin en yüksek makamı teşkil etmekteydi. Bkz. McGeer, *The Land Legislation*, ss. 128-131. Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss.16*-17*. Bir diğer Modern tarihçi Anthony Kaldellis ise Basileios Lekapenos'a VII. Konstantinos'un bir diğer eseri olan *Excerpta Historica*'nın tamamlanmasını üstlenen isim olarak işaret etmektedir. Bkz. Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, ss. 10, 37-42. Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 433-440; Keith Hopkins, "Eunuchs in Politics in the Later Roman Empire", *The Cambridge Classical Journal*, C. 9 (1963), ss. 62-63, 72-77; Pentcheva, "Containers of Power", ss. 113-116; Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", ss. 70-71; Featherstone, "Theophanes Continuatus VI and De Cerimoniis I, 96", ss. 111, 113, 116; Featherstone, "Basileios Nothos as Compiler", ss. 353-355, 365-366, 372; Juan Signes Signes Codoner, "The Author of Theophanes Continuatus I-IV and the Historical Excerpts of Constantine VII Porphyrogenitus", *Investigatio Fontium II. Griechische und lateinische Quellen mit Erläuterungen (Antiquitas - Byzantium - Renacentia 30)*, ed. László Horváth, Erika Juhász, Budapest: Eötvös-Joszéf Collegium, 2017, s. 17; Stouraitis, "Scriptores post Theophanem", s. 222; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, ss. 123-124.

[360] Basileios Lekapenos'un VII. Konstantinos'un hizmetinde olduğu dönemde imperator için hazırlatmış olduğu süslemeli rölik kutusu günümze ulaşmıştır ve Almanya'nın Limburg kentinde bulunan müzede muhafaza edilmektedir. Bir sanat hamisi olarak tanınan Basileios Lekapenos'un hazırlattığı iki sanat eseri daha günümüze ulaşmıştır. Bunlardan biri Athos Dağı'nda bulunan Dionysiou Manastırı'nda muhafaza edilen İoannes Crysostomos'a ait elyazması nüsha, diğeri ise günümüzde Venedik San Marco Bazilikası hazinesinde muhafaza edilen işlemeli gümüş kadehtir. Bkz. Marvin Ross, "Basil the Proedros Patron of the Arts", *Archeology*, C. 11, S. 4 (1958), ss. 271-275. Pentcheva, "Containers of Power", ss. 114-120.

[Basileios görevden alınmadan önce] bizim fikirlerimizin hiçbir tesiri yok iken tüm meselelerde onun arzusu ve emri üstün geliyordu. Bu yüzden o zamanlarda oluşturulan tüm buyrukların geçersiz ve hükümsüz kılıyoruz"[361]. Basileios Lekapenos'un kararlarını geçersiz kılmak II. Basileios'un öfkesini hafifletmeye yetmez. İmparator ayrıca Basileios Lekapenos'un inşa ettirmiş olduğu hayır kurumlarını ve anıt mezarları yok ettirir veya yıkılmak üzere kaderine terk eder. İmparator tarafından kamusal itibarı bu şekilde zedelenen ve toplumsal hatıradan anısı silinmeye çalışılan Basileios Lekapenos gönderildiği sürgünde önce felç geçirir, ardından da vefat eder[362]. Basileios Lekapenos'un eserler kaleme alarak meşruiyetini güçlendirme husunda VII. Konstantinos'a akıl hocalığı yaptığını ve *De Administrando Imperio, De Thematibus* ve *De Ceremoniis* gibi eserlere malzeme toplama safhasında önayak olduğunu iddia eden araştırmacılar da vardır. Basileios Lekapenos VII. Konstantinos'un ölümünden sonra ondan geriye kalan pek çok eseri yeniden elden geçirdiği gibi kendisi de bir deniz savaşı kılavuzu olan *Naumachika* gibi derleme eserler hazırlatmıştır[363].

Günümüzde ilk dört bölümün ve I. Basileios'a ayrılan V. bölümün VII. Konstantinos'un kurgusu doğruldutusunda yazıldığı ve bir büyük tarih yazımı projesinin iki parçasını teşkil ettikleri kabul edilmektedir. Zira ilk dört bölüm içerisinde V. bölüme yapılan atıflar ilk bölümler yazılırken V. bölümün ileride yazılacağının bilindiğine veya hali hazırda ilk dört bölümden önce yazılmış olduğuna işaret etmektedir. Bu atıflardan en barizi III. Mikhail'in saltanatına ayrılan bölümün sonrlarında I. Basileios'un menşei ile ilgili bilgilere bu imparatorun kendi saltanatını konu alan tarih çalışması içerisinde değinileceğinin bildirilmesidir. İlk dört bölüm ile beşinci bölüm arasında kullanılan uslup ve faydalanılan kaynaklar açısından da pek çok ortaklık bulunmaktadır. VI. bölüm ise VII. Konstantinos'un ölümünden sonra tamamen farklı bir üslup ve kurgu ile kaleme alınmış ve eserin önceki bölümlerinin yanına iliştirilmiştir. VI. Bölümde Nikephoros Phokas'tan "muzaffer

[361] McGeer, *The Land Legislation*, ss. 128-131; Crostini, "Basil II's Cultural Life", ss. 59-60, 62-64.
[362] Papamastorakis, "Tampering with History", ss. 202-204.
[363] Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s. 71.

imparator" olarak bahsediliyor olması metnin yazılış tarihinin en az bu imparatorun saltanatı kadar geç bir döneme uzanmakta olduğuna işaret etmektedir[364].

Theophanes Continutus'un ilk dört bölümü için kullanılan kaynaklar incelendiğinde, Klasik Çağ külliyatından, kilise babalarına ait metinlerinden, eski ahit geleneğinden ve özellikle ikona kırıcı imparatorların keşişlere ve din adamlarına eziyet ettikleri bölümlerde aziz hayatları yazınına ait pek çok eserden izlere rastlanmaktadır. Sarkel kentinin inşası ile alakalı elçiler aracılığıyla yürütlen yazışmalara dair akarılanlar ise *De Administrando Imperio*'da aynı bahiste yer alan ifadelerle büyük benzerlik taşımaktadır. Eserin en güncel edisyonunu hazırlayan Michael Featherstone ve Juan Signes Codoner *Theophanes Continuatus*'un ilk dört bölümü içerisinde *Epistula ad Ludovicorum Acta Martyrum Amoriensium, Acta Davidis, Symeonis et Georgii, Vita Ignatii, Vita Nicephori* ve *Keşiş Georgios Kroniği* gibi pek eserden faydalanıldığına işaret eden pasajlara rastladıklarını belirtmektedirler[365]. Eserin Genesios ile ortak pek çok kaynağı paylaştığı açıktır ve bazı bölümlerde kullanılan ifadeler de büyük benzerlik göstermektedir. Juan Signes Codoner bu iki eserin ortak olarak kullandıkları kaynakların muhtemelen VII. Konstantinos tarafından eserlerin yazımında kullanılmak üzere hazırlattığı, pek çok kaynakdan ilgili bölümler seçilerek derlenmiş tek bir dosya halinde yazarlara sunulduğunu düşünmektedir[366]. İki eser arasındaki kaynak ortaklığına rağmen *Theophanes Continuatus*'un Genesios tarafından kullanılmamış pek çok antik yazardan da faydalandığı görülmektedir. Bu fark *Theophanes Continuatus*'un yazarının *Excerpta Historica*'dan da faydalamış olabileceği, hatta o eserin hazırlanmasında da rol dahi almış olabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir[367].

---

[364] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 4*-5*, 295; Stouraitis, "Scriptores post Theophanem", ss. 222.

[365] Featherstone, Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 10*; Featherstone, "Theophanes Continuatus: A History for the Palace", s. 126.

[366] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 10*-12*; Featherstone, "Theophanes Continuatus: A History for the Palace", s. 25; Signes Codoner, "Dates or Narrative?", s. 240.

[367] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 15*. Signes Codoner de Halikarnaslı Dionysos, Polybios ve Plutarkhos gibi yazarların eserlerinden yapılan alıntılarda *Excerpta Historica*'da istifade edildiğini düşünmekte ve Theophanes Continuatus ve *Excerpta Historica*'nın hazırlanmasında görevli olan şahısların en azından bazılarının ortak olabileceğini ileri sürmektedir. Bkz. Signes Codoner, "The Author of Theophanes Continuatus I-IV", ss. 28-31, 34, 36, 39. András Németh, *Theophanes*

Michael Featherstone, *Theophanes Continuatus*'un kişilere, psikolojilere ve sebep sonuç ilişkilerine değinmek bakımından hem Genesios'tan hem de kronikçilerden ziyade Heredotos gibi Antik Çağ tarihçilerine daha yakın olduğunu düşünmektedir. Genesios dil bakımından Antik Çağ tarihçilerine daha yakın bir üslup kullanmaya çalışsa da Atina Yunancasını taklite etmeye çalışırken çok fazla yanlışa düşmüş ve ağdalı ancak hatalarla dolu bir metin ortaya çıkartmıştır. *Theophanes Continuatus* da yüksek üslup öğelerine yer vermekle beraber daha sade ama daha özenli bir anlatıma sahiptir. Ayrıca *Theophanes Continuatus*'un dili Genesios'a göre daha özenli olmanın yanında daha eğlenceli de bir anlatım sunmaktadır. Kimi zaman sokak dilinden kelimelere de yer veren bu anlatım muhtemelen saray çevresine hitaben yazılmış eserin okuyucular için daha cazip hale getrilebilmesi için yapılmış bir tercihtir[368].

Dokuzuncu yüzyıl için en önemli referans kaynağı durumunda olan Ioannes Skylitzes'in *Synopsis Historiarum* adlı eserinde *Theophanes Continuatus*'un ilk dört bölümünden yoğun biçimde faydalanılmıştır. Skylitzes *Theophanes Continuatus*'u o denli doğrudan alıntılamıştır ki *Theophanes Continuatus*'un elyazmasında hasar sebebiyle oluşan boşlukları günümüzde editörler Skylitzes'in eserinden faydalanarak doldurmaktadırlar. Skylizes'in eseri büyük bir popülarite kazanmış ve Zonaras ve Kedrenos gibi sonraki tarihçiler kendi eserlerini hazırlarken ilgili dönem için onun eserinden faydalanışlardır. *Theophanes Continuatus*'un içeriği bu şekilde dönemin ana akım anlatısı haline gelirken eserin kendisi Skylitzes'in şöhreti tarafından gölgede bırakılmış ve belki de bu yüzden eserin günümüze yalnızca bir nüshası ulaşabilmiştir[369]. VII. Konstantinos'un *Theophanes Continuatus* için

---

Continuatus hazırlanırken *Excerpta Historica*'dan geniş biçimde istifade edildiğini düşünmektedir. Yazara göre eserin ilk beş bölümünde *Excerpta Historica* tarafından kapsanan Heredotos, Ksenophon, Polybios, Sicilyalı Diodoros, Halikarnaslı Dionysos, Cassius Dio, Keşis Georgios, Menandros Protektor, Theophylaktos Simokatta, Prokopios ve Antakyalı Yohannes gibi yazarlardan yapılan alıntılar büyük ihtimalle *Excerpta Historica* için hazırlanan taslaklardan aktarılmıştır. Yazar, *Theophanes Continuatus*'un altıncı bölümü içinse henüz kesin bir kanıt bulunmasa da *Excerpta Historica*'dan faydalanılmış olmasının yüksek bir ihtimal olduğunu savunmaktadır. Bkz. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss.154-156.

[368] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 12*-13*; Featherstone, "Theophanes Continuatus: A History for the Palace", ss.125-127, 129; Signes Codoner, "Dates or Narrative?", ss. 242-243.

[369] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 20*; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, s. 126.

hazırladığı kaynak derlemesi dönemi o denli iyi biçimde kapsamakta ve dönemin tarihini yazmak isteyenlerin işini o denli kolaylaştırmaktadır ki günümüzde araştımacılar Makedonya Hanedanına muhalif *Logothete Kroniği* gibi eserlerin dahi bu derlemeden faydalanılarak hazırlandığını düşünmektedirler[370].

2.3.2.2.2. Metin Değerlendirmesi

Theophanes Continuatus'un birinci bölümü eserin hazırlanmasında oynadığı rolden ötürü anonim yazarın VII. Konstantinos'u saygı ile selamlamasıyla başlar. Bu açılış cümlesinin ardından yazar VII. Konstantinos'un ve Makedonya Hanedanının kültürel programının siyasi amaçlarıyla uyumlu olarak bir önceki dönemin imparatorlarını kültürü ihmal ettikleri ve geçmişin değerlerini yok olmak üzere kendi kaderlerine terk ettiği için eleştirir. Yazarın değişiyle VII. Konstantinos bu eseri hazırlatarak tarihin erdemlerini yeniden yaşama döndürmektedir. Yazar VII. Konstantinos'a övgülerini sürdürürken bir yandan da imparatorun ve hanedanın kültür ile siyaset arasında kurmuş olduğu ilişkiye ışık tutan ifadeler kullanır. Yazara göre eğitim ve bilhassa yazılı kültür devlete sağladığı fayda bakımından imparatorluğun gücünün esas kaynağını teşkil etmektedir ve bunlar muhafaza edilmedikçe insan ile akıldan yoksun dört ayaklı hayvanlar arasında hiçbir fark kalmayacaktır[371].

Genesios örneğinde sıkça görüldüğü gibi *Theophanes Continuatus* içersinde de İmparator I. Basileios'un tahta çıkmaya yazgılı olduğuna işaret eden pek çok doğaüstü emareden ve kehanetten söz edilmektedir. Ancak Basileios bu konuda istisna değildir ve *Theophanes Continuatus* içerisinde başka imparatorların yaşam öykülerinde de benzer doğaüstü olaylara yer verildiği görülebilmektedir. Örneğin esere göre V. Leon ve II. Mikhail henüz imparator

[370] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 27*.
[371] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 11. Romilly Jenkins, VII. Konstantinos'un eğitim ve yazılı kültür ile ilgili bu ifadelerinin Isocrates'in görüşlerinden derin izler taşıdığını ve bunun onuncu yüzyıl ansiklopedizminin bir etkisi olabileceğini savunur. Zira Isokrates Sezar Bardas kurduğu üniversitede de önemli rol alan çağın büyük alimi Photios tarafından hem *Bibliotheca* isimli eserde derin olarak incelenmekte hem de başka eserlerinde alıntılanmaktadır. Bkz. Jenkins, "The Classical Background", s. 16.

olmadan önce, Bardainos isimli tahta çıkma ihtirasına sahip önde gelen bir kişinin hizmetinde bulunurlarken Bardainos kendi siyasi istikbali ile alakalı Philomelion bölgesindeki bir keşişe danıştığında keşiş ona kendisinin değil hizmetinde bulunan Leon ve Mikhail'in tahta çıkacağı yönünde bir kehanette bulunur[372].

Theophanes'in anlatısı içerisinde V. Leon aile köklerinden gelen bir vahşiliğe sahip olmakla ve siyasi ihtirasları sebebiyle fırsatı eline geçirdiğinde yanındakilere soğukkanlı bir şekilde ihanet etmekle eleştirilmektedir. V. Leon emri altında bulunduğu Bardainos tahtı ele geçirmek için başkaldırdığında efendisini terk edip imparator I. Nikephoros'un saflarına katılır. Ardından imparatorun hizmetindeyken de onu zayıflatmak amacıyla Arapların Bizans topraklarını ele geçirmesine göz yumar ve imparator gerekli parayı göndermesine rağmen emri altındaki askerlerin maaşlarını ödemeyerek bilinçli şekilde askerlerin görevlerini savsaklamalarına ve düşman önünde zayıf düşmelerine sebep olur[373]. *Theophanes Continutus*'un V. Leon'un gaddarlığına örnek olarak sunduğu bir diğer olay, Genesios'un benzer bir biçimde eleştirdiği, İmparator I. Mikhail'e karşı da savaş alanında ettiği ihanettir. İmparatoru ilk önce Bulgar hükümdarı Krum'a karşı savaşa girmeye ikna eden Leon cephede savaştan çekilerek imparatora ihanet eder. Daha sonra imparatorun da savaştan çekilmesi üzerine kendi birliklerine tumturaklı bir nutuk çekerek I. Mikhail'i korkak olmakla suçlar ve askerlerine kendisini imparator ilan ettirerek tahta el koyar[374]. V. Leon tahtta kaldıkça giderek daha da gaddarlaşır. Huzuruna getirilen suçluların kabahatlerinin büyüklüğüne bakmaksızın hepsine uzuv kesme çezaları verir ve kesilen uzuvları sergilettirir. Esere göre V. Leon'un doğuştan getirdiği bu dizginlemez gaddarlığı ve merhametsizliği bu cezaları uygulmak zorunda kalanlar başta olmak üzere herkeste imparatora karşı bir derin nefret uyandırmıştır[375].

[372] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 15-17.
[373] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 19-21.
[374] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 25-33.
[375] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s .43.

Ancak gaddarlığı bir yana tıpkı *Genesios*'da olduğu gibi *Theophanes Continuatus*'da da V. Leon'a yöneltilen en kapsamlı eleştiriler ikona kırıclık temeline dayanıyordu. Esere göre kendisinin tahta çıkacağını kehanetiyle müjdeleyen keşişe armağanlar sunmak isteyen V. Leon Philomelion'a bir ulak gönderir. Ulak kehanette bulunan keşişin öldüğünü öğrenir ancak keşişin hücresinde kalmakta olan Symbatios isimli bir şahıs ulağa şayet imparator putpresestliği sürdürürse saltanatının uzun olmayacağı yönünde bir kehanette bulunur. Kehanetten haberdar olunca V. Leon yakın arkadaşı Kassiteras'a ne yapması gerektiğini sorar. Arkadaşı imparatoru sorularına cevap alabileceği bilge bir keşişle tanıştıracağını söyler. Ancak imparator keşişi ziyaret etmeden önce kendisi keşişi ziyaret eder ve keşişe imparator kendisini ziyarete geldiğinde ona İsaurialı Leon'un öğretisine geri dönmezse kendisini büyük felaketlerin beklediğini, ancak öğretiyi canlandırırsa saltanatının yetmiş iki yıl süreceğini, adının on üçüncü havari olarak anılacağını ve torunlarının tahta çıktığını görecek kadar yaşayacağını söylemesini tembihler. V. Leon keşişi ziyaret edince işte bunları duyar ve derhal tüm dini tasvirlerin imha edilmesi emrini verir. Kendi dini politikasını yazılı olarak onaylamayı reddederek patriklik makamından ayrılan Nikephoros'un yerine de Theodotos Kassiteras'ı patrik olarak atar[376].

Eser V. Leon'un ikona kırıcı politikalara dönüşünü bu şekilde akatarsa da imparatoru daha da şeytanlaştırmak amacıyla bir geri plan hikayesi de ekler. Buna göre imparator "sapkınlık çılgınlığını" doğuştan getirmektedir. Zira tahta çıkmadan önce patrik kendisinden doğru inanca sadık kalacağına dair söz istediğinde bunu taç giyme törenine kadar geçiştirmiştir. Taç giyme töreni esnasında ise imparatora taç giydirirken eli yaralanan patrik V. Leon'un başındakilerin insan saçı değil onun vahşi ve şeytani doğasına işaret eden dikenler olduğunu fark etmiştir[377].

[376] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 43-47.
[377] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 47.

Theophanes Continuatus'un ikona kırıcılık ile ilgili tutumu oldukça ilgi çekicidir. Eser ikona kırıcı imparatorlara karşı sert bir tutum takınır. Bunu dönemin dini atmosferinin basit bir yansıması olarak kabul etmek mümkündür. Öte yandan eserin kaynakları arasında bulunan aziz hayatı gibi dini nitelikte metinlerin tutumu da bu tavrı pekiştirmiş olmalıdır. Bu sert tutum hiç kuşkusuz imparatorluk makamı ile kilise kurumu arasında yeni sağlanmış barışı muhafaza etme ve I. Basileios'un öncüllerini şeytanlaştırma gibi siyasi amaçlarla da uyum içerisindedir. Ne var ki, bayındırlık hizmetleri, sanat, eğitim, idare ve adalette iyileştirmeler veya Roma devletinin azametinin askeri veya diplomatik yollarla ortaya koymak söz konusu olduğunda eser ikona kırıcı imparatorlardan övgüyle bahsetmekten çekinmemektedir. Bilhassa ikona kırıcı imparatorlar ile alakalı sarf edilen olumlu cümleler ve bu politikaları sürdürmeyen III. Mikhail'in neredeyse hiçbir olumlu yanı bulunmayan portresi yan yana getirildiği zaman tüm dini vurgularına rağmen eseri kurgulayan zihin için Roma devletinin ve Makedonya Hanedanın selametinin dini gelişmelerden daha önde geldiği oluğu izlenimi doğmaktadır.

Örneğin, eser kişilik özellikleri ve dini politikası ile alakalı yukarıdaki pasajlarda mahkum ettiği V. Leon'un devlet adamlığı konusunda aşağıdaki olumlu değerlendirmeleri yapmaktan çekinmemektedir. Esere göre V. Leon Roma devletinin düşmanlarına korku salması için arı gibi çalışmıştır. Trakya ve Makedonya'da sıfırdan yeni kentler inşa etmiş ve imparatorluğun dört bir yanındaki kentlerin durumunu iyileştirmek için gerekli kaynakları sağlamıştır. Ordunun durumunu iyileştirmek adına askerlerin eğitimlerini bizzat üstlenmiştir. Devlet makamlarına atamalar yapacağı zaman şahısların zenginliklerine değil niteliklerine bakar ve para ve armağanlarla gözüne girerek makam sahibi olmaya çalışanlara hiçbir iltifatta bulunmaz. Adaleti sağlamak uğruna büyük çabalar gösterir ve kimi zaman gaddarlığına gem vuramayıp aşırı kararlar verse de fırsat bulduğunda davalara bizzat kendisi yargıçlık eder. Devlet işlerinde öyle titiz ve çalışkandır ki ölümünden sonra bir sapkın olduğu için geçmişte

ona hizmet etmeyi reddetmiş eski Patrik Nikephoros bile "devletin her işini hale yola koyan bir adamın yitirilmiş olmasına" hayıflanır[378].

Theophanes Continuatus bir diğer ikona kırıcı imparator olan II. Mikhail'in ikona kırıcılığını anavatanında edindiği dinsel sapkınlığına bağlar. Esere göre imparatorun memleketi Amorion kentinde Yahudiler ve Athinganoi[379] inancına mensup olanlar beraber yaşamakta ve birbirlerine karışmaktadırlar. Bu karışmanın sonucu dini inançları da karışır ve ortaya Hristiyanlığa mensup görünen ama sünnet olmak dışında tamamen Yahudi geleneğini takip eden yeni bir sapkınlık doğar. Ebeveynleri bu sapkın inancın mensubu olan II. Mikhail'in kendisi de aynı inancın takipçisi olur[380].

II. Mikhail tahta geçtiğinde eski Patrik Nikephoros kendisine bir mektup yazarak dini tasvirlere hürmet gösterilmesine yeniden izin verilmesi ricasında bulunur. Ancak imparator tahtta bulunduğu süre zarfında bu konuda giderek daha da haşin hale gelir. Yahudileri Hristiyanlara üstün tutmakla suçlanan II. Mikhail *Theophanes Continuatus*'a göre ikonalara karşı hararetli bir düşmanlık güden İmparator V. Konstantinos'u kendisine örnek olarak almaktadır. Dini tasvirlerin ibadet amaçlı kullanılmasını savunanlar sert cezalara saptırılır ve pek çoğu sürgün edilir. Sürgün edilenler arasında geleceğin patriği Methodios ve daha sonra Theophilos tarafından kırbaçlanarak öldürülecek Sardis piskoposu Euthymios da bulunmaktadır. Eser ikona kırıcıların yüksek kültüre düşman olduğu yönündeki alışıla gelmiş iddiayı da tekrarlar ve imparatorun zayıf okuma yazmasını yüzüne vuracak kimse kalmasın diye gençlerin eğitim almasına mâni olmaya çalıştığını iddia eder[381].

---

[378] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 49.
[379] *Theophanes Kroniği*'nde de adı geçen ve İmparator I. Mikhail zamanında önemli bir bölümü katledilen Athinganoi, vaftiz olan, sünnet dışında Yahudi geleneğini takip eden, Yahudi usulü abdest alan, her mensubu bir Yahudinin maddi ve manevi himayesi altında giren, büyü ve müceccimlikle uğraşan bir grup olarak tasvir edilmektedir. Bkz. Alexander Kazhdan (ed.), "Athinganoi", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 223.
[380] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 67-68.
[381] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 77-73.

Theophanes Continuatus imparatorluk sathında pek çok destekçi bularak II. Mikhail'e isyan eden ve yenilgisinden sonra dahi bazı kentlerin onun adına imparatora direnmeyi devam ettirdiği Slav Thomas'ın da bu denli güçlenmesini impartorun ikona kırıcı politikalarına karşı duyulan tepki ile açıklamaktadır[382]. Genesios tarafından II. Mikhail'in dinsizliğinin kanıtlarından biri olarak gösterilen imparatorun Prinkipo Adası'ndaki bir manastırda çocukluğundan beri kendisini çileci bir yaşama adamış olan Euphrosyne adlı rahibe ile yaptığı evlilik *Theophanes Continuatus*'da da imparatorun Tanrı'ya karşı işlediği suçlar arasında anılır[383]. Esere göre II. Mikhail'in kutsal değerlere saygısızlığı başkalarına da kötü örnek oluşturur. Sicilya'da tourmarkhos görevinde bulunan Euphemios isimli bir idareci imparatorun evliliğinden cesaret alarak uzun zamandır göz koymuş olduğu bir rahibeyi manastırdan kaçırarak kendisine eş olarak alır. İmparatorun bu kabahati için burnunun kesilerek cezalandırılmasına karar vermesi üzerine de Afrika'da bulunan Araplara sığınır ve kendisinin imparator olarak tanınması karşılığında onlar adına Sicilya'yı ele geçirmeyi vadeder. Arapların sağladığı büyük kuvvetlerle Sicilya'yı ele geçiren Euphemios daha sonra Siraküza'da kendisini imparator olarak kabul ettirmeye çalışılırken kardeşleri tarafından katledilir. Ancak başlatmış olduğu isyan neticesinde Sicilya, Calabria ve Lagobardia I. Basileios devrine dek Arapların elinde kalır ve II. Mikhail'in girmiş olduğu günah hem başkalarını ahlaksızlığa teşvik eder hem de imparatorluğa zarar verir[384]. Tıpkı Slav Thomas İsyanı ve Sicilya'nın kaybedilmesi gibi Dalmaçya bölgesinin de imparatorluktan bağımsızlaşması eser tarafından II. Mikhail'in tebaasında nefret uyandırmasına, dini politikalarına duyulan tepkiye ve Tanrı'nın öfkesini üzerine çekmiş olmasına bağlanır[385].

Theophanes Continuatus ile *Genesios*'un İmparator Theophilos ile alakalı çizmiş olduğu portreler birbirinden oldukça farklıdır. Genesios'un imparatoru lanetleyen tutumu dini politikalar söz konusu olduğunda *Theophanes Continuatus* tarafından da tekrar edilmektedir. Ancak eserde ikona kırıcı bir imparatora yönelik şaşırtıcı derecede övgüde de

[382] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 77-107.
[383] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s.117.
[384] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 121-123.
[385] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 123.

bulunulmaktadır. İmparator hakkında övgüde bulunan satırlar ile ağır eleştiriler ve ithamlar kimi zaman şaşırtıcı biçimde aynı pasaj içerisinde birbirini takiben okuyucunun karşısına çıkabilmektedir. Örneğin imparatorun saltanatının erken dönemini ele alan sayfalarda Theophilos'un İmparator Leon'un öldürülmesinde babasına yardım edenleri cezalandırması ve babasının zorla eş olarak aldığı rahibeyi manastıra geri göndermesi övgü ile karşılanır. Saltanatının başında adil olmaya büyük özen gösterdiğine, kötülere karşı iyilerin yanında durduğuna, her hafta halkın arasına karışarak şikâyetleri bizzat dinlediğine ve pazarları denetleyerek hileli mal satılmasına engel olmaya çalıştığına değinilir. Ancak hemen ardından babasından miras aldığı dini sapkınlık sebebiyle savaş alanında imparatorlara yaraşır hiçbir zafer kazanamadığı bilgisine yer verilir[386].

Eserin ilerleyen bölümlerinde de Theophilos'un adelete verdiği öneme işaret eden başka uzun pasajlara da yer verilir. Bunlardan biri çalınan bir atla ilgilidir. Theophilos'un komutanlarından biri emri altındaki askerlerden birinin atına göz koymuştur. Asker cephede defalarca hayatını kurtarmış olan bu hayvanı hiçbir bedel karşılığında satmaya razı olmaz. Bunun üzerine komutan ata zorla el koyar ve imparatora hediye eder. Sadık atından yoksun kalan asker ise katıldığı ilk savaşta ölür. Askerin sahipsiz kalan eşi çocukları ile beraber imparatorun huzuruna çıkar komutanın atlarını nasıl zorla ellerinden aldığını ve kocasının ölümüne sebep olduğunu anlatır. Kadının söylediklerinin doğru olduğu anlaşılır anlaşılmaz imparator komutanı görevinden alır ve komutanın mallarını sahipsiz dul ve çocukları arasında pay eder. Metnin yazarı bu bahsi kapatırken dul eşin Theophilos'un şikayetleri dinleme ve adaleti sağlama konusundaki gaytretkeşliğini duyduğu için huzura çıkma cesateti bulabildiğini ve imparatorun komutan ile ilgili verdiği karar ile "sağduyulu muhakemesini ve soygunculura duyduğu amansız nefretini herkese gösterdiğini" belirten oldukça açık ve olumlu ifadeler kullanmakta tereddüt göstermez[387].

[386] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 125-129.
[387] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 135-137.

Theophilos'un kazandırmış olduğu mimari eserler de değinilmeye değer bulunur ve kimi zaman bunlardan övgü ile bahsedilir. Örneğin imparatorun sarayın deniz tarafındaki surlarının bir kısmını kaldırarak ve burada bulunan bir su sarnıcını doldurarak inşa ettiği teraslı bahçelerin ve bunların manzaralarının güzelliğine değinilmektedir[388]. Theophilos eser tarafından kent surlarının yıpranan alt bölümlerini yenileyip güzelleştirdiği ve "kenti düşmanlar için erişilmez hale getirdiği" için de övgüye layık bulunmaktadır[389]. İmparatorun kentin Karianos adı ile anılan bölgesinde kızları için bir konak ve saray inşaa ettirdiğine de değinilir. İmparatorun hayat kadınlarrını yaşadığı bölgeden kovarak buraya kendi adını taşıyan bir düşkünlerevi kurması anlatılırken ise Theophilos hem inşa ettirdiği binanın azameti ve güzelliği için hem de bölgeyi "zararlı tutkulardan arındırıp sıhhatli devalara kavuşturduğu için" ahlaki açıdan takdire değer bulunmaktadır[390]. Theophilos'un Arap tarzında inşa ettirdiği ünlü sarayının yapılış hikâyesine de metinde rastlamak mümkündür. İmparator Suriye'ye gönderdiği elçisi döner dönmez ona gördüğü herşeyi anlattırır ve elçinin anlatıkları doğrultusunda yeni bir saray inşa etmesi için Patrikes isimli bir şahsı görevlendirir. Bryas Sarayı adı verilen bu yapı saraya eklenen ve büyük övgü ile anılan kilise dışında tamamen elçinin anlattıkları doğrultusunda, Arap saraylarını andırır biçimde inşa edilir[391].

Theophilos'un ölümünden sonra ikona kırıcı politkilara ebediyen son verilmesinde öncü rol üstlenecek İmparatoriçe Theodora'dan tahmin edilebileceği gibi *Theophanes Continuatus* içerisinde övgü ile bahsedilmektedir. İmparatoriçesinin babasının sıradan bir adam olmadığı ve asalet unvanları taşıdığı ısrarla vurgulanır ve hem annesi hem de babası ikonalara saygıda kusur etmeyen dindar şahıslar olmaları sebebiyle methedilir. Theodora'nın annesi ikonalara saygı göstermeye ve bu saygıyı torunlarınada aşılamaya devam ettiği gibi bu inançlarını imparatordan gizlememe cesaretini gösterir ve onun dindar kişilere yapmış olduğu eziyetleri yüzüne karşı eleştirebilen başka kimse de yoktur. İmparatoriçe kendisi de saray yaşantısında ikonalara hürmet göstermeyi sürdürür. Bu alışkanlığını fark edip imparatoru kendisine karşı

[388] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 129.
[389] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 137.
[390] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 139.
[391] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 143.

kışkırtan saray ahalisinden kimseleri ise dindar bir şefkatle affetmekte ve imparator bu şahıslara karşı öfkeye kapıldığında onları kocasının hiddetinden korumaya çalışmaktadır[392].

Ancak Roma İmparatorluğu'nun ve imparatorluk makamının itibarı söz konusu olduğunda *Theophanes Continuatus*'un kurgusunda yer alan ideolojik öncelikler bir kez daha kendisini gösterir ve eser dindar imparatoriçeyi tenkit etmekten ve ikona kırıcı Theophilos'u takdir etmekten geri durmaz. *Theophanes Continuatus*'un Bizans İmparatorluğunda iktisadi düşünüşü konu alan pek çok eserde değinilen bilindik anlatısına göre İmparator Theophilos'un deniz kıyısına inşa ettirdiği teraslı bahçesinde manzarının tadını çıkardığı günlerden birinde yelkenleriyle bahçeyi gölgede bırakan devasa bir geminin sahilden geçtiğini görürülür. Geminin kime ait olduğunu ve yükünün ne olduğunu merak eden imparator geminin kendi eşine ait olduğunu öğrenir. Ertesi gün senatoya giden Theophilos kentin iaşesi ile alakalı herhangi bir eksik olup olmadığını sorar. Senatodan bir eksikleri olmadığını öğrenen imparator eşinin bu sevkiyatı tamamamen ticari sebeplerle yaptığını anlar ve çileden çıkar. İmparator senatoya hitaben "Tanrı tarafından imparator yapılan ben, eşim tarafından bir gemici haline mi getirildim? Bir Roma imparatorunun ve eşinin tüccarlık yaptığı görülmüş şey midir?" diyerek hayıflanır. Daha sonra mürettebatı hariç geminin ve gemide bulunan herşeyin ateşe verilmesini emreder. İmparatoriçeyi ise azarlar ve bir daha böyle bir hata yaparsa bedelini canıyla ödeyeceğini söyleyerek tehdit eder. *Theophanes Continuatus*'un yazarı tüm bu anlatı boyunca imparatoriçe'nin eylemini haklı çıkaracak hiçbir ifade kullanmaz ve Theophilos'un makamının itibarı adına sergilediği haşinliği sessizce onaylar[393].

Theophanes Continuatus'un ilgili bölümlerinde III. Mikhail dostlarına bahşiş olarak dağıttığı paralarla imparatorluğun zenginliklerini müsrifçe saçıp savurduğu gerekçesiyle yerden yere vurulurken, Theophilos Roma İmparatorluğu'nun ihtişamını gözler önüne sermek için

[392] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 131-135.
[393] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 129-131; Herrin, *Bizans*, s. 212.

düşmanlarını altına boğduğunda takdirle karşılanmaktadır. Bu anlatıya göre Arapların yüreğine yalnızca savaş zamanı değil barış zamanı da korku salmak isteyen Theophilos en sadık adamlarından biri olan ve kendisinin ikona kırıcı inancını paylaşan eski hocası Ioannes Synkellos'u Suriye Emîrü'l-ümerâ'sına elçi olarak gönderir. Elçisi ile beraber hediye olarak dağıtılmak üzere Romalılara ait başka milletlerin imrendiği pek çok zenginlik göstergesi eşya da gönderen imparator elçinin yolculuğu boyunca uygun gördüğü herkese bahşiş dağıtabilmesi için o kadar çok altın yollamıştır ki elçi bunları "kum tanesi gibi saçmakta" ve yabancıları Romanın cömertliği ve zenginliği ile hayrete düşürmektedir. Seyehatine bu şekilde devam eden elçi böylece daha Bağdat'a varmadan meşhur bir kimse haline gelir ve elçisi böyle olan bir imparatorun kendisinin ne kudrette olduğu sorusunun düşmaların aklını kemirmeye başlamasını sağlar. Ioannes Synkellos'da tıpkı Theophilos gibi bir ikona kırıcı olmasına rağmen diplomatik görevi esnasında düşmanların gözünde Roma'nın itibarını başarı ile yükselttiği için takdirle anılmaktadır. Emîrü'l-ümerâ'nın sarayına vardığı zaman kibarlığı ve görgüsü ile herkesi hayran bırakan elçi cömetliğini de giderek daha fazla sergilemeye başlar. Elçi ziyaretçilerin önemine bakmaksızın yanına her gelene üzeri değerli taşlarla bezeli hayranlık uyandırıcı gümüş bir tas ile altın dağıtmaktadır. Sırf cömetliğini daha fazla sergilemeye vesile olsun diye bu tasın ortadan kaybolmasını sağlayan elçi aynı tasın bir eşini daha çıkarır ve neşeyle "varsın bu da kaybolsun" diyerek kaybolan tası arama telaşına düşen Müslümaları durdurur. Elçinin cömerliği karşısında altta kalmak istemeyen Emîrü'l-ümerâ elçiye armağan olarak pek çok değerli eşya sunar ve yüz Bizanslı esiri serbest bırakıp en güzel kıyafetlerle donatarak bu armağanlara ekler. Elçi kendi yanında serbest bırakabileceği eşit sayıda Müslüman esir olmadığı gerekçesiyle hem armağanları hem de esirleri geri çevirir ve böylece Romalıların cömertliği yanı sıra onurunu da ortaya koyarak bıraktığı olumlu intibayı daha da perçinlemiş olur[394]. Bir başka deyişle eserin ideolojik öncelikleri bir kez daha tezahür eder ve ikona kırıcı bir imparatorun aynı inanca mensup bir elçi vasıtasıyla kamu kaynaklarını hesapsızca harcaması Roma devletinin itibarı mevzubahis olduğunda eserin kurgusu içinde son derece olumlu ve övgüye değer bir icraat olarak kendisine yer bulur.

[394] Featherstone, Signes Codoner (çev.*), Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 139-143.

Bahis dini meselelere geldiğinde eserin Theophilos ile ilgili değerlendirmeleri tahmin edileceği üzere olumsuz bir niteliğe bürünür. İmparatorun ikonalara hürmet gösterenlere karşı gösterdiği barbarlık ve haşinlikle kendisinden önce gelen ikona düşmanlarını geride bıraktığını iddia eden esere göre kutsal tasvirleri indirip yerlerine vahşi hayvanların ve kuşların resimlerini koyan Theophilos'un bu icraatı onun zihninin çiğliğini ortaya koymaktaydı. Eserin "mübarek hazineler" olarak nitelendirdiği dini tasvirler yerlerinden indirilip pazarlara düşer, yerlerde sürünür veya yakılarak yok edilir. Keşişlerin kentlere girmesi imparator tarafından yasaklanır. Kutsal tasvirlere saygı duyanlar, onları çizenler, onları savunan ruhban sınıfı üyeleri ve keşişler ya zindanlara atılır ya da zindanlara atılma korkusu ile dağlara çekilip aç susuz biçimde mağaralara gizlenerek bu "uğursuz kuşatmanın" sona ermesini beklerler[395]. İmparatorun dini politikasına sözlü ve yazılı itirazlarda bulunup onun fikrini değiştirmeye çalışan keşişler ise "tiranın deliliğini ve vahşetini kışkırtmaları" sonucunda işkenceye uğrayıp kentten uzaklaştırılırlar. Karadeniz kıyısındaki Phoberos Manastırı'na çekilen keşişlerin çilesi burada da devam eder. Ölene dek kırbaçlanan keşişlerin cesetleri toprağa dahi verilmez ve öylece bırakılır. Keşişlerin Theophilos'u bu denli çıldırtan, tasvirlerin dini hayatta yeri olduğuna dair savları iki temele dayanmaktadır. Bunlardan biri Havari Luka'nın Meryem Ana'nın bir resmini çizmiş olması, diğeri ise İsa Mesih'in yüzüne bastırarak bir bez parçası üzerine suretini çıkartmış olmasıdır[396]. Bahsi geçen bu suret İoannes Kurkuas'ın Edessa'dan getirdiği ve VII. Konstantinos'un getirilişi onuruna *Narratio de Imagine Edessena*'yı kaleme aldırttığı Mandylion'dur. Dolayısıyla bu pasajla Theophilos'un dini zulümleri konu edilmenin yanında VII. Konstantinos'un tahta çıkışında rol oynayan ve Makedonya Hanedanının itibarına ve meşruiyetine büyük bir katkı yapan bu kutsal emanetin ikona kırıcılara karşı "doğru inancın" savunulmasında ne denli büyük bir rol oynadığı da bir kez daha anımsatılmış olur. Dini tasvirler çizen zanaatçılar avuçlarına kızgın demir basılması gibi türlü işkencelerden geçirilirler ve canlarını kurtarmak için tasvirlerin üzerine tükürmeye ve onları yere atıp üstlerinde tepinmeye zorlanırlar[397].

[395] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 143-145.
[396] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 145-147.
[397] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 149.

Theophanes Continuatus'un Theophilos'un dini zulümleriyle alakalı anlatısı onu tüm lanetlilerin en lanetlisi, en büyük kâfir, en büyük zalim ve dinsizlerin en dinsizi olarak tanımladığı ağır bir yergi cümlesiyle sona erer. Bu pasajın hemen devamında ise eserin imparatora karşı tutumunda gözlenen iniş çıkışlara bir örnek daha eklenir ve birkaç satır önce lanetlenen imparator müzik konusundaki ilgisi ve yeteneği, kilise korolarına yaptığı büyük bağışlar ve bestelediği ilahilerin güzelliği sebebiyle methedilir[398]. Birkaç sayfa sonra ise Theophilos'un "en büyük kafir" ve "dinsizlerin en dinsizi" olduğu tamamen unutulur ve onun ordusunu Arapların kalabalık birliklerinin karşısına cesaretle çıkartırarak sergilediği onur, soyluluk ve yiğitlikten övgüyle bahsedilir[399].

Theophanes Continuatus'a göre Amorion kentinin Abbasiler tarafından ele geçirilmesi üzerine büyük üzüntü yaşayan, Arapların eline düşen askerleri ve hemşehrileri için yapmış olduğu fidye önerisi ise aşağılayıcı biçimde reddedilen Theophilos bir nebze ferahlamak için kendisine karsuyu getirilmesini ister ve bu suyu içerek yakalandığı dizanteri hastalığı sebebiyle hayatını kaybeder[400]. Theophilos'un yaşam öyküsünün sonuna yaklaşıldığında tıpkı *Genesios* gibi *Theophanes Continuatus* da dini sapkınlığından ötürü Theophilos devrinde kuraklık, soğuk kışlar, kıtlık ve depremler gibi zorlukların eksik olmadığını söylerek imparatorun saltanatını bir felaketler devri olarak niteler. İmparatorun düşmana karşı on sekiz kez eşit şartlarda savaş alanına çıkıp tek bir dikkate değer başarı kazanamadığı iddia edilir ve bu başarısızlık lanetlenmiş olması ile açıklanır[401]. Ancak sonda sarf edilen bu sert ifadelere rağmen eserin genelinde dünyevi politikalar hakkında Theophilos'a askeri başarısızlıklarını her zaman ihanete bağlamak dışında ciddi bir eleştiri yöneltilmediği görülür ve adeta bir dini vazife gibi sıralanan bu yergilerin hemen ardından imparatorun kazandırmış olduğu mimari eserler ile ilgili uzun ve detaylı betimlemelere geçilir.

[398] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 153-155.
[399] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 159.
[400] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 189.
[401] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 199-201.

Bu eserlerden biri VII. Konstantinos devrine gelindiğinde artık ipek cübbelerin muhafaza edildiği imparatorluk vestiyeri olarak hizmet eden, merdivenleri Karya mermerinden yapılmış geniş şeritlerle süslü Karianos'tur. Bu binanın hemen yanında yine aynı imparatorun eseri olan yaldızlı çatısı ve somaki taşından dört sütunuyla Triconchos Salonu bulunmaktadır. Ortadaki gümüş yanlardakiler ise cilalı bronzdan yapılma üç kapısı bulunan bu binadan çıkılınca duvarları renkli mermer panellerle kaplı ve çatısı on beş mermer sütunla desteklenen Sigma adlı yapı ile karşılaşılmaktadır. Sigma ortasında gümüş kenarlı bir bronz çeşme bulunan açık bir terasa açılmaktadır. Sigma'nın uzun duvarına yerleştirilmiş iki aslan başı şeklindeki fıskiyeden terastaki olukları dolduran sular akmaktadır. Davetler esnasında gizemli çeşme denen bu çeşmenin içerisine şamfıstığı, çamfıstığı ve badem doldurulur, kozalak biçimli yaldızlı fıskiyesinden ise şarap akar. Burada aynı zamanda mermerden basamaklı bir kemearltı bulunmaktadır ki davetler esnasında sivil ve askeri öndegelenler bu basamaklarda yerlerini alarak gerekli seremonileri yerine getirirler. İmparator ise burada bulunan mücevherli altın tahtında oturarak törenleri izler. Triconchos Salonu'nun çıkışında ve Sigma'nın batısında yine Theophilos tarafından inşa ettirilmiş ve imparatora hizmet eden ruhban sınıfı üyelerinin kullanımına sunulmuş iki salon bulunmaktadır. Sigma'nın doğusunda ise yine aynı imparator tarafından inşa ettirilmiş ve silah deposu olarak kullanılan Eros adlı bir başka salon bulunmaktadır. Din adamları için ayrılan salonların içi dini metinlerle süslenmişken silah deposu olarak kullanılan salonun duvarları savaş aletlerinin resimleri ile bezenmiştir. Triconchos Salonu'nun batısında ise Margarites adlı bir salon inşa edilmiştir. Çatısı sekiz pembe renkli sütun ile desteklenen mermer zeminli ve duvarları çeşitli hayvanların resimleri ile bezeli olan bu salonda Theophilos'un ilkbahardan sonbahara kadar kullandığı yatak odası bulunmaktadır. İmparator deniz tarafındak surların bir kısmını yıkarak oluşturduğu bahçelere üç köşk inşa ettirmiştir. Bu köşklerin de betimlemelerini sunan ve sonraki devirlerde ne amaçla kullanıldıklarına değinen eser son olarak Theophilos'un Lausiakos ve Ioustinianos salonlarını tadilattan geçirerek altın mozaiklerle süslediğinden söz eder. *Theophanes Continuatus* Theophilos'un eserleri bahsini kapatırken tüm bunların

imparatorun yaşamının ve yaptıklarının unutulup gitmemesi ve tarihe malolması amacıyla aktarıldığı notunu düşerek adeta Theophilos'un anısına saygılarını sunar[402].

Codoner'e göre teması gaddarlık ve tahammülsüzlük olan[403] *Theophanes Continuatus*'un Theophilos üzerine anlatısı Antik Çağın en etkili hatiplerinin ve biyografi yazarlarının sunmuş olduğu modeller seberber edilerek tüm saltanatı I. Basileios'un tahta çıkışını meşrulaştıran bir çöküş ve çürüme anlatısına indirgenen III. Mikhail'in portresi yanında son derece ılımlıdır. *Theophanes Continuatus*'un III. Mikhail bahsini inceleyen bir diğer araştırmacı Titos Papamastorakis de eserin propaganda gayelerinin bu bahiste daha gözle görünür hale geldiğini ifade eder ve eserde III. Mikhail'in ortadan kaldırılmasını meşru ve elzem bir eylem olarak takdim edebilmek amacıyla III. Mikhail'in kamusal imajının zedelenmeye çalışıldığını, olumlu eylemlerinin ise göz ardı edildiğini veya çarpıtıldığını ileri sürer. İlerleyen sayfalarda da görüleceği üzere *Theophanes Continuatus*'un resmettiği III. Mikhail bir imparator için gerekli tüm özelliklerden yoksundur. Askeri başarısı yoktur, imparatorluk hazinesini çarçur etmektedir ve kiliseler veya kamusal binalara ilişkin hiçbir inşaat veya tadilat faaliyetinde bulunmamıştır[404].

Babasının ölümüyle tahtı üç yaşında devralan III. Mikhail'in saltanatının ilk yılları annesi İmparatoriçe Theodora, hadım Theoktiktos, imparatoriçenin kardeşi Bardas ve imparatoriçenin amcası magistros unvanlı Manuel'in himayesinde geçmiştir. *Theophanes*

[402] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 201-211.
[403] Codoner'e göre *Theophanes Continuatus*'un ilk beş kitabında saltanatı ele alınan her imparatorun dönemi bir temaya karşılık gelmektedir. Codoner'in kategorizasyonuna göre V. Leon'un saltanatında kabalık ve vahşilik, II. Mikhail'in saltanatında bayağılık ve cehalet, Theophilos'un saltanatında gaddarlık ve tahammülsüzlük, III. Mikhail'in saltanatında ahlaksızlık ve I. Basileios saltanatında dindarlık ve adalet temaları işlenmektedir. Bkz. Signes Codoner, "Dates or Narrative?", s. 249.
[404] Oysa Ankara ve Nikaia surlarında bulunan yazıtlarda III. Mikhail'in bu kentlerin surlarını onarmak için büyük çaba sarfettiğinden bahsedilmektedir. İmparatorun ayrıca Konstantinopolis'te bulunan Hodegetria ve Pharos kiliselerini ve sarayda bulunan Tzykanesterion adlı polo sahasını tadilattan geçirdiği ve burada tonozlu ve mermerle bezeli kıymetli bir ahır inşaa ettiği bilinmektedir. Yine III. Mikhail tarafından mozaikleri yenilenen Krisotriklinos salonunda dini figürler ve Konstantinopolis patriği ile beraber resmedilen III. Mikhail'in portresi I. Basileios tahta çıkınca tahrip edilmiş ve I. Basileios'u temsil edecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bkz. Papamastorakis, "Tampering with History", ss. 194-196.

Continuatus III. Mikhail'in saltanatının ilk önemli olayı olan ikona kırıcılığın sona erişini impartoriçenin yukarıda adı geçen amcası Manuel ile ilişkilendirerek anlatmaktadır. Stoudios Manastırı'ndan kendisini tedavi için gelen keşişler ağır bir hastalığın pençesinde olan Manuel'e hükümadarı ikona kırıcılığı sona erdirmeye ikna ederse sağlığına kacuşacağı yönünde telkinde bulunurlar. Diğer manastırlardan keşişler de Manueli ziyaret ederek aynı konuda ricacı olurlar ve Manuel sağlığı için dua ederlerse kendilerine yardım edeceğine söz verir. Manuel sağlığına kavuşunca sözünü tutar ve hâlihazırda dini tasvirlere bağlı olan İmparatoriçe Theodora'yı ikona kırıcı politikaları sona erdirmeye kolayca ikna eder. Karara direnmeye çalışan patrik görevinden alınır ve toplanan bir konsille dini tasvirlere yönelik tüm yasaklar kaldırılır. İmparatoriçe bu iyiliği karşılığında din adamlarından kocası Theophilos'un günahlarının affedilmesini ister ve imparatorun da ruhunu teslim etmeden önce pişmanlık içinde ikonaları öperek af dilemiş olduğunu iddia eder. İmparatoriçenin bu ricası kabul edilir ve kendisine kocasının günahlarının affedildiğine dair yazılı bir belge verilir[405].

Logothete Kroniği'nde III. Mikhail'in başarılı bir askeri seferi sonucunda gerçekleştiği anlatılan Bulgarların Hristiyanlığa geçişi hakkında *Theophanes Continuatus* III. Mikhail yerine İmparatoriçe Theodora'yı öne çıkartan anlatım tercih eder. Buna göre imparatoriçe Bulgar hükümdarı Bogoris (Boris) ile Bulgarların elinde bulunan keşiş Theodoros Koupharas'ın serbest bırakılması için müzkere eder. Bogoris Bizans İmparatorluğu'nun elinde esir bulunan kızkardeşinin anavatanına geri gönderilmesi karşılığında keşişi serbest bırakmayı kabul eder. Bogoris'in kız kardeşi Bizans topraklarında geçirdiği süre zarfında Hristiyan inancını tanımış ve benimsemiştir. Topraklarını vuran kıtlığın sona ermesi için kız kardeşinin benimsemiş olduğu yeni tanrıya dualar edilmesini emreden Bogoris dualaların kabul edilmesi üzere kendisi de Hristiyan dinini benimser ve kendilerine bu dini öğreten Bizans İmparatorluğu'nun o dönemki hükümdarı Mikhail'in ismini vaftiz adı olarak alır[406].

[405] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 213-221.
[406] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 233.

Theophanes Continuatus Sezar Bardas'ı her zaman tahta kendisi oturmayı planlayan, içten pazarlıklı ve yeğenine yanlış tavsiyelerde bulunarak onun altını oyan kötücül bir karakter olarak takdim etmektedir. Esere göre Bardas planını hayata geçirebilmek için önce yeğenini kendi etkisi altına almaya karar verir ve ilk olarak Theoktistos'u ortadan kaldırarak işe başlar. III. Mikhail'i Theoktistos ile imparatoriçenin kendisini tahttan indirmek için iş birliği yaptığına inandıran Bardas Theoktistos'un katledilmesi için imparatordan onay almayı başarır. Hem imparatoriçe hem de amcası Manuel masum Theoktistos'un katledilişine tanık olduklarında girdikleri bu günahtan ötürü hem III. Mikhail'e hem de Bardas'a lanet ederler ve onların da benzer bir akıbete uğrayacağı kehanetinde bulunurlar[407]. *Theophanes Continuatus*'un ikonları geri getiren iki itibarlı figür olan Manuel ve Theodora'nın ağzından aktardığı bu sözler adeta Bardas ve Mikhail'in I. Basileios elinde uğraycakları haklı akıbetin ilk işaretidir.

Genesios'un III. Mikhail'i eleştirmek için en sık başvurduğu motiflerden biri olan imparatorun mürifliği *Theophanes Continuatus* tarafından da deteylı biçimde işlenmektedir. Eser bu konuya da giriş yapmak için İmparatoriçe Theodora'nın ağzından sarf edilen sözlere başvurmayı tercih eder. Theoktistos'un katledilmesinin ardından oğlu ve kardeşini lanetlediğine tanık olduğumuz imparatoriçe bu kez de senato huzurunda oğlunun müsrifliğinden şikâyet etmekte ve kocası Theophilos'un ardında bıraktığı doksan bin kentenaria altın ve üç bin kentanaria gümüşten oluşan büyük devlet hazinesinin oğlunun lüks harcamaları sebebiyle hızla erimekte olduğundan yakınmaktadır[408].

Genesios'un da değindiği ve *Logothete Kroniği*'nin dahi eleştirdiği III. Mikhail'in atlı araba yarışlarına düşkünlüğü ve bir imparatora yaraşmayacak biçimde bu yarışlara bizzat katıldığı bilgisi *Thephanes Continuatus* içerisinde de tekrarlanmaktadır. Eserin iddiasına göre manevi babalığını üstlendiği hipodromdaki gözde sporcularına bahşiş olarak kilolarca altın saçan III.

[407] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 241-245.
[408] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 241-245.

Mikhail bir seferinde de yemek esnasında gaz çıkarartarak bir meşhaleyi söndürmeyi başaran Domuz lakaplı İmerios adlı bir sofra arkadaşını da kırk beş kilo altın ile mükafatlandırmıştır[409].

Bu savurganlığı yüzünden askerlerin ve sivil idarecilerin ücretlerini ödeyemeyecek hale gelen III. Mikhail sarayda bulunan altın ağaç, altın aslanlar ve altın org gibi harikaları para basmak üzere eritilmeye göderir. İmparatora, imparatoriçeye ve senatörlere ait som altın veya altın işlemeli tören kıyafetleri de eritilmek üzere gönderilmiştir. Ancak bunlar eritilmeden evvel III. Mikhail'in ölmesi üzerine tören kıyafetleri I. Basileios tarafından yerlerine geri konulur. Günümüzde kimi araştırmacılar III. Mikhail'in saray harikalarını erittiği iddiasını tarışmalı bulmaktadırlar. Ancak III. Mikhail bu eylemde bulunmuş olsun veya olmasın VII. Konstantinos'un tarih yazımı vasıtası ile yaptığı propagandanın ne denli etkili olduğuna tanıklık edercesine *Theophanes Continuatus*'tan sonra kaleme alınan tüm kaynaklarda bu anlatı kendisine yer bulmuştur[410]. Bazı araştırmacılar Liudprand'ın VII. Konstantinos devrinde gerçekleştirdiği Konstantinopolis ziyaretinde bu saray harikalarının varlığına tanıklık etmesinden ve başka hiçbir kaynakta bu eserlerin yeniden inşa edildiğine değinilmemesinden yola çıkarak III. Mikhail'in bu saray harikalarına aslında hiçbir zaman zarar vermemiş olabileceğini iddia etmektedirler[411].

Theophanes Continuatus'un anlatısında III. Mikhail'in atlı araba yarışlarına olan takıntısı sebebiyle yaptığı öne sürülen ve *Genesios*'un sözünü etmediği başka bir aşırılığa daha değinilmektedir. VII. Konstantinos'un askeri metinlerinde de bahsi geçen bu aşırlık imparatorluğun doğu sınırında gerçekleşen bir saldırıyı doğudan batıya sırasıyla Loulon Kalesi, Argeas Dağı, Samos Dağı, Aigilion Kalesi, Olympos Dağı, Kyrizos Dağı, Mokilos Dağı, Aziz Auxentios Tepesi ve son olarak da sarayda bulunan ve "güneş feneri" olarak

[409] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 245-247.
[410] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 81-82.
[411] Papamastorakis, "Tampering with History", ss. 197-199.

adlandırılan gözlem noktasında yakılan ateşler ile başkente bildiren uyarı sisteminin kullanmım dışı bırakılmasıdır. Esere göre III. Mikhail kendisinin yarışacağı bir atlı araba yarışı başlayacağı esnada uyarı sisteminden saldırı haberi gelmesi üzerine bu haberin dikkat dağıtacağı ve seyircisini azaltacağı gerekçesiyle uyarı sisteminin kapatılmasını ve bir daha kullanılmamasını emreder[412]. Bir başka pasajda ise katıldığı bir yarış esnasında III. Mikhail'e Arapların Bizans topraklarına korkunç bir akın yaptıklarını ve Malagina (Günümüzde Sakarya-Pamukova) mevkiine kadar gelip başkenti tehdit etmeye başladıklarını bildiren bir pusula ulaştırıldığı ve imparatorun haberi getiren kişiye öfke kusup şu anda yarıştan başka hiçbir şeyi umursamadığını haykırdığı iddia edilir[413].

Theophanes Continuatus'un III. Mikhail'in zaafları hakkında *Genesios*'un aktardıkları üzerine yaptığı bir diğer ekleme de imparatorun avam tabakasından insanlar ile yarenlik etme konusundaki hevesidir. Eserin imparatorun bu hevesine misalen aktardığı hikâyeye göre III. Mikhail oğluna vaftiz babalık yapmış olması sebebiyle tanışık olduğu bir kadın ile yolda karşılaşır. Atından inip maiyetindeki öndegelenleri saraya yollayan imparator birkaç yakın arkadaşı ile beraber hamamdan dönmekte olan kadına evine dek yaya olarak eşlik eder. Masa bile bulunmayan bu yoksul evde kadının hamamdan getirdiği ıslak havluyu sofra bezi olarak kullanarak sefil koşullar altında onunla yemek yiyen imparator daha sonra yine yaya olarak saraya geri döner[414].

[412] VII. Konstantinos'un bahsettiği uyarı işaretlerinin konumlarının muhtemel modern karşılıkları şu şekildedir: Loulon: Çanakçı ve Gedeli arasında bir nokta, Argeas: Hasan Dağı veya Erciyes Dağı, Samos: Tuz Gölü'nün Kuzeyi, Aigilion: Eskişehir yakınlarındaki Porsuk Çayı'nın güneyinde yer alan tepeler üzerinde bir nokta, Olympos: Uludağ'ın Bursa'nın güneyinde yer alan tepelerinden biri, Kyrizos: Gemlik Körfezi ile İznik Gölü arasında yer alan tepelerden biri, Mokilos: İzmit Körfezinin güney sahilinde yer alan Samanlı Dağ, Auxentios: Kadıköy'ün güneydoğusunda yer alan Kayışdağı. Bkz. John Haldon, *Constantine Porphyrogenitus Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, Wien: Verlag De Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, 1990, ss. 254-255. Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV,* ss. 281-283; Philip Pattenden, "The Byzantine Early Warning System", *Byzantion,* C. 53, S. 1 (1983), s. 258. Wilson, uyarı sisteminin Filozof Leon'un eseri olduğunu savunmaktadır. Bkz. Wilson, *Scholars of Byzantium,* s. 81.
[413] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV,* s. 283.
[414] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV,* ss. 283-285.

Theophanes Continuatus III. Mikhail'in ve etrafındakilerin kutsal değerlere saygısızlık ettikleri için Tanrı'nın ve halkın nefretini kazandıkları hususunda *Genesios*'un aktardıklarını detaylandırır ve genişletir. *Theophanes Continuatus* III. Mikhail'in bir dolu ahlak yoksunu insanı dost olarak yanına topladığını iddia eder ve bu insanları şarap tanrısı Dionysos'a yarenlik eden içki ve şehvet düşkünü, yarı insan-yarı keçi biçimdeki tasvir edilen mitolojik yaratıklar olan satirlere benzetir. İmparator ruhban sınıfına ait törensel kıyafetler giydirdiği bu şahıslarla beraber gülünç ayinler yaparak kilise geleneklerini tiye alır. Bu sahte ayinler esnasında komünyon ayinlerinde kullanılan kıymetli şarap kupalarının içine sirke ve hardal doldurulur, lir çalınıp edepsiz şarkılar söylenir. III. Mikhail on iki kişiden oluşan bu arkadaş grubunun lideri durumunda olan Grylos'a patrik rolü verir. Diğer on bir kişiyi de Grylos'un metropolitleri olarak adlandırılır. Bu oyun içerisinde imparatorun kendisine uygun gördüğü rol ise Koloneia piskopoluğudur. Grylos adamları ile beraber eşşek sırtında Konstantinopolis sokaklarında gezerek kentte düzenlenen dini geçit törenlerini de taklit eder ve Patrik İgnatios ve ruhban sınıfı üyelerini geçit esnasında yakalarsa lir çalarak ve hakaretler yağdırarak onları ve düzenledikleri törenleri aşağılar[415]. III. Mikhail, Patrik İgnatios ile görüşmek isteyen annesinin huzuruna da Grylos'u çıkarıp dostunu imparatoriçeye patrik olarak tanıtır ve başlangıçta bu aldatmacayı fark edemeyen imparatoriçeyi küçük düşürür. Oğluna oldukça gücenen dindar imparatoriçe III. Mikhail'in böyle giderse yakından tanrının gözünden düşeceği kehanetinde bulunur[416].

Bardas'ın III. Mikhail'i tek başına kontrol etme planının ikinci aşaması olarak İmparatoriçe Theodora kızları ile birlikte saraydan çıkartılır ve manastır yaşamı sürmek üzere sürgün edilir. Tüm servetine el konularak ancak zar zor geçinebileceği bir gelir bağlanan imparatoriçe kısa süre sonra hayatını kaybeder. Eser daha sonra dindar imparatoriçenin naaşının I. Basileios tararından Konstantinopolis'e geri getirildiği ve imparatoriçenin kızlarına yaşamlarının geri kalanını büyük annelerinden kalma Gastrion Manastırı'nda

[415] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 285-287.
[416] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 287.

geçirme fırsatı tanıdığını belirtir ve bu vesilesiyle Makedonya Hanedanın kurucusunun erdemi bir kez daha vurgulanmış olur[417].

Genesios gibi *Theophanes Continuatus*'un da Sezar Bardas ile ilgili olumlu olarak andığı nadir icraatlardan biri Magnaura Okulu'nun açılmasıdır. Okulu önceki hükümdarların ilgisizliği ve kültürsüzlüğü sebebiyle yok olmaya yüz tutan dünyevi bilgiyi yeniden hayata döndüren bir kurum olarak nitelendiren eser, bu okulda kurulan kürsüler, görev alan hocalar ve Sezar Bardas'ın burada eğtim alan öğrencilere yakın ilgisi ve desteği konusuda *Genesios* tarafından aktarılanları olduğu gibi tekrar eder[418].

Theophanes Continuatus Sezar Bardas'ın Patrik İgnatios tarafından kendi eşini bırakarak kendi gelini ile münasebette bulunması sebebiyle kiliseden uzaklaştırmasını ve karşılığında patriğin Bardas tarafından türlü zulümlere uğradıktan sonra görevinden alınıp sürgün edilmesini konu alırken de *Genesios*'un anlatısını neredeyse tamamen tekrar etmektedir[419].

Theophanes Continuatus Logothete Kroniği'nde bahsi geçen ve Genesios'un sessizce geçiştirdiği III. Mikhail dönemine ait iki askeri başarıya değinmektedir. Bunlar Melitene Emiri Ömer bin Abdullah'ın 863 yılında Lalakaon yakınlarında yenilgiye uğratılması ve öldürülmesi, diğeri ise 860 yılında iki yüz gemi ile Konstantinopolis'i kuşatan Rusların püskürtülmesidir. Ancak eser yaptığı vurgularla her iki zaferde de III. Mikhail oynadığı rolü önemsizleştirir. Lalakaon Savaşı ile ilgili anlatısına III. Mikhail ve Sezar Bardas'ın başarısız Samosata Kuşatması ile başlayan ve Lalakaon Savaşı'na dek yapılan tüm muharebelerde III. Mikhail'in binlerce Bizans askerinin yaşamına mal olan hatalar yaptıktan sonra savaş meydanını korkakça terk ettiğine değinen eser, Lalakaon zaferini ise tamamen imparatorun

[417] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 249.
[418] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 263, 273.
[419] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 275- 279.

dayısı komutan Petronas'a atfetmektedir[420]. *Logothete Kroniği*'nin Rus kuşatması ile ilgili anlatısı III. Mikhail Araplar üzerine sefere çıkıp Konstantinopolis'ten ayrıldığı esnada Rusların iki yüz gemi Konstantinopolis kentini denizden kuşattığı ve boğaz çevresinde pek çok Hristiyanı katlettiği, III. Mikhail'in kuşatmayı yarıp kente girmeyi başardığı ve Patrik Phitios ile beraber Meyem Ana'nın duvağını Boğaz sularına batırdıkları anda çıkan büyük fırtınanın Rus donamasını paramparça ettiği yönündedir[421]. *Theophanes Continuatus*'un anlatısında ise Rus donanmasını helak eden mucize yalnızca Photios'un eseridir ve daha sonra bir elçi göndererek vaftiz olmayı talep eden Ruslar bu kararı patriğin gösterdiği bu mucizeye tanık olduktan sonra almışlardır[422].

Theophanes Continuatus Genesios'un metninde kendisine yer bulan Sezar Bardas'ın öldürülmesinden önce görülen doğaüstü alametlerle ilgili anlatıların bir kısmını tekrarlar. Yaşanan bir deprem neticesinde kentte yıkılan bazı anıtların Filozof Leon tarafından imparatorluğun ikinci adamının sonuna işaret eden bir alamet olarak yorumlandığı bilgisi yinelenir ve buna nehirlerin ve akarsuların çekilmesi gibi yeni alametler eklenir[423]. Bardas'ın Girit Seferi öncesinde Ayasofya'da Havari Petrus'un hançeri ile doğrandığını gördüğü kâbus ve manastır ziyareti esnasında pelerinin omuzlarından düşmesi gibi alametlerle ile ilgili anlatılar da aynı şekilde yinelenmektedir[424].

Sezar Bardas'ın öldürülmesi bahsinde I. Basileios'un adını dahi anmayan *Genesios*'a kıyasla *Theophanes Continuatus*'un anlatısında I. Basileios'a verilen rol daha büyüktür. *Logothete Kroniği*'nin anlatısında cinayetin işlenmesi için Basileios tarafından piyon olarak kullanılan Bardas'ın damadı Symbatios, *Theophanes Continuatus* tarafından da Bardas cinayetinin

[420] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 251- 261. Lalakaon Savaşı ile ilgili *Logothete Kroniği*'nin aktardıkları için bkz. Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, s. 184.
[421] Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 185-186.
[422] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 279.
[423] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 280-281; Magdalino, "Occult Sciences", s. 125.
[424] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 289-291.

suçluları arasında sayılır ancak bu kez Basileios ile irtibatına hiçbir şekilde değinilmez. Girit Seferi esnasında Kepoi mevkiine gelindiğinde Bardas'ın çadırının imparatorun çadırından yükseğe kurulması imparatorun kurmayları tarafından meydan okuma olarak yorumlanır ve imparator onlar tarafından Bardas'ın ortadan kaldırılmasına ikna edilir. Bardas savaş hazırlıkları ile ilgili raporunu sunmak için imparatorluk çadırına geldiğinde cinayetin işbirlikçilerinden Symbatios saldırıya geçilmesi için gereken işareti verir. Ancak Bardas'ın adamlarından duyulan çekince sebebiyle suikatçiler harekete geçmekte tereddüt ederler. Bardas tehlikeyi fark ettiği ve kıcını çektiği anda imparatorun hayatı tehlikeye girdiğini için I. Basileios müdahil olur ve suikatçileri bir an önce işlerini bitirmeleri için teşvik eder. *Theophanes Continuatus*'a göre Basileios'un Bardas'ın katlindeki dahli işte bu teşvik ile sınırlıdır[425].

Theophanes Continuatus'un ilgili bölümünde I. Basileios'un III. Mikhail tarafından evlat edinilmesi ve daha sonra ortak imparator ilan edilmesi *Genesios*'un anlatısına kıyasla daha sade ve kısa biçimde ele alınmaktadır. Buna göre Bardas öldürülüp Girit Seferi iptal olduktan sonra Konstantinopolis'e dönüldüğünde kendi çocuğu olmayan ve Bardas'ın ortadan kalkmasıyla devlet işlerinde bir yardımcıya ihtiyaç duyan III. Mikhail, Basileios'u oğlu olarak evlat edinir ve ona magistros unvanı verir. Daha sonra kötü yönetimine duyulan tepkiden ötürü senato üyeleri tarafından kendisine karşı komplo hazırlıkları yapıldığına dair duyumlar alması üzerine Basileios'u Ayasofya'da ortak imparator ilan ederek tansiyonu düşürmeye çalışır[426].

Hatırlanabileceği gibi *Genesios*, III. Mikhail'in ölümünü imparator ile Basileios'un sevgi ve muhabbetini çekemeyen fitnecilerin atmış oldukları iftiraların neticesinden korkarak işledikleri bir cinayet olarak nitelendirmekteydi. *Theophanes Continuatus* da tıpkı *Genesios* gibi imparatorun ölümünde Basileios'un hiçbir dahli olmadığını savunmaktadır. Ancak

[425] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 291-295.
[426] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, s. 295.

burada anlatılan hikâye daha inandırıcıdır, III. Mikhail daha karanlık bir karakter olarak resmedilmektedir ve *Logothete Kroniniği*'nde bu cinayetle alakalı olarak adı anılan bazı karakterler *Theophanes Continuatus*'un anlatısında da karşımıza çıkmaktadır. Esere göre Bardas'ın katlinden sonra ortak imparator olarak idarede yetkisi artan I. Basileios'un III. Mikhail'in atlı araba yarışı zaafı, içki düşkünlüğü ve Grylos ve arkadaşlarıyla yapılan taşkınlıklar gibi aşırılıklarına engel olmaya çalışması üzerine imparator onu etkisizleştirmeye karar verir. Mikhail'in ilk hamlesi imparatorluk mavnasında kürekçi olarak görev yapan Basilikinos adlı bir şahsı daha ortak imparator ilan etmek olur. Basilikinos'u mor giysilerle donatıp elinden tutarak senatoya takdim eden Mikhail bu tören esnasında Basilikinos'un dış görünümüne övgüler düzer[427] ve Basileios'u veliahttı konumuna getirmekten pişman olduğunu, onun yerine Basilikinos'un çok daha iyi bir aday olacağını düşündüğünü söyler. Burada sözü geçen Basilikinos hiç kuşkusuz *Logothete Kroniği*'nde III. Mikhail'in kendisine bulunduğu lütuflar sebebiyle Basileios'ta öfke ve kıskançlık duyguları uyandırarak imaparatoru katletmeye teşvik eden Basiliskianos adlı şahısla aynı kişidir. *Theophanes Continuatus*'a göre zamanla kontrolü iyice kaybeden ve şarabı fazla kaçırdığı ayyaşlık anlarında sudan sebeplerle insanların burunlarını, kulaklarını ve hatta kellelerini kestirmeye başlayan III. Mikhail, kendi aşırılıklarına ortak olmayı reddeden I. Basileios'a karşı da gittikçe büyüyen bir öfke duymaya başlar. İmparator en sonunda I. Basileios'u bir av partisinde öldürtmeye karar verir. Yapılan plana göre imparatorun bir adamı av esnasında vahşi bir hayvana nişan alır gibi yapıp mızrağı ile Basileios'u öldürecektir. Ancak mızrak hedefini ıskalar. III. Mikhail'in Basileios'u ortadan kaldırma niyeti bu şekilde ifşa olunca imparatorun kötü yönetiminden rahatsızlık duyan senato ve Basileios'un sevenleri başta olmak üzere herkes III. Mikhail'e karşı bilenir ve imparator Mamas Sarayı'nda kendi hizmetçileri tarfından öldürülür[428].

[427] III. Mikhail'in burada bahsi geçen Basilikinos ile el ele tutuşma ve dış görünümüne övgüler düzme gibi davranışları muhtemelen eserin yazarı tarafından III. Mikhail'e efeminelik atfederek aşağılamak amacıyla kullanılmıştır. Ancak aynı satırlardan yola çıkan modern araştırmacılar III. Mikhail'in bu davranışları I. Basileios'u kıskandırmak için sergilemiş olabileceğini ve akabinde gerçekleşecek III. Mikhail suikastinin siyasi bir cinayet olduğu kadar eşcinsel bir aşk üçgeninde şekillenmiş tutku ve kıskançlık cinayeti de olabileceğini de ileri sürmektedirler. Bkz. Tougher, "Michael III and Basil the Macedonian", ss. 152-153.

[428] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 295-299.

2.3.2.3. Theophanes Continuatus Bölüm V: Vita Basilii Imperatoris

2.3.2.3.1 Genel Çerçeve

Vita Basilii VII. Konstantinos devrinde, muhtemelen 950 yılı civarlarında kaleme alınmış ve imparatorun dedesi I. Basileios'un yaşamını konu alan bir çalışmadır. Eserin tam başlığı "Şanlı İmparator Basileios'un Yaşamı ve İcraatlarının Tanrının Takdiriyle Romalıların İmparatoru Olan Torunu Konstantinos Tarafından Pek Çok Kaynaktan Titizlikle Derlenerek Yazara Sunulan Tarihi Anlatısı" şeklindedir. VII. Konstantinos amacını Konstantinopolis'in kuruluşundan kendi dönemine kadar tüm imparatorların ve onların hizmetkarlarının önemli icraatlarını içerecek biçimde bütün Bizans tarihini ele almak olarak dile getirse de bu geniş kapsamlı projeden imparatorun kendi kaleminden çıkmış olması muhtemel günümüze ulaşan tek bölüm I. Basileios dönemi üzerine yazılmış olan bu bölümdür. Elindeki kaynak kitapların yetersiz olması, devlet işlerinden ve sağlık sorunlarından kaynaklanan meşgaleler sebebiyle yeterli zamanı bulamaması sonucu çalışmasının kapsamını daraltmaya karar verdiğini belirten Konstantinos gelecek kuşaklar için iyi bir örnek oluşturabileceğini düşündüğü mevcut hanedanın kurucusu büyükbabası Basileios dönemine odaklanmaya karar kıldığını söylemektedir. İmparator muhtemelen daha önce bu dönem üzerine bir eser yazdırdığı Genesios'un çalışmasından memnun kalmamış ve özel bir muamele hak ettiğini düşündüğü dedesi Basileios'un dönemini bizzat kendisi kaleme almayı veya kendi direktifleriyle yeniden yazdırmayı tercih etmiştir[429]. Konstantinos'un geniş kitlelere ulaşarak mensup

[429] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 5*, 7*, 9-11; E. W. Brooks, "On the date of the first four books of the Continuator of Theophanes", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 10, S. 2 (1901), ss. 416-17; Paul J. Alexander, "Secular Biography at Byzantium", *Speculum*, C. 15, S. 2 (1940), s. 195. Çağdaş araştırmacılar I. Basileios'un dönemini ele alan bölümü kimin kaleme aldığı konusunda farklı görüşler ileri sürmektedirler. Arnold Toynbee, Michael Featherstone ve Paul Magdalino bölümü Konstantinos'un bizzat kendisisnin kaleme alıdğını savunurlarken, Warren Treadgold önsözde kendisinden birinci tekil şahıs olarak söz eden imparatorun bu bölümü kendisinin yazmış olabileceğini, ancak ilerleyen sayfalarda yazarın kendisine yalnızca "yazar" olarak hitap etmesinden ve Konstantinos'tan bahsederken üçüncü tekil şahıs kullanmasından hareketle bu bölümün Konstantinos'un topladığı malzemeyi metne dönüştürmekle görevlendirilmiş farklı bir kişi tarafından kaleme alındığını savunmaktadır. Treadgold'a göre Basileios'un hayatını kaleme almış olması en muhtemel kişi *Theophanes Continiatus*'un I-IV bölümlerini de kaleme aldığını düşündüğü, dönemin dini ve siyasi başka birkaç önde geleni hakkında da methiye yazıları yazdığı bilinen Theodore Daphnopates'tir. Ihor Sevcenko ise *Narratio de imagine Edessena*'yı kaleme alan anonim yazarın bu eserin de yazarı olabileceğini düşünmektedir. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 5-6, 576, 582; Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 142; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", ss.184-185. Athanasios Markopoulos, *Theophanes Continuatus*'un Bizans tarihyazımı içinde *Genesios* ile başlayan bazı yenilikleri mükemmelleştirdiğini düşünmektedir. Yazara göre bu yenilikler olayların ardışık anlatımı, mistik öğeler, simgesel anlatım, ahlaki bir didaktiklik ve retorik araçların yenilikçi kullanımıdır. Markopoulos, "Genesios: A Study", ss. 144-145.

olduğu hanedanın kurucusu hakkında olumlu bir izlenim oluşturmasını amaçladığı bu eser için Genesios'un ağdalı dili ve muğlak ifadeleri uygun düşmüyordu. Ayrıca Genesios I. Basileios'dan önce hüküm sürmüş imparatorlar için fazla yumuşak ifadeler kullanıyor ve Basileios ile ilgili Konstantinos'un dilediği kadar olumlu bir portre çizmiyordu. Konstantinos, Genesios'un kullanmadığı bazı ekstra kaynaklara başvurarak bu eserde değinilmeyen Arapların Sicilya'yı işgali ve Basileios döneminin en önemli mimari eserlerinden olan ve Makedonya Hanedanı ile özdeşleşen Nea Ekklesia Kilisesi'nin inşası gibi bazı olaylara da yer vermiştir. Konstantinos'un yazdığı ve yazdırdığı tarihleri birbirleriyle ve o dönemde yazılmış başka tarihlerle karşılaştırarak inceleyen Paul Magdalino Konstaninos'un dedesi ile ilgili yeni bir eser kaleme almasında *Genesios*'un dili, yaklaşımı ve üslubu dışında başka sebeplerin de rol oynamış olabileceğini ifade eder. O sebeplerin en önemlisi daha önce de bahsi geçen ve III. Mikhail'i ve dayısı Sezar Bardas'ı katledenlere I. Basieios'un bizzat katıldığı, VI. Leon'un Basileios'un değil Mikhail'in oğlu olduğu, Patrik Photios'un Basileios'u hırsız ve katil olmakla itham edip onunla komünyona girmeyi reddettiği için görevden alındığı gibi iddialara yer veren *Logothete Kroniği* idi. Her ne kadar bu kroniğin Konstantinos'un 959 yılındaki ölümünden önce yayınlanıp yayınlanmadığı tam olarak bilinmese de Magdalino'ya göre bu iddiaların varlığından o ya da bu şekilde haberdar olan imparator bunlara cevap olarak dedesi ile ilgili Genesios'un yazdığından çok daha olumlu portre çizen bir eser kaleme alınmasını gerekli görmüştü[430].

Featherstone, "Theophanes Continuatus: A History for the Palace", ss. 123-124; Featherstone, "The Revival of Antiquity", s. 141; Magdalino, "Knowledge in Authority"; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 165-166, 177-179; Featherstone, "Basileios Nothos as Compiler", s. 363; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 318; Signes Codoner, "The Author of Theophanes Continuatus I-IV", ss. 17-20; Masterson, "Desire, Dreams, and Visions", s. 140. Yannis Stouraitis, VII. Konstantinos'un dile getirdiği Konstantinopolis'te hüküm süren tüm Roma imparatorlarının tarihini yazma isteğini imparatorun resmi tarih programının ideolojik yanı ile ilgili önemli bir ipucu olarak ele alır. Buna göre *Thephanes Continuatus*'un devamı olarak kaleme alındığı *Theophanes Kroniği* Georgios Synkellos'un kroniğinin devamıdır ve VII. Konstantinos'un niyetlendiği tarih projesi gerçekleşmiş olsa idi ortaya çıkan Bizans İmpartorluğu'nda görülmüş en yetkin dünya tarihi külliyatı olacaktı. Böylece hem Roma hakimiyetinin tarihsel devamlık iddiaları için çok güçlü bir enstrüman vücuda gelecek hem de Makedonya Hanedanının hukuk ve mimari alanındaki faaliyetlerle ortaya koyduğu imparatorluğu yeniden ihya propagandasına tarih alanında yeni bir halka eklenecekti. Bkz. Stouraitis, "Scriptores post Theophanem", ss. 228-234. Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, ss. 121-122.

[430] VI. Leon Konstantinos'un sağlığında babası I. Basileios tarafından düzenlenen devlet törenlerinde de ikinci planda kalmıştır. Örneğin I. Basileios'un Teprike'de kazandığı zafer sonrasında Konstantinopolis'te düzenlenen törensel geçit esnasında yalnızca Konstantinos hükümdarlık alametleri kuşanarak babasına tören boyunca eşlik etmiştir. Bkz. Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 141-147. E. W. Brooks gibi bazı araştırmacılar ise hem VI. Leon'un III. Mikhail'in oğlu olduğu, hem de Konstantinos'un I.

Vita Basilii İmperatoris hiçbiri günümüze ulaşmamış bazı kaynaklardan besleniyor gibi görünmektedir. Bunlardan ilki I. Basileios'un kökenlerini birinci yüzyılda yaşamış Parthların Arsacid (Arşaklı) Hanedanına mensup Ermenistan Kralı Tiridates'e kadar dayandıran şeceredir. Dönemin bazı kaynakları görevinden azledilen Patrik Photios'un I. Basileios'un gözüne girip görevine geri dönebilmek için Basileios'un Tiridates'in soyundan geldiği şeklinde yorumlanabilecek sahte bir kehanet uydurduğunu ve bunun ardından da sürgünden çağırılarak hükümdarın çocuklarının özel hocalığını üstlenme vazifesiyle mükafatlandırıldığını aktarır. Konstantinos da büyükbabasının menşei hakkında anlattıklarını muhtemelen bu kehanete dayandırmaktaydı. Konstantinos bununla da yetinmemiş, I. Basileios'un annesinin de I. Konstantinos ve Büyük İskender ile aile bağları olduğunu ileri sürmüştü. Böylelikle oldukça mütevazi bir aileden geldiği bilinen I. Basileios'un ebeveynleri için uzak geçmişte son derece parlak bir şecere yaratılmış oluyordu. *Vita Basilii İmperatoris* için kullanılmış olması muhtemel bir diğer kaynak Paflagonya'lı Niketas'ın günümüze ulaşmayan *Gizli Tarih* isimli çalışmasıdır. Warren Treadgold *Logothetes Symeon Kroniği*, *Genesios* ve *Pseudo-Symeon* gibi I. Basileos dönemine değinen ve Niketas'ın eserinden faydalandığı bilinen çalışmaları *Vita Basilii İmperatoris* ile karşılaştırmış ve Konstantinos'un büyükbabası Basileos, babası Leon ve Patrik Photios hakkında olumsuz görüşler bildirdiği bölümleri dışarıda bırakmak kaydıyla büyük ölçüde Niketas'ın metnini takip ettiği kanısına varmıştır. Treadgold ayrıca imparatorun *De Administrando Imperio* için imparatorluk arşivlerinden toplamış olduğu malzemenin de *Vita Basilii İmperatoris*'e kaynaklık ettiğini düşünmektedir[431]. Ihor Sevcenko da *De*

Basileios'un ilk eşinden dünyaya geldiği iddialarını temelsiz varsayımlar olarak görmektedirler. Bkz. E. W. Brooks, "The Age of Basil I", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 20, S. 2 (1911), s. 489. Jenkins, "The Chronological Accuracy", s. 91. VI. Leon'un III. Mikhail'in oğlu olabileceği iddiasını henüz ispatlamak ya da çürütmek mümkün olmamıştır. Toynbee I. Basileios'un muhtemelen ilk eşi Maria'dan dünyaya gelmiş olan büyük oğlu Konstantinos'un sağlığında VI. Leon'u tahta ortak etmemiş olması, ihanet şüphesi bahanesiyle VI. Leon'u bir dönem hapse attırması ve Basileios'un ölümünün ardından tahta çıkan Leon'un ilk icraatlarından birisinin III.Mikhail'in naaşını Bizans imparatorlarının geleneksel defin yeri Havariyun Kilisesi'ne naklettirerek itibarını iade etmesi gibi vakalardan yola çıkarak III. Mikhail'in VI. Leon'un babası olabileceği ve Leon'un bundan bir şekilde haberdar olmuş olabileceği şeklinde yorumlamanın mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 356, 587-588, 593-596, 609. Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", s. 31; Lieve Van Hoof, "Among Christian Emperors: The Vita Basilii by Constantine VII Porphyrogenitus", *The Journal of Eastern Christian Studies*, 54, 2002, ss. 164-165; Magdalino, "Knowledge in Authority", ss. 201-203, 205.

[431] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 94. Liudprand da VII. Konstantinos'un kendi ailesi ile I. Konstantinos arasında bulunan kan bağını keşfettiğine inandığını aktarır. Liudprand, *The Complete Works*, s.

Administrando Imperio ve *De Thematibus*'un Dalmaçya ve Güney İtalya'nın Araplar tarafından işgali gibi bahislerinde *Vita Basilii* içerisinde kullanılan arşiv belgelerinden faydalanıldığı görüşündedir[432]. Bazı modern araştırmacılar ayrıca *Vita Basilii* kaleme alınırken I. Basileios hakkında kaleme alınmış methiye türünde bir başka eserden daha faydalanılmış olabileceğine inanmaktadırlar. Arnold Toynbee, VI. Leon'un babasının ölümü üzerine kaleme aldığı ve dil ve üslup olarak *Vita Basilii*'den çok daha üstün olduğunu düşündüğü söylevin *Vita Basilii*'ye kaynaklık eden metinlerden biri olması gerektiğini savunmaktadır. Ihor Sevcenko ise VI. Leon'un I. Basilieos için yazdığı cenaze söylevinden ayrı olarak, I. Basileios üzerine yazılmış methiye türünde kayıp bir başka eser daha olduğuna ve bu eserin *Genesios* ve *Vita Basilii*'ye kaynaklık ettiğine inanmaktadır[433].

Vita Basilii, I. Basileios'un gençliği ve gelecekteki ihtişamıyla ilgili gösterdiği emarelere, iktidara yürüyüşüne, tahta çıkışına ve doğu seferlerine, batı seferlerine, iç politikada aldığı önlemlere ve inşa faaliyetlerine ve son yıllarına ve ölümüne değinen altı ana bölümden oluşmaktadır[434]. Kimi araştırmacılar içeriği ve akışı itibariyle *Vita Basilii*'nin bir tarih veya biyografiden çok Antik Çağın methiye türünde verilmiş eserlerini andırdığını düşünmektedirler. Geç Antik Çağ yazarlarının üçüncü yüzyıl dolaylarında formülleştirdiği biçimiyle bir hükümdar için yazılan methiye türünde resmi bir eser hükümdarın doğduğu kent, mensubu olduğu millet ve ailesinden söz ederek şahsın menşei üzerine bir bölümle anlatısına başlamalı ve ilerleyen bölümlerde sırasıyla hükümdarın yetiştirilmesinden, başarılarından, savaş ve barış zamanlarındaki icraatlarından ve cesaret, adalet, itidal ve

125. Kimi tarihçiler, Treadgold'un aksine Niketas David Paphlagonian'ın gizli bir tarihi vardı ise bile bunum *Vita Basilii*'ye etkisi olduğunun varsayılmasını gerektirecek bir kanıt bulunmadığını öne sürerler. Zira, *Vita Basilii* yine Niketas tarafından yazılan *Vita İgnatii*'de görülenin aksine Photios'a düşmanlık sergilememektedir. Bkz. Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, s. 5*-6*. Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, ss. 27-28; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 610; Van Hoof, "Among Christian Emperors", s. 167; Markopoulos, "Constantine the Great in Macedonian Historiography", ss. 161-163; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 167-169; Theofili Kampianaki, "Vita Basilii: The Power of Rhythm in Constructing the Narrative Landscape of Imperial Propaganda", *Landscapes of Power Selected Papers from the XV Oxford University Byzantine Society International Graduate Conference*, ed. Maximilian Lau, Caterina Franchi, Morgan Di Rodi, Oxford: Peter Lang, 2014, s. 182; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı*, s. 120.

[432] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, s. 11*.

[433] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, s. 10*; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 593.

[434] Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, s. 175.

bilgelik gibi erdemlerinden söz etmeliydi. Geç Antik Çağ yazarlarının sunduğu bu formül ile *Vita Basilii*'nin içerik ve akışı arasında gerçekten de göz ardı edilemeyecek derecede büyük benzerlikler mevcuttur. *Vita Basilii* içerisinde Menander Rhetor'un resmi methiye yazımı için sunmuş olduğu şablonun izlerini süren Theofili Kampianaki yaptığı karşılaştırmada pek çok paralellik saptamayı başarmıştır. Örneğin, Basileios'un ailesi Arsacid Hanedanına, I. Konstantinos'a ve Büyük İskender'e dayandırılarak hükümdarın seçkin kökenlerine vurgu yapılmış, çocukluğunda Basileios'un üzerinde uçup kanatlarının gölgesiyle imparatoru güneşten koruyan kartal motifi ve benzeri doğaüstü öğelere yer verilerek doğumundan itibaren mucizelerle korunan, ilahi takdir gereği imparatorluğu ve tebaasını kurtarmak üzere hükümdar olmaya yazgılı bir Basileios portresi çizilmiştir. Basileios'un başarılı icraatlarına ve insanüstü başarılarına değinilen bölümlerde anlatının temposu düşürülerek metin uzatılırken, imparatorun eğitimden mahrum geçen çocukluğu veya III. Mikhail'in katledilmesine dahli gibi ideal bir hükümdar portresine yakışmayacak öğelerden kaçınılması gereken bölümlerde anlatının temposu yükselirken detay azalmakta ve metin kısalmakta, başka bir deyişle imparatorun hayatının bu bölümleri geçiştirilerek şablon korunmaktadır. Bu şablon III. Mikhail ve I. Basileios arasında oluşturulan tezatla daha da pekiştirilmektedir. Örneğin, halk, ordu ve senato Basileios'a sevgi duyarken Mikhail'den nefret eder. Mikhail kanunları ihlal ederken Basileos onları daha iyi hale getirir. Sonuçta olarak Tanrı Basileios'u koruyup kollarken Mikhail'e sırtını döner[435]. Ancak methiye türünde yazılmış eserlere tüm benzerliğine rağmen *Vita Basilii*'nin bu şablona tam anlamıyla uyduğunu söylemek güçtür. Eserin girişinde kendisinden, döneminde yazdığı veya yazdırdığı eserlerden ve kullandığı yöntemlerden uzunca söz eden Konstantinos bir methiye yazarına nazaran çok daha fazla metin içerisindedir. Genelde sözlü temsile yönelik yazılmış methiye yazılarının aksine *Vita Basilii* anlattığı dönemdeki tüm olaylara değinme iddiasındadır ve detaylı ve uzun anlatısıyla tarih türünde verilmiş eserleri daha çok andırmaktadır. Anlatısının amaçları doğrultusunda kimi zaman kronolojik olarak ilerleyen eser gerekli görülen bölümlerde tematik olarak

[435] Alexander, "Secular Biography", s. 198; Jenkins, "The Classical Background", s. 22; Maguire, "The Art of Comparing in Byzantium", ss. 88-89; McCormick, *Eternal Victory*, s. 152; Van Hoof, "Among Christian Emperors", ss. 165-169; Markopoulos, "Genesios: A Study", ss. 144-145; Kampianaki, "Vita Basilii", ss. 180, 183-191; Markopoulos, "Voices from the Center ", s. 27; Markopoulos, "From Narrative Historiography to Historical Biography", ss. 697-698, 701-702.

ilerlemektedir. Kimi olaylar sebep-sonuç ilişkisi içiresinde açıklanırken kimi olayların açıklamasında ilahi takdir sebep-sonuç ilişkisinin yerini almaktadır. Kimi zaman Polybios'un tarihindeki gibi karakterlerin icraatları ön plana çıkarken kimi zaman ise Plutarkhos'un biyografilerini andırır biçimde karakterlerin kişilik özelliklerine odaklanılır. Özetle, eser tarih, biyografi, methiye ve aziz hayatı geleneklerinden öğelerin beraber kullanıldığı, bölümden bölüme biçim, üslup, uzunluk ve güvenilirlik açısından farklılıklar barındıran karma karakterde bir çalışmadır. VII. Konstantinos'un çalışması, babası VI. Leon'un eserlerinde de gözlemlenebileceği gibi, III. Mikhail döneminde kurulan ve Konstantinos döneminde de faaliyetini sürdürdüğü tahmin edilen Magnaura Okulu'nda verilen yükseköğretimde önemli yer tutan Ksenophon, Plutarkhos, Polybius ve İsocrates gibi yazarların eserlerinden hem dil hem de yöntem açısından izler taşıyordu. Kullanılacak malzeme toplanırken, düzenlenirken ve model olarak sunulacak karakterlerin portreleri oluşturulurken bu yazarların çalışma biçimi takip ediliyordu. Daha önceki bölümlerde de söz edildiği gibi Photios'un *Bibliotheca* adlı eserini kaleme almasıyla başladığı kabul edilen dokuzuncu yüzyıl "Bizans ansiklopediciliği" hem de Makedonya Hanedanı döneminde yaşanan ve Makedonya Rönesansı olarak adlandırılan kültürel uyanış sebebiyle antik kaynaklar bu dönemde fazlasıyla göz önündeydi. Dil ve üslup açısından bu eserleri çağrıştıran alıntılarla metinleri süslemek bir prestij meselesi olduğu kadar, yöntem açısından da dünyevi bir konuda çalışma yaparken izlenebilecek bir model öneren yegâne geleneği bu eserler temsil etmekteydi. Örneğin Bizans tarihinin orta döneminde kaleme alınan pek çok hükümdar biyografisi Plutarkhos'un yazdığı yaşam öyküleri model alınarak oluşturuluyor ve bir imparator ister bir şeytan ister ise bir kahraman olarak resmedilecek olsun bu eserlerde yer alan şablonlardan faydalanılıyordu. Veya bir savaş, felaket ya da salgın hastalık tasvir edilecekse Procopius veya Thucydides gibi Antik ve Geç Antik Çağ yazarlarının betimlemeleri taklit ediliyordu. *Vita Basilii* özelinde bu yazarlardan Plutarkhos'un etkisi bilhassa dikkat çekiciydi. Romilly J. H. Jenkins'e göre *Vita Basilii*'de I. Basileios'un selefi III. Mikhail için çizilen olumsuz portre için büyük ölçüde Plutarkhos'un Marcus Antonius ve Nero için kaleme aldığı yaşamlardan faydalanılmıştı. *Vita Basilii*'de III. Mikhail'e yakıştırılan görgüsüzlük, ölçüsüzlük ve ayyaşlık gibi kötü huylar tasvir edilirken Plutarkhos'un Marcus Antonius için yazdıkları neredeyse satırı satırına tekrarlanıyordu.

Ayrıca Plutarkhos'un eserinde Marcus Antonius'un çirkin davranışları arasında saydığı ayak takımı ile yarenlik etmek, dalkavukları paraya boğmak ve servetini müsrifçe saçıp savurduktan sonra varlıklı şahısların servetine zorla el koymak gibi davranışları *Vita Basilii*'de III. Mikhail'in de sergilediği görülmektedir. Tıpkı Plutarkhos'un resmettiği Macus Antonius gibi *Vita Basilii*'nin III. Mikhail'i de bayağı muzipliklerden hoşlanmakta ve asil kadınları uygunsuz şakalarıyla taciz etmektedir. Tıpkı Nero gibi III. Mikhail de atlı araba yarışlarında düşkündür ve gaddarlıktan keyif almaktadır. Ne var ki *Vita Basilii* Marcus Antonius'a ve Nero'ya atfedilen cinsel aşırılıkları III. Mikhail'e yakıştırmaktan kaçınmaktadır. Bunun sebebi muhtemelen VII. Konstantinos'un III. Mikhail'in eski partneri olan büyük annesi Eugenia İngerina'nın ve büyük babası I. Basileios'un hatıralarına gölge düşürmekten çekinmiş olmasıdır. Ancak *Vita Basilii* biçim ve yöntem açısından Antik ve Geç Antik Çağ yazarlarıyla paylaştığı tüm öğelere rağmen onlardan farklı bir karakterdeydi. Çünkü bu eser ne sadece bir biyografi gibi belli bir karakteri tanıtmayı ne de bir tarih çalışması gibi belli olayları açıklamayı amaçlıyordu. *Vita Basilii*'in temel amacı geçmişteki olaylardan yola çıkarak iktidardaki hanedana meşruiyet kazandırmak ve hanedanın gelecek nesilleri için kurucusunun şahsında bir rol modeli oluşturmaktı[436].

Onuncu yüzyılın ortasından itibaren popülaritesi artan biyografi, ilerleyen asırlarda revaçta olmayı sürdürdü. VII. Konstantinos ve ekibinin kurduğu birey merkezli anlatı bunda en önemli rolü oynadı ve bir tarihsel karakter, örnek kumandan veya hükümdar olarak taktim

[436] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, s. 4*; Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, s. 19; Jenkins, "The Classical Background", ss. 16-17, 24-25. Plutarkhos'un Marcus Antonius için kaleme aldığı yaşam öyküsü günümüze ulaşmıştır. Nero için kaleme alınan yaşam öyküsü ise bugün kayıptır. Ancak Jenkins, VII. Konstantinos'un eserlerinde Nero'ya dair günümüz kaynaklarında yer almayan bilgilere yer vermesinden hareket ederek Konstantinos'un bu eseri görme ve kullanma şansına sahip olduğu sonucuna varmıştır. Bkz. Jenkins, "Constantine VII's Portrait of Michael III", ss. 72-76. Scott, "The Classical Tradition in Byzantine Historiography", ss. 70-71; Van Hoof, "Among Christian Emperors", ss. 169-179; Markopoulos, "From Narrative Historiography to Historical Biography", ss. 699, 702; Featherstone, "Theophanes Continuatus: A History for the Palace", s. 125; Hinterberger, "Envy and Nemesis" s. 187; Signes Codoner, "Dates or Narrative?", s. 243; Christina Armoni, "Constantine VII Porphyrogennetos: An Emperor, and A Scholar? His Contribution to the 'Vita Basilii' ('Basil I's Life', 'Βίος Βασιλείου')", *Proceedings of the 9th Athens International Postgraduate Conference, Faculty of Philology, National and Kapodistrian University of Athens*, 2018, ss. 50-51. Athanasios Markopoulos I. Basileios ile alakalı yapılan övgülerin aşırılığından dolayı *Vita Basileios*'un bir tarihsel roman olarak bile değerlendirilebileceğini düşünmektedir. Bkz. Markopoulos, "Voices from the Center", s. 29.

edilecekse sürekli bu model taklit edildi. Klasik kaynaklar kadar aziz hayatlarını da model olarak kullanmış olsa da bu yeni akım kilise tarihini odağına almaması ve olayları Tanrı'nın taktirinden ziyade bireylerin icraatları ile açıklaması bakımından eski tarihçilik geleneğine göre daha dünyeviydi. Hatta bu biyografi geleneği tarih yazıcılığı alanının ötesine geçip onuncu yüzyıl ortasından itibaren yazılan aziz hayatlarını dahi daha insan merkezli ve nispeten daha dünyevi bir hale getirecek bir etkide bulunmuştu. *Theophanes Continuatus*'un VI. cildinde bahsi geçen ve muhtemelen Ioannes Skylitzes'in eserinde adı anılan Tarihçi Manuel ile aynı kişi olan protospapharios unvanlı Manuel isimli bir şahıs tarafından VII. Konstantinos'un ölümünden sonra kaleme alınan ve günümüze ulaşmayan İoannes Kurkuas'ın başarılarını konu alan eser aynı geleneği takip etmiş gibi görünmektedir. Eserin Kurkuas'ın seçkin soyuna, tahsiline ve şefkatine yaptığı övgü ve savaş alanında başarı gibi meziyetlerine yapıtığı vurgu tarihsel biyografik methiye öğeleri taşımaktaydı. Eserini onuncu yüzyıl sonlarında kaleme alan Diyakoz Leon benzer biçimde imparatorlar Nikephoros Phokas, İoannes Tzimiskes ve Rus hükümdarı Svjatoslav'ın çevresinde inşa ettiği biyografik anlatı yöntemini tercih edeken, on birinci yüzyıl tarihçisi İoannes Skylitzes eserinin nüfuzlu şahıslara ve başarılı kumandanlara değinen bölümlerinde biyografik methiye uslubundan faydalanmıştı. Bir diğer on birinci yüzyıl tarihçisi Mikhail Attaleiates, III. Nikephoros Botaneiates hakkında kaleme aldığı tarihinde retorik methiye uslubunu kullanırken *Vita Basilii* içerisinde I. Basileios için kullanılan hitapların bazılarını doğrudan eserine aktarmıştır. Anlatı yine seçkin soy, cesaret, adalet, tevazu ve şefkat gibi meziyetler üzerine kuruludur[437]. On ikinci yüzyılda Anna Komnena tarafından kaleme alınan *Alexiad* da *Vita Basilii* de ortaya konan model takip edilerek oluşturulmuş bir diğer eserdir[438].

2.3.2.3.2. Metin Değerlendirmesi

Daha önce de söz edildiği gibi, *Vita Basilii Imperatoris* anlatısına I. Basileios'un şeceresine değinerek başlar. *Vita Basilii*'de tıpkı Genesios gibi I. Basileios'un soyunu Partlar üzerinde hüküm sürmüş Ermeni Arşak Hanedanına dayandırmaktadır. Anlatıya göre bu hanedanın bir

[437] Markopoulos, "From Narrative Historiography to Historical Biography", ss. 703, 705, 709-710,713-714.
[438] Alexander, "Secular Biography", ss. 207-208.

kolu taht kavgasında yenilgiye uğrayarak İmparator II. Leon devrinde Konstantinopolis'e sığınır. İmparator aileleri, eşleri ve çocuklarıyla beraber kendisine sığınan bu soylulara kucak açar ve Makedonya'da bulunan Nike kentine yerleştirir. İmparator Herakleios dönemine gelindiğinde halife, Arşak soyundan gelenlere eski topraklarına dönüp kendileri ile iş birliği yaparlarsa bu anavatanlarının idaresini onlara bağışlamayı vaadeden mektuplar gönderir. Herakleios kendi topraklarında yaşayan bu insanların halifenin siyasi siyasi çıkarları doğrultusunda suiistimal edilmelerine mani olmak için onları önce Philippi, daha sonra ise daha sonra ise Adrianopolis kentlerine nakleder[439]. İşte bu Arşaklılardan biri olan I. Basileios'un babası, Adrianopolis kentinden önemli bir ailenin kızı ile evlenir. Eser tıpkı *Genesios* gibi bu kadının baba tarafından Büyük İskender'in soyundan geldiğini belirtir. Ancak *Genesios*'dan farklı olarak, kadının anne tarafından da İmparator I. Konstantinos'un soyundan geldiği iddiası buna ek olarak ortaya atılır[440].

Vita Basilii I. Basileios'un çocukluk yıllarına değinirken Bulgar Hanı Krum'un da içinde bulunduğu *Genesios*'da yer almayan yeni bir hikâyeye yer verir. Buna göre Krum, Adrianopolis'i kuşatıp teslim alır. Ardından aralarında I. Basileios'un ebeveynlerinin de olduğu pek çok kent sakinini yanına alarak kendi topraklarına döner. Basileios'un hemşerileri ve akrabaları götürüldükleri topraklarda Adrianapolis kenti piskoposu Manuel önderliğinde Hristiyanlığı yaymaya çalışırlar ve canları pahasına sürdürdükleri bu misyonerlik faaliyeti neticesinde pek çoğu şehit edilir. Krum, Bizans İmparatorluğu karşısında aldığı yenilgiler neticesinde elindeki esirleri teslim etmek zorunda kaldığında memleketlerine gitmek üzere toplanan esirleri son bir kez teftiş etmeye karar verir ve bu esnada çocukluktan çıkıp delikanlılık çağına girmekte olan I. Basilieios hükümdarın dikkatini çeker. Çocuğun soylu bakışlarından, zarif gülümsemesinden ve asil hareketlerinden etkilenen Krum Basileios'u kucağına alır ve ona büyük bir elma hediye eder. Hediyeyi asaletini bozmadan kabul edip

[439] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 11-15.
[440] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 17-19.

hükümdarın karşısında saygıyla eğilerek şükranlarını sunan Basilieos'un asil ve olgun davranışları Krum ve maiyeti tarafından gıpta ile izlenir[441].

Genesios'un I. Basileios'un çocukluğunda beliren ve ona hükümdarlık müjdelendiğine delalet eden doğaüstü alametler ile ilgili bölümleri nederedeyse aynı şekilde *Vita Basilii*'de de tekrarlanmaktadır. Metin bir kartalın çocukluğu boyunca pek çok kereler I. Basileios'un üzerinde uçarak kanatlarının gölgesi ile onu güneşten koruduğunu, annesinin rüylarında hanelerinden büyüyen yüce bir ağaç gördüğünü ve İlyas Peygamberin annesine çocuğunun hükümdar olacağını müjdelediğini detaylardaki küçük farklar dışında aynı şekilde yineler[442].

I. Basileios'un çocukluğu ile alakalı doğaüstü alametler konusunda *Genesios* ile paralellik gösterse de *Vita Basilii,* I. Basileios'un ailesinden aldığı terbiye hususunu daha geniş ve daha detaylı biçimde ele alır ve anlatısını Hristiyanlık erdemleri ile süslemeye gayret eder. *Genesios*'dan farklı olarak Basileios'un babasının rolü üzerine özel bir vurgu yapılır. Metinde adeta *Genesios*'un bu konudaki anlatısından duyulan memnuniyetsizliğin yerine işaret etmek istercesine aynı bahiste aynı mitolojik göndermelere yer verilir. *Genesios,* Basielios'un aile terbiyesinden söz ederken onun ebeveynleri tarafından Akhilleus'un kentaur Kheiron tarafından eğitildiği gibi eğitildiği ifadesini kullanır[443]. *Vita Basilii* de bu bahse ayna gönderme ile başlar. Ancak bu gönderme *Genesios*'a üstü kapalı bir şerh niteliğindedir. "Oğlan [Basileios] yapılacak işler konusunda kılavuzu, edilecek laflar hakkında öğretmeni ve akıl hocası, muhteşen ve övgüye değer herşey konusunda ustası olan babası tarafından yetiştirildi. Yani, çocuk Akhilleus'un yarı insan yarı hayvan Kheiron'a veya kanun koyucu Lykurgos'a ya da Solon'a duyduğu ihtiyacı duymuyordu ve başka memleketlere gidip yabancılardan eğitim almaya da ihtiyacı yoktu. Onu dünyaya getiren,

[441] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 19-23.
[442] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 23-33.
[443] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s. 95. Homeros'un İlyada'sında Akhilleus'un Kheiron'dan hekimlik öğrendiğinden bahsedilmektedir. Bkz. Homeros, *İlyada*, çev. Azra Erhat, A. Kadir, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, s. 249.

dindarlık ve Tanrı'ya boyun eğmek, ebeveynlerine karşı saygı ve itaat, büyüklerine karşı hürmet, akranlarına ve akrabalarına karşı hüsnüniyet, kudretli olana karşı teslimiyet ve yoksula karşı hayırseverlik gibi iyiliklerin en iyileri hakkında onun tek hocasıydı"[444].

Eser daha sonra babasının vefatıyla delikanlılık çağında ailesinin geçimini üstlenmek zorunda kalan Basileios'un aile mülkünde tarımla uğraşmak yerine Konstantinopolis'te talihini arayıp ailesine daha faydalı olabileceğini düşünerek Adrianapolis'ten ayrıldığını kaydeder[445]. *Vita Basilii,* I. Basileios'un Konstantinopolis'e Altın Kapı'dan girişi ve sığındığı Aziz Diomedes Manastırı başkeşişine rüyasında bu ziyaretçinin ileride imparator olacağının haber verilişi hakkında *Genesios*'un anlatısını son derece yakın biçimde takip eder[446]. Basileios'un başkeşişin aracılığı ile hükümdarın becerikli ve iyi görünümlü gençleri himayesine almaya hevesli ve varlıklı bir akrabasının hizmetine girişi de eser tarafından *Genesios*'a oldukça yakın bir biçimde aktarılır[447].

Genesios'da bahsi geçmeyen ancak *Vita Basilii* tarafından büyük önem atfedilen ve uzunca bir yer ayrılan bir diğer hikâye I. Basileios'un Danelis isimli varlıklı bir kadınla olan münasebetidir. Bu hikâye hem Basilieos'a imparatorluğun müjdelendiği bir diğer mucize içerir hem de onun ileride sahip olacağı şahsi servetin kaynağı ile alakalı şaibeden uzak bir açıklama sunmaya çalışır. Buna göre, Basilieos efendisi Theophilos ile beraber bir devlet görevi sebebiyle Peleponnesos'u ziyaret eder ve bu esnada burada bulunan Aziz Andreas Kilisesi'nde dua etmek isterler. O sırada kilisede bulunan yaşlı ve bilge bir keşiş kiliseye ilk olarak giren Theophilos'a karşı tamamen kayıtsız kalırken, onun ardından giren Basileios'u gördüğünde derhal ayağa kalkıp imparatorlara yaraşır bir biçimde hürmet gösterir. Bölgenin en nüfuzlu insanı konumunda bulunan ve dindar, soylu, zengin ve dul bir kadın olan Danielis bu olayı duyar duymaz bilge keşişi huzuruna çağırır ve servetine, nüfuzuna ve yıllardır keşişe

[444] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 27-29
[445] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* s. 29.
[446] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss.35-37.
[447] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 37-39.

gösterdiği hürmete rağmen kendisini ve ailesinin mensuplarını bir kez bile bu şekilde selamlamayan yaşlı adamın neden beş parasız bir yabancıya böyle bir saygı gösterdiğini sorar. Bunun üzerine keşiş Danielis'e gördüğü şahsın herhangi bir adam olmadığını, Tanrı tarafından Romalıların imparatoru olmak onuruna layık görülen bu şahsı kendisinin de onurlandırmakla mükellef olduğunu söyler. Danielis büyük saygı duyduğu ve tanrı vergisi bir kehanet yeteneğine sahip olduğuna inandığı yaşlı keşişin bu sözlerine itibar eder. Basileios'u derhal huzuruna çağıran Danielis genç adama keşişin kehanetinden söz edip pek çok hediye sunar ve karşılığında Basileios'dan yalnızca bundan böyle oğlunu manevi kardeşi olarak görmesini ve tahta çıktığı zaman kendisine ve ailesine sevgi ve merhametle yaklaşmasını rica eder. Bunun karşılığında bir gün tahta çıkarsa tüm Peloponnesus'un idaresini Danielis'e vermeye söz veren Basilieios Danielis'in hediyeleriyle Makedonya'da tüm akrabalarının rahat bir yaşam sürmesini sağlayacak kadar arazi satın alır ve kendisi Konstantinopolis'te Theophilos'un hizmetinde kalmayı sürdürür[448].

Vita Basilii, Genesios'un I. Basileios'u meşhur eden olay olarak takdim ettiği, *Logothete Kroniği*'nin ise hiç sözünü etmediği güreş müsabakasına yer verir ancak iki eserin olayı nakledişleri birbirinden oldukça farklıdır. *Genesios*, biri bir ziyafet esnasında Basileios'un hamisi Theophiliskos, Sezar Bardas ve onun oğlu Antigonos'un huzurunda Basileios'un Bardas'ın en gözde güreşçisini alt etmesi, ikincisi ise Basileios'un imparator olduktan sonra Bulgar hükümdarının Konstantinopolis'e gönderdiği ve yenilmez olduğunu iddia ettiği bir güreşçisi ile kılık değiştirerek karşılaşıp onu dize getirmesi olarak iki müsabakadan söz eder. *Vita Basilii* ise *Genesios*'un aktardığı iki güreş müsabakasının birleşimi gibi görünen tek bir müsabakadan söz eder. Buna göre Sezar Bardas'ın oğlu ve saray muhafızları komutanı olan Antigonos büyük bir ziyafet düzenler. Bardas, Theophilos ve Basileios da bu ziyafetin davetlileri arasındadır. Gecenin ilerleyen saatlerinde ziyafette bulunan Bulgar konuklar

[448] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 41-47. Skylitzes Kroniğinin çevirmeni John Wortley bu kaynakta da yer verilen Danielis hikayesinin I. Basileios'un servetinin Makedonya Hanedanı propaganda mekanizması tarafından çokça eleştirilen III. Mikhail tarafından haksız biçimde zenginleştirilen vasıfsız yarenlerinden farklı bir kaynağa sahip olduğunu iddia edebilmek sebebiyle uydurulmuştur. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 124. Ayrıca bkz. Tougher, "Michael III and Basil the Macedonian", s. 156.

yanlarında getirmiş oldukları bir güreşçiden övgüyle söz etmeye ve onun bileğini kimsenin bükemeyeceğini iddia etmeye başlarlar. Bunun üzerine Theophlios, Sezar Bardas'a Bulgarların Romalılara bu şekilde meydan okumasının karşılıksız kalmaması gerektiğini ve izin verilirse hizmetkarı Basileios'un Bulgar güreşçiyle başa çıkabileceğini söyler. Bardas bu teklifi kabul eder ve Basileios'un yakın arkadaşı ve soydaşı olan, Genesios'un ise kendi dedesi olarak andığı, patrikios Konstantinos güreşçilerin kaymaması için ıslak zemine talaş dökerek müsabakaya hazır hale getirir. Basileios Bulgar rakibini "kıpırtısız, kuru ve hafif bir saman veya pamuk yığınıymışçasına" kolayca yere çalar ve bu olayla beraber ünü tüm Konstantinopolis'e yayılır[449].

Genesios, I. Basileios'un III. Mikhail tarafından fark edilip onun hizmetine girmesini bu güreş müsabakasından sonra artan şöhretinin imparatorun kulağına gitmesi ile açıklarken, *Vita Basilii*, *Logothete Kroniği*'nin aktardığı gibi Basileios ve Mikhail'in tanışmalarının genç Basileios'un imparatora ait başına buyruk bir atı zapt etmesi ile gerçekleştiğini rivayet eder. Buna göre, , III. Mikhail Theophilos ve Basileios'un da davetli olduğu bir av partisi verir. Av esnasında imparator yaraladığı bir yaban tavşanını öldürmek için atından iner ve serbest kalan at kaçmaya başlar. İmparatorun gözde atlarından olan, hızı ve güzelliğiyle ünlü olan bu hayvan ayrıca bir kez serbest kaldıktan sonra çok zor zapt edilebilmesiyle ünlüdür. Kaçan atı imparatorun maiyetinden hiç kimse yakalayamaz ve bu durum III. Mikhail'i çileden çıkartır. Daha sonra Basileios kendi atını Mikhail'in atının yanına kadar yanaştırıp kendi atından imparatorun atının eyerine atlayarak hayvanı zapt etmeyi başarır. Basileios'un becerilerinden oldukça etkilenen imparator onu derhal seyis olarak kendi hizmetine alır ve impartorluk ahırlarının bakımı ve at tedarikinden sorumlu olan görevlilere verilen strator unvanı ile ödüllendirir. Daha sonra, kısa sürede pek çok fayda gösteren Basileios hızla imparator at sürerken ona eşlik etmek ile sorumlu olan imparatorluk baş seyisi makamına yükselir ve bu makama ait protostrator unavı ile mükafatlandırılır[450].

[449] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 47-51.
[450] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 51-53; Alexander Kazhdan (ed.), "Strator", The Oxford Dictionary of Byzantium, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1967. Alexander Kazhdan

Vita Basilii içerisinde de Genesios'da sıkça yer verilen, hatta nadir de olsa *Logothete Kroniği*'nde de yer alan, I. Basileios'un Amorion Hanedanına son vererek tahta çıkacak olduğuna dair kehanetlere değinilmektedir. Bunlardan biri Basileios'un imparatorun katıldığı bir av esnasında önlerine çıkan iri bir kurtun kafasının gürzünü fırlatarak tek hamlede ortadan ikiye ayırması ve buna tanık olan Sezar Bardas'ın olayı Basileios'un hanedanlarının sonunu getirecek adam olduğuna dair bir işaret olarak yorumlamasıdır. *Vita Basilii*, tıpkı *Genesios*'da ve *Theophanes Continuatus*'un III. Mikhail bahsinde olduğu gibi dönemin ünlü alimi Filozof Leon'un ağzından bazı kehanetler aktarır. Ancak diğer iki eserdeki kehanetlerin aksine Filozof Leon bu kez I. Basileios'un Sezar Bardas'ın yerini alacağını değil, bizzat imparatorun yerini alacağını haber vermektedir. Bahsedilen iki kehanette Filozof Leon ilk olarak Sezar Bardas'a genç bir şahsın hanedanlarına son vereceği kehanetinde bulunur. Ardından da Basileios'u gördüğü ilk anda "size sözünü ettiğim, hepinizi halefi olacak kişi işte bu adamdır" der. *Vita Basilii*'nin yazarı bu kehanetlere yer vererek aktardığı mesajın altını bir kez daha çizmek istercesine, tüm bu alametlere rağmen Bardas'ın Basileios'un yükselişine mâni olmamasını ancak tanrının takdirinin bu yönde olması ile açıklanabileceğini belirtir[451].

Vita Basilii'nin I. Basileios'un Amorion Hanedanının sonunu getirerek tahta çıkacağını önceden haber verdiğini iddia ettiği bir diğer şahıs ise III. Mikhail'in annesi İmparatoriçe Thedora'dır. Bazı farklılıklarla beraber *Genesios* ve *Logothete Kroniği* tarafından da değinilen bu kehanetin *Vita Basilii* tarafından aktarılan biçimine göre bir av partisinden sonra verilen ziyafette III. Mikhail'in annesi imparatoriçe Theodora, Basileios'u görür görmez baygınlık geçirir ve kendine geldiğinde oğluna Basileios'un hanedanlarının sonu olacağını söyler. Zira Basileios, İmparator Theophilos'un henüz sağ iken bir gün hanedanlarına son verecek şahsın taşıyacağını haber verdiği bazı işaretler taşımaktadır. Esere göre Basileios tanrı tarafından esirgendiği için III. Mikhail annesinin sözünü ettiği bu alametleri dikkate

(ed.), "Protostrator", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 1748-1749.

[451] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 55-57; Magdalino, "Occult Sciences", s. 125.

almaz ve uyarıları kulak arkası ederek Basileios'un zararsız ve basit adam olduğunu düşünmeye devam eder[452].

Vita Basilii, I. Basileios'un parakoimomenos görevine gelişini, patrikios asalet unvanı ile ödüllendirilişini ve Eugenia İngerina ile yaptığı evliliği Genesios'a kıyasla daha detaylı biçimde aktarır ve elbette Eugenia İngerina'nın III. Mikhail ile olan ilişkisi ve I. Basileios'un bu izdivaç uğruna hali hazırda evli olduğu Maria adlı kadını Makedonya'ya geri göndermesi gibi *Logothete Kroniği*'nde yer alan iddiaların hiç birisine değinmez. Esere göre parakoimomenos makamında bulunan Damianos isimli devlet adamı Sezar Bardas'ın devlet işlerine müdahalelerini kısıtlamak ve yolsuzluk ile elde ettiği büyük servetini daha arttırmasını engellemek çabasındadır. Bardas çeşitli ithamlarla Damianos'u makamından etmeyi başarır ve III. Mikhail bu göreve Basileios'u getirir. Bu atamayla beraber Basileios'a patrikios asalet unvanı da verilir ve III. Mikhail kendisini seçkin aile geçmişi, asaleti, güzelliği ve tevazusu ile herkesin beğenisini kazanmış olan Eugenia İngerina ile evlendirir. Damianos'u yerinden ederek Basileios'un yükselişini daha da hızlandırmış olan Sezar Bardas ise keder içinde kendisine bu aklı verenlere lanet etmekte ve "tilkiyi kovup onun yerine kendisini mideye indirmek için fırsat bekleyen bir aslan koyduğu için" hayıflanmaktadır[453].

Vita Basilii, Sezar Bardasın'ın katli ile alakalı *Genesios*'un anlatısı ile benzeşen, *Theophanes Continuatus*'ın III. Mikhail bahseinde geçen anlatı ile ise çok ciddi oranda örtüşen bir kurgu takip etmektedir. Sezar Bardas'ın ölümü III. Mikhail ile girmiş olduğu rekabetin bir sonucudur, I. Basileios'un bu sürece hiçbir dahli yoktur ve yalnızca imparatorun çadırında suikastçiler Bardası öldürmede tereddüt gösterince III. Mikhail'in can güvenliğini korumak adına onları görevlerini yerine getirmek için yüreklendirmiştir[454]. Buradaki kurgu da tahmin edilebileceği gibi, Sezar Bardasın ölümünü I. Basileios ile girdiği rekabetin bir sonucu

[452] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 57-59.
[453] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 61-63.
[454] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 63-71

olduğunu, I. Basileos'un cinayetin azmettiricisi ve planlayıcısı rollerini üstlendiğini ve cinayeti Bardas'ın başkentteki destekçilerinden uzakta rahatça işleyebilmek için göstermelik olarak düzenlenen Girit Seferi esnasında imparatorun çadırında Bardas'a ilk darbeyi bizzat Basileios'un vurduğunu iddia eden *Logothete Kroniği* ile taban tabana zıtlık içerisindedir.

Theophanes Continuatus'un III. Mikhail bahsi ve Vita Basilii'nin Sezar Bardas'ın ölümünün ardından I. Basileios'un III. Mikhail tarafından evlat edinilmesi, magistros unvanı ile ödüllendirilmesi ve ardından ortak imparator ilan edilmesi hakkındaki anlatıları büyük oranda örtüşür. *Genesios*'un imparatorun Basileios'u takdir etmesiyle açıkladığı, *Logothete Kroniği*'nin ise Sezar Bardas suikasti esnasında Basileios'un imparatorun hayatını kurtarmış olmasıyla gerekçelendirdiği bu lütuflar *Vita Basilii* tarafından III. Mikhail'in zayıflıklarının bir neticesi olarak takdim edilir. İmparatorun kendi çocuğu yoktur ve Bardas'ın ortadan kalkmasıyla devlet işlerinde bir yardımcıya ihtiyaç duymaktadır. Devlet idaresi yalnızca kendi omuzlarına binince III. Mikhail'in yetersizlikleri gözle görünür hale gelmiştir. Halkın imparatordan duyduğu memnuniyetsizlik arttıkça, senato ve ordu içerisisinde huzursuzluk ortaya çıktıkça isyan ihtimalinden çekinmeye başlayan III. Mikhail bu lütflar vesilesi ile Basileios ile yakınlaşmaya ve kamuoyunu yatıştırmaya çalışmaktadır[455].

Vita Basilii ne *Genesios*'un ne de *Theophanes Continuatus*'un III. Mikhail bahsinin değinmediği, Basileios'un ortak imparator ilan edilmesi ile ortaya çıkan bir siyasi gelişme olan Symbatios isyanına da değinmektedir. *Theophanes Continuatus*'un Sezar Bardas cinayetinin suçluları arasında saydığı, *Logothete Kroniniği*'nin ise cinayette Basileios'un piyonu rolü oynadığını iddia ettiği Bardas'ın damadı Symbatios, Basileios'un ortak imparator ilan edilmesinin ardından Bardas'ın ölümünden sonra Konstantinopolis'te can güvenliği olmadığını iddia ettiği için Thrakesion Theması'nın kumandanı olarak atananır. Symbatios yaz aylarında Opsikion Theması kumandanı Peganes ile beraber yalnızca III.

[455] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 71-75.

Mikhail'i imparator olarak tanıdıklarını ilan ederek bir isyan başlatır. Aynı senenin kışında iki isyancı mağlup edilerek Konstantinopolis'e getirilirler. Ceza olarak Symbatios'un sağ eli, Peganes'in ile burnu kesilir. Daha sonra her ikisinin de gözleri oyulur ve başkentten sürgün edilirler. I. Basileios daha sonra tek başına tahta oturduğunda ikisini de sürgünden geri çağırıp mülklerini iade eder ve onları sık sık kendi sofrasında ağırlayıp teselli ederek merhametini sergiler[456]. İmparatorun canına kastedenlere veya kendisine isyan edenlere karşı gösterdiği merhamet bir tema olarak eserin ilerleyen bölümlerinde tekrar tekrar karşımıza çıkar. İmparator Symbatios ve Kourkouas gibi kendisine karşı suikast hazırlığında yakalanan suçluları tekrar tekrar affeder veya ölüm cezası gerektiren ihanetlerinin bedelini gözlerine mil çekilmesi gibi daha hafif cezalarla atlatmalarına hükmeder[457].

I. Basileios'un ortak imparator ilan edilmesinin hemen akabinde *Vita Basilii*'nin III. Mikhail ile ilgili eleştirileri sertleşmeye başlar. Bu eleştirilerin çoğu *Theophanes Continuatus*'un III. Mikhail bahsinde halihazırda yer verilmiş olan eleştirilerdir. *Vita Basilii* III. Mikhail'in ayyaşlığı hususuna ise fazladan bir vurgu yapmaktadır. Özetlemek gerekirse esere göre imparator bir hükümdar olarak sorumluluklarını yerine getirmek yerine ahlaksız ve iffetsiz kimseleri yanına toplayıp onlarla müstehcen öykülerin anlatıldığı içki ve zina alemleri yapmayı ve zamanının çoğunu atlı araba yarışlarıyla, atlarla ve yarışçılarla ilgilenerek geçirmeyi tercih etmektedir. Her türlü uygunsuz davranıştan büyük bir haz alan imparator doğanın ve toplumun kurallarını hiçe sayarak imparatorluk makamının vakarına leke sürmekte ve kamu hazinesinden ülkenin askeri güvenliği ve halkın refahı için istifade etmek yerine kaynakları tüm bu uygunsuz kimseler ve uygunsuz zevler uğruna müsrifçe harcamaktadır[458]. *Vita Basilii*'de çizilen bu olumsuz III. Mikhail portresinin asırları aşan bir etkisi olmuştur. Shaun Tougher, Edward Gibbon'un eserlerinde ve Konstantinos Kavafis'in şiirlerinde III. Mikhail'in emsal bir yozlaşmış Bizans İmparatoru olarak ele alınmasının *Vita Basilii*'nin çizdiği portrenin bir neticesi olduğunu savunur[459]. Eserin III. Mikhail'e atfettiği

[456] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 75-77.
[457] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 129-131,161.
[458] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 79-83.
[459] Tougher, "Michael III and Basil the Macedonian", s. 152.

içkiye aşırı düşkünlük, ayyaşlık ve bunlara bağlı aşırılıklar antik çağdan beri Roma siyasi yazın geleneğinde tasvip edilmeyen hükümdarların gayrımeşruluğuna vurgu yapmak için kullanılan bir motifti. Hem pagan hem Hristiyan yazarlar muhalif oldukları hükümdarların itibarsızlaştırmak için içkiye düşkünlüklerine ve bu düşkünlük yüzünden yaptıkları ölçüsüzlüklere vurgu yapar veya onlara böyle davranışlar atfederlerdi. Hristiyan tarihçiler I. Konstantinos'un rakiplerine bu yakıştırmayı yaparken pagan tarihçiler ise bizzat I. Konstantinos'un bu zaaftan muzdarip olduğunu iddia ediyorlardı. Seneca muhalifi olduğu Claudius'u, Cicero ise Marcus Antonius'u itibarsızlaştırmaya çalışırken bu motife başvurmuşlardı. Ayyaşlığın bir idareciyi gayrimeşru kılabileceği düşüncesi kökleri Cicero'nun çalışmalarına kadar dayanan, bedensel arzulara ve hazlara köle olmamanın insanı hayvandan, hükümdarı da tebadan ayıran temel bir nitelik olduğu görüşünden kaynaklanıyordu. Dolayısıyla bir hükümdarın öz kontrolden yoksun olması en temel imparatorluk erdemlerinden birinden de yoksun olduğu anlamına geliyordu. Bu anlayışa göre içkiye, yemeye, cinselliğe aşırı düşkünlük, sabırsızlık, kontrolsüz öfke ve öngörülemeyen davranışlar medeni bir insanla bir barbarı, devlet sorumluluğunu üstlenmeye layık bir hükümdarla bir haydutu birbirinden ayıran davranışlardı[460].

Eser ayrıca, *Theophanes Continuatus*'un III. Mikhail bahsinde detaylı olarak söz edilen imparatorun beraber alem yaptığı arkadaşlarına ruhban sınıfı payeleri ve törensel dini kıyafetler dağıtması, bu kimselerin dini ritüelleri tiye alan sahte ritüeller düzenleyip kentte sahte dini geçit törenleri düzenlemeleri, din adamları ile karşılaştıkları zaman onları halkın göz önünde aşağılamaları ve bir arkadaşlarını patrik kılığına sokup imparatoriçeyi kandırarak küçük düşürmeleri gibi III. Mikhail'in kutsal değerlere yapmış olduğu iddia edilen saygısızlıklara da yeniden değinmektedir[461]. Esere göre tüm bu zaafları ile III. Mikhail "kendisine doğrulan kılıçları kendisi bilemiş", katillerinin elini güçlendirmiş ve adeta onları

[460] Mark Humphries, "The Lexicon of Abuse: Drunkenness and Political Illegitimacy in the Late Roman World", *Humour, History and Politics in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, ed. G. Halsall, Cambridge University Press, 2002, ss. 75-79, 81, 85, 88.
[461] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 81-91.

kendisini ortadan kaldırmaya teşvik etmiştir[462]. Bu yüzden halk ve ordu kutsal değerlere saygısızlığından dolayı Tanrı'nın, kötü ve düşkün bir hükümdar olmasından dolayı ise halkın nefretini kazanmış olan III. Mikhail'in yerine I. Basileios gibi alt tabakalardan geldiği için yoksulların neler çektiğini bilen bilge bir şahsın iktidarı eline almasını arzular hale gelmişlerdir. *Vita Basilii*'ye göre tüm bu yaşananlar I. Basileios'un tanrının takdiri ile tahta çıkışının artık kaçınılmaz hale geldiğinin gösteren deliller niteliğindedir. Eser bu noktada I. Basileios'un tahta çıkışının ilahi bir takdir olduğu mesajını kuvvetlendirmek için *Genesios* veya *Theophanes Continuatus*'da yer almayan bir diğer kehanete başvurur. Aktarılan bu kehanete göre, üç yüz elli yıl önce kahinlik yeteneği ile ünlü Arşak soyundan gelen İsaak adlı bir keşiş ilerleyen asırlarda kendisi gibi Arşak soyundan gelen birisinin Roma tahtına çıkacağının kendisine bildirildiğini haber vermiştir. Bu kehanetten haberdar olan imparatorluk halkı, idarecileri ve ordusu I. Basileios'u tahta çıkarma fikrinin ilahi olarak da onaylanmış olduğu fikrinden memnuniyet duymuşlardır[463].

Vita Basilii, III. Mikhail'in öldürülmesi ile sonuçlanacak olaylar dizisi hususunda *Theophanes Continuatus*'ın III. Mikhail bahsini yakından takip eder. I. Basileios tüm zaaflarına rağmen III. Mikhail'e sadakatle yardım etmeye ve onu aşırılıklarından vazgeçirmeye çalışır. III. Mikhail öfke ile bir av partisinde I. Basileios'u ortadan kaldırmayı dener, ardından da Basilikinos adlı bir şahsı daha ortak imparator ilan ederek I. Basileios'u etkisizleştirmeye çalışır. I. Basileios'un tüm nasihatlerine rağmen aşırılıklarını sürdüren imparator içki alemlerine devam eder ve sarhoş olduğunda sebepsiz yere masum insanların uzuvlarını kestirmeyi veya canlarını almayı sürdürür. Manevi babalığını üstlendiği at arabası yarışçılarına ve içki alemlerinde kendisine eşlik eden sofra arkadaşlarına kilolarca altın dağıtarak imparatorluk hazinesini kurutan III. Mikhail'in kısa süre sonra kiliselerin ve vakıfların mülklerine el uzatacağından ve kendi canlarına kast ederek mallarını müsadere edeceğinden korkan devlet ileri gelenleri ve senatörler bu sebeple çok geç olmadan imparatoru ortadan kaldırmaya karar verirler. Bu karar doğrultusunda III. Mikhail bir gece

[462] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* s. 81.
[463] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 79-81.

Mamas Sarayı'nda sızmış halde yatarken ne olduğunu anlayamadan kendi muhafızları tarafından öldürülür. İmparatorun katli bahsini kapatırken eserin yazarı imparatorun katlinden duyulan memnuniyeti yansıtır nitelikte nefret dolu ifadeler kullanır. İnsanlar nasıl kendilerine verebilecekleri zararı bildikleri için yılan ve akrepleri görür görmez öldürürlerse III. Mikhail'i öldürenler de kendileri zarar görmeden ilk darbeyi indirmeyi tercih etmişler, böylece kendisine ve devlete zarar veren utanç verici bir yaşam süren imparatoru yaşamış olduğu hayata yaraşır bir akıbete uğratmışlardır[464].

Genesios'da yer alan I. Basileos'un III. Mikhail'in yerini almasıyla halkın yeniden rahat bir nefes aldığı ve yeni imparatorun büyük bir özveri ve çalışkanlıkla devlet işlerini yeniden yolunua koyduğu yönündeki anlatı *Vita Basilii* tarafından da takip edilmektedir. Ancak *Vita Basilii* bu temayı *Genesios*'a kıyasla pek çok yeni detaya yer vererek, daha zengin bir biçimde işlemektedir. III. Mikhail'in ölümünden sonra I. Basileios senato, ordu ve Konstantinopolis halkı tarafından imparator olarak selamlanır. İmparator olur olmaz hazineyi denetleyen I. Basileios yalnızca elde yalnızca üç kentenaria altın kaldığını görür. İmparator hazine kayıtlarını inceler ve III. Mikhail'in kimlere haksız yere para akıttığını tespit eder. Bu şahıslara aldıkları paranın yarısını devlete iade etmelerini emreden imparator ve böylece hazine için üç yüz kentenaria altın toplamayı başarır[465].

Eserin yazarına göre I. Basileios'un tahta çıktığı gün başkente tanrı artık Romalıların yüzünün güleceğini müjdeliyormuşçasına sevindirici haberler gelmeye başlar. Seferdeki ordu zafer elde etmiş ve pek çok Hristiyan esir hürriyetine kavuşmuştur. Yeni imparator hem tahta çıkışı hem de alınan müjdeli haberler için minnetlerini sunmak üzere törenle Ayasofya'nın yolunu tutar ve burada hem kendisi, hem eşi Eudokia hem de oğlu VI. Leon halka para ve armağanlar dağıtırlar. İmparator dağıtılan bu bahşiş ve armağanlar için darboğazdan geçen devlet hazinesine yük bindirmez ve tüm giderleri kendi şahsi servetinden

[464] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 91-109.
[465] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 111-113.

karşılar[466]. İmparatorun saltanatının ilk günleri ile ilgili aktarılan bu olaylar I. Basileios ile III. Mikhail'in arsındaki zıtlığa vurgu yapmak için kurgulanmış gibi görünmektedirler. Devlet kaynaklarını çarçur eden müsrif Mikhail'in yerini kamu çıkarlarını gözetip giderlerini kendi cebinden karşılayan cömert Basileios almış, iflas eşiğindeki hazine toparlanmaya, yolsuzluğun açmış olduğu yaralar sarılmaya ve tanrı yeniden Romalıların yüzüne gülmeye başlamıştır.

Eser, I. Basileios devrinde imparatorluk hazinesinin nasıl çabucak toprlanabildiğini izah edebilmek için bir başka açıklama daha sunar ve imparatorun tahta çıkmasından sonra yer altında gömülü halde pek çok hazine bulunduğunu iddia eder. Bu hazinelerin keşfedilmesini ise I. Basileios'un yoksul halka karşı takındığı hayırsever ve adil tutumdan memnuniyet duyan tanrının yardımı ile açıklar. Ayrıca III. Mikhail'in şahsi hazinesinde, kendi zevkleri uğruna harcamak amacıyla saray harikalarını eriterek elde ettiği ancak harcamaya fırsat bulamadığı büyük miktarda altın keşfedildiği ileri sürülür. *Vita Basilii* III. Mikhail'in erittiği altından yapılmış saray harikaları arasında bir çınar ağacı, iki aslan, iki ejdeha ve bir org bulunduğunu iddia eder. Ayrıca imparatorluk sofrasında kullanılan altın yemek takımlarının ve imparatorluk kostümlerinde bulunan altın aksesuraların ve süslemelerin de III. Mikhail tarafından aynı amaçla eritildiği bilgisini verir[467].

Vita Basilii'nin anlatısına göre I. Basileios imparatorluğun sorunlarını çözmek üzere gece gündüz çalışır. Önemli devlet görevlerine kendisine iltifatta bulunan veya armağanlar sunan insanları değil, adı rüşvet ve yolsuzluğa karışmamış liyakatli kimseleri getirmeye büyük özen gösteririr. Eser adaleti yeniden sağlamayı kendisine görev edinen imparatorun bu konudaki ilk icraatı olarak nüfuzlu kimselerin yoksul kimselerin mülklerine el koymasının önüne geçildiğinden bahseder[468]. Burada anılan ilk icraatı Makedonya Hanedanın tüm saltanatı

[466] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 113-115; McCormick, *Eternal Victory*, ss. 152-153.
[467] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, s. 115.
[468] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 117-119.

boyunca en ön önemli toplumsal ve iktisadi mesele olmayı sürdüren ve daha önce bahsedildiği gibi pek çok imparatorun toprak yasalarıyla önünü kesmeye çalıştığı küçük toprak sahiplerinin mülklerine nüfuzlu kimseler tarafından el koyularak thema sisteminin yozlaştırılması sürecine karşı yapılmış bir hamle olarak değerlendirilmek yerinde olacaktır. VIII. Konstantinos döneminde hala güncel olan bir soruna karşı yürütülen mücadelenin başlangıcı bu şekilde hanedanın kurucusuna maledilmekte ve böylece hanedanın kurucusuna yeni bir paye verildiği gibi mevcut imparatorun mücadelesi de tarihi bir arka plan ile desteklenmektedir.

Adaletsizlikleri ortadan kaldırmak için yeni yargıçlar görevlendiren ve onlara yüksek maaşlar bağlayan I. Basileios, Chalke Kapısı'nı da yargıçların burada hizmet verebilmesi için kendi imkanlarıyla yeniletir. Yoksul davacıların parasızlık sebebiyle davalarını çekip başkentten geri dönmemeleri için onlara da harçlık dağıtılmasını emreden imparator askeri bir seferle veya elçi kabulüyle meşgul değilse duruşmalara katılıp davaları bizzat dinler. Cahil köylülerin kandırılmasının önüne geçebilmek için adli yazışmalarda kesirlerin köylülerin anlayabileceği basit harflerle ifade edilmesini zorunlu kılar ve şikayetçilerin kağıt, yazı malzemesi ve katiplik ücretleri gibi masraflarını kendisi üstlenir. Bir şikayetçi mevcut değilse adamlarını kentin dört bir yanına salıp şikayetçileri bulup getirmelerini isteyen imparator hiçbir şikayetçi bulunmadığı durumlarda adil ve tebasını menün eden bir hükümdar olmayı kendisine nasip ettiği için tanrıya şükredip mutluluk göz yaşları döker[469].

Hatırlanacağı üzere, *Logothete Kroniği*'nde III. Mikhail'in katli sebebiyle Photios'un I. Basileios'u komünyona kabul etmediği ve bu sebeple görevden alındığı iddiası yer almaktadır. *Theophanes Continuatus* III. Mikhail bahsinde Photios'un görevden alınmasını Sezar Bardas tarafından zulme ve adaletsizliğe uğrayan eski Patrik İgnatios'un görevine iade edilmesi ile açıklarken, *Vita Basilii* bu konuyu çok kısaca ele alıp şahıs isimlerine bile yer

[469] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 121-125.

vermeden geçiştirmektedir. Eserde yalnızca eski patriğin haksız ve usulsüz olarak görevden alınması sebebiyle kilise içinde doğan huzursuzluğun giderilmesi için eski patriğin ömrünün sonuna dek bu makamda bulunmak üzere mevcut patriğin yerine atandığı bilgisine yer verilir[470]. İgnatios'un ölümü ile beraber Photios hem patriklik makamına yeniden getirilir hem de imparatorun çocuklarının eğitimi kendisinin sorumluluğuna bırakılır[471].

Genesios, I. Basileios'un en öndemli icraatları arasında yer alan ve etkisi asırlar boyu sürecek bir eser ortaya çıkması ile neticelenen kanun derleme çalışmasına değinmeyi tamamen ihmal etmiş gibi görünmektedir. I. Basileios'un başlattığı ve VI. Leon döneminde tamamlanabilen bu derleme çalışması ile I. Justinianos'un *Corpus Iuriis Civilis* adlı büyük derlemesi yeniden gözden geçirilmiş ve altmış ciltten oluşan *Basilika* adlı eser ortaya çıkarrılmıştır. *Vita Basilii,* imparatorun bu kapsamlı çalışmasına değinmekte ve I. Basileios'un hukuk alanındaki büyük karmaşayı ortadan kaldırmak için mevcut kanunlar içerisinden artık geçerliliği kalmayanları ayıklattığı ve geçerli kalmaya devam eden kanunları da daha anlaşılır kılabilmek amacıyla özetlerini hazırlattığı bilgisini vermektedir[472]. Paul Collinet tarafından "Justinianos sonrası Yunan-Roma hukukunun en şanlı ve kapsamlı anıtı" olarak nitelendirilen, Dieter Simon tarafından ise Bizans hukukunun teorik serüveninin son halkası olarak tanımlanan *Basilika* ve onun özetlerinden müteşekkil *Prochiron* ve *Epanagoge* gerçekten de asırlar süren ve imparatorluk sınırlarının ötesine uzanan etkilere sahip olmuşlardı. Hem yürürlükte bir kanun hem de en önemli hukuk yorum kitabı haline gelen *Basilika* Rus kanunları üzerinde 1649 yılına kadar etki sahibi olmuş, Sıplara ait Dusan kanunlarına temel olmuş, 1946 yılında yerini modern bir anayasaya bırakana kadar Yunanistan'da anayasa rolünü oynamış ve 1960 yılında yayınlanan medeni kanuna kadar Etiyopya'da yürürlükte kalan *Fetha Nagast* adlı kanun metnine kaynaklık etmişti[473].

---

[470] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 125-127.
[471] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 159-161.
[472] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 127-129.
[473] Collinet, "Byzantine Legislation", ss. 713, 722-723; Georgina Buckler, "Women in Byzantine Law about 1100 A.D.", *Byzantion*, C. 11, S. 2 (1936), s. 392; Scheltema, "Byzantine Law", 66-67, 69; Dieter Simon, "Legislation as Both a World Order and a Legal Order", *Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries,* ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and

Esere göre III. Mikhail döneminde iaşesi ve ödemeleri aksadığı için zayıflayan ordunun toparlanması için ilk olarak devlet işlerini bu şekilde yoluna koyan I. Basileos hemen ardından askeri faaliyetlerine başlar. Yeni birlikler oluşturan ve askerlerin eğitimiyle bizzat ilgilenen imparator *Genesios*'da da bahsi geçtiği gibi ilk olarak Teprike'de mevzilenen ve buradan uzun süredir imparatorluk topraklarına yağma seferleri düzenleyen Chrysocheir'e karşı askeri sefere çıkıp yüklü bir ganimet ve çok sayıda savaş esiri ile birlikte başkente geri döner[474]. İlerleyen yıllarda imparatorluk topraklarına düzenlediği bir yağma akını sırasında hayatını kaybeden Chrysocheir'in akıbeti konusunda da *Genesios* ve *Vita Basilii*'nin anlatları paralellkik gösterir[475].

I. Basileios'un imparatorluğun doğusunda kalan topraklarda gerçekleştirdiği askeri faaliyetler açısından *Genesios* ile *Vita Basilii*'nin anlatıları arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. *Genesios* I. Basileios'un doğudaki faaliyetleri arasında Polandos mevkiinde Tarsus Emiri'ne karşı verilen savaşta kazanılan bir zaferden, Samosata kentinin ele geçirilmesinden ve Melitene ve Germanikeia kentleri üzerine yapılan seferlerden bahseder. *Vita Basilii* ise Teprike Seferi'nde gösterilen başarının ardından Taranta (Darende) ve Lokana gibi düşman kentlerin imparatorluk tarafına geçtiğinden, Loulon, Melou, Katabatala ve Phalakrou kentlerinin ele geçirildiğinden, Rapsakion, Kourtikos, Chachon, Amer, Mourinix ve Abdela, Psilokastellon, Paramokastellon ve Geron kalelerinin zaptedildiğinden, Zapetra, Samosata, Tarsos, Germanikeia, Melitene ve Adata kentleri üzerine ise pek çok esir

Collection, 1994, ss. 16-19, 21-25; George G. Weickhardt, "Early Russian Law and Byzantine Law", *Russian History*, C. 32, S. 1 (2005), ss. 2-3, 5, 4-6, 15-22; Herrin, "The Byzantine 'University'", ss. 25; Bernard Stolte, "The Law of New Rome: Byzantine Law", *The Cambridge Companion to Roman Law*, ed. David Johnston, New York: Cambridge University Press, 2015, ss. 367-368; Viktor Zhivov, "Once Again on Whether Byzantine Law Was Applied to the Administration of the Law in Medieval Rus'", *Word and Image in Russian History*, ed. Maria Di Salvo, Daniel H. Kaiser, Valerie A. Kivelson, Essays in Honor of Gary Marker, Brighton: Academic Studies Press, 2015, ss. 33-34, 37; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 788-789; Bernard Stolte, "Legal Thought", *The Cambridge Intellectual History of Byzantium*, ed. Anthony Kaldellis, Niketas Siniossoglou, Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 166; Stolte, "Byzantine Law", ss. 242-243; Milan Macura, "Byzantine Law as a Nursery Garden for Legal Transplants with Specific Review of Dusan's Code", *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, C. 54 (2020), ss. 521-528.

[474] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 133-139.

[475] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 149-159.

ve bol ganimetle geri dönülen kuşatma ve yağma seferleri düzenlendiğinden söz etmektedir[476].

Vita Basilii, I. Basileios'un birliklerinin büyük bir bozguna uğradığı ve *Genesios*'un hiç değinmediği başarısız Tarsus harekâtından da söz etmektedir. Eser burada yaşanılan başarısızlığı birbirlerine kısçançlık duyan komutanların rekabetleri ve ihmalkarlıkları ile açıklayarak imparatorun yaşanılan bozgundaki payını en aza indirmeye gayret etmektedir[477]. Eserin hedefine ulaşmayan bir diğer harekât olan Adata kuşatması ile ilgili getirdiği açıklama daha da ilgi çekicidir. Kenti büyük bir kuvvet ile kuşatan ve düşmesini an meselesi olarak gören I. Basileios kenti savunanların gösterdiği dirayet karşısında hayrete düşer. Yerel halktan birine kent sakinlerinin neden asla umutsuzluğa kapılmadığını soran imparator kentin azizlerinden birinin Adata'nın I. Basileios tarafından değil, yıllar sonra onun soyundan gelen Konstantinos adlı bir hükümdar tarafından ele geçirileceği yönünde bir kehanette bulunduğu yanıtını alır[478]. Eser bu açıklama ile hem Basileios'un geri çekilmesini gerekçelendirmekte hem de VII. Konstantinos'un Adata kenti karşısında elde edecek olduğu zaferinin ilahi olarak müjdelendiği izlenimini doğurarak tahtta olan imparatora büyük bir itibar kazandırmaktadır. Zira Adata gerçekten de 957 yılında, VII. Konstantinos döneminde ele geçirilecektir.

Daha önce değinildiği üzere *Genesios* I. Basileios'un batıdaki askeri faaliyetleri konusunda genellikle kayıplara değinmekte ve Peleponnesos açıklarında Arap donanması karşısında elde edilen zafer ve Sicilya, Longibardia ve Afrika'da bulunan bazı kentlere yapılan baskınlar dışında imparatorun başka bir başarısısından söz etmemektedir. *Vita Basilii* batıdaki askeri harekatlar ile ilgili anlatısına III. Mikhail'in ilgisizliği sebebiyle batıda yaşanmış olan büyük kayıplara değinerek başlar ve böylece tıpkı hazine, adalet ve ordu alanlarında olduğu gibi imparatorluğun batıdaki nüfuzu konusunda da I. Basileios bir kez daha selefinin vermiş

[476] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 141-147, 163-189.
[477] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 183-189.
[478] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 171-173.

olduğu zararı telafi etmeye çalışan bir kurtarıcı, hatta ikinci bir kurucu olarak konumlandırılır. Esere göre III. Mikhail'in hataları sebebiyle Sicilya'nın çoğu Kuzey Afrikalı Araplar tarafından ele geçirilirken, Pannonia ve Dalmaçya'da yaşamakta olan Hırvatlar ve Sırplar gibi pek çok halk da himayesinde bulundukları Roma İmparatorluğu'na karşı isyan bayrağı açarak bağımsız olmuşlar ve dahası Hristiyan inancına sırt çevirmişlerdir[479]. *Vita Basilii*, Dalmaçya bölgesine Kuzey Afrika'da bulunan Araplar tarafından yapılan saldırıya karşı büyük bir donanma yollanarak saldırganların püskürtülmesini ve bölge halklarının yeniden Roma himayesini ve Hristiyan inancını benimsemesini I. Basileios'un batıdaki ilk büyük başarısı olarak takdim eder. Buna göre, Ağlebîler ve Bari Emirliği tarafından kuşatılan Ragusa kenti sakinleri devlet işlerine ilgisiz olduğunu bilmelerine rağmen son bir çare olarak İmparator III. Mikhail'den yardım isterler. Ancak Ragusa heyeti Konstantinopolis'e varmadan hemen önce III. Mikhail ölür ve yerini I. Basileios'a bırakır. Tahta yeni çıkan imparator elçileri dinler ve derhal yardım olarak Niketas Ooryphas komutasında yüz gemi gönderir. Donanmanın geldiğini haber alan Arapların kuşatmayı kaldırması üzerine bölgede yaşayan İskitler, Hırvatlar, Sırplar ve diğer halklar Roma himayesi altında girme talebiyle heyetler gönderirler. Talebi memnuniyetle kabul eden imparator bölge halkarının gelenekleri doğrultusunda kendi yerel idarecilerini kendi aralarından seçmelerini kabul eder ve bölge halkarını yeniden Hristiyan inancı ile buluşturmak amacıyla heyetlere eşlik ederek bölgeye gitmek üzere Hristiyan din adamları görevlendirir[480].

Ragusa Kuşatması'nı kaldıran Arap kuvvetlerinin İtalya'ya yönelerek Bari kentini ele geçirmeleri üzerine I. Basileios kentin geri alabilmesi için Frank Kralından, papadan, Slavlardan ve Ragusa halkından gönderiği donanmayı ek kuvvetlerle takviye etmelerini ister. Oluşan birlik ile Bari kenti geri alınır ve büyük bir zafer daha kazanılmış olur[481]. Bari

[479] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* s. 189.
[480] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* s. 191-197. Aynı gelişmeye *De Adminstrando Imperio* da değinmektedir. John Wortley burada anlatılan olayın Dalmaçya Theması'nın kuruluş hikayesi olabileceğini düşünmektedir. Bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 143.
[481] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 193-195, 199-201.

kentinin alınmasından bir süre sonra Frank Kralının kontrolü altındaki İtalya kentleri Capua ve Beneventum da kendi rızaları ile imparatorluk himayesine girerler[482].

Vita Basilii, bunlara ek olarak I. Basileios'un batıda kazandığı ve *Genesios* tarafından dile getirilmemiş irili ufaklı pek çok zaferden bahseder. Tarsus ve Girit Emirlerinin Yunanistan kıyıları üzerine gönderdiği pek çok gemi imparatorluk donanması tarafından yok edilir. Kuzey Afrika'da bulunan Araplar tarafından Yunanistan adaları üzerine gönderilen gemiler de benzer bir akıbete uğrar. Donanma ayrıca İtalya'nın Calabria ve Lagobardia bölgelerinde bulunan pek çok kenti Arapların elinden alır. Bizans kara ordusu da yine İtalya'da bulunan Tarantum kentini ele geçirmeyi başarır[483]. Daha sonra kumandan Nikephoros Phokas bu başarılara Amantia, Tropai ve Haiga Severina gibi İtalyan kentlerinin zaptını da ekler[484].
Vita Basilii, Genesios'un da sözünü ettiği bir kayıp olan Siraküza'nın Araplar tarafından ele geçirilişinden söz etmektedir. Eser aynı zamanda *Logothete Kroniği*'nde yer alan, Siraküza kentinin donanma askerleri kilise inşaatı ile meşgul olduğu için düştüğü iddiasına yanıt vermeye çalışıyormuş gibi görünmektedir. *Vita Basilii* de donanma askerlerinin Nea Ekklesia inşaatında çalışmakta oldukları bilgisine yer verir. Esere göre Arapların Mısır ve Suriye'de çok sayıda gemi yaptığını öğrenen I. Basileios buna aynı şekilde karşılık vermeye karar verir. Konstantinoplis'te yeni ve büyük bir donanma inşa edilirken Arapların saldırı ihtimaline karşı çok sayıda donanma personeli de başkentte hazır bulundurulmaktadır. İmparator bu donanma askerlerinin başıboş kalıp askeri disiplinlerini yitirmelerindense bir işle meşgul olmalarının daha doğru olduğuna karar verip onları kilise inşaatında görevlendirir. Dolayısıtla *Logothete Kroniği*'nin askerlerin amaçları dışında kullanılması sonucu oluşan bir askeri zafiyet olarak sunduğu bu durumu *Vita Basilii* askeri bir önlem olarak takdim etmektedir. Hatta eserde Araplar tarafından Konstantinopolis'e gönderilen casusların kentte hazır hale gelmek üzere olan çok sayıda gemi ve kalabalık bir donanma personeli bulunduğunu bildirmesi üzerine Arapların başkente saldırmaya cesaret edemediği iddia edilir

[482] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 203-211.
[483] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 211-231.
[484] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 245-247.

ve denizcilerin kentteki varlığının başkenti olası bir saldırıdan korumuş olduğu izlenimi yaratılır[485]. Konstantinopolis'e saldırma cesaretini yitiren Araplar bunun yerine Siraküza'yı kuşatırlar. *Vita Basilii*, Bizans donanmasının elverişsiz rüzgarlar sebiyle Peleponnesos'un Hierax Limanı'nda mahsur kalıp Siraküza'nın yardımına yetişemediği ve kentin bu yüzden düştüğü bilgisini verirken *Genesios*'un bu hususta aktardıklarını ana hatları ile takip etmektedir[486].

Vita Basilii, I. Basileios'un askeri faaliyetlerini konu aldığı bölümlerde imparatoru ideal bir asker ve ideal bir komutan olarak konumlandıracak bazı ayrıntılara da yer verir. Askerlerin eğitimine büyük önem veren, onlar umutsuzluğa kapıldıldığında en ön saflara atılıp onları yüreklendiren imparator savaş alanındaki mahareti ve cesaretiyle kendi askerleri kadar düşmanların da saygısını ve hayranlığını kazanır. Ordu bir engelle karşılaştığında, örneğin bir nehri aşmak için köprü inşa edilmesi gerektiğinde imparator bu kez çalışkanlığı ile askerlerine örnek olur ve kendisi de işe koyulup üç askerin taşıyamayacağı yükleri tek başına sırtlanır[487]. Eserde bu ayrıntılara yer verilmesi I. Basileios'u yüceltme çabasının bir sonucu olarak değerlendirebileceği gibi, ömrü boyunca savaş alanında bulunmamış ve bu sebeple duyduğu üzüntüyü eserlerinde defalarca dile getirmiş olan VII. Kontsantinos'un büyük babasının askeri becerilerine duyduğu hayranlığın bir yansıması olarak da ele alınabilir.

Eserin imparatorla ilgili övgüleri bununla kalmaz. İmparator daha iyi bir hükümdar ve daha iyi bir Hristiyan olmak amacıyla her fırsat bulduğunda kendisinden önceki imparatorların, ünlü komutanların ve azizlerin yaşam öykülerini okuyarak onları örnek almaya çalışır. Hatta keşişler ile görüşme ihtiyacı duyduğunda onları kendi ayağına çağırma saygısızlığında bulunmaz ve imparatorluk ihtişamını geride bırakarak sıradan bir insan gibi gösterişsiz bir biçimde onları ziyaret eder[488]. Yüksek bir eğitim seviyesine sahip olmadığı bilinen I.

[485] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 235-239; Papamastorakis, "Tampering with History" s. 199.
[486] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 239-243.
[487] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, s. 145.
[488] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 247-249.

Basileios'un bu pasajda iddia edildiği gibi kendini yetiştirme amacıyla tarihi biyografileri okumak gibi bir alışkanlığı olduğuna inanılacak olursa, VII. Konstantinos'un büyük babasının icraatlarını anlatmak amacıyla o dönemde revaçta olmayan biyografi türünü bizzat büyük babasından örnek alarak benimsediği iddia edilebilir. Elbette VII. Konstantinos'un büyük babasının eğitim eksikliğini giderdiği izlenimi yaratmak veya kendi biçimsel seçimini büyük babasına dayandırarak meşrulaştırmak gibi amaçlarla bu pasajı esere eklettiğini varsaymak da aynı derecede akla yatkın görünmektedir. Inmaculada Pérez Martín gibi bazı modern araştırmacılar ise bu ilgi çekici pasajda VII. Konstantinos'un kendi ilgilerini büyükbabasına atfettiğini düşünmektedirler[489].

I. Basileios'un kişiliğine övgüler sunmaya ayrılan pasajların sonunda *Vita Basilii* tüm bu anlatılanların ana fikrini okuyucuya bir kez daha hatırlatan toparlayıcı cümlelere yer verir. Buna göre, dört büyük erdem olan yiğitlik, bilgelik, ölçülülük ve adaleti kendi kişiliğinde toplamış olan I. Basileios'un hükümdarlığında Romalılar için bir önceki hanedan devrinde kötüye giden herşey iyiye gitmeye başlamıştır. Devlet işleri yeniden düzene girmiş, tüm tebaa esenliğe kavuşmuştur. Dindarlığı ve adaleti ile I. Basileios yoksulun varsıla saygısızlık etmediği, varsılın ise yoksula şefkat ile sahip çıktığı bir düzen kurmayı başarmıştır[490].

Vita Basilii, I. Basileios'a azizlere atfedilen güçleri anımsatan bazı doğaüstü yetenekler de yakıştırmaktadır. Esere göre, imparator karar vermekte zorlandığı ve kendisinde endişe yaratan bir durumla karşılaştığında ne yapması gerektiği rüyalarında kendisine gösterilmektedir. Yine de eser I. Basileios'a bu kehanet gücünü atfederken çok dikkatli ve ölçülü bir dil kullanmaktadır. Siyasi propagandasının büyük bir bölümünü dünyevi

[489] Martín, "The Reception of Xenophon", s. 822.

[490] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 249-251. Paul J. Alexander, *Vita Basilii*'nin kurugusunda göze çarpan aziz hayatı türünü andıran öğelere dikkat çekmektedir. Tahta çıkış sürecinden hükümdarlığının sonuna dek Basileios'un serüveninin pek çok noktasında yaşananların tanrının takdiri olduğuna işaret eden alametler görünmesi I. Konstantinos'un yaşam öyküsünü andırır. Basileios'a atfedilen ölçülülük, yiğitlik, adalet ve bilgelik gibi erdemler ise sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllarda kaleme alınan aziz hayatlarında sıkça rastlanılan dört ana erdemdir. Bkz. Alexander, "Secular Biography", s. 200.

hükümdarın dini yaşamın işleyişine müdehalesi ile başlayan İkona Kırıcılık döneminde yapılan yanlışları düzeltmek üzerine kuran Makedonya Hanedanının bir üyesi olarak VII. Konstantinos büyükbabasını kesinlikle bir aziz veya bir dini lider olarak resmetmekten kaçınır. Eserde dindarlığı ile tanrının takdirini kazandığı ve azizlere, keşişlere ve ruhban sınıfı üyelerine hürmetle yaklaştığı için imparatora sınırlı bir hikmet bahşedildiğinin altı özenle çizilmektedir[491].

Eserde I. Basileios'un vefakarlığı ise talihini arayan bir genç iken kendisine yardımcı olan Aziz Diomedes Manastırı başkeşişine ve Peleponnesoslu zengin dul Danielis'e sunduğu minnettarlık ile örneklendirilmektedir. Manastıra çok sayıda kitap, değerli armağanlar ve ihtişamlı tören kıyafetleri bağışlayan imparator, manastırı yeni ve göz alıcı binalar inşa ettirerek eskisinden daha görkemli hale getirir ve geniş mülkler bağışlayarak bu kurumun ilerideki refahını garanti altına alır. Danielis'in oğlunu manevi kardeşi kabul eden imparator ona protospatharios unvanı verir ve arzu ettiği her an huzuruna çıkabilme ayrıcalığı tanır. Atla yolculuk edemeyecek kadar yaşlanan Danielis de kendisine eşlik eden üç yüz genç kölenin eşliğinde, on kişi tarafından taşınan tahtırevanı ile seyahat ederek imparatoru ziyaret eder. Yabancı bir ülkenin hükümdarına yaraşır biçimde Magnaura Sarayı'nda ağırlanarak onurlandırılan Danielis'in şerefine büyük bir ziyafet verilir. Danielis de imparatora yabancı hükümdarların armağanlarını gölgede bırakacak hediyeler sunar. Bu hediyeler arasında yüzü hadım olmak üzere beş yüz köle, yüz örgü bilen kadın, yüzlerce parça işlemeli kumaş ve ipek ve bunların yanısıra çok sayıda altın ve gümüş eşya bulunmaktadır. Ziyareti esnasında I.

[491] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, s. 251. Paul J. Alexander, *Vita Basilii*'yi mucizelerden arındırılmış yarı seküler bir aziz hayatı olarak değerlendirmektedir. Eserde yer alan ve mucize olarak nitelenebilecek kehanet gibi doğaüstü öğeler Basileios tarafından sergilenmemekte, ancak onun etrafından ortaya çıkmaktadır. Bu pasajda bahsi geçen rüya gücü bunun tek istisnasıdır. Alexander, "Secular Biography", s. 208. Henry Maguire, Bizans methiye yazılarında imparatoru övmek için kullanılan iki yöntemden söz eder. Bunlardan biri daha çok Antik Çağın klasik öğelerine baş vurarak hükümdarı bir erdem timsali olarak betimlemek, diğeri ise imparator ile melekler veya peygamberler arasında özdeşlikler kurmak amacıyla ise imparatora bir takım doğaüstü özellikler atfetmektir. I. Basileios'un kişiliğine dair anlatılanların ana fikrini okuyucuya bir kez daha hatırlatan yukarıdaki iki pasajda Maguire'ın dikkat çektiği yöntemlerin büyük bir sadakatle takip ettiği görülmektedir. Bkz. Maguire, "Style and Ideology in Byzantine Imperial Art", s. 217.

Basileios'un kendisine "imparatorun annnesi" unvanını vermesi üzerine Danielis'de imparatora Peleponnesos'ta bulunan mülklerinin büyük bir bölümünü bağışlar[492].

Danielis ile I. Basileios'un münasebetleri imparatorun ölümüne dek devam eder. Nea Ekklesia için kilisenin tabanında kullanılmak üzere büyük ve değerli yün halılar gönderen Danielis, her yıl başkenti ziyaret ettiğinde getirdiği hediyelere denk kıymette ve güzellikte hediyeler yollamaya devam eder. Danielis ilerleyen yıllarda İmparator VI. Leon'u da benzer bir ihtişamla ziyaret ederek hediyeler sunar ve oğlu hayatını kaybettiği için imparatoru mülklerinin varisi ilan eder. Kadının ölümünden sonra vasiyeti uyarınca büyük serveti ve mülkleri imparatorun tasarrufuna geçer. Mülkler öyle geniş ve üzerinde yaşayan köle sayısı öyle fazladır ki VI. Leon bunlar arasından üç bin kişiyi azad ederek Longobardia Theması'na yerleşimci olarak gönderir[493].

Genesios'un bazı hayır kurumlarının inşa ettirildiğini ve harabe haline gelimiş bazı kiliselerin tadilattan geçirildiğini belirterek çok kısa bir şekilde değindiği I. Basileios'un inşa programı *Vita Basilii*'nin en geniş yer ayırdığı konulardan biridir. İmparatorun sıfırdan inşa ettirdiği veya tadilattan geçirdiği pek çok eseri tek tek ele alan eser tüm bu binların ayrıntılı birer tasvirine de yer verir. Basileios Ayasofya Kilisesi'nin hasarlı ve çökme tehlikesi arz eden batı kemerini tadilattan geçirmiş ve burasını çocuk İsa'yı kollarının arasında tutan ve iki yanında havariler Petrus ve Pavlos ile birlikte resmedilen bir Meryem Ana tasviri ile süsletmiştir. Basileios ayrıca Ayasofya'nın hasarlı diğer duvarlarının tadilat masrafını da üstlenmiş ve bağışta bulunarak kilisenin gelirlerinde iyileştirmeye gitmiştir. Kilisedeki kandillerin yağ ihtiyacının karşılanması için ve kilise personeline daha yüksek maaşlar ödenebilmesi için ise Mantea olarak bilinen büyük bir mülkü kiliseye bağışlamıştır[494].

---

[492] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 251-259.
[493] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 259-265.
[494] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 192-194; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 265-267. *Logothete Kroniği* de I. Basileios'un eserlerinden yalnızca Nea Ekllesia'nın adını anmakta ve anarken de bunu askeri bir başarısızlığı gerekçelendirmek amacıyla kullanmaktadır. Bkz. Papamastorakis, "Tampering with History", s. 199.

Basileios, Havariyun Kilisesi'ni payandalar ekleyip hasarlı kesimlerini tadilattan geçirterek güçlendirmiş, Pege'de bulunan harap durumdaki Meryem Ana Kilisesi'ni yeniletmiş, Sigma Kilisesi'ni, Konstantinopolis'in Aurelianae bölgesinde bulunan Aziz Stefanos Kilisesi'ni ve Strobilos'ta bulunan Vaftizci Yahya Kilisesi'ni temellerinden yeniden inşa ettirmiş, Makedonya'da bulunan ve yine Vaftizci Yahya'nın adına yapılmış bir diğer kiliseyi ise büyük ölçüde yeniletmiştir. Havariler Philip ve Luka adına inşa edilmiş kiliseler tadilattan geçirilmiş, harap durumda bulunan büyük Aziz Mokios Kilisesi tamamen yenilenmiş, Aziz Mokios Kilisesi'nin batısında bulunan ve ilk havarilerden Andreas'a adanan kilise ise eski ihtişamına kavuşturulmuştur. Aziz Romanos Kilisesi temellerinden yeniden inşa edilmiş, Deuteron bölgesinde bulunan Azize Anna ve Aziz Demetrios kiliseleri yenilenmiştir. Rhabdos'taki Meryen Ana Kilisesi'nin hemen bitişindeki Aziz Aemilianos Kilisesi yenilenmiş ve her iki yanından eklenen payandalarla güçlendirilmiştir. Tamamen yerle bir olan Aziz Nazarius Kilisesi yeniden inşa edilmiş ve Domninos sütunlu girişinde bulunan İsa'nın Yeniden Doğuşuna ve Azize Anastasia'ya adanmış kilisenin ahşap çatısı taş kullanılarak yenilenmiş ve bu kiliseye yeni süslemeler eklenmiştir. Aynı şekilde Aziz Platon Kilisesi'nin hasarlı çatısı ve duvarları yenilenmiştir. Hemen hemen yerle bir olmuş durudaki Aziz Hesperos ve Zoe Kilisesi eski planına uygun biçimde yeniden inşa edilmiştir. Heptaskalon'da bulunan Aziz Akakios Kilisesi yenilenmiş ve güçlendirilirmiştir. Petrion'da bulunan Peygamber İlyas Kilisesi tadilattan geçirilmiş ve çevresindeki konut inşası durdurulmuştur[495].

I. Basileios'un tüm bu inşa faaliyetlerinden söz ettikten sonra bunları imparatorun küçük başarıları olarak niteleyen *Vita Basilii* ardından imparatorun en önemli eseri olarak kabul edilen Nea Ekklesia'nın detaylı bir betimlemesini sunar. İmparatorluk sarayı içinde inşa edilen bu kilise metinde şu ifadelerle tarif edilmektedir: "bu kutsal ve güzel kilisede sanat,

[495] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 192-194; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 267-273.

zenginlik, coşkun bir iman ve cömert bir gayret aynı yerde toplanmıştır ve dört bir yandan kulaklarınızla duysanız da gözlerinizle görmeden inanamayacağınız en güzel malzemeler bir araya getirilmiştir. İnci ve altınlarla, parıltılı gümüşlerle, renkli mermerlerle, mozaik işlemelerle ve ipekli kumaşlarla süslenen bir gelin gibi bezenen bu kilise ebedi damadı İsa'ya sunulmuştur. Beş kubbeli çatısı altın parıltıları ve güzel resimleriyle yıldızlar gibi ışıl ışılken dışı altını andıran pirinçle süslüdür. Her iki tarafındaki duvarları renkli ve pahalı mermerlerle bezeliyken mabet bölümü altın, gümüş, değerli taşlar ve incilerle süslenmiştir. Mabet bölümünü neften ayıran bariyer, sütunları ve üstündeki pervazı, içindeki ve önündeki oturakları, kutsal masalarıyla birlikte gümüş, altın, değerli taşlar ve pahalı incilerle kaplıdır"[496].

Kilisenin sunağına giden merdivenler ve sunağın kendisi yaldızlı gümüşle kaplanmış ve değerli taşlar ve incilerle bezenmiştir. Kilisenin zemini mermer panellerle ve mozaik şeritleri ile süslenmiş olup üzerine pamuk, ipek ve Sidonia kumaşından imal edilmiş pek çok değerli halı serilmiştir. İmparator başta burada ilahi okumakla sorumlu olan görevliler olmak üzere kilisede hizmet veren herkesin refahını gözeterek yeni kilisesine büyük gelirler tahsis eder[497].

Metnin tanıklığına göre kilisenin atrium bölümünde iki çeşme bulunur. Bunlardan biri Mısır taşından yapılmadır ve etrafını saran kabartma yılan figürleriyle süslü havuzuna delikli bir çam kozalağından sular dökülmektedir. Diğer çeşmenin ise mermer kaidesi üzerinde ağızlarından su fışkıran bronzdan yapılma horoz, keçi ve koç figürleri bulunmaktadır. Bu çeşmenin altından ise şarap akmaktaydı ve gelip geçenlerin içebilmesi için hazırda bekleyen kadehleri mevcuttu. Kilisenin kuzey kapısına yakın bulunan kemerli sütunlu girişin tavanında Hristiyan bayramlarını ve şehitlerin mücadelesini anlatan resimler bulunmaktadır. Denize bakan güney kapısında yine bir sütunlu giriş bulunmaktadır ve burası I. Basileios tarafından burada bulunan evler yıktırılarak açılan alan üzerine yaptırılan, imparatorun ve

[496] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, s. 194; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 273-275.
[497] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 275-277.

önde gelen ailelerden gençlerin polo oynadığı avluya kadar uzanmaktadır. Bu avlunun denize bakan kısmında ise Nea Ekklesia Kilisesi'ne ait hazinelerin ve kutsal emanetlerin tutulduğu odalar inşa edilmişti[498].

Eser Nea Ekklesia ile alakalı bu detaylı anlatısından sonra Basileios'un saray içinde inşa ettirdiği "güzelliklerini herkes gözüyle göremediği için yazıyla tarif edilmesi gereken" kiliselerin betimlemesini sunar. Sarayın doğu bölümünde İlyas Peygamber onuruna inşa edilen kilisenin tüm tavanı parlak altın mozaiklerle kaplıyken bu kilisenin bitişiğinde Hristiyan şehidi Klementos'a adanan ve içinde bu şehidin başı da dahil olmak üzere iyileştirici mucizeleri olduğuna inanılan pek çok röliğin bulunduğu bir şapel inşa edilmiştir. Bu kiliselerin yakınında duvarları altın, gümüş, inci ve değerli taşlarla süslü, Tanrı'ya adanmış başka bir ibadethane daha inşa edilmiştir ve *Vita Basilii*'de bu bina için "tüm Hindistan'ın servetine denk bir harcama yapıldığını" iddia edilmektedir." Tüm bunlar Basileios'un sarayın doğu bölümüne eklediği dini yapılardır. İmparator sarayın diğer kısımlarında havari Pavlos ve Meryem Ana adına birer şapel ve havari Petrus adına bir kilise inşa ettirmiştir [499].

[498] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 194-195; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 277-281. Fener Meryem Ana Kilisesi'nin ardından Konstantinopolis'e getirilen kutsal emanetlerin muhafaza edildiği ikinci bir merkez rolünü üstlenen Nea Ekklesia'da bulunan kutsal emanetler arasında İlyas Peygambere ait olduğu düşünülen koyun postundan yapılmış pelerini, İbrahim Peygamberin üç melekle beraber yemek yediğine inanılan masa, Süleyman'ın Davut'u kutsal yağla yağlarken kullandığı boynuz ve Musa'nın asası röliklerinin bulunduğu bilinmektedir. Makedonya Hanedanına ait yeni bir kilise olarak inşa edilen Nea Ekklesia içerisinde bulunan kutsal emanetlerin daha çok hanedan üyelerinin çeşitli vesilelerle özdeşlik kurmaya çalıştığı Eski Ahit figürlerine ait olması dikkat çekicidir. Bkz. Klein, "Sacred Relics", ss. 80, 92-93. Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 597; Littlewood, "Saray Bahçeleri", ss. 53-54.

[499] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 195-196; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 283-287. Michael Featherstone, eserin bu bölümününü kaleme alan kimsenin sarayın fiziksel yapısına ve bu yapıda meydana gelen değişikliklere çok hakim görünmesini yazarın sarayı yakından tanıyan ve sarayda çok vakit geçirme imkanına sahip olan bir şahıs olduğuna dair bir işaret olarak değerlendirir. Featherstone yine eserin bu bölümünde saraya ve saray törenlerine ayrılan geniş yerden hareketle eserin sarayda sıkça bulunan yüksek idareci veya kıdemli ruhban sınıfı üyeleri gibi şahısların okuması için üretilmiş olabileceği sonucuna varmaktadır. Featherstone, "Theophanes Continuatus: A History for the Palace", ss. 130-132.

Basileios saray içerisine dini yapıların yanında ayrıca bir dizi imparatorluk konutu inşa ettirmiştir. Bunlardan biri saray arazisinin ortasına sıfırdan inşa edilen Kainourgion isimli binadır. Binanın on altı sütununun sekizi yeşil Teselya taşından sekizi ise onikyumdan yapılmıştır. Sütunların üzeri oyma yöntemi kullanılarak sarmaşık motifleri, sarmal çizgiler ve çeşitli hayvan figürleriyle süslenmiştir. Binanın tüm tavanı ve doğu kubbesi altın mozaik küpleriyle kaplanmıştır. Bu mozaik süsleme içerisinde I. Basileios tahtında otururken resmedilmiştir. Kendisine eşlik eden emrindeki komutanlar ise ele geçirdikleri kentleri hediye olarak imparatora sunarken gösterilmekteydi. Aynı binada *Vita Basilii*'nin yazarı tarafından yapının en güzel bölümü olarak nitelendirilen imparatorun yatak odası da bulunmaktaydı. Yatak odasının taş zemininin ortasına bir tavus kuşu kabartması işlenmişti. Parlak mozaiklerle çevrili kabartmanın çevresinde Karya taşından bir halka bulunuyordu. Bu halkadan da odanın dört köşesine doğru bir akarsu görünümü vererek uzanan yeşil Teselya taşları döşenmişti. Zemin dekorasyonun son bir öğesi olarak Teselya taşları tarafından çevrelenmiş, parlak mozaikten yapılmış "her an canlanıp uçacakmış gibi görünen" dört kartal motifi yer alıyordu. Duvarların üst kısımlarında parlak bir altın kaplama bulunurken bunun altında kalan bölümler çeşitli çiçek biçimleri verilmiş renkli cam plakalarından oluşan başka bir kaplama ile bezenmişti. Duvarlarda ayrıca hanedan ailesinin altın mozaik zemin üzerinde işlenmiş bir tasviri bulunuyordu. İmparator Basileios, eşi ve çocukları hükümdarlık kıyafetleri içerisinde ve taç giymiş biçimde resmedilmişlerdi. *Vita Basilii*'de bu tasvir üzerine yapılan yorum Makedonya Hanedanının kültür politikalarıyla gerçekleştirmeye çalıştığı propaganda faaliyetinin ardında yatan meşruiyet kaygılarına ışık tutar mahiyettedir: "[imparator ve imparatoriçenin] sahip olduğu çocuklar binayı çevreleyen parlak yıldızlar gibi tasvir edilmişlerdi, onlar da taçlar ve imparatorluk cüppeleriyle donanmışlardı. Erkek olanlar ellerinde (takip etmeleri öğretilen) kutsal emirleri içeren kodeksler tutarlarken, kız olanlar da kutsal yasaları taşımaktaydılar; sanatçı bu şekilde soyun sadece erkeklerinin değil kızlarının da kutsal buyruklara aşina kılındıklarını ve ilahi bilgeliği paylaştıklarını, babaları yaşam koşulları sebebiyle başlangıçta eğitimle bizzat içli dışlı olamasa da tüm çocuklarının tahsilden nasiplerini almasını sağladığını göstermeyi arzulamıştı". Yatak odasının tavanı ise parlak altın mozaiklerle süslenmişti ve tam ortasında yeşil camdan yapılmış bir haç figürü bulunuyordu. Bu haç figürünün etrafında imparator, eşi ve çocuklarının ellerini haça doğru

uzatmış bir başka tasviri yer alıyordu. Yatak odasının tavanındaki süsleme imparator ve imparatoriçenin Tanrı'ya, çocukların da ebeveynlerine hitaben şükran sözlerini içeren bir yazıtla tamamlanıyordu. Çocuklara isnat edilen cümlelerde bir kez daha Basileios'un mütevazı geçmişine değiniliyor ve bu geçmişe rağmen tanrının takdiriyle tahta çıktığı vurgulanıyordu: "Ey Tanrım, babamızı Davut'un yoksulluğundan tutup kaldırdığın ve onu Kutsal Ruh ile takdis ettiğin için sana şükranlarımızı sunuyoruz. Onu ve annemizi esirge ve hem onları hem de bizi kutsal krallığına layık gör"[500] .

Vita Basilii, I. Basileios tarafından saray içinde inşa edilen yapılar arasında ayrıca Pentakubuklon adında bir büyük ziyafet salonu, Krisotriklinos Salonu'nun doğusunda ve Nea Ekklesia'nın batısında yer alan, yükseklikleri sebebiyle göğe uzanan bir kartalı andırdıkları için Aetos (kartal) adı verilen iki konut, ismi belirtilmeyen ancak piramit bicinde olduğu aktarılan başka binalar, Monothyros Kapısı yakınlarında bulunan havari Yuhanna'ya adanmış bir şapel ve buradan Fener Meryem Ana Kilisesi'ne kadar uzanan mermer kaplı bir yol ve hazinler ile imparatorluk kostümlerinin saklanması için inşa edilmiş bazı binalar ve bir hamam sayılmaktadır [501].

I. Basileios ayrıca saray kompleksi içerisinde Mangana Köşkü ve Yeni Saray adlı iki konut inşa ettirir. Bu konutlara kendi topraklarından elde edilen tarım ürünlerinden gelir bağlayan imparator böylece devlet hazinesine yük olmadan yıl boyu şahsi imkanlarıyla konuklar ağırlar ve ziyafetler verir. Pegai bölgesinde de konaklar ve konutlar inşa ettiren imparator buraya ayrıca İlyas Peygamberin, "gerçek dinin ruhuna uygun hüküm süren ilk imparator olan" I. Konstantinos'un ve Kırk İki Şehitlerin onuruna onların adlarını taşıyan üç kilise ve

[500] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 195-198; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 289-295; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 597; Gregory, *Bizans Tarihi*, ss. 248-249.
[501] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 195-199; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 289-299; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 597.

Meryem Ana'ya adanmış iki şapel yaptırır. Hiereia Sarayı'na ise yine İlyas Peygamber onuruna bir şapel inşa edilir[502].

Vita Basilii'ye göre İmparator Herakleios devrinde Matematikçi Stephanos adlı bir alim imparatorun yıldız falına bakmış ve onun su kenarında öleceği kehanetinde bulunmuştur. Herakleios bunun üzerine saraydaki tüm sarnıçları boşalttırmış ve içlerini toprakla doldurarak sarnıçları sebze ve çiçek bahçelerine çevirmiştir. Sarayda fazlasıyla bahçe bulunduğunu ama yeterli suyun mevcut olmadığını gören I. Basileios sarnıçların içini temizlettir ve bu yapılar inşa amaçlarına uygun biçimde yeniden su deposu olarak hizmet vermeye başlarlar[503].

Eser imparatorun saray haricinde Konstantinopolis kenti ve çevresinde gerçekleştirdiği inşa ve tadilat faaliyetlerinden de bahsetmektedir. Bunlardan biri imparatorun esnaf ve zanaatkarların ibadetlerinden geri kalmamalarını sağlamak ve kötü hava şartlarında onlara sığınabilekleri bir yer sunmak amacıyla Phoros adlı pazar yerinde inşa ettirdiği Meryem Ana Kilisesi'dir. Chalkoprateia bölgesinde bulunan Meryem Ana Kilisesi de imparator tarafından tadilattan geçirilmiş, daha aydınlık olması amacıyla yeni kemerler eklenerek tavanı yükseltilmiştir. Ta Tzerou bölgesinde bulunan Başmelek Mikhail Kilisesi de benzer biçimde tadilattan geçirilmiş ve yoksullara yardım amacıyla kullanılmak üzere bu kiliseye yeni büyük gelirler bağışlanmıştır. Eser son olarak imparatorun Pulcherianai bölgesinde bulunan metruk haldeki Laurentios Kilisesi'ne eski ihtişamını kazandırdığından bahseder ve bu eserler dışında aralarında imarethaneler, misafirhaneler, hastaneler, bakımevleri ve manastırlar

[502] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 299.301; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 295-299. Amorion kentinin 838 yılında Abbasiler tarafından ele geçirilmesi esnasında esir düşen ve yedi yıllık tutsaklığın ardından din değiştirmeyi reddettikleri için idam edilen Anatolikon theması subayları daha sonra Kırk İki Şehitler adı altında aziz ilan edilmişlerdir. Bkz. Alexander Kazhdan (ed.), "Forty-Two Martyrs of Amorion", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 800-801; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, ss. 118-119.

[503] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 301-303; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 295-299; Magdalino, "Occult Sciences", s. 126.

bulunan yüz hayır kurumunun daha I. Basileios tarafından inşa edildiğini veya tadilattan geçirildiğini iddia eder[504].

Eser imparatorun Konstantinopolis dışında ise Hebdomon'da bulunan Havari Ioannes Kilisesi'ni tadilattan geçirdiğinden, enkaz halindeki Vaftizci Yahya Kilisesi'ni yeniden inşa ettirdiğinden, yıkılmaya yüz tuttuğu için insanların ziyaret etmeye çekindiği Rhegion bölgesinde yer alan, havarilere adanmış kiliseyi yıktırıp yeniden yaptırdığından, I. Justinianos tarafından Barbysos Nehri (günümüzde Kağıthane Deresi) üzerine inşa edilmiş köprü üzerinde bulunan yerle bir olmuş Kallinikos Kilisesi'ni yeniden inşa ettirdiğinden, Boğaz'ın Karadeniz'e açılan bölümünde Aziz Phokas onuruna bir diğer kilise inşa ettirdiğinden ve buraya getirttiği keşişlerin hizmetine sunduğu binalar ve araziler ile yeni bir manastır kurduğundan ve Sosthenion bölgesinde bulunan yıkılmaya yüz tutmuş Başmelek Mikhail Kilisesi'ni eski ihtişamına kavuşturduğundan bahsetmektedir[505].

I. Basileios'un inşa ettirdiği ve tadilattan geçirdiği mimari eserlere ve kurduğu hayır kurumlarına ayırdığı uzun sayfaların ardından eser imparatorun Hristiyanlığı yaymak için gösterdiği çabalara değinir. *Logothete Kroniği* gibi muhalif bir kaynağın bile olumlu ifadelerle andığı ancak *Genesios*'un sözünü dahi etmediği bu faaliyetler arasında *Vita Basilii* ilk olarak Yahudilerin Hristiyanlanlaştırılması gayretlerinden bahseder. Anlatıya göre. İki dinin mukayese edildiği münazaralar düzenleten imparator tebası içinde bulunan Yahudileri Hristiyanlığın üstünlüğüne inandırır ve onları vaftiz eder. Din değiştiren Yahudilere yüksek makamlar ihsan eden, vergi yüklerini hafifleten ve daha önce mahrum oldukları tüm hakları onlara bağışlayan I. Basileios'un bu gayretlerine rağmen Yahudilerin büyük bölümü imparatorun ölümün akabinde eski inançlarına geri dönerler[506]. Bizans İmparatorluğu'nda Yahudilik meşru bir din olarak kabul edilmekle beraber I. Justinianos döneminden itibaren

[504] Mango, *The Art of the Byzantine Empire*, ss. 303-305; Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 295-299.
[505] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 305-309.
[506] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 309-311.

bilhassa kilisenin telkinleri ile pek çok Yahudi karşıtı yasa çıkarılmıştır. Yahudiler için zorunlu vaftiz ilk olarak I. Herakleios döneminde uygulanmış, daha sonra 721-722 yılları arasında III. Leon, 873-874 yılları arasında ise I. Basileios bu uygulamayı tekrarlamıştır. I. Basileios'un ardından I. Romanos Lekapenos ve on üçüncü yüzyılda Ioannes Vatatzes de aynı uygulamaya yeniden başvurmuşlardır. Yahudi kaynakları I. Basileios'un münzaralarına davet edilen Yahudi din adamlarına iyi muamele edilip hediyeler sunulduğunu, onların dini inancına uygun yiyecekler ikram edildiğini ve din adamlarına din değişikliği için baskı yapılmadığını kaydeder. Bu kaynaklara göre münazaralarda imparatorun din adamlarına yönelttiğini sorulardan biri Ayasofya'nın mı yoksa Süleyman Mabedi'nin mi daha pahalı olduğu sorusudur. Bu soru daha önce bahsi geçen, Makedonya Hanedanı hükümdarlarının Eski Ahit figürleri ile özdeşleşme çabasının I. Basileios döneminde başlamış olduğu saptamasına farklı bir tanıklık sunması itibariyle dikkat çekicidir[507].

Vita Basilii'ye göre, I. Basileios ayrıca hali hazırda Hristiyanlığı kabul etmiş görünen Bulgarların arasında da bu inancın yeteri kadar yerleşmediğine kanaat getirir ve cömert bağışlar, ihtişamlı ziyafetler ve parlak söylevler ile Bulgarları ülkelerine bir başpiskopos kabul etmeye ve bir piskoposluk ağı oluşturmaya ikna eder. Esere göre imparator ayrıca Bulgarların topraklarına çok sayıda keşiş gönderir ve onların eski adetlerini terk edip Hristiyanlığı bütünüyle benimsemelerini sağlar[508].

Vita Basilii Ruslar arasında da Hristiyanlığın I. Basileios'un çabaları neticesinde yayılmaya başladığını öne sürmektedir. Buna göre altın, gümüş ve ipek kıyafetlerden olşan armağanlarla barış anlaşması imzalamaya razı edilen Ruslara aynı zamanda bir de başpiskopos gönderilir. Rusların hükümdarının ve önde gelenlerinin huzuruna çıkan başpiskopostan kendi dininin üstünlüğünü ispat edecek bir mucize göstermesi istenir. Ruslar bir ateş yakıp piskpostan

[507] N. R. M. de Lange, "Jews and Christians in the Byzantine Empire: Problems and Prospects", *Studies in Church History*, S. 29 (1992), ss. 22-23, 30; Markopoulos, "Voices from the Center", s. 27.
[508] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 311-313.

Hristiyanların kutsal kitabını nu ateşe atmasını isterler ve eğer kitap yanmazsa yeni dini kabul edeceklerini söylerler. Piskopos istenileni yapar ve saatler sonra ateş kendiliğinden söndüğünde kitabın hiç zarar görmediğine şahitlik olan Ruslar bu mucizenin tesiriyle vaftiz olmaya başlarlar[509].

Bizans imparatorlarının pek çok başka konuda olduğu gibi yoksullara şefkatle yaklaşma konusunda da İsa Peygamberi taklit etmesi bekleniyordu[510]. *Vita Basilii* de I.Basileios'un ideal imparatorun karakteristik özelliklerinden biri olan yoksullara şefkat konusunda ne denli hassas olduğuna dikkat çekmeyi elbette ihmal etmemiştir. Buna göre imparatorun gözüne girmeye çalışan bazı hazine görevlileri muhtelif sebebeplerle kullanım dışı kalmış arazilerin belirlenip yeniden sahiplendirilmesi ve böylece vergi gelirlerinin arttırılması amacıyla yeni bir toprak sayımı yapılmasını önerirler. "Başkalarının felakete uğratmaktansa kendisi zarar etmeyi yeğleyen" I. Basileios bu önemli görevi sıradan memurların değil ancak devletin önde gelenlerinin üstlenebileceğini söylerek toprak sayımı teklifinde bulunanları bu işi bizzat üstlenmeye davet eder. Tıpkı imparatorun düşündüğü gibi yüksek idarecilerin hiç biri başkentten ayrılıp taşraya gitmeye gönüllü olmazlar ve çeşitli bahanelerle bu görevden aflarını isterler. Böylece toprak sayımı ve yeniden vergilendirme tamamen gündemden düşer ve imparatorun saltanatının sonuna de ne bir köylünün malı müsadere edilir ne de sahipsiz kalan topraklardan geçimini sağlayan yoksulların sırtına vergi yükü bindirilir[511]. Bu örnek özelinde, III. Mikhail'i kamu kaynaklarını israf ettiği gerekçesiyle en sert ifadelerle eleştiren eserin I. Basileios söz konusu olduğunda devletin bilinçli biçimde vergi gelirlerinde kayba uğratılmasını bir erdem gibi takdim etmesi dikkat çekicidir.

[509] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 313-317. *Vita Basilii* Ruslara gönderilen ilk misyonerleri I. Basileios ve Patrik Ignatios'un bir icraatı olarak gösterse de Arnold Toynbee Ruslara ilk kez misyoner gönderilmesinin III. Mikhail ve Patrik Photios'un inisiyatifi ile gerçekleştiğine dikkat çekmektedir. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 436-437; Franklin, "Porphyrogenitus and Russia", s. 61.
[510] Évelyne Patlagean, "Yoksullar", *Cogito,* S. 17 (1999), ss.139-140, 145.
[511] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 321-325.

Vita Basilii geri kalan bölümlerinde *Genesios* tarafından oldukça yüzeysel biçimde değinilen I. Basileios'un ömrünün son yıllarını ve VII. Konstantinos'un babası VI. Leon'un tahta çıkması ile sonuçlanacak gelişmeleri etraflıca konu alır. İlk olarak I. Basileios'un büyük oğlu Konstantinos'un vefatına değinilir. Eser tarafından imparatorun en sevdiği oğlu olarak adlandırılan genç Konstantinos aniden hastalanır ve yüksek ateş sebebiyle birkaç gün içerisinde hayatını kaybeder[512]. Konstantinos'un ölümüyle I. Basileios bütün umutlarını oğlu Leon'a bağlasa da baba ile oğul arasındaki ilişkide pürüzler eksik olmaz. *Vita Basilii*'ye göre Basileios ile Leon'un ilişkilerinin bozulmasına sebep olan Sandabarenos adlı bir keşiştir. I. Basileios bu keşişe büyük güven duysa da VI. Leon Sandabarenos'un bir düzenbaz olduğunu ve babasına yanlış nasihatlerde bulunduğunu düşünmektir. VI. Leon'u kendisine bir tehdit olarak gören keşiş onu oyuna getirmeye karar verir ve ona babası ile kırlara gittiğinde yanında bir haçer taşımasını öğütler. Böylece av sırasaında bir vahşi hayvan saldırırsa veya düşmanları babasını tuzağa düşürmeye çalışırsı onu koruyabilecektir. Leon bu tavsiyeye uyar ve çizmesinde gizli bir hançer gezdirmeye başlar. Daha sonra keşiş I. Basileios'a oğlunu kendisini uygun bir fırsatta öldürmek için çizmesinde hançer taşıdığını söyler. Av esnasında imparator oğlunu denemek amacıyla bir hançere ihtiyacı olduğunu söyler ve Leon çizmesinden hançeri çıkarıp babasına verince Basileios keşişin haklı olduğuna karar verir ve oğlunu zindana attırır. Keşiş imparatora oğlunun gözlerine mil çekmeyi öğütlese de senato üyeleri ve kentin önde gelenleri imparatoru bu kararından vaz geçirirler. Daha sonra sarayda düzenlen bir ziyafet esnasında durmadan "zavallı Leon" diye öten bir papağanın etkisiyle oluşan duygusal atmosferi fırsat bilen senatörler imparatoru suçu ispatlanmamış olan Leon'u affetmeye ikna ederler. *Vita Basilii* VI. Leon'un zindanda geçirdiği süre hakkında kesin bir bilgi vermemekle beraber dikkate değer bir süreliğine hapsedildiğini belirtir[513].

[512] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris,* ss. 319-321.

[513] *Logothete Kroniği* Leon'un üç ay hapiste kadlığını ileri sürerken Skylitzses Kroniğine göre ise bu süre üç yıldır. Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 325-333; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 162-163; Wahlgren (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, ss. 200-201. VI. Leon'un hapiste kaldığı sürenin uzunluğu ile ilgili daha detaylı tartışmalar için bkz. Jenkins, "The Chronological Accuracy", ss. 101-103.

I. Basileios'un ölümü ile ilgili olarak *Vita Basilii*, *Genesios*'un anlatısını genel hatları ile takip eder ve imparatorun bir av kazası sonrası tutulduğu ateşli bir ishal nöbeti sonrasında hayatını kaybettiğini kaydeder[514].

2.3.2.4. Theophanes Continuatus Bölüm VI

Theophanes Continuatus'un *Vita Basilii*'den bir sonraki bölümü olan VI. kitabı eserin diğer bölümlerinin aksine bir önsözle başlamaz ve V. kitabın kaldığı yerden, I. Basileios'un ölümünden itibaren onu takip eden imparatorlar VI. Leon, Aleksandros, VII. Konstantinos, I. Romanos Lekapenos, VII. Konstantinos'un tek başına iktidarı ve II. Romanos dönemlerine değinir. Bölüm II. Romanos'un iktidarını ele alırken, 961 yılında kesilmiştir ve geri kalan bölümlerinin kayıp olduğu düşünülmektedir. Bölüm içerisinde imparatorlara dair iki farklı siyasi tutum sergilenmektedir. Metnin VI. Leon'un iktidarından başlayıp I. Romanos'un sürgünde ölmesine dek uzanan kısmında Makedonya Hanedanına muhalif bir anlatım göze çarparken, VII. Konstantinos'un tek başına iktidarını ve oğlu II. Romanos'un saltanatını ele alan kısımlar bu hanedana karşı son derece olumlu bir tutum takınmaktadır[515].

Bu bölüm hem kronik şeklinde kaleme alındığı için biçim olarak önceki bölümlerden ayrılır hem de içerik açısından *Logothete Kroniği* ile paralellikler gösterir. VI. bölümü kaleme alan yazarı karmaşık bir siyasi tutum içerisindedir. VI. Leon ve I. Romanos'un saltanatının konu alındığı bölümlerde Makedonya Hanedanına karşı *Logothetes Kroniği* ile benzeşen muhalif bir tutum sergileyen yazar VII. Konstantinos dönemini anlattığı bölümde ise Konstantinos'a övgüler düzerken I. Romanos'u yerer. Benzer biçimde, yazar metnin farklı bölümlerinde birbirine rakip iki figür olan İosephos Bringas ve Basileios Lekapenos'tan kimi zaman birini kimi zaman diğerini destekleyen ifadeler kullanmaktadır. Featherstone bu tutarsızlığı bölümün yazarının farklı siyasi gayelerle kaleme alınmış kaynaklardan yaptığı alıntıları

[514] Sevcenko (çev.), *Vita Basilii Imperatoris*, ss. 335-337.
[515] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 3*-4*; Stouraitis, "Scriptores post Theophanem", ss. 223; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, s. 123.

eleştirel bir süzgeçten geçirmeden metne eklemiş olmasıyla açıklamaktadır[516]. Eserin II. Romanos döneminin sonlarında kesintiye uğrayan VI. bölümünün sonu muhtemelen kaleme alınmış ancak günümüze ulaşmamıştır[517]. Bu bölümün yazarının VII. Konstantinos'un tek başına imparatorluk tahtına oturduktan sonra ilk iş olarak scholai domestikos'u makamına getirdiği Bardas Phokas ve onun oğulları Nikephoros ve Leon'a değinme konusunda özel bir çaba gösterdiği göze çarpmaktadır. Özellikle Nikephoros'un Hamdani Emiri Seyfüddevle ile mücadele esnasında askerlerini yüreklendirme ve savaş alanında gösterdiği beceri ve cesaretle onlara örnek olma hususlarındaki başarısı kuvvetle vurgulanır. Bu bölümün kimin tarafından yazıldığına dair kesin bir kanıya varılamasa da araştırmacılar eserin Theodore Daphnopates veya Basileios Lekapenos'dan birinin kaleminden çıkmış olması ihtimalini oldukça yüksek görmektedirler[518].

I. Romanos'un tahttan indirilişini ve hayatının geri kalanında yaşadıklarını aktarırken eserin yazarı Romanos'a duyduğu sempatiyi açık eden bazı ipuçları sunar. Romanos'un tahttan indirilmesine yardımcı olan şahısların bu ihanetleri sebebiyle kendilerinin de korkunç akıbetlere uğradığı anlatılır. Patrikios Marianos'un akıbeti Yahuda'nın akıbetine benzetilerek ettiği ihanetin vehameti kuvvetle vurgulanır. Pek çoğu doğal yollarla ölmeyen diğer şahısların geri kalan yıllarında yaşadığı aşağılanmalar, çektikleri cezalar ve uğradığı felaketler detaylı bir şekilde aktarılır. Ancak bu şahıslara dair anlatılan olayların bazıları diğer kaynaklarla açık biçimde çelişirken, Romanos'un tahttan indirilmesinden yıllar sonra bu

[516] Featherstone, "Theophanes Continuatus VI and De Cerimoniis I, 96", ss. 109-110, 112-113; Dennis Sullivan, "Introduction to the Three Chronicles: Theophanes Continuatus, Symeon the Logothete, and Pseudo-Symeon", *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated Translatios*, Leiden & Boston: Brill, 2018, s. 1-2

[517] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 18*-19*; Featherstone, "Theophanes Continuatus VI and De Cerimoniis I, 96", s. 112; Signes Codoner, "The Author of Theophanes Continuatus I-IV", s. 17; Sullivan, "Introduction to the Three Chronicles", ss. 1.

[518] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV,* s. 16; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State,* s. 210. Michael Feahterstone *Theophanes Continuatus*'un giriş bölümünde imparatorun kendi dönemine kadar Konstantinopolis'te hüküm sürmüş tüm Roma imparatorlarının ve I. Basileios'un tüm varislerinin tarihini yazmak arzusunda olduğuna olduğunu ifade ettiğini hatırlatır ve eserin VI. bölümünün imparatorun vefatının ardından bu dileği doğrultusunda kaleme alınmış olabileceğini savunur. Bkz. Featherstone, "Theophanes Continuatus: A History for the Palace", s. 125. Sullivan, "Introduction to the Three Chronicles", ss. 1-2; Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, s. 123.

şahısların kalkıştıkları bir isyan veya katıldıkları bir savaş esnasında uğradıkları akıbetler ile Romanos'un akıbeti arasında sebep-sonuç ilişkisi kurularak anlatının imkanları bariz biçimde zorlanmaktadır[519].

Romanos'un sürgünde geçen yılları oldukça dramatik bir dille aktarılırken yaşamın sonunda günahlarının bedelini ödeyerek arınma teması anlatıya hâkim olur. Oğulları tarafından ihanete uğrayan baba Prote Adası'nda onlarla ilk kez yüzleştiğinde ve keşiş kıyafetleri içerisindeki oğullarının da kendisiyle aynı akıbeti paylaştığını görünce keder ve gözyaşı içinde "oğullarıma babalık yaptım, onları ihya ettim ama onlar beni reddetti" diyerek kaderine isyan eder[520].

Romanos daha sonra imparatorluğun dört bir yanındaki manastırlardan ve lavralardan, aralarında Roma ve Kudüs gibi kutsal kentlerden gelenlerin de dahil olduğu 300 kadar keşişi sürgün edildiği adaya davet eder. Paskalya yortusundan önceki Kutsal Perşembe ayininde anadan doğma bir halde keşişlerin huzuruna çıkan Romanos hepsini bir bir yazıp listelediği günahlarını onların huzurun tek tek okur. Daha sonra her keşişe tek tek gideren affedilmek için yalvaran eski imparator genç bir keşişe kendisini kırbaçlattırır. Tüm keşişler merhamet gözyaşlarıyla affedildiğini söyleyip onu ayine katılmaya çağırsa da kendisini kırbaçlayan keşiş "artık git yerine otur günahkâr ihtiyar" diyene kadar Romanos affedildiğine ve ayine katılmaya layık olduğuna ikna olmaz[521].

Daha öncede değinildiği üzere, dönemi ele alan bazı kaynaklar I. Romanos'un tahttan indirilmesini VII. Konstantinos'un perde arkasından imparatorun çocuklarını babalarına karşı sinsice kışkırtarak hayatta geçirdiği bir komplonun neticesi olarak aktarmaktadırlar.

[519] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 11-13.
[520] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 11.
[521] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss.13-15.

Theophanes Continuatus'un VII. Konstantinos'un hükümdarlığına ayırılan bölümünde ise *Skylitzes Kroniği* ve bazı diğer kaynaklarda aktarıldığının aksine I. Romanos'un tahttan indirilmesi konusunda VII. Konstantinos'un hiçbir dahli bulunmaz. İlerleyen yaşı ve bozulan sağlığı sebebiyle I. Romanos bir vasiyetname kaleme alır ve haleflerinin silsilesi içerisinde VII. Konstantinos'a oğullarının önünde ilk sırayı vermesine öfkelenen Stephanos Lekapenos iş birlikçileri ile beraber babasını tahttan indirip sürgüne gönderir[522].

Yine de *Skylitzes Kroniği* ve *Logothete Kroniği* gibi kaynaklarda karşımıza çıkan ve VII. Konstantinos'un basiretsiz bir imparator olarak resmedilmesine hizmet eden türden anektodlara *Theophanes Continuatus*'ın VI. cildinde de rastlamak mümkündür. Bu örneklerden birinde, Stephanos ve Konstantinos Lekapeneos kardeşlerin sürgüne gönderilmesinden kısa bir süre sonra Konstantinopolis'te büyük bir deprem olur ve aralarında imparatorluğun önde gelenlerinin de bulunduğu pek çok kişiye ait konutlar hasar görür. VII. Konstantinos bu evlerin onarılması için emir verir. Ancak onarım işini üstlenen şahıslar evlere el koyup sahiplerine ederinin ancak onda biri kadar ücret öderler. Yazarın "Roma devleti için bir hastalık" olarak nitelediği bu şahıslar tüm kabahatlerine rağmen dalkavuklukları sayesinde imparatoru gözünü boyamayı başarırlar ve cezalandırılmak bir yana, sadık ve faydalı hizmetkarlar olarak görülüp pek çok mükafat ve lütufa mazhar olurlar[523].

Theophanes Continuatus'un son cildinin ikinci bölümünde ise VII. Konstantinos'a menfi yaklaşan kaynakların çizdiği portrenin tam aksi yönde bir hükümdar portresi sunulmaktadır. Bu pasajlara göre VII. Konstantinos tebaasını kendi öz evladı gibi seven ve onlara çok önem veren bir hükümdardır. Soylu ailelerin çocuklarını el üstünde tutar ve onların bazılarını unvanlarla onurlandırır. Diğerlerini ise sofrasında ağırlar, onlara değerli armağanlar sunar ve emniyetini çevresini pek çok muhafız ile doldurmak yerine bu şekilde insanların gönlünü

[522] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 7.
[523] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 17.

kazanarak garanti altına almaya çalışır. Bu iltifatlara mazhar olan tebaası da hükümdarının emniyeti ile kendi emniyetini bir kabul eder[524].

Broumalia şenliklerinin kutlanması ile ilgili anlatı eserin imparatoru tebasının gönlünü mükellef sofralarla kazanan cömert bir hükümdar olarak resmettiği bir diğer örnektir. Kökeni Dionysos onuruna yapılan bağ bozumu şenliklerine dayanan bu adet I. Romanos döneminde kaldırılmış, ancak İmparator VII. Konstantinos kendi adının baş harfi olan kappa gününe[525] denk gelen bu festivalin yeniden kutlanmasını uygun görmekle kalmamış, bu festivalin diğer festivalleri gölgede bırakacak bir görkemle kutlanılmasını amaçlamıştı. Bu kutlamalarda tüm senato üyeleri hiçbir masraftan kaçınılmadan lüks ve mükellef bir biçimde donatılan, ipek örtüler serilen, çok sayıda gümüş ve mor renkli süslerle bezenen masalarda hoş kokulu tütsüler eşliğinde ziyafet çekiyorlardı[526].

Bölümün yazarı VII. Konstantinos ile ilgili olumlu görüşler bildirdiği pasajlarda onu oldukça etkin bir lider olarak resmetmektedir. Davaları yakından takip eden, mahkumlara yakın ilgi gösteren, kanunları ile yoksulların hakkını gözeten, memurları ve elçileri ile sürekli yürüttüğü yazışmalar sayesinde devletteki aksaklıkları en kısa sürede teşhis edip çözen ve dış politikada en doğru kararları en hızlı şekilde alan imparator yazar tarafından "hem bir kılavuz, hem bir arabulucu, hem bir kumandan, hem bir asker hem de bir lider" olarak nitelendirilir[527]. İmparator bir diğer örnekte yoksulların devletin ve ordunun önde gelenleri tarafından ezilmesinin önüne geçmek için çıkardığı toprak kanunları sebebiyle tebaasını "yuvasının üzerinde süzülen bir kartal gibi" koruyup gözettiği için övülmektedir[528]. VII. Konstantinos Magnaura Okulu'na yaptığı yerinde atamalar ve öğrencilere gösterdiği yakın

[524] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 39.
[525] Alfabedeki her harfin gün olarak bir karşılığı bulunduğuna inanılıyordu.
[526] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 39.
[527] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 25-27.
[528] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 19-21.

ilgi ile pek çok parlak hukukçu ve din adamı yetişmesine vesile olduğu için de "Roma devletini yeniden bilgelikle bezeyip zenginleştirdiği" ifade edilerek yüceltilmektedir[529].

Theophanes Continutatus'un VI. bölümü VII. Konstantinos'un şahsiyetine ve çok çeşitli alanlara yayılan kişisel ilgilerine dair günümüzde bilinen pek çok hususa kaynaklık etmektedir. İmparatoru selvi gibi uzun boylu, beyaz tenli, gözleri güzel ve parlak, kemerli ve uzun burunlu, uzun yüzlü, kırmızı yanaklı, uzun boyunlu, geniş omuzlu, cana yakın, kibar, utangaç, sofraya ve şaraba meraklı, etkileyici bir hitabete sahip, cömert ve yardım sever bir kimse olarak betimleyen eserde imparatorun müziğe duyduğu ilgiye, resim alanındaki becerisine, gemi yapımı konusundaki şaşırtıcı bilgisine ve zanaatların çeşitli alanlarına ustaların yanlışlarını görüp düzeltecek kadar hakim olduğuna tanıklık eden pek çok pasaj da bulunmaktadır[530].

Theophanes Continuatus'un VI. bölümü VII. Konstantinos bahsinde daha önceki bölümlerde de değinilen, imparator tarafından inşa ettirilen, tadilattan geçirilen ve süslenen saray harikalarına, hayır kurumlarına ve mimari eserlere büyük yer ayırır. Bu bahiste hükümdarlık alametleri olarak kabul edilen kostüm ve aksesuarların yenilenmesi, Bucoleon Sarayı'nın heykel ve havuzlarla süslenmesi, bir hastanenin tadilattan geçirilerek büyütülmesi, bir yaşlı bakım evi kurulması, tören ve ziyafetlerde kullanılan On Dokuz Sedirli Salon'un tadilattan geçirilmesi ve süslemelerinin yenilenmesi, Havari Pavlos Şapeli'ne yeni heykeller yerleştirilmesi, Heria bölgesine saraylar inşa edilmesi, İmparatoriçe Theophano ansına bir şapel yapılması, Krisotriklinos Salonu'nun mozaikler, havuzlar, heykeller ve gümüş masa ve kapılar ile bezenmesi, Ayasofya Kilisesi'nin süslenmesinde kullanılmak üzere bağışlanan kıymetli kumaş ve değerli taş ve madenlerle kaplı nesneler bağışlanması ve VI. Leon

[529] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 23-25; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 169.
[530] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 29, 31, 41, 57-59.

zamanında inşa edilip harabeye dönen hamamların yeniden inşası gibi icraatlardan övgüyle söz edilir[531].

İmparatorun siyasi, idari ve askeri alanlardaki faaliyetlerine de değinen bölümde VII. Konstantinos'un tek başına iktidar olduğunda yaptığı atamalardan[532], I. Romanos'u ve oğlu Stephanos'u sürgünden kurtarıp tahta çıkarma amacıyla başlatılan isyanın bastırılmasından[533] ve Müslümanlar ile gerçekleştirilen esir değişimlerinden[534] etraflıca söz edilmektedir. Askeri alanda ise 956 yılında Tarsus'tan yola çıkarak Bizans topraklarını yağmalamakta olan Arap donanması yok edilmesi[535], yine 955 veya 956 yıllarında İtalya'da Araplarla işbirliği içine girerek imparatorluğa isyan eden Lombardiya ve Calabria sakinlerine karşı bir donama gönderilerek imparatorluğa karşı sadakatleri yeninden sağlanması[536], 957 yılında Sicilya'nın güneybatısında gerçekleşen Mazara Savaşı'nda Fatimi donanmasının gafil avlanmasıyla Galya, Mısır ve Fars bölgelerinde hüküm süren Müslüman emirlerin imparatorluğun üstünlüğünü kabul edip barış talep etmeye mecbur bırakılması[537], 958 yılında Samosata kentinin ele geçirilmesi[538] ve 958 yılında Trakya topraklarını yağmalayarak Konstantinopolis'e kadar ilerleyen Macarların püskürülmesi[539] VII. Konstantinos'un başarıları arasında sayılmaktadır.

VII. Konstantinos'un ölümü de *Theophanes Continuatus* için imparatora övgü sunmak için bir vesile teşkil eder. Esere göre tıpkı imparatorun doğumunda bir kuyruklu yıldızın ortaya çıkıp kırk gün gökyüzünde parladığı gibi ölümü yaklaşırken de bir yıldız belirip onun "üstün

[531] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 25, 27, 29, 31-33, 39, 45-47.
[532] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 9, 19, 23, 43-45, 49.
[533] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 15.
[534] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 19.
[535] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 33-35.
[536] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 35.
[537] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 37.
[538] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 47.
[539] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 49.

bir güç tarafından yaratıldığını göstermiş ve elementler dahi onun vefatı sebebiyle yas tutmuşlardır"[540].

2.3.3. İdari ve Siyasi Kılavuzlar

2.3.3.1. De Administrando Imperio

2.3.3.1.1. Genel Çerçeve

944 yılından sonra kaleme alındığı tahmin edilen bu eser adının çağrıştırdıklarının aksine imparatorluğun idaresinden ziyade imparatorluğun diğer uluslarla ilişkisi, tehlikeli komşuların dize getirilmesi ve boyunduruk altına alınması için uygulanan yöntemler, ilişkide bulunulan bölgelerin coğrafi özellikleri ve halklarının adetleri gibi konularda dönemin diplomatik arşivlerinden edinilmiş zengin bir değerlendirme sunar. *De Adminstrando Imperio* Kafkasya ve Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Rus, Peçenek, Macar, Hazar gibi halkların yanı sıra Bulgarların, Sırpların ve Hırvatların tarihi için de eşsiz bir kaynak niteliğindedir. İmparatorluğun ilişki içinde olduğu batılı Franklar, kuzeyli göçebeler ve doğulu Araplar gibi farklı muhataplarıyla ilişkilerini nasıl düzenlemesi gerektiği konusunda kılavuzluk etmeyi hedefleyen *De Adminstrando Imperio* bu diplomatik konuların yanı sıra Bizans'ın kritik önemdeki silahı Rum Ateşinin yapımında kullanılan petrolün Kuzey Karadeniz'de hangi kaynaklardan edinilebileceği, Hz. Muhammed'in şeceresi ve ilk halifeler döneminde yaşanan tarihi olaylar gibi çok geniş yelpazeye yayılan konulara değinmektedir. Eser VII. Konstantinos tarafından oğlu Romanos'un hükümdarlığı esnasında faydalanacağı diplomatik bir rehber olarak kurgulanmıştır. Çalışmada kaynak olarak arşiv belgelerinin yanı sıra *Theophanes Kroniği* ve Stephanos'un *Etnika*'sı gibi tarih ve coğrafya metinlerinden ve Peçenekler ve Ruslar gibi imparatorluğun temas halinde olduğu halkları ziyaret eden devlet görevlilerinin ve imparatorluk başkentinde bulunan yabancı elçi ve tüccarların imparatora yazılı ve sözlü olarak aktardığı izlenimlerden de faydalanılmıştır. *De Administrando Imperio*'nun hazırlanması için başvurulan yazılı kaynaklar arasında Charax, Apollodoros, Artemidoros, Partheneos, Dionysios Periegetes, Aesopos, Apollonios Dyscolos,

[540] Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", ss. 49-51.

Aristophanes, Asinius Quadratus, Athenaeus, Babrius, Cratinus, Draco, Habro, Herodianos, Herodoros, Herodotos, Homeros, Marcianus, Menander, Parthenius, Plutarkhos, Ptolemeos, Simonides, Strabo ve Thucydides'in eserlerinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Çok geniş bir kapsama sahip olan ve toplam elli üç bölümden oluşan bu çalışma tamamlanamamış izlenimi vermektedir ve büyük ihtimalle Konstantinos'un ölümüne dek eserle ilgili çalışmalar sürmüştür[541].

J. B. Bury, *De Administrando Imperio*'nun yazımında VII. Konstantinos'un kesin olarak bir ekibin yardımından faydalandığını ancak içerik tasarım ve düzenleme açılarından eserin VII. Konstantinos'un şahsi eseri olduğunu düşünmektedir. Bury de eserin tamamlanamadığı görüşünü yinelemekte ve bu görüşüne temel olarak Almanya, Bulgaristan, Hazarya ve Rusya ile ilgili bölümlerin yüzeyselliğini göstermektedir. Eserde Bulgarlar ve Hazarlar yalnızca diğer halklarla ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmektedir ve Bury VII. Konstantinos'un bilhassa 945 yılında bizzat anlaşma imzaladığı Ruslar ve 945 ve 949 yıllarında iki kez elçi gönderdiği Otto Almanyası ile ilgili pek çok malzemeye ulaşmış olması gerektiğini varsaymakta ve bunları eserine eklyecek fırsatı bulamadığı sonucuna varmaktadır[542]. Athanasios Markopoulos da eserin yapılan çeşitli eklemelerle son hailini II. Nikephoros Phokas'ın hükümdarlığı sırasında almış olduğunu ve Basileios Lekapenos muhtemelen bu eserin de son halini almasında katkıda bulunduğunu düşünmektedir[543].

De Administrando Imperio'nun günümüze ulaşan tek el yazması 1059 ile 1081 yılları

[541] J. B. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", *Byzantinische Zeitschrift,* C. 15, S. 2 (1906), ss. 522-524; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 214-215; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 465, 576, 581, 599-600; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", ss. 33-35; "De Adminstrando Imperio", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, s. 593; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. i, ix, xiii.; Norwich, *Bizans II*,ss. 139-140; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, s. 156; Pontani, "Scholarship in the Byzantine Empire", s. 314; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, ss. 416-417; Haldon, *Bizans Tarih Atlası*, s. 103; Fatma Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1 (2017), ss. 49-54.

[542] Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", ss. 518-519, 575; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 189.

[543] Markopoulos, "Voices from the Center", s. 25; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 131.

arasında kaleme alınan ve İmparator X. Konstantinos Doukas'ın kardeşi Sezar İoannes Doukas'ın kütüphanesinde muhafaza edilen nüshasıdır. Hiçbir Bizans kaynağında *De Administrando Imperio*'ya değinilmediği göz önüne alındığında, 1509 yılında Corfu'da hümanist Antonius Eparchos tarafından yeni bir kopyası çıkartılana kadar eserin dört buçuk asır boyunca gözlerden uzak kaldığı düşünülebilir[544].

Eser günümüzde *De Administrando Imperio* adıyla tanınsa da bu latince başlık eserin orijinal başlığı olmayıp, eserin el yazması üzerinde çalışan Johannes van Meursius (1579-1639) tarafından yakıştırılan bir isimdir. Grekçe orijinal metin "Mor içinde doğan ve İsa'nın taçlandırdığı Romalıların ölümsüz imparatoru Konstantinos'tan oğlu Romanos'a" şeklinde bir takdim cümlesi ile başlıklandırılmıştır[545]. İmparatorun bu takdimi takiben kaleme aldığı giriş bölümü hem imparatorun eseri hazırlama sebeplerine hem de takip ettiği kültür politikasının ve giriştiği entelektüel çabaların ardında yatan gayelere ışık tutar. Konstantinos'a göre "saltanat dümenini elinde tutan" hükümdar yol gösterilen değil yol gösteren olmalıdır. Bu hem tebasının hem de diğer milletlerin ona rıza göstermesini ve onun

[544] Romilly Jenkins ve Nigel Guy Wilson eserin günümüze bu kadar az sayıda nüshasının ulaşmasının eser içindeki bilgilerin devlet sırrı olarak görülüp için saraydan çıkarılmamasından ve yalnızca sınırlı sayıda idarecinin erişimine açık tutulmasından kaynaklanmış olabileceğini düşünmektedirler. Bkz. Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 142; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s.260. Brigitte Mondrain, *De Administrando Imperio*'ya son halini veren düzenlemenin de İoannes Doukas ve katibi Mikhail Rozaites tarafından yapılmış olabileceğini savunmaktadır. Bkz. Paul Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography of Empire", *Imperial Geographies in Byzantine and Ottoman Space*, ed. Dimiter Angelov, Sahar Bazzaz, Yota Batsaki, Washington, D.C.: Center for Hellenic Studies, 2013, s. 29. Hrvoje Gračanin, Jana Škrgulja, "The Refashioning of Historical Reality: Three Stories by Constantine VII Porphyrogenitus and the Early Medieval History of Croatia", *Samoilovata država i Vizantija: istorija, legenda, tradicija, nasledstvo. Zbornik na trudovi od Megjunarodniot simpozium "Denovi na Justinian I", Skopje, 17-18 oktombri, 2014 / Samuel's State and Byzantium: History, Legend, Tradition, Heritage. Proceedings of the International Symposium "Days of Justinian I", Skopje, 17-18 October 2014*, 2014, ss. 25-26; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s.320; Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 228.

[545] Gyula Moravcsik (ed.), *Constantine Porphyrogenitus De Administrando Imperio*, çev. Romilly Jenkins, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies,Trustees for Harvard University, 1967, s. 45; Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", s. 517; Milenko Loncar, "On the Descriptionof the Churches of St. Anastasia and St. Donat in Zadar in 'De Administrando Imperio' by Constantine Porphyrogenitus", *Hortus Artium Medievalium*, S. 5 (1999), s. 235; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 5, 9; Zahide Ekmekçi, *Konstantine Porphyrogenitus'un De Administrando Imperio Adlı Eserinin Çevirisi ve Yorumlanması*, (Yüksek Lisans Tezi Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Ortaçağ Tarihi) Anabilim Dalı, 2016, s. 30; Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", s. 54; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s.320; Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 229.

"kutsanmış olan" olduğuna inanmasını sağlayacaktır. Yani bilgi hükümdara hem insanüstü ve tanrısal bir görünüm kazandırarak onun seçilmiş kişi olarak yönetme yetkisini elinde bulundurmasını meşrulaştırmakta hem de bu görevi hakkıyla yerine getirmesine hizmet ederek elinde bulundurduğu yetkisi muhafaza etmesini sağlamaktadır. Bu anlamda Konstantinos'un gözünde bilgi iktidarı hem doğuran hem de onun sürekliliğini sağlayan bir kaynaktır. İmparator *De Administrando Imperio*'da yer alan bilgilerin özelinde ise oğluna sağlamaya çalıştığı pratik faydaları şu şekilde özetlemektedir:

> "İlk olarak, Romalılara faydalı olacak olan milletleri, nelerin onlara zarar verdiğini ve bu milletlerin nasıl birbirlerine düşürülebileceğini ve onların her şeyi talep eden aç gözlü doğalarını öğreneceksin. Daha sonra bu milletler arasındaki farkları, kökenlerini, adetlerini, yaşam tarzlarını, yaşadıkları yerlerin konumunu, iklimini, coğrafi tanımını öğreneceksin. Bununla birlikte değişik zamanlarda Romalılar ile farklı milletler arasında meydana gelen olayları da öğreneceksin. Bundan başka bizim ülkemizde değişik zamanlarda ortaya konan reformları ve bir de Roma imparatorlarının yaptıklarını öğreneceksin. Sevgili oğlum, tüm bu anlattıklarımı ben kendi bilgeliğimle keşfettim. Senin bu milletler arasındaki farkları öğrenerek, onlara karşı nasıl bir politika izleyeceğine yardımcı olmaya çalıştım. Bu yüzden senin bilgeliğin karşısında titreyecekler ve senden ateşten kaçar gibi kaçacaklar ve senin sözlerinle ölümcül yaralar alacaklardır. Onlara korkunç görüneceksin ve senin siman onları korkudan titretecektir. Her şeye gücü yeten yüce yaratıcı seni kalkanıyla koruyacak ve bilgeliğe ulaşmanı sağlayarak, adım adım sağlam bir otorite kurmana yardımcı olacaktır. […] Sende onun [İsa] simasının görecek olan düşmanların yere kapanacaklar ve tozları yalayacaklardır. Onun krallığı senle canlanacak ve senin krallığın sonsuza kadar devam edecektir"[546].

[546] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 45-47; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 9-10; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 30; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* ss. 33-34; Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", s. 54; Lemerle, *Byzantine Humanism,* s. 320.

Konstantinos eserin yazılma sebebine ve içeriğiyle ilgili yapılan tercihlere ışık tutan bu nasihatinden sonra eserin biçimiyle ilgili yaptığı tercihi ve gerekçelerini şu şekilde sıralar:

> "Ve ben konuyu ortaya koyarken basit sözlerin ve üzerinden defalarca geçilmiş patikalardan geçiyorsam ve demek istiyorum ki, tembelce bu patikada koşuyor, basit bir nesirle konuşuyorsam, buna şaşma oğlum. Çünkü ben Atina üslubunun o ağdalı ve abartılı sözcüklerle şişirilmiş yazı biçimini sergilemeye çalışmaktansa, daha çok günlük konuşmaların anlatımından yararlanarak, cahil kalmaman gerektiğini düşündüğüm şeyleri sana öğretmeye çalışıyor ve uzun yılların deneyiminin bir semeresi olan zekâ ve temkinli olma hasletlerini, sana güçlük çekmeden aktarmak için uğraşıyorum"[547].

De Administrando Imperio'yu türü bakımından modern bilimsel kategorilere göre sınıflandırmak güçtür. Bu eser günümüz standartlarıyla bir siyaset bilimi çalışması olarak ele alınabileceği kadar coğrafya, etnografya, antropoloji, iktisat, tarih ve etimoloji gibi alanların konularına değinen bir inceleme olarak değerlendirilebilir. Zira Konnstantinos eserini hazırlarken farklı milletler arsındaki farklılıklara ve onların soylarına, adetlerine, yaşam biçimlerine, yaşadıkları yerin coğrafi konumlarına, iklimlerine ve birbirlerine olan uzaklıklarına ışık tutmaya çalıştığını belirtmektedir[548]. İmparator eserde oldukça geniş yer verdiği tarihi bilgileri de oldukça önemsemekte ve oğluna kendi tarih anlayışına ışık tutan şu tavsiyede bulunmaktadır; "Peki, Romalılar ile diğer milletler arasında hangi zamanlarda ne tür olaylar meydana gelmiştir? Sevgili oğlum, senin için kaydettiğim bu bilgiler çok değerli olup, aklından çıkarmamalısın. Aynı olaylar aynı sonuçlara yol açacağından önceden bazı şeyleri bilmen, zamanı geldiğinde bu sorunlara çare bulmana yardımcı olur[549]."

---

[547] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 49; Hunger, "The Classical Tradition in Byzantine Literature", s. 46; Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 142; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 10; Kaldellis, *Hellenism in Byzantium*, s. 186; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 35; Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", s. 54; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s.321.

[548] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 45-47; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 26; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, s. 51.

[549] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 223; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 101.

2.3.3.1.2. Metin Değerlendirmesi

VII. Konstantinos'un dış politika ile ilgili verdiği öğütlerin büyük bir bölümü Peçeneklerle ile olan ilişkilere odaklanmaktadır. İmparatora göre Peçeneklerle barışı korumak her zaman imparatorluğun faydasınadır. Bu barışı korumak için her yıl Peçeneklerin arzu edeceği nitelikte ve kıymette hediyeler elçilerle beraber Peçeneklere gönderilmeli ve rehineler ve peçenek temsilcileriyle beraber imparatorluk başkentine dönmelidir[550]. Konstantinos'a göre bu politia impartorluğa pek çok fayda sağlar. Herşeyden önce, İmparatorluğun Karadeniz'in kuzeyinde sürdüreceği faaliyetlerin en önemli üssü olan Kherson kenti Peçeneklerin insafına kalmış durumdadır. Peçenekler Kherson ve Bizans İmparatorluğu için Ruslarla, Hazarlarla, Zikhia ile ve bölgenin geri kalanıyla yapılan ticaretin aracısı durumundadır. Khersonlular geçimlerini Peçeneklerden satın aldıkları hayvan postlarını ve balmumunu Bizans İmparatorluğu'na satıp karşılığında tahıl satın alarak yaşamlarını sürdürmektedirler. İmparatorlukla anlaşmazlığa düşmeleri halinde Peçenekler Kherson'u ve dolayısıyla imparatorluğun bu coğrafyadaki tüm menfaatlerini tahrip edebilirlerdi[551].

[550] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 49-51; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus, s*. 458; Huxley, "Topics in Byzantine Historical Geography", s. 95; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 10-11; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, s. 35; Herrin, *Bizans*, s. 248; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 374.

[551] İmparatorluğun 945 yılında Ruslar ile yaptığı anlaşmanın Kherson ile alakalı maddeleri imparatorluğun kentin güvenliği ile alakalı kaygılarını yansıtmaktadır. Rusları Kherson üzerinde hak iddiasında bulunmaktan men eden bu anlaşma Rusların imparatorluk ile karşılıklı vermis olduğu deniz güvenliği teminatına Khersonlu balıkçıları da dahil etmişti. Anlaşma ayrıca Rusların baharda Dinyeper ağzında kışlamadan evlerine dönmesini karara bağlamıştı ki bu madde de muhtemelen Kherson'un güvenliğini gözeterek anlaşmaya eklenmişti. Bkz. Cross, Sherbowitz-Wetzor (çev.), *The Russian Primary Chronicle*, s. 76. Kherson Kırım Yarımadası'nda Sivastopol yakınlarında M.S. ikinci yüzyılda Megaralılar tarafından kurulmuş bir Grek kolonisiydi ve onuncu yüzyılda Karadeniz'in kuzeyinde kalan son Yunan kent devleti niteliğindeydi. Askeri mücadeleler sonucu doğu ticaret yollarının kapanması durumunda Khersonla beraber Bosporos ve Lazika gibi kentler üzerinden imparatorluğun ihtiyaçları kuzeyde, Karadeniz-Kafakasya hattında işeyen alternative bir ticaret rotasıyla karşılanıyordu. Tahıl ihtiyacını Anadolu'nun kuzeyinden karşılayan Kherson kenti Peçeneklerden aldığı besi hayvanı ve balmumu gibi malların alışverişinde aracılık hizmeti sunarak geçimini sağlıyordu. Khersonlular ayrıca Dinyeper Nehri ile şheirleri arasındaki üç yüz millik bögede bulunan bataklık ve limanlarda tuz işi yapmaktaydılar. Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 49-51, 183-189. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus, s*s. 212-213, 458-460. Noonan, VII. Konstantinos'un Kherson'un önemi ile ilgili tahlillerini oldukça isabetli bulmaktadır. Zira onuncu yüzyılda Kırım-Kherson-Sudak-Azak Denizi hattı Anadolu-Yakın Doğu pazarlarına erişim sağlamaktaydı. Bu hat aracılığıyla Yunan, Kafkas ve İslam tüccarları Kiev ve Kuzey Rusya pazarına erişiyorlardı. Bkz. Thomas S. Noonan, "Rus', Pechenegs, and Polovtsy: Economic Interaction Along the Steppe Frontier in the Pre-Mongol Era", *Russian History*, C. 19, S. 1/14 (1992), s. 322. Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 11, 82; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 36, 64.

Konstantinos'a göre Peçenekler ayrıca Ruslar üzerinde baskı kurabilmek için imparatorluk açısından önem taşıyordu. Ruslar ekonomik açıdan Peçeneklere bağımlıydılar. Zira Kendi ülkelerinde yetişmeyen öküz, at ve koyun gibi hayvanları Peçeneklerden satın alıyorlardı[552]. Ayrıca Ruslar Peçeneklerin onların yokluğunda ülkelerini işgal etmeyeceklerinden emin olmadıkça yurtlarını terk edemezler ve Peçenelerle barış içinde olmadıkça Bizans İmparatorluğu'yla askeri veya ticari bir temas kuramazlardı. Dinyeper Nehri'ni sandallarını omuzlarında taşıyarak geçen Ruslar aynı annda hem sandallarını taşıyıp hem savaşamayacaklarından bu nehri aşabilmek için bölgeyi kontrollerinde tutan Peçeneklerle barış halinde olmalıydılar[553].

VII. Konstantinos Rusların ticaret için Konstantinopolis'e gelirken sandallarını omuzlarında taşıyarak yaptıkları bu yolculuğun rotasına da eserinde yer vermektedir. Buna göre Kasım ayından başlayarak Kiev'i terk eden ve kışı Slav bölgelerinde geçiren Ruslar Nisan başında Dinyeper Nehri'nin buzları erimeye başlayınca Kiev'de toplanmaya başlarlardı. Ruslar kanolarıyla Novgorod, Smolensk, Teliatza (günümüzde Lubetch), Chernigov, Vyshegrad (Busegrad) gibi kentlerden gelerek Sambatas (Kiev) kentinde toplanır ve buradan Konstantinopolis'e hareket ederlerdi. Kiev'den yola çıktıktan sonra Dinyeper'i takip ederek Vitichev kentinde iki veya üç gün konaklar ve yeniden yola çıkarlardı. Dinyeper'in yedi çağlayanını kimi zaman kanolarını kardan yürüterek türlü zorluklarla geçen Ruslar çok çekindikleri Peçeneklerin saldırılarını gerçekleştirdikleri Vrar Geçidi'nden Kherson'a geçerlerdi. Konstantinos'un hipodrom genişliğinde ve ok atışı derinliğinde olarak tarif ettiği bu geçidi aşınca Ruslar Dinyeper Nehri üzerinde bulunan Aya Yorgi (günümüzde Khortytsia) Adası'na ulaşıyorlardı. Konstantinos'un anlattıklarından anlaşıldığı kadarıyla

[552] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* s. 51; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus, s*s. 458-460. Peçeneklerin elinde bulundurduğu muazzam sayıdaki at ve koyun Arap ve Çin kaynakları tarafından da konu edilmiştir. Ruslar gelecekte, on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda bu hayvanlara olan ihtiyaçlarını Tatarlar ve Nogaylar gibi göçebe topluluklardan elde etmeyi sürdüreceklerdi. Noonan, "Rus', Pechenegs, and Polovtsy", ss. 307-308. Akdere, *De Administrando Imperio*, s.11; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* ss. 36.

[553] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* s. 51; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* ss. 458-460; Noonan, "Rus', Pechenegs, and Polovtsy", ss. 304, 307, 320; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 11-12; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* s. 36.

Ruslar için bir takım ruhani anlamlar ifade eden bu adada Ruslar ulu bir meşe ağacına horozlar kuban edip ok, ekmek, et veya yanlarında getirdikleri başka eşyaları asarlardı. Aya Yorgi Adası'nın ardından Ruslar Selinas Nehri'ne (günümüzde Romanya'da bulunan Şumita Nehri) ilerlerler. Dinyeper'in Karedeniz'e döküldüğü noktada bulunan Aziz Aitheros Adası'nda (günümüzde Brezan) iki üç gün dinlenen Ruslar Tuna üzerinden o dönemde Bulgarların kontrolünde olan ve günümüzde Romanya ve Bulgaristan sınırları içinde kalan Konopas, Constantia Limanı (günümüzde Romanyanın Constanta Limanı), Varna ve Ditzina nehirlerini takip ederek son durakları olan Mesembria kıyısına (günümüzde Bulgaristanda bulunan Nesebar) varırlardı. Dokuzuncu yüzyılın sonları ile onuncu yüzyılım başlarında yaşamış Fars asıllı İslam coğrafyacısı İbn Hurdazbih de Rusların ticari faaliyetlerine değinmektedir. Esere göre deri, kürk, silah ve kölelerden oluşan mallarını Bizans ve Hazar topraklarına getiren Rus tüccarlarının rotası Bağdat'a kadar uzanmaktaydı ve Bizans ve Hazar duraklarına gelen Ruslar mallarının onda birini vergi olarak bırakırken Bağdat'a götürdükleri kölelerin ise cizyelerini ödemekteydiler[554].

Modern araştırmalar VII. Konstantinos'un Peçeneklerin iktisadi ve siyasi etkisi ile ilgili çizdiği portreyi doğrular niteliktedir. Dönemin Rus kaynakları VII. Konstantinos'un Rusların Peçeneklerden duyduğu çekinceleri yansıtan bir biçimde Peçenekleri kendi topraklarını yağmalayarak Kiev devletinin nihai çöküşüne sebep olan vahşi ve yıkıcı göçebeler olarak değerlendirir[555]. Akınlarıyla köylünün hasadını, hayvanlarını, servetini, eşini ve çocuklarını alıp götüren, kilise ve manastırların yıkımına sebep olan bir korku ve dehşet öğesi olarak Peçeneklerin bu tasviri yerleşik toplumun göçebe komşularından duyduğu korkunun kalıplaşmış bir ifadesi olarak Rus kaynaklarında sık sık ortaya çıksa da Ruslar ile Peçenekler arasında bu ifadelerin ötesinde çok yönlü bir ilişki mevcuttu. Rus prensliklerinin paralı asker

[554] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 57-63; İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, ss. 130-131; İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, s. 301. Bury, Rusların Konstantinopolis'e gelirken izledikleri ticaret rotasının 944 yılında anlaşma için Konstantinopolis'e gelen İgor'un elçilerinden veya Konstantinos'un anlaşmayı neticelendirmek için Kiev'e gönderdiği elçilerin aktardıklarından derlenmiş olması gerektiğini düşünmektedir. Bkz. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", ss. 543-544. Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 16-19; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 38.
[555] Noonan, "Rus', Pechenegs, and Polovtsy", s. 301.

kaynağı olarak Vikinglerin yerini alan ve rakip Rus prenslerin mücadelesinde sık sık hizmetlerine başvurulan Peçeneklerin sebep olduğu yıkım bir bakıma Rusların iç siyasetinde yaşanan çekişmelerin basit bir uzantısıydı[556]. Kiev çevresinde bulunan ormanlar ve özellikle de Kiev'in güneyinde yer alan bozkır arazileri verimli siyah toprağı sebebiyle tarımla uğraşan yerleşik halklar için, Batı Avrasya'nın en değerli otlaklarını barındırdığı için ise hayvancılıkla uğraşan göçebe halklar için hayati bir değere sahipti ve bu toplulukları karşılıklı bir ihtiyaç ilişkisi içerisinde iş birliğine zorluyordu. Peçenekler ihtiyaç duydukları tarım ürünlerini, ham maddeleri ve silah, araç gereç ve kıyafet gibi endüstri mallarını Ruslardan edinirken Ruslar Peçeneklerin askeri hizmetlerine ve yetiştirdikleri üstün nietlikli hayvanlara ihtiyaç duymaktaydılar. Bu karşılıklı ihtiyaçlar mümkün olduğu sürece ticaret yoluyla karşılanıyor, ticaretin mümkün olmadığı veya yeterli gelmediği durumlarda karşılıklı akınlarla ihtiyaç duyulan ürünler yağmalanıyor ve gerekli insan gücü esir alma yöntemiyle elde ediliyordu[557].

Bu alışverişte Ruslar için en büyük önem taşıyan Peçenek ürünü askeri açıdan büyük önem taşıyan atlardı. Ruslar savaşlar, veba salgınları ve yağma akınları sonucu yüksek sayıda at kaybediyorlardı ve bu yüzden bu hayvalara karşı duydukları ihtiyaç süreklilik arzediyordu. Peçeneklerin yetiştirdiği bozkır atlarının yerleşik komşularının yetiştirdiği at ırklarına karşı bazı üstünlükleri vardı. Daha dayanıklı, dirençli ve karlar altında kalan otlara kendi kendilerine ulaşmayı bilen bu hayvanlar geniş otlaklardan mahrum yerleşik komşularının yetiştirdiği besi atlarına kıyasla savaş atı olarak kullanılmak için çok daha elverişliydiler. Bu atları satın almak Ruslar için aynı zamanda ellerindeki at sayısı çok yükseldiği zaman otlak ihtiyacı da artan, dolaysıyla yağma akını faaliyetlerini de arrtıran Peçenekleri topraklarından uzak tutmanın daha tercih edilir bir yoluydu[558]. Peçenek-Rus ticaretinin en önemli kalemini oluşturan atların yanısıra büyükbaş hayvanlar, koyunlar, köleler ve esirler Rus tahılı, kumaşları ve Peçenek seçkinlerinin büyük ilgi gösterdiği Rus kürkleri karşılığında ticaret

[556] Noonan, "Rus', Pechenegs, and Polovtsy", ss. 301-302.
[557] Noonan, "Rus', Pechenegs, and Polovtsy", ss. 303-304, 306.
[558] Noonan, "Rus', Pechenegs, and Polovtsy", ss. 309-311.

veya hediye değiş tokuşu yoluyla takas edilmekteydi[559].

De Administrando Imperio'ya göre Bizans İmparatorluğu'nun Peçenekler aracılığıyla kontrol altında tuttuğu bir diğer millet Macarlardı. Macarlar (Konstantinos'un hitap ettiği biçimiyle Türkler) ardı ardına mağlup oldukları Peçeneklerden büyük bir korku duymaktaydılar. Esere göre Peçeneklere yapılacak bir saldırıya davet edilebilecekleri ima edildiği anda dahi korkuya kapılmaktadırlar ve Peçenek topraklarının genişliğini, nüfuslarının fazlalığını ve geçmişte onlarakarşı aldıkları yenilgileri gerkçe göstererek daveti geri çevirmektedirler. İmparatorluğun Peçeneklerle ittifak halinde kendilerine saldırması durumunda çaresiz kalma ihtimalleri hem Ruslar hem de Macarlar için Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerinde temkinli olmayı gerekli kılan bir tehditti[560].

Bizans İmparatorluğu'na saldırdıkları anda geriden Peçenek saldırısına uğrayacakları korkusu Bulgarların da Bizans İmparatorluğu'na saldırmak konusunda tereddüt göstermelerini sağlamaktaydı. VII. Konstantinos bu yüzden oğlunu Peçeneklerle barışı korumak için sürekli bir çaba halinde olan Bulgarların bu barışı sağlamaları halinde Roma İmparatorluğu'nun onların üzerinde kontrol sağlamalarının çok zor olduğu konusunda uyarmaktadır[561].

---

[559] Noonan, "Rus', Pechenegs, and Polovtsy", ss. 312-314, 318.

[560] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 51-53, 55-57; Gyula Moravcsik, "Byzantine Christianity and the Magyars in the Period of Their Migration", *The American Slavic and East European Review,* C. 5, S. 3/4 (1946), s. 30. Toynbee'ye göre VII. Konstantinos Macarlardan Türkler olarak bahsederken Babası VI. Leon'un eserlerindeki örneği takip ediyordu. Leon'un bu ismi seçerken esinlendiği kaynak ise Mavrikios'un *Strategikon* adlı eseriydi. Mavrikios'un bu eserinde bir başka step toplumu Avarlardan söz ettiği bölümleri Macarlar bahsinde satırı satırına kendi eserine aktaran VI. Leon kendi döneminde artık ortadan kalmış olan Avarlar için Mavrikios'un eserinde Macar bahsinde geçen başka bir isim olan "Türk" kelimesini Macarlar için kullanmıştı. Bu dönemlerde çağdaşları tarafından Macarlara çeşitli dillerde Ungarn, Hongrois, Ugrian, veya Ouggroi gibi isimlerle hitap edilmekteydi. Bu isimler muhtemelen On Oğuz kabilesi anlamnıa gelen Onogur kelimesinden türetilmişlerdi. Macarların onuncu yüzyılda konuştuğu dilde de bir bölümünü kendi içlerinde erittikleri Hazarlar ve Kumanlardan veya bir dönem kendilerine komşu olan Volga Bulgarlarından aldıkları pek çok Türkçe kelime bulunmaktaydı. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* ss. 295, 424, 418-419, 427; 458-460. Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 12-13, 15-16; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* s. 43.

[561] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* s. 53; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* ss. 458-460; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 13; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* s. 39.

Peki, Bizans İmparatorluğu için bu denli önemli olan Peçeneklerle diplomatik ilişkiler nasıl yürütülüyordu? Konstantinos Peçeneklerle sürdürülecek diplomaside izlenmesi gereken protokolleri de detaylı bir biçimde aktarmıştı. Bir imparatorluk görevlisi Peçeneklerle temas kuracağı zaman ilk önce Kherson kentine gitmeli Peçeneklere haber göndererek bir kılavuz ve rehineler istemeliydi. Konstantinos Peçenekleri açgözlü ve kendi memleketlerinde nadir olan mallara düşkün olarak tasvir emektedir ve Peçeneklerle kurulan temaslar imparatorluk için maliyetli bir diplomasi yolu teşkil etmektedir. Zira Konstantinos'un deyimiyle, "Peçenekler, özgür yani bağımsız insanlar oldukları için karşılığını almadan asla hiçbir hizmette bulunmazlardı"[562]. Dolayısıyla imparatorluk temsilcisi hem Kherson kentinde gözetim altında bırakılacak rehinelere hem de kendisine yol gösterecek kılavuza hediyeler sunmak zorunda kalacaktı. Rehinler kendileri ve eşleri için hediyeler talep ederken, kılavuz gidiş yolunda kendisi ve hayvanları için hediyelerle, dönüş yolunda ise hizmetleri için bahşiş ile mükafatlandırılacaktı[563].

Bizans temsilcilerinin Kherson rotası dışında Peçeneklerle temas kurmak için ikinci bir alternatifi ise deniz yolu ile doğrudan Tuna, Dinyeper veya Dinyester Nehirlerinin ağzına yelken açmaktı. Bu yolu takip ederek Peçeneklerle temas kuracak imparatorluk temsilcilerinin izleyeceği protokol de Konstantinos tarafından aktarılmaktadır. Deniz yolu ile yolculuk eden temsilci varış noktasında yanında getirdiği hediyeler ile birlikte güvertede Peçenek temsilcilerini beklemeli, Peçenekler vardığında iki taraf da adamlarından bazılarını karşı tarafa rehine olarak vermelidir. Rehine değişiminden sonra Peçenekler imparator onları yardıma çağırdığında Ruslara, Macarlara ve Bugarlara karşı savacaklarına yemin ederek imparatorlukla olan anlaşmalarını yenilemelidirler. Anlaşma bu şekilde yenilendikten sonra imparatorluk temsilcisi Peçeneklere yanında getirdiği hediyeleri takdim etmeli ve

[562] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 53; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 13-14; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 40-41.
[563] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 55; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 459; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 13-14; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 40-41.

Konstantinopolis'i ziyaret edecek Peçenek elçilerini yanına alarak denize açılmalıdır[564].

İmparatorluğun bu dönemdeki önemli bir müttefiki olan ancak Konstantinos'un yine de ittifaklar aracılığıyla tehdit altında tutarak ehileştirmek istediği bir diğer halk ise Hazarlardı. Konstantinos'a göre Hazarlar üzerinde Bizans menfaatleri doğrultusunda bir baskı oluşturmaya en uygun halk ise günümüzde Gürcistan sınırları içerisinde kalan topraklarda yaşayan Alanlardı. İmparatorun verdiği bilgilere göre Hazarların dokuz bölgesi Alanların topraklarına komşuydu ve bu bölgeler Hazar refahının bel kemiğini oluşturmaktaydılar. Bu yüzden Alanların Hazarlardan ziyade Bizans İmparatorluğu ile barış içerisinde olmasına özen gösterilmeli ve Hazarlar imparatorluk ile barışı bozarlarsa Alanların dokuz komşu bölgeyi yağmalayarak ve Kherson'dan Sarkel'e kadar olan bölgelerde pusu kurarak Hazarları aç ve çaresiz bırakması sağlanmalıydı. Bu ihtimallerin tedirgin ettiği Hazarlar ise Alanlar ve dolayısıyla Bizans İmparatorluğu'yla barış şartlarını ihlal etmemek için özen göstereceklerdi. Alanlarla ilgili verdiği detaylı bilgilerin ardından Konstantinos haklarında hiçbir detaya yer vermeksizin sadece tek bir cümle ile Kara Bulgarların adını anmakta ve onlarında Hazarlara saldırabileceğini belirtmektedir[565].

VII. Konstantinos diplomatik talepler karşılığında diğer milletlerin Bizans İmparatorluğu'ndan neler isteyebileceğine de değinmekte ve oğlu II. Romanos'a bu istekleri nasıl yönetebileceğine dair nasihatlerde bulunmaktadır. Konstantinos'a göre Hazarlar,

[564] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 55-57; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus,* s. 460; Huxley, "Topics in Byzantine Historical Geography", s. 95; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 14-16; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* ss. 42-43.

[565] Kara Bulgarların adı *İlk Rus Yıllıkları*'nda da geçmektedir. Eser Bizans İmparatorluğu'nun 945 yılıda Ruslar ile yaptıkları anlaşmaya Kherson kentini tehdit eden Kara Bulgarlara karşı Ruslardan koruma talep eden bir madde koydurduklarından bahseder. Bkz. Cross, Sherbowitz-Wetzor (çev.), *The Russian Primary Chronicle,* s. 76. Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 63-65. Frank E. Wozniak, Kara Bulgarların steplerden gerçekleşen yedinci yüzyıl göçlerinden geriye kalan, Azak Denizi kıyılarında, Dinyeper ve Don nehirleri arasında yaşayan ve Kırım'a akınlar düzenleyen bir grup olduğunu düşünmektedir. Bkz. Frank E. Wozniak, "The Crimean Question, the Black Bulgarians, and the Russo-Byzantine Treaty of 944", *Journal of Medieval History,* C. 5, S. 2 (1979), ss. 115, 121-122. Huxley, "Topics in Byzantine Historical Geography", s. 94-95; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 19-20; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* s. 44.

Türkler (Macarlar), Ruslar ve kuzeyin diğer milletleri (Konstantinos'un deyişiyle İskitler) "kuzgunlar gibi para hırsıyla asla doymazlar. Her şeye sahip olsalar bile sınırsız istekleri asla bitmez ve en küçük bir hizmet karşılığında bile karlı bir değiş tokuş yapmayı düşünürler". Bizans İmparatorluğu hizmetleri karşılığında bu milletlere çeşitli memuriyet görevleri, saray kıyafetleri ve imparatorluk aksesurları vermektedir. Konstantinos oğlu Romanos'un mükafat olarak verilen bu nesnelere karşı olan aşırı talebi sınırlayabilmek için bir gerekçe olarak kullanabileceği, imparatorluk diademlerinin menşeine dair efsanevi bir öyküye yer verir. Öyküye göre kuzey halklarının büyük bir rağbet gösterdiği ve Kamelaukia olarak adlandırdığı bu taç ve ve kıyafetler insan yapısı olmayıp I. Konstantinos imparator olduğu zaman ona Tanrı tanrı tarafından meleği aracılığıyla gönderilmiştir. Ayasofya Kilisesi'nin sunağı üzerine yerleştirilen bu kutsal nesnelerin uygun olanları uygun yortu günlerinde kullanılmak üzere patrik tarafından imparatora sunulmalı ve daha sonra kiliseye geri iade edilmeliydi. Zira sunağın üzerinde bizzat I. Konstantinos tarafından kaleme alınan ve kutsal eşyaları keyfi olarak kullanan ve başkasına verenlerin aforoz edilmesini ve lanetlenesini emreden bir yazıt yer almaktaydı. İmparatorluk tarihinde yalnızca bir kişi, Hazarlı bir kadınla evlenen Leon isimli bir imparator bu yasağı ihlal etmeye cürret etmiş ve kurallara uymayarak kutsal taçlardan birini yerleştirdiği alnında çıkan çıbanlar sonucu korkunç biçimde can vermişti[566].

De Administrando Imperio'da aktarılanlardan anlaşıldığı kadarıyla yabancı ulusların Bizans İmparatorluğu'ndan yoğun olarak talep ettiği bir başka şey Rum Ateşi olarak bilinen silahtı.

[566] Konstantinos'un bu anlatısında tarihsel bir hata vardır. İmparatorun bahsettiği IV. Leon kendisi Hazarlı bir kadınla evnlenmemiş, babası Hazarlı bir kadınla evlendiği ve kendisi de bu evlilikten dünyaya geldiği için Hazar Leon olarak anılmıştır. Ölümü de Konstantinos'un bahsettiği biçimde gerçekleşmemiştir. Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 67-69. Onuncu yüzyıl seyyahlarından İbn Fadlan'ın tanıklığı Ruslar ve Bulgarlar gibi halklar arasında Bizans tekstil ürünlerin bir itibar nesnesi olarak gördüğü rağbete tanıklık eder. Eserde yer verilen İdil Bulgarları kralının tahtını Bizans ipeği ile kaplattığı bilgisi bilhassa dikkat çekicidir. Bkz. İbn Fadlan, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, ss. 36, 54. Peter Charanis, "Coronation and its Constitutional Significance in the Later Roman Empire", *Byzantion*, C. 15 (1940), s. 57; Ostrogorsky, "Hierarchical World Order", ss. 3-4; Alexander, "The Strength of Empire", s. 347; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, s. 175; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 262-263, 362-363; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 193; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 21-22; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 31; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 45-47; Herrin, *Bizans*, s. 203.

VII. Konstantinos bu talepleri geri çevirmek için gerekçe olarak kullanılabilecek yukarıda bahsi geçen nasihate benzer bir efsanevi öyküye daha yer vermektedir. Bu öyküye göre Rum Ateşi de tıpkı kutsal diademler ve kıyafetler gibi Tanrı tarafından meleği aracılığıyla I. Konstantinos'a gönderilmiş ve tıpkı onlarla ilgili hikayede olduğu gibi I. Konstantinos Ayasofya'nın sunağı üzerine Rum Ateşi ile ilgili kuralları ihlal edenlerle ilgili bir lanet yazdırmıştı. Bu lanete göre Rum Ateşi ve Rum Ateşini hazırlama bilgisi Tanrı tarafından yalnızca Hristiyanların yönetimindeki kentlerde üretilmek ve onlar tarafından kullanılmak üzere verilmişti ve başka bir millete verilmesi ve öğretilmesi yasaktı. Bu suçu işleyenler aforoz edilmeli ve hangi makamda olurlarsa olsunlar görevlerinden azledilmeliydiler. Bu hikâyenin sonu da bir önceki hikâye gibi bir ibret öyküsüyle sona ermektedir ve Rum Ateşi ile ilgili kuralları çiğneyip onu imparatorluğun komşularından birine rüşvet karşılığı satan bir askeri valinin bu günahı işledikten sonra kiliseye ilk girdiği anda cehennem alevleriyle mucizevi bir şekilde yok edildiği anlatılmaktadır[567].

İmparatorluğun müttefikleri tarafından öne sürülen ve VII. Konstantinos'un geri çevirilmesi gerektiğini öğütlediği bir diğer talep de komşu hükümdarlıklarla evlilik yoluya ittifak kurulmasıdır. Eğer yabancı bir hükümdar kızını veya oğlunu Bizans imparatorunun kızıyla veya oğluyla evlendirmek isterse bu talep kesinlikle geri çevrilmeliydi. Bunun için gösterilecek gerekçe ise bir kez daha I. Konstantinos'a ve onun Ayasofya Kilisesi'nin sunağına kazıdığı bir kurala dayandırılıyordu. Bu kurala göre böyle bir evliliğe rıza gösterenlerin bir ecnebi olarak kabul edilerek aforoz edilmesi ve vatandaşlıktan çıkartılması emredilmekteydi. Bu yasakla ilgili olarak aktarılan ibret hikayesinin kahramanı da kutsal taç ve kıyafetlerle ilgili yasakları ihlal ederek lanetlenen imparator Leon idi. Hikâyeye göre

[567] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 69-71; Nicholas D. Cheronis, "Chemical Warfare in the Middle Ages. Kallinikos' 'Prepared Fire'", *Journal of Chemical Education*, C. 14, S. 8 (1937), ss. 361. Rum Ateşi Bizans kaynaklarınca kullanılan bir adlandırma değildi. Bizans kaynaklarında bu silaha Roma Ateşi, yapay ateş, deniz ateşi, hazır ateş, sıvı ateş, akışkan ateş gibi isimler veriyorlardı. Rum Ateşi adı ilk kez Haçlılar tarafından kullanılmış ve Batı dillerinde bu tabir yaygınlık kazanmıştı. Bkz. Ellis Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium",ss. 61-62, 66. Alex Roland, "Secrecy, Technology, and War: Greek Fire and the Defense of Byzantium, 678-1204", *Technology and Culture*, C. 33, S. 4 (1992), ss. 665, 667; Haldon, "'Greek Fire' Revisited", s. 293; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 23; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* ss. 47-48.

Leon, I. Konstantinos'un bu kuralını ihlal edip Hazar Kağanının eşini kendisine eş olarak aldığı için tüm ulusunu utandırmış ve süresiz olarak aforoz edilmişti[568]. I. Kontantinos'un yabancı milletlerle yapılacak evliliklerle ilgili istisna tanıdığı tek halk Franklardı. Bu istisnanın sebebi ise bu milletin soylu ve şöhretli bir millet olması ve I. Konstantinos'un ve Romalıların Franklarla akraba olmasıydı[569]. VII. Konstantinos bu gerekçeye karşı yapılabilecek itirazları da öngörmüş ve onlara nasıl cevap verebileceği konusunda oğluna öneriler sunarken bu durumu aynı zamanda kendisini yirmi dört yıl boyunca gölgede bırakarak imparatoluk yetksini elinde tutan I. Romanos Lekapenos alehine propaganda yapma fırsatı olarak kullanmıştır.

> "Fakat onlar şöyle cevap verirlerse: 'O zaman Hükümdar Romanos İmparator- nasıl oluyor da torununu Bulgar hükümdarı Peter'e vererek, Bulgarlarla evlilik yoluyla ittifak yapmıştır' Bu soruya şöyle bir savunma yapmalısın: "Hükümdar Romanus, -İmparator- adi, kara cahil adamın biriydi ve başlangıçtan beri Roma ulusunun geleneklerini takip edenlerden, sarayda yetişenlerden biri değildi; imparatorluk soyundan ya da soylu mezhebinden de değildi. Bu nedenle onun pek çok hareketi de küstahça ve despotçaydı. Buna örnek olarak da, o ne kilisenin yasaklarına ne de Büyük Konstantinos'un yasa ve emirlerini dikkate alırdı. Ne iyi ve doğru olanı takip eder ne de atalarımızdan gelen düzene boyun eğerdi. Küstah mizacının dışında inatçı ve eğitimsizdi. O, şu şeyi yapmaya cesaret etti; torununu Bulgarlar Peter'a vermesiyle pek çok Hıristiyan mahkûm fidye karşılığında serbest kaldı ve Bulgarlar da Hıristiyanlara, yani bize güven

---

[568] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 71-73; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 125; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 23-34; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 37; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 48-49.

[569] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 71-73. VII. Konstantinos'un I. Konstantinos'un Frank kökenli olduğuna dair açıklaması hatalıdır. I. Konstantinos Sırbistan'ın Niş kentinde doğmuş ve Britanya'da büyümüştür. VII. Konstantinos başka halklara Frank kökenleri atfetme hatasını *De Administrando Imperio*'da Venedik'ten ve *Theophanes Continiatus*'ta Ruslardan bahsederken de tekrarlamaktadır. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 582. Angeliki Laiou, "Byzantium and the West", *Byzantium a World Civilization*, ed. Angeliki Laiou, Henry Maguire, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1992, ss. 61-62; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 24; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 48-49; Komatina, "The 'King of Francia'", s. 161. VII. Konstantinos'un Franklara tanıdığı bu ayrıcalığı o esnada Batıda Roma İmparatorluğu iddiası ile Bizans İmparatorluğu'na rakip olan bir hükümdarın bulunmaması ve Hristiyan Franların Avrupa'daki Müslüman etkinliğine karşı doğal müttefikler olarak görülmesi ile açıklayan araştırmacılar da vardır. Bkz. Stouraitis, "Scriptores post Theophanem", s. 233.

> duydular. Bu koşullarda onun verdiği kız, yasal imparatorun en önemli kızı değil, üçüncü ve en küçük kızıydı yani devlet yönetiminde söz sahibi olmayan ve önemli bir otorite paylaşmayan kızıydı. Ama yinede bu olayın imparatorluk ailesinden herhangi bir kadının verilmesinden bir farkı yoktur. İmparatorluk soyundan uzak olsun ya da olmasın, isterse ulusal çıkarlar için hizmet edecek, yönetimde söz hakkı olmayan küçük bir kız olsun, hiçbir farkı yoktur. Çünkü onun yaptığı bu şey Büyük ve Kutsal Konstantinos'un emir ve yasaklarının ve dini geleneklerin aksineydi. Yukarıda da söylendiği gibi Lord Romanus-İmparator hayatı boyunca görevini kötüye kullanmış ve bunun için senato konsülü ve kilise tarafından kendisinden nefret edilmiş ve kendisine iftiralar atılmıştır. Ve böylece bu kin, onun hayatının sonuna doğru son derece aşikâr hale geldi. Romalıların soylu politikasında yapmış olduğu bu uygunsuz değişikliklerle tanındığından dolayı ölümünden sonra da aynı yolla onun saygınlığını azaltacak karalar çalınıp kınanmıştır"[570].

De Administrando Imperio, İslam devletleri ile alakalı bilgiler aktarırken uygulanan diplomatik protokoller hakkında detaylı bilgi vermekten ziyade daha çok Arapların şeceresi ve tarihleriyle ilgili bilgiler aktarır ve bu bilgiler büyük çoğunlukla *Theophanes Kroniği*'nden aktarılan bölümler vasıtasıyla sunulur. Bazı pasajlarda ise George Monachus'tan satırı satırına alıntılanan bölümlere yer verilir. Eserinin on dördüncü bölümünde İslam devletleri ile ilgili bilgiler vermeye başayan Konstantinos yirmi altıncı bölüme kadar bu konuya değinmeyi sürdürür.

İslam devletleri ile ilgili bölümüne İslam peygamberinin yaşamından kısa anekdotlar aktararak başlayan Konstantinos İslam dinini kendi inançlarına denk ve meşru bir din olarak görmeyen Bizanslıların bakış açısını yansıtan sert bir dille pek çok olumsuz ifade kullanır.

[570] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 73-75; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 125; Konidaris, "The Ubiquity of Canon Law", ss. 136-137; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 24-26; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 49-50; Herrin, *Bizans*, s. 256.

"Tanrıyı inkar eden günahkar Muhammed", "keşiş numarası yapan sapkın" ve "kendine inananları yanıltan kaçık" olarak hitap ettiği peygamberin sara hastası ve yoksul olduğu için kendisinden sıkılmaya başlayan zengin eşini kandırmak amacıyla Filistin ziyaretleri esnasında Yahudiler ve Hristiyanların öğretileri ve kutsal metinlerinin yorumları hakkında öğrendiklerini kullanarak "sahtekar ve kötü ruhlu bir sapkınlık" öğretisi oluşturduğunu ve takipiçilerine "kim bir düşman öldürür ya da düşman tarafından öldürülürse cennete gireceklerini ve diğer bir sürü saçma sapan şeyler öğrettiğini" aktarır. *De Administrando Imperio*'nun pek çok bölümünde yabancı kelimelerin kökeni ve anlamı hakkında açıklama yapma konusunda belirgin bir hevesle hareket eden ancak pek çok kez hatalı açıklamalar sunan VII. Konstantinos eserinin bu bölümünde de benzer bir çaba sergiler: "Bununla birlikte onlar, Kaubar dedikleri Aphrodite'nin yıldızına dua ederler ve onların bağırarak yalvarışı "Alla wo Kaubar" idi ki bu da "Tanrı ve Aphrodite" anlamına gelir. Onlar Tanrı'ya 'Alla' derler ve 'wa' yı ise bağlaç olarak 've' yerine kullanırlar ve yıldıza ise 'Kaubar' derler ve böylece onlar 'Alla wa Kaubar' [Allahû ekber] derler"[571].

İslam devletleriyle ilgili değerlendirmelerine Fatımiler ile devam eden Konstantinos onların kökenlerine, yerleşim yerlerine, savaş taktik ve donanımlarına değindikten sonra döneminin önemli güçlerinden biri olan Fatımiler hakkında oldukça olumlu bir değerlendirme sunar: "Cesur ve savaşçı adamlar oldukları için, onlardan oluşan ve sayıları bini bulacak bir ordu kurulacak olursa, bu ordu yenilemez ya da alt edilemez"[572].

Eserin on altıncı ve yirmi ikinci bölümleri arasında çoğunlukla *Theophanes Kroniği*'ne

[571] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 77-79; Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", ss. 525-526. İslam inancında Afrodit kültünün yer aldığı düşüncesi sekizinci yüzyılda üretilen Bizans dini polemik metinlerinde sıkça dile getirilen bir görüştür. İoannes Damascenus başta olmak üzere pek çok dini polemik yazarı Müslümanların Afrodit'e ibadet ettiğini ileri sürmüş ve "Allahû ekber" nidasını Afrdodit'e bir yakarış, Kabe'nin ise bu tanrıçaya adanmış bir tapınak olduğunu iddia etmişlerdir. VII. Konstantinos'un bu konudaki görüşlerinin temeli de muhtemelen bu dini polemik yazınına dayanmaktadır. Bkz. Meyendorff, "Byzantine Views of Islam", ss. 118-119. Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", ss. 190-191; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 27-28; Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", s.64.
[572] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* s. 79; Akdere, *De Administrando Imperio,* s. 28.

başvurularak Dört Halife Döneminde ve Muaviye'nin hükümdarlığı sırasında gerçekleşen siyasi ve askeri olaylar aktarılırken, yirmi ikinci bölüm Emevilerin İspanya'ya geçişine ve burada kurdukları hakimiyete kısaca değinir[573]. İslam devletleriyle ilgili anlatı yirmi üçüncü bölümde kesintiye uğrar ve yirmi beşinci bölümün ortalarına kadar İspanya'nın coğrafyası ve İslam öncesi geçmişine değinilir. İspanya'nın coğrafi değerlendirmesi, İberya ve İspanya kelimelerinin kökeni, bu bölgede yaşayan insanların adetleri ve Antik Çağda Roma İmparatorluğu idaresiyle münasebetleri için eserde ismi verilerek atıf yapılan Apollodorus'un, Heredorus'un, Artemidorus'un, Parthenius'un, Dionysius'un, Aristophanes'in, Menander'in, Marcian'ın, Apollonios'un, Quadratus'un, Habro'nun, Athenaeus'un, Phylarcus'un ve Charax'lı Isidorius'un eserlerinden alınan kısa bilgiler ardı ardına oldukça sistemsiz bir biçimde sıralanır. *De Administrando Imperio*'nun anlatısı daha sonra bir kez daha *Thephanes Kroniği*'ni takip etmeye başlar ve Vandalların İspanya ve Kuzey Afrikayı Romalıların elinden alışına değindikten sonra odak bir kez daha İslam devletleri üzerine kayar. Halifeliğin coğrafi sınırlarından bahseden ve neden bölündüğüne kısaca değinen eser İslam dünyasının o çağdaki mevcut siyasi durumunu tespit eden şu cümle ile İslam devletleri bahsini kapatır: "Bütün Suriye'nin [İslam aleminin] üç tane lideri vardır, bunlar; ilki merkezi Bağdat'ta olan ve Muhammed yada Mahomet'in ailesinden olan Arap imparatorluğu; ikincisi merkezi Afrika'da ve Muhammed yada Mahomet'in kızı Fatma ve Ali'in ailesinden olanlar ki bu yüzden Fatimiler denir ve üçüncüsü merkezi İspanya olup Muaviye'nin ailesinden olanlardır"[574].

İmparatorluğun doğusu ve kuzeyindeki milletlere ve İslam devletlerine değindikten sonra *De Administrando Imperio*'nun odağı batı halklarına döner. İmparatorun bahsetmeyi seçtiği ilk

[573] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 81-99; Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", s. 527; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss.29-40; Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", ss. 64-65; Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology?", s. 93. Németh, Muaviye bahsinde *De Admistrand Imperio*'nun *Theophanes Kroniği* dışında Edessa'lı Theophilos'un kroniğinden de faydalandığını belirmektedir. Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 134.

[574] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 99-109; Stern, "An Embassy of the Byzantine Emperor to the Fatimid Caliph Al-Mu'izz", s. 239; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 191; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 39-44.

batılı hükümdar VII. Konstantinos'un oğlu II. Romanos'un eşi Bertha'nın babası Provence'lı Hugh olur. "Meşhur Kral Hugh'un Şeceresi" başlıklı bu bölümde Hugh'un soyu büyükbabası İtalya Kralı Yaşlı Lothair üzerinden Poiters savaşında modern Fransa sınırlarında Müslümanların Batıya ilerleyişini nihai olarak sona erdiren meşhur hükümdar Charles Martel'e (714-741) dayandırılır. Bölümün sonunda Hugh'un Bertha ve Romanos'un düğününe katılmak için Konstantinopolis'e geldiği ve Berha'nın evliliğiyle bereber VII. Konstantinos'un kızkardeşi ve büyükannesinin ismi olan Eudokia'yı kendisine yeni isim olarak seçtiği bilgisi verilir[575].

Hugh'un şeceresinin ardından VII. Konstantinos'un anlatısı Lombardiya, Venedik ve Dalmaçya bölgelerinde yaşayan ve Bizans idaresine gevşek ve çoğunlukla kâğıt üzerinde kalan bir biçimde bağlı bulunan halkların tarihi ile ilgili aktarılan bilgilerle devam eder. Bu bilgilere yer verilmesindeki muhtemel amaç gelecekte bu bölge üzerindeki kontrolü yayma ve arttırma gayesi duyulduğunda iddia edilecek egemenlik hakkına tarihi bir meşruiyet zemini sunabilmekti. Konstantinos ilk olarak Lombardların İtalya'ya nasıl yerleştiklerine değinir. Konstantinos'un anlatısına göre Beneventum ve Papia valiliklerini yürüten Narses merkezi Bizans idaresi ile vergiler üzerine yaşadığı bir anlaşmazlık üzerine öfkelenerek Pannonia'ya yerleşmiş bulunan Lombardları Beneventum'a yerleşmek üzere davet eder. İlk olarak Beneventum kenti dışında kendileri için kurulan Civita Nova kentinde konaklayan Lombardlar daha sonra hile ile Beneventum kentini ele geçirip halkını katlederler. Ardından İtalya'daki topraklarını genişletmeyi sürdüren Lombardlar Capua, Napoli, Gaeta ve Amalfi gibi önemli kentleri ele geçirirler. Daha sonra prensliklere bölünen Lombardlar Salerno, Bari,

[575] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 99-113. Bury imparatorun bu bölümde Güney İtalya tarihi ile verdiği bilgileri Liudprand'ın *Antapodosis* adlı eseriyle karşılaştırıp ciddi paralellikler saptamıştır. Her ne kadar yazımına 958 yılında başlanan *Antapodosis*'in *De Administranto Imperio* için kaynaklık etmiş olması kronolojik olarak imkansız olsa da Bury Liudprand'ın daha sonra eserini yazarken kullanacağı bazı bilgileri ziyareti esnasında VII. Konstantinos ile paylaşmış olduğunu ve bu bilgilerin *De Administrando Imperio*'unun ilgili bölümüne kaynaklık ettiğini düşünmektedir. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", ss. 553-555. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 18-19; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 252; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 44-46; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 31; Komatina, "The 'King of Francia'", s. 164; Herrin, *Bizans*, s. 256; Prinzing, "Emperor Constantine VII and Margrave Berengar II", s. 195.

Calabria ve Sicilya'ya da hâkim olurlar[576].

Lombard hakimiyetindeki İtalya kentlerinin ardından *De Administrando Imperio* Venedik halkının kökenleri ve Venedik yerleşiminin tarihi konularını ele alır. VII. Konstantinos'a göre eskiden Enetikoi olarak anılan ve Aquileia ve Frank ülkesinden gelen Venedikliler adalara verleşmeden önce anakara üzerindeki Concardia, Justiniana ve Nonum gibi kentlerde yaşamaktaydılar. VII. Konstantinos'un değimiyle 'Avarların Kralı' olan Attila'nın Frank ülkesine gelmesiyle günümüzde Venedik halkını oluşturan topluluklar o zaman boş ve ıssız bir bataklık halinde olan Venedik adalarına kaçarak orada kurdukları kulübelerde yaşamaya başlarlar. Attila'nın geri çekilmesinden sonra Frank Kralı Pepin tarafından kuşatılan Venedikliler uzun süre direndikten sonra vergi ödemeyi kabul ederek Pepin'in kuşatmayı kaldırmasını sağlarlar ve Roma İmparatorluğu'na bağlanma kararı alırlar. Göç ettikleri adalarda ilk olarak Venedik Dojunun hala ikamet ettiği ve etrafı altı mil denizle çevrili olan adaya yerleşen Venedikliler yirmi yedi nehrin aktığı bu bölgenin etrafındaki adalara Cogradon ve Rivalensis gibi pek çok kent inşa ederler. Venedikliler VII. Konstantinos döneminde anakara üzerinde ise Capre, Neokastron, Phines, Aikylon, Aeimanos, Mouran, Caverzensiz ve Venedik yargıcının ikamet ettiği Rivalto kentlerine sahiplerdir[577].

Venedik bahsinin ardından *De Administrando Imperio* yirmi sekizinci ve otuz ikinci

[576] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 113-119. Bury Güney İtalya ile ilgili verilen bu bilgilerde Lombardların taşıdığı ağırlıktan yola çıkarak bu bölümün Lombardlardan edinilen bilgiler kaynak alınarak hazırlandığını iddia eder. Bury'ye göre bu bilgilerin kaynağı 909 yılında Konstantinopolis'i ziyaret eden Landholf isimli Capua elçisinin ziyaretiyle alakalı tutulan raporlar olmalıdır. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", s. 544. Von Falkenhausen, "Italy in Byzantine Literature", ss. 36-37; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 46-48; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 32. *De Administrando Imperio* altıncı yüzyılda yaşayan Narses'in davetini sekizinci yüzyıl ortalarına yerleştirerek büyük bir kronoloji hatası yapmaktadır. Bkz. Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 135.

[577] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 119-121. Bury Venedik coğrafyasına dair verilen detayların ve tarihi bilgilerin oldukça isabetli olmasından hareketle bu bölümün doğrudan bir Venedik kaynağından alındığı sonucuna varmaktadır. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", s. 552. Vera Von Falkenhausen de eserin bu pasajlarında Venedik ile ilgili verilen bilgilerin ve kentin Hun istilasından kaçanlar tarafından kurulduğu yönündeki anlatının dönemin Latin kaynakları ile uyum gösterdiği tespitinde bulunmaktadır. Bkz. Von Falkenhausen, "Italy in Byzantine Literature", s. 36. Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 48-50.

bölümleri arasında Adriyatik'in doğu yakasına uzanarak Dalmaçya eyaletinin ve bu eyaletin civarında yaşayan Hırvatlar ve Sırplar gibi toplulukların tarihine odaklanır. VII. Konstantinos'a göre Dalmaçya'da Roma yerleşimi İmparator Diokletianos döneminde başlamıştır. Burada Spalato (Split) kentini kuran ve Konstantinos'un aktardığına göre onuncu yüzyılda kalıntıları hala mevcut olan muazzam bir saray inşa ettiren imparatorun Dalmaçya'ya yerleştirdiği insanlar Roma'dan geldikleri için Romani olarak anılmaktadırlar[578]. Romalıların Dalmaçya'da bir zamanlar hâkim oldukları bir diğer bölge de Tuna Nehri'ne kadar uzanan ve İmparator Diokletianos tarafından kurulduğu için Diokleia olarak anılan bir kentin de içinde bulunduğu Diokletia bölgesidir. VII. Konstantinos bu kentin daha önce Diokletianlar tarafından ele geçirildiğini aktarmaktadır[579]. İmparatorun Dalmaçya bahsi Romalıların imparator tarafından Slav milletlerinden biri olarak tanımlanan Avarlarla olan ilişkilerine de ışık tutmaktadır. VII. Konstantinos'a göre Tuna'nın iki yakasında birbirlerinin varlığından habersiz olarak yaşayan Avarlar ile Romalıların ilk karşılaşması Romalıların Tuna ötesine gerçekleştirdiği bir keşif harekâtı sonucunda gerçekleşmiştir ve bu ilk karşılaşmada Romalılar silahsız ve hazırlıksız yakaladıkları Avarlardan çok sayıda ganimet esir elde ederek geri çeklilmişlerdir. Bu keşifin ardından Romalılar Avar sınırına tedarikleri imparatorun değimiyle Konstantinopolis'in yarısı büyüklüğünde olan Salona kentinden karşılanan ve sayıları binleri bulan süvari birliklerinden oluşan iki garnizon yerleştirmeye karar verirler. Ancak belirtilmeyen bir tarihte bu garnizona baskın yapan Avarlar önce Salona kentine ardından da Romalıların elinde kalan Decatera, Ragusa, Spalato, Diadora, Arbe, Vekla ve Opsara şehirleri hariç tüm Dalmaçya'ya hâkim olurlar[580]. Bu kentler de daha sonra, VII. Konstantinos'un iddiasına göre Amorionlu Mikhail'in (II. Mikhail, 820-829) kötü yönetimi sonucunda, bağımsız hale gelirler. Konstantinos bu bölgede imparatorluktan bağımsız biçimde Zupan adı verilen prenslerinin

[578] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 123-139; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 51-59.
[579] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 139-141; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 51.
[580] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 123-125. Bury'ye göre VII. Konstantinos'un Dalmaçya bölgesi kentleri ile alakalı verdiği detaylar Dalmaçya strategosunun aktardığı bilgilere, Avarların Salona kentini ele geçirme öyküsü ise Spalato bölgesinde anlatılan geleneksel öykülere dayanıyor olmalıdır. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", s. 556. Sevcenko da bu bahiste verilen bilgilerin çoğunlukla sözlü kaynaklara dayandığı görüşündedir. Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 192. Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 51-52, 59-60.

idaresinde yaşayan Hırvatlar, Sırplar, Zakhlumiler, Trvounialılar, Kanalitesler, Diokletianlar ve Arentanilerden pagan halkların İmparator I. Basileios döneminde kendi istekleri ile Hristiyan dinini seçtiklerini ve Roma himayesine girdiklerini aktarmaktadır. I. Basileos'da bu halkların taleplerine onlara elçiler ve misyonerler göndererek cevap vermiş ve onları kendi içlerinden seçtikleri prensler tarafından yönetilmek üzere Bizans İmparatorluğu himayesine kabul etmiştir[581]. *De Administrando Imperio*'ya göre I. Basileios döneminde Hristiyanlığı ve Bizans himayesini kabul eden Dalmaçya halkları Kuzey Afrika'dan hareket eden Araplar Butova (Budva), Rossa ve Decatera (Kotor) kentlerini ele geçirip Ragusa (Dubrovnik) kentini kuşattıklarında yine aynı hükümdardan yardım istemişlerdir. I. Basileios'un gönderdiği yüz gemilik kuvvet karşısında Dalmaçya kuşatmasını kaldıran Araplar bu kez de Lombardiya'ya yönelip Bari kentini ele geçirirler. Bari'de kırk yıl hüküm süren Araplar daha sonra Bizans imparatorunun papa ve Fransa kralına yaptığı çağrı sonucu harekete geçen kuvvetlerin Bizans imparatoruna bağlı Dalmaçya halklarıyla beraber yaptığı sefer sonucu Bari'den çıkartılırlar[582]. Dalmaçya ile ilgili ilk bölümünün sonunda *De Administrando Imperio* tarih anlatısı niteliğinden sıyrılarak bölgede bulunan kentlerin coğrafi ve mimari betimlesini sunmaya soyunur. Kısa pasajlarla Ragusa, Spalato, Tetrangourin (Trogir), Decatera (Kotor), Diadora gibi şehirlerin ve Vekla, Arbe ve Opsana gibi ada kenlerinin kuruluş hikayelerine, isimlerinin anlamlarına, barındırdıkları dini binalara ve buralarda defnedilmiş Hristiyan şehitlerinin öykülerine yer verilir ve bu kentlerin coğrafi özellikleri, iklimleri ve denize ve diğer kenlere göre konumlarıyla alakalı bilgiler sunulur. Derlenen bu bilgiler hiç kuşkusuz Konstantinos'un entelektüel ilgilerinin çeşitliliğini yansıtmanın ötesinde impatorluğun ileride bu bölgede hak iddialarını temellendirmede faydalanılabilecek tarihi argümanları ve bölgeye gerçekleştirilebilecek askeri seferlerde işe yarıyabilecek pratik bilgileri toplu bir biçimde sunma sunma kaygısını yansıtmaktaydılar. VII. Konstantinos bu

[581] Ibn Yaḥyā, "Harun-Ibn-Yahya and His Description of Constantinople", s. 151; Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 125-127; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 52-52.

[582] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 127-129. Bury incelemesinde eserin bu noktasında VII. Konstantinos tarafından yapılan bir kronoloji hatası tespit etmiştir. İmparator Arapların Ragusa kuşatmalarından (847-848 ve 866-867) önce gerçekleştirdikleri Bari fethini (841) hatalı olarak kuşatmaların sonrasına tarihlendirmektedir. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", s. 547. Sevcenko da bu pasajda yer alan başka bir hataya dikkat çeker ve Ararpların Bari'yi kırk yıl değil on yıl ellerinde bulundurduklarını belirtir. Bkz. Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 193. Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 53-54.

kentler arasında en detaylı bilgiyi Spalato kenti için vermiştir. İsmi 'Küçük Saray' anlamına gelen kentin İmpartor Diokletianos tarafından kurulduğunu ve bu imparatorun ikametgâhı olarak hizmet ettiğini belirten Konstantinos, Diokletianos döneminde inşa edilen binalardan hangilerinin o güne dek dayandığını, şehrin altında yer alan hapishanelerde Hristiyan azizlere nasıl işkence yapıldığını ve kentte gömülü bulunan azizlerin kimler olduğunu okuyucuya aktarır. İmparatorun tasvirine göre Spalato kentini çevreleyen surlar kare şeklinde kesilmiş taş bloklarla inşa edilmiştir ve bu taş blokların çevresi içi kurşun doldurulmuş iki kulaç uzunluğunda demir mengelelerle çevrelenmiştir. Şehir içine sıralanan sütunların bir kısmı üzerine imparatorun konutu inşa edilmiş ve kentin bir kısmının üstü bu şekilde kapatılmıştır. Şehri çevreleyen yüksek duvarların üzerine savunma amaçlı okçu mevzileri yerleştirilmiştir[583]. Spalato kentine dair yaptığı bu detaylı tasvir imparatorun kentlerle ilgili sunduğu ayrıntılı betimlemelere bir örnek teşkil ettiği kadar *De Administrando Imperio*'nun Ortaçağ kentlerinin askeri ve mimari tarihine de kaynak olabilecek zengin içeriğine dair bir emsal olarak da ele alınabilir.

De Administrando Imperio Dalmaçya'ya dair bölümünün ardından Hırvatlar üzerine odaklanır. Kelimelerin kökeni hakkında açıklama sunmaktan oldukça keyif aldığı anlaşılan VII. Konstantinos Hırvat kelimesine de bir açıklama getirmekte ve bu kelimesinin Slav dilinde 'geniş topraklar üzerinde yaşayan insanlar' anlamına geldiğini iddia etmektedir. VII. Konstantinos'un eserinde Hırvatların Daymaçya'ya gelişleri hakkında iki ayrı hikâye sunar. *De Administanrdo Imperio*'da aktarılan bu öykülerden birine göre Macar topraklarının ve Bavaria ötesinde Saksonya'nın Frank Kralı Otto'nun komşusu ve vatandaşı olarak yaşayan bir Slav topluluğu olan pagan Hırvatların bir bölümü Dalmaçya'ya göçmüş ve burada Avarlarla karşılaşmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun o dönemki düşmanlarından olan Avarlara karşı İmparator Heraklius'tan koruma isteyen Hırvatlar imparatorun isteği üzerine Avarlarla mücadele ederek onlara üstün gelip Avarları kendi tebaları haline getirmişlerdir. İmparator Heraklius da bir ferman ile onların Dalmaçya'ya yerleşmelerini onaylamıştır. Dalmaçya'ya

[583] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 137-139; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 269-270; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 56-58.

yerleştikten sonra Bavaria'da geride bıraktıkları Ak Hırvatlar (Belocroats) gibi Frank kralına bağlı olarak yaşamayı sürdüren Hırvatlar daha sonra ortaya çıkan bir anlaşmazlık neticesinde yedi yıl savaştıkları Franklardan bağımsız hale gelirler[584]. Bağımsız olduktan sonra İmparator Heraklius'un insiyatifiyle Roma Kilisesi ile temasa geçen Hırvatlar Hristiyanlığı kabul etmek isterler ve talep ettikleri din adamları Hırvat prensi Porinos veya Porgas döneminde kendilerine gönderilir. Hırvatların Dalmaçya'ya göçüyle ilgili diğer hikâyede ise Hırvatlar Dalmaçya'ya göç, Avarlarla mücadele ve Hristiyanlığa geçiş kararını Bizans etkisi olmaksızın kenndi inisiyatifleri ile almaktadırlar. *De Administrando Imperio*'ya göre Hırvatlar Heraklius döneminde papaya kendilerine saldırılmadığı sürece hiçbir komşularıyla barışı ihlal etmeyeceklerine söz vermişler ve barış içinde çeşitli ekonomik faaliyetlerle meşgul olmuşlardır. Hırvat toprakları Zupanias adı verilen prensliklere bölünmüş durumdaydı. Sahillerde yaşayan Hırvatlar denizcilikle uğraşıp Dalmaçya-Venedik arasında kalan kentlerde faaliyet gösterirken, iç bölgelerde yaşayanları tarımla uğraşıyorlardı. Hırvat prensliklerinin bazıları adalar üzerinde kurulmuştur ve buralarda yaşayanlar da hayvancılıkla uğraşmakta ve zeytin yetiştirmektedirler. Ragusa kentinde ise üzümcülük yapılmaktadır[585]. *De Administrando Imperio*'ya göre Dalmaçya'ya yerleşmiş durumdaki Hırvatlar İmparator Basileios'un fermanı uyarınca Slavlarla barış içinde yaşamakta ve Slavların yaşamlarını sürdürebilmeleri için Bizans İmparatorluğu'na ödemeleri gereken vergileri Slavlara ödemektedirler. Hırvatlar Slavlara Spalato kenti iki yüz, Tetrongourin kenti yüz, Diadora kenti yüz on, Opsara kenti yüz, Arbe kenti yüz ve Vekla kenti yüz olmak üzere toplamda yedi yüz on nomismata vergi ödemektedirler. Başka kentler de Slavlara şarap gibi ürünlerle

[584] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 139-147. Herwig Wolfram, Hırvat adının dokuzuncu yüzyılın başlarında kullanılmadığını ve VII. Konstantinos'un bu dönemde Dalmaçya'da Franklar ile mücadele eden Slav gruplarının adlarını bilmediği için hepsini Hırvat olarak nitelendirdiğini savunmaktadır. Bkz. Herwig Wolfram, "The Image of Central Europe in Constantine VII Porphyrogenitus", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1987, s. 12. Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 60-63; Florin Curta, "Emperor Heraclius and the Conversion of the Croats and the Serbs", *Medieval Christianitas. Different Regions, 'Faces', Approaches*, ed. T. Stepanov, G. Kazakov, Mediaevalia Christiana, 2010, ss. 121-123. Neven Budak da dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar Hırvatların bulunduğu bölgede yaşayan halkların kaynaklarda Slav veya Dalmaçyalı olarak anıldıklarını belirtmektedir. Budak'a göre Hırvat adı ilk kez dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında dux Chraotorum unvanıyla hüküm süren Tripimir ve Branimir adlı şahıslara dair kayıtlarda anılmaktadır. Bkz. Budak, "Croatia and Byzantium", s. 211.
[585] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 145-147; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 61-64.

ayni ödemeler yapmaktadırlar. Bunun dışında Ragusa kenti de komşusu olan Zakhlumi ve Terbounia ülkelerinin her birine otuz altı nomismata vergi vermektedir[586]. *De Administrando Imperio* Hırvatlarla ilgili bahsini kapatırken Beyaz Hırvatlar'ın o dönemde hala pagan olduğunu belirtir ve Franklar, Macarlar ve Peçenekler tarafından sürekli yağmalandığı için Hristiyan Hırvatlar kadar insan ve hayvan gücüne sahip olmadıkları bilgisini verir. Yaşadıkları bölge denizden otuz günlük bir uzaklıkta olduğu için Beyaz Hırvatların herhangi bir deniz gücü de bulunmamaktadır[587].

De Administrando Imperio'nun Hırvatların ardından konu aldığı halk Sırplardır. VII. Konstantinos'un Sırplarla ilgili anlatısı ile Hırvatların Dalmaçya'ya geliş öyküsü arasında ciddi paralellikler vardır. Sırplar tıpkı Hırvatlar gibi Macaristan'ın ötesinde Franklara komşu durumda bulunan bir bölgede yaşayan ve Ak Sırplar olarak bilinen Pagan bir topluluktan kopmuşlardır. Boiki denilen bu bölgede yaşayan akrabalarından kopan Sırplar İmparator Herakleios'un himayesine girer ve ilk olarak Selanik eyaletine yerleştirilirler. Daha sonra Dalmaçya ve Dyrrachium bölgelerinde iskân edilen ve kuzeyde Hırvatlara, güneyde ise Bulgarlara komşu hale gelen Sırpların Bizans himayesi altında kendi prenslerinin yönetiminde yaşamalarına izin verilir ve imparatorluk tarafından gönderilen misyonerlerden Hristiyanlığın esaslarını öğrenen Sırplar bu dini benimsemeye karar verirler[588]. Prensleri Blastimer'in saltanatı sırasında Bulgarların saldırısına uğrayan ve üç yıl süren bir mücadeleden sonra onları dize getiren Sırpların devleti Blastimer'in ölümünden sonra oğulları arasında paylaşılarak üçe bölünür[589]. Bu üç prenslik kendilerine saldıran Bulgarları bir kez daha yenmelerine karşın daha sonra birbirleri ile mücade etmeye başlarlar. Rakip Sırp prensliklerinin birbirlerine karşı Bulgarlarla iş birliği yapmaları Sırp prensliklerinin zayıf düşmesine sebep olur. Daha sonra I. Romanos Lekapenos döneminde Bizans

[586] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 147; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 62-63. Budak, "Croatia and Byzantium", ss. 220-221.
[587] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 151-153; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 65.
[588] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 147, 153-155; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 62, 65-66.
[589] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 155; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 66; Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", s. 67.

İmparatorluğu'ndan yardım isteyen Tzeeslav'ın yönetimi altında ve imparatorluğun desteği ile Sırplar yeniden tek bir prensin önderliğinde birleşirler. VII. Konstantinos kendi döneminde imparatorluğun himayesi altında bulunan Hristiyan Sırpların Destinikon, Tzernabuskei, Megyretos, Dresneik, Lesnik, Salines, Katera ve Desnik kentlerinde yaşamakta olduğu bilgisini verir. VII. Konstantinos Sırp kelimesinin Serbula sözcüğünden türediğini ve köle anlamına geldiğini iddia etmektedir. Ona göre, Sırplar ancak bir köleye yakışacak ucuz ve kalitesiz ayakkabılar giydikleri için ve Roma İmparatorluğu'nun kölesi oldukları için bu adla anılmaktadırlar[590].

De Administrando Imperio'ya göre yukarıda değinilen belli başlı Sırp ve Hırvat prenslikleri yanında Zakhlumi, Terbounia, Kanali, Diokleia ve Arentani adlı bölgelerde de irili ufaklı Sırp ve Hırvat toplulukları yaşamaktaydı. VII. Konstantinos'un bu topluluklara dair anlatısı diğer Sırp ve Hırvat topluluklarıyla ilgili aktardıklarıyla benzer motifler taşımaktadır. Günümüzde Polonya'da bulunan Vüstül nehri yakınlarında yerleşmiş olan Zakhlumiler *De Administrando Imperio*'da pagan Sırplar olarak tanımlanmaktadırlar. Zakhlumiler Diokletianos döneminde bölgeye yerleştirilen Romalıların Avarlarca uzaklaştırılmasının ardından İmparator Herakleios'un himayasine girerek bu bölgeye yerleştirilmişlerdir. Güney Dalmaçya kıyılarında kurulmuş küçük prenslikler olan Terbounia ve Kanali'de yaşamakta olan halkların kökeni de yine Herakleios döneminde Bizans himayesine girmiş olan pagan Sırplara dayandırılmaktadır. Diokleia ülkesi adını İmparator Diokletianos'un burada kurmuş olduğu şehirden almaktadır. Diokletianos tarafından buraya yerleştirilen Romalılar yine Avarlar tarafından yerinden edilmiş ve yine İmparator Herakleios burayı yeniden ikan etmiştir. Adriyatik kıyılarında bulunan birkaç kent ve adadan oluşan Arentani ülkesinin de kökenleri Diokletianos tarafından bölgeye yerleştilen ve daha sonra Avarlar tarafından sürülen Romalılara dayandırılmaktadır. VII. Konstantinos Arentani ülkesinin aynı zamanda Pagani olarak da anıldığını ve bunun sebebinin Herakleios tarafından himaye altına alınıp buraya yerleştirilen pagan Sırpların Hristiyanlığa geçmeyi reddetmeleri olduğunu aktarır[591].

[590] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 155-161; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 65-70.
[591] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 161-165; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 70-72.

De Administrando Imperio'nun Dalmaçya bölgesinde yaşayan Hırvatlar ve Sırplar ile ilgili olarak aktardıkları bugün hala tartışılmaktadır. Eser Orta, Güneydoğu ve Doğu Avrupa toplumlarının erken tarihi için neredeyse tek kaynak olduğu için uzun süre büyük ilgi görmüştür. Ancak günümüzde eserin bu bölgelerin tarihi için verdiği bilgileri eleştiren ve topyekûn reddeden araştırmacılar da bulunmaktadır[592]. Yirminci yüzyılın başlarında eserle ilgili bir inceleme kaleme almış olan J. B. Bury Hırvatlar ve Sırplarla ilgili anlatılanların imparatorun emriyle Dalmaçya bölgesinden derlenilen Slav kaynaklarından alındığı görüşündedir. Yazara göre Hırvatların barışçıl politikası ve Herakleios ile bağlantıları yerel kaynaklardan alınmaktadır ve Hırvatların ve Sırpların kendi mazileri ile alakalı geleneksel anlatılar *De Administrando Imperio*'da yeniden üretilmiştir. Bury'ye göre metinde geçen Beyaz Hırvatistan ve Beyaz Sırbistan kurgusal ülkelerdir. Ancak bu kurgu VII. Konstantinos'un değil Hırvat ve Sırpların kurgusu ve kendi mazileri için buldukları açıklamalardır[593]. Günümüze daha yakın tarihlerde kaleme alınan incelemelerde ise Bury'nin VII. Konstantinos'un bölgeden edindiği yerel bilgileri doğrudan eserine aktardığı yönündeki iyi niyetli fikrine şüpheyle yaklaşılmakta ve imparatorun bu bilgileri ya kendisinin kurguladığı ya da topladığı bilgileri kendi siyasi gayeleri doğrultusunda manipüle ettiği düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse *De Administrando Imperio*'nun bölge ile ilgili aktardığı bilgilere daha ılımlı bir eleştirellikle yaklaşan B. A. Todorov, eserde Hırvatların, Sırpların ve Dalmaçya'da yaşayan diğer toplulukların menşeine adir sunulan açıklamaların diğer kaynaklarca da doğrulanan Bizans İmparatorluğu'nun bölgedeki toprak kayıpları ve Avarların buradaki varlığı gibi olgularla birlikte akla yatkın bir kronolojik kurguya oturtulabildiğini savunmaktadır. Bu bilgilerin önemli bir bölümünü doğrulayan başka yazılı kaynaklar ve arkeolojik kayıtlar da mevcuttur. Ancak olaylar silsilesi içerisinde kimi boşlukların imparatorluğun o dönemdeki çıkarlarına hizmet edecek şekilde doldurulmuş olması ihtimali ve sözlü ve yazılı gelenekleri ile eserde yer alan bilgilere kaynaklık etmiş olabilecek bölge halklarının kendi geçmişlerine ne denli hâkim olduklarının asla tam olarak bilinemeyecek olması *De Administrando Imperio*'nun güvenilirliği ile ilgili çekinceler doğurmaktadır. Zira yazılı geleneği ve yerleşik yaşam tecrübesi çok eski olmayan bu

[592] Gračanin, Škrgulja, "The Refashioning of Historical Reality", ss. 24-25.
[593] Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", ss. 557-560.

milletlerin kendi geçmişleriyle ilgili hatıralarının efsanevi öğeler içeriyor olma ihtimali yüksektir. İmparatorluğun da kendi güncel siyaseti gereği bu bölgeler üzerinde hak iddia edebilmek için kendi bakış açısını yansıtan ve kendi çıkarlarını gözeten bir anlatı inşa etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Hatta bu halkların imparatorluk aracılığıyla kendi geçmişlerine dair aktarılan bu anlatıları benimsemiş ve yeniden üretmiş olmaları da mümkündür[594].

Dönem ve bölge hakkında son yılların en üretken araştırmacıları arasında yer alan Florin Curta ise *De Administrando Imperio*'nun Hırvatların ve Sırpların kökeni ile ilgili olarak aktardığı bilgilere çok daha derin bir şüphe ile yaklaşmaktadır. Eserde Hırvat kelimesinin kökeni ile ilgili verilen "geniş topraklar üzerinde yaşayan insanlar" açıklaması Curta'ya göre Romanilerin çok geniş bir bölgede yaşadıkları ve ancak çok geniş bir nüfus ile yerlerininm doldurabileceği düşüncesine hizmet etmek için seçilmiştir. Romani halkı ile ilgili verilen açıklamalar ve bu halkın Romalılarla özdeşleştirilmesi imparatorluğun farklı hükümdarlar tarafından bölgeye yaptığı müdehalaleleri meşru kılmak için kullanılmıştır. Yazara göre Sırpların adı ile ilgili verilen köle kelimesinden türediği açıklaması da imparatorluğun kendi bakış açısını güçlendirmek amacı gütmektedir[595]. Curta, Hırvatların kendihükümdarları olmasına rağmen bağımsız karar alıp uygulayamayan, yerleşecekleri bölge, burada oynayacakları rol ve Hristiyanlığa geçiş sürecinde tamamen edilgen ve Roma buyrukları doğrultusunda hareket eden bir halk olarak resmedilmesini de imparatorluk ideolojisinin bir tezahürü olduğunu düşünmektedir[596]. Curta'ya göre eserin Hırvatların ve Sırpların Hristiyanlığa geçişi ile ilgili Herakleios'a atfettiği rol tamamen VII. Konstantinos'un kurgusudur. Zira bu imparatorun imparatorluk sınırları dışında misyonerlik faliyeti yürüttüğüne dair başka bir tarihi kayıt bulunmamaktadır. VII. Konstantinos muhtemelen bu halkların Hristiyanlığa geçişini Roma topraklarına yerleştikleri tarihe mümkün olduğunca

[594] B. A. Todorov, "Byzantine Myths of Origins and Their Functions", *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, S. 2 (2008), ss. 65-66, 70-71.
[595] Curta, "Emperor Heraclius and the Conversion", ss. 124-130. Benzer değerlendirmeler için ayrıca bkz. Gračanin, Škrgulja, "The Refashioning of Historical Reality", s. 30.
[596] Curta, "Emperor Heraclius and the Conversion", ss. 125-126.

yakın bir geçimişe kadar dayandırarak daha sonra bu bölgelerde sürdürülen dini faaliyetlerin tarihsel meşuiyetini arttırmayı amaçlamaktadır. Herakleios'un anlatının kahramanı olarak seçilmesi ise imparatorun Perslere karşı verdiği savaşla imparatorluğun bir dış düşmana karşı yürüttüğü ilk kutsal savaşın kahramanı olmasından kaynaklanmaktadır. Herakleios bu yüzden hem imparatorluğun faaliyetleri için geçmişten sağlam bir referans noktası hem de VII. Konstantinos'un eserini okumasını umduğu geleceğin hükümdarların eğitimi için ideal bir rol modelidir[597].

Özetle, Curta VII. Konstantinos'un Sırplar ve Hırvatlar ie ilgili aktardığı bilgileri sahih tarihi bilgilerden ziyade imparatorluğun ideolojisini yansıtan ve siyasi iddialarını meşrulaştırmak amacıyla oluşturulmuş propaganda metinleri olarak değerlendirmektedir. Ona göre bu ideolojik çerçeve yabancı bir halkın geçmişte Roma topraklarına ancak Hristiyan olup imparatorluk hakimiyetini tanıyarak yerleşebildiği fikrinden yola çıkmakta ve bu topraklar üzerinde varlıklarını sürdürmelerini de imparatorluğun müttefikleri olarak onun çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri müddetçe meşru olabileceği sonucuna varmaktadır[598].

Dalmaçya bölgesine yerleşen Sırp ve Hırvat topluluklarının kökenine değindikten sonra *De Administrando Imperio* bir kez daha ilk bölümlerinde imparatorluğun selameti açısından kontrol altında tutulması gereken halklar arasında sayılan Peçenek ve Macar halkları konusuna geri döner ve bu kez diplomasi alanında uygulanması gereken pratik önerilerde bulunmak yerine bu halkların kökenleriyle ilgili bilgiler sunar. VII. Konstantinos kendi döneminden elli yıl önce İtil (Atil) ve Yayık (Geich) nehir boylarında Hazarlar ve Oğuzlarla komşu olarak yaşamakta olan Peçeneklerin Hazar-Uz ittifakı sonucu yerlerinden sürüldüklerini ve onların yaşadıkları bölgeye Uzların yerleştiğini iddia eder. Bu şekilde göçe zorlanan Peçenekler Macarların yaşadıkları bölgeye gelmişler ve onları yerlerinden ederek

[597] Curta, "Emperor Heraclius and the Conversion", ss. 130-135.
[598] Curta, "Emperor Heraclius and the Conversion", ss. 134-135; Gračanin, Škrgulja, "The Refashioning of Historical Reality", ss. 30-31.

bu bölgeye yerleşmişlerdir. *De Administrando Imperio* Peçeneklerin sekiz boy halinde yaşadıkları bilgisini sunar. Eserde bu sekiz boy Irtim, Tzour, Gyla, Koulpei, Charaboi, Talmat, Chopon ve Tzopon adlarıyla anılır. Her boyun başında kendi lideri bulunmaktaydı ve bu liderlerin ölümüyle hakimiyet kuzenlerine geçerdi. Çünkü Peçenek yönetim geleneği idarenin babadan oğula geçmesini yasaklıyor ve vefat eden başbuğların yerini kardeşlerinin çocukları veya kardeşlerinin torunları alıyordu. Bu sekiz boy kendi içerisinde kırk üç alt bölüme ayrılmıştı ve alt bölümlerin de başında kendi reisleri bulunmaktaydı[599]. VII. Konstantinos'a göre kendi döneminde Peçenek boylarının dördü (Kouartzitzour, Syroukalpei, Borotalmat, Boulatzapon) Dinyeper Nehri'nin doğu ve kuzey tarafında yaşamaktaydılar. Bu boyların toprakları Uz, Hazar, Alan ve Kırım topraklarına doğru uzanmaktaydı. Dinyeper Nehri'nin batı ve kuzey tarafında yaşayan dört Peçenek boyundan ise Giazichopon Bulgarlara, Kato Gyla Macarlara, Caharaboi Ruslara, Iabdiertim boyu ise Ruslara vergi vermekte olan Slavlara komşudur. Peçeneklerin yaşadıkları topraklar Kherson ve Bosporos'a yakındır ve Uz ve Hazar topraklarından dokuz gün, Alanlardan altı gün, Mordia'dan on gün, Rusya'dan bir gün, Macarlardan dört gün ve Bulgaristan'dan yarım gün uzaklıktadır. Kendi topraklarından ayrılıp başka bölgelere göç etmeyi reddeden Peçenek toplulukları da vardır. Uzlarla yaşamayı sürdüren bu Peçenek grubu dizlerine kadar uzanan kısa elbiseler giyerler ve bu elbiselerin kolları omuzlarından ayrılmıştır. VII. Konstantinos'a göre bu kıyafet bu Peçenek grubunun kendi boylarından ayrılışını simgelemektedir[600].

De Administrando Imperio'da Türkler olarak adlandırılan Macarlar ise VII. Konstantinos'a göre eskiden Hazar ülkesine komşu Lebedia adı verilen bir bölgede yaşamaktaydı ve ilk

[599] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 167-169. Toynbee'ye göre eserin otuz yedinci bölümünde Macar-Peçenek savaşından bahseden Konstantinos bunu tek bir savaş olarak aktararak hata yapmaktadır. Anlatılan olay en az iki çarpışmanın sonucu gibi görünmektedir. Bunlardan biri Peçeneklerin Volga ve Yaik arasında yaşarken Hazar-Guzz ittifakı karşısında yenilgiye uğramaları sonucu Don'un batısına ilerleyerek Macarları mağlup etmeleri, diğeri ise Macarların Peçenekler ve Bulgarlar tarafından yenilgiye uğratılarak Karpatların batısında Moravya topraklarında kendilerine yeni bir yurt edinmek üzere harekete geçmeleri vakasıdır. Konstantinos bu iki savaşı tek bir vaka gibi ele almaktadır. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 465-467. Akdere, *De Administrando Imperio*, ss.72-73; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 52-53; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 365.

[600] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 169-171; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 73-74; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 53-54.

liderlerinin adı Lebedias idi. Eserde Chingilous ve Chidmas adlarıyla anılan, günümüzde Kama Nehri denilen, Ural civarında bulunan bir nehrin çevresinde yeralan Lebedia'da yaşadıkları dönemde Macarlar Sabartoi asphaloi olarak anılmaktaydılar. Macarlar yedi klan halinde yaşamaktaydılar ve başlarında voyvoda olarak anılan bir liderleri vardı. Lebadias ise onların ilk voyvodasıydı. Üç yıl Hazarlarla beraber yaşayan ve girdikleri savaşlarda onların müttefiki olan Macarların lideri Lebadias Hazar kağanının rızasıyla soylu bir Hazar kadınla evlenmiş ancak bu mutsuz evlilik neticesinde bir çocuk dünyaya gelmemişti. Kangar denilen Peçenek grubunun Hazarlar tarafından püskürtüldükten sonra Macarları mağlup ederek onların yaşadığı bölgeye yerleşmeleriyle yurdundan olan Macarlar iki gruba ayrılırlar. Macar gruplarından biri doğuya ilerleyerek Pers bölgesine yerleşir ve bu grup eserin yazıldığı döneme kadar Macarların eski adıyla, Sabartoi asphaloi olarak anılmaya devam eder. Lebadias önderliğindeki diğer grup ise Peçenek topraklarının batısına, Atelkouzou denilen bölgeye yerleşir[601].

Bir süre sonra Hazar kağanı tarafından davet edilen ve kendisine Hazarların himayesine girmesi karşılığında Macar prensi olarak tanınma vaadeilen Lebadias bu teklifi reddeder ve kendisi yerine bir diğer voyvoda olan Almutzis veya onun oğlu Arpad'ın bu görevi üstlenmesi önerisinde bulunur. Lebadias'la beraber Macar ülkesine gönderilen Hazar temsilcileri ve Macarlar bu öneriyi değerlendirirler ve neticesinde Arpad kalkan üzerinde kaldırılarak ilk Macar prensi ilan edilir. *De Administando Imperio*'ya göre eserin yazıldığı dönemde Macarlar hala işte bu Arpad'ın soyundan gelen prensler tarafından yönetilmeye

[601] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 171-173. Romilly Jenkins, VII. Konstantinos'un Macarların menşei ile alakalı aktardığı bu bilgilerin isabetli olduğunu ve muhtemelen 949 yılında Konstantinopolis'i ziyaret eden Macar elçiden edinilmiş olduğunu düşünmektedir. Bkz. Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 265. Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 75-76; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, s. 55. Peter Lango ve Andras Patay-Horvath da *De Administrando Imperio*'da Macarların yerleşim yerleri olarak anılan bölgelerde belirtilen tarihlerde Macarların bulunduğunun ve bu grupların Bizans ile etkileşim halinde olduklarının kimi arkeolojik verilerle desteklendiğini ifade etmektedirler. Bkz. Peter Lango, Andras Patay-Horvath, "Byzantinizing Minor Objects in the Carpathian Basin / Tracing Multi-Level Connections during the Tenth Century", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio,* ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 185-187, 191.

devam etmekteydi[602].

VII. Konstantinos Macarların birkaç yıl sonra bir kez daha Peçeneklerin saldısına uğrayarak Atelkouzou'dan çıkartıldığını ve Büyük Moravya halkını yerlerinden ederek bu bölgeye yerleştiğini aktarmaktadır. İmparator, Macarların maruz kaldığı ikinci Peçenek saldırısının öyküsünü ise şu şekilde anlatır. Bizans İmparatoru Leon'un çağrısı ile Symeon idaresindeki Bulgarlarlara saldıran Arpad'ın oğlu Liountikas yönetimindeki Macarlar Breslav kentine kadar ilerler. Ancak Bizans İmparatorluğu ile barış yapan Symeon Peçenekler ile iş birliği halinde askeri seferde bulunan Macarları gafil avlayarak onları topraklarından sürerler. Bu yenilginin ardından Prens Sphendoplokos'un ölümünden sonra yönetimi üstlenen üç oğlunun mücadelesine sahne olmakta olan Büyük Moravya topraklarına yerleşen Macarlar bölge halkının bir kısmını kendi yönetimleri altına alırlar. Moravya halkının geri kalanı ise Bulgarlara, Hırvatlara ve diğer topluluklara sığınır. *De Administrando Imperio*'ya göre Macarlar bu tarihten sonra bir daha Peçenek saldırısına maruz kalmazlar ve yerleştikleri yeni topraklarda doğuya göç ederek Pers bölgesine yerleşen Macarlarla ticari ve siyasi temaslarını sürdürürler[603]. VII. Konstantinos'un aktardığına göre Kabarlar adı verilen bir halk da Macarlarla beraber yaşamaktadır. Hazar soyundan gelen bu halk yaşanan bir iç savaş neticesinde o dönem Atelkozou'da yaşamakta olan Macarlara sığınmıştır. Üç klan halinde yaşamakta olan Kabarların kendilerine ait bir prensleri de vardır[604].

---

[602] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* s. 173; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 76; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* s. 56.

[603] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 173-181. Herwig Wolfram'a göre Macarlar dokuzuncu yüzyılda moravya bölgesine geldiklerinde burada Büyük Moravya devleti değil Privina ve oğlu Kocel tarafından kurulmuş bir Slav presnliği bulunmaktaydı ve bu prensliğin varlığından haberdar olmayan VII. Konstantinos kurgusunda oluşan boşluğu doldurmak amacıyla böyle bir anlatıya başvurmuştu. Bkz. Wolfram, "The Image of Central Europe", ss. 10-11. Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 76-78, 80; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* ss. 56-57.

[604] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 175. Bury Macarların Bizans İmparatorluğu ile iş birliği içerisinde Bulgarlara karşı gerçekleştirdiği saldırı ile bilginin VII. Konstantinos'un faydalandığı Bizans kaynaklarından alınmış olduğunu düşünmektedir. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", s. 563; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 77; Jonathan Ratcliffe, "Aesop and the Fall of Moravia, or How to Save the Byzantine Empire", *Melbourne Historical Journal*, S. 41 (2013), ss. 30-31; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* s. 58.

Macarlarla ilgili bahsinin sonunda VII. Konstantinos Macarların o dönemki topraklarının sınırları ve Macarların mevcut idari yapısı ile ilgili bilgiler verir. Macarların ülkesinin başladığı yerde İmparator Trajan'ın köprüsü bulunmaktadır. Buradan üç günlük bir yolculukla Büyük Konstantinos'un bir kalesinin de bulunduğu Belgrad kentine varılmaktadır. Buradan iki gün mesafede Sirmium Nehri ve nehrin ötesinde de eskiden Prens Sphendoplokos'a ait olan Büyük Moravya toprakları bulunmaktadır. Macar topraklarının doğusunda Bulgarlar bulunmaktadır. Bulgarlar ve Macarlar arasındaki sınırı Tuna Nehri oluşturur. Macar ülkesinin kuzeyinde Peçenekler, Batısında Franklar, güneyinde ise Hırvatlar yaşamaktadır. Macarların sekiz klanının başında tek bir bir prens bulunmasına rağmen kendi prenslerine de sahip olan klanlar oldukça bağımısız hareket etmektedirler. Ancak aralarında ortak bir tehlike doğruduğunda sekiz klanın birlikte hareket edeceğine dair bir mutabakat bulunmaktaydı. Macarların ortak prensi Arpad soyundan gelmektedir ve Gylas ve Karchas asalet ünvanlarına sahip yargıç rütbesinde iki idareci daha bulunmaktadır[605].

De Administrando Imperio'nun kırk ikinci bölümü anlatı odağını doğuya çevirmeden önce imparatorluğun kuzeyi ve batısında kalan topraklara dair daha önceki bölümlerde verilen bilgileri özetler ve tamamlar niteliktedir. VII. Konstantinos bu bölüme Selanik-Belgrad arasında sekiz günlük mesafe bulunduğu, Macarların Moravya ülkesinde, Tuna ve Save Nehirleri arasında yaşadığı ve Tuna Nehri'nin aşağında bulunan Distra'dan Sarkel'e kadar uzanan bölgenin Peçenek toprakları olduğu bilgilerini ardı ardına sıralar[606]. Daha sonra ise Sarkel kentinin kuruluş öyküsüne geçilir. Peçenek dilinde beyaz ev anlamına gelen kentte yılda bir nöbet değiştiren üç yüz kişilik bir donanma bulunmaktadır. Tuna Nehri'nden altmış günlük uzaktıkta bulunan bu kent Hazarların kendileri için bir kent inşa edilmesi ricası üzerine İmparator Theophilos tarafından bölgeye gönderilen Petronas Kamateros tarafından

[605] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 177-179. Bury VII. Konstantinos'un Macar ülkesi, Arpad soyu ve Gylas ve Karchas unvanlarıyla ilgili bilgileri Konstantinopolis'i ziyaret eden elçilerden edinmiş olabileceğini düşünmektedir. Bkz. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", ss. 561-563. Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 78-79; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 59-61.
[606] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 183; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 81; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, s. 62.

inşa edilmiştir. Kent bölgede uygun taş bulunmaması sebebiyle orada kurulan özel fırınlarda pişirilen tuğlalarla inşa edilir. Kherson kenti o zamana dek kendi ileri gelenleri tarafından yönetilmektedir. Petronas geri döndüğünde İmpartor Theophilos'a bölgedeki Bizans egemenliğni korumak istiyorsa bölgeye bir askeri vali ataması gerektiği tavsiyesinde bulunur ve imparator da kendisini bu kentin ilk askeri valisi olarak atar. *De Administrando*'da aktarılanlardan anlaşıldığı kadarıyla eserin yazıldığı dönemde Kherson valileri halen Bizans İmparatorluğu tarafından atanmaktadır[607]. VII. Konstantinos bu bölümün geri kalanında Rus ve Peçenek topraklarının sınırlarına ve Kafkas Dağları'na kadar uzanan bölgede yer alan nehirlere, körfezlere, limanlara, göllere, kentlere ve bunların arasında bulunan mesafelere değinir[608].

VII. Konstantinos eserinin kırk üçüncü bölümüne "Kuzey İskitleriyle ilgili yeteri kadar bilgi verildiğini" ve artık "güneşin doğduğu yerlere kadar olan bölgelerde yaşayanların kendi kontrollerini kaybederek Romalılara nasıl tabi olduklarına" odaklanılacağını belirtir[609].

---

[607] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 183-185. VII. Konstantinos'un inisiyatifi ile kaleme alınan *Theophanes Continuatus*'un da Theophilos'un saltanatına ayırılan bölümünde Sarkel kentinin inşası ile ilgili aynı bilgilere yer verilir ve idarecilerinin halen Bizans İmparatorluğu tarafından atandığı bilgisini tekrarlanır. Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 177-179. Bury Sarkel kentinin kuruluşu ile ilgili bu hikayenin doğrudan Petronas'ın raporundan veya bu raporun türevini içeren bir edebi kaynaktan alınmış olabileceğini savunur. Bu bilgilerin edinildiği kaynak *Genesios Tarihi* içerisinde İmparator Theophilos'un hayatı konu alan bölümde de kullnılmış gibi görünmektedir. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", ss. 569-571. Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 207-208. Arnold Toynbee Sarkelin inşası ve Kherson'un thema haline getirilmesi hamlelerini bu bölgeden gelebilecek bir Macar veya Rus saldırısıma karşı alınmış bir önlem olarak değerlendirmektedir. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 444-445. Wozniak, "The Crimean Question", s. 119. Warren Treadgold da kentin inşasını yükselen Rus tehdidine karşı alınmış bir önlem olarak yorumlamaktadır. Bkz. Warren Treadgold, "Three Byzantine Provinces and the First Byzantine Contacts with the Rus", *Harvard Ukrainian Studies*, C. 12/13 (1988), ss. 135-136, 143-144. Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", ss. 190. Kherson'un thema haline getirilmesinin VII. Konstantinos döneminde gerçekleştirildiğini de iddia edenler vardır. Bu görüşe göre Theophilos tarafından kurulan Kırım Theması kısa ömürlü olmuştur ve kalıcı Kherson Theması VII. Konstantinos tarafından oluşturulmuştur. Bkz. Constantine Zuckerman, "Two Notes on the Early History of the thema of Cherson", *Byzantine and Modern Greek Studies*, C. 21 (1997), ss. 210, 215. Akdere, *De Administrando Imperio*, ss.81-82; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", ss. 33-34; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 62-63.

[608] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 185-189; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 82-83; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 64-66.

[609] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 189; Averil Cameron, Alan Cameron, "Christianity and Tradition in the Historiography of the Late Empire", *The Classical Quarterly*, C. 14, S. 2 (1964), s.321; Herbert Hunger, "On the Imitation (ΜΙΜΗΣΙΣ) of Antiquity in Byzantine Literature", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 23

Burada kastedilen halklar imparatorluğun doğusunda yaşan Ermeniler ve Gürcülerdir. *De Administrando Imperio* ilk olarak günümüzde güneybatı Ermenistan'da yer alan ve o devirde Taron Ülkesi olarak anılan Ermeni prensliğine değinir. Anlatıya göre imparatorluğa tabi olan ilk Taron Prensi Kirkorikios'tur. Krikorikios Bizans İmparatorluğu ve Araplar arasında bir denge politikası izlemeye çabalamaktadır. İmparatorluğa karşı dostluk ve saygı duyguları ifade ederken bir yandan da VI. Leon'un Konstantinopolis'e gelip unvan ve hediyeleri kabul ederek imparatorluğun himayesine girmesi için gönderdiği davet mektuplarına yokluğunda gerçekleşebilecek muhtemel Arap saldırılarını bahane göstererek olumsuz cevap vermektedir. Öte yandan, kendi topraklarından geçen Arap ordularına kılavuzluk etmekten ve Halifeye mektuplar göndererek Bizans İmparatorluğu'nun planlarıyla ilgili istihbarat sağlamaktan da geri durmamaktadır[610]. Ancak Taron Ülkesi Hanedanı içinde yaşanan rekabet sonucu Bizans İmparatorluğu ülke iç işlerine müdahale etme ve ülke önde gelenlerinden bazılarını yanına çekme şansı yakalar. Ermeni yöneticilerin iç mücadeleler esnasında rehin aldığı önde gelenleri ailelerinin talepleri üzerine esaretten kurtarıp Konstantinopolis'te ağırlayan ve çeşitli unvan ve hediyelerlen ülkelerine geri gönderen Bizans İmparatorluğu'nun bu politikası sonucu Ermeni prensleri arasında bu unvan ve mükafatlar için adeta bir yarış başlar. Daha sonra Krikorikios da Konstantinopolis'e gelmeye razı olur ve Taron prensi, magistros ve Taron kenti askeri valisi ünvanlarının yanısıra ileride, VII. Konstantinos döneminde Basileios Lekapenos'un konutu olarak hizmet edecek Barbaros Evi isimli konut da kendisine tahsis edilir. Krikorikios'a ayrıca dokuz kilo altın maaş bağlanır. İlerleyen yıllarda, I. Romanos saltanatı sırasında, diğer Ermeni prensleri Taron prensine sağlanan bu ayrıcalıkları talep ettiğinde Taron prensi ayrıcalıklarını korumak için imparatorluğa hediyeler, tunikler ve içi dört buçuk kilo altın dolu bronz kaplardan oluşan bir vergi ödemeyi

(1969), s. 31. VII. Konstantinos da zaman zaman Bizanslıların Heredotos'un veya Tacitus'un eserlerinde görülen antik terminolojiyi kullanma örneğini sürdürür ve halkları geldikleri coğrafyanın antik kaynaklarda bilinen en eski sakinlerinin adı ile anar. İmparator Sırplara Trivalloi, Slav, Peçenek veya Bulgarları Skythai (İskit), Franlara Keltoi ve Türlere Pers gibi isimlerle seslenebilmektedir. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 547. Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 84.

[610] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 189; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 84; Anthony Cutler, "Significant Gifts: Patterns of Exchange in Late Antique, Byzantine, and Early Islamic Diplomacy", *Journal of Medieval and Early Modern Studies*, C. 38, S. 1 (2008), s. 89.

taahhüt eder[611]. İlerleyen kuşaklarda Taron prenslerine Bizans Hanedanına akraba olan ailelerden kadınlarla evlenme hakkı da tanınır ve Taron üzerindeki Bizans nüfuzu bir nebze daha artar. En sonunda kendisine rakip olan kuzenlerinin baskısından bunalan Tornikios eşi ve çocuklarına Konstantinopolis'te barınma imkânı tanınması karşılığında kendi payına düşen Taron topraklarını Bizans imparatoruna miras olarak bırakır ve böylece imparatorluk uzun süredir nüfuz sahibi olduğu Taron topraklarının yarısına da doğrudan sahip hale gelir[612].

Taron Ülkesi'nin ardından *De Administrando Imperio* hükümdarına prensler prensi olarak hitap edilen Büyük Ermenistan'ın durumuna odaklanır. Başkenti Kars olan Büyük Ermenistan Krallığı bir zamanlar Perkri, Chaliat, Arses, Tibi, Chert, Salamas ve Mantzikert gibi pek çok kente sahipti. Büyük Ermenistan Prensi Bizans İmparatorluğu'nun himayesini kabul etmişti ve ataması imparatorluk tarafından yapılıyor ve imparatorluktan rütbe alıyordu. Prensler Prensi Symbatios'un Perslerle girdiği bir savaş sonucu öldürülmesi üzerine savunmasız kalan Büyük Ermenistan kentlerinin sahipleri Bizans İmparatorluğunun koruması altına girerler ve ellerinde tuttukları bölgeler için vergi öderler. VII. Konstantinos Ermenilere ait bu bölgelerin hiçbir zaman Perslerin veya halifeliğin egemenliği altına girmediğini ve idarelerinin İmparator Leon tarafından önce Sybatios'a ardından da onun kardeşlerine verildiğini aktardıktan sonra bu toprakların imparatorluk açısından önemini şu sözlerle ifade eder; "Eğer bu üç şehrin Chliat, Arzes ve Perkri'nin yönetimi Roma imparatorlarında olursa Pers ordusu Roma'ya karşı gelemezdi çünkü buralar Roma toprakları ve Ermenistan arasında olup askeri bariyer olarak hizmet etmekteydiler"[613].

---

[611] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 189-195; Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 191; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 85-87. Bazı araştırmacılar Taron'a tahsis edilen evin daha sonra Basileios Lekapenos tarafından kullanıldığı ibaresinin VII. Konstantinos'un ölümünden sonra eseri gözden geçirdiği tahmin edilen Basileios Lekapenos'un bizzat kendisi tarafından eklemiş olabileceğini düşünmektedirler. Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s.71. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 131.

[612] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 195-199; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 87-89.

[613] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 199-205; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 89-92. Paul Magdalino esere içerisinde Ermenilere dair bu denli ayrıntılı bilgiler verilmesinin Ermeni krallıklarının Arap ilerleyişine karşı tampon bölge olarak oynadıkların rolün önemine ve imparatorluğun Ermenileri control altında tutma arzusuna işaret ettiğini düşünmektedir. Bkz. Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 33. Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 67-71.

Ermenilerin elinde bulunan topraklarla ilgili bahsi bu şekilde kapatan VII. Konstantinos ardından Gürcüler hakkında bilgiler verir. Esere göre Gürcüler kendilerinin Peygamber Davut ile zina eden Urinah'ın karısının soyundan geldiğini ve Davut da Meryem Ana'nın atası olduğuna göre kendilerinin Meryem Ana'nın da akrabası olduğunu iddia etmekteydiler. Bu sebepler Gürcü önde gelenleri kendi akrabaları olan kadınlarla evlenerek bu soyu korumaya çalışmaktaydılar[614]. Gürcüler yaşadıkları bölgeye Kudüs'ten göç ettiklerine inanıyorlardı. Büyük Konstantinos devrinde, bir rüya vasıtasıyla kenilerine aktarılan bir kehanete uyarak Kudüs'ten ayrılan Gürcüler kalbi dışında hiçbir yerine kılıç işlemeyen liderleri Spandiatis önderliğinde Persleri dehşete düşürüp dize getirerek Pers bölgesinin karşısında yer alan şimdiki yurtlarına yerleşmişlerdi. Gürcüler daha sonra Bizans İmparatoru Herakleios Persler üzerine yürüdüğünde imparatorlukla iş birliği yaparak Perslere karşı zaferler kazanmışlardı[615].

Gürcülerin geçmişiyle ilgili bu bilgileri sunduktan sonra VII. Konstantinos kendi döneminde Gürcülerle yaşanmakta olan güncel bir soruna değinir. Gürcüler o dönemde Arapların elinde bulunan Erzurum kenti ile iyi ilişkiler yürütmektedir. Bizans İmparatorluğu ise I. Romanos, VI. Leon ve VII. Konstantinos dönemlerinde Erzurum kentinin kontrolünü ele alabilmek adına Erzurum yakınlarındaki Ketzon kentine bir garnizon yerleştirmek için Gürcülerle temas kurmuş ancak hiçbir zaman olumlu bir yanıt alamamışlardır. Gürcüler aynı zamanda Erzurum ve Malazgirt kenti yakınlarında bulunan bölgelere baskın yapmaya ve buralardan esiler toplamaya rıza göstermemektedirler. Gürcüler bu şartlar altında VII. Konstantinos'a başvurarak I. Romanos döneminde yaptıkları bir anlaşma gereği Phasiane bölgesi ve Abnikon kentinin kendilerine verilmesini talep ederler. VII. Konstantinos söz konusu anlaşmayı incelediğini ancak Gürcüler anlaşmanın şartlarına uyarak imparatorluk ile iş birliği yapmadığı için bu anlaşmanın geçersiz olduğu sonucuna vararak Gürcülerin taleplerini

[614] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 205; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 92. Paul Magdalino Gürcülerin kökeni ile ilgili olarak verilen bu bilgilerin Gürcülerin kendi kökenlerine dair söylencelerinden alınmış olabileceğini düşünmektedir. Bkz. Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 33.
[615] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 205-207; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 92-93.

reddettiğini eserinde aktarır. İmparator bu yüzden imparatorluk ile Gürcüler arasında Erax Nehri'nin sınır olarak kabul edilmesi gerektiğini ve bu nehrin sağ tarafından Erzurum'a kadar olan topraklarda Gürcülerin kesinlikle hak iddia etmemesi gerektiğini belirtir[616]. *De Administrando Imperio*'nun bir sonraki bölümü de Gürcülere ayrılmıştır. İmparator bu bölümde çeşitli bölgelerde hüküm süren Gürcü aileleri arasındaki akrabalık ilişkileri hakkında bilgi verir ve Ardanoutzin kentinin hükümdarı tarafından imparatorluğa verilmesi hikayesini detaylı bir biçimde anlatır. VII. Konstantinos'un imparatorluğun bu kent üzerindeki haklarını oldukça önemsediği anlaşılmaktadır. Zira kendisi bu kentin güçlü savunmasından övgüyle bahsetmekte, Trabzon, Abazya, Gürcistan, Ermenistan ve Suriye ile olan ticarette oynadığı merkezi role dikkat çekmekte ve bu kenti "Gürcistan'ın, Abazya'nın ve Mischian'ın anahtarı" olarak nitelendirmektedir[617].

Kırk yedinci bölüme kadar belli bir kurgu ve coğrafi sisileyi takip eden *De Administrando Imperio*'nun anlatısı bu noktadan sonra karmaşıklaşır ve eser her bölümde birbirinden bağımsız görünen muhtelif konulara değinir. VII. Konstantinos'un kırk sekizinci bölüm içerisinde oğluna hitaben iç meselelere hakim hale gelmek ve vatandaşlarına karşı daha şefkatli olabilmek için yalnızca yabancı millertleri ve başkentte gerçekleşen olayları değil imparatorluk topraklarında değişik zamanlarda meydana gelen olayları da öğrenmesi yönündeki öğüdünü eserin son bölümlerinde gözlenen nitelik farkı için bir açıklama olarak değerlendirmek mümkündür[618]. Ancak imparatorluğun iç işlerine ışık tutma gayesi ile kaleme alınmış iseler dahi bu bölümlerin imparatorun gayesine hizmet ettiğini söylemek güçtür. Zira bu bölümler dış politikaya odaklanan bölümlere nazaran hem içerik hem bütünlük açısından oldukça zayıf görünmektedirler. Kırk yedinci bölüm 649 yılında Arapların Kıbrıs'ı ele geçirmesinden sonra adadan göçen Bizans tebaasının akıbetine ayrılmıştır. Esere göre İmparator II. Justinianos ada halkına Kyzikos'a (Kapıdağ Yarımadası) yerleşme izni tanır ve Kıbrıs Başpiskoposu Kyzikos'un idarecisi olarak atanır. Kıbrıs halkı

[616] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 207-215; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 93-96.
[617] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 215-223; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 97-101.
[618] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 227; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 102.

yedi yıl sonra adanın yeniden Bizans İmparatorluğu'nun eline geçmesiyle ve adada bulunan Arapların Suriye'ye gönderilmesiyle yurtlarına geri dönme şansına sahip olurlar[619].

De Adninistrando Imperio'nun sonraki iki bölümü imparatorluk topraklarında yaşayan Slavlara ayrılmıştır. Bu bölümlerin ilkinde Slavlar üzerinde nasıl hakimiyet kurulduğu ve onların Patras Kilisesi'nin kontrolüne nasıl geçtikleri efsanevi öğelerle süslenmiş bir biçimde hikâye edilir. İmparator Nikephoros döneminde Peloponnesos'da yaşayan Slavlar bir isyan başlatırlar ve Afrikalı Arapların da desteğini alarak Patras kentine dek ilerler ve kenti kuşatırlar. Uzun süre kuşatmaya direnen kent sakinleri Havari Anreas'ın mucizevi biçimde ortaya çıkıp kendilerine katılmasından cesaret alarak kuşatmacılar üzerine hücum ederler. Havarinin mucizeleri karşısında dehşete kapılan Slavlar kentte bulunan ve havarinin adını taşıyan kiliseye sığınırlar. Daha sonra bir imparatorluk fermanıyla Slavlar Patras kentine yerleştirilir ve imparatorluğun tebası haline gelirler[620]. Doğaüstü açıklamaların *De Administrando Imperio*'nun diğer bölümlerinde rastlanılmayan derecede baskın olduğu bu bölüm hagiografik kaynaklara dayanılarak kaleme alınmış izlenimi bırakmaktadır.

Peter Charanis, *De Administrando Imperio*'da bahsi geçen Slavların Patras'ı işgalinin 807 yılı civarında gerçekleşmiş olabileceğini savunmaktadır. Slavlar Peloponnesos'a ilk olarak altıncı yüzyılda akın etmişlerdir. Bu akın öyle etkilidir ki döneme tanıklık eden nadir kaynaklardan *Monemvasia Kroniği* Peleponnesos'un tamamen Avar kontrolüne girdiği ve bölgedeki Yunanların ya yok olduğu ya da bölgeden kaçtığı izlenimini vermektedir. Hatta on dokuzuncu yüzyılda Jacob Ph. Fallmerayer gibi kimi araştırmacılar bu akınlarla Antik Yunan soyunun tamamen ortadan kalktığını iddia etmişlerdir. Daha sonra I. Nikephoros döneminde Bizans İmparatorluğu yeniden bölgenin kontrolünü ele geçirir ve Yunanistan ve İtalya'nın bazı bölgelerinden getirililen Yunan nüfus bölgede yeniden iskân edilir. Charanis, *De*

[619] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 225; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 101-102.
[620] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 229-233; Huxley, "Topics in Byzantine Historical Geography", s. 102; Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 123; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 103-104.

Administrando Imperio'da bahsi geçen Patras işgalinin bölgede yeniden Yunan nüfus iskan edilmesine bir tepki olarak gerçekleştiğini düşünmektedir[621].

Eserde Slavlara ayrılan bir sonraki bölüm Mora eyaletinde yaşayan Slavlara ve bunların imparatorluğa ödediği vergilere değinmektedir. İmparator Theophilos döneminde Peloponnesos'da isyan eden ancak isyanları bastırılan Slavlardan Milingoi kentinin sahipleri altmış, Ezeritai kentinin sakinleri ise üç yüz nomismata vergi ödemeye mecbur kalırlar. I. Romanos Lekapenos döneminde bir kez daha isyan eden ve vergi vermeyi reddeden Slavlar bir kez daha başarısız olurlar ve ödeyecekleri vergiler arttırılır. Milingoi ve Ezeritai kentlerinin her birinin vergisi altı yüz nomismataya çıkarılır. Bu kentler daha sonra İmparator I. Romanos'a ödeyecekleri verginin düşürülüp eski miktarına geri döndürülmesi ricasında bulunurlar. İmparator yeni bir isyan ihtimalinden çekinerek bu talebi kabul eder. Bir diğer Peloponnesus kenti olan, sakinleri I. Basileios devrinde Hristiyanlığı kabul eden Maina şehrinin ise dört yüz nomismata vergi ödediği bilgisi verilir[622]. Bu bölümün başlığı her ne kadar Ezeritai, Milingoi ve Maina kentlerinin ödediği vergiler olsa da VII. Konstantinos bölümün sonuna imparatorluğun idari yapısı ile ilgili başka kimi bilgilere yer vermeyi tercih ederek eserin son bölümlerinde gözlenen bütünlüksüz anlatıyı sürdürür. Bölümün geri kalanında VI. Leon ve I. Romanos dönemlerinde eskiden başka eyaletlere bağlı birer kent iken daha sonra eyalet haline getirilen Kappadokia, Kephalleina ve Calabria gibi kentlerin idari statülerinde gerçekleştirilen değişikliklerden, eyaletler ve kentler arasında gerçekleştirilen nüfus nakillerinden, ataması gerçekleştirilen bazı devlet görevlilerinden ve onların aldıkları ücretlerden bahsedilir[623]. Ancak imparatorun verdiği bu tekil örnekler ne

[621] Peter Charanis, "The Chronicle of Monemvasia and the Question of the Slavonic Settlements in Greece", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 5 (1950), ss. 142, 156-157, 163-164. Arnold Toynbee'ye göre VII. Konstantinos'un ifadelerinden Pelopennosus'un tamamen Slavlaştığı izlenimi edinilse de yarımadanın doğusunda hem etnik hem de linguistik olarak Yunan unsuru Bizans döneminde hiçbir zaman tamamen yok olmamıştır. Öte yandan imparatorun değerlendirmesi yarımadanın batısı için geçerli olabilir. Bkz. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 513-514, 624-625, 628. Stanislaw Turlej, "The so-Called Chronicle of Monemvasia a Historical Analysis", *Byzantion*, C. 68, S. 2 (1998), ss. 450-451; Obolensky, "Byzantium and the Slavic World", s. 38.

[622] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 233-237; Huxley, "Topics in Byzantine Historical Geography", s. 102; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 105-107.

[623] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 237-245; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 107-112.

devletin idari sistemiyle ilgili bütünlüklü bir panorama sunmakta, ne de imparatorun daha önceki bölümlerde verdiği bilgilerin önemine dair yaptığı açıklamalara ve ileride bu bilgilerden devlet yönetiminde nasıl istifade edilmesi gerektiğine dair öğütlerine yer verilmemektedir.

De Administrando Imperio'nun bir sonraki bölümü imparatorlar tarafından kullanılan kalyonun yapım öyküsüne ayrılmıştır ve bu bölüm VII. Konstantinos'un devlet protokollerine duyduğu ilginin izlerini taşır. Eserde verilen bilgiye göre VI. Leon'un hükümdarlığına kadar Bizans imparatorlarının seyahat ederken kullanabilecekleri kalyonları bulunmuyordu ve imparatorlar geleneksel olarak seyahatlerini mavnalarla gerçekleştiriyorlardı. VI. Leon'un babası I. Basileios bazı seyahatleri için kalyonlardan faydalanmış ancak tüm maiyeti tek bir kalyona sığmadığı için ileri gelenlerin bir kısmı imparatordan ayrı ikinci bir kalyonla seyahat etmek zorunda kalmışlardı. Bu durumdan hoşnut olmayan Leon kendi hükümdarlığı döneminde tüm maiyetinin kendisi ile beraber seyahat edebileceği büyük bir kalyonun yapılmasını emreder. İmparator buna ilaveten uzun mesafelere seyahat edeceği zaman maiyetine ve hizmetkarlarına hizmet etmek için kullanılacak ikinci bir kalyon daha yaptırır. İmparatorun kısa mesafeli seyahatlerinde bu ikinci kalyon imparatorun yokluğunda olası tehlikelere karşı sarayı korumak üzere başkentte bırakılırdı. Bu kalyonların mürettebatı savaş zamanı ise imparatorluk donanmasında görev alırlardı[624].

De Administrando Imperio'nun Kherson şehrinin hikayesine ayrılmış son bölümünün öncesinde yer alan kısa bir bölümde imparatorluğun Peloponnesos eyaletinden talep ettiği atlara değinilir. Eserde aktarılanlardan anlaşıldığı kadarıyla onuncu yüzyıla gelindiğinde imparatorluk themalarının bazılarından yerine getirmekle yükümlü oldukları askeri hizmetler yerine ayni ve nakdi ödemeler alınmaya başlanmıştı. Zira VII. Konstantinos, VI. Leon

[624] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 247-151; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 112-114; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 38.

döneminde bazı batı eyaletlerinin askeri valilerinden askeri hizmette bulunmama karşılığında nakit para alındığını aktarmaktadır. I. Romanos döneminde de askeri hizmette bulunmak istemeyen Peloponnesos ahalisinden yükümlülüklerinden muaf tutulmaları karşılığında toplam bin adet eyerli ve başlıklı at talep edilmiş ve *De Administrando Imperio*'nun bir bölümü bu meseleye ayrılmıştı. Bölümde aktarıldığı kadarıyla imparatorluk bu eyalette askeri hizmette bulunmayan her kişiden beş nomismata talep etmiş ve talep edilen atların karşılığı olarak toplam kırk beş kilo ağırlığında altın elde etmişti[625].

VII. Konstantinos eserinin son bölümüne İmparator Diokletianos döneminden başlayarak Kherson kentinin tarihine dair notlar aktararak başlar. Diokletianos döneminde Bosporos hükümdarı Azak Denizi etrafındaki Sarmatları biraraya getirerek Lazi ülkesini ele geçirip Halys (Kızılırmak) Nehri'ne kadar uzanmıştır. Bölgeye bir ordu gönderen imparator Khersonluların da kendileriyle beraber Sarmatlara saldırmasını talep eder. İmparatorun emri üzerine savaş arabalarını ve arbaletlerini kuşatan Khersonlular Bosporos kentini kuşatırlar. Bir sahte rücu hamlesiyle Bosporosluları kentten çıkartarak tamamını katleden Khersonlular Azak denizi civarında pek çok kaleye ve Bosporos çevresinin dörtte birine hâkim olur ve Sarmatları esaret altına alırlar. Düşmanların geri çekilmesiyle beraber imparator Khersonluların hizmetleri karşılığında onların taleplerini dinler ve arzuları gereğince Kherson'a Roma'ya sadık kalma koşuluyla özerklik tanır ve vergilerinde indirime gider[626]. Daha sonra I. Konstantinos'a İskitlerle girdiği mücadelede benzer bir yardımda bulunan Kherson'a Diokletianos tarafından tanınan ayrıcalıklar yenilenir ve ek olarak Khersonlu okçuların yıllık gıda ve mühimmatının imparatorluk tarafından karşılanacağı sözü verilir[627]. VII. Konstantinos'un Kherson tarihi ile ilgili aktardıkları Bosporosluların Khersonlulardan intikam alma girişimlerinin hikayesi ile son bulur. Bu öyküye göre Khersonlulardan intikam

[625] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 257. Bury'ye göre Peloponnesos ahalisinden talep edilen atlar ile ilgili bu pasaj devletin resmi bir belgesinden alınmıştır. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", s. 544. Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 117.
[626] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 259-265; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 118-120; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 72-76.
[627] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 265-267; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 120-121; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss.76-78.

almak isteyen Bosporos hükümdarı Asander iki ülke arasındaki düşmanlığı sona erdirmek için evlilik yolu ile akrabalık kurmayı teklif eder. Bu teklif üzerine Khersonlular kendileri ile beraber yaşaması şartıyla Asander'in oğlunun Kherson valisi Lamascus'un kızı Gykia ile evlenmesini kabul ederler. Asander'in iki yıl Khersonlularla beraber yaşayan oğlu kendi adamlarını gizli gizli şehrin çevresine yerleştirir ve bir gece kentin tüm halkı uykudayken adamlarıyla baskın düzenleyerek halkı katletmeyi ve kenti ateşe vermeyi planlar. Ancak bu plan, hazırlıkların farkına varan eşi Gykia'nın Kherson ileri gelenlerini ihanet girişiminden haberdar etmesiyle başarısız olur[628]. Bu hikâyenin ardından kentin mazisini bir kenara bırakan VII. Konstantinos Kherson ile imparatorluk arasındaki güncel ilişkiler üzerine daha önce aktardığı kuzey halkları ile ilişkilerde izlenilmesi gereken protokolleri andıran bazı talimatlar sıralar ve Khersonluların imparatorluk tarafından istifade edilebilecek bazı zayıflıklarından bahseder. Buna göre, Kherson'da imparatorluk aleyhine bir ayaklanma başlayacak olursa Konstantinopolis'te bulunan Kherson gemileri mürettebatı, malları ve yolcularıyla beraber gözetim altına alınmalı ve kennteki Khersonlular hapsedilmeli, Armeniakon, Paphlagonia ve Boukkellarion eyaletlerine imparatorluk görevlileri yollanarak buralarda bulunan Kherson ticaret gemileri mallarıyla beraber alıkonulmalı ve Karadeniz'den Kherson'a gidecek ticaret gemilerinin kente mal götürmesi engellenmelidir. Ayrıca, Khersonlulara ait konaklama noktalarına askeri vali tarafından baskın yapılmalı ve Khersonluların imparatorluk içindeki dolaşımları kısıtlanmalıdır. İmparator ayrıca Peçeneklerle yapılan kürk ve balmumu ticareti ile Armeniakon, Paphlagonia ve Boukkellarion eyaletlerinden gelip Aminsos üzerinden kente ulaşan hububatın Khersonlular için hayati öneme sahip olduğunu ve Khersonluların bunlar olmadan varlıklarını sürdüremeyeceklerini anımsatır[629].

VII. Konstantinos'un Romalıların Khersonlu müttefikleriyle beraber Diokletianos döneminde Bosporuslulara karşı yürüttükleri savaşlar ve Gykia adlı Khersonlu soylu bir

[628] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio,* ss. 267-285; Akdere, *De Administrando Imperio,* ss. 123-124; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* ss. 80-89.
[629] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, s. 287; Huxley, "Topics in Byzantine Historical Geography", s. 94; Akdere, *De Administrando Imperio*, s. 125; Ekmekçi, *De Administrando Imperio,* s. 90.

kadın ve Asander isimli Bosporus hükümdarı ile ilgili aktardıkları uzun süre Thedore Momsen gibi kimi tarihçliler tarafından tarihi olayların ve kronolojilerin karıştırıldığı, efsanelerin ve edebi kurguların birbirine karıştığı neredeyse hiç tarihi değeri bulunmayan pasajlar olarak görülmüşlerdir. Tarihçilerin bu pasajlarla ilgili görüşleri on dokuzuncu yüzyılda bir nebze yumuşamış ve efsanevi ve edebi öğelere rağmen bu pasajların özünde bazı sahih tarihi bilgiler taşıdığı düşünülmeye başlamıştır. *De Administrando Imperio*'nun editörleri Romilly J. H. Jenkins ve Gyula Moravcsik ise Kherson ile ilgili bu pasajların Bizans İmparatorluğu'nun Kırım valisinin *De Administrando Imperio* için malzeme toplayan VII. Konstantinos'a gönderdiği bir Kherson kroniğinden alındığını düşünmektedirler. Eserdeki anlatıyı epigrafik ve numizmatik kaynaklarla karşılaştıran Benjamin Nadel de Kherson ile alakalı bu bölümlerin özellikle Roma-Bosporus ilişkileri için değerli ve güvenilir bir kaynak olduğu sonucuna varmıştır. Yazara göre yazıtlar bölgede Roma faaliyetlerinin Diokletianos döneminde yeniden başladığını doğrulamaktadır. Nadel ayrıca *De Administrando Imperio*'nun 292 yılı dolaylarında gerçekleşen Kherson-Bosporus savaşında kullanılan cheirobolistrai adı verilen arabaletlerin varlığını yazıtlara dayanarak doğrular. İmparator Zeno döneminde, beşinci yüzyılda kent surlarının yenilenmesine istinaden yerleştirilen bir yazıtta arbaletli askerlerden oluşan bir Kherson garnizonuna gönderilen yardımlardan bahsedilmektedir. Nadel ayrıca I. Justinianos kanunlarında arbalet garnizonları ile ilgili düzenlemeleri inceler ve eserde I. Konstantinos'un ağzından bu garnizonla ilgili aktarılan arbalet yapımı için ödenen yıllık yardım, askerele ödenen yıllık nakdi ücret ve garnizonda yapılan hizmetin babadan oğula aktarılması gibi bilgilerin Justinanos kanunlarındaki düzenlemelerle mükemmelen uyuştuğunu belirtir ve Khersonda bulunan arbaletli Roma garnizonunun I. Konstantinos döneminden I. Justinianos dönemine kadar *De Administrando Imperio*'da aktarıldığı biçimiyle varolabileceği sonucuna varır[630].

De Administrando Imperio'nun kırk sekizinci bölümünde VI. Konstantinos Pogonatos

[630] Benjamin Nadel, "Literary Tradition and Epigraphical Evidence: Constantine Porphyrogenitus' Information on the Bospora Kingdom of Emperor Diocletian Reconsidered", *Dialogues d'histoire ancienne*, S. 3 (1977), ss. 87-88, 90-91, 104.

döneminde Arap egemenliğindeki Heliopolis'ten imaparatorluğa sığınan Kallinikos'un ürettiği tüplerden fırlatılan sıvı ateşten ve bu silahın Kyzikos açıklarında Halife Muaviye'nin Arap donanmasını nasıl yok ettiğinden bahseden VII. Konstantinos eserinin Kherson'a ayrılan son bölümünde bu kez silahın yapımında kullanılan maddelerin nereden elde edildiğiyle ilgili bir liste sunar. Bu listeye göre Tamarcha şehri dışında, Zichia'da Pagagi denilen yerde bulunan Sapaxi kasabasının yanında, Derzene eyaletinin Episkopion köyünde, Tzilapert eyaletinin Srechiabarax köyünde ve Chamouch köyünden bir günlük mesafede yanıcı sıvıların bulunduğu birer kuyu vardır. Zichia'da bulunan Pagi denilen yerde ise kırmızı, sarı ve siyah renklerde yanıcı yağ elde edilebilen tam dokuz kuyu bulunmaktadır[631].

VII. Konstantinos'un *De Administrando Imperio*'da önemine sık sık vurgu yaptığı ve kendi yaşamı zarfında yapılan savaşlarda imparatorluk savunması açısından hayati rol oynayan Rum Ateşinin mucidi Kallinikos, tahminen yedinci yüzyılın ortalarında Suriye'nin veya Mısır'ın Heliopolis kentinde dünyaya gelmiş bir mühendisti ve kimyasal silahlarla ilgili bilgisini muhtemelen İskenderiye okulunda aldığı eğitime borçluydu[632].

Bizans kaynaklarının aktardıklarına göre Rum Ateşinin üretim sırları Kallinikos'un soyundan gelen Lampros ailesi tarafından muhafaza edilmekte ve bizzat imparator dışında kimseyle paylaşılmamaktaydı. Böylece silahın tam olarak nasıl çalıştığı beş yüz yıl boyunca bir sır olarak saklanmıştı. Bu sırrın korunabilmesi için Rum Ateşi muhtemelen

[631] Moravcsik (ed.), *De Administrando Imperio*, ss. 227, 285-287; Demirkent (çev.), *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, ss. 293-294. Kallinikos'u Rum Ateşinin mucidi olarak anan ilk eser *De Administrando Imperio*'nun ana kaynaklarından biri olan *Theophanes Kroniği*'dir. *Theophanes Kroniği* ve *De Administrando Imperio* dışında Kedhrenos'da Kallinikos'u Rum Ateşinin mucidi olarak nitelendirmektedir. Cheronis, "Chemical Warfare ", ss. 360-361. Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", s. 62; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 329; Herrin, *Bizans*, s. 202; Huxley, "Topics in Byzantine Historical Geography", s. 99; Roland, "Secrecy, Technology, and War", s. 655; Haldon, "'Greek Fire' Revisited", ss. 291-293, 318-319; Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. 102, 124-125; Ekmekçi, *De Administrando Imperio*, ss. 89-90; Herrin, *Bizans*, s. 202.

[632] Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, s.30; Cheronis, "Chemical Warfare", ss. 360-361; Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", ss. 62, 64; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 330, 336; Roland, "Secrecy, Technology, and War", ss. 655-657; Haldon, "'Greek Fire' Revisited", ss. 290-291; Tihon, "Science in the Byzantine Empire", s. 203.

imparatorluğun başkentinde bulunan tek bir merkezde üretiliyor ve kullanacak askeri birimlere mühürlü kaplar içerisinde ulaştırılıyordu. Rum ateşi formülününün etrafındaki esrar perdesi öyle gizemli bir hal almıştı ki Bizanslılar arasında Lampros ailesinin gizli atölyesine imparatorun bile ancak saray içerisindeki bir gizli geçidi kullanarak gidebildiği söylentisi yayılmıştı. Formülün güvende tutulması dışında formülde kullanılan malzemelere erişim, düzeneğin sırları ve düzeneğin nasıl çalıştırılması gerektiğini bilen yetişmiş personel ihtiyacı sırrın güvenliğini sağlıyordu. Bunların hepsini ele geçirmediği müddetçe düşmanın silahı imparatorluğa karşı kullanması imkânsız hale geliyordu ve tüm bu bilgilere sahip insanlar hiçbir zaman aynı anda aynı yerde bulunmadıkları için düşmanlar tarafından Rum Ateşinin tüm bileşenlerini elde etmek mümkün olmuyordu. Bu bilginin gizli tutulması sayesinde 814 yılında savaş esnasında ciddi miktarda sıvı ve otuz altı püskürtme düzeneği ele geçiren Bulgarlar bunlardan faydalanamamışlardı[633].

Onuncu yüzyılda donamanın standart gemisi olan dromon'un pruva bölümünde Rum Ateşini düşman üzerine püskürtmek için kullanılacak bronz kaplı bir fışkırtma borusu yer alıyordu ve kürekçilerden biri bunun kullanılmasından sorumlu oluyordu. İlerleyen yüzyıllarda Rum Ateşinin düşman üzerindeki psikolojik etkisini arttırmak amacıyla püskürtme borularının ucuna ağızlarından fışkıracak biçimde vahşi hayvan başları yerleştirilmişti[634].

Rum Ateşi donanmaya her bir ferde küçük miktarlar düşecek biçimde dağıtılıyordu. Bunu sebebi muhtemelen komutanların isyana karışacak olurlarsa ellerinde kendi amaçları için kullanabilecekleri kadar Rum Ateşi biriktirmelerinin önüne geçmekti. Yine Rum Ateşinin

[633] Cheronis, "Chemical Warfare", ss.360; Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", s.66; İmparatorluk tahtının sık sık gasıplar tarafından ele geçirilmesi ve bu el değiştirmeler esnasında bir önceki hükümdara sadık idarecilere yönelik geniş tasviye hareketleri yürütüldüğü için Lampros ailesinin her hükümdar ile yakın ilişki içerisinde bu sırrı asırlar boyu muhafaza ettiği düşüncesi bazı tarihçiler tarafından inanılması güç bulunmaktadır. Bkz. Roland, "Secrecy, Technology, and War", ss. 660, 662-664, 668, 679; Haldon, "'Greek Fire' Revisited", s. 309.

[634] Cheronis, "Chemical Warfare", ss. 362; Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", s. 64; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 331; Roland, "Secrecy, Technology, and War", ss. 665-666.

veya ona dair sırların düşman eline geçmemesi amacıyla silah daha çok imparatorluğun savunulması amacıyla kullanılıyor ve en yüksek miktarlar başkentte bulunan imparatora sadık olduğu düşünülen donanmanın gemileri için ayrılıyordu. Eyalet donanmalarına ayırılan tahsisat muhtemelen daha düşüktü ve uzak coğrafyalardaki çarpışmalara girecek gemiler mecbur kalınmadıkça bu silahla donatılmıyordu[635].

Savaşta yanıcı maddelerin kullanılması Rum Ateşinin icadından çok daha önce, milattan önceki tarihlerede doğuda ve batıda bilinen bir teknolojiydi. Dokuzuncu yüzyılda da Kuzey Afrika'da ve Endülüs'te Arap donanmalarında benzer bir silah bulunuyordu. Ancak Müslüman donanmalarında Rum Ateşi hiçbir zaman Bizans donanmasında olduğu kadar verimli bir biçimde kullanılamamıştı. Muhtemelen bunun sebebi İslam devletlerinin petrole erişiminin konusunda Bizans İmparatorluğu'nun sahip olduğu kadar detaylı bir bilgiye sahip olmamasıydı. Yine on ikinci, on üçüncü ve on altıncı yüzyıllarda doğuda ve batıda benzer silahların kullanıldığına dair kayıtlar bulunmaktadır. Ancak bunlar Bizans İmparatorluğu'nun sahip olduğu ateş püskürtme teknoljisinin verimine ve yaygınlığına sahip değildi. Kallinikos'un temelde yaptığı bilinen bir teknolojinin daha etkin ve daha verimli bir türevini üretmekti. Rum Ateşini benzersiz kılan ve sır olarak kalan petrolün ısıtılma ve basınçla püskürtülme teknolojisiydi[636].

Yanıcı maddenin fırlatılmasında kullanılan düzenek ise maddenin içine konulduğu kabın altına yerleştirilen bir mangal veya fırın ile ısıtılması ve maddenin bronz bir pompa ile uygulanan basınç kuvvetiyle bronz ile kaplı bir döner fırlatma borusundan püskürtülmesine dayanıyordu. Yeterli ısı ve basınç sağlandığında düzeneğin valfi açılıyor ve borunun ucuna

[635] Rum Ateşinin VI. Leon zamanında geliştirilen ve piyade askerlerin kalkanlarının ardından strepta adı verilen bir tür püskürtme tabancasıyla kara savaşlarında kullandığı bir türü de vardı. Bkz. Cheronis, "Chemical Warfare", ss.362-363. Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", ss.63-64; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 327; Roland, "Secrecy, Technology, and War", s. 675; Haldon, "'Greek Fire' Revisited", s. 295.

[636] Cheronis, "Chemical Warfare", ss. 361-364; Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", ss. 65-68; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 330; Roland, "Secrecy, Technology, and War", ss. 657-658, 663.

yerleştirilen meşale veya lamba benzeri küçük bir ateş kaynağı sayesinde püskürtülen madde düzeneğin dışına çıkar çıkmaz alev alıyordu. Düzeneğin eklem yerleri muhtemelen kalay ile kaplanıyor, mangalda ise yine muhtemelen yakıldığı anda hızla yüksek ısılara çıkan keten tercih ediliyordu[637]. (Bkz. Ek 21)

Püskürtülmesiyle beraber büyük bir gümbürtü ve duman ortaya çıkaran Rum Ateşi kaynaklarda çok çabuk yayılan, yapışkan, sirke, kum ve idrar haricinde hiçbir şey ile söndürülemeyen ve su yüzeyinin yanı sıra taş ve metal yüzeylerde de yanmaya devam eden sıvı bir madde olarak tanımlanmaktadır[638].

Rum Ateşinin muhteviyatı üzerinde uzun süre araştırmalar sürdürmüş olan John Haldon, karışımın ana bileşeninin muhtemelen ham veya distile edilmiş petrol olduğu sonucuna varmıştır. Haldon Bizans İmparatorluğu'nun bu petrolü çoğunlukla Karadeniz'in kuzey doğusunda, günümüzde Ukrayna'da bulunan Donbas bölgesinde yer alan Tmutorakan kenti civarlarındaki yüzey kaynaklarından elde edildiğini düşünmektedir. Haldon'a göre *De Administrando Imperio*'da da adı anılan kaynak bölgelerinden bölgelerden Tmutorakan (Tamarcha) günümüzde Rusya'ya bağlı Krasnodar Krai bölgesinde bulunan Taman Yarımadası'nda yer alır. Derzene günümüzde Erzurum-Erzincan arasında yer alan Tercan bölgesinin eski adıdır. Tzilapert ise Çıldır yakınlarında, Ardahanın doğusunda, Kars'ın kuzeyinde yer alan Üçyol'a karşılık gelmektedir. Zichia'nın ise Karadeniz'in doğusunda, Gürcistan'ın Batum kentinin kuzeyinde bir bölge olduğu tahmin edilmektedir. Ham petrol yüzeye çıktıktan sonra buharlaşmanın etkisiyle yanıcılığını kısa sürede kaybettiği için Rum

[637] Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", s. 72; John Haldon, M. Byrne, "A Possible Solution to the Problem of Greek Fire", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 70 (1977), ss. 92-95; Roland, "Secrecy, Technology, and War", ss. 659-660. Haldon 1977 yılında ortaya attığı Rum Ateşinin çalışma presipleriyle ilgili bu teoriyi 2002 yılında düzenlenen bir deneyde sınama fırsatı bulmuş ve teorisini doğrulayan bir netice elde etmiştir. Bkz. Haldon, "'Greek Fire' Revisited", ss. 293.

[638] Liudprand da Rum Ateşinin yalnızca sirkeyle söndürülebildiği bilgisini vermektedir. Bkz. Liudprand, *The Complete Works*, s. 120. Cheronis, "Chemical Warfare", ss. 363; Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", ss. 63-64; Roland, "Secrecy, Technology, and War", ss. 657-658; Haldon, "'Greek Fire' Revisited", s. 293.

Ateşi yapımında kullanılan petrolün muhtemelen yüzeye çıkar çıkmaz ve uygun zemin sıcaklığının bulunduğu sabahın erken saatlerinde veya kış aylarında toplanması gerekiyordu[639].

Rum Ateşinin nasıl hazırlandığı ile alakalı olarak geçmişte ortaya atılan teoriler petrole reçine, asfalt, zift, sülfür, sönmemiş kireç, güherçile, kireç, kemik ve idrar gibi bileşenlerden birinin veya birden çoğunun karıştırılarak su ile temas ettiğinde yanan bir sıvı elde edildiği düşüncesine dayamaktaydı. En ikna edici teori ise John Haldon tarafından deneysel olarak da kanıtlanan Rum Ateşinin reçine katılan petrolün belli bir sıcaklık ve basınca ulaştığında bir ateş kaynağına püsükürtülmesi prensibi ile çalıştığı teorisidir[640].

Bu etkili silahın asırlar içinde kullanımının giderek azalması ise araştırmacılar tarafından Dördüncü Haçlı Seferi ardından Karadeniz'de İtalyan kent devletlerinin ve Karadeniz'in kuzey ve doğu kıyılarında Moğolların hakim olmasıyla imparatorluğun petrol kaynaklarına erişiminin kısıtlanmasıyla ve barut gücü kullanan toplar karşısında bu silahın önemini yitirmesi ile açıklanmaktadır[641].

Romilly Jenkins *De Administrando* üzerine değerlendirmesinde eserin bize 950'lerde Konstantinopolis'in gözünden dünyanın görünümünü sunduğunu ifade etmiştir[642]. Paul Magdalino da *De Administrando Imperio*'nun dünyasının Konstantinopolis'in merkezinde olduğu bir dünya olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır. Yazara göre Antakya, Kudüs, İskenderiye ve Kartaca gibi Geç Antik Çağın kadim Doğu Akdeniz kentlerinin Arap ilerleyişi

[639] Haldon, Byrne, "A Possible Solution", ss. 92; Haldon, "'Greek Fire' Revisited", ss. 318-319.
[640] Cheronis, "Chemical Warfare", ss. 363-365; Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", ss. 69-70; Haldon, Byrne, "A Possible Solution", ss. 92, 95-97; Roland, "Secrecy, Technology, and War", ss. 656, 658-659, 663; Haldon, "'Greek Fire' Revisited", s. 291.
[641] Davidson, "The Secret Weapon of Byzantium", ss. 65-67; Haldon, Byrne, "A Possible Solution", ss. 98-99; Haldon, "'Greek Fire' Revisited", ss. 315-316.
[642] Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 259.

ile elden çıkması, Atina kentinin gerileyişi ve Roma ve Ravenna gibi önemli İtaya kentlerinin imparatorluktan kopması kültürel ve ekonomik olarak olarak uzun süre ikinci planda kalmış olan Konstantinopolis kentini onuncu yüzyıl itibariyle Bizans dünyasının merkezi haline getirmiştir. Dolayısıyla Konstantinopolis'e yakın Kafkasya ve Karadenizin Kuzeyindeki bölgeler, bu bölgelerin halkları ve kaynakları imparatorluk açısından büyük önem kazanmıştır ve bu yüzden *De Administando Imperio*'nun da merceği bu bölgelere odaklanmıştır[643].

De Administrando Imperio, VII. Konstantinos'un diğer eserlerinde de gözlenen imparatorun kendi becerilerinin kısıtlılığından, eserleri hazırlayan ekiplerin koordinasyon eksikliğinden, kaynakların eksikliklerinden ve çelişkilerinden veya imparatorun ölümünden sonra farklı çalışma tarzlarına sahip kimseler tarafından tamamlanmasından kaynaklanan kusurlardan ve kurgu hatalarından mustariptir. András Németh eser üzerine incelemesinde bu kusurların ve hataların pek çoğuna dikkat çekmektedir. Németh'e göre *De Administando Imperio*'nun dağınık bir görünümü vardır ve metinde pek çok kronoloji hatasına rastlanır, aynı olay ile ilgili bilgilere birden çok yer verilir ve eserin düzenlenmesiyle ilgili pek çok hata göze çarpar. Örneğin Salerno Prensliği'nin 849 yılında Benevento Prensliği'nden ayrılışı ile ilgili verilen tarih yanlıştır. Lombardların İtalya'ya göçü sekinci yüzyıl sonlarına tarihlenmiştir ve Emevilerin 755 yılında İspanya'ya göçmesi ile 711 yılında gerçekleşen Arapların İspanya fethi birbiri ile karıştırılmıştır. Ayrıca ilk Arap iç savaşı ve Salona kentinin düşüşü iki kez anlatılmıştır ve Macarların Lebedia'dan göçü ile ilgili anlatı tekrarlanmıştır[644]. Paul Lemerle de *De Administrando Imperio*'nun dağınık yapısına dikkat çekmekte ve eserin önsözde verdiği sözlerin tutma konusunda çok küçük bir başarı gösterebildiği değerlendirmesinde bulunmaktadır. Lemerle'e göre imparator devlet yazışmalarından, askeri tutanaklardan, hatıratlardan ve raporladan derlediği bilgileri sıralamaktan ve paragrafların başına "şunu bilmek gerekir ki" cümlesini yerleştirmekten başka eserini özgün ve tutarlı bir metin haline

[643] Paul Magdalino, "Constantinople in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos", s. 39.
[644] Németh, *The Excerpta Constantiniana,* s. 132.

getirmek için hiçbir çaba göstermemiştir[645].

İçeriğine ve biçimine getirilen tüm bu eleştirilere rağmen *De Administrando Imperio* pek çok çağdaş araştırmacının nazarında son derece mühim bir kaynak olmayı sürdürmektedir. On dokuzuncu yüzyılda VII. Konstantinos dönemi üzerine bilinen en eski modern incelemelerden birini kaleme alan Alfred Rambaud, *De Administrando Imperio* olmaksızın Macarların, Eski Yugoslavya devletini oluşturan halkların ve Güney Rusya'da yaşayan toplulukların ulusal tarihlerinin başlangıcından haberdardar olamayacaklarını ve bu bölgelerin dokuzuncu ve onuncu yüzyıllardaki tarihinin karanlıkta kalacağını belirtmektedir[646]. Gyula Moravscik *De Administrando Imperio*'yu imparatorun en önemli eseri olarak nitelerken[647] Romilly Jenkins eseri Doğu Avrupa halklarının menşei hakkında doyurucu ve isbetli bilgiler sunan ve bu konuda muadili olmayan bir kaynak olarak tanımlamaktadır[648]. András Németh de bugün pek çok Doğu ve Orta Avrupa halkının *De Administando Imperio*'yu kendi tarihlerine dair ilk tanıklık olarak kabul etmekte olduklarına dikkat çekmekte ve eseri modern araştırmacılar için Balkan Yarımadası tarihinin erken dönemi açısından bir altın madeni olarak nitelendirmektedir[649]. Eseri Türk tarihi açısından değerlendiren araştırmacılardan Akdes Nimet Kurat, *De Administrando Imperio*'nun Anna Komnena tarafından kaleme alınan *Alexiad* isimli eserle beraber Peçeneklere dair en çok malumat veren çalışma olduğunu ifade eder. Bizans İmparatorluğu'nun Hazarlar ve Peçeneklerle ilişkisi açısından en önemli kaynak olan *De Administrando Imperio* ayrıca Peçeneklerin idari yapısı ile ilgili mevcut en eski bilgilere kaynaklık etmektedir[650]. Eseri Rus tarihi için önemi açısından ele alan Simon Franklin ise Vladimir'in 988 yılında vaftiz

[645] Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 320-321.
[646] Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", s. 56.
[647] Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 228.
[648] Jenkins, *The Imperial Centuries*, s. 262.
[649] Paul Magdalino da benzer biçimde *De Administrando Imperio*'yu Sırbistan, Hırvatistan, Macaristan ve Ukrayna gibi ülkelerin Erken Ortaçağ dönemindeki tarihine ışık tutan temel eser olarak nitelendirmektedir. Bkz. Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 39; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 131.
[650] Akdere, *De Administrando Imperio*, ss. ix-x; Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", ss. 49, 68-69.

edilmesinden önceki döneme dair Rus kaynaklarının çok yetersiz olması sebebiyle erken Rus tarihi yazılırken VII. Konstantinos'un eserine kaçınılmaz olarak başvurulması gerektiği değerlendirmesinde bulunmaktadır. Yazara göre Rus tarihinin on birinci yüzyıl öncesini ele alırken *De Administrando Imperio* dışında başvurulabilecek neredeyse hiçbir kaynak yoktur. Rusların onuncu yüzyıldaki idareci sınıfının menşei hususunda da en güvenilir kaynak *De Administrando Imperio*'dur. Eser Rusların kökeni konusundaki tüm tartışmaları gidermese de, Rus elitinin menşei hakkında ileri sürülen görüşlere dayanak sağlayan eden en güvenilir kaynaktır. Günümüzde, ilk Rus siyasi yapılanmalarının İskandinav kökenli yöneticilerden ve Slav kökenli bir tebaadan meydana geldiği görüşü en yaygın kabul gören görüşlerden biridir ve Ruslara değindiği kimi pasajlarda onları Slavlar olarak adlandıran, Rusların faaliyette bulunduğu bölgeler ile ilgili yer isimlerini ise İskandinav dilinde veren *De Administrando Imperio* bu bahisleri ile söz konusu teze temel oluşturmaktadır. Franklin'e göre eser ayrıca kuzey orman arazileri ile Karadeniz arasında bağlantı sağlayan nehir yolları ve Ruslar ile Peçenekler arasındaki mücadeleler gibi konularda da *İlk Rus Yıllıkları*'na kıyasla daha detaylı, daha çeşitli ve daha inanılır bilgiler sunmaktadır[651].

Niels Gaul ise eserin önemini bir başka açıdan ele alır ve *De Administrando Imperio*'nun VII. Konstantinos'un entelektüel programının bütünlüğü içerisinde oynadığı role dikkat çeker. Gaul'e göre imparatorun üç çalışmasından *De Thematibus* imparatorluğun idari bölgelerini, *De Ceremoniis* imparatorluğun merkezini, *De Administrando Imperio* ise imparatorluğun çevresini tasvir eden ve birbirini tamamlayan bir bütünün parçalarını teşkil eden eserlerdirler[652].

2.3.3.2. De Ceremoniis

2.3.3.2.1. Genel Çerçeve

Eserin günümüzde kullanılan adı *De Ceremoniis Aulae Byzantinae* bugün Leipzig'de

[651] Franklin, "Porphyrogenitus and Russia", ss. 59-61, 68.
[652] Gaul, "Zooming in on Constantinople", ss. 2-3.

bulunan ve muhtemelen 959 yılından sonra bir tarihte II. Nikephoros Phokas döneminde hazırlanan el yazması nüshaya metnin ilk editörü olan J. H. Leich tarafından on sekizinci yüzyıl ortalarında atılan Latince başlığa dayanmaktadır. Metnin esas başlığı Yunanca olup Türkçeye "En Bilge ve Her Daim Hatırlanan İmparator Leon'un oğlu, Daimi Hükümdar İsa'yı seven ve Ona İnanan İmparator Konstantinos'un İmparatorluk Gayretine Layık bir Derleme ve Çalışma" şeklinde çevirilebilir. Leipzig'de bulunan bu el yazması eserin tamamı okunabilir durumda olan tek nüshasıdır. Yine onuncu yüzyılda yazıldığı tahmin edilen ve kısmen okunabilir durumda olan diğer nüshalar ise İstanbul'da ve Aynaroz'da yer alan Vatopedi Manastırı'nda bulunmaktadır. *De Ceremoniis* muhtemelen 944 yılından sonra kaleme alınmaya başlanmış ve eser üzerindeki çalışmalar 959 yılına dek sürmüştür. Günümüze ulaştığı haliyle iki ayrı kitaptan oluşan *De Ceremoniis*'in her iki bölümü de VII. Konstantinos tarafından kaleme alınmış birer önsözle başlar ve metnin oluşturulmasında ve gerekli yazılı malzemenin toparlanmasında imparatorun aktif bir rol aldığına şüphe yoktur[653]. Önsözde eserin hazırlanma amacı ve metodundan bahseden imparator, gayesini zaman içerisinde dağılmaya ve unutulmaya yüz tutan bilgileri bir araya getirip yok olmaktan kurtarmak olarak açıklar. İmparatora göre bu bilgilerin yitip gitmemesi önemliydi, çünkü devletin düzenine dair bu detaylar unutulursa imparatorluğun gücü gösterişini ve cazibesini yitirecek, devlet uzuvları bedeni ile uyumsuz hareket eden bir insan gibi sefil ve kaba bir görünüme sahip olacaktı. İmparatorun sözlerine bakılırsa saray törenleri bahsi onun yüreğini en çok okşayan konuydu çünkü bu takdire şayan saray törenleri sistemi sayesinde imparatorluğun ihtişamı ve güzelliği hem yabancı milletlere hem de imparatorluğun kendi tebaasına daha iyi bir biçimde sergileniyor ve onlarda saygı ve imrenme duyguları uyandırıyordu. VII. Konstantinos kendi deyimiyle imparatorun yaşamını sıradan insanların yaşamından farklı kılan ve tanrının yarattığı dünyanın hareketlerindeki ahengi yansıtan bu

[653] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, s. xxiii, 3; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s.137; Schreiner, "Clothes Make the Men", ss. 229-230. Bazı araştırmacılar *De Ceremoniis*'in mevcut şeklini on birinci yüzyılda aldığını ve günümüze ulaşmış bu elyazmasının muhtemelen İoannes Doukas için hazırlanmış olduğunu savunmaktadırlar. Bkz. Claudia Sode, "Historical-Antiquarian Texts in the Ceremonial Book of Constantine VII Porphyrogennetos / The Appointmentof an Agustalis and a Proconsul (Chapter I, 85*)", Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio,* ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 71.

törenlere dair eski ve yeni uygulamaları anlatan kaynakları toplayıp herkesin anlayabileceği basit bir dille bir araya getirmeye çalışmıştı. Eserin birinci kitabının ilk seksen üç bölümünün VII. Konstantinos'un sağlığında kaleme alındığı düşünülmektedir. J. B. Bury gibi kimi araştırmacılar VII. Konstantinos döneminde yazılan bu bölümlere III. Mikhail zamanında hazırlandığı ve VI. Leon döneminde yeniden düzenlendiği tahmin edilen bir törenler kitabının kaynaklık etmiş olabileceğini düşünmektedirler. Seksen dördüncü bölümle doksan beşinci bölüm arasında kalan pasajlar için ise altıncı yüzyılda, I. Justinianos döneminde yaşamış olan diplomat ve yazar Peter Patrikios'un eserinden faydalanılmıştır. Doksan altı ve doksan yedinci bölümlerde ise İmparator II. Nikephoros döneminde yaşanan kimi olaylara değinilmektedir ve dolayısıyla bu bölümlerin VII. Konstantinos'un ölümünden sonra kaleme alınmış oldukları anlaşılmaktadır. Birinci kitabın sonunda ise ek olarak VII. Konstantinos döneminde hazırlanan ve bu çalışmanın askeri metinler başlığı altında incelenen metinlerin bir bölümünü teşkil eden askeri bir risale bulunmaktadır. Eserin ikinci kitabının başında yer alan ve yine VII. Konstantinos'a ait olduğu düşünülen önsözde ise bu bölümde imparatorluk görevlilerinin hiyerarşisine değinilmeye çalışılacağı bilgisi verilmektedir. İmparatorun deyişiyle, imparatorluğun idari yapısı karmaşık ve anlaşılması zor bir meseledir ve yıllar içinde yapılan değişikliklere dair sistematik ve kapsamlı bir kayıt tutulmamış olması bu muhteşem ve ahenkli sisteme dair pek çok şeyin unutulmanın eşiğine gelmesine sebep olmuştur. İmparator bu hususta kayıt altına alınmış dağınık haldeki pek çok malzemeyi mevcut eser için titizlikle toplayıp yeniden düzenleyerek imparatorluk ihtişamının hayati veçhelerinin yitip gitmesine mâni olmaya gücü nispetinde gayret sarf ettiğini belirtmektedir. İmparatorluğun idari teşkilatlanmasını bir bedenin baş bölümüne benzeten imparator başta oluşan bir rahatsızlığın tüm bedeni etkileyeceği gibi idarede oluşan bir düzensizliğin de tüm imparatorluğu ve tebaasını etkileyeceğini ifade etmektedir. Bu gaye ile bir araya getirilen malzemeye düzenli bir yapı kazandırarak şimdiye kadar başarılmamış bir şeyin başarıldığını ve imparatorluğun gücünün daha ihtişamlı ve hayranlık uyandırıcı bir görünüme kavuşturulduğunu öne süren imparatorun bu ifadelerinden ortaya çıkartılan eserden oldukça büyük bir memnuniyet duyduğu anlaşılmaktadır. Philotheos'un 899 yılında oluşturduğu *Kletorologion* adlı çalışması *De Ceremoniis*'in ikinci bölümüne kaynaklık eden başlıca eser gibi görünmektedir. Ancak imparator bu bölümde anlatılanların tamamını konu eden bir eser

bulunmadığını ve bu bilgilerin bir kısmının eski kuşaklardan yeni kuşaklara sözlü olarak aktarılanlardan derlendiğini belirtmekte ve söz konusu metin için sözlü tarih kaynaklarından da faydalanıldığına işaret etmektedir. İmparatorların tahta çıkışlarına değinen bazı pasajların geçmiş tören kitaplarından değil tarih kitaplarından derlendiği düşünülmekte ve bu bölümler için VII. Konstantinos'un *Excerpta Historica*'sından faydalanılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Kiliselerin idari bölgeleri ve bunların hiyerarşisi üzerine kaleme alınmış bölümlerin ise yedinci yüzyılda kaleme alınmış ve Philotheos'un da eserinde yer verdiği kilise kayıtlarına dayandığı düşünülmektedir. Eserin ikinci cildinin kırk ikinci bölümünde VII. Konstantinos'un kabrinden ve 963 yılında tahta çıkan Nikephoros Phokas döneminde gerçekleşen kimi olaylardan söz edilmektedir. Dolayısıyla Konstantinos'un ölümünden sonra da bu eser üzerindeki çalışmaların devam etiği anlaşılmaktadır[654]. Yüksek ihtimalle eser üzerinde çalışmaları sürdüren Basileios Lekapenos'tur ve muhtemelen VII. Konstantinos'un ölümünden on yıl kadar sonra eseri gözden geçirmiş, kendi siyasi etkisini kabul ettirme ve makamına tarihi bir arka plan oluşturma çabası ile Nikephoros Phokas'ın tahta çıkması ve kendisinin proedros makamına getirilmesi ile ilgili bölümleri bizzat kaleme almıştır[655].

[654] Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*. ss. 17*-18*; Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. xxiii, xxvi-xxix, 3-5, 516-517; J. B. Bury, "The Ceremonial Book of Constantine Porphyrogennetos", *The English Historical Review*, C. 22, S. 86 (1907), ss. 216-217, 222; Ostrogorsky, "Hierarchical World Order", s. 3; Grierson, Mango, Sevcenko, "The Tombs and Obits", ss. 7-8; Hunger, "The Classical Tradition in Byzantine Literature", s. 46; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 577, 581, 559; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", ss. 35-36; Wilson, *Scholars of Byzantium*, s.7; Alexander Kazhdan (ed.), "De Ceremoniis", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 595-597; Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s.60; Norwich, *Bizans,* s. 122, 139; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, s. 156. Michael Featherstone'a göre *De Ceremoniis*'i Nikephoros Phocas devrine kadar devam ettiren I. Romanos'un gayrimeşru oğlu Basileios Lekapenos'tur. Featherstone'a göre *De Ceremoniis*'in her iki kitabının da büyük bölümü VII. Konstantinos'un kaleminden çıkarken kitapların sonları Basileios Lekapenos'un yaptığı eklemelerle tamamlanmıştır. Bkz. Featherstone, "Basileios Nothos as Compiler", ss. 353-356, 372. Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 587-588, 600-601; Michael Featherstone, "The Everyday Palace in the Tenth Century", *The Emperor's House: Palaces from Augustus to the Age of Absolutism*, ed. Michael Featherstone vd., Berlin, 2015, s. 149; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 319; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 137; Schreiner, "Clothes Make the Men", 2018, s. 230; Sode, "Historical-Antiquarian Texts", ss. 71-73.

[655] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. xxv-xxvii, xxix-xxx; Michael Featherstone, "Preliminary Remarks on the Leipzig Manuscript of De Cerimoniis", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 95 (2002), ss. 468, 472-473, 479; Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s. 137; Magdalino, *Ortaçağda İstanbul*, ss. 25-26.

De Ceremoniis bir tarih kaynağı olarak okuyucuya Bizans idaresi, diplomasisi, prosopografisi, Konstantinopolis topografyası, Bizans'ın Büyük Sarayı'ndaki yaşam ve belli başlı bazı tarihi olaylarla ilgili zengin bilgiler sunmaktadır. Saray görevlilerinin makam ve maaşları ve imparatorluğun askeri lojistiğine dair bilgiler de eser içerisinde kendine yer bulmaktadır. *De Ceremoniis* ayrıca Konstantinopolis'in kutsal kabul edilen dini mekanlarında gerçekleştirilen seremoniler, evlilik, cenaze, terfi törenleri ve hipodrom gösterine dair detaylı ve eşsiz bir tanıklık sunmaktadır. Çağdaş araştırmacılardan Peter Schreiner'e göre *De Ceremoniis*, Bizans saray kültürünün, Büyük Saray'ın topografyasının ve saray görevlilerinin ve asalet unvanı sahiplerinin fonksiyonlarının anlaşılması açısından kilit bir öneme sahiptir[656]. Romilly Jenkins ise Bizans imparatorluk teorisi ile alakalı bilgilerimizin başlıca kaynağı olarak *De Ceremoniis*'e işaret eder. Yazara göre *De Ceremoniis*'in törenlere, kostümlere, saray harikalarına ve diplomatik misafirler için verilen davetlere ilişkin betimlemeleri sayesinde sarayın nasıl dünyanın merkezi olarak tahayyül edildiği ve imparatorun nasıl İsa'nın temsilcisi, taklitçisi ve tanrının seçtiği hükümdar sıfatıyla tüm hükümdarların daimî muzaffer hamisi olarak her şeyin odağında konumlandırıldığı net olarak görülebilmektedir[657]. *De Ceremoniis* hem Yunancanın o kendi dönemdeki kimi gündelik kullanımlarına hem de Latin kökenli kimi idari-teknik terimlerin anlamına ışık tutması hasebiyle linguistik açıdan da çağdaş araştırmacılar açısından değer taşıyan bir eserdir. Arnold Toynbee'ye göre *De Ceremoniis*, bilhassa 911 ve 949 yıllarında Girit'e yılında yapılan seferlere dair sunduğu envanterlerde unvanlar, kıyafetler, mutfak gereçleri, askeri ekipmanlar ve zanaatkârların kullandığı el aletleri ile ilgili terimleri kendi döneminin Yunancasına ila kayıt altına alarak Antik Yunanca ile Ortaçağ Yunancasının karşılaştırılabilmesi için çok zengin bir malzeme sunmaktadır[658].

Modern araştırmacılar *De Ceremoniis*'in Bizans sarayının onuncu yüzyıldaki fiziksel yapısı, törenleri ve günlük işleyişi ile alakalı en değerli kaynak olduğu üzerine bir genel kabule

[656] Schreiner, "Clothes Make the Men", s. 230.
[657] Jenkins, *The Imperial Centuries,* s. 259.
[658] Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 548.

varmış olsalar da eserin içeriğine yönelik kimi çekincelerini de dile getirmektedirler. Örneğin Michael Featherstone *De Ceremoniis*'in geleneksel törenlerin basit bir derlemesi gibi görünse de aslında ideolojik bir manipülasyon aracı olduğunu ve bu yüzden çağdaş tarihçilerin dönemle ilgili bakışını bulanıklaştırdığını ileri sürmektedir. Featherstone'a göre Makedonya Hanedanı hem barbar hem de sapkın olarak ilan ettiği ikona kırıcı imparatorlar ile aralarında zıtlık oluşturacak bir propaganda yöntemi olarak Roma adetlerinin kendilerine göre en ideal biçimini aldığı I. Konstantinos döneminin uygulamalarına dönüldüğü izlenimi yaratmak çabası içerisindeydiler. Bu yüzden yılın en azından bazı günlerinde eski sarayın onuncu yüzyılda artık kullanılmayan binalarını kullanmaya ve uygulanmayan adetlerini taklit etmeye özen gösteriyorlardı. Hazırladıkları *De Ceremoniis* gibi metinler ise bu tip istisnai uygulamalara yaptıkları abartılı vurgular sebebiyle okuyucuda saray yaşantısında eski adetlerin yeniden günlük rutinin bir parçası haline geldiği gibi yanlış bir izlenim uyanıyordu[659].

George Ostrogorsky de *De Ceremoniis*'te tarif edilen törenlerin ideolojik tabiatına dikkat çekmekte ve Bizans saray törenlerini imparatorun ve imparatorluğun yüceltilmesi amacıyla titizlikle kurgulanmış bir dini ve siyasi mesajlar bütünü olarak nitelendirmektedir. Ostrogorsky'ye göre her tören ve törenlerde sergilenen her bir jest, söylenen her bir kelime, dile getirilen her bir iltifat, okunan her bir ilahi imparatoru gizemli bir biçimde yüceltmeye yaracak sembolik anlamlar taşıyorlardı. Böylece imparatorun sarayı ve kendisi insanların gözünde tanrı tarafından korunan kutsal varlıklar haline geliyordu. İmparatorun törenlerde giydiği kıyafetlerin ve aksesuarların da insan yapısı olmayan mistik objeler izlenimi uyandıracak bir ihtişamı vardı. Devletin tüm görevlileriyle beraber dini törenlerin hepsine katılım gösteren imparator bu sayede geleneksel olarak üstlenmesi gereken İsa'nın yeryüzündeki taklidi rolünü yerine getiriyor ve imparatorluğun göksel krallığın yeryüzündeki yansıması olduğu inancını pekiştiriyordu[660].

[659] Magdalino, *Ortaçağda İstanbul*, s. 28; Featherstone, "Basileios Nothos as Compiler", ss. 353-354; Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 597-598; Featherstone, "The Everyday Palace", s. 149.
[660] Ostrogorsky, "Hierarchical World Order", ss. 2-4.

De Ceremoniis'i imparatorluk ideolojisi açısından ele alan bir diğer araştırmacı Niels Gaul de bu eserde törenlere verilen büyük önemin imparatorluğun mevcut sosyo-ekonomik durumu ile bir ilişkisi olduğunu öne sürmekte ve törenlere, unvanlara ve hiyerarşiye gösterilen bu büyük özenin ve verilen büyük önemin topraklarını genişleterek merkezden bağımsızlaşmaya başlayan taşra önde gelenlerine karşı başkent önde gelenlerini konsolide etme ve devletin merkez idaresi ile bağlarını vurgulama ve kuvvetlendirme çabası olarak da okunabileceğini belirtmektedir[661]. Zira imparatorluk idaresinde on birinci yüzyıl sonlarıyla beraber, bilhassa Komnenos Hanedanı döneminde gözlemlenmeye başlayacak olan aristokratikleşme sürecinin öncesinde, Makedonya Hanedanı döneminde imparatorluğun üst düzey idarecileri henüz hanedana olan akrabalık bağlarına bakılmaksızın ve şahısların kökenlerine dikkat edilmeksizin görevlendirilmekteydiler. Daha dikey bir sosyal hareketliliğin varlığından bahsedebileceğimiz bu dönemin saraylıları halen maaş ve terfileri açısından imparatora daha bağımlılydılar[662].

Makedonya Hanedanının propaganda öğelerinin başında gelen ve *De Ceremoniis*'te yansımasını bulan Roma geçmişini ve geleneklerini canlandırma ve sürdürme iddiasına rağmen metin diğer kaynaklarla beraber dikkatli bir okuması yapıldığında onuncu yüzyılda Bizans dünyasında yaşanan değişimin izlerini yakalamak mümkün olmaktadır. Örneğin diğer kaynakların aktardığı kadarıyla VI. Leon ile İrene'nin 768 yılındak evliliğinden bu yana imparator evlilikleri artık Aziz Stefanos Kilisesi'nde değil Krisotriklinos'un yanında bulunan Fener Meryem Ana Kilisesi'nde gerçekleşiyordu. *De Ceremoniis*'in törenlerin katılımcıları arasında saydığı kimi devlet görevlileri ise pretorian prefect gibi onuncu yüzyıla gelindiğinde çoktan ortadan kalkmış olan makamlara ait unvanlar taşıyorlardı ve bunlar muhtemelen daha eski çağlara ait tören kayıtlarından doğrudan kopyalanmış pasajlardan kaynaklanıyordu. Ayasofya'nın ayin Typikon'u dokuzuncu ve onuncu yüzyıllar için saraylarda gerçekleştirilen herhangi bir geçit töreninden söz etmemektedir ve imparatorların yılda yalnızca bir kez,

[661] Gaul, "Zooming in on Constantinople", s. 18.
[662] Henry Maguire (ed.), *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, s. 8.

Paskalya Bayramı'nın Cumartesi gününde, Ayasofya'yı ziyaret ettiklerini aktarmaktadır[663]. *De Ceremoniis*'in Ayasofya'da ve eski sarayın şapellerinde yapılan törenlere dair verdiği detaylı betimlemelere rağmen Makedonya Hanedanının törenlerle alakalı yaptığı düzenleme öncesinde imparatorlar Paskalya ve Noel dışında Ayasofya ziyaretlerini tamamen kesmiş ve kilise ziyaretleri için sıklıkla sarayın yeni inşa edilen alt bölümlerindeki şapelleri tercih etmeye başlamış gibi görünmektedirler[664]. On Dokuz Sedirli Salon'da gerçekleştirilen ziyafetlerin devamlılığı içinse sekizinci yüzyıla dek uzanan kanıtlara rastlanmaktadır. Ancak sekizinci yüzyıldan dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar, VI. Leon'un 882 yılındaki burada verdiği ziyafete dek, bu gelenek kesintiye uğramış görünmektedir[665].

De Ceremoniis'te betimlenen törenler üzerine yaptığı genel değerlendirmesine Michael Fearherstone bu törenlerin tüm yıl anlatıldığı kadar detaylı bir biçimde gerçekleştirilmiş olmasını imkânsız bulmakta ve imparator ve devler idarecilerinin bu tören takvimini tümüyle takip etmeleri durumunda başka herhangi bir iş yapmaya vakit bulamayacaklarını düşündüğünü belirtmektedir. Featherstone'a göre bu tip törenler ancak istisnai durumlarda gerçekleştirilmiş olabilirdi. Törenlerin *De Ceremoniis*'te anlatılana protokolleri sıkı sıkıya takip ederek yapılmış olması muhtemel bu istisnai durumlardan biri kuvvetli bir izlenim bırakmaya özen gösterilen yabancı elçilerin kabulüydü. Onuncu yüzyılda Konstantinopolis'te mahkum olarak bulunan Arap tarihçi Harun İbn Yahya'nın tanık olduğu törenlerle ilgili aktardıkları izlenen rota, ziyaret edilen binalar, hazırlanan süslemeler, katılımcıların kıyafetleri ve sayıları bakımından *De Ceremoniis*'te resmedilen görkemli manzaraya olukça yakındır. Harun İbn Yahya sarayın kapısından başlayıp kent merkezinden geçerek Ayasofya'ya kadar devam eden bir tören tarif etmektedir. Anlatıya göre törene kırmızı brokar giyen on bin yaşlı ve beyaz brokar giyen on bin genç erkek, yeşil brokar giyen on bin uşak, mavi brokar giyen ve iki ağızlı parlak baltalar taşıyan on bin hizmetkar, beş bin

[663] Klein, "Sacred Relics", ss. 79-80; Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 603.604; Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri", s. 116.
[664] Featherstone, "Space and Ceremony", s. 604.
[665] Mergali-Sahas, "Byzantine Emperors and Holy Relics", s. 54; Featherstone, "Space and Ceremony", ss .604-605.

orta yaşlı hadım, şeritli kıyafetler giyen on bin Türk ve Hazar genci, renkli brokarlar giyen ve ellerinde buhurdanlık taşıyan yüz asilzade ve incilerle bezeli parlak kıyafetler giyen yüz hizmetçi katıltılmaktaydı. Katılımcı sayılarının ihtiyatla karşılanması gerektiğini belirten Featherstone'un yorumuna göre Harun İbn Yahya'nın kent merkezi olarak adlandırdığı bölüm eski saray, saray olarak adlandırdığı bölüm ise yeni saraya karşılık geliyor olmalıdır. Duvarları süsleyen renkli ve kıymetli kumaşlar ise muhtemelen eski sarayın kullanılmayan harap durumdaki bölümlerini kamufle etmek amacıyla asılmışlardı[666]. *De Ceremoniis*'in titizlikle anlattığı bu törenler ve törenlerin gerçekleştiği binalar onuncu yüzyılın sonuna gelinmeden büyük ölçüde terk edilecekti. 969 yılında Nikephoros Phokas yeni sarayın etrafına duvar ördürerek yapıya bir Ortaçağ kalesi görünümü kazandırırken eski saraya ait binaların bir kısmını yıkacak, geri kalanların ise yeni sarayla bağlantıları kesilecekti[667].

VII. Konstantinos, hükümdarlığı boyunca hiçbir askeri sefere bizzat katılmamış, imparatorluk başkentindeki sarayından nadiren ayrılmış ve saltanatının en önemli olayları arasında sayılabilecek diplomatik temaslarını da burada gerçekleştirmişti. Bu sebeple imparatorun günlerinin çoğunu harcadığı ve bugün hakkında en önemli kaynak olarak kabul edilen *De Ceremoniis*'i kaleme aldığı Bizans sarayının onun dönemindeki durumuna ve işleyişine değinmek hem Konstantinos'un yaşamına daha geniş bir pencere açabilmek bakımından hem de *De Ceremoniis* ile ilgili aktarılacakların daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Onuncu yüzyıldaki haliyle Bizans İmparatorluğu'nun Büyük Sarayı aslında iç içe geçmiş iki ayrı saray kompleksinden oluşmaktaydı. Bunlardan biri I. Konstantinos devrinde, Ayasofya ve hipodromun yanı başına, denizden otuz iki metre yükseklikte inşa edilmiş olan eski saray iken yeni saray denizden on altı metre yükseklikte inşa edilmiş ve yedinci yüzyılda şekillenmeye başlamış bir binalar bütünüydü. Dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde eski saraya ait pek çok yapı artık sarayın bir parçası olarak görülmüyordu. Bunların mobilyaları ve aydınlatmaları başka bölümlere taşınmıştı ve bu binaların üstlendiği

[666] Ibn Yaḥyā, "Harun-Ibn-Yahya and His Description of Constantinople", s. 158; Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 605-606.
[667] Featherstone, "Space and Ceremony", s. 607.

fonksiyonların büyük bölümü deniz seviyesine daha yakın inşa edilen müstahkem saraya devredilmişti. Onuncu yüzyılda eski dönemin yapılarından büyük bronz kapısıyla anıtsal bir bina olan Chalke Kapısı nadiren, yalnızca imparatorlar büyük geçit törenleri için Regia yolunu tercih ettiklerinde kullanılıyordu[668]. Chalke Kapısı'nın yanı başındaki Magnaura Sarayı ise mekanik mucizeleriyle ünlü Süleyman Tahtı'nın sergilendiği devlet davetlerinde ev sahipliği yapıyordu[669]. Eski sarayın doğu ucunda antik çağ modasına uygun olarak uzanılarak yemek yenen on dokuz divanıyla meşhur Triklinos adlı ziyafet salonu bulunuyordu. Binanın uzun duvarlarında dokuzar girinti ve bir ucunda da büyük bir apsis mevcuttu. Her girintide davetliler için birer masa ve üçer divan bulunuyordu. İmparator ve özel misafirleri ise ziyafetlere büyük apsis içeresindeki özel masada otururak iştirak ediyorlardı[670]. Triklinos'un batısında Cubiculum veya Koiton adı verilen eski imparatorluk yatak odası bulunuyordu. Sekizgen biçimli bu bina onuncu yüzyıla gelindiğinde artık imparatorluk tören kıyafetlerinin muhafazası için kullanılıyordu. Bu bina beşinci yüzyılda inşa edilen, uzun süre imparatorların evlilik ve taç giyme törenlerine ev sahipliği yapan Aziz Stefanos Kilisesi'ne bağlanıyordu ve tüm bu yapılar Daphne adlı bir saraya açılıyordu. Daphne ismi ayrıca eski sarayın tamamı kastetmek için de kullanılabilen bir tabirdi[671].

Hipodrom hala yılın belli günlerinde yarışlara ev sahipliği yapıyordu. Ancak bu yarışlar artık gerçek spor müsabakaları değildi. Bunlar daha çok törensel mahiyette, eski kıyafetlerin ve eski adetlerin canlandırılmasından ibaret etkinliklerdi. Geç antik dönemde toplumdaki siyasi, dini, iktisadi ve sınıfsal ayrımların da yansımasını bulduğu bir nevi spor kulübü olarak faaliyet gösteren hipodrom takımlarının mensupları artık hipodrom ve saray törenlerinde tezahürat yapan ve dans eden maaşlı aktörlere dönüşmüşlerdi[672].

---

668 Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", s. 50; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 588; Featherstone, "The Everyday Palace", s. 149.
669 Featherstone, "The Chrysotriklinos Seen through De Cerimoniis", s. 833; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 589; Featherstone, "The Everyday Palace in the Tenth Century", s. 149.
670 Featherstone, "Space and Ceremony", s. 591.
671 Featherstone, "Space and Ceremony", s. 591; Featherstone, "The Everyday Palace", s. 152; Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri", ss. 99, 115.
672 Ostrogorsky, *History of the Byzantine State,* s. 251; Cameron, "Images of Authority", ss. 215; Schrodt, "Sports of the Byzantine Empire", s. 41; Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis",

Beşinci yüzyılda hükümdar ailesi mensupları için inşa edilen şahsi konutlar Marmara sahil seviyesine daha yakın konumlandırılan ve daha sonra yeni saraya dönüşecek binalar topluluğunun ilk örnekleriydi. Daha sonra imparatorluğun taht odası haline gelecek Altın Salon olarak da bilinen Krisotriklinos adlı bina altıncı yüzyılda yine bu bölgede İmparator I. Justinos (518-527) tarafından inşa ettirilmişti. Sekizgen biçimiyle Konstantinopolis'te bulunan Sergios ve Bakhos Kilisesi'ni ve Ravenna'daki San Vitale Kilisesi'ni andıran bu binanın Şarlman'ın Aachen'da inşa ettireceği şapel için esin kaynağı olmuş olabileceği de düşünülmektedir. İmparatorun yatak odası ile idarecilerin toplantı salonu arasında bulunan Krisotroklinos yeni sarayın kamusal ve özel bölümleri arasında bir geçiş görevi görüyordu. On altı pencereli bir kubbesi olan binanın doğu ucunun merkezinde yer alan apsis içerisinde imparatorun tahtı bulunmaktaydı. Binanın kemerleri perdelerle kapatılmıştı ve idareciler huzura çıkacakları zaman imparatorun tahtının karşısında bulunan batı kemerinin perdeleri kaldırılarak içeriye buyur ediliyorlardı[673].

Yedinci yüzyılın sonlarında, II. Justinianos döneminde Krisotriklinos'un yanına Lausiakos ve Justinianos adlı iki toplantı salonu daha inşa edilmişti. İçinde bir şapel ve mutfaklar bulunan Lausiakos'un güney kapısı Krisotriklinos'un sundurmasına açılırken bina kuzey tarafından Justinanos salonuyla ve imparatorluk idarecilerinin yazıhaneleriyle bağlantılıydı. Justinanos Salonu'nun kuzey tarafında ise yarım daire biçiminde Skyla adlı bir sundurma bulunuyordu. Bu sundurmanın kapısı sarayın en kuzey sınırını oluşturmaktaydı. Skyla'nın hemen dışında bulunan Kapalı Hipodrom olarak adlandırılan yapı ise bir nevi bekleme odası işlevi yüklenmişti[674].

---

s. 58; Featherstone, "The Revival of Antiquity", s. 143; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 591; Magdalino, "Constantinople in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos", ss. 48, 50.

[673] Cameron, "Images of Authority", s. 217; Featherstone, "The Chrysotriklinos Seen through De Cerimoniis", s. 835; Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", ss. 49, 51; Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 592, 594-595; Featherstone, "The Everyday Palace", s. 152; Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri", s. 115.

[674] Featherstone, "The Chrysotriklinos Seen through De Cerimoniis", s. 833; Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", s. 51; Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 594-595; Featherstone, "The Everyday Palace", s. 152. De Ceremoniis'te bahsi geçen saray binaları ve kent yapıları için bkz. Ek 22, 23, 24, 25.

2.3.3.2.2. Metin Değerlendirmesi

VII. Konstantinos'un *De Ceremoniis*'i imparatorluk sarayının fiziksel yapısı yanında Philotheos'un 899 tarihli *Kleitorologion*'u ile birlikte Orta Bizans dönemi saray kıyafetleriyle ilgili de en önemli kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir[675]. *De Ceremoniis* içerisinde imparatorun ve devletin ileri gelenlerinin önemli günlerde giydiği giysiler detaylı bilgiler eşliğinde sıralanmaktadır. Bunların en ilginçlerinden biri Tzitzakion adlı bir Hazar giysisiydi. VII. Konstantinos'un sözleriyle Hazarya imparatoriçesinin (muhtemelen V. Konstantinos'un eşi) zamanından beri imparatorluk başkentinde görülen bu kıyafet, Paskalya haftasında imparator tarafından giyilirdi. Tzitzakion taç giyme törenlerinde ve augusta'nın düğün töreninde ise ortak imparator tarafından giyilmekteydi[676].

Bir diğer imparatorluk giysisi olan Divitision ipekten yapılma uzun bir törensel tunikti. Paskalya Perşembe'sinde ve taç giyme töreninde Tzitzakion ile beraber giyilirken Ortodoksluk Yortusu'nda tek başına giyilirdi. Paskalya haftası kilisedeki alayda, Göğe Çıkış ve İsa'nın dirildikten sonra insanların arasına katıldığı ellinci gün olan Pentekostes yortularında beyaz Divitision giyilirken imparatorun doğum günlerinde ise mor renklisi giyilmekteydi. Hadım protospatharios'lar da Pentekostes ve Epifanya yortularında Divitision giyebilmekteydiler. Nobelissimos ve kuropatales unvanlarını taşıyan görevliler terfilerinde bu kıyafetin kırmızı renklisini giymekteydiler[677].

Bir diğer tercih edilen tören giysisi sağ omuz veya boyun üzerinden iğne ile tutturularak

[675] Elisabeth Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", *Bizans Saray Kültürü*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 64.
[676] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 22, 86,90, 187; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 85.
[677] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 21, 86, 90, 109, 115, 137, 141-142, 190, 828. Prospatharios unvanı thema komutanlarına ve bazı saray görevlilerine verilmekteydi. Bu unvanı taşıyanlar sakallılar ve hadımlar olmak üzere iki ayrı gruba ayrılıyordu. Alexander Kazhdan, "Prospatharios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1748. Nobelissimos unvanı ise saray seçkinleri hiyerarşisinde kuropalates'in bir basamak üzerinde yer alan bir makam idi. Bu makam on birinci yüzyıla dek yalnızca imparatorluk ailesi mensuplarına verilmekteydi. Alexander Kazhdan (ed.), "Nobelissimos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 1489-1490. Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss.85, 89.

iliklenen kolsuz, uzun bir kıyafet olan Khlamys idi. Beyaz, mor, yeşil, mavi, kırmızı veya altın renginde olabilen Khlamys'in kırmızısı bazı terfi törenlerinde giyilirken altın renginde olanları imparator cenaze töreni için tören yatağına yatırıldığı zaman giydirilirdi. İmparator yanında praipositos ve patrikios unvanlarına sahip kimseler Ayasofya ziyaretlerinde, İsa'nın Göğe Yükselişi Yortusu'nda, Paskalya Pazarı'nda ve Epifanya Yortusu'nda Khlamys giyebilmekteydiler. Devlet ileri gelenleri yortuların yanı sıra saraydaki akşam yemeklerinde ve terfi törenlerinde çeşitli renklerde Khlamys giyerken hipodrom hiziplerinin liderleri ise yine yortu ve terfi törenlerinde kendi hiziplerinin rengi olan mavi veya yeşil renklerde Khlamys'ler giymektedirler. Beyaz renkli Khlamys Paskalya Salısı törenine katılan tüm idareciler tarafından giyilirken İlyas Peygamber Yortusu'nda, Epifanya Yortusu'nda ve Büyük Perhiz'in ortasına denk gelen Pazar günü tüm senatörler tarafından giyiliyordu. Paskalya'dan önceki Pazar günü ise Praipositos beyaz Khlamys giymekteydi. Khlamys sıklıkla tablion adı verilen, kıyafetin ön ve arka taraflarına bel hizasında yerleştirilen dekoratif panellerle beraber giyilmekteydi. Bunun en yaygın örneklerinden biri altın tablion'lu beyaz Khlamys idi. Altın tablion'lu beyaz Khlamys Paskalya, Pentekostes ve İsa'nın Göğe Yükselişi gibi önemli yortularda hem imparator hem de prokonsül, patrikios praipositos, ostiaroprimikeros ve strategos gibi unvan ve makam sahiplerince, bazen de törene katılan tüm davetlilerce giyilmekteydi. Khlamys'in çeşitli unvan ve makam sahiplerince giyilen kırmızı-mor tablion'lu Khlamys, altın örgülü mavi Khlamys, altın örgülü yeşil Khlamys, koyu kızıl Khlamys ve aslan desenli altın tablion'lu Khlamys olmak üzere pek çok farklı çeşidi bulunuyordu [678].

İmparatorlar tarafından sık kullanılan kıyafetlerden biri olan Sagion 1 Ocak'ta kutlanan Aziz Basileios Yortusu'nda Divitision ile birlikte giyiliyordu. Paskalya ve bir augusta'nı düğününde altın renkli Sagion giyilirken, taç giyme töreninde altın veya mor renkli Sagion giyiliyordu. İmparator bu kıyafeti ayrıca sarayda verilen akşam yemeklerinde, Magnaura Sarayı'nda vaaz verirken ve Ortodoks kilise takviminin başlangıcı olan Ortodoksluk

[678] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 9, 24, 60-72, 86, 110, 115, 142-143, 162, 171, 181-182, 187, 827, 835; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss. 85, 87-88, 91, 93.

Pazarı'nda giyiyordu. Sagion imparatorun doğum gününde komutanlar (strategoi), hipodrom takımlarının liderleri (demarkhos) terfi ederken ise takım üyeleri tarafından giyiliyordu. Aristokratların, senatörlerin, komutanların ve hipodrom takımı liderlerinin terfiinde ise seremoniler amiri (praipositos) ve düzen ve sessizliği sağlama görevlileri (silentiarios) tarafından kırmızı Sagion giyilmekteydi. Kırmızı Sagion'a göre daha itibarlı olan mor renkli Sagion ise Paskalya Pazarı'nda imparatorluk dairesi ileri gelenleri, magistroi, aristokratlar ve bütün senato üyeleri tarafından giyiliyordu. Ayrıca saray sorumlusu kuropalates ve magistros kendi terfisinde, aristokratlar ve komutanlar tarafından aristokratların terfisinde mor Sagion giymekteydi. Mor Sagion Meryem'e Müjde Yortusunda bir geçit töreni kıyafeti olarak impararorluk dairesi ileri gelenleri, seremoni amirleri ve dört düzeni koruma görevlisi tarafından alay süresince ve yemek esnasında giyiliyordu[679].

Başlıca imparatorluk alameti olan loros Roma togalarından esinlenilerek tasarlanmış uzun bir etol idi ve Paskalya'da ve Pentekostes Yortusu'nda giyiliyordu. En ayrıcalıklı imparatorluk kıyafetlerinden olan altın renkli loros Paskalya'da "on iki ileri gelen" olarak bilinen prokonsüller ve magistroslar tarafından da giyilebilmekteydi. Loros ayrıca terfi törenlerinde vali (epharkos) ve kuşaklı patrikia tarafından giyilebiliyordu[680].

En önemli imparatorluk kıyafetlerinden Skaramangion, kaftan benzeri, uzun kollu, kemerli, arkada veya yanlarda yırtmaçları bulunan bir tunikti. İmparator tarafından Ayasofya ve Theotokos Khalkoprateia Kilisesi ziyaretlerinde, Ortodoksi Yortusu'nda ve taç giyme töreninde giyilmekteydi. Altın renkli Skaramangion Azizler Yortusu'nda giyilirken Paskalya Pazarı'nda koyu kırmızı, Göğe Çıkış ve Ortodoksluk Yortusu'unda koyu mor renginde

[679] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 7, 60-72, 80-82, 95, 98, 109, 111, 137, 141, 161,187; Alexander Kazhdan (ed.), "Demarchos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 602-603; Alexander Kazhdan (ed.), "Kouropalates", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1157; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss. 83, 88-92.
[680] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 24, 62, 831; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss. 86-87, 93.

olanları kullanılmaktaydı. Meryem'e Müjde Yortusu'nda ise altın şeritli Skaramangion giyiliyordu. Şam işi olarak tabir edilen beyaz Skaramangion ise Orta Pentekostes Yortusu, Epifanya Yortusu ve Paskalya Pazarı'nda imparator tarafından kullanılmaktaydı. Skaramangion, Sagion ve Divisition gibi kıyafetlerin altına giyilecek günlük bir tunik olarak da sık sık kullanılıyordu[681]. Skaramangion Kutsal Haç, Göğe Çıkış ve Takdim Yortularında bütün ileri gelenler ve Ortodoksluk Yortusu'nda ve Paskalya Cumartesi'sinde ise yemeğe davet edilenler tarafından giyilmekteydi. İmparatorun cenaze törenine bütün senatörler bu tuniği giyerek katılmaktaydılar. Ayrıca demarkhos'un terfisinde hizipler ve kendi terfilerinde aristokratlar bu kıyafetleri Sagion eşliğinde giymekteydiler. Cremonalı Liudprand bu kıyafetin sarayda ücret olarak verildiğinden de bahsetmektedir[682].

Nispeten daha seyrek kullanılan bir tunik türü olan Kolobion Üzüm Hasadı Yortusu'nda altın süslü Sagion ile birlikte kullanılırken, Paskalya Pazartesi'sinde "salkım" olarak tabir edilen, altın iplikleri, değerli taşları ve incileri olan, ipekten yapılmış mor renkli bir Kolobion giyiliyordu. Paskalya Pazartesi'si arifesinde giyilen Kolobion üzerinde ise koç figürleri bulunuyordu[683]. Tevazu göstergesi olarak tören giysisi giyilmeyen Paskalya Perşembe'si ve Paskalya Yortusu önsesindeki Kutsal Cuma günlerinde imparator tarafından Himation isimli basit giysi tercih ediliyordu[684]. Thorakion isimli ova kalkan biçimli kıyafet hem imparator hem de imparatoriçe tarafından giyilmekteydi[685].

İmparator ve devlet ileri gelenlerinin ortak kıyafetleri dışında sadece görevlilerin yortu ve terfi törenleri gibi günlerde giydikleri Kamision, Spekion, hadım görevliler tarafından giyilen

[681] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 7, 31, 86, 108, 142, 184, 187, 834; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss. 86, 92.
[682] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 18, 114, 142, 170; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss. 88-89, 93.
[683] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 80, 86; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 86.
[684] Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 86.
[685] *De Ceremoniis* Thorkion'u imparatorun ve imparatoriçenin giydiği bir kıyafet olarak sunsa da resimli örneklerde bu kıyafet sadece imparatoriçe ve patrikia tarafından giyilmektedir. Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss. 89, 92.

Stikharion ve keten bir tunik olan Sabanion, yalnızca vali tarafından giyilen Pelonion, patrikia tarafından giyilen Delmatikin ve Maphorion isimli peçe, Abdia adlı Slav ya da Arap kökenli tunik, vestitorun giydiği fibula ve fiblatorion isimli kıyafetler, ostiarios tarafından Epiyanya Yortusu'nda giyilen Paraguadia adlı tunik, patrik tarafından giyilen Omoforion adlı omuzların etrafını dolaşan şerit ve Felonion adlı kolsuz papaz cüppesi *De Ceremoniis* içerisinde ismi zikredilen kıyafetler arasındadır. Eserde ayrıca devlet görevlilerinin asa, kolye gibi aksesuarlarından ve at koşumlarından da söz edilmektedir. İleri gelenlerin asaları altından ve değerli taşlarla süslü aksesuarlardır. Maniakion isimli özel kolye bazı yortularda ve kabullerde takılırken, törenlere at üstünde katılan ileri gelenler mor renkli Sagionlar giyer ve zırh örtülü koşumlu atlara binerler. Komutanlar ve muhafızlar at üstünde kılıç, kalkan, balta, mızrak gibi silahlarını da kuşanarak törenlere katılırlar[686].

Orta Bizans saray kıyafetleri üzerine bir araştırma kaleme alan Elisabeth Piltz tüm bu renkli ve görkemli manzarayı oluşturan kıyafetlerin lüks ve şatafatının hanedana ve imparatorluk hiyerarşisine kutsiyet ve meşruiyet kazandırma fikrinden kaynaklandığını düşünmektedir. Piltz kimi renkler ile kimi olaylar arasında sembolik bir bağlantı bulunduğu da dikkat çekmektedir. Paskalya zamanı tercih edilen giysilerde beyaz, taç giyme, cenaze ve terfi törenlerinde mor, hipodrom hizipleriyle alakalı törenlerde ise bu grupların renkleri olan yeşil ve mavi ön plana çıkar. Piltz'e göre imparatorun idarecilere verdiği kıymetli ve itibarlı kıyafetlerin bir maddi değeri olduğu gibi bilhassa hem imparatorun hem de idarecilerin giymekte olduğu kıyafetler bir bakıma imparatorun idarecilere devrettiği gücü de temsil etmektedir[687].

De Ceremoniis'te bahsi geçen törenlerin büyük bölümü imparatorun iştirak ettiği dini törenlerden oluşmaktadır. Esere göre İmparator önemli bir dini tören için saraydan

[686] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 24, 79, 81-82, 95, 111, 142; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss. 86, 88-91, 94.
[687] Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 94.

Ayasofya'ya geçiş yapacaksa hazırlıklar bir gün önceden başlar, törene katılması gerekenler hazırlık yapmaları için haberdar edilir, eparkhos imparatorun takip edeceği rota üzerindeki yolları temizletir ve yollar şimşir talaşı, sarmaşık, defne, mersin, biberiye ve başka hoş kokulu çiçeklerle süslenirdi[688]. Ertesi günün sabahında papias sarayın kapısını açmadan praipositos ve diğer saray görevlileri Kapalı Hipodrom adlı bölümde hazır durumda bir araya gelirlerdi. Kapının açılması ile Krisotroklinos salonunda bulunan Musa'nın asası ve imparatorluk kıyafetlerinin ve taçlarının bulunduğu sandıklar tören için hazır edilirken, spatharios unvanlı görevliler de imparatorluk silah, mızrak ve kalkanlarını hazırlarlardı. Ardından imparator Krisotroklinos Salonu'na gelip tahta oturtulmuş İsa tasviri önünde dua ediyor ve logothete ve protonotarios gibi önemli devlet görevlileri ile bir araya gelip onların duasını ve selamını aldıktan sonra onlarla beraber Fener Meryem Ana Kilisesi'ne gidiyordu. Burada praipositos'un kendisi için hazır bulundurduğu mumları alıp yakan imparator üç kez diz çökerek tanrıya hürmetini sunar ve kilisede bulunan kutsal emanetleri ziyaret ederdi. Daha sonra Aziz Stefanos Kilisesi'ni ziyaret edip benzer biçimde mum yakıp kutsal emanetler saygılarını sunan imparator, Daphne Sarayı'ndaki yatak odasına çekiliyor ve burada patrikhaneden dini törenin başladığına dair haberin gelmesini bekliyordu. Haber geldiğinde praipositos imparatoru bilgilendiriyor ve tören kıyafetlerini ve tacını giyeceği Octagon adlı saray yapısına kadar ona refakat ediyordu. Burada vestitor adlı görevliler imparatora törensel kıyafetlerini giydiriyor ve praipositos imparatora tacını takıyordu[689].

Daphne Sarayı'ndan çıkarak ellerinde mücevherlerle bezeli asaları bulunan baş teşrifatçısı ve imparatorun huzurunda sessizliğin sağlanmasından sorumlu Silentarioslar eşliğinde eski sarayın binaları arasından geçen imparator bu esnada görevlerine uygun kıyafetler içerisinde ellerinde vazifeleriyle alakalı nesneler bulunan idareciler ve saray mensupları tarafından selamlanıyordu. Törenlerden önce ellerini yıkaması için imparatora çanak tutan hadım nipsistiarioslar altın çanakları ve ibrikleriyle Augusteus bölümünde, komutanlarıyla beraber

[688] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 5-6; McCormick, *Eternal Victory*, ss. 206-207.
[689] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 5-10; Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", ss. 56-57; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 84.

silahlarını, antik sancaklarını ve asalarını taşıyan muhafızlar ise Onopodion avlusunda imparatoru karşılıyorlardı. Buradan itibaren muhafızların eşliğinde ilerleyen imparatorun yol üzerindeki duraklarında çeşitli antik eserler ve kutsal emanetler sergileniyordu. Consistorion adı verilen senato binasında ise senatörler Paskalya Bayramı'nda Pazar günlerine mahsus olmak üzere yüksek mevkideki idarecilerin de giymesine izin verilen, omuzlardan ayaklara kadar inerek bütün vücudu örten değerli taşlar ve incilerle kaplı bir imparatorluk kıyafeti olan loros'u kuşanmış biçimde hükümdarı karşılıyordı ve buradaki törende I. Konstantinos'un törensel haçı ve Musa'nın asası gibi kutsal emanetler sergileniyordu[690].

Consistorion binasından ayrılan imparator hemen yanın başındaki Exkoubita Salonu'na girerdi. Bu salonun her iki yanında bulunan sıralara hiyerarşideki yerlerine göre oturmuş devlet görevlileri ve mavi ve yeşil renkli hipodrom takımlarının temsilcileri imparatoru selamlar ve imparator onuruna dualar edip tezahüratta bulunurlardı. Geçit devam ederken hipodrom takımları Havariyun Kilisesi önünde, Chalke Kapısı'nda ve kapının çıkışında imparatoru takip edip tezahüratta bulunmayı sürdürürler ve avukatlar ve doktorlar gibi meslek grupları ve lonca üyeleri de güzergâh üzerinde kendilerine ayrılan noktalarda imparatoru selamlarlardı. Chalke Kapısı çıkışında ayrıca kapının sağ ve sol tarafına yerleşmiş orglar da çalınarak imparator lehine yapılan tezahüratlara eşlik eder ve tezahüratlar kırmızı ve beyaz renkli hipodrom takımlarının da katılımıyla Ayasofya Kilisesi'nin girişine kadar

[690] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 6-7, 9-10. Tam unvanı Praepositus Sacri Cubiculi olan baş teşrifatçı imparatorluk saray idaresi içerisinde hadımlara ayrılmış olan en yüksek mevkiiydi. İmparatorluk törenlerinde imparator ile tören görevlileri ve tören katılımcıları arasında iletişimi sağlayan ve törenlerin pek çoğunda imparatorun yanında bulunup ona refakat eden saray görevlisi praipositos'tur. Her zaman hadımlar tarafından taşınan ve ilk ortaya çıktığı hali ile hem imparatorun mabeyincisi hem de saray törenleri amiri görevlerini kapsayan bu makam ilerleyen yüzyıllar içerisinde mabeyincilik görevi için parakoimomenos makamının yaratılması ile yalnızca tören sorumlularına verilen bir unvan haline geldi. Bkz. "Alexander Kazhdan (ed.), "Praepositus Sacri Cubiculi", *The Oxford Dictionary of Byzantium,* New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1709. Silentiarios ve Nipsistiarios'un tanımı ve görevleri için Bkz. Alexander Kazhdan (ed.), "Silentiarios", *The Oxford Dictionary of Byzantium,* New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1488 ve Alexander Kazhdan (ed.), "Nipsistiarios", *The Oxford Dictionary of Byzantium,* New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1488; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 83. Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", ss. 56-57; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 602. Vestitorlar adı verilen birlik imparatorun en yakın maiyetinden ve sakalsız ileri gelenlerden oluşmaktaydı. Bunlar imparatorun vestes sacrae adı verilen ve vestiyerin ayrı bir yerinde tutulan tören kıyafetlerini muhafaza etmekten sorumlulardı. Bkz.Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss. 63- 83.

devam ederdi[691].

Patrik maiyeti ile beraber imparatoru karşılamak üzere Ayasofya'nın narthex bölümünde beklerdi. İmparator praipositos tarafından tacı çıkartıldıktan sonra kiliseye girerdi. İlk olarak başdiyakozun elinde tutmakta olduğu incilin önünde diz çöken imparator daha sonra patriği selamlar ve öperdi. Senatörler ve imparatorun maiyeti sancakları, alametleri ve Büyük Konstantin'in törensel haçı ile beraber kiliseye girdikten sonra imparator sunak bölümünün önünde mum yakıp üç kez eğilerek selam verir ve patrik tarafından içeriye buyur edilirdi. Burada patriğin kendisine uzattığı sunak örtüsünü öpen imparator ayin kadehleri ve örtüleri önünde eğilerek selam verirdi. Daha sonra patriğin kendisine verdiği buhurdanlık ile İsa'nın çarmıha gerilişini betimleyen yaldızlı kutsal tasviri tütsüleyen imparator patriği tekrar öperek yanından ayrılır ve kilise içerisinde bulunan giyinme odasına geçerdi. Kutsal hediyeleri sunağa koyma vakti geldiğinde praipositos tarafından haberdar edilen ve khlamys isimli tören pelerini giydirilen imparator töreni takip etmekte olan senatörler ve devlet görevlileri arasından geçerek sunak bölümüne kadar elinde mumlar ile kutsal hediyelere eşlik ederdi[692].

Hediyeler sunak bölümüne girdikten sonra imparator patrik, kilise personeli ve senato üyeleri ile bir kez daha öpüşürdü. Hediye takdiminden sonra komünyon ayini gerçekleştirilir ve patiği öperek huzurundan ayrılan imparator bir kez daha giyinme odasına çekilir ve maiyetinden ve senato üyelerinden seçtiği bir grup yakın adamı ile burada kahvaltı ederdi. Kahvaltının ardından imparator praipositos eliyle baş diyakoza, kilise şarkıcılarına, törende bulunan yoksullara, kilisenin kapıcılarına ve bekçilerine bahşiş dağıtırdı. Bahşişlerin ardından patrik imparatora tacını giydirir ve praipositos tarafından patriğe de içinde yaklaşık dört buçuk kilogram altın bulunan bir kese takdim edilirdi[693].

[691] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 11-14.
[692] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 14-17.
[693] Paskalya Cumartesisi töreninde ise imparatorun Ayasofya Kilisesi sunağına kırk beş kilogram ağırlığında altın bıraktığı aktarılmaktadır. Bkz. Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 17-19, 33-34.

Ayasofya'dan ayrılışının ardından imparator ve maiyeti aynı güzergahtan geri döner ve aynı noktalarda bir kez daha askerler, hipodrom takımları ve meslek erbabları tarafından selamlanırdı. Rotanın sonunda bir kez daha Krisotroklinos Salonu'na varan imparator, tahta yerleştirilmiş olan İsa tasvirini bir kez daha selamlar ve yatak odasına çekilirdi. Eserde imparatorun Ayasofya ziyareti için uygulanan bu protokollerin Büyük Paskalya Pazarı, Epifanya Yortusu, Pentekostes Yortusu, İsa'nın Doğumu ve İsa'nın Tecellisi törenlerinde de aynı şekilde takip edildiği bilgisi verilmektedir[694].

Yukarıda takip edilen törenlerden farklı olarak Meryem Ana'nın Doğum Günü kutlamaları için Konstantinos Forum'unda bulunan ve günümüzde Çemberlitaş olarak adlandırılan somaki taşından yapılma sütunun yakınında başka bir dini tören daha düzenlenir ve Theotokos Khalkoprateia Kilisesi ziyaret edilerek imparator tarafından sunak bölümüne üç kese altın bağış olarak bırakılırdı. Dini törenin ardından patrik tarafından tacı geri giydirilen imparator patriğe bir bağış kesesi daha takdim eder ve senato üyeleri eşliğinde kiliseden ayrılarak at sırtında Milion Taşı mevkiine kadar ilerleyip burada hipodrom takımları tarafından selamlanır ve Krisotroklinos Salonu'nda neticelenecek bildik rotasını takip ederdi[695].

Paskalya Pazartesisi Yortusu'nda Konstantinos Forumu'nu ziyaret eden imparator burada bulunan Aziz Konstantinos Şapeli'ne, Mese Yolu'nu takip ederek Boğa Forumu'nda bulunan Theotokos Diakonissa Kilisesi'ne, Aziz Polyeuktos Kilisesi'ne ve son olarak Havariyun Kilisesi'ne uğrardı. Patrik eşliğinde uğradığı kiliselerde mum yakıp dua eden imparatora bu törende alışılagelmiş maiyeti yanında yetimler de eşlik ederlerdi. Diğer kilise ziyaretlerinde olduğu gibi dini ayinin ardından patrik tarafından sunak bölümüne buyur edilen imparator bağış kesesini sunağa bıraktıktan sonra Havariyun Kilisesine defnedilmiş imparatorların ve

[694] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 17-22.
[695] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 26-33.

din adamlarının kabirlerini ziyaret ederdi[696].

De Ceremoniis'in Paskalya Pazartesisi tasviri kentte gerçekleşen bir geçit töreni esnasında imparator ve devlet önde gelenlerinin giydikleri kostümler, kuşandıkları silahlar ve bindikleri atların süslemeleri ile alakalı zengin bilgi sunar. İmparator, bu tören için üç renkli, altın nakışlı ve üzüm salkımı olarak tabir edilen değerli taşlardan ve incilerden oluşan süslemeye sahip ipek bir Kolobion giyiyordu. Altın süslemeli, değerli taşlar ve incilerle bezeli bir kılıç kuşanan imparatorun başına praipositos tarafından toga adı verilen bir taç yerleştiriliyordu. İmparatorun atına ise mücevher ve incilerle süslü altın eyer ve dizginler giydirilmiş, hayvanın kuyruğu ve dört bacağı ise ipek kurdeleler ile süslenmiştir. Koubouklеion yöneticileri, magistros ve pakrikios unvan sahipleri ve tüm senato mor sagion giymekte ve savaş zırhı giydirilmiş atlara binmektedirler. Patrikiosların yanlarında yine zırhlı atlara binen, göğüs zırhı, kılıç, kalkan ve savaş baltası taşıyan spatharios, spatharokandidatos ve spatharokoubikoularios unvanlarını taşıyan görevliler yer almaktadır. Törenler üstadı ve silentarioslar mor Sagion'ları ve ellerinde mücevherli altın asaları ile imparatorun önünde yaya olarak geçit törenine katılmaktadırlar. İmparatorun iki yanında törene yaya olarak katılan, imparatorluk atlarının bulunduğu ahırlardan sorumlu yönetici ve görevliler bulunmaktadır. Seyisler bir ellerinde kalkan ve bir ellerinde defne dalları ile yaya olarak törene katlılırken, kandidatos, skribones ve mandatores unvanlı muhafızlar, ulaklar ve uşaklar törensel kıyafetleri ile yaya olarak imparatorun önünde ilerler ve güvenlik önlemleri alırlardı. Arkada ise hadım protospatharioslar savaş zırhı giydirilmiş atların sırtında, mor Spekia'ları ve altın Clavi'leri içerisinde, bellerinde kılıç, omuzlarında ise kılıç uçlu asalarını taşıyarak törene katılmaktadırlar. Hadım protospatharioslar'a mor Sagion'u içerisinde, logothete unvanı taşıyanlar arasında en önemlileri olan, imparatorun güvenliğinden, istihbarattan ve imparatorluğun dışişlerinin yönetilmesinden sorumlu dromos logothetes'i eşlik etmektedir. Onların hemen ardında hadım protospatharioslar ile aynı donanıma ve aynı bineğe sahip hadım olmayan protospatharioslar bulunmaktadır. Geçide katılan kafilenin en

[696] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 74-77.

arkasında ise at sırtında bulunan imparatorun konutundan sorumlu koubikoularios unvanlı hadımlar ve başlarında kumandanları ile beraber imparatorluk muhafızları gelmektedirler ve muhafızların bir kısmı törene katılan halk ile kafilenin birbirlerine karışmamasını gözeterek kalabalığı yönlendirmektedirler[697].

Paskalya Salısı'nda Aziz Sergios ve Bakkhos Kilisesi'ni ziyaret eden imparator törenin ardından Krisotroklinos Salonu'nda arzu ettiği davetlilerle beraber yemek yerdi. Paskalya Çarşambası'nda ise imparator yemek davetinden önce Krisotroklinos Sarayı'nda yetimhane başı tarafından huzura getirilen altı yetimi ve yeni vaftiz olmuş altı kişiyi ağırlardı. Yeni vaftiz olanları alınlarından öpen imparator yetimlere ise bahşiş keseleri dağıtırdı[698]. Paskalya Perşembesi'nde imparator patrik ile beraber Fener Meryem Ana Kilisesi'ni ziyaret ederken, Krisotroklinos Salonu'nda verilen ziyafette ise patrik ile imparatorun öpüşmesi töreni düzenlenir ve davete katılanlara bahşiş dağıtılırdı[699].

Makedonya Hanedanının özel bir önem verdiği İlyas Peygamberin 19-20 Temmuz tarihlerinde kutlanan yortusu için Hanedan kilisesi olarak inşa edilmiş olan Nea Ekklesia ziyaret edilirdi. Bu kilisede İlyas Peygambere adanmış bir şapel bulunuyor ve peygambere ait olduğuna inanılan bir koyun postu kutsal emanet olarak bu şapelde muhafaza ediliyordu. Bu yortu için sarayda yapılan törende ise imparator törene katılan devlet önde gelenlerine küçük gümüş haçlar armağan eder, daha sonra düşkünler ve yaşlılar evi yöneticilerinin de katıldığı bir törenle altın haçlar dağıtılırdı[700].

---

[697] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 80-82; Alexander Kazhdan (ed.), "Logothetes Tou Dromou", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 1247-1248; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", ss. 86-87.
[698] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 86-90.
[699] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 91-95.
[700] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 115-117, 776; Marvin C. Ross, Glanville Downey, "An Emperor's Gift, and Notes on Byzantine Silver Jewelry of the Middle Period", *The Journal of the Walters Art Gallery*, C. 19/20 (1956), s. 22.

Paskalya'nın kırk gün sonrasına denk gelen Çarşamba günü kutlanan Orta Pentekostes Yortusu'nda imparator maiyeti ile Paskalya Pazartesisi tasvirinde söz edilen tören alayına benzer bir geçit töreni ile Mese Yolu'nu izleyerek Aziz Mokios Kilisesi'ni ziyaret eder ve diğer kilise ziyaretlerine benzer biçimde sunak bölümüne davet edilip sunak bezini değiştirir ve sunağa bir bağış kesesi bırakırdı. Orta Pentekostes töreninde güzergâh boyunca hipodrom takımları tarafından imparatoru karşılama törenleri düzenleniyordu. Bu törenlerin *De Ceremoniis* içerisinde yer alan tasviri hem hipodrom takımları ile imparatorluk ritüellerinin ne denli iç içe geçtiğini ve Geç Antik Çağda bağımsız kurumlar olan takımların artık devlet tarafından ne denli özümsendiğini göz önüne serer hem de tören güzergahında bulunan ve ziyaret edilen dönemin kent yapıları ile alakalı bilgi sahibi olmamızı sağlar. Eserde yer verilen bilgilerden her birinin kent içinde ve dışında ayrı ayrı örgütlenmeleri olduğu anlaşılan mavi ve yeşil hipodrom takımları imparatoru ilk olarak Konstantinos Surları'nın dışında, Arkadius Forumu'nun batısında yer alan Exokionion mevkisinde karşılarlar. İmparator sırasıyla darphanede, Arkadius Forumu'nda bulunan Xerolophos Kemeri'nde, Boğa Forumu'nda, Amastrianos Forumu'nda, Philadelphion bölgesinde, Modion bölgesinde, Özküz Forumu'nda, fırıncılar bölgesinde, Konstantinos Forumu'nda, Milion'da ve Chalke Kapısı'nda karşılanır ve onuruna tezahüratta bulunulurdu. Her yeni buluşma noktasına gelindiğinde imparatora eşlik etme sırasını devralan takımın liderleri imparator ile eserde içeriğinden söz edilmeyen bazı beratlar değiş tokuş ederler ve takım üyeleri imparator lehinde tezahüratlarda bulunurlardı[701].

Paskalya'dan kırk gün sonraki Perşembe günü kutlanan İsa'nın Göğe Yükselişi Yortusu'nda da yeşil ve mavi takımların liderleri törensel bir görev üstlenirler ve imparatora hoş kokulu çiçekler ve gül dolanmış haçlardan oluşan armağanlar sunarlardı[702]. Paskalya Perşembesi'nde imparator alışılageldik ibadethane ziyaretlerinden farklı olarak yaşlılar evi ziyaretinde bulunurdu. Tüm maiyetiyle birlikte at üstünde her yaşlı bakımevini ziyaret eden imparator bu ziyaretleri esnasında cömert sadakalar dağıtırdı. *De Ceremoniis*'e göre

[701] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 98-108.
[702] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* s. 111.

imparator düşkünlere bu alicenaplığı gösterirken hükümdarın geleneksel sorumluluğu gereğince İsa'nın örneğini takip etmektedir. İmparator benzer biçimde Paskalya Cuması'nda da düşkünlere yardım etmekte ve bakım evlerindeki yaşlıları ve cüzam hastalarını ziyaret ederek onlara bahşiş dağıtmaktadır[703].

Eserde imparatorların aziz yortuları için katıldıkları dini törenler esnasında azizlere adanmış başka küçük kiliselere gerçekleştirdikleri ziyaretlerden de bahsedilmektedir. 9 Mart tarihinde gerçekleştirilen Kırk İki Şehitler anması için onlar adına adanmış kiliseyi ziyaret eden imparator, 1 Haziran günü azizler Kosmas ve Damian'ın yortularında Paulinos Mahallesi'nde bulunan bu azizlere adanmış kiliseyi ziyaret ediyordu. 27 Temmuz'da Aziz Panteleimon'un Narses Mahallesi'nde bulunan kilisesi, 27 Eylül'de ise Aziz İlahiyatçı İoannes'in Diipion'da bulunan kilisesi ziyaret ediliyordu. 1 Kasım tarihinde bir kez daha azizler Kosmas ve Damian'ı anmak amacıyla, bu kez azizlerin Basiliskos Mahallesi'nde bulunan kilisesine gidilmekteydi. Vaftizci Yahya'nın başının vurulduğu 29 Ağustos tarihinde ise Stoudios Kilisesi'ne bir ziyaret gerçekleştirilmekteydi[704].

De Ceremoniis içinde betimlenen törenler arasında dini törenlerin yanı sıra taç giyme törenleri de önemli bir yer tutmaktadır. İmparator taç giyeceği zaman tüm senatörler, unvan sahipleri ve muhafız birlikleri törensel kıyafetlerini giyip imparatoru Augusteus Salonu'nun çıkışında karşılarlar. Tören için skaramangion ve mor sagion giyen imparator, imparatorluk konutunun görevlileri eşliğinde Onopodion avlusuna gelip patrikios unvanı taşıyan devlet önde gelenlerince selamlanıyordu. Senato binasında senatör ve konsül unvanı taşıyanlar tarafından selamlanan imparator buradan Ayasofya Kilisesi'ne kadar olan yolculuğu esnasında da törensel kıyafetler içindeki hipodrom takımları üyeleri tarafından haç çıkartılarak selamlanmaktaydı. Ayasofya'ya giriş yaptıktan sonra kıyafet odasında Divetesion, Tzitzakion ve Sagion adlı kostümlerini giyen imparator patrik eşliğinde mum

[703] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 177-178, 180.
[704] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 557-563.

yakıp dua ediyordu. Duaların ardından patrik tarafından kutsanan bir khlamys imparatora eşlik eden imparatorluk konutu görevlileri tarafından hükümdara giydirilirdi. Ardından patrik imparatorun giyeceği tacı kutsar ve kendi elleriyle hükümdarın başına yerleştirirdi. Kilisede bulunan kalabalık tarafından onuruna tezahüratlar yapılan imparator, kıyafet değiştirme odasına giderek unvan sahiplerini kabul eder ve unvan sahipleri sırayla taç giyen imparatorun huzuruna çıkıp dizlerini öperlerdi. Unvan sahiplerinin kabulünün ardından kömünyon ayini gerçekleşir ve taç giyme töreni sona ererdi. Eğer taç giyen bir ortak imparator ise patrik tarafından kutsanan khlamys kıdemli imparator tarafından taç giyen ortak imparatora giydirilir ve ardından patrik tacı yeni imparatorun başına yerleştirirdi[705]. Taç giyen imparator geleneksel olarak kiliseye yaklaşık olarak kırk beş kilogram altın bağışlıyor ve aynı miktarda altın senatoya ve imparatorluk konutu görevlilerine bahşiş olarak dağıtılıyordu. Askeri birliklere ve imparatorluk memurlarına binlerce gümüş sikke dağıtılırken, praipositos kendi belirlediği miktarda bahşiş alıyor ve imparator tahta çıkışı onuruna praipositos'un arzu ettiği kişileri terfi ettiriyordu. Taç giyen imparator ortak imparator olarak taç giydiyse ondan da kıdemli imparatorun yarısı kadar cömertlik göstermesi bekleniyordu[706]. İmparator bir evlilik yaptığı zaman da yukarıda bahsi geçen töreni andıran bir taç giyme töreni düzenlenir, saray kompleksi içerisinde yer alan Aziz Stefanos Kilisesi'nde gerçekleşen dini törenle evlenen çift taç giyme törenine benzer biçimde devlet ileri gelenleri ve hipodrom takımları tarafından selamlanır, ardından sarayda bulunan On Dokuz Sedirli Salon'da bir ziyafet verilirdi[707]. Aziz Stefanos Kilisesi imparatoriçelerin taç giyme törenine de ev sahipliği yapmaktaydı. İmparatorluk konutu görevlilerinin himayesinde kiliseye gelen imparatoriçe burada imparator, patrik ve unvan sahibi devlet adamları tarafından karşılanırdı. Patriğin duaları ardından imparator imparatoriçenin duvağını çıkartıp bir Khlamys giydirir ve patrik tarafından kutsanan tacı imparatoriçenin başına yerleştirirdi. Ardından unvanlarına göre sıra ile huzura çıkan devlet adamları imparatorun, saray kadınları ise imparatoriçenin dizlerini

[705] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 191-194. Ostrogorky'ye göre en üst devlet görevlileri de dahil olmak üzere tüm tebaanın imparatorun önünde diz çökmesi, yere kapanması veya el etek öpmesi Roma-Hellenistik hükümdar kültü ritüellerinden alınmıştır ve devlet önde gelenleri dahil tüm tebaanın imparatorun kulları olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bkz. Ostrogorsky, "Hierarchical World Order", s. 3. Featherstone, "Space and Ceremony", s. 602; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 83.
[706] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* s. 712.
[707] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 196-200.

öperek saygılarını sunarlardı[708]. İmparator ve imparatoriçe törenin ardından Aziz Stefanos Kilisesi'nden ayrılırken hipodrom takımları org, telli çalgılar ve ziller ile yaptıkları müzik eşliğinde çift onuruna tezahüratta bulunurlardı[709].

De Ceremoniis, kazanılan askeri zaferlerden sonra Konstantinopolis kentinde düzenlenen tören alaylarına da değinmektedir. Bunlardan biri Kontantinos Forumu'nda düzenlenen zafer alayıdır ve burada aktarılan protokole VII. Konstantinos zamanında, 956 yılında Seyfüddevle'nin kuzeni Abdul Asair'e karşı kazanılan zaferden sonra düzenlenen törenin temel oluşturduğu düşünülmektedir. Esere göre Konstantinos Forumu'nda düzenlenecek zafer alayı öncesinde İmparator ve senato, senato binasında bir araya gelirler. Tepesi haçlı imparatorluk mızrağını taşımakta olan baş seyis de senato binasında imparatorun yanında yerini alır ve tören sonuna dek imparatora eşlik eder. Maiyeti ile birlikte senato binasından Ayasofya'ya geçen imparator burada patrik ile buluşup mumlar yakar. Patrik ile geleneksel öpüşme seremonisini gerçekleştiren imparator, patrik tarafından buhurdanlık ile kutsanır. Daha sonra kilisenin sunak bölümüne giren imparator buhurdanlık ile sunağı tütsüler. İlahiler söylendikten sonra sancağını taşıyan baş seyis en önde olmak üzere maiyeti ile beraber kiliseden ayrılan imparator Konstantinos Forumu'na gelir. Tören için forumda bulunan sütunun merdivenlerinin en tepesine bir haç yerleştirilmiş durumdadır. İmparator ve patrik merdivenleri çıkarak haçın yanında yerlerini alırlar ve ardından Patrik Aziz Konstantinos Şapeli'ne girerek tek başına dua eder. Patriğin duasından sonra kilise şarkıcıları ilahiler söyler ve forumda bulunan herkes onlara eşlik eder. Savaş esirleri de ele geçirilmiş sancak ve mızrakları ile beraber foruma getirilmişlerdir. Savaş esirleri arasından en kıdemlisi sütun merdivenlerinin tepesinde duran imparatorun önüne getirilir. Zafer elde edilen savaşta bulunmuş thema ordusu komutanları, muhafız birliği komutanları, donanma komutanları ve orduları savaşa katılan themaların idarecileri de esirlerin lideri ile birlikte imparatorun yanına gelirler. Logothete ve muhafız birliği komutanı esir şefinin başını eğip imparatorun sağ ayağının altına sokarlar. İmparatorun sağ elinde tuttuğu imparatorluk mızrağının ucu da baş

[708] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 202-204.
[709] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 379-380.

seyis tarafından esirin boynuna yerleştirilir. İmparator esirin başını ayağı altına alır almaz foruma getirilmiş olan tüm savaş esirleri yere kapanırlar ve imparatorluk askerleri yenilgilerinin nişanesi olarak esirlere ait sancakları ve mızrakları yere doğrulturlar. Ardından bir kilise şarkıcısı şapelin camından dışarı uzanarak "bizim Tanrımızdan büyük Tanrı var mı? Sen mucizeler gösteren Tanrısın" diye haykırır. Forumda toplanan kalabalık bu nidaya "her rakibi ve düşmanı onların ayakları altına ser" nidasıyla karşılık verir. Ardından forumda bulunan herkes kırk kez "Tanrı merhamet etsin" diye haykırır ve esirlerin şefi ayağa kaldırılarak diğer savaş esirlerinin yanına gönderilir. Törenin sonunda hipodrom takımları, muhafızlar, donanma kürekçileri ve kilise şarkıcıları imparatora uzun bir saltanat dileyen tezahüratlarda bulunurlar. Tören tamamlandıktan sonra forumda bulunan Theotokos Kilisesi'ne giderek kıyafetlerini değiştiren imparator at sırtında saraya dönerken patrik de bir eşeğe binerek patrikhanenin yolunu tutar[710].

De Ceremoniis'e göre Konstantinopolis kentinde zafer kutlamalarına ev sahipliği yapan bir diğer mekân hipodromdu. Askeri bir zaferin ardından hipodromda koşulacak ilk yarışta veya düzenlenen ilk törende savaş esirleri, esirlere ait silahlar, sancaklar ve ele geçirilen diğer ganimetler hipodromda sergileniyordu. Eğer düşmana ait atlar veya develer ele geçirilmişse tek sıra halinde yarış pistine dizilirler ve hemen önlerinde de esirlerden bir sıra oluşturulurdu. Esirlerin önüne ise sırasıyla savaşta elde edilen düşman mızrakları ve sancakları, savaş ganimetleri ve silahlar dizilirdi. İmparator locasında yerini aldıktan sonra zaferle neticelenen savaşta bulunmuş muhafız komutanı, thema komutanları, sınır komutanları ve donanma komutanları teşhir edilen esirlerin yanına inip düzenin tören için uygun olup olmadığını kontrol ederlerdi. Tören düzeninin eksiksiz olduğu anlaşılınca imparatorun kalkanı üç kez vurulur ve imparator locasından inip esirleri ve ganimetleri teftiş ederdi. Locasına döndüğünde imparator onuruna hipodrom takımlarının başını çektiği tezahüratlar yapılır ve tüm esirler forum töreninde olduğu gibi yere kapaklanır, mızrak ve sancakları da yere doğrultulurdu. Ardından ganimetler, silahlar ve sancaklar tabaklanmış koyun veya keçi

[710] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 607-612; McCormick, *Eternal Victory*, ss. 161-165.

postları üzerine yüklenerek yarış pistinden çıkartılır, esirler ise yarışları izlemek üzere hipodrom tribünlerinde kendilerine ayrılan bölüme götürülürlerdi[711].

İmparatorların cenaze törenleri de *De Ceremoniis*'in değindiği törenler arasında yer almaktadır. Araştırmacılar eserin bu bölümünde tarif edilen cenaze töreninin VII. Konstantinos'un bu çalışmanın ilk bölümünde de değinilen cenaze törenine dayandığını düşünmektedirler. Buna göre, imparatorun naaşı ilk olarak On Dokuz Sedirli Salon'da yer alan altın tabut sehpasına yerleştirilir. İmparatorun tacı tören için başına yerleştirilmiştir ve cenazeye Divetesion, altın Khlamys ve sandaletler giydirilmiştir. Lonca üyeleri, Ayasofya Kilisesi'nin ruhban üyeleri ve skaramangionları içerisinde senato üyeleri salona gelip törene katılırlar. Cenaze Chalke Kapısı'ndan sarayın dışarısına çıkartılmadan önce tören başkanı üç kez "yola çık imparator, imparatorların imparatoru ve efendilerin efendisi seni çağırıyor" diye haykırır. Ağıtlar ve ilahiler eşliğinde Mese Yolu boyunca taşınan cenaze defnedileceği yere geldiğinde tören başkanı bu defa üç kez "içeri gir imparator, imparatorların imparatoru ve efendilerin efendisi seni çağırıyor" diye haykırır. Praipositos tarafından tacı başından çıkartılan imparatorun alnına mor renkli bir şerit bağlanır ve kabrine defnedilir. Cenaze bahsinin sonunda imparatoriçe vefat ettiği zaman da aynı protokolün izlenmesi gerektiği belirtilir[712].

İmparatorun bir erkek evladı dünyaya geldiği zaman gerçekleştirilen törenlerde patrik, metropolitler ve başpiskoposlar saraya gelip Krisotroklinos Salonu'nda dini bir tören gerçekleştirirlerdi. Patrik ve maiyeti ayrıldıktan sonra törensel kıyafetleri içerisinde senatörler içeri buyur edilirler ve imparatoru tebrik edip çocuğun sağlığı için dua ederlerdi. Doğumdan üç gün sonra sarayın Sigma adlı bölümünde bir davet düzenlenir ve bir hipodrom

[711] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 612-615. Michael McCormick bu pasajda konu edilen hipodrom kutlaması için 956 yılında Tarsus'a veya 958-959 yıllarında Samosata'ya gerçekleştirilen başarılı askeri harekatların birinden sonra yapılan kutlamaların model alınmış olduğunu savunmaktadır. Bkz. McCormick, *Eternal Victory*, ss. 165-166.
[712] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 275-276; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 603.

yarışı yapılırdı. Doğumun beşinci gününde muhafızlardan, hipodrom takımlarından ve kent idarecilerinden seçilen iki yüz kişilik bir grup hipodromda yeni doğan çocuğun adını haykırır ve imparator ile imparatoriçe için tezahürat yaparlardı. Beşinci gün çocuk dini ayin için kiliseye götürülür, burada okunan dualaların ve yapılan tezahüratların ardından imparatoriçenin yatak odasındaki beşiğine geri götürülürdü. İmparatoriçenin yatak odası altın işlemeli perdelerle süslenir, bebek ve annesi altın işlemeli örtülerle sarılırdı. Ardından unvan sahibi kadınlar ve unvan sahibi erkeklerin eşleri imparatoriçeyi ziyaret edip hediyelerini takdim ederlerdi. Çocuğun doğumundan itibaren yedinci güne dek On Dokuz Sedirli Salon'un sütunlu girişinde ve kent içerisinde yol kesişim noktalarında devlet ileri gelenlerinden yoksul halka kadar herkesin içebilmesi için et suyundan yapılan lochozema adlı içecek hazır bulundurulurdu[713].

Çocuk vaftiz edileceği zaman tören için tüm senato üyeleri ile devlet ve ordunun tüm yüksek unvan sahipleri Ayasofya'nın büyük vaftizhanesinde bir araya gelirlerdi. Sancaklar ve asalar gibi tüm imparatorluk alametleri de tören için kiliseye taşınırdı. Çocuk, patrik, imparator ve vaftiz babası eşliğinde vaftizhaneye götürülüp vaftiz edilirdi. İmparator uygun bulursa vaftiz töreni kutlamaları dahilinde bir hipodrom yarışı da tertiplenirdi. Genellikle doğumdan sonra sekizinci gün gerçekleşen saç kesim törenin için ise senatörler, patrik, metropolitler ve başpiskoposlar Krisotroklinos Salonu'nda imparator ile bir araya gelirlerdi. Tören imparatorun arzu ettiği kilisede gerçekleştirilir. Çocuğun kesilen ilk saçı altın bir mendil içerisinde praipositos'a teslim edilirdi. Geri kalanları ise yine mendiller içinde arzu edenlere dağıtılırdı[714].

De Ceremoniis'in aktardığına göre imparatorun doğum günü için Justinianos Salonu'nda tüm idarecilerin katıldığı bir ziyafet düzenlenirken tahta çıkış yıldönümlerinde hipodrom takımları sarayda imparator onuruna tezahürat yapıyorlar ve aynı günün akşamında yine

[713] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 615-619.
[714] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 619-621.

sarayda meşale töreni adı verilen meşalelerle dans ettikleri bir gösteri sahneliyorlardı[715]. Takımlar Paskalya Pazarı'ndan sonraki ilk Pazar günü meşale törenini bir kez daha sahneliyor ve imparator ile imparatoriçenin tahta çıkış yıldönümlerinde bir diğer dans gösterisi sunuyorlardı. Yıldönümü için Justinianos Salonu'nda verilen ziyafet esnasında takım üyeleri kısa kollu mavi-beyaz veya kırmızı-yeşil renkte altın aplikli tuniklerden, baldır zırhlarından ve hilal uçlu asalardan oluşan kostümlerini giyinip imparatorun masası etrafında bir çember oluşturuyorlar ve masanın etrafında üç tur atarak gösterilerini tamamlıyorlardı. Dans bittikten sonra bahşiş keselerini alan takım üyeleri bir kez daha imparator için coşkulu tezahüratlarda bulunuyorlardı[716]. Hipodrom takımı mensuplarının özel bir gösteri sunduğu bir diğer davet Noel'in on ikinci günü On Dokuz Sedirli Salon'da verilen ziyafetti. Bu ziyafet esnasında önce bir hokkabaz ekibi marifetlerini sergiliyor, ardından da maviler ve yeşiller Got oyunu adı verilen bir gösteri sahneliyorlardı. Takım üyeleri gösteri esnasında panduri adı verilen iki veya üç telli bir çalgı çalıyor ve içlerinden ikişer kişi kürk ve çeşitli maskeler takarak Got kılığına giriyorlardı. Got kılığına giren takım üyeleri ellerindeki asaları kalkanlarına vurup Got savaş naraları atarak ve imparator onuruna hazırlanmış kafiyeli tezahüratlarda bulunarak imparatorun masası etrafında performanslarını sergiliyorlardı[717].

Hipodrom takımlarının asli faaliyetleri olan hipodrom yarışları da imparatorluk törenlerinin bir parçası olarak yaşamaya devam etmekteydi. *De Ceremoniis*'de yer verilen detaylı tariflerden anlaşıldığı üzere onuncu yüzyıla gelindiğinde hipodromda yapılan bu yarışların kurallarından yarışlar esnasında yapılacak tezahüratlara varana dek en küçük ayrıntısı bile devlet tarafından belirlenip kayıt altına alınmış ve yarışlar devlet protokolünün bir parçası haline gelmişti. Hipodrom yarışlarının hazırlıkları gösterilerin öncesindeki gün, yarışacak takımların belirlendiği kura çekimi ile başlıyordu. Takım temsilcilerinin huzurunda yapılan bu kura çekiminde her takımın rengini taşıyan toplar büyük bir vazonun içine atılıp üç kez döndürülüyor ve vazodan düşen ilk topun rengini taşıyan takım yarışa başlama önceliğini

[715] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 278-279; Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", s. 56.
[716] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 284, 293-296.
[717] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 381-386.

kazanıyordu. İmparator yarışları hipodrom içerisinde bulunan kendine ait kathisma isimli locasından izliyordu. Saray kompleksi içinde bulunan Aziz Stefanos Kilisesi'nde imparatorun locasına ulaşmak için kullandığı spiral biçimli bir merdiven mevcuttu. İmparatorun bu özel geçidi kullanarak saray dışına çıkmadan ulaştığı locası içerisinde bir büyük yemek salonu ve imparatorun istirahat edeceği bir yatak odası da bulunmaktaydı. Yarışlar takımların orglar eşliğinde yaptığı tezahüratların ardından imparatorun kathisma'da bulunan tahtına oturup izleyicileri ve takımları haç çıkartarak selamlaması ile başlıyordu. Sabah yapılan ilk dört yarışın ardından imparator locasında kendisine eşlik eden unvan sahipleri ve ordu komutanları ile öğle yemeği yer, öğleden sonraki yarışlar başlayana kadar locasında bulunan yatak odasında istirahat eder ve hazırlıklar tamamlandığında tahtına oturup bir kez daha haç çıkartarak öğleden sonra koşulacak dört yarışı başlatırdı. Yarışlarda galip gelen sürücüler imparator tarafından kendilerine sunulan, devlet görevlilerinin giydiği türden bir tunik, değerli gümüş bir miğfer ve bir kuşak ile ödüllendiriliyorlardı. İmparator arzu ederse hipodrom yarışları esnasında beğendiği sürücüleri terfi de ettirebiliyordu. Küçük takımlar olarak kabul edilen kırmızı veya beyaz takımların birinde yarışan bir sürücü imparatorun takdiri ile büyük takımlar olarak kabul edilen yeşiller veya mavilerden birine terfi edebiliyordu. Böyle bir terfi alması durumunda yarışçıya altın bir mühür armağan edilmekteydi. İmparator benzer biçimde tek atlı yarış arabası kullanan bir sürücüyü çift atlı yarış arabası sürücülüğüne terfi ettirebilirdi. Çift atlı araba sürücülüğüne terfi eden yarışçı imparatorun locasına davet ediliyor ve imparator tarafından kendisine takdim edilen bir kuşak ile onurlandırılıyordu. Hipodrom festivallerinde yapılan yegâne spor etkinliği atlı araba yarışları değildi. İkincil bir öneme sahip olsalar da hipodrom festivalleri esnasında güreş ve koşu gibi branşlarda da müsabakalar düzenlenmekteydi. Kentte bulunan savaş esirleri de hipodromda yapılan bu gösterilere izleyici olarak iştirak etmekteydiler. Yarışların sonunda bu esiler sahaya indiriliyor ve "Tanrı'nın takdiri ile düşmanlarımız düştü" tezahüratları eşliğinde yüzüstü yere yatırılıyorlardı. Yakın bir tarihte önemli bir emir savaş alanında öldürülmüş veya mağlup edilmiş ise bu zafer onuruna da yarışların sonunda tezahürat yapılmaktaydı[718]. 11 Mayıs tarihinde kutlanan Konstantinopolis kentinin kuruluşu

[718] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 304-338, 357-358.

şenlikleri gibi özel günlerde yapılan hipodrom yarışlarının ardından ise takımlar tarafından Mese Yolu boyunca dans gösterileri düzenliyor ve hipodromda toplanan kalabalığa sebze, hamur işi ve balıktan oluşan cömert ikramlar yapılıyordu[719].

De Ceremoniis'in törenlere dair ayrıntılı ve titiz biçimde tarif ettiği bir diğer husus da törenler esnasında yapılan tezahüratlardı. Hangi törende hangi tezahüratın kimler tarafından kaç defa yapılması gerektiği eser tarafından titizlikle kayıt altına alınmıştır. Kimi tezahüratlar tamamen Eski ve Yeni Ahit'te yer alan metinler ve anlatılar ile alakalı idi. İsa ve Meryem Ana başta olmak üzere peygamberlerin ve kutsal kabul edilen şahsiyetlerin yaşamlarını konu alan dini içeriklere sahip bu tezahüratların yanında hüküm süre imparatora sağlık ve seneler sürecek uzun bir saltanat dileyen, tebaanın hükümdara sadakatini vurgulayan, imparatorun Tanrı tarafından seçildiğini ve ona hizmet ettiğini, kiliseyi düşmanlardan ve Romalıları barbarlardan koruduğunu hatırlatan, Roma devletinin kadimliğine, Hristiyan kimliğine ve devamlılığına dikkat çeken tezahüratlar da yapılmaktaydı. Tezahüratlar konusunda en büyük sorumluluğu hipodrom takımları üstlenmişti. Ancak devlet adamları, askerler, lonca üyeleri ve törenlere izleyici olarak iştirak eden halk da bu tezahüratlara eşlik etmekteydiler. Forumlar, ana yollar, en önemli devlet binaları ve en büyük kiliselerde her sene defalarca tekrarlanan bu tezahüratlar adeta imparatorluğun kendi temelleri, kökenleri ve meşruiyet kaynakları ile alakalı bir ideolojik repertuarı sürekli yineleyerek hafızalarda taze tutma çabasının tezahürü gibi görünmektedirler. İsa'nın Göğe Yükselişi Yortusu'nda hipodrom takımlarından yeşiller tarafından yapılan aşağıdaki tezahürat söz konusu ideolojik repertuarı özetler nitelikte bir örnek olarak sunulabilir: "Söz olan Tanrı'nın Bakire Anası, Romalıların yaşam pınarı, yalnızca senin elinden taç giymiş mor içinde doğan hükümdarlarımızın safında savaş ki mor içindekiler senin varlığınla herkese karşı aşılmaz bir kalkanla kuşanmış olsunlar"[720].

[719] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 345.
[720] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* s. 55.

Pentekostes Yortusu'nda ise yeşiller ve maviler aşağıdaki şu tezahüratları seslendirmekteydiler:

"Ateşten diller ile milletleri hakikatin bilgisine erdiren İsa'nın bizzat kendisi, Kutsal Ruh ile beraber, dindar ve hayırsever hükümdarlarımızın şerefli başlarına kutsanmış taçlar taktı. Bu yüzden yüreklerimizden ona durmaksızın yalvarıyoruz: Saltanatı daim olan Rab, Romalıların neşesi ve yüceliği için hükümdarlarımızı bize bağışla".

"En cesur hükümdarlar, siyah ateşten diller şekline bürünen Tanrı milletleri dinsizlikten arındırdı ve daha da arındırmak üzere sizlerin aracılığıyla savaşı sürdürmeye söz verdi. Romalıların neşesi ve yüceliği olan sizler, farklı dillerde konuşanları imanın ortak dilinde buluşturun"[721].

De Ceremoniis'in değindiği törenler arasında atama törenleri de dikkate değer bir yer tutmaktadır. Noel törenlerinde imparator uygun görürse bazı atamalar yapabiliyordu. Geçit töreni esnasında imparatora askeri seferlerde eşlik eden exkoubita alayının saray içerisinde bulunan karargâhı önünden geçerken bu alaya skribones unvanı taşıyan bir komutan tayin etmek isterse alayın başı olan exkoubitoi domestikos'u ve törenler üstadı adayı imparatorun huzuruna getirir ve imparator yaptığı atamanın nişanesi olarak yeni komutana bir asa takdim ederdi[722].

Epifanya Yortusu kutlamalarında ise imparator birisine magistros unvanı vermek istiyorsa onu huzuruna çağırıyor, atanacak kişi imparatorun önünde eğilip ayaklarını öptükten sonra makamının alameti olan ayak bileklerine kadar uzanan törensel bir tunik Sticharion ve kıymetli taşlarla süslenmiş kırmızı deriden bir kemer imparator tarafından kendisine teslim

[721] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* s. 59.
[722] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 130-131, 829,834.

ediliyordu. Magistros makamına atanan şahsa tören görevlileri tarafından tuniği giydirilip kemeri takılıyor ve şahıs yeni kıyafetleri içerisinde bir kez daha imparatorun huzuruna çıkıp ayağını öpüyor ve imparator için dua edip huzurdan ayrılıyordu[723].

Eğer bir şahıs sezar unvanı ile mükafatlandırılacaksa atama töreni Paskalya Pazarı'nda gerçekleştirilirdi. Senato ve askerler On Dokuz Sedirli Salon'un önünde yer alan Araia adlı açıklık alanda toplanarak imparator için tezahüratta bulunarak bir sezar atanmasını isterler, imparator bu talebi unvan sahipleri ile On Dokuz Sedirli Salon'da değerlendir ve mutabık olunması durumunda atama gerçekleşirdi. Adaylar huzura çağırıldıktan sonra patrik tarafından bir dini tören gerçekleştirilir ve sezar unvanı bahşedilenlere imparator tarafından Khlamys giydirilip başlarına sezar tacı yerleştirilirdi[724]. Unvanlar hiyerarşisinde sezar unvanının hemen altında nobelissimos unvanı bulunuyordu. Onuncu yüzyılın sonuna dek yalnızca imparatorluk ailesinden gelenlere verilen bu unvan bir kimseye bahşedileceği zaman sezar unvan törenine benzer bir tören düzenlenir, imparator, patrik ve sezar unvanı taşıyanlar huzurunda nobelissimos unvanı ile ödüllendirilen şahsa altından gül desenleri işlenmiş yeşil bir Khlamys giydirirdi[725].

Kouropalates atamalarında ise aday hipodromda veya senato toplantı salonunda imparator ve unvan sahiplerinin huzuruna çağırılırdı. Yere eğilerek imparator ve unvan sahiplerini selamlayan aday imparatorun ayağını ve dizini öper, imparator tarafından adaya bir asa takdim edilir ve mor Divetesion ve Khlamys giydirilirdi. Patrikios, silentarios ve konsül unvan sahipleri eşliğinde Ayasofya'yı ziyaret eden kouropalates burada mum yakıp dua ederdi. Evine dönmeden önce ise patriğin huzuruna çıkıp duasını alır ve komünyona girerdi. Atanma törenini takip eden üç gün boyunca mor Sagion giyen kouropalates'e gittiği her yerde asa taşıyan iki silentarios eşlik ediyordu[726]. Magistors unvanı alacak olan aday Agusteus

[723] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 143-144.
[724] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 217-222.
[725] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 226-228.
[726] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 229-231.

Salonu'nun kemerli girişinde imparatorun huzurunda eğildikten sonra senato huzurunda imparatorun ayağını öpüyordu. Kendisine unvanının alameti olarak bir sticharion ve kırmızı deriden mücevherli bir kemer takdim edilirdi. Atama töreni sonrası magistros'a unvan sahipleri, saray görevlileri ve silah kuşanmış askerler tarafından evine kadar refakat edilmesi adettendi[727].

Senatör veya strategos görevinde bulunan bir şahsa patrikios unvanı verileceği zaman ise aday Justinianos Salonu'nda imparatorun, senatörlerin ve unvan sahiplerinin huzuruna çıkarılırdı. Senatörleri eğilerek selamlayan ve tahtta oturan imparatorun ayağını öpen adaya imparator tarafından bir berat takdim edilirdi. Beratını teslim alan patrikios imparatorun elini ve dizini öperek minnetlerini sunardı. Unvan sahipleri, silah kuşanmış askerler ve saray muhafızları eşliğinde Aziz Stefanos ve Ayasofya kiliselerini ziyaret edip mum yakan patrikios yok boyunca hipodrom takımları tarafından durdurulur ve takımlar patrikios onuruna tezahürat yapıp onun için yazdıkları şiirleri okurlardı. Daha sonra patrik huzurunda komünyon törenine katılan patrikios sunağa bağış kesesi bırakırdı. *De Ceremoniis*'e göre unvan kazanan kişi strategos görevinde ise yetmiş iki, başka bir görevde ise elli, hiçbir göreve sahip değilse otuz altı nomismata bahşiş bırakmaktaydı. Tören sonrası konutuna dönerken mor Sagion giyen patrikios'a koyu kırmızı Sagion giyen atlı silentarioslar refakat ederlerdi[728]. Patrikios unvanı bahşedilen kişinin başka görevi bulunmuyor ise atama töreni Krisotroklinos Salonu'nda gerçekleşirdi. Koyu kırmızı bir Sagion giyerek imparatorun huzuruna çıkan aday önce imparatorun ayağını ve dizini öper, daha sonra imparatorun kendisine takdim ettiği tabletleri teslim alır ve huzurdan ayrılmadan önce bir kez daha imparatorun elini ve ayağını öperek hürmetlerini sunardı. Aziz Stefanos Kilisesi'nde mum yakıp dua eden patrikios daha sonra Ayasofya Kilisesi'nde patrik huzurunda komünyona girerdi. Tören sonunda mor Sagion giyerek at sırtında konutuna dönen patrikios yol boyunca kendisine refakat eden unvan sahiplerini, askerleri ve kalkan ve sancak taşıyıcıları evinde ağılayıp onlara bu unvana layık görülen kimselerin dağıttığı geleneksel armağanlar olan

[727] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 232-236, 386-387.
[728] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 236-244.

süslemeli ipek tören kıyafetlerinden dağıtırdı[729].

Patrikios asalet unvanı kadınlara da verilebilmekteydi. Diğer unvanlar dağıtılırken yapıldığı gibi bir kadın patrikios unvanı alırken de imparatorun ve unvan sahiplerinin huzuruna çıkartılıyor, imparatorun önce dizlerini, unvanının alameti olan tablet ve beratları teslim aldıktan sonra ise ellerini öpüyordu. Krisotroklinos Salonu'ndaki bu tören sonrası diğer unvan sahipleri gibi patrikios unvanı alan kadınlar onuruna da hipodrom takımları tarafından sarayda ve kentte tezahürat yapılıyordu. *De Ceremoniis*'in kuşaklı patrikia olarak adlandırdığı bu kadınların ataması için Fener Meryem Ana Kilisesi'nde de bir tören düzenleniyor ve imparator bu törende kuşaklı patrikia'ya sırtı ve göğsü örten uzun, beyaz bir duvak armağan ediliyordu. Kuşaklı patrikia törende kendisine eşlik eden ve duvağını taşımasına yardım eden kadınlara altışar nomismata bahşiş veriyor, Fener Meryem Ana Kilisesi sunağına da içinde on iki nomismata bulunan bir bahşiş kesesi bırakıyordu[730].

Prokonsül, praipositos, scholai domestikos'u, donanma droungarios'u, rektör, synkellos, genikos, koubikoularios veya sakkelarios gibi kimi başka makamlar için de *De Ceremoniis* benzer bir tören tarif etmektedir. Krisotroklinos Salonu'nda huzura çıkan adaylar ilk olarak tahtta oturan imparatorun dizlerini ve ayaklarını öper, ardından makamlarının alametlerini teslim aldıktan sonra ellerini öperek minnetlerini sunarlardı[731].

De Ceremoniis atanma hususunda adayların törenle imparatorun huzuruna çıkmadan atandığı makamlara da değinmektedir. Örneğin yeni bir eparkhos göreve başlayacağı zaman imparator praipositos'a atamak istediği kişiyi bildirir ve o kişinin kentin eparkhos'u olarak tanıtılmasını emrederdi. Praipositos tarafından Augusteus Salonu'na götürülen eparkhos'a

[729] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 244-255.
[730] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 257-261.
[731] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 255-257, 261-263, 525-532, 622-627; Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", s. 56.

koyu kırmızı bir Sagion giydirilir ve kent idarecilerine tanıtılırdı. Quaestor makamına getirilen şahıs da benzer biçimde imparator tarafından belirlenir ve praipositos tarafından kent idarecilerine takdim edilirdi. Hipodrom takımlarının liderleri olan demarkhoslar ise yine imparator tarafından belirleniyor ve praipositos tarafından Augusteus Salonu'nda takım üyelerine tanıtılıyorlardı[732].

Konstantinopolis patriğinin nasıl atandığın ele alan bölüm hiç kuşkusuz *De Ceremoniis*'in yer verdiği atanma törenleri içinde en önemlilerinden biridir. Eserde aktarıldığı şekliyle, görevdeki patrik vefat ettiğinde ilk olarak imparator metropolitlere bu makama uygun üç aday belirleyip kendisine bildirmelerini emrederdi. Ayasofya Kilisesi'nin galeri bölümünde bir araya gelen metropolitler burada yaptıkları oylamanın yazılı sonuçları ile beraber saraya gidip belirledikleri adayı imparatora bildiriyorlardı. İmparator seçilen adayı uygun görürse onaylıyor, uygun görmez ise kendisinin arzu ettiği adayı metropolitlere bildiriyordu. İmparator ve metropolitler bir isim üzerinde uzlaştıktan sonra Magnaura Salonu'nda kilise görevlilerinin ve tüm senato üyelerinin bir araya geldiği bir tören düzenleniyor, yeni patriğin kim olduğu devletin ve kilisenin önde gelenlerine bizzat imparator tarafından ilan ediliyordu. Yeni patrik takip eden ilk yortuda veya ilk Pazar gününde Ayasofya Kilisesi'nde imparatoru ağırlıyor ve tüm ruhban sınıfı üyelerinin katılımıyla gerçekleşen dini ayinle beraber patriğin atanması tamamlanmış oluyordu[733]. Bir patrik vefat ettiğinde ise cenazesi imparator ve senatörler refakatinde Ayasofya Kilisesi'nden dini tören ardından defnedileceği Havariyun Kilisesi'ne taşınıyordu[734].

De Ceremoniis, atamalar hususunda bir unvanla mükafatlandırılan veya bir makama atanan kimselerin geleneksel olarak dağıttıkları bahşişlere de değinmektedir. Örneğin, ataması gerçekleşen bir silentarios, papias'a altı nomismata ve praipositos'a yetmiş iki nomismata

[732] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 263-270.
[733] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 564-566.
[734] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 630-631.

bahşiş veriyordu. Vesteor praipositos'a yirmi dört nomismata ve papias'a altı nomismata öderken, kandidatos papias'a iki, papias'ın vekiline iki, Daphne Sarayı papias'ına iki ve praipositos'a altı nomismata armağan ediyordu. Konsül imparatorluk baş sekreterine altı, praipositos'a on iki ve papias'a altı nomismata öderken, patrikios unvanı alanlar imparatorun yatak odasından sorumlu görevlilere yaklaşık bir kilogram, praipositos ve imparatorluk konutu görevlilerine yaklaşık üç buçuk kilogram altın dağıtıyordu. Magistros unvanına layık görülen bir kimse törenler başkanına Kamision adlı bir törensel tunik armağan ederken praipostos, magistros ve patrikios unanı sahiplerini de bir yemekte ağırlıyor ve kendilerine birer tunik armağan ediyordu. Kouropalates, nobelissimos ve sezar unvanları ile mükafatlandırılanların magistros'un vermiş olduğu armağanların iki katı değerinde armağanlar vermesi adettendi. Bu unvan sahipleri ayrıca papias vekiline bahşiş olarak yaklaşık yarım kilogram değerinde altın veriyorlardı. Kuşaklı patrikia din adamlarına ve papias vekiline yirmi dörder nomismata bahşiş verirken, yatak odası görevlilerine ve imparatorluk görevlilerine yaklaşık birer buçuk kilo altın dağıtıyordu. Kuşaklı patrikia ayrıca praipositos'a Sticharion adlı törensel bir kıyafet armağan ediyordu[735].

De Ceremoniis imparatorluk törenlerinin düzenine ışık tuttuğu gibi saray yaşamının günlük rutinine de değinen bölümler içermektedir. *De Ceremoniis*'te aktarıldığı biçimiyle, sıradan bir günde sarayın açılmasıyla beraber Skyla'dan içeri giren memurlar sırasıyla Ioustinianos ve Lausiakos'tan geçer ve Krisotriklinos Salonu'nda huzura kabul edilmeden önce kıdemlerine göre sıraya geçerlerdi[736]. Sabah duasının ardından muhafızların komutanı ve Pers kökenli bir unvanla papias olarak anılan saray kapıcısı renkli ipekten yapılma, muhtemelen Pers binici giysilerinden esinlenilmiş skaramangia adlı tuniklerini giyerek saray kapılarını açarlardı. Tüm görevliler mutlak bir sessizlik içerisinde yerlerini aldıktan sonra imparatorun teşrifatçısı hükümdarın skaramangion adlı ipek tuniğini yatak odasının gümüş kapısının önünde duran koltuğa yerleştirirdi. Günün ilk saati dolduğunda baş kâhya yatak

[735] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 708-712.
[736] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 518-519; Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", s. 54; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 596.

odasının gümüş kapısının sürgüsünü kaldırır ve kapıyı üç kez çalardı. İmparatorun emriyle beraber kapının önündeki koltuğa bırakılmış olan tunik görevliler tarafından yatak odasına götürülür ve imparatora giydirilirdi. Kıyafetini giyip Krisotriklinos Salonu'na geçen imparator burada tanrının herkese üstün egemenliğini temsilen boş bırakılan tahtın yanında bulunan altın sandalyeye oturmadan önce İsa'nın tasviri önünde diz çöküp dua ederek hizmetkarı olarak tanrıya hürmetini sunardı. Sandalyesine oturduktan sonra perdelerle kapalı batı kapısında yanında bekleyen papias'a unvanı gereği kabul edilecek ilk olan idareci logothete'yi içeri almasını buyururdu. Logothete odaya girer girmez yere kapanarak imparatora hürmetini sunar ve imparatorun günlük kabulleri başlamış olurdu. Üçüncü saatin sonunda, eğer yarım kalmış veya aciliyet arz eden bir mesele yoksa papias anahtarlarını sallayarak herkese kabulün sona erdiğini duyururdu[737].

İmparatorun oturduğu altın sandalye apsiste imparatorluk tahtının sağında bulunur ve kabul esnasında ortak imparatorların da mevcut olması durumunda onların sandalyeleri apsisin alt bölümüne yerleştirilirdi. Sıradan günlerde altın sandalyesinde ipek tuniğini giyerek oturan imparator Pazar günleri ise altın bordürlü bir pelerin giyer ve imparatorluk tahtının soluna yerleştirilen sandalyesi de erguvan renginde ipekli kumaşla kaplanırdı. Yabancı konuk kabul edileceği zaman da tahtın solunda ipek kaplı sandalyesinde oturan imparator yine alın bordürlü pelerinini giyer ve kendisine yanında ayakta duran teşrifatçısı eşlik ederdi[738]. İmparatorun huzuruna çıkacak komutan ve devlet görevlileri konumları ve ziyaret sebepleri ne olursa olsun yalnızca tunik giymeli, pelerinlerini ve şapkalarını çıkarmalıydılar. Pazar günleri devlet işleri görüşülmüyordu ancak Pazar ayinin ardından imparatorun arzu etmesi durumunda üst düzey idarecilerle törensel bir kabul gerçekleştiriliyordu. Kabul sonrası imparatorun yemeğe davet ettiklerinin isimleri okunuyor ve papias'ın anahtarını sallamasıyla

[737] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 519-521; Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", ss. 54-55. İmparator yalnızca devlet görevlilerinin terfi ettirilmesi gibi resmi faaliyetler gerçekleştireceği zaman tacını giyerek tahta kendisi oturuyordu. Bkz. Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 598-599, 601. Featherstone, "The Everyday Palace", s. 156; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s.88.
[738] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, s. 521; Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 599, 601.

davetli olmayanlar huzurdan ayrılıyordu[739].

Pek çok çağdaş araştırmacı bu günlük kabulleri herkese imparatorun mutlak gücünü hatırlatan bir tür güç gösterisi olarak yorumlamaktadır. VII. Konstantinos'un eserin önsözünde saray seremonilerini tanrının yarattığı evrendeki uyumu yansıttığını belirtmişti ve mutlak sessizlik ve katı bir protokol ile herkesin kendilerini aşan bir düzenin var olduğunu fiili olarak idrak etmesi sağlanıyordu. Dünyanın düzeni içerisinde herkesin kendi yeri olduğu gibi imparatorun huzurunda da herkes hükümdardan yerine ve kıdemine uygun bir uzaklıkta bulunmalıydı. Sarayın işleyişinde tekrarlanan tema imparatorun hizmetkarı olarak Tanrı'ya hizmet ederken tebaanın da hizmetkarı olarak imparatora hizmet etmesiydi. Herkes imparator önünde diz çökerken imparator da İsa'nın tasviri önünde diz çöküyordu. Kabuller esnasında kimse imparatordan daha yüksekte bulunamıyor, ortak imparatorlar imparatorunkinden alçak yerlere oturtuluyor, geri kalan herkes ise kabul boyunca ayakta duruyordu. Ancak günün ilk toplantısında herkes tanrının huzuruna aynı tevazu içerisinde sade bir tunik giyerek çıkıyordu[740].

İmparatorluk sarayında gerçekleşen törenlerin ve kabullerin pek çoğu bir ziyafetle noktalanır ve *De Ceremoniis* bu ziyafetlerle ilgili olarak da canlı ve detaylı bir tanıklık sunar. Krisotriklinos ve Justinanos salonları imparatorların neredeyse tüm ziyafetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu ziyafetlerde imparator ailesi ve seçtiği misafirlerle beraber ayrı bir masada yemek yer. İmparator törenler ve ziyafetler için saraya geldiğinde çoğunlukla imparator ve patriğin tek başlarına, aynı masayı paylaşarak birer içki içtikleri bir tören gerçekleşir. Ziyafetler esnasında Konstantinopolis Patriği dışında sezar, nobelissimos ve kouropalates, basileopator ve kuşaklı patrikia gibi genellikle imparatorun yakınlarına bahşedilen unvanları

[739] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 522-525; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 600; Featherstone, "The Everyday Palace", ss. 154-155; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 84.
[740] Ostrogorsky, "Hierarchical World Order", ss. 3-4, 13; Argyriades, "Rome and Byzantium", ss. 389-390; Featherstone, "Space and Ceremony", ss. 600-601; Featherstone, "The Everyday Palace in the Tenth Century", s. 155; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 83.

taşıyanlar imparator ile aynı masayı paylaşma ayrıcalığına sahiptirler. Diğer davetliler ise kıdemlerine uygun ayrı masalara yerleştirilirler. Bir kutlama yapılıyorsa servis edilecek her yemek için orglar çalınır, yan kemerlere yerleştirilmiş koro şarkıcıları yemeğe eşlik ederler. Şarkıcılar imparatorun kadehi her doldurulduğunda tanrıdan imparator için uzun bir saltanat dileyen Latince bir mâni okurlar. Benzer biçimde ziyafet esnasında imparator peçetesini masaya her bırakışında, servisten önce şarap karıştırılırken, kızarmış et servis edilirken ve farklı bir yemeğin servisine geçildiğinde benzer Latince maniler okunmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi kimi zaman ziyafetler esnasında hipodrom takımları tarafından da bir dans gösterisi yapılır[741].

İmparatorluk ziyafetlerine sivil ve askeri devlet önde gelenleri, ruhban sınıfı üyeleri ve yabancı misafir ve elçiler gibi önemli şahsiyetler dışında kette bulunan savaş esirleri ve kent yoksulları da katılabiliyorlardı. Paskalya ziyafetinde kemersiz beyaz elbise ve ayakkabı giyen on sekiz esir yemekte ağırlanıyordu[742]. Kent yoksullarının sarayda ağırlanabilmesi için ise hipodrom festivallerinde belli sayıda yoksula ziyafet davetiyesi yerine geçen sembolik sikkeler dağıtılmaktaydı. Ziyafete katılan yoksullara ayrıca bahşiş olarak birer altın sikke verilmekteydi[743]. İmparatorlar ziyafetler esnasında kent yoksulları haricinde daha pek çok davetliye dolgun bahşişler dağıtarak bu davetleri cömertliklerini sergilemek için bir fırsat olarak değerlendiriyorlardı. Örneğin ziyafetlerde ilahi söyleyen baş keşişlere dörder nomismata, keşişlere ise birer nomismata bahşiş verilmekteydi[744]. İsa'nın Göğe Yükselişi

[741] Harun İbn Yahya Konstantinopolis'teki esareti sırasında Noel kutlamaları için düzenlenen törenlere katılmış ve bu esnada *De Ceremoniis*'de adı geçen orgları görüp betimlemiştir. İbn Yahya'nın betimlemesine göre Noel kutlamalarında ziyafet salonuna getirilen bu org –kendi deyimiyle al-urqana- ahşaptan yapılma, kare biçimli, sert deri ile kaplı, zeytin sıkacağını andıran olağanüstü bir cihazdır. Bu ahşap kutunun içerisine atmış bakır boru yerleştirilmiştir ve bu boruların kutunun dışında kalan bölümleri altınla kaplanmıştır. Kare biçimli kutunun bir yüzeyinde bir delik bulunmakta ve buraya demirci körüklerini andıran bir körük bağlanmaktadır. Daha sonra ikisi yanlarına biri de ortasına gelecek şekilde üç haç bu kutuya yerleştirilir. İbn Yahya'nın betimlemesinden anlaşıldığı kadarıyla bu org toplam üç kişi tarafından çalınmaktadır. Bunlardan ikisi körüğe üflerken biri de bakır borulara bastırarak notaları çıkartmaktadır. Bkz. Ibn Yaḥyā, "Harun-Ibn-Yahya and His Description of Constantinople", ss. 157-158. Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 70, 95-96, 371, 522-525, 726-727; Featherstone, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", ss. 55, 57-58; Featherstone, "Space and Ceremony", s. 600; Herrin, *Bizans*, s. 61; Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", s. 84.
[742] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 767-768.
[743] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* s. 751.
[744] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* s. 748.

Yortusunda verilen ziyafette tüm davetlilere bahşiş dağıtılırken[745], İlyas Peygamberin yortusunda düzenlenen ziyafet esnasında unvan sahiplerine içerisinde yaklaşık bir buçuk kilogram altın bulunan bir bahşiş kesesi verilirdi[746].

Ne yazık ki *De Ceremoniis* ziyafetlerde ikram edilen yiyecek ve içecekler ile alakalı çoğunlukla sessiz kalmakta ve çok kısıtlı bilgi sunmaktadır. Yalnızca ziyafetlerde tatlı ve kızarmış et servis edildiğine ve içecek olarak ise şarap tüketildiğine dair ipuçları bulunmaktadır[747]. Paskalya Perhizi'nden bir hafta önce kutlanan Peynir Haftası'nda ise peynir çorbası servis edildiği bilinmektedir[748].

De Ceremoniis saray yaşamının çeşitli veçheleri yanında imparatorluk diplomasisi açısından da son derece kıymetli bilgiler içeren bir tarihi kaynaktır. *De Ceremoniis*'e göre yabancı bir elçinin imparatorun huzuruna çıkışı çoğunlukla Magnaura Sarayı'nda düzenlenen bir davet ile gerçekleşmekteydi. Bu davetten önce ilk olarak praipositos tarafından imparatora taç ve Khlamys giydirilir, salonun hazırlıkları tamamlanınca ve imparatorluk konutu görevlileri yerlerini alınca altın asalı ostiarios tarafından davetlileri içeri buyur edilirdi. Protokol gereği ilk olarak magistros, ardından patrikios ve son olarak da senatör unvanı taşıyanlar salona giriş yaparlardı. Daha sonra yabancı temsilciler içeri kabul ediliriler ve imparator önünde diz çöktüklerinde orglar çalınırdı. Orgların çalınmasıyla Süleyman Tahtı'nın otomatları harekete geçer ve aslanlar kükrer, kuşlar öter ve tahtta bulunan diğer mekanik hayvanlar ayağa kalkarlardı. Yabancı ziyaretçi hediyelerini imparatora takdim ettikten sonra orglar susar ve mekanik hayvanlar sessizce yerlerine geri otururları. Elçi huzurdan ayrılırken orglar yeniden çalınır ve tahtın mekanik hayvanları yeniden harekete geçip türlerine göre ses çıkartırlardı. Elçi salondan ayrılıp orglar ve otomatlar sustuktan sonra magistors, patrikios ve senatör unvanı taşıyanların imparatorun uzun bir saltanat sürmesi için dua ederek huzurdan

[745] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, s. 114.
[746] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, s. 778.
[747] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 70, 114, 293.751.
[748] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, s. 760.

ayrılmaları ile davet son bulurdu[749].

Yabancı ülkelerin elçileri yortu günlerinde de imparatorun huzuruna çıkabilmekteydiler. Ocak ayının ilk gününde kutlanan Aziz Basileios Yortusu'nda Taron Ermeni Prensliği'nin yöneticisi başkentte ağırlanıyor ve kendisine armağanlar veriliyordu. Aynı tören için Bulgar temsilcileri de de imparatorun huzuruna çıkabiliyorlardı[750]. Paskalya Pazarı törenlerinde kentte önemli bir milletin elçisi bulunuyor ise imparatorun huzurunda kabul edilebiliyor ve imparator ister ise elçileri aynı törenin akabinde Krisotroklinos Salonu'nda düzenlenen ziyafete davet edebiliyordu. Bu ziyafette elçiler imparatordan ayrı olarak büyük bir altın masada ağırlanıyorlardı[751]. *De Ceremoniis*'e göre kentte bulunan yabancılar arasında imparator huzurunda ziyafete katılma ayrıcalığına sahip olanlar arasında Roma, Antakya ve Kudüs kiliseleri gibi kadim kiliselerin temsilcileri, doğu devletleri öncelikli olmak üzere doğudan ve batından gelen Müslüman devletlerin temsilcileri ve Bulgar ve Frank elçileri sayılmaktadır[752]. *De Ceremoniis*'in ziyafete katılabilecek yabancı konuklar ile ilgili bölümünde kendilerinden bahsedilmese de ilerleyen sayfalarda Paskalya ziyafetine katılan yabancı konuklar arasında Macar ve Hazar elçilerinin de adı geçmektedir[753].

De Ceremoniis'in diplomatik faaliyetler çerçevesinde Konstantinopolis'te ağırlanan yabancı elçiler ve hükümdarlar ile ilgili anlatısının ciddi bir bölümünü daha önceki bölümlerde detaylı olarak değerlendirildiği için burada yeniden değinilmeyecek olan Tarsus Emirliği

[749] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 566-570; Featherstone, "The Everyday Palace", s. 149.
[750] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 138-139.
[751] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 62, 70.
[752] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 739-740; El Cheikh, *Arapların Gözüyle Bizans,* s. 161. *De Ceremoniis*'te doğu Müslüman devletlerinin temsilcileri batı Müslüman devletlerinin temsilcilerine göre öncelikli olduğu gibi imparatorluğun kendi askerleri yapısı içerisinde de doğu komutanları batı komutanlarına göre protokolde üstündür. Doğu komutanları terfi edecekleri veya kendilerine ödenecek ücretleri ve armağan edilecek törensel kıyafetleri teslim alacakları zaman başkentteki törenlere davet edilirken batı komutanları için bu törenler yerel olarak düzenlenirdi. Burada amaç muhtemelen daha kuvvetli ve nüfuzlu olan doğu komutanlarının bağlılığını pekiştirmek ve isyan ihtimalini bertaraf etmeye çalışmaktı. Bkz. Maric, "Lost on Reverse?", ss. 106-107.
[753] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 772.

elçilerinin ve Rus prensesi Olga'nın Konstantinopolis ziyaretleri oluşturmaktadır[754]. Ayrıca eserde daha önceki asırlarda uygulanmış bazı diplomatik protokollere de yer verilmiştir. Örneğin *De Ceremoniis*'in diplomatik faaliyetlere ayrılmış bölümlerinde Batı Roma imparatoru ilan edilmiş bir hükümdarın Doğu Roma imparatoruna bir elçi ve kendisinin bir portresini göndererek iktidarının tanınmasını talep ettiği bir protokol yer almaktadır. Batı Roma İmparatorluğu'nun varlığının sona ermesinden asırlar sonra kaleme alınan *De Ceremoniis*'de bu protokole Batı Avrupa'da Roma İmparatorluğu iddiasında bulunan Latin hükümdarları ile kurulacak muhtemel temaslar için yol gösterici olabileceği düşüncesi ile yer verilmiş olmalıdır[755].

De Ceremoniis içerisinde yer alan bir diğer benzer diplomatik protokol Petros Patrikios'un eserinden alıntılanan ve muhtemelen altıncı yüzyıla ait olan Pers ülkesinden gelen bir elçinin nasıl kabul edileceğine dair ayrıntılı protokoldür. Esere göre magistros veya illoustrios gibi yüksek asalet unvanlı bir devlet önde elçiyi karşılamak üzere geleni sınıra gönderilirdi. Dara kenti yöneticileri tarafından güvenliklerinin sağlanması için gönderilen askerler refakatinde elçiyi Nisibis kentinde karşılayan görevli kendisine imparator tarafından kaleme alınmış bir iyi niyet mektubu takdim ederdi. Nisibis'te karşılanan Pers elçisinin ilk durağı Dara kentidir. Eserde Dara kenti yöneticilerine hem elçinin rahatı için gerekli tüm özenin gösterilmesi öğütlenmekte hem de kentte ayaklanmaya sebep olacak bir komplo girişiminde bulunmasının önüne geçmek için elçinin sıkı gözetim altında tutulması tavsiye edilmektedir. Eserde elçinin seyahatinin toplam süresi yüz üç gün olarak hesaplanmış ve seyahatin giderlerini karşılamanın bölge komutanının sorumluluğuna bırakıldığı belirtilmiştir. Esere göre elçiye seyahati için beş posta atı ve otuz katır tahsis edilmekte ve barbarlar dairesi adı verilen bir kurum tarafından elçinin hizmetine sunulan her şeyin kaydı tutulmaktaydı. Elçi Konstantinopolis'e varana dek Galatya, Kappadokia, Nikaia ve Pisidia bölgesinde bulunan Antiokheia'da konaklıyor ve bu durakların her birinde kendisi onuruna eğlenceler düzenleniyordu. Elçi Bithynia'ya ulaştığında Helenopolis (günümüzde Hersek) mevkiinde

[754] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 570-598.
[755] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 393-396.

kendisi için gemiler ve katırlar hazır bulunuyor, elçi dilerse kara yoluyla Nikomedia güzergahından, isterse de deniz yolu ile doğrudan Khalkedon'a istikametinde yoluna devam ediyordu. Elçi Khalkedon'a varmadan önce kendisi ve yanındakileri için uygun konaklama imkanları hazır ediliyor ve Khalkedon'da karşılandığında kendisine hediyeler sunulup burada geçireceği zaman zarfındaki masrafları için yeterli miktarda para takdim ediliyordu. İmparator tarafından kabul edileceği güne kadar Khalkedon'da konaklayan elçiye bir gün öncesinden ertesi gün huzura kabul edileceği bildiriliyordu. Elçi kente vardığında magistros tarafından tören kıyafetleri içindeki yöneticilerin ve silah ve sancaklarını kuşanmış askerlerin teşkil ettiği kalabalık ve görkemli bir maiyet eşliğinde karşılanıyordu. Elçinin imparator için getirmiş olduğu hediyeler huzura kabulden önce magistros tarafından teslim alınıyor ve hediyelerin mahiyeti ile alakalı detaylı bir kayıt tutuluyordu. Magistros imparatoru elçinin varışı ile alakalı haberdar edip gelen armağanların listesini kendisine sunduktan sonra elçi kabulü gerçekleşiyordu. İmparatoru yere kapanarak selamlayan elçi kendi hükümdarının yollamış olduğu mektubu imparatora sunduktan sonra huzurdan ayrılıyor ve imparator mektubu okuduktan sonra gerekli görürse elçi ilerleyen günlerde bir kez daha saraya çağırılıyordu[756].

De Ceremoniis diplomatik faaliyetler yürütülürken farklı milletlerin hükümdarlarına nasıl hitap edilmesi gerektiği ile ilgili olarak da detaylı bilgi sunmaktadır. Roma Kilisesi'ni temsil eden bir elçi ağırlanırken papa ile ilgili son derece saygılı ifadeler kullanılmakta ve kendisine Roma'nın en kutsal piskoposu ve imparatorun manevi babası gibi sıfatlarla hitap edilmekteydi. Bulgar hükümdarı ise imparatorun manevi torunu olarak selamlanıyor, Bulgar elçileri de imparatora hükümdarlarının manevi büyükbabası olarak hitap ediyorlardı. Bulgarların imparatorluk ile barışçıl ilişkiler içerisinde olduğu dönemlerde ise Bulgar hükümdarı imparatorun manevi torunu yerine manevi oğlu olarak selamlanmaktaydı. Halifelik elçileri imparatora Romalıların yüce ve büyük imparatoru ve barışçıl ve hayırsever erdemli imparator olarak hitap ederken, imparatorluk tarafından halifeye en seçkin ve en

[756] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 398-410.

soylu takdire şayan halife olarak sesleniliyor ve halife imparatorun en yakın dostu sıfatı ile anılıyordu. İmparatorun himayesini kabul etmiş Müslüman emirleri ise imparatora yüce ve büyük imparatorumuz şeklinde hitap ediyor ve kendilerine kutsal imparatorun soylu ve sadık yakın dostları ve kutsal imparatorun sadık ve kadirşinas hizmetkarları olarak hitap ediliyordu. İmparatorun himayesi altında bulunmayan Müslüman emirler ise imparatora tıpkı halifelik temsilcileri gibi Romalıların yüce ve büyük imparatoru ve barışçıl ve hayırsever erdemli imparator olarak hitap ediyor ve Bizans elçileri tarafından en soylu emir sıfatı ile anılıyorlardı. Diplomatik yazışmalarda ise papa ile olan yazışmalarda bir solidus ağırlığında altın mühür kullanılıyor ve kendisi yine manevi baba sıfatıyla anılıyordu. Abbasi Halifeliği ile yazışmalarda dört solidus ağırlığında altın mühür kullanılıyor ve halifeye yine en seçkin ve en soylu takdire şayan halife olarak sesleniliyordu. Ermeni prensleri ile olan yazışmalarda üç solidus ağırlığında altın mühür kullanılırken kendileri imparatorun manevi oğlu olarak anılıyorlardı. Gürcülerin liderine taşıdığı kouropalates unvanına istinaden saygıdeğer kouropalates olarak sesleniliyor ve kendisi ile olan yazışmalarda iki solidus ağırlığında altın mühür kullanılıyordu. Alanların lideri ile olan yazışmalarda da iki solidus ağırlığında altın mühür kullanılıyor ve kendisi imparatorun manevi oğlu olarak anılıyordu. Abhazya'nın şöhretli lideri olarak hitap edilen bölge yöneticisi ile olan yazışmalarda iki solidus ağırlığında altın mühür kullanılırken Ermenilerin, Gürcülerin ve Albanların piskoposlarına en saygıdeğer yol gösterici olarak seslenilmekteydi. Saksonya, Bavarya, Galya ve Cermen kralları imparatorun sevgili manevi kardeşleri sıfatıyla anılıyor, Roma kentinin prensine ise Roma'nın çok saygıdeğer prensi olarak sesleniliyor ve yazışmalarda iki solidus ağırlığında altın mühür kullanılıyordu. Afrika'da hüküm süren Müslüman emirleri yazışmalarda Müslümanların en saygıdeğer ve en soylu lideri olarak anılıp kendilerine gönderilen mektuplar iki solidus ağırlığında altın mühür ile mühürlenirken, Mısır emirleri imparatorun en yakın dostu ifadesi ile selamlanırken yazışmalarında sıra dışı büyüklükte, tam on sekiz solidus ağırlığında bir altın mühür kullanılıyordu. Sardunya, Venedik, Capua, Salerno, Napoli ve Amalfi gibi kentlerin idarecileri ile olan yazışmalarda iki solidus ağırlığında altın mühür kullanılırken kendilerine son derece sade bir biçimde bulundukları bölgenin idarecisi olarak hitap ediliyordu. Hazar kağanları ile olan yazışmalarda üç solidus ağırlığında altın mühür kullanılıp kendilerine Hazarya'nın en soylu ve en şanlı kağanı olarak seslenilirken,

Ruslarla, Macarlarla, Sırplarla, Peçeneklerle ve Moravyalılarla olan yazışmaların altın mührü iki solidus ağırlığındaydı ve sade biçimde kendi halklarının idarecisi olarak anılmaktaydılar[757].

De Ceremoniis ayrıca I. Leon, Anastasios, Justinos, II. Leon, I. Justinianos ve II. Nikephoros Phokas olmak üzere altı imparatorun tahta çıkışının ardı ardına ele alındığı bölümler içermektedir. Söz konusu imparatorların tahta çıkışları ile ilgili bölümler incelendiğinde ilk beş imparatorun tahta çıkışının birbirinden farklı koşullar altında gerçekleşmiş olduğu dikkat çekmektedir. I. Leon, İmparator Markianos'un ölümünden sonra senato oylaması ile imparator olarak seçilmiştir. Anastasios ise İmparator Zeno'nun naaşı henüz toprağa verilmemişken bir kargaşaya mâni olmak üzere hipodromda acilen bir araya gelen İmparatoriçe Ariadne, unvan sahipleri, piskoposlar ve senatörler tarafından imparator olarak seçilmiştir. Anastasios daha sonra hipodromda toplanıp kararı beklemekte olan askerlere, takım taraftarlarına ve kent halkına seslenerek onların da onayını almış ve Romalıların yeni hükümdarı olmuştur. I. Justinos'un tahta çıkışına ise tam bir kargaşa içinde gerçekleşmiştir. İmparator Anastasios'un ölümünün ardından gidişata yön verebilecek bir imparatorun veya imparatoriçenin yokluğunda saray görevlileri, unvan sahipleri ve saray muhafızları yeni imparatoru kararlaştırmak için sarayda toplanırlar. Halk ise hipodromda bir araya gelmiş ve tezahüratlar eşliğinde yeni imparatorun ilan edilmesini beklemeye başlamıştır. Bekleyiş sürdükçe gerginlik artar ve hipodromda bekleyen bazı gruplar İoannes adlı unvan sahibini imparator ilan edeler. Ancak bu karardan memnun olmayan mavi takım destekçileri İoannes ve yandaşlarını taş ve ok yağmuruna tutarak bastırırlar. Muhafızların imparator ilan ettikleri bir başka aday ise saray görevlilerinin saldırına uğrayınca kaçarak canını zor kurtarır. Tahta çıkacak olan I. Justinos bile kathisma'ya çıkıp hipodromdaki kalabalığı selamlayıncaya kadar yol boyunca seçilmesinden memnun olmayanların kendisini yumruklamasına ve yüzüne tükürmesine katlanmak zorunda kalır. II. Leon'un tahta çıkışı ise bir imparatorun sağlığında kendisinden sonra çıkacak imparatoru tayin etmesine bir örnektir. Ölümcül bir hastalığa

[757] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 679-692; Ostrogorsky, "Hierarchical World Order", ss. 11-12.

yakalandığını anlayan I. Leon'un ölmeden önce sezar unvanı taşıyan yeğeni II. Leon'u imparator ilan etmesiyle taht sancısız biçimde el değiştirir. I.Justinianos ise hastalanan İmparator Justinos tarafından senatonun tavsiyesi üzerine imparator ilan edilerek tahta çıkmıştır. I. Justinianos'un tahta çıkışını farklı kılan yeni hükümdarın kararlaştırılması ve onaylanması süreçlerinin hipodromda değil senatörler, askerler, muhafızlar ve patrik huzurunda Delphax adı verilen senato binasında gerçekleşmiş olmasıdır[758]. Geçmiş asırlarda ve farklı tarihlerde gerçekleşmiş ve ilk bakışta birbirinden bağımsız görünen bu tahta çıkış örnekleri, muhtemelen farklı koşullar altında yeni bir imparator ilan edilmesi gerektiğinde takip edilebilecek yöntemlere emsal teşkil edebilecek protokoller hüviyetinde, tarihten seçilmiş örnek olay incelemeleri olarak *De Ceremoniis* içerisinde kendilerine yer bulmuşlardı.

II. Nikephoros Phokas'ın tahta çıkışı *De Ceremoniis* tarafından ele alınan altıncı tahta çıkış öyküsüdür ve bu bölümün hemen ardından Basileios Lekapenos'un tüm senatonun başkanı (proedros) olarak atanmasını ele alan bir bölüm yer almaktadır. Muhtemeldir ki bu iki bölüm VII. Konstantinos'un ölümünden sonra *De Ceremoniis*'i yeniden gözden geçiren Basileios Lekapenos tarafından hamisinin ve kendisinin hatırasını onurlandırmak amacıyla metne eklenmiştir. II. Nikephoros Phokas'ın tahta çıkışı diğer tahta çıkış hikayelerine nispetle daha uzun ve tarihi olaylara dair detaylar açısından daha zengin biçimde ele alınmıştır. Metinde Basileios Lekapenos'un hamisi II. Nikephoros Phokas'ın erdemlerine, rakibi İosephos Bringas'ın ise ayıplarına vurgu yapmayı amaçlayan pek çok detaya yer verildiği göze çarpmaktadır. Eserin ilgili bölümlerine göre Nikephoros Phokas ordusu tarafından imparator ilan edildiğinde Müslümanlara karşı çıkmış olduğu seferi devam ettirmesi gerektiği gerekçesiyle imparatorluk payesini reddedecek kadar dindar ve adanmış bir savaşçıdır. İmparator olmayı kabul ettikten sonra ise kırmızı ayakkabılar dışında herhangi bir imparatorluk alametini taşımayı reddedecek kadar mütevazıdır. Nikephoros Phokas ayrıca büyük bir merhamet ve cömertlikle Konstantinopolis kentinin kontrolünü elinde bulunduran

[758] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 410-433.

İosephos Bringas'a direniş göstermeden kenti kendisine teslim ederse tüm mülklerini, unvanlarını ve görevlerini elinde tutmaya devam edebileceğini bildirmiştir. Bringas ise hem bu teklifi reddedecek kadar açgözlü, hem de Phokas'ı kentte bulunan akrabalarının gözlerine mil çektirmekle tehdit edecek kadar zalimdir. Zalimliği sebebiyle kent halkının kendisine karşı dönmekte olduğunu gören Bringas halkı da tehdit eder ve fırıncıların ekmek üretmesini yasaklayarak onları açlık ile terbiye edip yola getirmeye çalışır. Neticede kentte meydana gelen üç günlük kısa bir iç savaş neticesinde Bringas'ın tüm varlığı yanıp kül olur ve devlet önde gelenleri II. Nikephoros Phokas'ı kente kabul edip ona imparator olarak taç giydirmeye karar verirler[759]. Basileios Lekapenos'un proedros olarak atanmasını konu alan bölüme göre tören için bir Skaramangion, bir boyunluk ve bir önlük giyinerek hazırlanan proedros, Krisotroklinos Salonu'nun gümüş kapılarına asılı perdeler arasından salona buyur edilir. Salonda törensel kıyafetleri içinde senatörler ve başında tacı ile imparator adayın huzura getirilmesini beklemektedirler. İmparatorun huzuruna çıkan proedros'a hükümdar tarafından makamının alameti olarak altın işlemeli, Şam işi olarak tabir edilen pembe renkte, Khiton aldı uzun bir tunik, deniz moru olarak tabir edilen renkte mücevherli bir kemer, altın işlemeli bembeyaz bir Khlamys ve altın sarmaşık dalı desenleri ile süslenmiş iki tablion takdim edilir. İmparatorun önünde yere çöküp hükümdarın dizlerini ve ayaklarını öperek huzurdan ayrılan proedros aynı salonda bulunan Aziz Theodoros Şapeli'ne götürülür ve burada törenler başkanı ve praipositos tarafından makamının alametleri kendisine giydirilir. Proedros, alametleri kuşandıktan sonra bir kez daha huzura çıkıp el etek öperek hürmetlerini sunar ve salonda bulunan senato üyeleri de yapılan atamadan dolayı imparatora şükranlarını sunarlar. Proedros başkanı olarak atandığı senato üyeleri ile öpüştükten sonra Krisotroklinos Sarayı'ndan ayrılır ve Ayasofya Kilisesi'ne gider. Yol boyunca kendisine törenler başkanı, imparatorluk konutu görevlileri ve silentarioslar eşlik eder. Ayasofya'da patriğin duasını alan proedros kendisine eşlik edenler ile birlikte yemek yemek üzere konutuna döner ve konutuna varıncaya dek hipodrom takımları mensuplarınca kendisi onuruna tezahüratlar yapılır. Eser proedros'un hiyerarşik olarak magistros ve praipositos makamlarında bulunanlardan üstün olduğunu vurgular, proedros saraya geldiği zaman herkesin onu selamlaması gerektiğini ve

[759] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 433-440.

onun dilediği zaman imparatorun huzuruna çıkma ayrıcalığına sahip olduğunu belirtilir. Törenler esnasında ise imparator tacını çıkarırken ve geri takarken proedros imparatorun yanı başında bulunmaktadır. *De Ceremoniis*, atama töreni ardından proedros'un görevini yerine getirdiği sıradan günlerde ve kutlama törenlerinde giydiği gösterişli kıyafetlerin ihtişamından da büyük bir detaycılıkla bahseder. Proedros sıradan bir günde sarayı ziyaret edeceği zaman yeşil rengin üç ayrı tonunda dokunmuş parlak, ipekten bir skaramangion, bir önlük ve sarmaşık dalı desenli altı altın düğmesi bulunan koyu kırmızı bir sagion giymektedir. Tören günlerinde ise proedros'un kostümü imparatorun atama töreninde kendisine takdim ettiği törensel kıyafetlerden ve bunların altına giydiği deniz moru tozluklardan ve sandaletlerden oluşur. Tören geçitleri esnasında at üstünde imparatorun önünden ilerleyen proedros at sırtında iken bir sticharion ve altın işlemeli, pembe renkte Şam işi bir sagion giymektedir. *De Ceremoniis*'in proedros bahsi kendisi onuruna yapılması gereken tezahüratların ayrıntılı bir kaydı ile sona erer[760].

De Ceremoniis odağında bulunan imparatorluk törenleri ışığında imparatorluğun idari ve diplomatik işleyişine dair zengin bilgiler sunmakta ve bunun yanı sıra Orta Bizans döneminde saray kıyafetleri, sarayın fiziksel yapısı ve sarayın gündelik hayatı gibi pek çok konu başlığında muadili bulunmayan bir tarihi kaynak niteliği taşımaktadır. Ancak *De Ceremoniis* eserin genel kurgusu ile bağlantısı zayıf görünen imparatorların defin yerleri, imparatorluk alametlerinin ve törensel kıyafetlerin nerelerde muhafaza edildiği gibi müstakil pek çok başlıkta da değerli bilgiler sunmaktadır. *De Ceremoniis* içerisinde ayrıca imparatorluk ordusunun lojistiği açısından benzersiz bilgiler içeren, askeri tarih açısından büyük öneme sahip bölümler de bulunmaktadır. On sekizinci yüzyılda editörler tarafından *De Ceremoniis*'in bir parçası olduğu düşünülerek eserin eki olarak yayınlanan, ancak daha sonra müstakil bir eser olduğu anlaşılan imparator sefere çıkacağı zaman yapılması gereken hazırlıklara dair risale mevcut çalışmanın askeri metinler başlığı altında incelenmiştir. I. Romanos'un 935 yılında Lombardiya'da gerçekleşen isyanı bastırmak üzere İtalya'ya

[760] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies,* ss. 440-443.

düzenlediği sefere ve isyanın bastırılmasına yardımcı olması için İtalya Kralı Hugh'a gönderdiği armağanlar ile ilgili bilgilere de çalışmanın birinci bölümünde değinilmiştir. *De Ceremoniis*'in sunmuş olduğu VII. Konstantinos'un 949 yılındaki Girit Seferi'nde kullanılan gemilerin adedi, denizci ve süvari olarak sefere katılan askerlerin sayısı ve seferin toplam maliyeti gibi bilgilere de mevcut çalışmanın ilgili bölümlerinde yer verilmiştir. Ancak *De Ceremoniis*'in hem 911 yılında VI. Leon hem de 949 yılında VII. Konstantinos tarafından gerçekleştirilen Girit seferleri ile sunmuş olduğu detaylı anlatılar bu çalışmada şimdiye dek istifade edilen genel bilgilerin çok ötesinde bir derinliğe sahiptir. Eser sefere katılan gemilerin, gemi mürettebatın, komutanların ve yardımcı personelin imparatorluğun hangi bölgesinde bulunan hangi birime ait olduğu hakkında ayrıntılı bir envanter sunarken tüm bu personele yapılan ödemelerin miktarına ve ödemelerin seferin hangi aşamalarında gerçekleştiğine de değinmektedir. *De Ceremoniis* ayrıca gemilerin ve gemi mürettebatının donanımı ile alakalı askeri tarih açısından çok değerli detaylara yer verirken, bu donanımların birim başına maliyetleri ile alakalı olarak da çok büyük oranda edebi nitelikli metinlerden oluşan Bizans tarihi kaynaklarında nadiren rastlanabilen iktisadi ve istatistiki veriler sunmaktadır. Örneğin *De Ceremoniis* sayesinde VI. Leon döneminden beri imparatorluk donanmasının standart savaş gemisi olan dromonların toplan üç yüz asker taşıma kapasitesine sahip olduğunu öğreniyoruz. Bu üç yüz askerin iki yüz otuz tanesi kürekçi olarak da hizmet eden askerlerden oluşurken geri kalan yetmiş asker süvarilerden ve imparatorluk hizmetindeki yabacı askerlerden oluşmaktadır. Gemide yolculuk eden askerler için teçhizat olarak yetmiş adet pullu göğüs zırhı, dümenciler, okçular ve Rum Ateşini püskürten sifoncular için on iki hafif zırh, on sıradan zırh, seksen miğfer, on siperlikli miğfer, sekiz çift kol zırhı, yüz kılıç, yetmiş dikişli kalkan, otuz Lidya işi kalkan, seksen çatal biçimli mızrak, yirmi orak uçlu kargı, yüz ağır mızrak, yüz cirit, elli adet çift kirişli Roma yayı, yirmi yay yuvası, on bin ok, iki yüz arbalet oku, on bin demir diken, dört adet zincirli bordalama kancası, elli cüppe ve elli başlık hazır bulunmaktadır[761]. *De Ceremoniis*'in donanma askerlerinin teçhizatları, gemilerde bulunan araç gereçler ve gemilerin bakımı için gereken malzemeler ile alakalı sunmuş olduğu maliyet bilgileri ile ilgili örnek vermek gerekirse,

[761] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss. 669-671; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 258-259; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 187; Magdalino, *Ortaçağda İstanbul*, ss. 131-132.

eserden beş yüz savaş baltasının elli nomismata, iki yüz çift ağızlı baltanın yirmi nomismata, iki yüz çift kol zırhının yüz nomismata, on dört adet tabaklanmış hayvan derisinin altmış iki nomismata, üç yüz seksen beş gemi küreğinin beş nomismata, yüz yirmi iki öküz derisinin seksen sekiz nomismata, yüz adet keçi derisi örtünün yüz seksen üç nomismata, doksan kilogram kalayın otuz nomismata, iki yüz adet kazanın otuz üç nomismata, bin küreğin on dört nomismata, kırk beş kilogram balmumunun beş nomismata ve doksan kilogram işlenmemiş kurşunun dört nomismata maliyete sahip olduğu gibi bilgiler edinilebilmektedir[762].

2.3.3.3. De Thematibus

2.3.3.3.1. Genel Çerçeve

De Thematibus, adından da anlaşılabileceği üzere onuncu yüzyıl itibariyle imparatorluğun askeri ve idari teşkilatlanmasının temel birimleri olan themaları ele alan bir çalışmadır. Eserin her bir themayı ele alırken değinmeyi tercih ettiği başlıca hususlar themada bulunan kentlerin sayıları ve isimleri, themanın kuruluşu öyküsü ve isminin kökenidir. Çalışmasında imparator bu bölgelere dair sunduğu bu bilgileri pek çok edebiyat, tarihi ve etnografya öğesi eşliğinde sunmaktadır. Konstantinos çalışmasını mümkün olduğunca arşiv materyallerine dayanarak kaleme almaya çalışmış olsa da bilhassa themaların ilk kez kurulduğu erken döneme ait arşiv kayıtlarının azlığından dolayı çoğunlukla altıncı yüzyılda Justinianos devrinde yaşamış olan coğrafyacı Hierokles ve beşinci yüzyıl coğrafyacısı Stephanos'un *Etnika* isimli eserinden faydalanmıştır. Dolayısıyla Konstantinos'un onuncu yüzyıl Bizans dünyasında bir kılavuz görevi görmesi umuduyla hazırladığı bu eser daha çok eski çağların gerçekliğini yansıtan arkaik bir hava taşımaktadır[763].

---

[762] Moffatt, Tall (çev.), *The Book of Ceremonies*, ss .673-677.

[763] Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", ss. 549-551; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 214-215; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 576, 600; Clive Foss, "Archaeology and the 'Twenty Cities' of Byzantine Asia", *American Journal of Archaeology*, C. 81, S. 4 (1977), s. 471; Huxley, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", s. 31-32; Huxley, "Topics in Byzantine Historical Geography", s. 92; Von Falkenhausen, "Italy in Byzantine Literature", s. 35; Alexander Kazhdan (ed.), "De Thematibus", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 614-615; Norwich, *Bizans II*, ss. 140; Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, ss. 154-155; Pontani, "Scholarship in the Byzantine Empire", s. 314.

De Thematibus iki bölümden oluşur ve iki bölüm uzunluk, içerilen detaylar ve tutarlılık açısından farklılık gösterir. Birinci bölüm on yedi başlıkta doğu eyaletlerini ele alırken, ikinci bölüm on iki başlıkta batı eyaletlerini ele alır. Daha zayıf ve özensiz bir metin görünümünde olan ikinci bölüm eserin günümüze ulaşan altı elyazmasının yalnızca birinde mevcut bulunmaktadır[764].

De Administrando Imperio ve *De Ceremoiis* ile beraber VII. Konstantinos'un idari kılavuzlar koleksiyonunu oluşturan *De Thematibus* muhtemelen bu üç eser arasında en erken kaleme alınmış olanıdır[765]. 1970'lere kadar pek çok araştırmacı *De Thematibus*'un 930'larda, muhtemelen 934-935 yıllarında VII. Konstantinos'un planlama, derleme, redaksiyon aşamalarında esere doğrudan katkılarıyla kaleme alındığını düşünmekteydi. Ancak 1950'lerde *De Thematibus*'un İtalyanca bir tercümesini hazırlayan A. Pertusi eserin yazarı ve kaleme alınma tarihi hakkında alternatif görüşler ortaya koymuştur. Pertusi'ye göre eserin batı themalarına değinen ikinci bölümü *Vita Basilii* ve *De Administrando Imperio*'dan sonra kaleme alınmış ve bu bölüm hazırlanırken VII. Konstantinos'un doğrudan dahli olmamıştır. Pertusi, *De Thematibus*'da III. Mikhail ve I. Basileios devirlerinde Arapların Dalmaçya ve Longobardia üzerine yaptıkları seferler ile ilgili aktarılanların *Vita Basilii* ve *De Administrando Imperio*'nun birbirlerine paralel anlatılarından farklı olmasını bu teorisine kaynak olarak göstermektedir. Pertusi *De Thematibus*'un ikinci bölümünün VII. Konstantinos'un daha önce bir kronik kaleme almak için görevlendirdiği Genesios tarafından, imparatorun ölümünden sonra kaleme alınmış olabileceğini savunmaktadır[766].

Georg Ostrogorsky, eserin her iki bölümünde de I. Romanos Lekapenos'un bahsi geçtiğinde "soylu ve iyi imparator" gibi olumlu ifadeler kullanılmasından dolayı her iki bölümün de I.

[764] John Haldon (çev.), *The De Thematibus ('on the themes') of Constantine VII Porphyrogenitus*, Croydon: Liverpool University Press, 2021, s. 1; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s.322; Schreiner, "Clothes Make the Men", ss. 228-229.
[765] Markopoulos, "Voices from the Center", s. 25.
[766] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 5-6; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 322.

Romanos 944 yılında tahttan indirilmeden önce kaleme alınmış olması gerektiğini ileri sürer. Zira I. Romanos'un tahttan indirilmesinden sonra kaleme alınan VII. Konstantinos'un entelektüel programında yer alan metinlerde ondan eğitimsiz ve kaba gibi olumsuz ifadelerle bahsedilmektedir[767].

Herbert Hunger da eserin VII. Konstantinos'un yazı uğraşlarının erken dönemine ait olduğunu ve yapılan yanlışların da bu tecrübesizlikten kaynaklandığını savunmuş ve ikinci bir yazarın söz konusu olmadığını iddia etmiştir. Krumbacher de benzer biçimde eserin 930'lu yıllarda kaleme alındığını düşünmekte ve *De Thematibus*'u imparatorun gençlik yıllarında coğrafya üzerine yaptığı çalışmaların basit bir neticesinden ibaret olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır[768].

Ahrweiler, I. Romanos'dan hayırhah söz edilmesinin eserin tarihlendirilmesi açısından önemsiz olduğunu savunur. Ona göre dar bir çevrede okunmak üzere kaleme alınmış *De Ceremoniis* ve *De Administrando Imperio*'nun aksine, daha geniş ve kamusal bir okur kitlesine yönelik olan *De Thematibus* hazırlanırken VII. Konstantinos'un kayınpederi için daha özenli bir dil kullanmış olması olasıdır. Ahrweiler, eserde Gregorios Nazianzos'un naaşının Konstantinopolis'e getirilip patrik ve İmparator VII. Konstantinos'un huzurunda Havariyun Kilisesi'ne defnedilmesinden bahsedildiği için eserin imparatorun gençlik yıllarına değil 946-959 yılları arasına tarihlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ahrweiler, eserin ikinci bölümünde göze çarpan özensizliklerin yazarın değişmesinden değil imparatorun ömrünün son yıllarında eserin tamamlanması için acele etmesinden ve bu bölümün yeniden gözden geçirilmesi için fırsat bulunamamasından kaynaklanabileceğini düşünmektedir[769].

---

[767] I. Romanos için kullanılan "İyi ve soylu İmparator Romanos" ifadeleri *De Thematibus*'un Seleukeia ve Peloponnesos themalarından söz eden bölümlerinde yer almaktadır. Bkz. Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 6, 143, 191; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 323; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 124.
[768] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 6-7; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 322.
[769] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 7-8; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 124.

Paul Lemerle eserin ikinci bölümünün VII. Konstantinos'un sağlığında yazılmış olması gerektiğini ve bu bölümde görülen dağınıklığın bölüm yazılırken *Excerpta Historica*'dan faydalanma imkanına sahip olan yazarın çok fazla sayıda kaynağı iyi yönetememesinden faydalanmış olabileceğini savunmaktadır. Lemerle ayrıca iki bölümün de birbirleri ile ve imparatorun diğer eserleri ile arşiv belgeleri, raporlar ve resmi evraklar gibi kaynakların kullanımı ve Roma devletinin daimî olduğu vurgusu gibi ortak özellikleri bulunduğunu ve dolayısıyla her iki bölümün de VII. Konstantinos'tan izler taşıdığını ileri sürmektedir[770].

John Haldon ise birinci bölümün 930'larda yazılmış ve 946 yılı civarlarında yeniden gözden geçirilmiş olabileceğini düşünmektedir. Kitabın ikinci bölümü için ise böyle bir gözden geçirme fırsatı muhtemelen hiç doğmamıştır. Haldon, VII. Konstantinos'un birinci ve ikinci bölümler için en az bir yardımcı ile beraber derleme çalışmasının başında bulunduğunu, ancak eserin bölümlerinin bir araya getirilerek bugünkü şeklini almasının imparatorun ölümünden sonra bu işi üstlenen bir redaktörün eseri olduğunu düşünmektedir. Haldon'a göre eserin iki bölümü arasındaki içerik, kalite, bütünlük, kaynak kullanımı ve imparatorlara hitap biçimi gibi farklılıkları anlamlandırabilmek için en akla yatkın açıklama budur. Özetle, Haldon birinci bölümün VII. Konstantinos'un gözetimi altında hazırlandığını ve imparatorun araştırma ve kaleme alma aşamalarında imparatorun bizzat işin çoğunu üstlendiğini, ikinci bölümün ise imparatorun gözetiminde başlayıp ölümünden sonra başka yazar veya yazarlar tarafından tamamlandığını varsaymaktadır[771].

De Thematibus'un kaleme alınma tarihi 934 yılı olarak kabul edildiği takdirde yer verdiği thema listesinin imparatorluğun o tarihteki güncel themalarını yansıttığı söylenilebilir. Girit, Sicilya ve Kıbrıs ile alakalı yer verilen bilgiler ise açıklamaya muhtaçtır. Kıbrıs bu dönemde tam anlamıyla Bizans İmparatorluğu kontrolü altında değildir ve yedinci yüzyıldan itibaren Bizans İmparatorluğu ile halifelik arasında paylaşılmış durumdadır. Tam Bizans kontrolü söz

[770] Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 322-323.
[771] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss .8-10.

konusu olmasa da imparatorluk burada belli toprakları ve limanları elinde tutmakta, bir strategos bulundurmakta ve dönem dönem adanın tüm kontrolünü ele geçirmek için kalkışmalarda bulunmaktadır. Sicilya'da da benzer biçimde Bizans İmparatorluğu 902 yılında Araplar karşısında büyük kayıplar yaşamıştır ancak karargahı Calabria bölgesine taşınmış olan bir faal bir strategos halen adada bulunmaktadır. 824-828 yılları arasında kaybedilmiş ve 960 yılına dek ele geçirilemeyecek olan Girit ise Sicilya ve Kıbrıs'tan farklı bir örnektir ve themalar arasında yer verilmiş olması ancak bölgede Roma egemenliği iddiasının sürdürme ısrarı ve bu toprakları ele geçirme ihtirasının halen taze olması ile açıklanabilir[772].

Bazı araştırmacılar tarafından ayrı tarihlerde ve ayrı kişiler tarafından kaleme alındığı düşünülse de *De Thematibus*'un her iki bölümünde de aynı kaynaklardan faydalanılmıştır. VII. Konstantinos'un kent ve eyaletlerin listesini oluşturmak ve *De Thematibus*'un genel çerçevesini çizmek için kullandığı başlıca kaynak altıncı yüzyılda Hierokles adlı bir yazar tarafından imparatorluk topraklarında seyahat eden idareci ve görevlilerin faydalanması amacıyla kaleme alınan *Synekdemos* adlı seyahat rehberidir. *Synekdemos,* I. Justinianos'un hükümdarlığının erken dönemlerinde imparatorluk sınırları içerisinde yer alan altmış dört eyalet içerisinde bulunan dokuz yüz yirmi üç kente dair bilgiler içerir. Eser her eyaletin yöneticisinin unvanı ile ilgili bilgi verip ve eyalette yer alan kentlerin isimlerini sırlarken katı bir coğrafi sıra takip eder. Kiliseye ait piskoposluk kentleri listelerinden esinlendiği düşünülen *Synekdemos*'un aslen beşinci yüzyılda kaleme alınmış bir belge üzerinde yapılan değişiklikler ve eklemeler neticesinde oluşturulduğu düşünülmektedir. *De Thematibus* hazırlanırken başvurulan bir diğer eser Kıbrıslı Georgios adlı bir şahıs tarafından yedinci yüzyılın ilk yarısında kaleme alınan *Descriptio orbis Romani* adlı çalışmadır. Tıpkı *Synekdemos* gibi eyalet, kent, kasaba, köy ve bölge isimlerini listeleyen *Descriptio orbis*

[772] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 4-5. Onuncu yüzyıl İslam coğrafyacısı İbn Havkal da Kıbrıs adasını Rumlarla Müslümanların ortak mülkü olarak nitelendirmektedir. Bkz. İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası,* s. 156. Von Falkenhausen, "Italy in Byzantine Literature", s. 31; Browning, *The Byzantine Empire,* s. 101.

Romani, *Synekdemos*'tan farklı olarak İtalya ve Afrika'ya da dair bilgilere de yer vermektedir[773].

VII. Konstantinos ve yardımcıları için *De Thematibus*'un hazırlanmasında yardımcı olabilecek diğer kaynaklar arasında en önemlilerinden biri piskoposluk notitialarıdır. *De Thematibus*'u inceleyen araştırmacılar onuncu yüzyıl başlarına tarihlendirilen yedi numaralı ve dokuzuncu yüzyıl sonlarına tarihlendirilen dört numaralı notitialarn *De Thematibus* içerisinde yer alan kent listelerinin oluşturulmasında ve faydalanılan diğer kaynaklardaki benzer listelerin güncellenmesinde kullanılmış olduklarını saptamış bulunmaktadırlar[774].

Altıncı yüzyılda, Roma dünyasına dahil olan ve olmayan ülkeler, kentler ve halklar ile ilgili askeri, diplomatik ve siyasi amaçlarla rehber olarak kullanılmak üzere kaleme alındığı düşünülen Stefanos Byzantinos'a ait *Ethnika* adlı çalışma *De Thematibus* hazırlanırken faydalanılan bir diğer önemli eserdir. Elli beş veya altmış ciltten oluştuğu düşünülen *Ethnika* Antik, Helenistik ve Roma dönemlerine ait tarih, coğrafya ve dilbilgisi kitaplarından faydalandığı gibi sözlüklerden, şiirlerden, mitlerden ve efsanelerden derlenen bilgilere de yer veren hacimli ve kapsamlı bir eserdi[775].

De Thematibus hazırlanırken faydalanılan Antik Çağ, Roma devri ve Bizans devri kaynakları otuzun üzerindedir. Bunlar arasında Artemidorus, Polybios, Aelius Herodianus, Heredotus, Thucydides, Ksenophon, Strabo, Homeros, Ptolemaios, Menander ve Hesychius, Procopius, Agathias ve Leo Kaphalas gibi isimler bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Eski Ahit ve Yeni Ahit metinlerine, aziz hayatlarına, mezar taşlarına ve imparatorluk sarayında bulunan

[773] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 10-11, 13; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 322.
[774] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 11. Notitia, kilisenin hiyerarşik idari bölümlerini listeleyen, dolayısıyla piskoposluk, metropolitlik veya başpiskoposluk seviyesinde kilise kurumlarına ev sahipliği yapan tüm kentlerin isimlerine yer veren bir kilise belgesidir.
[775] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 11; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 322.

aksesuarlar üzerine işlenmiş yazılara dek çok çeşitli metin ve nesnelerden eser için kaynak olarak istifade edilmiştir[776].

VII. Konstantinos bu yazılı kaynakların yanında muhtemelen kendisine imparatorluk görevlileri tarafından sözlü olarak ulaştırılan bilgi ve raporlardan da faydalanmıştır. Haldon bilhassa eserin dilinde bariz ve ani bir avamlaşma gözlenen bazı pasajların bu şekilde aktarılan bilgilerden istifade edilerek kaleme alındığını düşünmektedir[777].

De Thematibus'un hazırlanmasında faydalanılan geniş kaynaklar muhtemelen Excerpta Constantiniana için halihazırda saray kütüphanesinden, imparatorluk arşivlerinden, şahsi kütüphanelerden ve manastır kütüphanelerinden derlenmiş bulunan ve *De Administrando Imperio* ve *De Ceremoniis* kaleme alınırken de istifade edilmiş olan muazzam koleksiyonun parçaları arasındaydılar[778].

Bu kadar çeşitli kaynaktan gerekli bilgileri derleme ve derlenen bilgileri gerekli başlık altında bir araya getirmede yaşanan zorluk ve kargaşanın neticesi olarak *De Thematibus* içerisinde pek çok düzensizlik ve hata bulunan kusurlu bir metin haline gelmiştir. Eserin büyük ölçüde Konstantinopolis'ten erişilebilen kaynaklarla kaleme alınmış olması ve çok geniş bir ağdan beslenememesi de bu kusurlu yapının ortaya çıkmasında rol oynamıştır. *De Thematibus*'un her iki bölümünde de hatalı bilgilere yer verilmiş olmakla beraber ikinci bölümdeki hatalar daha barizdir. Pertusi eserin birinci bölümünde Phrygia Pacatiana'nın sınırları, Paphlagonia'nın sınırları ve sahil kentleri, Seleukeia Teması kentleri ve Kibyrraioton Teması'nın sınırları olmak üzere beş noktada hatalı bilgi verildiğini saptamıştır. Pertusi bu

[776] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 12-13.
[777] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* s. 16.
[778] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 14-15. Bury, *De Thematibus*'un kaynaklarıyla *Genesios Tarihi*'nin ve *Vita Basilii*'nin kaynakları arasında da ortaklık bulunduğunu ileri sürmektedir. Bury, "The Treatise De Administrando Imperio", ss. 549-551. Németh, *The Excerpta Constantiniana,* ss. 128-130.

hataların dikkatsizlikten kaynaklanmış olabileceği gibi bu bilgilere imparatorluğun toprak taleplerine temel oluşturacak tarihsel referanslar olarak kasten yer verilmiş olabileceğini de düşünmektedir [779]. İkinci bölümde ise VII. Konstantinos devrinde Styrmon Theması'na ait olan pek çok toprağın Thrake Theması içerisinde gösterilmesi, yine VII. Konstantinos devrine gelindiğinde başka themalara dağıtılmış olan veya imparatorluğun kaybetmiş bulunduğu pek çok toprağın Makedonia Theması toprakları arasında sayılması gibi daha bariz ve vahim hatalar bulunmaktadır. *De Thematibus*'ta kendisine ait ayrı bir başlık oluşturulmayan ancak hakkındaki bilgilere Anatolikon ve Armeniakon themaları başlığında geniş yer verilen Kappadokia ve Charsianon themaları özelinde ise eser hazırlanırken düzenleme ile ilgili yaşanan sorunlar rahatlıkla gözlemlenebilmektedir[780].

De Thematibus daha çok *De Administrando Imperio*'nun yanında tamamlayıcı bir eser olarak kaleme alınmış gibi durmaktadır. *De Administrando Imperio* imparatorluğun dostane veya hasmane ilişkiler sürdürdüğü çeşitli dış güçlerle sürdürülecek diplomatik ve siyasal ilişkilerde faydalı olacak bir dizi bilgi sunmaya çalışırken *De Thematibus* benzer bir faydalı bilgiler bütününü imparatorluğun eyaletleri özelinde sunmaya çalışmaktadır. *De Administrando Imperio*'nun daha analitik yaklaşımına kıyasla *De Thematibus* çağın kültürel değerlerine ve siyasi ideolojisine göre güncel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde yeniden biçimlendirilmiş bir Geç Antik Çağ bilgileri kılavuzu görünümündedir. *De Thematibus*'u bir tarihi coğrafya eseri olarak nitelendirmek ilk bakışta akla yatkın gibi görünse de eserin yazılış amacı açısından doğru ve güncel coğrafi bilgiler sunmak ikincil önemdedir. *De Thematibus* imparatorluk themaları içerisinde bulunan kentler ve yaşayan haklar ile ilgili çeşitli kaynaklardan toplanmış bilgiler vasıtası ile ideolojik bir mesajı güçlendirmeye hizmet etmektedir. Bu mesaj Roma İmparatorluğu'nun, Romalılığın, Antik Roma'ya ait yerel kimliklerin ve Antik Roma geçmişi ile tarihi bağların geçmişten bugüne kesintisiz bir devamlılık arz ettiği mesajıdır. Dolayısıyla, *De Thematibus* yer verdiği tarihi, coğrafi,

[779] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 13-14, 16-17.
[780] Eserde Dalmatia Theması'ndan da benzer biçimde Dyrrachion Theması başlığı altında kısaca söz edilmektedir. Bkz. Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 4, 16-14.

kültürel ve dini bilgilere rağmen bir elkitabı veya kılavuz hüviyetinde okuyucuya doğrudan güncel ve pratik bilgiler sunmayı değil, imparatorluk sarayında şekillenen ideolojik tezleri kuvvetlendirmeyi ve bu ideolojinin taşıyıcısı olan idarecilerin ve görevlilerin istifade edebilecekleri propaganda dağarcığını zenginleştirmeyi amaçlıyordu. Bir başka deyişle *De Thematibus*, imparatorluğun günlük idaresinde pratik fayda sağlayacak bir kılavuz rolü üstlenmekten ziyade imparatorluğun hâkim olduğu coğrafyada uyguladığı mevcut idare şeklinin menşeine ve gerek siyasi gerekse dini alanda Roma-Bizans İmparatorluğu'nun evrensel hakimiyet iddialarına dair haklı gerekçeler sunarak Roma-Bizans kimliğinin güçlendirilmesine hizmet etmeyi amaçlamış eğitici ve doktriner bir metindir. Örnek vermek gerekirse, eserde bir bölgede Roma İmparatorluğu döneminde görev yapmış olan idarecilerin geçmişte taşıdıkları unvanlardan bahsedilerek o tarihten onuncu yüzyıla kadar idarede ve unvanlarda meydana gelmiş değişiklikler perdelenmeye ve bir devamlılık izlenimi yaratılmaya çalışılmıştır[781].

Zira imparatorun kendisi de imparatorluğun mevcut siyasi durumunu ve themalara ayrılmış idari yapısını bir anomali ve bir sapma olarak sunmakta ve Roma İmparatorluğu'nu eski yapısı içerisinde yeniden inşasını temenni ettiğini üstü kapalı biçimde ifade etmektedir. VII. Konstantinos'un kendi ifadesiyle İmparator Herakleios'un devrinden beri imparatorluk doğuda ve batıda gerilemiş ve Herakleios'tan sonra tahta çıkanlar iktidarlarını nasıl ve hangi vasıtalar ile uygulamaları gerektiğini idrak edemedikleri için iktidarlarını ve askeri birliklerini küçük parçalara ayırmışlar, dahası atalarından kalma Roma lisanını terk edip Yunan dilini benimsemişlerdi. İmparator Anatolikon Theması'ndan bahsederken de thema sistemi ile ilgili olumsuz görüşlerini ortaya koyar. Onun cümlelerinde hem bölgedeki Roma hakimiyetinin kadimliğine vurgu yapma hem de geçmişte kalmış tek ve birleşik Roma idaresini fikrini yüceltme çabasını beraber gözlemlemek mümkündür. VII. Konstantinos'a göre Roma idaresinin inşasından önce Anatolia Theması'nın bulunduğu bölgede kendi hükümdarlarının idaresinde yaşamakta olan beş halk, Frigyalılar, Likyalılar, İsauryalılar,

[781] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 22-26; Stouraitis, "Scriptores post Theophanem", s. 240.

Pamfilyalılar ve Pisidyalılar Roma egemenliğinde tek bir idare altında birbirlerine karışmışlardır. Ancak "Hacer'in dinsiz oğulları Romalıların devletini doğrayıp sakat bırakınca" imparatorluğun sınırları daralmış ve birleşen halklar yeniden themalara ayrılmıştır. Komutan Belisarius'un doğunun tek komutanı olmasından da anlaşılacağı gibi Justinianos dönemine kadar tek bir idare altında bulunan bu topraklar Arap seferleri sonucunda dönemin imparatorlarınca küçük parçalara ayrılmış ve başına idareci olarak bir strategos atanan Anatolikon Theması da böyle doğmuştur. İmparatorun themalar ile ilgili bu ifadeleri *De Thamatibus*'un ardında yatan ideolojik düşünceye ışık tuttuğu gibi yakın tarihlere kadar çağdaş Bizans tarihçiliği üzerinde de önemli bir etkiye sahip olmuştur. Zira VII. Konstantinos'un thema sisteminin Herakleios devrinde ortaya çıktığı yönündeki ifadesi ünlü Bizans tarihçisi Georg Ostrogorsky'nin thema sisteminin kuruluşunu Herakleios'a dayandırmasına temel teşkil etmiş ve bugün tartışmaya açık bulunsa da Ostrogorsky'nin bu teorisi uzun bir süre Bizans tarih yazıcılığında genel geçer bir doğru olarak kabul edilmiştir[782].

VII. Konstantinos'un çabaları neticesinde tarih yazıcılığı Bizans İmparatorluğu'nda yeni bir canlanma yaşasa da Strabo veya Ptolemaios gibi Antik Çağ muadillerine nispetle coğrafi çalışmalar geri kalmaktan kurtulamamışlardır. Dördüncü yüzyılda imparatorluğun Hristiyanlaşmaya başlamasıyla beraber toprakların ve topraklar üzerinde yaşayan halkların fiziksel koşullarla ilişkisine odaklanan antik çağ coğrafyacılığı yerini fiziksel olanla ruhani olanın, insani olanla tanrısal olanın ilişkisine odaklanan yeni bir bakış açısına bırakmıştı. İlk

[782] *De Thematibus*'un konusunu teşkil eden themaların imparatorluk tarihinin hangi döneminde ortaya çıktığı araştırmacılar arasında halen tartışıla gelen bir sorudur. Herakleios'un Pers savaşları döneminde karşılaşılan zorluklara cevaben bir dizi reform hayata geçirerek küçük toprak sahibi köylülerin askeri hizmet vermesi temeline dayalı yeni bir yapılanmaya gittiği düşüncesi bugün hala kimi araştırmacılar tarafından kabul görse de, bu dönüşümün Herakleios'un bilinçli bir resmi girişimi ile değil altıncı yüzyıldan itibaren karşılaşılan zorluklar neticesinde uzun bir süreye yayılan fiili değişiklerin birikimi sonucu ortaya çıktığını savunan araştırmacıların tezleri de dikkate değer görülmektedir. John Haldon, thema sisteminin Ostrogorsky'nin tariflediği biçimde ancak İmparator I. Nikephoros'un (802-811) saltanatı sırasında yapılan reformlar ile birlikte resmi olarak hayata geçebildiğini düşünmektedir. Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 25, 54-60, 81-82; 90-91. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, ss. 243-247; Anthony Kaldellis, "Historicism in Byzantine Thought and Literature", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 61 (2007), s. 16; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 27; Stouraitis, "Scriptores post Theophanem", ss. 235-237.

Pers savaşları (602-627) ve hemen ardından gelen Arap fetihleri ile yedinci yüzyılda yaşanan büyük toprak kayıpları Bizans kültürünü ayrıca etkilemiş ve antik çağa özgü farklı coğrafyalara ve farklı kültürlere duyulan merak körelmiş ve bu içe dönüklük coğrafi çalışmalarda yaşanan gerilemenin bir başka sebebini teşkil etmiştir. Yedinci yüzyılın ortalarından itibaren imparatorlukta coğrafya alanında üretilen çalışmalar Antik Çağ yazarlarının eserlerinin özetlenmesi veya bu eserlerden pasajların derlenmesinden ibarettir. Bu asırda coğrafi çalışmaların yerini yol kılavuzları, Hristiyanlık ile birlikte dünyanın merkezi olarak görülmeye başlanan kutsal topraklara yapılan hac ziyaretleri ile ilgili yolculuk öyküleri ve bu yolculuklarda takip edilecek güzergâh üzerinde bulunan şehitler, azizler ve havariler ile alakalı ziyaret yerlerini anlatan kılavuzlar almıştır. Bu dönemde kaleme alınan eserler arasında coğrafi bilgi içeriği bakımından önemli kabul edilebilecek bir diğer edebi tür ise keşişlerin ve azizlerin seyahatlerinden bahsederken geçilen bölgelerin betimlemelerine de yer veren aziz hayatlarıdır[783].

Kutsal bölgelere yapılan ziyaretlere değinmekle ve bazı yerel azizlerden söz etmekle beraber *De Thematibus* döneminin hem dini hem de idari amaçlarla yazılmış coğrafi bilgiler içeren eserlerinden farklı bir nitelik taşımaktadır. *De Thematibus*'un dünyevi niteliği onu çağdaşı Bizans yazını içerisinde oldukça özgün bir konuma oturtmaktadır. Haldon, *De Thematibus*'un bu niteliği üzerinde VII. Konstantinos'un diplomatik temasları esnasında haberdar olmuş olabileceği yükselen İslam coğrafyacılığının etki etmiş olabileceğine dikkat çeker. İslam dünyasında onuncu yüzyıla dek yollar, güzergahlar, kentler, pazarlar, bölgesel nüfus ve üretim gibi devlet açısından hayati öneme sahip bilgiler içeren pek çok ünlü eser kaleme alınmıştı. Dokuzuncu yüzyılda İbn Hurdâzbih tarafından kaleme alınmış Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-Memâlik bu eserler arasında en önemlilerinden biriydi ve *De Thematibus*'a benzer biçimde İslam topraklarının fiziksel yapısı, bu topraklarda yapılacak seyahat esnasında izlenecek güzergahlar ve bu topraklardan toplanan vergiler gibi coğrafi bilgiler sunmanın yanı sıra bahsi geçen bölgelere dair tarihi bilgileri de okuyucuya sunmaya

[783] Haldon (çev) *The De Thematibus,* ss. 21, 29-34; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 23; Tihon, "Science in the Byzantine Empire", s. 201.

çalışıyordu. Onuncu yüzyılda İslam coğrafyacılığı daha da serpilmiş ve Kudâme b. Ca'fer, İbnü'l-Fakīh, İbn Rüste, Mes'ûdî ve İbn Havkal gibi alimler yalnızca kendi ülkelerinin değil aralarında Bizans İmparatorluğu'nun da bulunduğu komşu ülkelerin de coğrafi yapılarının, yer şekillerinin, sahil ve limanlarının betimlendiği değerli coğrafi eserler kaleme almışlardır[784].

Bu noktada elbette bir akademik veya entelektüel çalışma alanı olarak antik modelleri takip eden coğrafya eserleri kaleme alınmıyor oluşundan Bizans İmparatorluğu'nda coğrafi bilgiden faydalanmaktan topyekûn bir vazgeçiş olduğu anlaşılmamalıdır. Devlet ve kilise kendi idari, mali ve askeri devamlılığını sürdürmek için muhtaç olduğu coğrafi bilgileri derleyip devlet görevlileri için idari kılavuzlar veya kilise notitiaları gibi teknik idari metinler oluşturmaya çalışıyorlardı. Ayrıca askerlerin ve vergi toplayıcılarının sorumlu oldukları bölgelerle ve bu bölgelerde yaşayan askeri hizmet vermek veya vergi ödemekten sorunlu şahıslarla ilgili hazırladıkları ve sürekli güncelledikleri raporların varlığından haberdarız. Günümüze ulaşmamış olsa da imparatorluğun tüm eyaletlerinden gelen bu tip raporlarla oluşan imparatorluk arşivinin muazzam bir coğrafi bilgi kaynağı teşkil etmiş olduğunu söyleyebiliriz. Güzergahları boyunca uzanan yol istasyonları sistemi ile desteklenen posta teşkilatı da başka bir coğrafi bilgi kaynağı teşkil ediyor ve yazılı raporların yanı sıra muhtemelen devlet görevlileri tarafından kuşaktan kuşağa sözlü olarak da bu bilgiler aktarılıyordu. Coğrafi bilgiler konusunda benzer bir sözlü aktarım muhtemelen imparatorluk toprakları boyunca uzun mesafeli ticari faaliyetlerle meşgul olan tüccarlar arasında gerçekleşmekteydi. İmparatorluk kurumlarının kayıt altına aldığı ana arterler dışında kalan alanlar içinse hem ordunun hem tüccarların hem hac kafilelerinin hem de yabancı ziyaretçilerin yerel rehberlerin hizmetlerinden faydalandığı pek çok kaynakta belirtilmektedir[785].

[784] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 21-22, 28.
[785] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 34-49; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", ss. 24-26.

Bizans İmparatorluğu'nda onuncu yüzyılda pratik amaçlarla kullanılmak üzere çeşitli kanallardan coğrafi bilgiler derleniyor olsa da İbn Hurdâzbih gibi Arap coğrafyacıların aynı yüzyıllarda bir edebi ve bilimsel türün örneği olarak kaleme aldıkları coğrafya eserlerinin muadili Bizans İmparatorluğu'nda bulunmuyordu. *De Thematibus*'un içeriği ve odağı da bu coğrafyacıların eserleriyle büyük bir farklılık gösteriyordu. *De Thematibus* yolları ve güzergahları betimleme konusunda bir çaba göstermiyor ve themaların fiziksel yapısını betimlemeye yönelik herhangi bir görsel içermiyordu[786]. *De Thematibus* idare ve teşkilatlanma açısından themaların yapısına ve alt bölümlenmelerine de hiç değinmez. Eser bunun yerine themaların etnik yapısını, antik çağdaki idari yapısını ve isimleriyle ilgili terminolojiyi odağına almaktadır. İmparatorun okuyucu tarafından zaten hâlihazırda bilindiğini varsaydığı günlük idari işleyiş yerine halkların, isimlerin ve yerleşimlerin devamlılığına ışık tutmayı amaçlıyor gibi görünmektedir. Bu sebeple eser içerisinde verilen ve onuncu yüzyıl gerçekleriyle çelişen kimi bilgiler basit hatalardan kaynaklanan yanlışlar olmakla beraber kimi tutarsızlıklar ise bu devamlılık kaygısından kaynaklanmaktadır. Örneğin Thrake, Makedonia, Styrmon ve Thessaloniki gibi themalardan söz ederken imparator bu themaların eserin yazıldığı dönemdeki mevcut durumlarına değinmektense bu themalaların geç antik çağda Roma İmparatorluğu eyaleti oldukları dönemdeki "esas" sınırlarını anımsatmak niyetindedir[787].

2.3.3.3.2. Metin Değerlendirmesi

İmparatorun diğer siyasi ve idari kılavuzlarının aksine bir giriş bölümü ile açılmayan *De Thematibus*'un açılış cümlesi de imparatorun bu amacına ışık tutar niteliktedir; "Leon'un oğlu imparator Konstantinos'un Romalıların imparatorluğunda bulunan themalar hakkında özenli çalışması: isimlerini nereden aldıkları, bu isimlerin neye işaret ettiği ve bu isimlerin kimileri eskiyken kimilerinin yeni olması hususunda"[788].

[786] Beşinci yüzyıldan sonra Bizans İmparatorluğu'nda bugün anladığımız anlamda haritalar üretildiği ve kullanıldığına dair bir kanıt bulunmamaktadır. John Haldon, imparatorlukta coğrafi bilgi aktarımı hususunda görsel betimlemelerden ziyade yazılı ve sözlü aktarım yönteminin kullanıldığını sıkça vurgulamaktadır. Bkz. Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 42-43, 47-48.
[787] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 63, 65-66.
[788] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 77; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 322.

De Thematibus, themaları her thema için ayrı bir başlık açarak inceler. Themalar için eser içerisinde ayrılan yerler oldukça eşitliksiz dağılmaktadır. Bazı themalar için birkaç sayfa ayrılırken, bazı themalara ancak birkaç satır yer ayırılmıştır. Thema başlıkları altında themanın isminin kökeni, themada bulunan kentler, themanın coğrafi sınırları, thema sınırları içinde yaşayan halklar ve konuşulan diller, bölgenin Roma toprağı olmadan ve thema haline gelmeden önceki tarihi ve nasıl Roma egemenliğine girip thema statüsü kazandığı, themadaki idarecilere verilen eski ve yeni unvanlar, themadan alınan askerlerin niteliği ve themanın askeri rolü, thema sınırları içinde kalan bölgede geçmişte yaşamış pagan veya Hristiyan din adamı, alim, general gibi şöhret sahibi kimseler, bölgede bulunan köprü, yazıt ve benzeri Antik Çağ yapıları, thema içerisinde bulunan haklar ve kentler ile ilgili Antik Çağ alimlerinin olumlu ve olumsuz fikirleri, antik çağda bölgede yaşanmış önemli tarihi olaylar gibi büyük çoğunluğu geçmişle bağ kurma amacına yönelmiş konulara değinilmektedir. Her thema için bu yukarıda belirtilen konuların tamamı ile ilgili bilgi verilmemektedir. Thema isimlerinin kökenleri, thema sınırları içerisinde bulunan kentler ve yaşayan halklar en sık değinilen konulardır. Sadece idari statüsüne değinilen Strymon ve yalnızca Homeros'un eserlerinde bölge ile alakalı verilmiş kısa bilgilere değinilen Kephallenia themaları gibi içeriği son derece kısıtlı başlıklar da bulunmaktadır[789].

VII. Konstantinos, *De Thematibus*'ta hem çağdaşı pek çok Ortaçağ yazarına hem de kendisine ait diğer eserlere kıyasla faydalandığı kaynaklara dikkat çekici bir sıklıkta atıfta bulunmaktadır. Örneğin imparator Armeniakon Theması'nın isminin kökenlerini tartıştığı pasajda bu ismin Antik Çağda değil yakın zamanda, muhtemelen İmparator Herakleios zamanında verilmiş olduğunu ifade ederken ne Strabo, Pergamonlu Menippos ve Karyandalı Skylax gibi coğrafyacıların ne de Damascuslu Pausanias, Procopius, Agathias, Menander

[789] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 19,182-183, 191-192. VII. Kosntantinos De Thematibus'ta olduğu gibi *De Adminstrando Imperio*'da da yer isimlerinin kökenlerine değinmeye büyük bir önem vermiştir. Németh'e göre kentlerin ve bölgelerin adlarının kökenlerinin ve tarihçelerinin coğrafi bilginin bir parçası sayılması kökleri Antik Yunan coğrafyacılarına kadar uzanan bir alışkanlıktır ve bu ek bilgilere aktarılan coğrafi bilginin okuyucunun aklında yer etmesi amacıyla başvurulmaktadır. Bkz. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 199.

veya Hesychius gibi tarihçilerin eserlerinde böyle bir isme rastlayamadığını ifade eder[790]. Benzer şekilde Kappadokia'nın coğrafi sınırlarından bahsederken Romalı tarihçi Polybios'un, bölgedeki halkları tanıtırken ise Heredotos'un tanıklığından faydalandığını belirtir[791].

Eserde Thrakesiaon Theması'nda yaşayan halkın menşeine değinirken onların Homeros tarafından "göğüs göğüse çarpışan, kısrakları sağan soylu Mysialılar" olarak anıldığı bilgisi verilmiştir. Yine aynı bölge halkının nereden geldiğini tartışılırken bu bilgilerin Kral Herodes'in katipliğini yapan Damascuslu Nikholas'dan aktarıldığı belirtilir[792]. Paphlagonia Theması'nda ve Kibyrraioton Theması'nda bulunan Rodos kentinde yaşayan halkların menşei açıklanmaya çalışılırken bir kez daha Homeros'a başvurulmuş ve ona dayanarak Rodosluların Herakles'in soyundan geldiği ileri sürülmüştür[793].

Khaldia Theması'nda yaşayan halkların menşeini saptamak için Ksenephon'un *Anabasis* adlı eserinden ve *Kitabı Mukaddes*'in "Krallar" bölümünden, Kıbrıs Theması'nın adının menşei açıklanırken ise Helenistik Çağ tarihçisi İstros'tan faydalanıldığı belirtilir[794].

Samos Theması bahsinde bölgenin Antik Çağdaki hükümdarlarından Polykrates'in adının Heredotos'un eserinde sıkça geçtiğine değinilir. Ege Denizi Theması'nın adının menşei tartışılırken ise Homeros'un, Strabo'nun ve Artemidoros'un görüşleri karşılaştırılır[795].

[790] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 94-98.
[791] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 99-100.
[792] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 110-111.
[793] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 126-127, 152.
[794] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 128-129, 154-155.
[795] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 157, 160-161.

De Thematibus bazı bahislerde okuyucusunu bilgilendirirken ilgi çekici bir biçimde hem pagan tanrılarının soyağaçlarından hem de semavi dinlerin temel metinlerinden aynı anda istifade etmiştir. Örneğin, Makedonia Theması'nın adı ile ilgili açıklamalara yer verilirken pagan Antik Çağ şairi Hesiodos'un Makedonia'nın adının Zeus ile Tyhia'nın oğlu Makedon'dan geldiğini iddia ettiği belirtilir. Thessaloniki Theması'nın tarihsel olarak Makedonya'nın bir parçası olduğu savunulurken ise, Havari Pavlus'a başvurulur ve *Kitabı Mukadd*es'in "Elçilerin İşleri" bölümünde geçen Pavlus'un Roma'ya Deniz Yolculuğu bahsinde onun ağzından aktarılan şu cümleye atıfta bulunulur: "Asya İli'nin kıyılarındaki limanlara uğrayacak olan bir Edremit gemisine binerek denize açıldık. Selanik'ten Makedonyalı Aristarhus da yanımızdaydı"[796]. Yine aynı bahiste Hierokles grammatikos'un da Thessaloniki'yi Makedonia'nın başkenti olarak tanımladığı belirtilir[797].

Eser, Hellas Theması'nın adının kökenlerini tartışırken, M.Ö. birinci asırda yaşamış Yunan tarihçi ve coğrafyacı Aleksandros Polyhistor'a atıfta bulunan eser yine Hellas Theması'nda bulunan Thermopylai mevkiinde Sparta ve Pers ordularının savaşmış olduğu bilgisine yer verirken ise bu malumatı Hierokles'ten aldığını belirtir[798].

Peloponnesos Theması'ndan söz ederken bölgenin isminin Apios hükümdarlığında Apia, Pelasgos hükümdarlığında Pelasgia, Argos hükümdarlığında Argos ve Pelops egemenliği altında Peloponnesos olmak üzere dört kez değişmiş olduğunu ileri süren eser bu bilgiyi Damascuslu Nikholas'ın tarih çalışmasından aldığını belirtir. Aynı thema betimlenirken ise coğrafyacı Dionysios'un bölgeyi kısa kesilmiş bir çınar yaprağına benzettiği ifade edilir. Peloponnesos bahsi kapatılırken ise tarihçi Thucydides kaynak gösterilerek Xerxes'i birlikte bertaraf eden Spartalıların ve Atinalıların bu zaferden sonra liderlik için birbirleri ile yirmi yedi yıl boyunca savaştıkları bilgisine yer verilir [799].

[796] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 177-178, 184; *Kitabı Mukaddes* s. 1196.
[797] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 184.
[798] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 186-187.
[799] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 188-189.

Kephalenia Theması bahsinde bu bölgede Odysseus'un ve Phaiakların ünlü kralı Akinoos'un memleketlerinin bulunduğundan söz eden eserde bu bilgilerin Homeros'tan alındığı belirtilir[800]. Kherson Theması'ndan söz ederken ise bu kentte hüküm sürmüş Bosporosluların adının menşei ve idareleri altındaki halklara dair bilgilerin Strabo ve tragedya yazarı Aiskhylos'un *Zincire Vurulmuş Prometheus* adlı eserinden alındığı ifade edilir[801]. Kherson yakınlarındaki Bosporos dışında Byzantion Limanı'nın da bu adla anıldığını hatırlatan VII. Konstantinos bu bilginin kaynağı olarak ise M.S. birinci yüzyılda yaşamış hatip ve filozof Favorinus'a işaret eder[802].

Nikopolis Theması başlığı altında altıncı yüzyılda yaşamış pagan tarihçi Miletoslu Hesychios'a dayanarak Bizans İmparatorluğu'nda toprak vergilerinin yeniden hesaplandığı on beş yıllık döngüleri ifade eden ve pek çok Bizans kaynağında tarihlendirme için kullanılan indiktion (veya İnaktion) dönemlendirmesinin adını bu bölgede yer alan Aktion mevkiinde Augustus'un Marcus Antonius ve Cleopatra'ya karşı kazandığı Actium Savaşı'ndan aldığı ve süresinin de Marcus Antonius ve Augustus'un iktidarı on beş yıl paylaştıkları için on beş yıl olarak belirlendiği bilgisi verilir. Yine Nikopolis Theması'ndan söz ederken bölgede bulunan ve paganların büyülü olduğuna inandığı bir ağaç ve bir su kuyusu ile alakalı Gregorios Nazianzos'un olumsuz fikirlerine ve Homeros'un suyunun lezzetinin tüm nehirleri gölgede bıraktığını iddia ettiği Akhelous Nehri ile ilgili övgülerine yer verilir[803].

Eserde Sicilya Theması'nın isminin menşeini tartışılırken bu hususta Stefanos Byzantinos'un ve Yunan filozof ve edebiyatçı Menippos'un (M.Ö. üçüncü yüzyıl) eserinden faydalandığını belirtilir ve Sicilya'nın tabiat güzelliğini övmek amacıyla komedya yazarı Alexis'ten (M.Ö.

[800] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss.191-192. Homeros'un söz konusu pasajı için bkz. Homeros, *Odysseia,* çev. Azra Erhat, A. Kadir, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 101.
[801] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 208-210.
[802] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* s. 211.
[803] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 194-196.

dördüncü yüzyıl) aldığı söylenilen bir dörtlüğe yer verilir[804]. Modern araştırmacılar tarafından eserin en önemli kaynakları arasında kabul edilen Hierokles'in ve eseri *Synekdemos*'un adı da metinde, Thrakesion Theması bahsinde doğrudan anılmaktadır[805].

Daha önce de kısaca değinildiği gibi VII. Konstantinos edebi, tarihi, coğrafi, mitolojik ve dini metinlerin yanında çeşitli nesneler üzerinde rastladığı ibareleri de çalışmasında kaynak olarak kullanmıştır. İmparator Anatolikon Theması'ndan söz ederken, Justinianos zamanına dek bölgenin tek bir prokonsül tarafından yönetildiğinden bahseder ve Smyrna'da bulunduğunu ileri sürdüğü Publius adlı bir prokonsülün'un mezar yazıtını bu iddiasına temel olarak gösterir. Modern araştırmacıların *De Thematibus* dışında başka hiçbir tarihi kaynakta varlığına dair kanıt bulamadığı bu mezar yazıtında imparatorun iddiasına göre prokonsül unvanlı Publius'un İyonya, Frigya, Aiolis, Maionia, Lidya, Hellespont, Mysia, Bitinya, Tarsia, Galatia, Mariandynoi, Pontos, Paphlagonia, Büyük ve Küçük Kappadokia, İsauria, Lykaonia, Toros Dağları'na kadar uzanan topraklar ve Küçük Ermenistan'ın yöneticisi olduğuna dair bir ibare bulunmaktadır[806].

VII. Konstantinos yine Anatolikon Theması'nın geçmiş idarecilerinden söz ederken patrikios unvanlı Iordanes isimli bir şahsın İmparator Arkadios zamanında Doğunun ve Küçük Asya'nın tüm halklarının tek idarecisi konumunda bulunduğunu iddia eder. Bu iddiasına kanıt olarak da Konstantinopolis'te bulunan imparatorluk aksesuarları arasında yer alan kabartmalı gümüş bir çanak üzerinde böyle bir ifade bulunmasını gösterir[807].

[804] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 201-202; Von Falkenhausen, "Italy in Byzantine Literature", ss. 28-29.
[805] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* s. 169.
[806] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 87-89.
[807] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 89-90; Magdalino, "Constantinople in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos", s. 40.

De Thematibus Antik Çağ alimlerinin halklar ve kentler ile ilgili olumlu ve olumsuz fikirlerine de ciddi bir yer ayırmıştır. Örnek vermek gerekirse eserde Kappadokialılardan şeytanca işleri sebebiyle herkes tarafından lanetlenmiş bir halk olarak bahsedilir ve Kappadokialıların olumsuz özellikleri ile ilgili deyişlerden örnekler verilir. Esere göre, iyi bilinen bir atasözünde Kappadokialılar için "üç K en beteridir. Kapadokya, Krete (Girit) ve Kilikya" denilmektedir. Eserin yer verdiği başka vecizelerde ise aynı bölgenin halkı için "Kapadokyalılar her zaman kötüdür. Bir makama gelirlerse daha da beter olurlar. Menfaat söz konusu ise onlardan kötüsü yoktur. Kazara yüksek bir makama gelirlerse bir yıla yetecek kadar kötülük yaparlar" ve "Zalim bir yılan bir Kapadokyalıyı sokmuş, adamın kanındaki zehri tadan yılan ölmüş" gibi ifadeler kullanılmaktadır[808].

De Thematibus Paphlagonia halkı için de benzer olumsuz ifadeler kullanır ve bölge halkını kadim ve ayıplanacak bir millet olarak nitelendirir. Esere göre Paphlagonia halkı utanmaz, düzenbaz ve kötü kalplidir. Onlar insanoğlu için bir hakaret, bir yüz karası, bir lekedirler. Homeros'un Paphlagonialıların memleketinin katırların anavatanı olduğunu söylediğini hatırlatan esere göre bu hayvanların kötü huyları memleketlerinin neresi olduğunun delili niteliğindedir[809].

De Thematibus themalar ile ilgili bilgi verirken bu bölgelerden yetişen din adamlarına, alimlere, şehitlere ve azizlere değinmeye büyük özen gösterir. Eser, Kappadokia için oldukça olumsuz yargılar içeren atasözlerine yer verdikten sonra "bu denli lanetlenen bölgeden ışıldayan bir yıldız gibi parlak, bilgeliğiyle ünlü insanlar da çıkmıştır" diyerek bu isimleri sıralamaya başlar. Eserin ifadeleriyle bu önemli şahsiyetler arasında Neokaiseria piskoposu, mucizeler gösteren Gregorios, Amaseia piskoposu Phaidimos, Licinius zamanında Hristiyan

[808] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 106-107. András Németh, Kappadokia'nın kötü ününe dair ver verilen bu sözlerin kaynağı olarak *Excerpta Historica*'ya işaret eder. Bkz. A. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 201-202.
[809] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 126-128; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 27.

imanı uğruna şehit olan ünlü Basileios, şehit olan ve İoannes Hrisostomos'un yanına defnedilen Komana başpiskoposu Basiliscus, Caesarea büyük piskoposu Büyük Basileios ve kardeşleri Peter, Gregorios ve Naukratios ve Havariyun Kilisesi'nde İsa sever imparator Konstantinos'un yanına defnedilmiş Nazianzos piskoposu Teolog Gregorios ve kardeşi Kaisarios yer almaktadır[810].

Eser benzer şekilde Koloneia Theması'ndan bahsederken Arabrakenoi kentinin büyük şehit Eustratios'un, Seleukeia Theması'ndan bahsederken ise burada bulunan Tarsus kentinin Havari Pavlos'un memleketi olduğunu belirtir[811]. Ayrıca Seleukeia Theması'ndan bulunan Dalisandos kentinde, bir kilisenin kubbesinde büyük şehit Theodoros'un kalkanının asılı olduğu ve Kibyrraiotos Theması'nın Myra kentinde Aziz Büyük Nikholas'ın şifalı merhemler sızan kabrinin bulunduğu bilgilerine yer verilir[812].

VII. Konstantinos themalardan söz ederken orada yaşamış önemli paganlardan da söz etmeyi ihmal etmez. Eserde Opsikion Theması'ndan bahsedilirken bu themanın sınırları içerisinde yer alan Kotyaion (günümüzde Kütahya) kentinin "mitolojiye hayat veren meşhur antik şair" Ezop'un memleketi olduğu bilgisi verilir[813]. Kibyrraioton Theması'ndan bahsedilirken ise burada bulunan Haikarnassos kentinin Heredotos'un, Xanthos kentinin ise Rodos'ta bulunan Dionisos Tapınağı'nı resimleriyle süsleyen ressam Protogenes'in memleketleri olduğuna değinilir[814].

---

[810] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 107-108; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 28.
[811] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 133, 142.
[812] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 144, 147; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 28.
[813] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 107-116; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 28. VII. Konstantinos bu pasajda övgüyle bahsettiği Ezop'u *De Administando Imperio* içinde yer alan bazı anlatılar için de kaynak olarak kullanmıştır. Bkz. Ratcliffe, "Aesop and the Fall of Moravia", ss. 30-44. Ayrıca bkz. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, ss. 134-135.
[814] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 146-147.

Eser Samos Theması'ndan bahsederken Antik Çağ filozofu ve matematikçisi Pythagoras'ın, filozof Epikuros'un ve komutan ve filozof Melissos'un Samoslu olduğunu belirtirken, Kephalenia Theması için memleketi burada bulunan İthake Adası olan Odysseus dışında buradan meşhur kimse çıkmamıştır ifadesini kullanmıştır[815].

Sicilya Theması'nda bulunan Siraküza kenti ile ilgili olarak ünlü geometrici Archimedes'in kent M.Ö. 212 tarihinde Marcellus komutasındaki Roma donanması tarafından ele geçirilirken Romalı bir asker tarafından öldürüldüğü ve Marcellus'un da Archimedes'in ölümünden büyük üzüntü duyduğu bilgisi verilir[816]. Dyrrachion Theması bahsinde ise bu bölgede bulunan Salona kentinin İmparator Diokletianus'un memleketi olduğu belirtilir ve Hristiyanlara yaptığı zulümler sebebiyle aziz ve şehit hayatlarında sıkça lanetlenen imparatora bu edebi türlerin geleneği takip edilerek günahkâr ve dinsiz gibi sıfatlarla hitap edilir[817].

VII. Konstantinos'un bahsettiği ünlü şahıslar arasında Bizans İmparatorluğu nazarında dini sapkın olarak kabul edilen şahıslar dahi bulunur. Bunlardan biri Koloneia Theması'nda bulunan Teprike kentinden bahsedilirken adı geçen isyancı pavikanların lideri Chrysocheir ve amcası Karbeas'tır. İmparator Teprike bahsine büyükbabası I. Basileios'un pavlikankarı nasıl ezdiğine değinerek son verir. Dolayısıyla bu şahısların başından beri Basileios'un zaferinde değinmek için bir vesile yaratmak amacıyla anılmış oldukları düşünülebilir[818].

De Thematibus'un themaları ele alırken özen gösterdiği bir diğer nokta da Yunan ve Roma tarihinin kadim çağlarında bu bölgelerde gerçekleşen önemli tarihi olaylara değinmektir. Örneğin, Seleukeia Theması'nda bulunan İssos kentinden bahsedilirken "burada soylu ve

[815] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 157-158, 191-192.
[816] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 203.
[817] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 199.
[818] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 133-134.

ünlü Makedon, yani Filippos'un oğlu Aleksandros [Büyük İskender] Persli Darius'a karşı bir savaş vermiştir" şeklinde bir ifade kullanılmış[819] ve Hellas Theması'nda yer alan Thermopylai mevkiinden bahsederken burasının Spartalı Leonidas'ın üç yüz asker ile Pers Kralı Xerxes'e direndiği yer olduğuna değinilmiştir[820]. Nikopolis Theması'ndan söz ederken de Augustus'un Marcus Antonius ve Cleopatra'nın kuvvetlerine karşı nihai bir zafer kazandığı Actium Savaşı'nın (M.Ö. 31) bu bölgede bulunan Aktion adlı bir burnun yakınında gerçekleştiği bilgisine yer verilir. Eserde ayrıca Opsikion Theması'nın Kyzikos bölgesinde yaşayan Graikoi halkının adını kıyısında Büyük İskender ile Pers kumandanları arasında ilk savaşın yapıldığı Granikos Nehri'nden aldığı ve yine aynı themada yaşayan halklar arasında yer alan Dardanianların Truvalı oldukları belirtir[821].

De Thematibus bölgelerde gerçekleşen tarihi olayların yanı sıra bölgelerde bulunan tarihi ve mimari eserlere de ilgi ile eğilmektedir. Bu eserlerin en dikkat çekicilerinden biri Optimaton Theması'nda bulunan Sangarios (günümüzde Sakarya) Nehri üzerinde yer alan bir köprüdür. *De Thematibus*'un ifadesiyle, övgüye değer imparator Justinianos'un inşa ettirdiği bu köprü harika bir eserdir ve köprünün kitabesinde şöyle denmektedir; " Ey Sangarios, sen de mağrur batı, Med halkı ve tüm barbar yığınları gibi efendinin uygun gördüğü şekilde boyunduruk altına alındın. Kudretli kemerlerle akıntının eli kolu bağlandı. Bir zamanlar zincirlerinden boşanmış, sandallara geçit vermeyen sen şimdi yıkılmaz, taştan zincirlerle bağlısın"[822]. Hiç kuşkusuz VII. Konstantinos Roma İmparatorluğu'nun geniş bir coğrafya üzerinde kurduğu egemenliğe dikkat çeken ve Makedonya Hanedanının kendisini özdeşleştirmeye çalıştığı büyük imparatorlardan Justinianos'un doğuda ve batıda kazandığı askeri zaferlere atıfta bulunan bu yazıta eserinde yer verirken ansiklopedist bir detaycılığın yanında ideolojik bir amaç da gözetmiş olmalıdır.

---

[819] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 142.
[820] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 187.
[821] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 116-17; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 28.
[822] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 122; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 24. András Németh, *Excerpta Historica*'nın köprünün kitabesinde yer alan bu şiire kaynaklık etmiş olabileceğini düşünektedir. Bkz. Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 202.

De Thematibus Sangarios Köprüsü'nün yanı sıra Kibyrraioton Theması'nın Artemisias kentinde bulunan Kral Mausolos'un meşhur mezarından ve yine aynı themanın Knidion kentinde bulunan Afrodit Tapınağı'ndan söz etmektedir. Eser ayrıca bu tapınakta bir zamanlar heykeltıraş Praxiteles'in meşhur Afrodit heykelinin bulunduğunu belirtir ve bu heykeli heykeltıraşın ustalığının rakipsiz anıtı olarak niteler[823].

VII. Konstantinos'un pagan tanrılara ve mitolojik karakterlere *De Thematibus* içinde verdiği yer tartışılmaya değer bir nitelik arz eder. Sayısız kentin kuruluş öyküsünde mitolojik karakterlere ve tanrılardan dünyaya gelen çocukların oynadığı rollere yer veren imparator bu bilgileri doğruluğundan emin olunan tarihsel bilgiler aktarır gibi herhangi bir şerh düşmeden veya ihtiyatlı ifadelere başvurmadan paylaşır. İmparatorun Nikopolis Theması başlığı altında verdiği kimi bilgiler durumu daha da karmaşıklaştıran bir manzara ortaya koymaktadır. Bu pasajda herhangi bir olumsuz yargıda bulunmaksızın Nikopolis'in başşehri Dodone'de "ruhların gizemlerini açığa çıkartan" bir meşe ağacı bulunduğu bilgisi verilir. Hemen ardından gelen cümlede ise kilise adamı Gregorios Nazianzos'un pagan inancının sembolleri olarak hem Dodone meşesinin hem de Delphi kahinlerinin huzuruna çıkmadan önce suyuyla yıkanılarak saflaşılacağına inanılan Kastalia kuyusunun beyhudeliğine vurgu yapan sözlerine yer verilir. Bir sonraki cümlede ise yine mitolojik bir açıklama tarihsel bir bilgi gibi sunulur ve Kastalia kuyusunun adını aynı adı taşıyan bir nimfadan aldığı belirtilir[824]. Birbirine bu denli zıt kültürel referansları olan cümlelerin aynı pasajda ardı ardına sıralanması Hristiyan Bizans'ın yüksek kültüründe büyük saygı ve hayranlık duyulan pagan edebiyatına ait figürlerin kanıksanmış olmasıyla açıklanabileceği gibi bu durumun eseri düzenleyenlerin farklı kaynaklardan aldıkları satırları içeriklerine hiçbir müdahale bulunmadan ardı ardına sıralamalarından kaynaklanmış olması da olasılık dahilindedir.

[823] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 146; Magdalino, "Constantine VII and the Historical Geography", s. 28.
[824] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 195-196.

Németh de I. Basileios'un Davut ile ve VI. Leon'un Süleyman ile özdeşleştirilmesi örneklerinde gördüğümüz Makedonya Hanedanı mensuplarının Eski Ahit karakterleri ile ilişkilendirme çabasına ek olarak VII. Konstantinos devrinden itibaren Roma ve Yunan tarihinin pagan geçmişinden Büyük İskender gibi itibarlı figürler ile de bağ kurulmaya çalışıldığına dikkat çeker. *De Thematibus*'ta kentlerin ve bölgelerin pagan geçmişlerine ve geleneklerine gösterilen iltifatların Németh'in dikkat çekmiş olduğu bu durumla da bağlantılı olarak ele alınması mümkündür. Zira Pagan geçmişe gösterilen bu yeni ilgi VII. Konstantinos döneminden sonra da sürmüş, kendilerine itibarlı bir soy isnat etmek isteyen II. Nikephoros Phokas gibi imparatorlar Roma Cumhuriyet döneminin köklü aileleri ile akrabalık iddialarında bulunmuşlardır[825].

Themalar temelde askeri birimler olmalarına rağmen themaları konu alan bir eser olarak *De Thematibus* themaların sağladıkları askerlerin miktarı, görevleri ve nitelikleri gibi bilgilere neredeyse hiç yer vermemiştir. Eserin ilgisi daha çok themaların bulunduğu bölgeleri geçmişte yönetmiş ve eserin yazıldığı dönemde yönetmekte olan idarecilerin geçmişte taşıdıkları ve şu anda taşımakta oldukları unvanlara ve bu komutanların askeri ve idari hiyerarşideki mevcut konumlarına odaklanmaktadır. *De Thematibus*'un thema askerleri ile ilgili bilgi verdiği ender örneklerden biri Optimaton Theması'dır. Bu thema ile alakalı bölümde bu bölgeden orduya alınanların yalnızca hizmet görevi üstlendiği ve tagmata birliklerinde görevli her asker için buradan bir yardımcı görevlendirildiği belirtilmektedir[826]. Samos Theması'ndan söz edilirken ise burasının denizci birliklerinin karargâhı olduğu, themanın denize kıyısı bulunmayan iç kesimlerinde ise Thrakesian Theması kumandanına bağlı bir süvari birliği bulunduğu bilgisi verilir[827]. Son olarak Boukellarios Theması başlığında bölgenin adını aynı adlı askeri birlikten aldığı belirtilir. Esere göre birliğin ismi boukellos adlı yuvarlak somun ekmek ve kilerci anlamına gelen kellarios kelimelerinin

[825] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss.172-173.
[826] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 118-120.
[827] Haldon (çev.), *The De Thematibus,* ss. 158-159; Foss, "'Twenty Cities'", s. 482.

birleşmesinden doğmuştur ve bu birlik yardımcı birlik olarak sefer esnasında ordunun erzaklarını taşımak ve korumakla görevlidir[828].

De Thematibus imparatorun eserleri arasında matbaa baskısı modern bir edisyonu yapılan ilk eserdir. Bu baskı 1588 yılında, eserin sunuş bölümünden Hollanda'nın Ledien Üniversitesi ile bağlantılı olduğu anlaşılan Bonaventura Vulcanius tarafından hazırlanmıştır. Muhtemelen Skylitzes'in imparator ile ilgili değerlendirmesinin etkisinde kalarak VII. Konstantinos'u tarihe gömülmüş eserleri aydınlığa çıkartarak sanat ve bilime yeniden hayat veren bir hükümdar olarak niteleyen Vulcaninus Hümanizmin kurucularından birisini keşfetmiş olduğunu düşünerek büyük bir heyecan duymuş ve kendisine de "Konstantinos'u Hades'ten söküp alarak yeniden ışıkla buluşturma" payesini vermiştir. Vulcanius eseri tüm Asya'nın ve Asya'ya yayılmış themaların betimlemesini isabetli biçimde sunan bir coğrafi çalışma olarak tanımlamış ve eserde daha önceki coğrafyacıların bilmediği veya bilip aktarmaya gerek görmediği pek çok bilgi bulunduğunu savunmuştur[829].

Günümüzde ise *De Thematibus* genellikle VII. Konstantinos'un zayıf bir erken dönem eseri olarak kabul edilmekte ve *De Administrando Imperio* ve *De Ceremoniis* gibi eserlerine nispetle daha ham, daha muğlak ve daha bütünlükten yoksun bir eser olarak değerlendirilmektedir. Eserin güncel bir edisyonunu ve tercümesini hazırlayan John Haldon *De Thematibus*'u kendi çağının güncel bilgileri ile eski çağlara ait kaynaklardan derlenmiş bilgileri ayrım gözetmeksizin ve aralarındaki farkı belirtmeksizin kullandığı ve themaların adlarının menşei ile alakalı mitolojik ve etimolojik bilgiler verirken bu bilgilerin tarihsel boyutunu genellikle muğlak bıraktığı için tenkit etmektedir[830].

---

[828] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 122-123; Alexander Kazhdan (ed.), "Boukellarion", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 316-317.
[829] Schreiner, "Clothes Make the Men", ss. 233-234.
[830] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, ss. 1-2; Foss, "'Twenty Cities'", s. 471; Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", s. 73.

Yine de tüm kusurlarına rağmen *De Thematibus* hem Bizans İmparatorluğu coğrafyası hem de imparatorluk siyasi düşüncesi açısından sunduğu bilgilerle değerli bir tarihi kaynak olarak kabul edilmektedir. Arnold Toynbee *De Thematibus*'u muadili birkaç Bizans eseri ve Arap coğrafyacıların çalışmaları ile birlikte Bizans themaları ile alakalı en önemli kaynaklar arasında sayar[831]. Niels Gaul ise *Thematibus*'u Bizans sarayının imparatorluğun mevcut idari yapısı ile Roma Cumhuriyeti ve Roma İmparatorluğu geçmişini ne yolla ilişkilendirilmek istediğini bize gösterdiği için değerli bulmaktadır [832].

2.3.4. Askeri Metinler

VII. Konstantinos dönemi Bizans ile Araplar arasında onuncu yüzyılda süregiden askeri mücadelelerinin gidişatı açısından önemli bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Lekapenos ailesini iktidardan alaşağı etmek için başta Phocas ailesi olmak üzere askeri aristokrasinin mensuplarıyla iş birliği içerisine giren Konstantinos müttefiklerini orduda komuta kademelerine yükselterek ve imparatorluğun kaynaklarını hizmetlerine sunarak mükâfatlandırmıştır. Askerlere ait topraklarla ilgili yapılan düzenlemeler, askeri idaredeki değişiklikler, askerlerin eğitiminde, donanımında ve savaş düzenlerinde gerçekleştirilen iyileştirmeler ve orduda paralı asker kullanılmasının arttırılması gibi tedbirlerle Konstantinos'un ölümünü takip eden yıllarda Girit'in geri alınması, Kilikya'nın ele geçirilmesi ve Antakya'nın zaptı gibi Bizans'ı bir asır boyunca yeniden Doğu Akdeniz'in baskın gücü haline getirecek başarıların temeli atılmış oluyordu. Konstantinos aldığı tedbirlerin ve gerçekleştirdiği iyileştirmelerin yanı sıra bu konuda bir eser kalem alan babasının izinden giderek askeri teoriye yeniden eğilmeye de büyük bir önem atfetmiş ve askerlik sanatı üzerine yazılmış incelemelerin derlenmesini ve çoğaltılmasını emretmişti. Belki de savaş tecrübesi olmayan VII. Konstantinos ortaya çıkaracağı askeri metinler aracılığıyla askeri erdemlere olan düşkünlüğünü ve bu konuda sahip olduğu bilgiyi sergilemek ve ordunun ve iç siyasetteki rakiplerinin saygısını kazanarak meşruiyetini arttırmak istemişti. Zira onuncu yüzyıldaki askeri atılımla kaleme alınan askeri risale sayısı

[831] Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 257.
[832] Gaul, "Zooming in on Constantinople", s. 11.

doğru orantıyla artmış, VII. Konstantinos'un öncesinde ve sonrasında tahta çıkan pek çok Bizans imparatoru bu alanda eserler ortaya koymaya çabalamış ve askeri genişleme çağında giderek güçlenen ordu komutanları üzerindeki otoritelerini pekiştirmeye çalışmışlardır[833].

2.3.4.1. Meteoroloji Kılavuzu

VII. Konstantinos'un hazırladığı bu incelemeler arasından günümüze ulaşmış ilgi çekici örneklerden biri imparator tarafından donanmanın kullanımı için hazırlattırılan meteoroloji kılavuzudur. Konstantinos'un tercihiyle bu dönemde kaleme alınan pek çok eserde başvurulan basit halk dili bu eserde de kullanılmıştır. Meteoroloji kılavuzunun hazırlanmasına imparatorluk askeri personelinin tecrübeleri kaynaklık etmiştir. İmparator yerel donanma komutanlarına doldurmaları için denizde dikkate alınması gereken hava koşulları ile alakalı soru kağıtları göndermiş ve verilen cevapların derlenmesiyle söz konusu kılavuz meydana getirilmiştir. 925 yılı civarlarında hazırlanmaya başlanıldığı düşünülen eserin 955 yılına gelinmeden tamamlanmış olduğu tahmin edilmektedir. Konstantinos'un yazım faaliyetlerinin orta döneminde oluşturulduğu tahmin edilen bu kılavuz muhtemelen Lekapenos ailesinin Konstantinos tarafından saf dışı edilmesinin hemen ardından, 949 yılında Girit'e düzenlemesi düşünülen sefer için yapılan hazırlıkların bir parçası olarak planlanmıştı. Kılavuzun cevaplamaya çalıştığı sorular incelendiğinde eserin doğa gözlemlerinden hareketle donanmanın güvenliği açısından faydalı pratik bilgilere ulaşma gayesiyle yazıldığı görülebilir. Kılavuzda hangi tarihlerde rüzgâr ve fırtınaların donanma için tehlikeli olabileceği, hangi tarihlerde rüzgarların ne yönden estiği, hangi yıldızların hangi tarihlerde göründüğü ve yıldızların görünümünden denizlerin durumuyla ilgili ne anlaşılabileceği, şimşeklerin ve yıldırımların hangi tarihlerde gemileri tehdit edebileceği, yıldızların ve ayın görüntüsünden rüzgârlarla ilgili ne öğrenebileceği ve dalgalara göre nasıl rota tayin edilebileceği gibi soruları yanıtlamaya çalışılmaktadır[834].

---

[833] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", s. 112; Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s. 78.

[834] R. H. Dolley, "Meteorology in the Byzantine Navy", *The Mariner's Mirror*, C. 37, S. 1 (1951), ss. 7-15. İmparatorun bizzat katılacağı askeri seferlerin hazırlığını konu alan ve ilerleyen sayfalarda incelenecek bir askeri risalesinde VII. Konstantinos sefere götürülmesi elzem eserler arasında saydığı bu meteorolojik incelemeyi pek çok kitaptan derleyerek bizzat kendisinin kaleme aldığını belirtmektedir. Bkz. Haldon, *Three*

2.3.4.2. Askeri Söylevler

Ordusunun başında hiçbir sefere katılmamış olan Konstantinos bu alanda kendisi de eserler yazmış ve doğu ordularına hitaben kaleme aldığı iki söylevi günümüze ulaşmıştır. Bu metinlerin onuncu yüzyılın ikinci yarısındaki Bizans-Arap çarpışmalarının ideolojik bağlamına ışık tutmak açısından büyük önemi vardır. Zira bu iki güç arasındaki mücadele askeri bir mücadele olmanın yanı sıra evrensel doğruluk iddiasındaki iki dinin o çağdaki en parlak ve iddialı iki hükümdarı olan VII. Konstantinos ile Hamdani Emiri Seyfüddevle arasında bir meydan okuma kimliğine bürünmüştür. "Kafirlere karşı cihat ruhuyla" savaşan Seyfüddevle ile kendisini "Hristiyan dünyasının tanrının takdiriyle hüküm süren muhafızı" olarak konumlandıran VII. Konstantinos'un mücadelesi bir sonraki asırda Haçlı Seferleri ile ete kemiğe bürünecek kutsal savaş imgesinin henüz zihinlerde olgunlaşmadığı bu erken dönemde kutsal savaş fikrini çağrıştırmaya namzet bir mücadelenin iki tarafı haline gelmişlerdi. VII. Konstantinos'un askeri söylevleri imparatorluk scriptorium'unda hazırlanmış ve bugün Ambrosianus Kodeksi olarak bilinen el yazması sayesinde günümüze ulaşmıştır. Üç yüz kırk yedi parşömen halinde günümüze ulaşan bu koleksiyon içerisinde VII. Konstaninos söylevleri yanı sıra savaş taktik ve stratejileri üzerine kaleme alınmış strategika isimli Bizans el kitaplarının bir koleksiyonu, VI. Leo'nun yine askeriye üzerine kaleme aldığı *Taktika* isimli çalışması, Ksenophon, Josephos ve Herodianos'un eserlerinden derlenmiş askeri söylevler ve deniz savaşları üzerine yazılmış bir inceleme olan *Naumachika*'nın bir nüshası bulunmaktadır. Modern araştırmacılar bu elyazmasının 958 yılında Girit'e gerçekleştirilecek seferin komutasını üstlenmeye aday olan Basileios Lekapenos'un emriyle hazırlandığını düşünmektedirler. *Excerpta Historica* üzerine çalışan ekibin de muhtemel bir parçası olan Basileios Lekapenos'un hazırlattığı bu elyazmasının *Excerpta*'nın bugün kayıp olan "Söylevler Üzerine" başlıklı bölümüyle ilintili olabileceğini düşünen çağdaş tarihçiler de vardır [835].

Treatises on Imperial Military Expeditions, s. 107. George Huxley, "A Porphyrogenitan Portulan", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, C. 17, S. 3 (2003), ss. 299-300.

[835] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", ss. 111-113; Kaldellis, *Byzantine Readings of Ancient Historians*, s. 41; Markopoulos, "Constantine the Great in Macedonian Historiography", s. 166; Athanasios Markopoulos, "The Ideology of War in the Military Harangues of Constantine VII Porphyrogennetos", *Byzantine War Ideology Between Roman Imperial Concept And Christian Religion: Akten des Internationalen Symposiums (Vienna, 19–21 Mai 2011)*, ed. Johannes Koder, Ioannis Stouraitis, Wien: Österreichische

VII. Konstantinos *Vita Basilii* örneğinde büyük ölçüde Menander Rhetor'un şablonunu takip ettiği gibi askeri söylevleri için de geleneği takip etmeyi tercih etmiş ve Syrianus Magister tarafından altıncı ve sekizinci yüzyıllar arasında yazıldığı tahmin edilen askeri elkitabını söylevleri için model olarak kullanmıştır[836]. İlk söylevin Konstantinos tarafından, kış aylarında gelecek bahar yeni bir sefer için bir araya gelmek üzere dağılmakta olan birliklere hitaben 950 yılının sonlarında kaleme alındığı düşünülmektedir. Sözlerine askerlerinin zaferlerine dair haberleri almaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek başlayan imparator askerlerini hak ettikleri biçimde övecek sözcükler bulmakta zorlandığını ifade eder. Askerlerinin cesaretine, azmine ve ruhaniyetine duyduğu hayranlığı belirttikten sonra elde edilen zaferi şu sözlerle değerlendirir: "Onlar yetişilmez süratte atlara binmelerine, kıyas kabul etmez ustalıkla üretilmiş, kıyas kabul etmez kuvvette silahlar kuşanmış olmalarına, emniyet ve gösteriş bakımından hiçbir şeyden mahrum olmamalarına rağmen onlarla savaşa gider gibi değil bir çocuk oyununda çelimsiz kadınların hakkından gelir gibi çarpıştınız. Ancak onlar tek bir büyük şeyden, İsa'ya beslenen güvenden yoksun oldukları için tüm üstünlükleri boşa çıktı ve boşa gitti. […] Bu umuda duyduğunuz güvenle ve bu umuda ruhunuzu emanet ederek siz düşmana karşı öyle bir zafer kazandınız ki şöhretiniz yalnızca memleketinize değil tüm kentlere, dünyanın dört bir yanına yayıldı. Şimdi bu muazzam muvaffakiyetiniz herkesin dilinde ve herkes onları dinlemek için kulağını dört açıyor"[837]. Askerlerinin gelecek savaşlarda da aynı inanç ve kararlılıkla çarpışacağına duyduğu güvene değinerek sözlerini sürdüren Konstantinos bir kez onların cesaretine tanık olan düşmanların bir dahaki sefere artık aynı azimle karşılarına dikilemeyeceğini belirtir. Ordusunu bu şekilde

---

Akademie der Wissenschaften Wien, 2012, ss. 47-48; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 315-316; Florin Leonte, "Conveying Imperial Ideals to the Periphery of Empire / The Two Military Orations of Constantine VII Porphyrogennetos", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 138, 140. Haçlı Seferleri öncesinde Bizans İmparatorluğu ile çeşitli İslam devletleri arasında yaşanan savaşlarda dini motifler her ne kadar ön planda olsa da pek çok Bizans tarihçisi bu savaşların Haçlı Seferi veya Cihat muadili kutsal savaşlar olarak ele alınamayacağı görüşündedir. Bizans İmpatorluğu'nun İslam devletlerine karşı verdiği savaşların pek çoğu papa veya halife gibi bir dini liderin çağrısı ile gerçekleşen, sonunda günahlarından arınma, şehitlik mertebesine ulaşma veya cennete gitmek gibi manevi bir mükafat vaadedilen ve savunma değil saldırı amacıyla ilan edilen Haçlı Seferi veya Cihat gibi kutsal savaşların sahip olduğu bu nitelikleri taşımamaktadır. Menze, "'Byzantine Sacralization of War", ss. 154-155.

[836] Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s. 67; Markopoulos, "The Ideology of War", s. 49.

[837] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", ss. 116-118; Leonte, "Conveying Imperial Ideals", ss. 137-138.

yüreklendirdikten sonra imparator gelecekteki çarpışmalara dair temennilerini dile getirir ve Eski ve Yeni Ahit alıntılarıyla süslediği satırlarla geleceğe dair askerlerinden beklentilerini sıralar: "Yalnızca Hristiyanların değil onların [düşmanların] günahkarca inkar ettiği İsa'nın da kahramanı olun ve öcünü alın. Bilmez misiniz insan kimin yanında savaşırsa onun tarafından mükafatlandırılır ve İsa onun düşmanlarına karşı savaşa tutuşanlara elini uzatmayacak öyle mi? […] Gelin bütün umutlarımızı ona bağlayalım ve tüm teçhizatımızın yerine onun haçıyla silahlanalım. Ki, o haçla siz daha dün Hamdanilerin acımasız askerlerini, tıpkı çok eskiden Mısırlıları sulara gömdüğünüz gibi, kılıcınıza kurban ettiniz"[838]. Daha sonra askerlerinin başında seferde bulunamadığı için duyduğu üzüntüyü belirten Konstantinos onlara şu şekilde seslenir: "Öyle büyük bir özlem içerisindeyim, öyle büyük bir arzu ruhumu kavuruyor ki, bu meseleyle kendimi yiyip bitiriyorum ve o günlerin hayalini kuruyorum. Göğüs zırhımı kuşanmayı, miğferimi başıma geçirmeyi, sağ elimle mızrağımı savurup savaşa çağıran borazanlara kulak vermeyi mor kıyafetler giyip tacımı takarak imparatorluk övgülerini dinlemeye tercih ederim. Çünkü ilk saydıklarım yalnızca erdem aşıklarına ve zaferi keyfe yeğleyenlere nasip olurken diğerleri tanrının takdiridir ve neden olduğunu yine ancak tanrı bilir, bunlar çoğunlukla bunlara layık olmayanlara bahşedilir"[839]. Kendisi savaş alanında bulunamadığını ancak subaylarının kendisine verdikleri zafer yeminini tutmaları halinde tüm askerlerini ödüllendireceğini ilan eden VII. Konstantinos bu vaadiyle Bizans askeri elkitapları geleneğinde nadir görülen bir yönteme başvurmuştur. Bu gelenek içerisinde savaş sonrası askerleri ödüllendirmeyi tavsiye eden tek eser VI. Leon'nun Taktika isimli eseridir ve Konstantinos bu vaadiyle babasının tavsiyesine uyuyor gibi görünmektedir. Kendisinin yokluğunda subaylarını savaş alanında imparatorun gözü olmakla görevlendirdiğini belirten Konstantinos onlardan askerlerinin dikkate değer hizmetlerini dönüşte mükafatlandırılmak üzere yazılı kayıt altına almalarını ister. Bu kayıtların doğrultusunda fayda gösteren küçük thema komutanları daha büyük themaların komutasına terfi ettirilirken büyük themaların komutanları ise hediyeler ve başka ödüllerle mükafatlandırılacaktı. Sıradan askerler de gösterdikleri başarılar ölçüsünde

[838] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", s. 118.
[839] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", ss. 119-120; Leonte, "Conveying Imperial Ideals", s. 143.

ödüllendirileceklerdi. Konstantinos bu söylevinin sonunda model aldığı eserlerde sunulan şablonların dışına çıkarak bir daha hiçbir askeri sefere katılmamazlık etmeyeceğine söz verir ve bir dahaki seferde fayda gösterenleri ödüllendirmek için kendi gözlerinden başka kimsenin şahitliğine ihtiyaç duymayacağını ve ödülleri sahiplerine savaş alanında bizzat kendisinin takdim edeceğini söyler[840].

Konstantinos'un ikinci söylevi 958 yılında İslam kuvvetlerine karşı elde edilen başarıların ardından kaleme alınmıştır. İlk söylev yerel bir thema komutanının emrinde Seyfüddevle'nin saldırısına karşı başarıyla direnç gösteren bir orduya hitaben yazılmışken şimdi söz konusu olan imparatorluğun tüm asker gücünü ortaya koyarak Kilikya ve Kuzey Suriye'deki Müslüman topraklarını ele geçirmek gibi bir saldırı görevi için seçilmiş ve eğitilmiş askerlerden oluşan, batı eyaletlerinden getirilen birliklerle ve yabancı paralı askerlerle de takviye edilmiş büyük bir kuvvettir. İmparatorun bu metinde kullandığı tutkulu anlatımdan Seyfüddevle ile süren mücadelede artık nihai zafer anının geldiği düşüncesine kapıldığı sezilmektedir[841].

İkinci söylevinde VII. Konstantinos düşmanlarının yenilmez olduğu efsanesini artık boşa çıkartan ordusunun yiğitliğini tüm dünyanın bildiğini dile getirerek onlar duyduğu güveni belirtir. Söylevin ilerleyen bölümlerinde Konstantinos bu sefer için bir araya getirilen seçkin birliklerin nasıl oluşturulduğuna ışık tutan bilgiler sunar. Konstantinos bu sefer için kendi ifadesiyle "en muhteşem, en itaatkar, en sadık, en liyakatli, tecrübesi ve bilgeliğiyle en öne çıkan" subaylarını birliklere kumandanlık etmesi için göndermişti ve bu subaylar askerler içerisinden "en cesur ve en yiğit" olanları seçerek, imparatorun deyimiyle "burçaklar arasından saf buğdayı ayıklayıp", söz konusu seçkin birlikleri oluşturmuşlardı. Doğu

[840] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", s. 120. Eski Roma geleneklerine göre ideal Roma imparatorunun aynı zamanda örnek bir asker olması gerektiğine inanılsa da başta Syrianus olmak üzere VII. Konstantinos'un model aldığı eserlerde vurgulanan bir erdem değildir. Bkz. Markopoulos, "The Ideology of War", ss. 50-51.

[841] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", ss. 121-123; Leonte, "Conveying Imperial Ideals", ss. 137-138.

ordularını oluşturan bu birliklere ayrıca Makedonya ve Trakya'dan da birliklerin katılacağını bildiren Konstantinos bu birliklerin daha önce Longobardia'da imparatorluğun düşmanlarına karşı mücadelede gösterdikleri yararlardan övgüyle bahseder ve doğu ordularını zahmetlerini paylaşmaya gelen bu askerleri kardeş ve yoldaş olarak bağırlarına basmaya davet eder [842].

Bir seferde daha ordusunun başında bulunamayan Konstantinos bu söylevinde de bu konuya değinir ve bir dahaki seferde oğlu ve veliahdı Romanos ile beraber savaş alanında piyadelerine, süvarilerine ve generallerine eşlik etme arzusunu dile getirir: "Eğer içinizde beni ve oğlumu yoldaş bir süvari, yoldaş bir piyade ve bir silah arkadaşı olarak görebilme arzusu varsa bu isteği şimdi, bizzat yapacaklarınızla gösterin. Kalplerinizde bize duyduğunuz sevgiyi kahramanlıklarınızla perçinleyin. Böylece yiğitliğinizden, zaferlerinizden düşmana baskın gelişinizden ve utkunuzun yenilmez abidelerinden yüreklenip canlanarak seferde size eşlik etme fikrini benimsemeye daha hevesli hale geleyim" [843].

Konstantinos her iki söylevinde de büyük ölçüde Syrianus'un modelini takip eder. Askerlerinin cesaretine ve Araplara karşı verdikleri savaşın adil ve meşru bir savaş olduğuna sürekli vurgu yapmaya özen gösterir. Subay ve askerlerinin becerilerini över ve zafer kazanılması halinde onları ödüllendireceğinin sözünü verir. Ancak bilhassa ikinci söylevinde olmak üzere her iki metinde de dini vurgu en baskın öğedir. Savaş öncesinde dini mesajlarla askerlerin maneviyatını yükseltmek hem strategika adlı elkitaplarında hem VI. Leo'nun *Taktika*'sında hem de Syrianus'un eserinde verilen bir tavsiyedir. Syrianus'a göre başta Müslümanlar olmak üzere başka inanca mensup düşmanlar karşısına çıkarken Bizans askerleri Hristiyan inancına ve imparatorun şahsına bağlılık ve imparatorluk tebaasının canı uğruna savaşma duygularıyla harekete geçirilmeliydi[844]. Bu tavsiye doğrultusunda hareket

[842] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", ss. 128-130, 132. Longobardia'da yaşanan ve imparatorluğun başarı elde ettiği söz konusu çatışmalar için bkz. Sullivan (çev.), "Theophanes Continuatus Book 6", s. 35; Sullivan (çev.), "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete", s. 89.
[843] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", ss. 126, 130; Markopoulos, "The Ideology of War", ss. 51-52; Leonte, "Conveying Imperial Ideals", ss. 141, 146.
[844] Markopoulos, "The Ideology of War", ss. 52-53.

eden Konstantinos iki metnini de Eski Ahit, Yeni Ahit ve Kilise Babalarının metinlerinden pek çok alıntıyla süslemişti. İlk söylevinde ordusunu "devleti inançsızlara karşı koruyan bir kalkan ve İsa'nın kılıcı" olarak nitelerken, ikinci söylevinde düşmanlarının Musa'nın önderliğindeki Yahudilerin peşinden giderken Kızıldeniz'in dibini boylayan Firavun ordusuyla aynı akıbeti paylaşacağını dile getirmişti. Yine İkinci söylevinde askerlerine kendilerini mesajı ile beraber gönderdiği, Konstantinopolis'te bulunan çok sayıda kutsal emanetle takdis edilmiş kutsal su ile kutsadığını, Konstantinopolis kilise ve manastırlarındaki tüm rahip ve keşişlere onlar için dua etmeyi emrettiğini ve İsa yolunda savaşan askerlerinin yaralarını şehitlerin kutsal emanetlerini öper gibi öpeceğini belirtmişti[845]. Konstantinos askerlerine gönderdiği kutsal suyun kutsanmasında kullanılan emanetler arasında İsa'nın üzerinde çarmıha gerildiği Gerçek Haç'ın parçalarını, peygamber çarmıhta iken Romalı askerlerin kendisini yaralamak için kullandığı Kutsal Mızrağı, çarmıhtaki İsa'ya uzatılan süngerin ucuna takıldığı kamışı, kaburgasından mızrakla yaralanan peygamberin vücudundan fışkıran kanın kalıntılarını, peygamberin tuniğini, İsa'nın kundak bezini ve kefenini saymaktadır. Daha önceki bölümlerde yer alan Mandylion bahsinde de değinildiği gibi Konstantinos'un kutsal emanetlere yönelik bir ilgisi ve onları Bizans başkentinde toplamak gibi bir çabası mevcuttur. Eric McGeer imparatorun bu söylevinde sunmuş olduğu kutsal emanet listesinin Bizans'ta kutsal emanet envanteri tutma geleneğinin başlamasından yaklaşık iki asır önce bu nesnelere yönelik oluşturulmuş ilk liste olduğunu belirtir. McGeer askerlerin yaralarını öpme bahsini ise VII. Konstantinos'un kendisini I. Kostantinos ile özdeşleştirmek için gösterdiği çabaların devamı olarak yorumlar. Zira *Theophanes Kroniği* gibi kimi kaynaklarda I. Konstantinos'un zulme uğrayan şehitlerin oyulan gözlerini ve sakatlanan uzuvlarını öptüğü aktarılmaktadır[846].

[845] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", ss. 114, 124-126, 129, 132-134; Markopoulos, "The Ideology of War", ss. 53-54; Menze, "Byzantine Sacralization of War", s. 161.

[846] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", ss. 126, 132-133. Askeri harekatlar ile kutsal emanetlerin ilişkilendirilmesi Bizans tarihinde VII. Konstantinos döneminden önceki asırlarda da gözlemlenen bir durumdur. Örneğin kaynaklar I. Konstantinos'un savaşa giderken miğferine ve atının koşum takımlarına İsa çarmıha gerilirken kullanılan çivileri taktığı ve Herakleios'un Perslere karşı düzenlediği seferde Gerçek Haç'ın bir parçasını mızrağının üzerine yerleştirdiği bilgisini vermektedirler. Mergali-Sahas, "Byzantine Emperors and Holy Relics", ss. 50-51. Klein, "Sacred Relics", s. 81. Bu kutsal emanetlere dair bilinen ilk liste on ikinci yüzyılın sonlarında Novgorodlu Anthonios tarafından kaleme alınacaktı. Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri", ss. 100-101. Leonte, "Conveying Imperial Ideals", s. 147.

Athanasios Markopoulos'a göre bu mesajlarda kullanılan semboller savaşa giden askerlere düşmanlarına karşı inançlarından kaynaklanan bir üstünlüğe sahip oldukları duygusunu aşılamaya hizmet ettikleri gibi Konstantinos dönemimde kaleme alınan diğer eserlerde yer alan propaganda motiflileriyle de bütünlük arz ediyorlardı. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi Konstantinos'un eserlerinde Makedonya Hanedanı'nın kökenlerini I. Konstantinos'a dayandırmaya yönelik çabalar mevcuttu. I. Konstantinos ise Eusebius'un dördüncü yüzyılda kalem aldığı *Vita Constantini* isimli eserle başlamak üzere yüzyıllardır örnek bir Hristiyan Roma imparatoru olarak idealleştirilmekteydi. Diocletianus'un zulmünü ortadan kaldırıp Hristiyanlara ibadet özgürlüğü sağlayan I. Konstantinos'un 312 yılında Milvian Köprüsü'nde Maxentius'a karşı aldığı zafer ise, yine Eusebius'la başlamak üzere, Firavun 'un zulmünden Yahudileri kurtaran Musa'nın peşine takılan düşman ordusunun akıbetine benzetilmekteydi. Dolayısıyla askeri söylevlerinde kullandığı bu sembollerle VII. Konstantinos kendisini Musa Peygamber ve I. Konstantinos ile özdeşleştirme fırsatı yakalıyordu[847].

VII. Konstantinos'un söylevlerini tercüme eden ve inceleyen Eric McGeer da metinlerin dini içeriğine değinmektedir. McGeer, imparatorun bu söylevinde yer alan ve askerlerine hitaben kullandığı "Tanrı dünyayı çok sevdiği için sahip olduğu tek oğlunu onun uğruna ölüme gönderdiği gibi ben de yalnızca oğlumu değil bütün benliğimi, ruhumu ve bedenimi veriyorum, etimi etinizle, kemiğimi kemiğinizle karıştırıyorum ve birleştiriyorum, her bir uzvumu sizinle bir ve aynı kökten telakki ediyorum ve biricik ruhumu hepinize paylaştırıyorum" ifadelerinin Yeni Ahit'in "Efeslilere Mektuplar", "Romalılara Mektuplar" ve "Korintoslulura Mektuplar" başlıklı bölümlerinde geçen kimi pasajlarla benzerliğine dikkat çeker. McGeer'a göre Konstantinos İncil'de İsa ve Hristiyan cemaati arasında kurulana benzer bir özdeşliği Hristiyan Romalıların imparatoru ve dolayısıyla İsa'nın vekili

[847] Markopoulos, "The Ideology of War", ss. 53-56; Leonte, "Conveying Imperial Ideals", ss. 149-150.

olarak telakki ettiği kendisiyle ordusu arasında kurmaya çalışmaktadır. Ancak VII. Konstantinos söylevleriyle Seyfüddevle'ye karşı verdiği mücadeleyi her ne kadar bir kutsallık halesiyle süslerse süslesin bir sonraki asırda Haçlı Seferleri ile kristalleşecek kutsal savaş ideolojisi ile Konstantinos'un propaganda ettiği mücadele arasında ciddi farklılıklar mevcuttur. Söylevlerinin hiçbir bölümünde Konstantinos bu savaşların Tanrı'nın buyruğuyla veya kilisenin emriyle yapıldığını söylemez. Bu savaşlar Hristiyan inancını yaymak veya herhangi bir kutsal kenti ya da kutsal emaneti geri almak için değil Hristiyanların toprağını korumak için verilmektedir ve imparator her ne kadar böyle bir savaşta hayatını kaybeden askerlerin şehit telakki edilmesi gerektiğini düşündüğünü ifade etse de savaşta ölen askerler için manevi bir mükafat vadetmekten kaçınır [848].

2.3.4.3. Askeri Risaleler

Söylevlerin yanı sıra VII. Konstantinos'a ait olduğu düşünülen askeri faaliyetlere değinen üç ilmi metin daha bulunmaktadır. Üçü de imparatorun bizzat katıldığı askeri seferlerin hazırlığında izlenecek yönteme odaklanan bu eserlerin 1990 yılında John Haldon tarafından tetkik ve tercümesi gerçekleştirilmiştir. Haldon'a göre VII. Konstantinos'un çeşitli kaynaklardan derlediği ve sefer durumunda thema birliklerinin buluşacakları noktaların listesinden ibaret olan ilk metin aslında yazımına hiçbir zaman başlanılmayan bir askeri risale için yapılan ön çalışma için çıkartılmış notlardan oluşmaktadır. Daha sonra VII. Konstantinos'un geride bıraktığı metinleri derleyen üçüncü bir şahsın, muhtemelen Parakoimomenos Basileios Lekapenos'un, emriyle bu metin diğer iki çalışma ile

[848] McGeer, "Two Military Orations of Constantine VII", ss. 124, 127-128, 135. Florin Leonte, VII. Konstantinos'un askeri söylevleri üzerine kaleme aldığı incelemesinde imparatorun söylevlerinde İncil'den yapılmış otuz alıntı tespit ettiğini belirtmektedir. Bkz. Leonte, "Conveying Imperial Ideals", s. 149. Ortodoks Kilisesi'nin şehitlik tanımı din değiştirme baskısına direnirken canından olmak ile sınırlıdır. Erken dönem kilise babalarından Büyük Basileios'un ne sebeple olursa olsun cana kıyan bir askerin üç yıl boyunca komünyona alınmaması gerektiği yönündeki görüşü kilisenin savaşta ölen ve öldürenlere dair bakışını şekillendirmiştir. Can alan her askerin tespit edilip dini törenlerden men edilmesi uygulamada imkansız olsa da prensip önemini korumuş ve İmparator II. Nikephoros Phokas örneğinde de görülebileceği gibi kilise bu prensibe dayanarak dünyevi otoritenin savaşta ölen askerlere şehitlik mertebesi verilmesi talebini hiçbir zaman kabul etmemiştir. Bu sebeple anma törenlerinde isimlerinin zikredileceği ve hatıralarının yaşayacağı vaadi haricinde imparatorluk askerlerine şehitlik ve azizlik gibi mertebelere erişmek, günahlardan arınmak veye cennete kabul edilmek gibi kilise kurumunun resmi onayını taşıyan sözler verilemiyordu. Bkz. Menze, "Byzantine Sacralization of War", ss. 161, 166-167.

birleştirilerek günümüze ulaşmıştır[849]. İkinci metin muhtemelen 903-912 yılları arasında İmparator VI. Leon'un emriyle Leo Katakylas tarafından kaleme alınan ve VII. Konstantinos'un askeri metinleri için kaynak ararken Sigriane Manastırı'nda keşfettiği askeri risalenin kopyasıdır[850]. Üçüncü metin ise VII. Konstantinos'un oğlu II. Romanos'un faydalanması amacıyla bir kısmını Leon Katakylas'ın eserinden derlediği, bir kısmını ise Katakylas'ın eserine eklemeler yaparak genişlettiği bir çalışmadır. Muhtemelen 950'lerin ikinci yarsında üzerinde çalışılmaya başlanan bu eser hiçbir zaman nihayete erdirilememiştir ve VII. Konstantinos'un üzerinde çalıştığı son eserlerinden biridir[851].

Her üç çalışma da ağırlıklı olarak Anadolu'da yapılacak hazırlıklara değinmektedir ve hazırlığından söz edilen seferlerin muhtemel istikameti doğudur. I. Basileios, VI. Leon ve I. Romanos dönemlerinde imparatorluğun karşı karşıya bulunduğu en ciddi tehdit batı istikametindeki Bulgarlardı. Ancak VII. Konstantinos'un tek başına iktidarı ele aldığı dönemde Bulgarlar ile barışçıl ilişkilerin sürmesi ve doğuda başta Seyfüddevle'nin faaliyetleri olmak üzere Bizans sınırında Arap tehditlerinin sürüyor olması sebebiyle imparator doğuya gerçekleştirilecek seferleri öncelikli olarak ele almayı tercih etmiş olmalıdır[852].

Konstantinos 930-950 yılları arasında risaleleri için malzeme toplamış ve 950'lerde diğer eserlerinin tamamlanmasının ve oğlu II. Romanos'un yetişkinliğe adım atmasının ardından askeri metinlerin yazımına başlanmıştır. VII. Konstantinos'un ölümünden sonra, 963-969 yılları arasında her üç metin de tek bir dosyada bir araya getirilmiş ve bu el yazması J. J. Reiske tarafından on sekizinci yüzyılda hazırlanan *De Ceremoniis* edisyonunun ilk cildinde ek olarak yayınlanmıştır. Ancak içeriğin *De Ceremoniis* ile olan uyumsuzluğu sebebiyle

[849] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, s. 66.
[850] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 41, 45-46, 50, 66; Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 144; Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s. 66.
[851] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 50, 59-61, 66.
[852] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 66-68.

ilerleyen yıllarda bu metinlerin müstakil bir askeri risale veya bir askeri risalenin hazırlığı için oluşturulan taslak metinler olduğu düşüncesi ağırlık kazanmıştır[853]. Üçüncü metni oluşturan kaynaklar resmi ve gayri resmi pek çok dokümana dayanıyor gibi görünmektedir. Üçüncü metinde askeri görevlilerin sağlamakla yükümlü olduğu yük hayvanlarına dair liste muhtemelen I. Basileios döneminde yapılan bir sefer için düzenlenen resmi bir belgeye dayanmaktadır ve muhtemelen Basileios'un 881-882 yıllarında Melitene üzerine düzenlediği seferden kalmadır. Ne VI. Leon ne de tahta çıktıktan sonra I. Romanos bizzat askeri sefere katılmadığından metin için faydalanılan resmi belgeler büyük olasılıkla I. Basileios dönemine aittir ve metinde yer alan en ileri tarihli bilgiler muhtemelen yine Basileios'un devrine kadar uzanmaktadırlar [854].

Eserde betimlemelerine yer verilen zafer alaylarıyla ilgili aktarılanlar ise muhtemelen I. Justinian'ın 559, I. Basileios'un 878, ve Theophilos'un 831 ve 837 yılında düzenlediği alaylardan alıntılanmıştır ve Theophilos ve Basileios'un zafer alayları için kullanılan kaynaklar muhtemelen *Theophanes Continiatus* ile beraber ortaklaşa kullanılmıştır[855].

Birinci metin içerisindeki bilgiler ise farklı tarihlere, muhtemelen I. Basileios ve I. Romanos dönemlerinden farklı metinlere ait olmalıdır. Anatolikon Theması'nın strategos'u için iki ayrı buluşma noktası tayin edilmiş olması ve Trakya ve Opsikion themaları gibi o dönemde mevcut bulunması gereken themalardan söz edilmemesi gibi hatalar Haldon tarafından bu görüşün dayanağı olarak ileri sürülmüştür. Haldon'a göre VII. Konstantinos'un ileriki metinlerinde kullanmak üzere hazırladığı bu taslak tamamlanmadığı gibi gerekli düzenlemelere de tabi tutulmamıştır. Haldon, VII. Konstantinos'un ölümünden sonra liste ile karşılaşan ve konuya çok aşina olmayan bir görevlinin metne son halini verdiğini düşünmektedir. Böylece muhtemelen farklı tarihlerde orduların izledikleri istikametlere dair

[853] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 36, 52-53; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 336-337.
[854] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 55-57.
[855] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 55-56, 58.

bilgiler imparatorun amaçlamadığı biçimde bir araya getirilip yanlış yorumlanarak orduların buluşma noktaları hakkında genel geçer düzenleme izlenimi veren hatalı bir belge ortaya çıkmıştır[856].

VII. Konstantinos'un pek çok eserinde olduğu gibi askeri metinlerin de hiçbirinde Atina Grekçesine öykünen bir dil kullanılmamıştır. Metinlerde Latince, Arapça, Slavca, Türkçe ve Farsça'dan alınan pek çok teknik terime yer verilmiştir ve aziz hayatlarında veya teknik ve pratik amaçlarda kaleme alınmış gayri resmi metinlerde görmeye alıştığımız, konuşma diline daha yakın bir dil tercih edilmiştir[857].

"İmparatorluk Seferlerine Dair Açıklama ve Ordu Buluşma Noktalarının Listesi" başlıklı ilk metinde öncelikle altı buluşma noktası listelenir. Buna göre ilk buluşma noktası Malagina'da (Günümüzde Sakarya-Pamukova), ikinci buluşma noktası Dorylaion'da (günümüzde Eskişehir yakınlarında Şarhöyük), üçüncü buluşma noktası Kaborkin'de, dördüncü buluşma noktası Koloneia'da (günümüzde Şebinkarahisar) beşinci buluşma noktası Kaisareia'da (günümzde Kayseri) ve altıncı buluşma noktası Armeniakoi Theması'nda bulunan Dazimon'da (günümüzde Tokat Turhal Yakınları) bulunmaktadır. Daha sonrasında ise hangi ordu komutanlarının hangi buluşma noktasında imparator ile buluşmaları gerektiği bilgisine yer verilmektedir. İmparator sefere çıktığında Thrakesion Theması strategosu ve Anatolikoi Theması strategosu imparatorla Malagina'da buluşurken, Scholai Domestikos'u, Anatolikoi strategos'u ve Seleukia strategos'u Kaborkin'de buluşacaklardır. Eğer sefer Tarsus yönüne ise geri kalan themalar Koloneia'da buluşurken, doğu bölgelerine yönelikse Kappadokia, Kharsianon ve Boukellarion strategosları Koloneia'da, Ameniakoi, Paphlagonia ve Sebasteia strategosları ise Kaisareia'da imparatorla buluşacaklardır. Teprike'ye sefer yapılacağı zaman

[856] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 62-65.
[857] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 70-72.

ise Ermeni themalarının Bathys Ryax'ta (günümüzde Sivas yakınları) toplanmaları gerekmektedir[858].

İkinci metin ise "İmparator Sefere Çıkmaya Karar Verdiğinde Nelere Dikkat Edilmelidir" başlığını taşımaktadır. Bu metne göre geleneksel olarak imparator sefere çıkmaya karar verdiğinde ilk olarak deneyimli kişilere hangi bölgeye hangi mevsimde sefere çıkmak gerektiğini danışmalıdır. Yer ve zaman kararlaştırıldığında tecrübeli şahıslardan bu kez saldırılacak bölgenin ne kadar uzaklıkta olduğu, bölgeye giden yolların sayısı, durumu ve yol boyunca su kaynaklarının, olası tehditlerin ve aşılamaz nehirler gibi doğal engellerin mevcut olup olmadığı gibi bilgiler edinilmelidir. Güzergâh ile bilgiler derlendikten sonra bu kez varılacak mevkide bulunan kale sayısı, kalelerin güvenlik durumu ve birbirlerine uzaklığı, bölgenin nüfus yoğunluğu ve yerleşimlerin büyüklüğü gibi bilgiler toplanır. Son olarak ise atların beslenebilmesi için önem taşıyan bölgenin zemini ve bitki örtüsü ile ilgili bilgilere ulaşılması gerekmektedir. İmparatorun daha sonra ordunun durumu ile ilgili bilgileri toplaması icap eder. Yol üzerindeki kaleleri hangi orduların destekleyebileceği ve bu orduların birinden uzaklığı öğrenilmeli ve bu orduların sefere ne zaman hazır olabileceği, en son ne zaman savaşa katıldıkları ve hangi bölgelerde savaşma tecrübesine sahip oldukları soruşturulmalıdır. İmparator tüm bu bilgileri toplarken hangi bölgeye saldırmaya hazırlandığı bilgisinin düşmana sızdırılmasına mani olmak amacıyla saldırılacak bölgenin yanı sıra farklı bölgeler hakkında da sorular sorarak dikkatleri dağıtmaya gayret etmelidir[859].

İmparator topladığı tüm bu bilgileri yazılı olarak kayıt altına aldıktan sonra strategoslara bir dizi görevler vermiştir. Sefere çıkılmadan önce strategoslar yol üzerindeki kalelerin emniyetinden emin olmalı ve durmamanın ülke topraklarına sızması durumunda kırsaldaki

[858] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, s. 81. Kaborkin Anatolikon Theması komutanlarının olağan karargahı olan Amorion'un Bizans İmparatorluğu elinden çıkmasından sonra geçici olarak Anatolikon Theması komutanına ev sahipliği yapan bir yerleşim birimiydi. Bkz. George Huxley, "A List of Ἄπληκτα", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, C. 16, S. 1 (1975), s. 90.
[859] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, s. 83.

halkı güvenli biçimle kalelerin içinde toplayabilecek adamlarını bölgede hazır tutmalıdır. Ordunun at ve silah ihtiyaçlarının hazır edildiğinden emin olmalı ve düşmanın durumu ile ilgili bilgi sağlayacak gözcüler göndermelidir. Ordunun güzergahı üstünde bulunan nehirlere ihtiyaç halinde köprü inşa edebilmek için gerekli hazırlıkları tamamlamak ve sivil görevlileri firari durumda olan askerlerin sefere katılmaya hazır hale getirilmesi, sefer başladıktan sonra ise firarilerin yakalanıp hapsedilmesi konusunda uyarmak da strategosların görevleri arasındadır. Ordu komutanlarına gerekli direktifleri verdikten sonra imparator saray görevlilerine seferle ilgili yükümlülüklerini tebliğ eder. Sakellarios, protovestiarios, minsourator ve saray hizmetlerinden sorumlu domestikos yüklerini ve bu yükleri taşımak için gerekecek hayvan sayısını belirleyip imparatora rapor etmekle yükümlüdürler. İmparator sakatlanacak ve başka sebeplerle kullanılmaz hale gelecek hayvanları da hesaba katarak rapordaki sayılara küçük eklemeler yapmış ve bunları temin etmek üzere ağıllardan sorumlu komes'i ve sürülerden sorumlu logothete'yi görevlendirmiştir[860].

VII. Konstantinos'un risalesine göre, sefer ile ilgili hazırlıklardan sonra imparator yokluğunda kentin güvenliğinin nasıl sağlanacağı meselesine eğilmelidir. İmparatora vekâlet etmek üzere atanacak görevli sefer sırasında başkentte kalacak tagmata askerlerinin ve eparkos'un idaresinde bulunan askerlerin sayımını yapmalı ve düşman saldırısı halinde bu askerlerin kentin hangi bölgelerinin savunmasını üstleneceğini, surların zarar görmesi halinde tamiratı işlerinden sorumlu olacakları ve imparator ülke topraklarına ulaşana dek haberleri kendisine kimin ulaştıracağını kararlaştırmalıdır. Vekil imparatorluk açısından büyük önem taşıyan meseleleri dönüşte imparatorun bizzat karara bağlaması için ertelemeli, bütün dikkatini kentin savunmasına vererek düşman faaliyetleri ve yaklaşmakta olan bir tehdittin mevcut olup olmadığı konusunda bilgi toplayabilmek için sınır birlikleri ile sürekli yazışma halinde olmalıdır. Kentin saldırı anında ihtiyaç duyabileceği silah ve gıda

[860] Sakellarios maliyeyi teftiş ve yönetmekten sorumlu devlet görevlisidir. Sakellarios, protovestiarios, minsourator ve saray hizmetlerinden sorumlu domestikos'un amiri pozisyonundadır ve yolculuk boyu themaların gündelik mali işlerinden sorumlu bir görevli olan protonotarioslar ile beraber imparatorluk kafilesinin iaşesini idare eder. Protovestiarios ise imparatorun şahsi gardırobundan sorumludur. Minsourator ise askeri seferlerde veya diğer seyahatlerde imparatorluk çadırının düzeninden sorumlu görevlidir. Bkz. Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 85, 159-160.

maddelerini hazır tutmakla bizzat ilgilenmesi gereken vekil aynı zamanda kentte imparatorun ve ordunun akıbeti ile ilgili asılsız dedikodular yayarak huzursuzluk yaratanları susturup cezalandırmalı ve gerekirse cepheden iyi haberler geldiğine dair dedikoduları kendisi yayarak kent sakinlerinin moralini yüksek tutmalıdır. Başkent halkının moralini yüksek tutma kaygısı VI. Leon'un *Taktika*'sı gibi başka Bizans askeri kılavuzlarında da önemli yer tutar. Haldon, kötü haberlerin kent halkı arasında yayılmasına mani olma ve gerekli durumlarda cepheden olumlu haberler geldiğine dair yanlış söylentiler yayma ile ilgili önlemlerin kökenlerinin altıncı yüzyılda kaleme alınan *Rhetorica Militaris* adlı anonim askeri esere kadar dayanıyor olabileceğini düşünmektedir[861].

Hazırlıklarını bu şekilde tamamlayan imparator kentten ayrılmadan önce kendisine eşlik eden din adamlarıyla beraber kiliseleri ziyaret edip halka sadaka dağıtır. İmparatora eşlik edecek muhafızların bir bölümü imparatorun yükleri, atları ve çadırlarıyla önden yola çıkar. Kentten ayrılacağı gemiye binerken eparkhos'a bağlı görevlilerden ve kentte kalan askerlerden oluşan büyük bir kalabalık kendisini yolcu eder. İmparatorun gemisi denize açılırken kendisini yolcu edenler dizleri üzerine çöküp dua ederken imparator son kez kente dönerek üç kez haç çıkarır[862].

Ordu ile buluşup teftiş edene dek imparator dinlenmek için ayırdığı Pazar günü dışında sürekli yol alır. Yolda olduğu sürece sabah kahvaltıların üç, akşam yemeklerinde ise iki davetli kendisine sofrada eşlik eder. Orduya yetiştiğinde önden gönderilmiş olan muhafızlar imparatoru buluşma noktasının yakınlarında karşılar ve kendisine imparatorluk çadırına kadar eşlik eder. Buluşma noktasına vardığı gün subaylarını huzura çağıran imparator onlara bahşiş olarak birer kese altın verir ve geri kalan askerler için de bir ziyafet düzenlenir. Ordu

[861] Tagmata Konstantinopolis'te konuşlanmış bulunan imparator muhafızlarına verilen isimdi. Kimilerinin adı mevcut metinde birkaç kez anılmış bulunan Scholai, Exkoubita, Vigla, Arithmos, Hikanatoi, Hetaireia gibi farklı birimleri bulunmaktaydı. Tagmata birlikleri içerisinde en itibarlı grup Scholai birlikleriydi. Onları sırasıyla Exkoubita, Arithmos/Vigla ve Hikanatoi takip etmekteydi. Bkz. Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 87, 163-164, 171.

[862] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 87-88.

ile beraber sefer rotasında ilerleyen imparator uğradığı her themada orduya katılacak birlikler tarafından güzergaha yakı bir noktada karşılanır ve imparator her themanın subaylarını buluştukları ilk gün huzura kabul eder. İmparatorun geçişi esnasında her themanın protonotarios'u themasında bulunan aerikon'dan veya synone yöntemiyle imparatorluk korteji için kesilecek hayvanları ve yapılacak bağışlar ve verilecek ziyafetler için gerekli olan erzakları tedarik etmelidir[863].

Yolculuk esnasında imparatorun maiyeti, tagmata muhafızları ve thema askerleri belli bir düzen içerisinde hareket ederler. İmparatorun önünde, ondan bir mil mesafede, iki sıra halinde atları mor brokarlarla süslü süvariler yol almaktadır. Bu atlıların ardında, imparatorla süvariler arasında, imparatorluk idarecileri, onların ardında eyerli atlarıyla stratores ve imparatorluk kortejinin geri kalanı yer alır. İmparatorun ardında, üç ok atımı uzaklıkta, askeri birlikler ilerlemektedirler. Askeri birlikler seyir halindeyken en prestijli grup olan tagmata ortada yer alır. Tagmata'nın iki yanında, en prestijli birlikler tagmata askerlerine en yakın konumda yer alacak biçimde thema askerleri yer alır. Her themadan geçilirken bölgeyi bilen kılavuzlar orduya yol gösterirler. Bu kılavuzluk görevini üstlenebilecek kişileri bulmak ise Vigla Drouggarios'unun sorumluluğundadır[864].

Buluşma noktasına varıldığında thema askerleri atları üzerinde, thema idarecileri ise yere kapanarak iki-üç ok atımı kadar bir mesafeden imparatoru selamlarlar. İmparatorluk sınırına

[863] Protonotarios ihtiyaçları karşılayacak durumda değilse bunları eidikion'dan almalı ve en başta en çok yol almış olan themaları gözeterek ziyafetlere erzak sağlamalıdır. Aerikon protonotarios'un tasarrufunda bulunan, thema gelirlerinden arttırılarak oluşturulan bir ek bütçedir. Synone ise Zaruri durumlarda devlet ihtiyaçlarını karşılamak üzere belli malların devlete zorunlu olarak satılması veya devlet tarafından el konulması yöntemine verilen addır. Eidikion devletin ücret olarak dağıttığı törensel kıyafetlerin, resmi üniformaların, ihtiyaç duyulan değerli kumaşların veya donanmanın ihtiyaçlarının karşılanması için kaynak sağlayan devlet hazinesinin özel bir bölümüdür. Bkz. Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 89, 129, 167-168.

[864] Stratores İmparatorluk ahırına ait atlardan sorumlu, sefer sırasında imparatora eşlik eden ve onun güvenliğini üstlenen görevlilere verilen addır. Vigla Drouggarios'u ise Vigla muhafızlarının komutanı ve sefer sırasında kurulan kampların, barış zamanı ise sarayın güvenliğinden sorumludur. Haldon, eserde uzunluk birimi olarak kullanılan bir ok atımı mesafeyi yaklaşık 328,8 metre olarak hesaplamaktadır. Bkz. Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 89-91, 170, 173.

kadar bu düzen içerisinde ilerleyen ordu düşman topraklarına geçerken yeniden düzenlenir. İmparator Bizans topraklarından ayrılmadan önce gereksiz yükleri, sakatlanan ve hastalanan hayvanları ve sefer için elverişli olmadığına karar verilen personeli ardında bırakır. Arkada kalan grup kendilerine atanan komutan idaresinde ve güvenliklerini sağlamakla görevlendirilen küçük bir askeri birliğin nezaretinde ordunun geri çekilme noktası olarak tayin edilen mevziye en yakın kaleye çekilirler. İmparator ardından thema askerleri içerisinden düşman topraklarında yol alırken öncü kol olarak ilerleyecek ve kafileyi geriden artçı kol olarak takip edecek birlikleri seçer. Ana kafilenin iki yanında kanat muhafızı olarak görev alan birlikler yol boyunca artçı birliklerle beraber düşman saldırılarını karşılamanın yanında firar edebilecek veya kafileden ayrılarak düşman tarafına geçebilecek askerleri de gözlemek ve engellemekle sorumludurlar. Bu gözcü birlikler yol boyunca tuzaklara karşı ana orduyu önden uyarabilecek kadar uzakta, ama ondan kopmayacak kadar da yakında olmayı gözeterek mesafelerini korumalıdırlar. Öncü birliklerin ise düşman ve arazi ile ilgili en geniş bilgilere onlar sahip olacakları için düşman sınırına en yakın konumdaki themanın askerleri içerisinden seçilmesine özen gösterilmelidir. Düşman toprakları içerisinde bu düzeni koruyarak ilerlemesi gereken ordu istirahat edeceği zaman kampın etrafına mutlaka bir güvenlik hendeği kazmalı ve gece yapılabilecek saldırılara karşı gereken önlemleri almalıdır[865].

VII. Konstantinos'a atfedilen üçüncü askeri risale "En cesur ve en yiğit imparator Basileios'un soyundan gelen, hatırası mübarek en bilge imparator Leon'un oğlu, daimî hükümdar İsa'ya inanan Romalıların imparatoru Konstantinostan tanrı tarafından taçlandırılan oğlu imparator Romanos'a" şeklinde bir hitap cümlesiyle açılmakta ve "Romalıların Büyük ve Ulu İmparatoru Sefere Çıkacağı Zaman Yapılması Gerekenler" başlığını taşımaktadır. Giriş cümlesinde oğlu Romanos'u kendisine kulak vermeye çağıran imparator oğluna "Süleyman sana öğüt veriyor" şeklinde seslenmekte ve bir kez daha, önceki bölümlerde bahsedildiği gibi kendisini özdeşleştirmeye çalıştığı bilgeliğiyle ünlü bu Eski

[865] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 91-93.

Ahit karakteriyle kendisi arasında paralellik kurmaktadır. Eserini yazma sebebini şimdiye dek sözlü olarak aktarılan ve Romalıların büyüklüğüne işaret eden bu hazırlıkları yazılı hale getirme isteğiyle açıklayan Konstantinos bu amaçla pek çok araştırma gerçekleştirdiğini ancak sarayda bu konuda yazıya dökülmüş bir metne rastlamayı başaramadığını aktarır. Nihayetinde İmparator Sigriane Manastırı'nda böyle bir metin bulmayı başarır. Bu manastırda keşiş hayatına çekilen Leo Katakylas magistros makamında bulunduğu esnada İmparator VI. Leon'un emriyle sefer hazırlıkları hakkında bir eser kaleme almıştır. Ancak Konstantinos yeterli edebi donanıma sahip olmayan Leo Katakylas'ın eserinin kötü bir Grekçe ile kaleme alındığı ve kaba ve bozuk anlatım biçimine sahip olduğu gerekçesiyle okuyucuyu yanlış yönlendirebileceği kanaatine varır ve daha açık ve detaylı bir anlatı oluşturmak için bu metni geliştirmeye karar verir[866].

Aktarmakta olduğu geleneksel hazırlıkların geçmişine dair de fikir yürüten imparator bu düzenlemelerin I. Konstantinos, Julianos veya Theodosius dönemlerine dek uzanan bir mazisi olmadığını, eserinin ancak İsaurialı İmparatorlar döneminden başlamak üzere Theophilos, III. Mikhail ve I. Basileios gibi imparatorların seferlerinde izlenen yolu yansıttığını belirtir. VII. Konstantinos'un bu pasajda saydığı imparatorlara hitaben kullandığı sıfatlar oldukça ilgi çekicidir. Örneğin pagan inancını yeniden ihya etmeye çalışan I. Julianos'tan söz ederken "en dinsiz", veya ikona kırıcı politikalarıyla meşhur İsaurialı imparatorlardan söz ederken "en kabahatli" gibi sıfatlar kullanan imparator diğer eserlerinde itibarsızlaştırmak için büyük çaba sarf ettiği bazı figürlere şaşırtıcı derece olumlu sıfatlarla seslenir. Örneğin III. Mikhail 'İsa sever hükümdar' olarak nitelendirilirken Mikhail'in amcası Bardas'a 'en hayırlı sezar' şeklinde hitap edilir[867].

[866] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 95-97; Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 144; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 316-317.
[867] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 97.

Eserinin takdimi, yazılma amacı ve konu edilen hazırlıkların tarihçesine bu şekilde değindikten sonra VII. Konstantinos yapılması gereken hazırlıkları sıralamaya başlar. İmparator sefer kararı aldığı zaman ilk iş olarak Chalke Kapısı'na bir lorikion, bir kılıç ve bir kalkan asılarak tüm halka, askerlere ve devlet görevlilerine sefer kararı alındığı duyurulur ve o andan itibaren herkesten sorumlu olduğu hazırlıkları yapmaya başlaması beklenir[868].

VII. Konstantinos'un yapılması gereken hazırlıkları tarif ettiği pasajlar bir askeri sefer için harekete geçirilen mal ve insan kaynaklarının mahiyetine dair son derece detaylı bilgiler sunmakta ve ordunun lojistiği ve donanımı konusunda askeri tarih açısından zengin bir malzeme sağlamaktadır. Tıpkı *De Ceremoniis*'in askeri faaliyetlere ayrılan kısımları gibi bu askeri risaleler de aynı zamanda çok çeşitli ürünlerin ayrıntılı maliyet bilgilerine ışık tutmaları bakımından Bizans ekonomisine ilişkin nadide kaynaklar niteliğindedirler. Ayrıca hazırlıklar kapsamında gıda ürünleri ve irili ufaklı pek çok araç gereç hakkında geçen bahisler Bizans İmparatorluğu'nda giyim kuşamdan sofra ve beslenme alışkanlıklarına kadar pek çok alanda gündelik yaşamın tarihi açısından renkli ve yakından bir tanıklık sunmaktadırlar.

Bu hazırlıklar kapsamında sürülerden sorumlu logothete, Asia ve Phrygia'da bulunan ve imparatorluğun yük hayvanı ihtiyacını karşılamaya yönelik yetiştiricilik yapılan mitata adlı haralardan gerekli hayvanları sağlama işine koyulur. Esere göre buralardan on beş nomismata değerinde iki yüz katır ve on iki nomismata değerinde iki yüz yük beygiri sağlanması beklenmektedir ve bu hayvanların toplamda yaklaşık otuz dört kilogram altına karşılık gelen beş bin dört yüz yirmi dört nomismata değerinde oldukları belirtilmektedir[869].

[868] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 97. Lorikion onuncu yüzyılda kullanılan bir tür zırhtır. Kaynaklarda katlanıp deri bir çantaya koyulabildiği belirtildiği için John Haldon Lorikion'un bir tür zincir zırh olması gerektiğini belirtmektedir. Bkz. John Haldon, "Some Aspects of Byzantine Military Technology from the Sixth to the Tenth Centuries", *Byzantine and Modern Greek Studies*, C. 1 (1975), s. 24. Magdalino, "Constantinople in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos", s. 39.
[869] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 97-99, 184.

Bu dört yüz hayvan Malagina'ya getirilir ve burada beş, altı ve yedi yaşlarındaki lekesiz hayvanlar ayrıldıktan sonra geri kalanların tümü imparatorluk damgasıyla damgalanır. Yük beygirlerinin tamamı damızlık olarak kullanılmak amacıyla çalınmalarının ve sefer esnasında dişi hayvanlarla karşılaştıklarında kafilenin düzenini bozmalarının önüne geçilmesi amacıyla iğdiş edilirler. Esere göre sürülerden sorumlu logothete ayrıca bu yük hayvanlarından iki yüz tanesinin koşumlanması, eyer bezlerinin keçeyle kaplanması, yük halatlarının, tozluklarının, nallarının ve yularlarının sağlanmasından da sorumludur[870].

Ancak bu yük hayvanları seferin ihtiyaçlarını tamamlamak için yeterli değildir. İmparator incelemesine çeşitli devlet görevlilerinin, din adamlarının, hayır kurumlarının ve ordu komutanlarının sefer için imparatora bağışlamakla yükümlü oldukları yük hayvanlarını listeleyerek devam eder. Bu listeye göre thema ordularının komutanları toplam elli sekiz katır sağlamakla yükümlüydüler[871]. Eparkhos, sakkelarios ve quaestor gibi devlet görevlilerinden toplam yirmi beş, metropolitler ve başpiskoposlardan ise koşumları takılmış ve nallanmış yüz dört katır sağlamaları beklenmekteydi[872].

Eserde toplanan bu hayvanlar için ihtiyaç duyulan örtü, koşum takımı ve tozluk sayısı beş yüz seksen beş olarak belirtilir. Bu ihtiyaçlar imparatorluk depolarından karşılanıyor, eksikler ise satın alma yoluyla tamamlanıyor ve satın alınan örtüler imparatorluk rengi olan mora boyanıyordu. İmparatorun önünden ilerleyecek yüz atla beraber imparatorun kullanması ve hediye olarak vermesi için ayırılan elli atın ise mor eyer örtüleri ve sırmalarla süslenmesi gerekiyordu. Ayrıca bu hayvanların ihtiyacı için imparatorluk depolarından yüz elli yem torbası, yular yapımı için kullanılacak deri, atların bakımında kullanılacak sedir ağacı yağı, şarap ve sirkeyi taşımak için küfeler ve deri torbalar, yalak kazmak için kazma ve

[870] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 99, 189.
[871] Anatolikon, Armeniakon, Thrakesion, Opsikion, Boukellarion themalarının strategosları üçer, doğu ve batının diğer strategosları ikişer, Seleukeia strategos'u bir, Scholai Domestikos'u üç, donanma drounarios'u üç, Exkoubitos, Hikanatos , Noumeros , Teichiotes , optimatos ve domestikosları ise birer katır göndermekle sorumluydular. Bkz. Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 99.
[872] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 101.

kürek, nal ve gem için yirmi kilonun üzerinde demir ve halat yapımında kullanılacak için kenevir gibi daha pek çok malzeme sağlanması icap ediyordu[873].

Bu yük hayvanlarının seksen tanesi imparatorun sofrası için gerekli erzakı ve gümüş takımları taşımak için ayrılmalıydı. Taşınan erzaklar arasında imparatorun ve devlet önce gelenlerinin kullanımı için ayrılmış iki ayrı kalitede şarap, sıvı yağ, iç yağı, domuz yağı, baklagiller, pirinç, fıstık, badem, mercimek, peynir ve tuzlanmış balık bulunuyordu. Erzakın yanı sıra ihtiyaç halinde kesilecek tavuklar, koyunlar, kuzular, inekler ve buzağılar kafile ile birlikte yolculuk ediyordu. İmparatorluk mutfağından sorumlu görevlilerinden yol boyu tedarik fırsatı bulduklarında mersin balığı, deniz kabukluları, sazan, taze sebze ve iyi kalite şarap veya yağ gibi ürünler satın alarak sofranın zenginliğini korumaya özen göstermeleri beklenmekteydi[874].

İmparatorun sofrası için iki büyük ve iki küçük çadır, üçer kişinin oturabileceği katlanabilir masa ve oturaklar, kap kacak ve peçeteler, üzerine uzanılabilecek kalın püsküllü kilimler, çift kenarlıklı minderler, davetlilerin oturması için keten minderler ve keçi postları elli yük hayvanı tarafından taşınmaktaydı. Kafile imparatorluk topraklarında seyahat ettiği müddetçe bu dört çadırdan ikisi imparatorluk yüklerinin yarısı ile beraber kafilenin önünde ilerlerler ve böylece imparator konaklayacağı zaman çadırı ve sofrası önden hazır edilirdi. Çadırlarla beraber imparatorun yıkanması için bir portatif banyo ve ibadeti için bir portatif şapel de sefere götürülmekteydi. VII. Konstantinos'un ilgi çekici bir biçimde "İskitçe tzerga adı verilen bir Türk hamamı" olarak nitelendirdiği bu portatif banyo için tuğladan bir ocak inşa ediliyordu. Hamam için taşınan yükler arasında ayrıca banyonun suyu için kırmızı derinden bir sarnıç, banyo esnasında kullanılmak üzere on iki maşrapa, on iki ızgara ve katlanabilir sedirler sayılmaktadır[875].

[873] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 101-103.
[874] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 103-105.
[875] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 105-107.

İmparatorun yatak odası ve gardırobu için gerekli malzemeler otuz yük hayvanı tarafından taşınmaktaydı. İmparatorun kıyafetleri ve aksesuarları yük hayvanlarına yüklenmeden önce mor renkli derilere sarılıyor ve perdahlanmış zincir ve kayışlarla bağlanıyorlardı. İmparatorun yatak odasında bulunacak su, gülsuyu, kokulu şarap ve beyaz şarapların serin tutulması için gümüş, perdahlanmış bakır, deri ve topraktan yapılmış çeşitli kaplar da bu otuz yük hayvanı tarafından taşınmaktaydı[876].

Taşınan yükler arasında ayrıca imparatorun kullanımı için gümüş, önde gelen devlet adamlarının ve misafirlerin kullanımı için bronz olmak üzere kova ve maşrapalar, kalın çift kenarlı minderler, imparator için altın ve misafirler için gümüş kakmalı sandalyeler, tuvaleti çadırın geri kalanından ayıran bir paravan, yemekte misafir ağırlanacağı zaman kullanılacak imparatorluk kadehleri, İmparatorun yalnızca yabancı misafirleri ağırladığı yemeklerde kullanılmak üzere som altından iki tabak, iki güğüm ve iki sürahi, çadırın aydınlatılması için üç gümüş, üç bronz lamba ve bunların tutuşturulması için kav ve çakmak taşı, devriyelerin kullanımı için iki ons ağırlığında üç yüz mum, yaklaşık yüz kırk kilo meşale yağı ve üç yüz yaprak parşömen, imparatorun tören ve seferde kullanacağı toplam üç kılıç, merhemler ve güzel koku vermesi için tütsüler, damlasakızı, safran, misk, amber, yaş, kuru ve kabuk halinde tarçın, ipek ve ketenden çarşaflar, battaniyeler ve havlular da bulunmaktaydı[877].

İmparatorun sefer sırasında hediye olarak dağıtacağı kıyafetler de kendi gardırobu gibi mor renkli derilere sarılıp perdahlanmış zincir ve kayışlarla bağlanıyorlardı. Tamamı imparatorluk atölyelerinde üretilmiş bu kıyafetler birinci, ikinci ve üçüncü kalite olarak sınıflandırılmışlardı ve renk desen ve malzeme olarak geniş bir yelpazede çeşitlilik gösteriyorlardı. Bunlar arasında düz sarı, düz mavi düz beyaz tunikler, içlikler, paltolar, iki veya üç renkli, çubuklu veya dalga desenli, tek veya çift kenarlıklı ipek kıyafetler, çift ipek kenarlıklı kartal ve imparatorluk sembolleriyle süslü birinci kalite ve arı deseniyle süslü

[876] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 107.
[877] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 109-115.

ikinci kalite tozluklar, mor renkli başlıklar, kemerler ve kırmızı deri çizmeler bulunuyordu. Bunların en yüksek kalitelileri yabancı hükümdarlara hediye etmek için ayrılırken daha düşük kaliteli armağanlar imparatorluk askerlerine ve idarecilerine dağıtılıyordu. Ayrıca imparatorluk atölyelerinde üretilen kıyafetlerin dışında hediye olarak dağıtılmak üzere çeşitli kalitelerde, değeri altı ile on nomismata arasında değişen kıyafetler, tozluklar, ayakkabılar, havlular ve Mısır İpekleri de sefer için satın alınmaktaydı[878].

İmparator sefere çeşitli kitapların götürülmesini de gerekli görmüştü. Bunların arasında ayinler için kullanılacak dini kitaplar, savaş ve kuşatma için izlenecek yolları ve hazırlanacak mekanik gereçleri konu alan askeri kılavuz kitapları, başta Polyainos ve Syrianos'un eserleri olmak üzere tarih kitapları, rüya tabiri ve kehanet kitapları, depremler gibi doğal afetleri konu alan kitaplar ve fırtına, sağanak yağış, rüzgâr, şimşek ve yıldırım gibi hava olaylarını konu alan meteoroloji kitapları sayılmaktadır[879].

İmparator tiryak, çakşır otu suyu ve diğer panzehirler, her türlü yağ, merhem ve insanlara ve hayvanlara iyi gelecek şifalı bitkiler gibi tıbbi malzemelerin de olarak sefere götürülmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunların yanında imparatorun bahşiş dağıtımı için farklı ağırlıkta keselere koyulmuş altın sikkeler de sefer öncesinde hazır edilmeliydiler [880].

Yolculuk boyunca her bir yük hayvanı en fazla modern ölçülerle tahminen atmış sekiz ile yüz iki kilogram arasına denk gelen sekiz modios ağırlığında yük taşır ve her birinin bir binicisi vardır. Ayrıca hayvanların binicileri yanında, ilerleyen hayvanların yüklerinin durumunu kontrol eden, her biri on ile yirmi arasında hayvanın yüklerinde sorumlu

[878] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 109-113.
[879] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, s. 107; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 312-313.
[880] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 107-111.

yardımcılar da bulunmaktadır. Esere göre kafilede yedek yük hayvanlarıyla beraber toplam bin seksen altı yük beygiri ve katır, otuz adet de binek atı bulunmaktadır [881].

Kafile konakladığında hetaireia birliği imparatorun çadırının yakınında nöbet tutarken vigla droungarios'u imparator muhafızlarından yüz askerle beraber ikinci bir dış devriye halkası oluşturur. İmparatorun her gece değiştirdiği parolayı bilmeyen hiç kimse droungarios'un askerlerinin oluşturduğu halkayı aşarak kamptan içeri giremez veya dışarı çıkamaz. Devriyeleri geçmeye çalışan ancak parolayı bilmeyen şahıs her kim olursa olsun derhal derdest edilip droungarios'un huzuruna getirilir ve imparator bu şahsın akıbetine karar verir[882].

İmparator bir themaya girdiğinde kendisi adına bir geçit töreni düzenlenir. İmparator tüm tören boyunca at sırtında kalırken thema askerleri imparatoru atları üzerinde selamlar ve thema idarecileri dizleri üzerine çökerler. İmparator ise tüm tören boyunca at sırtındadır. Ancak imparator tagmata ve thema askerlerinin seferin yapılacağı bölgeye yakın bir themada buluşmalarını emretmişse bu askerler hükümdarı buluşma noktasına üç mil kala karşılarlar[883].

İmparator buluşma noktasında kendisini hazır bekleyen çadırına geldiğinde magistrosları, scholai domestikosunu, patrikios unvanlı strategosları ve daha pek çok görevliyi davet ederek onlarla beraber yemek yer ve hediyeler dağıtır. Hediyeler misafirlerin unvan ve kıdemlerine göre değişen kalitede kıyafetlerden oluşmaktadır. En kıdemli misafirler üç ipek kenarlıklı ve kartal motifleri veya diğer imparatorluk sembolleriyle süslenmiş kıyafetlerle mükâfatlandırılırken kıdem azaldıkça hediye edilen kıyafetler de sadeleşmektedir[884].

[881] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 117-121.
[882] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss.121-123.
[883] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 123-125.
[884] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 127.

İmparator metinde "Suriye yönündeki ıssız topraklar" olarak adlandırılan İslam devletleri ve imparatorluk arasında yer alan insansızlaştırılmış bölgeye gireceği zaman birtakım önlemler alarak kafileyi daha hafif hale getirir. Yüklerin bir kısmıyla beraber büyük çadırlarından biri, lüzumsuz görünen diğer çadırlar, katlanabilir masalar ve zayıf düşmüş ve hasta hayvanlar geride bırakılır. Bu malzemeler imparatorun ülkeye döndüğü zaman konaklayacağı ilk themanın protonoraios'una teslim edilir. Masalar ve fazla yükler bırakıldıktan sonra seferin geri kalanında imparator yemeğini minderlerin üzerine uzanarak yer. İmparatorluk toprakları terkedilmeden önce bulunulan son themanın protonotarios'u seferin geri kalanında imparatorun sofrası ve verilecek ziyafetler için kullanılacak yüz süt kuzusu, beş yüz koç, eli büyükbaş hayvan, iki yüz tavuk ve yüz kaz tedarik eder. Protonotarios ayrıca kafile için deri mataralar içerisinde yüz ölçek eski Nicaea şarabı ve otuz ölçek Nikaea yağı temin eder. İmparatorun tüketimi için kâfi miktarda imparatorluk şarabı ise bu işten sorumlu ayrı bir görevlinin sorumluluğundaydı. İmparator ayrıca ağ ile akarsuda balık avlama becerilerinden dolayı Opsikion Theması'nın Tembres köyünden birkaç kişinin yolculuğun geri kalanında mutfak hizmetine ayrılmasını tavsiye eder. İmparatorluk topraklarından ayrılırken kafiledeki hayvanların ihtiyaç duyacağı miktarda yem binicileri tarafından üzerlerine yüklenir. İmparatorluk atlarına dörder modios arpa yüklenirken bu miktar binek atlar için sekizer, yük hayvanları içinse onar modios olarak belirtilmiştir[885].

İmparator sefere çıkılan ülkenin topraklarına girdikten sonra kafile içerisindeki önde gelenlere, hetaireia askerlerine, imparatorluk çadırındaki hizmetkarlara, eidikion görevlilerine, binek atların bakıcılarına, aşçılara ve imparatorun çadırı etrafındaki iki devriye halkasında görev yapan muhafızlara Pazar günleri imparatora sunulan hediyelerden paylar dağıtılır ve yaklaşık otuz gram ağırlığında bir gümüş sikke olan miliaresion kendilerine bahşiş olarak verilirdi. Yüksek kıdemli devlet adamlarına ve yüksek rütbeli thema ve tagmata subaylarına verilen bahşiş dört miliaresion'a kadar çıkabilmekteydi. Aynı gün düzenlenecek ziyafet için de magistros unvanı taşıyanlar için ikişer, patrikios unvanı taşıyanlar için birer,

[885] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 127-129, 133.

protospatharios unvanı taşıyan her iki kişi için bir ve maiyetin geri kalanı için de her on kişi içi bir hayvan kesilir. Ziyafet sırasında yabancı misafir mevcut ise her otuz misafir için bir inek kesilmekteydi[886].

İmparator savaş halinde olunan ülkenin topraklarına girdikten sonra, çadırın ve yüklerin önden giderek varış noktasında imparatoru hazır beklemesi uygulaması terk edilirdi. Yol boyunca önde, arkada ve her iki yanda beş yüzer asker imparatordan iki mil mesafede yol alarak bir güvenlik çemberi oluştururlardı. Geceleri devriyelerle kampın güvenliğini sağlama uygulamasına da devam edilirdi. Droungarios nöbetçileri teftiş eder, görevini ihmal edenleri sopa atarak cezalandırır ve kabahatlerini imparatora rapor eder. Kampta eşyalarını kaybedenler ve sahipsiz bir eşya bulanlar da bulanlar da kampın asayişinden sorumlu vigla droungarios'una bildirmek durumundalardı[887].

VII. Konstantinos imparator seferden dönerken yapılması gerekenler bahsine değinmeden önce birbirinden bağımsız gözüken birkaç bilgi verir ve birkaç tavsiyede bulunur. İmparatorun değindiği ilk konu daha önce *Theophanes Continuatus* bahsinde de değinilen, doğudan gelen saldırılardan erken haberdar olmak amacıyla kurulmuş uyarı sistemidir. *Theophanes Continuatus* gibi bu eser de uyarı sisteminin halkalarını Loulon Kalesi, Argeas Dağı, Samos Dağı, Aigilion Kalesi, Olympos Dağı, Kyrizos Dağı, Mokilos Dağı, Aziz Auxentios Tepesi ve son olarak sarayda bulunan ve güneş feneri olarak sıralar ve sistemin sürekli olarak gözetlenen bir dizi meşale ve fenerin zincirleme olarak yakılmasıyla imparatoru bir saat içerisinde sınırdaki saldırıdan haberdar ettiğini ileri sürer. Eserin aktardıklarına göre saldırı uyarısı alınır alınmaz düşmanı karşılamak üzere hazırlıklar başlıyor, imparatorluk atları nallanıp yük hayvanları hazırlanıyor ve kafile İzmit Körfezi'nin güney sahilinde, günümüzde Yalova'nın dört buçuk kilometre doğusunda bulunan Çiftlik

[886] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 131-133; Alexander Kazhdan (ed.), "Milaresion", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1373.
[887] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, s. 131.

Köyü'nde yer alan Pylai adlı buluşma noktasında imparator ile bir araya gelerek vakit kaybetmeden düşmana karşı harekete geçebiliyordu[888].

Uyarı sistemiyle ilgili bu bilgileri verdikten sonra VII. Konstantinos bu sistemin nasıl kullanım dışı kaldığı ile alakalı olarak *Theophanes Continuatus*'ta yer alan açıklamayı yeniden dile getirir ve bu sistemin saldırı uyarısı sonucu atlı araba yarışlarının sekteye uğramasına öfkelenen III. Mikhail tarafından kaldırıldığı iddiasını yineler[889]. 806 yılından sonra inşa edildiği düşünülen uyarı sisteminin daha önce de bahsi geçen ve III. Mikhail'in yok ettiği saray harikalarının inşasıyla da ilişkilendirilen dönemin ünlü alimi Filozof Leon tarafından geliştirildiğine dair bir teori bulunmaktadır. Neft ve odun yakılarak çalıştırıldığı iddia edilen bu sistemin benzerleri geçmişte Truva Kuşatması'nda ve Asurlular, Persler, Makedonlar, Selevkoslar tarafından kullanılmıştı ve gelecekte de Araplar, Venedikliler ve Ruslar tarafından kullanılacaktı. Ancak Leon tarafından eklenen saat sistemiyle saldırının türünü işgal, savaş, kundaklama veya diğer saldırı türleri diye ayırarak iletme imkânı taşıyan Bizans sisteminin bazı teknik özgünlükleri ve üstünlükleri vardı[890]. Günümüzde bazı araştırmacılar III. Mikhail'in yarış düşkünlüğü sebebiyle uyarı sistemini durdurmuş olabileceği düşüncesini şüpheye açık bulmakta ve VII. Konstantinos'un III. Mikhail'i itibarsızlaştırmak adına eserinde bu anekdota yer vermiş olabileceğini savunmaktadırlar. Bu araştırmacılar söz konusu dönemde gösterilen askeri başarılarla sınırların doğuya doğru genişlemesi ve doğuda sürekli Bizans orduları bulundurulması sonucu uyarı sistemi gereksiz hale gelmiş olabileceği veya maliyeti çok yüksek olduğu için kullanımdan kaldırılmış olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadırlar[891].

---

[888] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 133-135, 232.
[889] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 135. Uyarı işaretlerinin konumları ve III. Mikhail tarafından kullanımdan kaldırılması için ayrıca bkz. Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, ss. 108-110; Featherstone, Signes Codoner (çev.), *Theophanis Continuati Libri I-IV*, ss. 281-283.
[890] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 254-255; Pattenden, "The Byzantine Early Warning System", ss. 259-263, 269-270, 272, 282, 294; Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 81; Tihon, "Science in the Byzantine Empire", s. 202; Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, s. 127.
[891] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 58-59, 255; Pattenden, "The Byzantine Early Warning System", ss. 266, 296.

Uyarı sistemi bahsinden sonra VII. Konstantinos'un değindiği eserin doğal akışı dışında gibi görünen bir diğer konu thema askerlerinin ödemeleridir. İmparator ödemelerin her dört yılda bir yapıldığını hatırlatır ve bu dört yıllık periyodun ilk yılında Anatolikon, Armeniakon ve Thrakesion, ikinci yılında Opsikion, Boukellarion ve Kappadokia, üçüncü yılında Charsianon, Koloneia ve Paphlagonia, dördüncü yılında ise Thrake, Macedonia ve Khaldia themalarının ödemelerinin yapıldığını belirtir[892].İmparatorun seferden dönüşüne değinmeden önce VII. Konstantinos son olarak sefere katılan her birliğin kendi demircisine ve ayakkabıcısına sahip olması gerektiğini, derin ve zorlu nehirleri geçmek için kullanılacak deri tulumları bulunması gerektiğini ve balta, keser ve ahşap tokmaklı keskiden oluşan alet takımlarını yanlarında bulundurmaları gerektiğini hatırlatır[893].

Sefer dönüşü bahsinde ise ilk olarak imparatorun karşılanışı ele alınır. Esere göre sefer dönüşünde başkentte kalmış olan devlet görevlileri imparator karayolu ile dönüyorsa onu geleneksel olarak Rhegion (günümüzde Küçükçekmece) bölgesinde karşılarlar. Dileyen devlet görevlileri daha ileri bir nokta olan Herakleia'da (Marmara Ereğlisi) da imparatoru karşılayabilirler. Karşılama esnasında yokluğunda imparatora vekalet eden devlet görevlisi kırmızı bir tunik giyerken diğer devlet görevlileri beyaz kıyafetler giyerler. Onları atının üzerinde selamlayan ve onların eşliğinde saraya kadar atının üstünde yola devam eden imparator sarayın girişinde eparkhos, konsüller ve patrikios unvanlı ileri gelenler tarafından karşılanır ve atından iner. İmparator deniz yolu ile dönüyorsa geminin yanaştığı sahilden başlayarak aynı protokolün izlenmesi gerektiği belirtilir[894].

Eğer imparator bir seferden değil birkaç günlük bir seyahatten dönüyorsa devlet görevlileri hükümdarı kenti terk ettiği nokta neresi ise orada karşılarlar. Theodosios Forumu'nda gerçekleşen törende senatörler imparatora biri altından, diğerleri ise defne yaprağından

[892] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, s. 135.
[893] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 135-137.
[894] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 137-139, 259, 262.

yapılmış taçlar hediye ederler ve imparator da masraflarını karşılamaları için taçların karşılığında senatörlere sikkeler sunar. İmparator kente Strategion'dan giriş yapmayı aruzalarsa taç töreni Strategios Forumu'nda, kente deniz yolu ile döner ise de iskelede gerçekleşir[895].

Risalesinin son sayfalarında VII. Konstantinos geçmişte I. Justinianos, I. Basileios ve Theophilos için sefer dönüşü düzenlenen törenleri aktarır. Bazı araştırmacılar VII. Konstantinos'un askeri risalelerine bu zafer alayı betimlemelerini dahil etmesini imparatorun bir askeri sefere katılıp dönüşünde oğlu II. Romanos ile beraber benzer bir tören düzenleme arzusuna işaret ettiğini düşünmekte ve bu törenleri kendi muhtemel zafer alayına bir hazırlık maiyetinde incelemiş olduğunu düşünmektedirler. Zira imparator bir sefere katılabilme arzusunu askeri söylevlerinde de yinelemekte ve *De Thematibus* adlı eserinde de Roma ordusunun ideal düzeninde imparatorun askeri sefer sırasında tüm ordunun tek komutanı olarak savaş meydanında bulunması gerektiğini belirtmektedir[896]. Eserde aktarılan ilk tören olan I. Justinanos döneminde gerçekleşen törende imparator kente Kharisios (günümüzde Edirnekapı) kapısından girer ve senatörler ve eparkhos tarafından karşılanır. Ardından Havariyun Kilisesi'ni ziyaret eden ve burada İmparatoriçe Theodora'nın anısına mumlar yakan imparator daha sonra Kapitolion'a ilerler. Mese Yolu'na girildiğinde devletin ileri gelenleri beyaz kıyafetler içerisinde, ellerinde mumlarla yolun iki tarafına dizilmiş biçimde imparatoru karşılar. Ayrıca kentin gümüşçüleri ve her loncadan tüccarları burada imparatoru beklemektedirler ve Kapitolion'da sarayın Chalke girişine kadar tüm yolu doldurmuşlardır. İmparator atıyla kalabalık içeresinden zar zor geçerek sarayın girişine kadar ilerlerken devlet görevlileri ve senatörler Havariyun Kilisesi'nden sarayın girişine kadar kendisine yaya olarak eşlik ederler[897].

---

[895] Haldon, VII. Konstantinos'un sefer dönüşü ile ilgili aktardığı bu protokollerin altıncı yüzyıl kaynaklarına, muhtemelen Petros Patrikios'a isnad edilen çalışmalara dayandığını düşünmektedir. Bkz. Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 139, 259.

[896] Haldon (çev.), *The De Thematibus*, s. 81; Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s. 67.

[897] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 139-141, 265.

I. Basileios'un Teprike ve Germanikeia'ya düzenlediği seferin dönüşünde ise Asya yakasında bulunan Hiereia üzerinden doğrudan Hebdomon'a (günümüzde Bakırköy) geçer ve burada her yaştan vatandaş kendisini çiçekten yapılmış taçlarla karşılar. İmparator kente girişinde tüm senato üyeleri tarafından karşılanır ve Hebdomon'da bulunan Vaftizci Yahya Kilisesi'nde dua edip mum yakar. Bu kilisenin ardından imparator bu kez oğlu Konstantinos ile beraber senato ve halk eşliğinde Altın Kapı yakınlarındaki Abramites Kilisesi'ni ziyaret eder ve bir kez daha dua edip mum yakar[898]. Eparkhos tören için Altın Kapı ile Chalke Kapısı arasında kalan yolları defne, biberiye, mersin, gül ve diğer çiçeklerle, ipek kumaşlarla ve kollu büyük şamdanlarla donatır ve zemine çiçekler saçar. Altın Kapı'nın dışındaki çayırlık alana ise çadırlar kurulur ve önemli Müslüman esirler, en değerli savaş ganimetleri ve ele geçirilen düşman silah ve sancakları burada toplanır. Çadırlarda toplanan esir ve ganimetler Altın Kapı'dan Chalke Kapısı'na kadar Mese Yolu boyunca yapılan törensel geçitte sergilenir. Ganimetlerin geçidinin ardından hükümdar ve oğlu törensel kıyafetleriyle sahneye çıkarlar. İmparator altın işlemeli bir göğüs zırhı ve çapraz çizgiler oluşturacak biçimde inci dizileriyle süslenmiş bir tunik giyer. Belinde kuşaklı kılıcı bulunan imparatorun başında ise bir sezar tacı bulunur. İmparatorun oğlu ise pullu atlın bir göğüs zırhı ile yine altın bir baldır zırhı giymektedir ve belinde kuşaklı kılıcı, elinde ise inci bezeli altın yaldızlı bir mızrak bulunmaktadır. Başında altın nakışlı beyaz baş örtüsünün üzerine yerleştirilmiş bir taç vardır. Her ikisi de eyer örtüsü mücevherlerle kaplanmış beyaz atlara binmekte olan İmparator Basileios ve oğlu Konstantinos'un önlerinden imparatorun zaferi şerefine tezahüratlar yaparak hipodrom takımları ilerler. Takımların liderleri törensel kıyafetler giyerken takımların mensupları kendi takımlarının rengini taşıyan tunikler giyerler ve boyunlarında çiçekten yapılmış kolyeler ve ellerinde eşarplar taşırlar. Bu şekilde Abramites Kilisesi'nden Altın Kapı'ya kadar ilerleyen imparator ve oğlu burada eparkhos ve diğer devlet görevlilerince karşılanır. Yere kapanarak imparatoru selamlayan eparkhos ve diğer devlet adamları imparatora bir altın taç ve zaferini simgeleyen defne yaprağından yapılma taçlar armağan ederler. İmparator ise kendilerine tacın değerinden az olmamak üzere sikkeler dağıtır. Buradan Konstantinos Forumu'na kadar ilerleyen imparator ve oğlu burada

[898] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions,* ss. 141, 262,269-270; McCormick, *Eternal Victory*, s. 155.

atlarından inerek Kutsal Meryem Ana Kilisesi'ne girerler. Burada patrik ile buluşup bir kez daha dua edip mumlar yakan ikili askeri kıyafetlerini üç kenarlıklı bir tunik, altın işlemeli bir pelerin ve taçtan oluşan tören kıyafetlerini ile değiştirirler. En önde mücevherlerle süslenmiş büyük bir törensel haç olmak üzere üzerinde çeşitli askeri ve dini sembollerin bulunduğu sancakların önünü çektiği tören alayı Kutsal Meryem Ana Kilisesi'nden Milion taşına kadar ilerler. Ayasofya Kilisesi'nin girişinde taçlarını çıkaran imparator ve oğlu daha sonra patrik ile beraber ellerinde mumlar taşıyarak dualar eliğinde kiliseye girerler. Ayasofya'daki törenin ardından sarayın Triklinos Salonu'nda büyük bir ziyafet verilir ve ziyafetin sonunda tüm senatörlere gümüş sikkelerle bahşiş dağıtılarak zafer töreni sona erdirilir. VII. Konstantinos bu tören için kentteki hazırlıkların ve süslemelerin eparkhos tarafından gerçekleştirildiği bilgisini verir. Geçit töreninin düzeni, senatörlerle buluşma, hipodrom takımlarının tezahüratları ve düzenledikleri yürüyüş tören sorumlusu, silentiarioslar ve koubouklion ile iş birliği halinde praipositos tarafından düzenlenmiştir. I. Basileios'un yokluğunda onun temsilcisi olarak bir magistros ve eparkhos ile beraber imparatorluğun işlerinin yürütülmesini Baanes isimli patrikios unvanlu, praipositos ve sakkelarios görevlerinde bulunan bir şahıs üstlenmişti. Yokluğunda imparatorun sorumluluklarını praipositos üstlenirken magistros idari işleyişi, eparkhos ise günlük işlerin idaresini üstlenmişlerdi[899].

İmparator Theophilos'un seferden dönüşüne ayrılan bölüm ise "İmparator Theophilos'un Kendisine Tarsos'tan, Mopsouestia'dan, Adana'dan, Eirenepolis'ten, Anazarba'dan ve Başka Yerlerden Savaş Açan ve Sayıları Yirmi Bini Aşan Düşmanlarına Karşı Seferden Tamamen Muzaffer Olarak Dönüşü" başlığını taşımaktadır. İmparator başkente dönerken Hiereia'ya vardığında İmparatoriçe, imparatorun vekili, magistros, eparkhos ve senatonun tümü kentin güvenliğini tagmata subaylarına emanet ederek imparatoru karşılamak için dışarı çıkarlar. Senato imparatoru Hiereia'da bulunan saraya kısa bir mesafe kala karşılar ve senatörler yere kapanarak hükümdarı selamlarlar. İmparatoriçe ise sarayın girişinde

[899] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 141-147; McCormick, *Eternal Victory*, ss. 156-157.

imparator atından indiğinde bir bûse kondurarak hükümdara hürmetlerini sunar. Savaş esirleri kente varana dek senatörler imparatorla ve senatörlerin eşleri imparatoriçe ile yedi gün vakit geçirirler. Yedinci günün sonunda imparator deniz yoluyla Aziz Mamas bölgesinde (Beşiktaş) bulunan konağına gelir ve senatörlerle beraber burada üç gün konaklar. Buradan savaş gemisi ile Blachernai bölgesine geçen imparator Altın Kapı'nın hemen dışında kurulan çadırına kadar at sürer. Aynı gün içerisinde savaş esirleri de imparatorun çadırının bulunduğu bölgeye getirilir. Bu esnada hipodrom atları imparatorun çadırının yakınlarında tören için talimden geçirilirken eparkhos da kentin Altın Kapı'dan Chalke'ye kadar türlü çiçeklerle, rengarenk ipek örtülerle ve büyük gümüş şamdanlarla donatılması ile meşgul olmaktadır. Askerler ise aldıkları esirler, topladıkları ganimetler ve el koydukları düşman silahları eşliğinde tören düzeni içerisine girerler[900].

Tören için imparator altın nakışlı, göğüs zırhı görünümü verilmiş bir tunik, kuşaklı bir kılıç, bir taç ve sağ elinde taşıdığı bir asadan oluşan tören kıyafetlerini kuşanır ve eyer örtüsü mücevherlerle kaplanmış beyaz bir ata biner. İmparatora törende eşlik edecek damadı ise altın işlemeli bir tunik, altın baldır zırhı, tepesine altın taç yerleştirilmiş bir miğfer, kuşaklı bir kılıç ve altın yıldızlı bir mızrak kuşanıp imparatorunki gibi eyer örtüsü mücevherlerle kaplanmış beyaz bir ata biner. Kent girişine az bir mesafe kala imparator atından iner ve yere kapanarak üç kez doğu istikametinde selam verir. Yeniden atına binip Altın Kapı'dan kente girdiğinde magistros, imparator vekili ve eparkhos imparatora değerli taşlar ve incilerle süslenmiş altın bir taç takdim ederler ve imparator bu tacı alarak sağ koluna takar. Ardından hipodrom takımları tören düzeninde imparatoru selamlar ve zaferi şefeine tezahüratlar yaparlar. İmparator Milion taşına geldiğinde senatörler atlarından iner ve yaya olarak imparatora Ayasofya'ya kadar eşlik ederler. Ayasofya Kilisesi'nde ibadet ettikten sonra imparator Büyük Saray'ın Chalke Kapısı'na doğru ilerler. Bu kapının önüne bir kürsü, kürsünün bir yanında altın org, bir yanında mücevherlerle süslü altın bir taht ve ortalarına mücevherlerle süslü büyük tören haçı yerleştirilmiş durumdadır. Tahta oturan imparator haç

[900] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 147-149; McCormick, *Eternal Victory*, ss. 156-157.

çıkardığında hipodrom hizipleri hep bir ağızdan "tek gerçek Tanrı" diye haykırırlar. Ardından halk tahtta oturan imparatorlara aldın pazubandları sunar ve kendisine sunulan pazubandları koluna takıp halka şükranlarını sunan imparator savaş alanındaki başarıları üzerine bir söylev verir. Söylevinin ardından imparator sarayına geri döner ve kutlamalar ertesi gün devam eder. Bir sonraki gün yapılan kutlamalarda ilk olarak gerçekleştirilen bir davetle devletin pek çok önde geleni yeni unvanlar bahşedilerek terfi ettirilir. İmparator hipodrom hiziplerinin önde gelenlerine ve kent halkına hediyeler sunar. Hipodromda düzenlenen at yarışları esnasında savaş esirleri ve ganimetler bir kez de burada halka sergilenir. İmparator bu kutlamaları takip eden birkaç gün boyunca halka çeşitli hediyeler sunmaya devam eder. VII. Konstantinos eserini sonlandırırken Theophilos'un başka bir seferinin ardından da aynı kutlama planının takip edildiğini ve kutlamalar arasındaki tek farkın ikinci törende kentin tüm çocuklarının hükümdarı kente girmeden önce kendisini karşılayarak çiçekten yapılmış taçlar sunması olduğunu belirtir[901].

2.3.5. Pratik Kılavuzlar

2.3.5.1. Hippiatrica

2.3.5.1.1. Genel Çerçeve

Kısaca ifade etmek gerekirse *Hippiatrica* at yetiştiriciliği ve bakımı üzerine bir kılavuz olarak nitelendirilebilecek derleme bir eserdir. *Hippiatrica*'nın dayandığı geleneğin izini Roma ve Yunan tarihinin geçmiş yüzyıllarına dek sürmek mümkündür. Veteriner hekimlerin varlığına tanıklık eden kayıtlar Antik Yunan döneminde M.Ö. 130 yılına, Roma İmparatorluğu döneminde Augustus'un saltanatına, Bizans döneminde ise İmparator Diokletianos'un 301 yılında yayınlamış olduğu kanunlara dek uzanmaktadır. Diokletianos'un bu kanunları ile Bizans devleti bu mesleğin şartlarını düzenlemeye başlamıştır. Bu alanda kaleme alınan eserlere değinilecek olur ise, imparatorluğun Latince konuşulan topraklarında kaleme alınmış Columella'nın *De re rustica*'sı, Pelagonius'un *Ars veterinaria*'sı, Vegetius'un *Mulomedicana*'sı veya Palladius'un *Opus Agriculturae*'sı gibi eserlerde at bakımı ve

[901] Haldon, *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, ss. 149-151

sağlığına değinen bölümlere yer verildiği bilinmektedir. Günümüze hiçbirinin orijinal ve eksiksiz kopyaları ulaşamamış olsa dahi Yunan dilinde de üçüncü ve beşinci yüzyıllar arasında bu konu üzerine eserler kaleme alınmıştır[902].

Dördüncü yüzyıl itibariyle yüzyılda ordu, hipodrom oyunları ve posta teşkilatı gibi Roma devleti için hayati önemi olduğu düşünülen alanlarda hizmetine ihtiyaç duyulan atların sağlığı imparatorluk tarafından devlet meselesi olarak görülmeye başlanmış ve veteriner hekimler İmparator I. Konstantinos tarafından mimarlar ve doktorlar gibi devlet ve toplum için stratejik önemi olduğu düşünülen diğer meslek grupları ile beraber becerilerini kusursuzlaştırabilmelerine fırsat tanımak amacıyla kamusal yükümlülüklerden muaf tutulmuşlardır. Onuncu yüzyıla gelindiğinde ise Bizans İmparatorluğu'nun ordusunda süvarilerin ağırlığının artmasıyla at yetiştiriciliğine ve at sağlığına dair metinlere verilen önem daha da artmıştır. İmparator VII. Konstantinos da bu ihtiyaca binaen bu konuda kılavuzluk edecek bir el kitabı hazırlanmasını gerekli görmüştü. *Hippiatrica*'nın onuncu yüzyıl derlemesinin biri Paris'te biri de Berlin'de muhafaza edilmekte ola iki elyazması günümüze ulaşmıştır. Lüks süslemeleri sebebiyle eserin Berlin'de bulunan elyazmasının imparatorluk kütüphanesi için yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Eserin onuncu yüzyıl ile on altıncı yüzyıla arasında çıkartılmış toplan yirmi beş nüshası günümüze ulaşmıştır ve VII. Konstantinos'un genellikle az sayıda nüsha ile günümüze ulaşan eserleri arasında Hippiatrica bu bakımdan istisnai bir konuma sahiptir[903].

[902] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 3-8; Anne-Marie Doyen-Higuet, "The 'Hippiatrica' and Byzantine Veterinary Medicine", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 38 (1984), s. 111; Claus-Dietrich Fischer, "Ancient Veterinary Medicine: A survey of Greek and Latin sources and some recent scholarship", *Medizinhistorisches Journal*, C. 23, S. 3/4 (1988), ss. 191-192, 195, 197.

[903] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 1, 3-8; Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 143; Doyen-Higuet, "The 'Hippiatrica'", ss. 111, 115; Alexander Kazhdan (ed.), "Hippiatrica", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 933-34; Tihon, "Science in the Byzantine Empire", s. 205; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 342.

Eser üzerine kapsamlı bir inceleme kaleme almış olan Anna McCabe, günümüze ulaşan en erken tarihli kopyası onuncu yüzyıla ait olsa da *Hippiatrica*'nın ilk olarak Geç Antik Çağda, beşinci veya altıncı yüzyıllarda derlendiğini, VII. Konstantinos döneminde ise yalnızca gözden geçirilip yeniden düzenlendiğini düşünmektedir. Yazar esere kaynaklık eden tüm yazarların pagan olmasını, Konstantinopolis kentinin adının eserde hiç geçmemesini, eserde yer verilen büyülerde İsa peygamberin adının diğer pagan tanrılarından biriymiş gibi anılmasını, Slav ve Arap dillerinden gelme kelimelere rastlanmamasını ve imparatorluk topraklarında geç antik çağdan sonra yaygınlaşan hindistancevizi, misk, amber gibi malzemelerden hiç söz edilmemesini bu iddiasına temel olarak göstermektedir. Eserin bu onuncu yüzyıl nüshasında VII. Konstantinos'un eserlerinde genellikle bulunan hamilik ettiği eserler sebebiyle imparatora övgülerin sunulduğu önsöz bulunmaz. McCabe, Böyle bir sunuş bölümünün yazılıp günümüze ulaşmamış olması ihtimali üzerinde durmaktadır[904].

Yedi Genç Antik Çağ yazarının eserleri *Hippiatrica*'ya temel oluşturmaktadır. Eserleri Yunanca, Latince, Süryanice ve Arapça'ya tercümeleri yapılmış ve Bizans İmparatorluğu topraklarında, İtalya'da ve Müslüman ülkelerinde okuyucu bulmuş bu popüler ve etkili yazarlar arasında Eumelus, Apsyrtus, Theomnestus, Hierocles, Hippocrates, Pelagonius ve Anatolius bulunmaktaydı. Onuncu yüzyıl düzenlemesinde bu yedi temel yazara bir anonim eserden ve Tiberius adlı bir diğer yazarın çalışmalarından eklemeler yapılmıştır. *Hippiatrica* hazırlanırken faydalanılan onuncu yüzyıla ait yegâne malzeme ise Romanos Lekapenos'un patriklik makamında bulunan ve atlara düşkünlüğü ile bilinen oğlu Theophylaktos'a ait at sağlına dair iki reçetedir. *Hippiatrica*'yı oluşturulurken kullanılan kaynakların bazılarından *Geoponica, Taktika, Suda* ve Theophanes Chrysobalantes'in *Epitome de Curatione morborum* adlı eseri gibi kimi diğer onuncu yüzyıl çalışmalarında da faydalanıldığı bilinmektedir[905]. *Hippiatrica*'ı oluşturan metinler farklı edebi üsluplarda kaleme alınmışlardır. Faydalanılan kaynaklar arasında mektup, tılsımlı sözler, özdeyiş, şiir, mukaddime, hatıra, tıbbi tarif, talimat ve reçete biçiminde kaleme alınmış metinler

[904] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 261, 263, 269.
[905] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 2, 13-14, 276-278.

bulunmaktadır. Metinlerin bazıları basit ve teknik bir dille kaleme alınmışken kimi metinler ise yüksek edebi bir anlatım kullanmaktadır[906].

Hippiatrica'nın ana kaynaklarından Anatolius Berytus'un eseri esasında içinde hayvan bakımı ile ilgili bilgiler de içeren bir tarım ve kırsal yaşam kılavuzudur. Eserin üçüncü yüzyıl başları ile beşinci yüzyıl ortalarında bir tarihte yazıldığı tahmin edilmektedir. Anatolius'un eserini hazırlarken Africanus, Diophanes, Democritus, Cassius Dionysius, Varro, Columella, Pamphilus, Quintilius kardeşler, Tarantius, Florentius, Apuleius ve Kartacalı Mago gibi pek çok Helenistik Çağ eserinden faydalanmış olduğu düşünülmektedir. Anatolius'un eseri ilerleyen asırlarda Cassianus Bassus tarafından kendi tarım kılavuzu için kaynak olarak kullanılmış ve VII. Konstantinos'un yeniden hazırlattığı *Geoponica* içerisinde de kendisine yer bulmuştur. *Hippiatrica* içerisinde yer alan Anatolius'a ait on beş pasajın on ikisi *Geoponica* içerisinde de karşımıza çıkmaktadır[907].

Anatolius'un eseri pratik tavsiyeler, doğa gözlemleri, geleneksel tıbbi yöntemler ve büyü aracılığı ile okuyucunun karşılaşabileceği sorunlara çözüm sunmaya çalışmaktadır. Anatolius'un *Hippiatrica* içerisinde bulunan on beş pasajından beşi at ve katır yetiştiriciliği ve tay bakımına, diğer on pasajı ise tedavilere ayrılmıştır. Anatolius cerrahi yöntemlere ise hiç değinmemektedir[908].

Hippiatrica'nın bir diğer kaynağı olan Eumelus'un eseri atların ve büyükbaş hayvanların sağlığına odaklanan Yunanca yazılmış bilinen ilk eserdir. Eumelus'un metni hiçbirinin adını anmadığı zamanının Yunanca ve Latince tarım kılavuzlarının hayvanlar ile ilgili bölümlerinden derlenmiş gibi görünmektedir ve metinden günümüze ulaşanlar *Hippiatrica*

[906] McCabe, *Hippiatrica*, s.14.
[907] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 71-73, 78-82; Fischer, "Ancient Veterinary Medicine", ss. 193-194.
[908] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 83-84.

içerisinde muhafaza edilenlerden ibarettir. Eumelus eserinde alıntıladığı metinler üzerinde fazla değişiklik yapmamış ve metinin anlatım kalitesini yükseltmek için bir çaba göstermemiş gibi görünmektedir. Eserinde kendisi ile ilgili bilgi vermeyen Eumelus, diğer kaynaklar tarafından büyük at doktoru Eumelus olarak anılmaktadır ve muhtemelen eserinde aktardıkları yalnızca teorik bilgiler olmayıp kendi saha tecrübelerini de yansıtmaktadır[909]. Derlemeye kaynaklık eden bir diğer yazar olan Apsyrtus'un eseri en geç dördüncü yüzyılın ilk çeyreğinde yazılmış olmalıdır. Apsyrtus özellikle atların dişleri ile ilgili büyük bir uzmandır. Apsyrtus'un üçüncü yüzyılın sonunda veya dördüncü yüzyılın başında kaleme almış olduğu eseri *Hippiatrica* geleneğinin omurgasını oluşturmaktadır. Kendisinden önceki pek çok eserden faydalanan ve kendisi daha sonra hazırlanan pek çok benzer çalışmaya kaynaklık eden Apsyrtus günümüze ulaşan Latince ve Yunanca veterinerlik metinlerinin tamamıyla ilişki halindedir ve hem içerik hem de biçim açısından kendisinden sonra yazılan veterinerlik eserlerinin çoğuna esin kaynağı olmuştur[910].

Eserini hazırlarken kendisinden önce yazılmış tıp ve tarım kılavuzlarından faydalanmış olsa da Apsyrtus metninde kendi keşiflerine de yer vermektedir ve söz ettiği tedavileri sadece aktarmayıp tatbik de ettiğini belirtmektedir. *Hippiatrica* içerisinde yer alan bin iki yüz yirmi üç pasajın üç yüz yetmiş ikisi Apsyrtus'un eserinden alınmıştır ve Apsyrtus *Hippiatrica* hazırlanıken en çok faydalanılan yazar konumundadır. Eser içinde yer alan Apsyrtus'a ait bu pasajlar mektuplar, hastalıkların tasnifleri, ilaç tarifleri ve büyülerden oluşmaktadır. Apsyrtus cerrahi yöntemlere de değinmektedir ve insanlar üzerinde uygulanan tıbbi ve cerrahi yöntemleri atların tedavisi için uyarlayarak aktarmaktadır [911].

Prousa veya Nicomedia kentinde doğan Apsyrtus aslen bir askerdir ve Tuna sınırı boyunca İmparator I. Konstantinos'un emrinde hizmette bulunmuştur. Tuna sınırında karşılaştığı

[909] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 98, 100-102, 115.
[910] McCabe, *Hippiatrica*, s. 122; Claus-Dietrich Fischer, "Two Notes on the Hippiatrica", *Greek, Roman and Byzantine Studies*, S. 20 (1979), s. 376; Fischer, "Ancient Veterinary Medicine", s. 196.
[911] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 114, 122, 130, 134, 145.

Trakyalı ve Sarmatyalı atlılar ve onların atları hakkında edindiği izlenimlere eserinde yer veren yazar hem gündelik dilde yazılmış sade bir metin kaleme almıştır. Apsyrtus'un askerliğinden getirdiği tecrübeler sonucu eserinde hayvan sağlığı ile ilgili tarım kılavuzlarında rastlanmayan bazı bilgilere yer verme fırsatına sahip olmuştur. Örneğin eserinde atların askeri kampların etrafına kazılan hendeklere düşmesi sonucu veya süvari atı talimleri neticesinde yaşayabileceği yaralanmalar ile ilgili alınabilecek önlemler ve uygulanabilecek tedavilere yer verir ve Sarmatların atları doğumdan kısa süre sonra iğdiş ederek onları nasıl daha hızlı ve itaatkâr kıldığından söz eder[912].

Pelagonius'un at sağlığı üzerine eseri dördüncü yüzyıl ortalarında yazılmıştır. Pelagonius'un eseri *Hippiatrica*'nın derlenmesinden önce kaleme alınan eserler arasında derleme dışında bir nüshası günümüze ulaşmış tek eserdir ve bu sebeple *Hippiatrica* üzerine yapılacak araştırmalar için büyük değer taşımaktadır[913]. Yunan veterinerlik geleneğinin bir parçası olarak kabul edilse de Pelagonis'un eseri Latince kaleme alınmıştır ve at sağlığı konusuna odaklı olarak kaleme alınmış bilinen ilk Latince eserdir. Yunanca metinler arasında ise *Hippiatrica* ve *Geoponica* dışında Pelagonius'un eserinden bahseden başka bir kaynak bulunmamaktadır[914].

Mektuplar halinde kaleme alınmış bu eser büyük ölçüde diğer yazarlardan alıntılanan pasajların bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Bu mektupların bazıları hipodromda atlı araba yarışlarına katılan değerli atlara sahip varlıklı kişilerle yapılan yazışmalardan oluşmaktadır. Yazarın kendisinin de profesyonel bir hekim değil atlara meraklı bir amatör olduğu düşünülmektedir. *Hippiatrica* içerisinde Pelagonius'un eserinin Yunanca tercümesinden alınmış kısa reçetelerden ve büyülerden mürekkep üç yüz seksen beş pasaj yer almaktadır[915].

[912] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 124, 128, 153.
[913] Fischer, "Two Notes on the Hippiatrica", ss. 371-372.
[914] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 156, 169-170.
[915] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 156-160; Fischer, "Ancient Veterinary Medicine", s. 200.

Eserini 324 yılı öncesinde tamamlamış olduğu tahmin edilen Theomnestus, *Hippiatrica*'ya kaynaklık eden yazarlar arasında kendisinin de at sahibi olduğu bilinen tek yazardır ve eserinde at bakımı ve sağlığı konusunda kendi tecrübeleri yanı sıra tıp eğitimi aldığını düşündürten sağlam bir tıbbi teorik temelin de izlerine rastlanmaktadır. Eserinde bir tedavi yöntemi olarak büyüye hiç değinmeyen Theomnestus'un başvurduğu başlıca teorik kaynak Apsyrtus'un eseridir. Bunun yanı sıra metinde Ksenophon, Cassius Dionysius ve Simon gibi yazarların eserlerinden de faydalanılmış olabileceğine dair ipuçları bulunmaktadır. *Hippiatrica* içerisinde Theomnestus'un eserinden alıntılanmış toplam yetmiş iki pasaj bulunmaktadır. Theomnestus'un eserinin Kitab al-Baytara başlığı taşıyan Arapça bir tercümesi mevcuttur ve on ikinci yüzyılda Sevillalı İbnü'l-Avvâm tarafından hazırlanan Kitâbü'l-Filâḥa adlı Arapça tarım kılavuzunda Theomnestus'un eserinden alıntılanmış pasajlara rastlanılmaktadır[916].

Hatiplik eğitimi aldığı ve asıl mesleğinin yargıçlık veya avukatlık olduğu tahmin edilen Hierocles ise eserini dördüncü veya beşinci yüzyılda, büyük ölçüde Apsyrtus'un eserini daha edebi bir dille yeniden kaleme alarak oluşturmuştur. Kaynak aldığı esere birkaç farklı çalışmadan daha sınırlı eklemeler yapan Hierocles'in çalışmasında kendi tecrübelerine dayanan bir bölüm bulunmamaktadır. Hierocles'in yaptığı gibi, uzmanların kaleme aldığı metinlerin bir amatör tarafından edebi olarak süslenip konunun uzmanı olmayanların okuması için daha keyifli bir eser haline getirilmesi Yunan pratik kılavuz külliyatı içerisinde istisnai bir örnek teşkil etmemektedir. Zira pek çok alanda olduğu gibi veteriner hekimlik alanında da meslekten kimselerin salt pratik fayda elde etmesi için kaleme alınmış kitaplar olduğu gibi, konu ile hobi amaçlı ilgilenen amatörlerin ve klasik metinlere ilgi duyanların edebi zevklerini tatmin etmek amacıyla yazılmış kitaplar da mevcuttu. Hierocles de eserinin edebi zenginliğini arttırmak için Euripides, Pindar ve Hesiodos gibi şairlerden sıkça alıntılar yapmış, at sağlığı konusunda da tıbbi uzman olarak kabul edilmeyen ancak şöhretli Klasik

[916] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 181-182, 184-186, 194; Cevat İzgi, "İbnü'l-Avvâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1999, C. 20, s. 524.

Çağ yazarları arasında bulunan Aristoteles ve Aristophanes gibi yazarların metinlerinden pasajlara eserinde yer vermiştir[917].

Hippiatrica'nın farklı nüshaları içerisinde Hierocles'in eserinden alıntılanmış yüz on dört ile yüz yirmi arasında değişen sayılarda pasajlar bulunmaktadır. Bu pasajların ciddi bir bölümü reçetelere, ilaç tariflerine ve at yetiştiriciliğine dair pratik ipuçlarına değinmektedir. Eserde Poseidon, Asklepios ve Kheiron gibi pagan ilahlarının hasta atların yardımına çağırılmasını tavsiye eden pasajlar bulunmakla beraber modern araştırmacılar bu satırların büyü ile tedaviye duyulan samimi bir inançtan ziyade yazarın Yunan mitolojisine olan hakimiyetini sergileme çabasının sonuçları olarak değerlendirilmektedirler[918].

Hierocles'in eserinde atlara övgü amacıyla kaleme aldığı satırlar o dönemki insanların yaşamında ve kültüründe bu hayvanların oynadığı önemli role ışık tutarken *Hippiatrica* gibi eserlerin neden yazıldığı ve rağbet gördüğü hakkında da fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. "Öyle düşünüyorum ki atlar gerçekten de her açıdan insanlar için en iyi ve en arzulanır hayvanlardır. Onlar yolda sahiplerinin yükünü hafifletir, geçit törenlerini daha heybetli ve ihtişamlı kılar, savaşta tehlikeyi bizimle beraber göğüsler, kaçan düşmana merhamet gösterirken veya müttefiklerimizi selamete erdirirken bize ortaklık ederler. Bu yüzden atlar Olimpiya veya Delfi oyunlarında ve diğer tüm yarışmalarda insanlar tarafından onlara yaraşır biçimde onurlandırılmışlar ve tıpkı insanlar gibi koşu yarışlarında zafer ve şöhret kazanma fırsatına sahip olmuşlardır. Tanrılar da atlara büyük itibar göstermişler ve onları yalnızca kendi kutsal arabalarına koşumlamakla yetinmeyip, onlara gökteki takımyıldızlar arasında parıldama imkânı da tanımışlardır"[919].

[917] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 208-210, 214-215, 222-224.
[918] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 210, 211, 216.
[919] McCabe, *Hippiatrica*, s. 220.

Son olarak, hakkında oldukça az bilgi bulunan ve yazmış olduklarından veterinerlik mesleğini icra eden bir şahıs olduğu ve at, katır ve diğer yük hayvanlarının tedavisi ile ilgilendiği anlaşılan Hippocrates adlı yazara ait yüz yirmi dört pasaj *Hippiatrica* içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Yazarın kendi ifadelerinden konunun uzmanlarından ziyade herkesin faydalanabileceği bir eser kaleme almayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Eserinde Apsyrtus'tan alınmış gibi görünen bölümler bulunması sebebiyle Hippocrates'in eserinin Apsyrtus'tan sonraki bir tarihte kaleme alındığı kabul edilmektedir[920].

Hippiatrica derlenirken izlenen yöntem hukuk, tarım, coğrafya, askeriye, edebiyat, devlet idaresi ve tarih gibi pek çok türde geçmişe ait muazzam hacme sahip birikimin yönetilmez hale geldiği kanaati oluştuğunda bu eserlerin içeriğinin tek bir referans kaynağında toplanması amacıyla gerçekleştirilen derleme faaliyetleri ile aynı mantığa dayanmaktaydı. Bu faaliyetler imparatorun savaşmak ve barış zamanı ilimlere hamilik etmekle sorumlu olduğu yönündeki Bizans İmparatorluğu hükümdarlık anlayışı ile ilişkiliydi ve VII. Konstantinos'un büyükbabası I. Basileios ve babası VI. Leon hukuk ve askeriye alanlarında benzer derleme çalışmaları yapmışlardı. *Hippiatrica* ve *Geoponica* gibi pratik kılavuzlar da bu hükümdarlık anlayışının ve geçmişteki Makedonya Hanedanı üyelerinin örneğini takip ederek hazırlanmış eserlerdi[921].

Hippiatrica, arkasında yatan düşünce kadar hazırlanış yöntemi olarak da VII. Konstantinos'un büyük derleme çalışması *Excerpta Historica* ile benzerlik gösteriyordu. Tıpkı *Excerpta Historica* gibi *Hippiatrica* hazırlanırken de kaynaklar derlendikten sonra pasajlara halinde ayrılarak mevcut derleme oluşturulmuş, yazarların adı metne eklenmiş, eserlerinden alınan pasajlar hiç değiştirilmeden veya asgari düzeyde müdahaleye uğrayarak orijinal haline çok yakın biçimde kullanılmış ve faydalanılan eserlerin tamamına derleme içerisinde yer verilmeye çalışılmıştır. Eser hem kapsamakta bu olduğu malzemeyi hem

[920] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 245-246, 248, 252.
[921] McCabe, *Hippiatrica*, s. 269.

hastalıklara göre hem de yazarlara göre düzenleyerek sunmakta, bölüm sonlarında ise ilaçlar için reçete listelerine yer vermektedir[922].

Eser üzerinde bir incelemede bulunan Umberto Roberto, dili sebebiyle *Hippiatrica*'nın ortalama bir Ortaçağ hayvan yetiştiricisinin çok zor kavrayabileceği bir eser olduğunu ileri sürmekte ve bu eserin daha çok okullarda eğitim metni olarak kullanılmak üzere derlenmiş olabileceğini savunmaktadır. Anne McCabe de onuncu yüzyılda yeniden düzenlenen pek çok türden yazılı eserde görüldüğü gibi *Hippiatrica*'nın da edebi standardının eser yeniden düzenlenirken yükseltilmeye çalışıldığını ve bu durumun VII. Konstantinos'un *Hippiatrica*'sını kullanışsız kılmış olabileceğini belirtmektedir[923].

Eser günümüzde halen at sağlığının konusuna giren topallık, öksürük, karın ağrısı, toynak iltihabı ve ruam hastalığı gibi şikayetleri konu alırken, günümüzde modern tıbbın konusu sayılmayan nazar değmesi gibi durumlarda da alınabileceğini iddia ettiği önlemlere yer verir. Eserde ayrıca at yetiştirme, at terbiyesi, beslenme, tımarlama ve ahır idaresi gibi konularda da okuyucuyu bilgilendirme amacı güdülmektedir. Veterinerlik konularına odaklanmış bir eser olarak *Hippiatrica* içinde binicilik ile ilgili hiçbir bölüm bulunmaz. At seçimi, at cinsleri, atların ve katırların çiftleştirilmesi, beslenmesi, tımarlanması ve eğitilmesi gibi konulara değinmekle beraber *Hippiatrica*'nın esas odağı hastalıkların ve perhiz, ilaç tedavisi ve cerrahi müdehale olmak üzere üç gruba ayrılan tedavilerin tarifidir. Eserde farklı yazarlardan pasajlar alıntılanırken aynı hastalığın tedavisi hakkında birbirinden farklı, hatta birbirine zıt öneriler bir arada verilmiş ve böylece okuyucuya sunulan seçenekler çeşitlendirilmeye çalışılmıştır[924].

[922] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 1, 3, 59, 61, 264.
[923] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 299-301; Roberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors", s. 77.
[924] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 1, 14-15, 64-65.

Alanında standart başvuru kaynağı haline gelen Hippiatrica'nın ardından Bizans İmparatorluğu'nda bu alana dair kaleme alınan başka bir eser bulunmamaktadır. Bu durum veterinerlik alanında yanıt aranan sorulara tatminkâr cevaplar sunan bir eser olarak *Hippiatrica*'nın başarısı yanında, geç antik çağda bir endüstri haline gelmiş hipodrom yarışlarına gösterilen rağbetin ilerleyen yüzyıllarda azalması sonucu yeni bir esere talep olmaması gibi sebeplere de dayanmaktadır[925].

Anne McCabe'in ifadesiyle *Hippiatrica* atlara şarap ve yağ ile masaj yapılan, ahırların kokusunun defne ve mersin yaprağı serpilerek veya reçine tütsüsü yakılarak güzelleştirilmeye çalışıldığı, atların sağlık amacıyla denizde yüzdürüldüğü, egzotik ve pahalı baharatlarla atlar için ilaçların hazırlandığı, atların hamamlara götürüldüğü, tavuk çorbasıyla beslendiği ve büyülü muskalarla korunmaya çalışıldığı Geç Antik Çağ ve Ortaçağ haralarının renkli gündelik yaşamına ışık tutma konusunda eşsiz bir kaynaktır[926].

Kendisine kaynaklık eden yazarlardan bazılarının eserleri hakkında fikir sahip olabilmemiz için en zengin malzemeyi sunan *Hippiatrica*, kimi diğer yazarların ise günümüze ulaşan yegâne metinlerini barındırmakta ve Bizans İmparatorluğu devrinde teknik bilginin aktarımını incelemek hususunda da iyi bir çalışma malzemesi teşkil etmektedir[927].

Eserde yer alan kaynakların içeriği asırlar içerisinde veterinerlik disiplininin kaydettiği ilerlemeye de ışık tutmaktadır. Bu kaynakları karşılaştırarak erken dönem kaynaklarında önerilen tedavilerin tarım kılavuzlarından aktarılan basit tedavilerden ibaret olduğu, daha geç tarihli eserlerde ise veterinerlerin insanlara uygulanan tıbbi tedavilerden, tekniklerden,

[925] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 3, 59, 61, 264, 299.
[926] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 1-2.
[927] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 2, 67.

ilaçlardan ve tıp teorilerinden ciddi biçimde faydalanmaya başladıkları gözlemlenebilmektedir[928].

İlk matbu baskısı 1530 yılında Paris Tıp Fakültesi'nin dekanı ve Kral I. François'in şahsi doktoru Jean Ruel tarafından gerçekleştirilen *Hippiatrica* on altıncı yüzyıldan günümüze dek Yunan diline geçmiş Latince sözlüklerin kökenlerini araştıran Guillaume Morel, Jan van Meursius, Charles Du Fresne Du Cange gibi pek çok sözlük bilimci için de asırlar boyu çok kıymetli bir kaynak teşkil etmiştir[929].

2.3.5.1.2. Metin Değerlendirmesi

Eserin içeriğine daha yakından bakılacak olursa, *Hippiatrica*'nın atlarda en yaygın rahatsızlanma sebepleri olarak yorgunluğa, sıcağa veya soğuğa maruz kalmaya, beslenme eksikliğine, uzun süre hareketsiz kaldıktan sonra ağır işe koşulmaya, idrar yapamamaya, terliyken su içmeye dikkat çektiği görülmektedir[930].

Eserde hayvanın burun deliklerini yukarı çekmesi, burun deliklerinden irin ve kötü kokular gelmesi, çene altı şişlikleri oluşması ve hayvanın yürürken sağ tarafına doğru eğilmesi gibi belirtilerden teşhis edilebileceği iddia edilen nefes darlığı *Hippiatrica*'nın hayvan sağlığı için büyük bir tehlike olarak dikkat çektiği bir diğer rahatsızlıktır[931].

[928] Yunan ve Roma geleneğinde insanlara ve hayvanlara uygulanan tedavilerde sık sık görülebilen bu örtüşmenin *Hippiatrica* içerisinde yer alan örneklerinden biri kellik tedavisidir. Eserde kelleşen bölgenin hatmi çiçeği kaynatılarak elde edilen öz ile yıkanmasına dayanan bu tedavinin insanlarda da netice verdiği belirtilmektedir. Bkz. McCabe, *Hippiatrica*, ss. 15, 145; Fischer, "Ancient Veterinary Medicine", ss. 191, 195.
[929] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 49, 55.
[930] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 164, 248.
[931] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 99, 101, 105, 107.

Ciğerin sağ tarafında yırtık oluşmasına ve ciğer iltihabına sebep olduğu ifade edilen kuru at nezlesi adlı hastalık da *Hippiatrica*'ya kaynaklık teşkil eden yazarların sıklıkla dikkat çektiği ve ölümcül olarak tanımladığı hastalıklar arasında en ön sıralarda gelmektedir. Ruam hastalığı olarak da bilinen at nezlesi *Hippiatrica*'da ateş ile kendisini gösteren ve ıslak ve kuru olarak iki türü bulunan bir hastalık olarak tanımlanır. Kuru olanı gözle görülebilir bir belirti göstermezken ıslak at nezlesinde burundan balgam benzeri bir sıvı gelmektedir[932].

Bunlar dışında toynak iltihabı, bağırsak düğümlenmesi, idrar torbası ve kalp rahatsızlıkları eser tarafından atlar ve diğer tek toynaklı yük hayvanları için en ölümcül hastalıklar arasında gösterilmektedir[933].

Hippiatrica'da at sağlığı için tehlike olarak tanımlanan ve tedavilerine değinilen diğer yaygın hastalık ve yaralanmalar arasında zatürre, tetanos, göz hastalıkları ve yaralanmaları, ağız ve boğaz enfeksiyonu, sindirim sistemi sorunları, nefes borusu rahatsızlıkları, hazımsızlık ve şişkinlik, kulak enfeksiyonları, çıkıklar, mide dönmesi, bademcik iltihabı, kulak altı bezi tümörleri, siğiller ve kistler yer almaktadır[934].

Son olarak, *Hippiatrica*'da atlarda rastlanılan akıl hastalıklarından ve sağlık sorunlarına sebep olan parazitler veya sülükler gibi zararlılardan, yılan, akrep ve örümcek, tırtıl ve fare ısırmalarından, arı sokmalarından ve İtotu ve baldıranotu gibi bitkilerden kaynaklanan zehirlenmelerden söz edilmektedir[935].

[932] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 101, 193, 206.
[933] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 135, 138, 163.
[934] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 85, 99, 144, 174-175, 193, 213
[935] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 85, 99, 131, 140, 193, 229.

Eserde bu hastalıklara ve rahatsızlıklara karşı uygulanması önerilen tedavilerde kullanılan maddeler arasında şarap ve yağ en önde geliyormuş gibi görünmektedirler. *Hippiatrica*'nın reçetelerinde kullanılan söğüt kabuğu, afyon, tarçın, zencefil, karabiber, sarımsak gibi bazı malzemeler ise günümüzde halen tedavi amaçlı kullanılmaktadırlar[936].

Perhiz *Hippiatrica*'da en sık önerilen tedavi yöntemlerinden biridir ve eser at sağlığı için pek çok beslenme tavsiyesi içermektedir. Eserde akciğerde oluşacak hasarlardan kaçınmak için atlara aşırı tuz verilmemesi, solunum güçlüğü çeken atların yiyecekten mümkün mertebe uzak tutulması, yorgun düşen hayvanlara arpa verilmemesi ve kalp rahatsızlığı belirtisi gösteren atların tahılının kesilmesi gibi pek çok perhiz önerisi yapılmaktadır. Beslenme açısından ise hastası atlara yeşil çimen ve taze ve ince ağaç dalları veya mide akıntısı için nar dilimleri yedirilmesi gibi önerilerde bulunan çok sayıda pasaj eserde kendisine yer bulmaktadır[937].

Hayvan kanları ile uygulanan tedaviler *Hippiatrica* içerisinde yer alan ilgi çekici tıbbi yöntemlerden birisidir ve solunum güçlüğü için köpek kanı ve epilepsi tedavisinde ise deniz kaplumbağası kanı önerilmektedir[938]. *Hippiatrica* tarafından soğuk havanın sert dokuları etkilemesi ve kas kirişlerine tesir etmesi sonucu ortaya çıkan ölümcül bir hastalık olarak tanımlanan tetanos için ise duman çıkarmayan odunların kapalı bir alanda atın etrafına çember oluşturacak biçimde dizilip yakılması, hayvanın şaraba batırılmış ekmek ile beslenmesi ve seyreltilmiş kına yağı ile ovulması tavsiye edilmektedir[939]. Solunum güçlüğü çeken atlar için ise hayvanın aktar çarşısında gezdirilerek buradaki hoş kokuların yardımı ile ciğerlerinin rahatlatılması gibi ilgi çekici bir yöntem önerilmektedir[940]. Rahatsızlığı olan hayvanlara banyo aldırmak da *Hippiatrica*'da yer alan ilginç bir tedavi yöntemidir. Eserde

[936] McCabe, *Hippiatrica*, s. 15.
[937] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 101, 108, 112-113, 139 189, 236.
[938] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 140, 236.
[939] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 187-188, 207.
[940] McCabe, *Hippiatrica*, s. 159.

bağırsak düğümlenmesi ve yüksek ateşten mustarip hayvanlar için tedavi yöntemi olarak ılık banyo önerilirken, sırt spazmı yaşayan atların ise hamama sokulup terletilmesi ve ısıtıcı merhemlerle ovulması gerektiği belirtilmektedir[941].

Sıhhat için vücut sıvılarının dengede tutulması gerektiği prensibine dayanan humoral patoloji teorisi *Hippiatrica*'da hastalıklar açıklanırken en çok başvurulan tıp teorilerinden birisidir ve bu teoriden hareketle pek çok hastalık vücudun çeşitli bölgelerinde kan ve safra birikmesi ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin eserde safra akıl hastalıklarının kaynağı olarak gösterilmekte ve at nezlesi ise vücuttaki kirli sıvıların neticesi olarak değerlendirilmektedir. Uyuz hastalığı da bozulmuş kan ve safra sıvılarının sıcak sebebiyle vücudun yüzeyine çıkmasıyla açıklanır ve at nezlesinin deri altında meydana gelmiş hali olarak kabul edilir. Benzer şekilde atların gözünde kan birikmesi de kandaki kalın sıvıların kafada birikmesine dayandırılmaktadır[942] .

Hippiatrica'da farklı hastalıklar için vücudun farklı bölgelerinden kan alınması gerektiği belirtilmektedir. Örneğin eser kolera hastalığı için boyundan, mide akıntısı için kafadan, kalp rahatsızlığı var ise de bacaktan kan alınmasını önermektedir. Eserde kan almanın hangi mevsimde, hangi damarlardan gerçekleştirilmesi gerektiği ile ilgili de detaylı bilgiler verilmektedir. Buna göre, her damarın biçimi aynı olmadığı gibi kanı da aynı renkte değildir ve kanın rengi hastalıktan hastalığa ayrıca değiştirmektedir. Sağlıklı atların kanı bol, açık renkli ve homojen iken sağlık atların ise kanı farklı renklerde, köpüklü ve vücutta iltihap olması durumunda koyu renkli ve yapışkandır[943].

Hippiatrica'da başta en temel tedavi yöntemlerinden biri olarak görülen kan alma olmak üzere pek çok cerrahi müdahaleden bahsedilmekte ve cerrahi müdahalelerde kullanılmakta

[941] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 89, 237, 253.
[942] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 206, 251.
[943] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 108, 112, 118, 249.

olan yöntemlere ve araç gereçlere dair tıp tarihine ışık tutmak açısından büyük değeri olan bilgilere yer verilmektedir. Eserin aktardıklarından anlaşıldığı kadarıyla çağın hekimlerinin elinde cerrahi yöntemler uygulanırken kullanabilecekleri kanal genişleticiler ve fibula kemikleri, pensler, cerrahi ayırıcılar ve yün dikiş ipleri gibi tıbbi gereçler bulunmaktaydı. Eserde dönemin tıbbi teknolojileri ile ilgili fikir sahibi olmamızı yardımcı olabilecek, bazı tıbbi gereçlerin nasıl hazırlanacağı dair tarifler de bulunmaktadır. Hayvan derisinden yapılma bir tulumun içine kamış yerleştirip tulumun ağzı büzüştürüldükten sonra balmumu ile mühürlenerek nasıl lavman şırıngası yapılabileceğine dair tarif eser içerisindeki bu bilgilendirici pasajlardan yalnızca biridir[944].

Hippiatrica'ya göre kan alınırken ilk önce bölgeye turnike uygulanmalı ardından basınçla damar belirginleştirilip neşter işle çok derin olmayan bir kesik açılmalıdır. Açılan yaraların kapanması içinse karıncalar yaranın iki ucunu kavrayacak şekilde yerleştirilip kafaları bedenlerinden ayrılmalı ve yaranın üzeri kantaronla hazırlanan yara lapası ile kapatılmalıdır[945].

Eserde kan almanın yanı sıra karın yaralanmalarında karın zarının dikilmesi ve boğulma tehlikesi yaşandığında nefes yolu açılması gibi daha pek çok cerrahi müdahalenin yöntemleri tarif edilmektedir. Örneğin esere göre boyun çıkıklarında atın boynunun büküldüğü taraf üste gelecek şekilde toprağa yatırılıp bastırılarak çıkık boyun yerine oturtulmalı, boynun büküldüğü tarafa neşter ile boyun boyunca eşit aralıklarla üç küçük delik açılarak bu deliklere ılgın ağacı dallarından yapılmış çubuklar yerleştirilmeli ve kendir bezinden veya ketenden yapılma bir iple ile sıkıca sarılarak sabitlenmelidir. Çubuklar kendiliğinden düşene kadar ise

[944] McCabe, *Hippiatrica*, s. 144.
[945] İki yakasını karıncalara tutturarak yarayı kapatmayı sağlayan bu ilginç tekniğin on dokuzuncu yüzyılın sonuna dek Yunanistan'da berberler tarafından kullanılmaya devam eden bir yöntem olduğuna dair kayıtlar bulunmaktadır. Bkz. McCabe, *Hippiatrica*, s. 249.

günde üç kez yağ ve sirke ile yaralı bölge silinip ve çubuklar düştükten sonra ılık suyla temizlenmelidir[946].

Hippiatrica eğer konumu izin veriyorsa tümörlerin de kesilerek çıkartılmasını önermektedir. Esere göre açılan kesiğe yara lapası olarak yanmış tatlı su yengeci, doğranmış kızılçam kabuğu, kurutulmuş şarap tortusu, doğranmış süsen bitkisi, baldıran otu tohumu, yabani salatalık kökü soğuk su ve sirke ile karışımı uygulanmalı ve eğer iltihap var yara ise su yerine şarapla yıkanmalıdır[947]. *Hippiatrica* kulak enfeksiyonları apse yaptığında da oluşan kistin dikine kesilmesi ve bal ve şap uygulanarak tedavi edilmesi tavsiyesinde bulunmaktadır[948]. Isırılan yerde şişme ve akıntıya sebep olarak atların sağlığını ciddi derecede tehdit eden fare ısırıkları için ise önerilen yöntem şişen bölgenin neşter ile kesilmesi ve daire biçiminde bir kızgın demir ile dağlanmasıdır[949].

Hippiatrica'da bahsi geçen diğer önemli tedavi yöntemleri arasında dağlama, deniz suyu veya taze salamura suyu ile yapılacak lavman ve hayvan kabızlık yaşadığında, midesinde pislik veya kurt biriktiğinde ve idrar torbası döndüğünde ağızdan veya makattan el ile yapılması gereken müdahaleler bulunmaktadır[950].

Hastalıkların teşhis ve tedavileri dışında *Hippiatrica* at bakımı ve yetiştiriciliği ile ilgili de bazı önerilerde bulunmaktadır. Bu önerilerden bazıları rahatsız hayvanın barınma koşullarında yapılacak iyileştirmelerle alakalıdır. Eser, zayıf düşen bir atın hem vücudunun hem de toynaklarının sağlığı açısından ahır zemininin saman, talaş veya çakıl taşı serilerek

[946] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 144, 205.
[947] McCabe, *Hippiatrica*, s. 254.
[948] McCabe, *Hippiatrica*, s. 231.
[949] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 256-257.
[950] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 92, 99, 102, 204, 275.

kuru kılınmasını, kalp rahatsızlığı olan bir atın ise ahırının temiz tutularak mersin ağacı veya defne gibi bitkilerle ahırın hoş kokmasının sağlanmasını tavsiye etmektedir[951].

Yetiştirilme bölgelerine göre adlandırılan Arkadya, İbeya, Kappadokia, Teselya, Sirenakya, Mağribi ve Nisaia gibi farklı bölgelerin at ırklarının özelliklerine değinen *Hippiatrica*, dişlere bakılarak atın yaşının nasıl anlaşılacağı, atın hangi yaşta yarışlara, hangi yaşta hane hizmetine uygun olacağı, hangi yaşta hangi eğitimin verilebileceği ve hangi yaşta yularlanabileceği gibi pek çok konuda okurlarına ipucu sunmaktadır[952].

Hippiatrica'ya göre iyi bir atı yavruluğundan anlamak için tayın kardeşleriyle liderlik rekabetine girip girmediğine ve sudaki gölgelerden korkmadan su kenarına yaklaşıp yaklaşamadığına bakılmalı ve sürekli annesine yakın durmaya çalışmayan, hareketli ve neşeli, çitleri ve hendekleri atlamaktan çekinmeyen taylar tercih edilmelidir. *Hippiatrica* at seçilirken bedenin boyutlarına değil orantılı olup olmadığına dikkat edilmesi gerektiğini belirtir ve iyi bir atın boynunun bir horozun boynu gibi dar başlangıçlı ve oranlı olması gerektiğini ifade eder. Esere göre iyi atı seçmenin bir yolu da toynaklara bakmaktır. Eğer toynak kalın, dik, dar ve tabanı çukur ise ve at ayağını yere vurdukça kuvvetli ses çıkarıyorsa bu atın güçlü olacağına işaret etmektedir[953].

Hippiatrica, at yetiştiriciliği ile alakalı olarak ürkerek yavrusunu emzirmeyi reddeden genç kısrakların bir battaniyeye sarılıp karnının altından buhar tutularak yavrulara aşina hale getirilebileceği, eşek yavrularının dişi atlara emzirtilerek daha iyi beslenip ileride kısraklara yaklaşma konusunda daha hevesli hale getirilebilecekleri ve kısrakların yelelerini süsleyerek

[951] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 139, 275.
[952] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 88, 162, 192, 219.
[953] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 95, 196-198.

aygırların onlara karşı daha istekli hale getirebileceği gibi daha pek çok pratik bilgi sunmaktadır[954].

Eser ayrıca okura tayların insan dokunuşuna nasıl alıştırılabileceği, çifte yemeden ata nasıl binilebileceği, küçük taylara binmek için kaç yaşına kadar beklenmesi gerekeceği, atın nasıl tımarlanması gerektiği ve toynak ve kuyruk bakımının nasıl yapılabileceği gibi pek çok sorunun yanıtını sunmaya çalışmaktadır[955].

Yukarıda sayılan pek çok tedavi, bakım ve yetiştirme tavsiyesi yanında *Hippiatrica* atların korunması ve iyileştirilmesi için kullanılabilecek tılsımlara ve efsunlu sözlere de yer vermektedir. Hipodrom yarışlarında karşı takımı lanetlemek amacıyla hazırlanan muskalardan esinlenilerek başlamış olabileceği düşünülen bu geleneğe göre aynı şekilde insanlar için de hazırlandığı bilinen, bir kâğıt, parşömen veya metal parçası üzerine yazılan sihirli sözcüklerinden oluşan tedavi veya koruma amaçlı muskalar atın yularına veya vücudunun rahatsız olan bölgesine asılıyordu. Bu sihirli sözcükler İbraniceden, Aramiceden veya eski Mısır dilinden alınmış kimi kelimelerden oluşmaktaydı ve muskalar hazırlanırken semavi dinlere ait referanslar ile pagan inançlara ait ögeler bir arada kullanılabiliyordu[956].

Eserden anlaşıldığı kadarıyla, erkek geyiğin boynuzundan alınan bir parçadan yapılacak bir tılsımın atın boynuna asılmasıyla hayvanın pek çok hastalıktan korunabileceğine inanılmaktaydı. Öksürüğe ve apseli şişliklere karşı ise kökü ve yaprakları eksiksiz bir vahşi kuzukulağı bitkisinin bir bez parçasına dikilip muska olarak atın boynuna asılması önerilmekteydi. Fare ısırması durumunda tekerlek izinden alınan toprak veya bu toprağın sirkeyle karıştırılıp yaraya sürülmesi önerilmekteydi ve bu büyü farenin tekerlek altında

[954] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 87, 96, 154.
[955] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 192, 198-199, 200, 212.
[956] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 16, 147-148, 151.

kalınca öleceğini bildiği ve bu yüzden tekerlek izinden alınan toprağa yaklaşmak istemeyeceği inancına dayanmaktaydı. Yine fare ısırığına karşı canlı bir farenin çömlekçi kili ile kaplanıp kurutulduktan sonra muska olarak atın boynuna asılması öneriliyordu. Atların burnunda oluşan kokulu poliplere karşı ise hayvanın boynuna üzerinde yıldız ve aslan kabartması olan bir demir yüzük asılması tavsiye edilmekteydi. *Hippiatrica*'da nazar değmesine karşı da büyü ile tedavi öneriliyor ve nazara karşı hazırlanabilecek muskaların tariflerine yer veriliyordu. Eserde ayrıca at nezlesi, idrar zorluğu ve toynak hastalığı için de büyüler mevcuttu[957].

Üfleme ve tükürme de bu büyülü tedavi ritüellerinin bir parçasıydı. Kimi zaman Yunan veya Mısır tanrıları hastalığı kovmaya çağırılırken üç ve yedi sayıları dikkat çekici bir sıklıkta kullanılmaktaydı. Örneğin bazı büyülerde bir halat üç kez düğümlendikten sonra hayvanın yaralı bölgesine dolanıyor ardından bıçakla kesiliyordu. Göz yaralanmaları için tedavi olarak oruç tuttuktan sonra tuz, mürekkepbalığı kemiği veya vahşi üzüm çekirdeği çiğneyip yaralı göze tükürmek tavsiye edilirken, at çıban çıkarırsa irin toplamadan önce üç parmakla sıkılması ve çıbana "seni yendim" diye bağırılması salık veriliyordu[958].

Hippiatrica'da aktarılanlardan anlaşıldığı kadarıyla güneş tanrısının atlar ile bir bağlantısı olduğuna inanılıyor ve sihirli sözcüklerle hasta hayvan için kendisinden yardım isteniyordu. Yüksek ateş gibi durumlarda da yine güneş tanrısı Helios'un kızı büyücü Kirke ve yeğeni büyücü Medea'dan yardım isteyen dualar edilirdi. Yılan sokmalarına karşı ise hekim olduğuna inanılan kentaur Kheiron'a yardım için yakarılıyordu[959].

[957] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 93, 120-121, 140, 146, 152, 167, 180, 232, 257.
[958] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 120, 149-150.
[959] McCabe, *Hippiatrica*, ss. 179, 238.

2.3.5.2. Geoponica

2.3.5.2.1. Genel Çerçeve

944-959 yılları arasında kaleme alındığı tahmin edilen bu eser astronomi, hava tahmini tahıl ve zeytin üretimi, bağcılık, şarapçılık, çiçekçilik, balıkçılık, bahçıvanlık, tarım ürünlerine zararlı böcekler, arıcılık, büyükbaş hayvan, at, köpek, tavşan, deve, geyik ve domuz yetiştiriciliği gibi konulara eğilen yirmi bölümden oluşmaktadır. Çalışma bir toprak sahibinin mülkünü daha karlı hale getirebilmek için ihtiyaç duyabileceği tüm bilgileri sunmaya çalışan bir kılavuz görünümündedir. Eserin girişinde İmparator Konstantinos'un zaferleri, felsefe, retorik, bilim ve sanat alanındaki patronajı övülür. Eserin yazılma amacı olarak devletin üç bileşeni ordu, kilise ve tarım olduğu için bu alanda da ansiklopedik bir eserin yazılmasının gerekli görüldüğü belirtilmiştir. Bu şekilde eski kuşakların toprağı ekme, bitkilerin bakımı, elverişli arazilerin tespiti, su kaynaklarının keşfi ve çiftlik binalarının inşası gibi konulardaki bilgileri tek bir eserde toplayıp herkesin erişimine sunulması amaçlanmıştır. Önsöze göre bu yapılırken yalnızca fayda unsuru göz önünde bulundurulmamış, keyif için yapılıp gözlere hoş manzaralar ve burunlara hoş kokular sunacak işlere de değinilmiştir. Döneminin oldukça popüler eserleri arasında bulunan ve Bizans ve Slav komşularının zirai tarihi açısından büyük önem taşıyan bu yapıtın elli beş nüshası günümüze ulaşmıştır. On birinci yüzyıldan itibaren eser Arapça, Süryanice, Ermenice ve Latince gibi dillere de çevrilmiştir[960]. Oldukça hacimli

[960] Andrew Dalby (çev.), *Geoponika: Farm Work*, Totnes: Prospect Books, 2011, ss. 51-52; Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ss. 214-215; John L. Teall, "The Byzantine Agricultural Tradition", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 25 (1971), ss. 42-43; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus*, s. 576;vJohn A. C. Greppin, "The Armenians and the Greek 'Geoponica'", *Byzantion*, C. 57, S. 1 (1987), s. 46; Alexander Kazhdan (ed.), "Geoponika", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 834; Robert Rodgers, "Κηποποιΐα : Garden Making and Garden Culture in the Geoponika", *Byzantine Garden Culture*, ed. Antony Littlewood, Henry Maguire, Joachim Wolschke-Bulmahn, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2002, ss. 160-161, 171. Markopoulos'a göre *Geoponica*'nın ön sözünde VII. Konstantinos'un diğer eserlerinde çizmeye çalıştığı ideolojik çerçevenin de izlerine rastlamak mümkündür. Yazar bu iddiasına eserin ön sözünde yer alan ve VII. Konstantinos'un mensup olduğu hanedan ile arasında kan bağı olduğunu iddia ettiği I. Konstantinos ile özdeşleştirildiği şu cümleyi kanıt olarak göstermektedir: "Sizden önceki imparatorların başarılarına bakarak, yalnızca Hristiyanların ilk imparatorunu, yani bu kentin koruyucu ve kurucusu Konstantinos'u kendinize örnek aldınız". Bkz. Markopoulos, "Constantine the Great in Macedonian Historiography", s. 164. Michael Decker, "The Authorship and Context of Early Byzantine Farming Manuals", *Byzantion*, C. 77 (2007), s. 106; Decker de *Geoponica*'nın imparatorun diğer eserlerinin aksine ilerleyen asırlarda da okuyucu bulduğuna dikkat çeker ve on birinci yüzyıl Bizans entelektüellerinden Mikhail Psellos'un ve Mikhail Khoniates'in *Geoponica*'yı okuyup takdir ettiğini belirtir. Bkz. Michael Decker, *Tilling the Hateful Earth: Agricultural Production and Trade in the Late Antique East*, Oxford University Press, 2009, ss. 263, 270; Tihon, "Science in the Byzantine Empire", s. 205. Lemerle, eserin ulaştığı yaygınlıktan hareketle *Geoponica*'nın ironik biçimde VII. Konstantinos'un eserleri arasında hem en az özgün olan hem de

bir eser olan *Geoponica*'nın 1895 yılında Heinrich Beckh tarafından hazırlanan Teubner Edisyonu beş yüz yirmi dokuz sayfa uzunluğa erişmektedir. *Geoponica* özgün bir eser olmayıp *Excerpta Historica* gibi her bir bölümü geçmiş çağlarda incelemeler kaleme almış otoritelerin çalışmalarından derlenmiştir ve her bölümün başında bölümün özeti, o bölüme kaynaklık eden yazarların ve eserlerin isimleri liste halinde sunulmuştur. Bu yazarların arasında Florentinos, Oindanionios Anatolios Berytios, Diophanes, Leontios, Tarantios, Demokritos, Africanos, Apouleios, Zoroaster, Fronto, Paxamos, Damegeron, Sotion, Kyntilion, Vergilius, Soleus'lu Aratus (M.Ö. üçüncü yüzyıl), Aristoteles (M.Ö. dördüncü yüzyıl), İskenderiyeli Didymus (dördüncü yüzyıl), Varro (M.Ö. birinci yüzyıl), İskenderiyeli Pamphilus (birinci yüzyıl) gibi isimler yer almaktadır. *Geoponica* içerisinde Ortaçağ'da yazılmış eserlerden alıntılanan hiçbir pasaj yoktur ve eser dördüncü yüzyıla dek uzanan köklü bir tarımsal el kitapları geleneğine dayanmaktadır. Bu gelenek dördüncü yüzyılda aslen bir hukukçu ve Illyricum Praetorian Prefect'i olan Oindanionios Anatolios Berytios'un kaleme aldığı "Tarımsal Faaliyetler Üzerine İnceleme" ve İskenderiyeli Didymus'un kaleme aldığı *Georgica* isimli eserlerle başlamaktadır. Anatolius'un eseri daha sonra altıncı yüzyılda Süryaniceye, dokuzuncu yüzyılda *Kitab al fallahin* adıyla Arapçaya ve on üçüncü yüzyılda *Girk' Vastakoc'* adıyla Ermeniceye çevrilmiştir. Kassianos Bassos Scholastikos ise altıncı yüzyılda hem Anatolius'un hem de Didymus'un eserlerinden yola çıkarak "Tarım Üzerine" başlıklı bir eser kaleme almış ve bu eser VII. Konstantinos'un onuncu yüzyılda kaleme aldığı *Geoponica*'ya kaynaklık etmiştir. Suriyeli olduğu düşünülen ve Arap geleneğinde Qustus olarak anılan Kassianos'un eseri ayrıca Pehleviceye çevrilmiş, on ikinci yüzyılda Yahya ibn Muhammed tarafından kaleme alınan *Kitab al fallaha* isimli esere esin kaynağı olmuş, hem de altıncı yüzyılla dokuzuncu yüzyıl arasında yazıldığı tahmin edilen *Bark' Galianosi* isimli Ermenice-Grekçe sözlükte yer alan hayvan isimleriyle alakalı maddelere kaynaklık etmiştir[961]. *Geoponica* ve içerdiği eserlerin etkisi şaşırtıcı derecede yakın tarihlere kadar

en büyük başarıya ulaşan çalışma olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır. Bkz. Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 332-333, 336.

[961] Teall, "The Byzantine Agricultural Tradition", s. 40; Robert Rodgers, "The Apuleius of the 'Geoponica'", *California Studies in Classical Antiquity*, S. 11 (1978), ss. 197, 203. *Geoponica* içerisinde adı anılan yazarlar arasında eserini Latince yazmış yegane yazarlar Vergilius ve Varro'dur. Birinci yüzyıl tarım eserlerinde sıkça eserlerine başvurulan bu yazarlardan yapılan alıntılar yüzyıllar ilerledikçe azalmıştır. *Geoponica* hazırlanırken Vergilius ve Varro'nun eserlerinden muhtemelen doğrudan alıntılar yapılmamıştır ve bu yazarlar büyük

devam eder. Rönesans hümanistlerinin on altıncı yüzyılda eserin tam metnini Latinceye çevirmesiyle beraber on altıncı yüzyılda Almanya'da, on yedinci yüzyılda Hollanda'da on dokuzuncu yüzyılda İngiltere ve Fransa'da eserin başvurulan bir kaynak haline geldiği bilinmektedir[962].

Tarıma ve bahçeciliğe duyulan ilgi açısından VII. Konstantinos muadilleri arasında ilk değildir. Henüz Klasik Roma döneminde dahi tarım ve bahçeciliğin centilmence uğraşlar olduğuna dair yaygın bir görüş vardı ve süslü bahçelere sahip olmak gücün ve yüceliğin açık bir simgesi olarak görülürdü. Örneğin Cicero süslü bahçeleri olan villalar satın almayı toplumda belli bir konuma ulaşmak için faydalı görüyor ve hatta bu amaçla dostlardan borç almayı meşru bir eylem olarak değerlendiriyordu. Bizans döneminde ise bu ilgi İncil içerisinde yer alan "elinin emeğini sen yersin, mutlu olursun ve sana iyi olur" veya "bahçeler dikin ve meyvelerini yiyin" gibi öğütlerle dini bir itki de kazanmıştı. Makedonya Hanedanı öncesinde örneğin İmparator Julianos'un bizzat bağcılıkla uğraştığı, Herakleios'un ise sebze bahçeleri ve parklar yaptırdığı bilinmektedir. Dokuzuncu yüzyılda ise İmparator Theophilos muazzam bahçeleriyle anılan Bryas Sarayı'nı inşa ettirmiştir. Makedonya Hanedanının kurucusu I. Basileios ise Büyük Saray içerisinde, güney ve kuzeyi revaklarla çevrili, doğusunda Tyzkanisterion adlı yaklaşık yetmiş metre uzunluğunda bir polo alanı, batısında ise Nea Ekklesia Kilisesi yer alan Mesokepion isimli bahçeyi düzenlettirmiştir. I Romanos Lekapenos tahttan indirilip keşiş hayatına çekildiğinde tarlada çalışmayı kendisine uğraş edinmiştir ve Aleksandros kısa hükümdarlığı zarfında kimi pagan çiçek festivallerini

olasılıkla başta Anatolius olmak üzere esere kaynaklık eden diğer yazarların eserlerinde adları geçtiği için *Geoponica*'nın kaynakları arasında sayılmışlardır. *Geoponica*, Yunan tarım literatürü içerisinde Vergilius ve Varro'nun adlarının anıldığı tek eserdir ve bu isimler muhtemelen eserin Ortaçağ'dan önce üretilen nüshalarında geçmemektedir. Bkz. Robert Rodgers, "Varro and Virgil in the 'Geoponica'", *Greek, Roman and Byzantine Studies*, C. 19, S. 3 (1978), ss. 277-281, 284-285. Greppin, "The Armenians and the Greek 'Geoponica'", ss. 46-48, 54; Rodgers, "Κηποποιΐα", ss. 161-163, 169; Decker, "Early Byzantine Farming Manuals", ss. 107-109, 112-113; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 205. Decker'e göre eser içerisinde yer alan Ortaçağ kökenli tek malzeme Konstantinopolis kentinde aylara göre aylara göre nasıl ekim yapılacağından bahseden bir kılavuzdur. Robert Rodgers ise aylara göre ekim kılavuzunun yanısıra eserin on birinci bölümünde bazı bitkilerin kökenlerine dair verilen mitolojik bilgilerin de onuncu yüzyılda metne eklendiğini düşünmektedir. Decker, *Tilling the Hateful Earth*, ss. 263-270. Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 332-335.

[962] Teall, "The Byzantine Agricultural Tradition", ss. 41-42.

canlandırmaya çalışmıştır[963]. *Geoponica*'nın buğday ve arpa gibi geçimlik ürünlerin yetiştirilmesinden ziyade piyasa yönelik ürünlere değinmesi ve bitkilerin melezlenmesi ve bahçelerin güzelleştirilmesi gibi deneysel ve kâr amacı gütmeyen faaliyetlere büyük yer ayırmasından hareketle eserin Konstantinopolis ve çevresinde yaşayan toprak sahibi seçkin ve dar bir zümrenin ilgilerine yönelik olarak yazılmış olduğu sonucuna varan araştırmacılar bulunmaktadır[964]. Ancak *Geoponica*'dan yalnızca toprak sahibi seçkin Bizanslıların faydalandığını düşünmek yanlış olur. Muhtemeldir ki, seçkinlere ait mülklerde toprağa bağlı köylü veya ırgat olarak çalışan çiftçiler de bu eserden faydalanan efendilerinin kendilerine tatbik ettirdiği tarım tekniklerini uygulamalı olarak öğrenip köy ahalisinden başka kimselere aktarmışlardır[965].

2.3.5.2.2. Metin Değerlendirmesi

Eserin içeriğine daha yakından bakıldığında, *Geoponica*'nın birinci kitabının takvime konusuna ayrıldığı ve çiftçilerin faaliyetleri için büyük önem taşıdığı düşünülen ekinoks, gün dönümü ve mevsim dönümü gibi tarihler hususunda onları aydınlatma amacı güttüğü görülmektedir. Ayın, güneşin ve bulutların durumuna göre kısa vadeli hava tahminlerinde bulunmak için ipuçları veren eser ayrıca hayvanları gözlemleyerek de hava tahmini yapılabileceğini iddia etmektedir. Buna göre geceleyin baykuşlar aralıksız ötüyorsa veya kargalar ve kuzgunlar büyük gruplar halinde toplanarak bir kutlama yapar gibi hep bir ağızdan ötüyorlarsa bu yağmurun yaklaşmakta olduğuna işaret etmektedir. Aynı şekilde eğer su kuşları su birikintilerinde yıkanıyorlar ise bu da kötü havanın yaklaşmakta olduğuna dair bir belirtidir[966]. *Geoponica*'nın iklimi konu alan bölümü ayrıca uzun bir kışın veya baharın yaklaşmakta olduğunun nasıl anlaşılacağı, rüzgarların adları, türleri ve nasıl estikleri gibi pek çok konuda okuyucunun muhtemel sorularını yanıtlamaya çalışmaktadır[967].

[963] Schrodt, "Sports of the Byzantine Empire", s. 52; Littlewood, "Saray Bahçeleri", ss. 35-38, 41, 45-46.
[964] Teall, "The Byzantine Agricultural Tradition", ss. 42-43.
[965] Decker, *Tilling the Hateful Earth*, s. 270.
[966] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 53-55.
[967] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss, 56-66.

Çiftlik işleyişine ayrılan ikinci bölümünde *Geoponica,* çiftlikte çalışmaya uygun kimselerin nasıl tespit edilebileceği, çiftlik kurmak için en iyi arazinin nasıl seçilebileceği, çiftlik arazisinde nasıl su bulunabileceği, kullanım amacıyla nasıl yağmur suyu biriktirilebileceği ve çiftlik arazisinde bulunan toprağın kalitesinin nasıl anlaşılabileceği gibi pek çok hususta tavsiyeler içermektedir. Esere göre çiftliğin başında bulunacak kimse diğer çalışanlara da örnek olacak bir yaşam sürmelidir. Tok gözlü olmalı, içki konusunda ölçüyü kaçırmamalı ve herkesten önce uyanarak disiplin konusunda emsal teşkil etmelidir. Çiftliğin başı ayrıca işçilerin dini inançlarına karşı saygıda kusur etmemeli ve kutlama ve ibadetle geçirilmesi gereken günlerde onları çalışmaya zorlamamalıdır. *Geoponica*, çiftliğin başı tarafından gelecek yıllarda karşılaştırmak üzere yapılan uygulamaların ve elde edilen ürün miktarının kayıt altına alındığı bir günlük tutulmasını önerir. Çiftliğin başı bu günlüğe ayrıca kendi tecrübelerinden ve işçilerin tavsiyelerinden derlediği bilgileri de ileride faydalanılmak üzere kaydetmelidir[968]. *Geoponica*'ya göre işçilerin daha şevkli ve disiplinli çalışması ve çiftlik işlerinin sorunsuz yürümesi için çiftlik sahibinin her zaman çiftliğin başında bulunması elzemdir. Çiftlik işlerinde çalışmak için delikanlılık çağının en ideal çağ olduğunu belirten eserde sabanda, bağda veya hayvan gütmede çalışmaya en elverişli vücut yapıları da tarif edilmektedir[969]. Eser çiftlik çalışanlarının sağlığı açısından çiftlikte bir doktor bulundurulmasını, böyle bir imkân mevcut değil ise çiftliğin başının bu konuda kendisini yetiştirmesi gerektiğini belirtmektedir. *Geoponica*'ya göre çiftlikte görülmesi en muhtemel rahatsızlıklar güneş çarpması ve güneş yanıklarıdır. Eser bu rahatsızlıklardan mustarip olan çalışanların bakımı ve beslenmesi ile ilgili önerilerde de bulunmaktadır. Zehirlenmelerin önüne geçilmesi için suyun kaynatılarak içilmesini tavsiye eden *Geoponica,* zehirli hayvanlar tarafından sokulan işçilerin ise tiryak üzümü, bu üzümden yapılan şarap ve sirke ile acılarının dindirilebileceğini belirtir. Ayrıca bu üzümlerin yaprak ve salkımlarının yakılması ile elde edilen külün şarap ile ısırılan bölgeye uygulanmasının bir tedavi yöntemi olarak hem zehirli hayvan sokmalarında hem de kuduz köpek ısırıklarında acıyı azalttığı ve hayat kurtardığı iddia edilmektedir[970]. *Geoponica* doktor yanı sıra, işçilerin araç gereç tamiri için çiftlikten

[968] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 97-98.
[969] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 67-68.
[970] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 99-100.

ayrılarak vakit kaybetmemeleri amacıyla çiftlikte demirciler, marangozlar ve çömlekçiler bulunmasının da çok faydalı olacağı hatırlatmasında bulunmaktadır[971].*Geoponica* çiftliğe inşa edilecek konut için deniz kenarı, tepe üzerleri veya kuzeye meyilli bir bayırı en elverişli ve sağlıklı konum olarak önermektedir. İkametgâhın yüzünün doğuya bakması tavsiye edilirken batıya bakan, alçak veya bataklık alana inşa edilmiş bir konutun bilhassa kötü olacağını belirtmektedir[972]. Su bulmak için hayıt ağacı veya sazlıkların bulunduğu yerlerin kazılması gerektiğini belirten eser, poyraz alan yüksek kayalıkların ve siyah ve yağlı toprak bulunan bölgelerin de su çıkarmaya elverişli olduğu bilgisi vermektedir[973]. Yağmur sularının ahşap borular ile bir sarnıca aktarılarak ve defne yaprağı ile filtrelenerek kullanıma uygun hale getirilebileceğini belirten eser toprağın kalitesini anlamak için ise toprağın şiddetli yağmurları çamurlaşmadan emip ememediğine bakılmasını önerir. Ayrıca bir bölgece vahşi ağaçlar gür ve hacimli yetişiyor ise bu da *Geoponica*'ya göre toprağın en üst kalitede olduğuna işaret etmektedir. Esere göre toprak kalitesini tayin etmenin en iyi yolu ise tadına bakmaktır. *Geoponica*'ya göre toprakta tuz tadı ne kadar az ise kalite de o kadar yüksektir[974].

Üçüncü bölümünde hangi ayın hangi ürünlerin ekimine ve hasadına uygun olduğuna değinen eser, dördüncü bölümden dokuzuncu bölüme kadar en detaylı değindiği konu olan üzüm üzerinde durmaktadır. *Geoponica*, üzümün ekiminden şarap haline getirilişine ve şarabın muhafazasından satışına varıncaya değin bu ürünle ilgili neredeyse tüm faaliyetlere ışık tutmaktadır. *Geoponica*'nın dördüncü bölümü üzüm bağı oluşturulurken dikilen asmaların arasında ne kadar aralık bırakılması gerektiği, bağın çevresine hangi bitkilerin ekilmesinin faydalı olacağı, asma hangi ağaca sarılırsa ne sonuç alınacağı, farklı tat ve kokularda üzümlerin nasıl elde edileceği ve farklı ekim ve hasat tarihlerine göre elde edilen ürünün nasıl çeşitlilik göstereceği gibi pek çok konuda püf noktalara değinmektedir.

[971] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 101.
[972] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 68; Littlewood, "Saray Bahçeleri", s. 44.
[973] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 68-69.
[974] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 79-80.

Eserin beşinci bölümü de benzer şekilde bağ ekiminde dikkat edilmesi gereken noktalara odaklanmaktadır. Bu bölümde üzüm ekimine uygun topraklara, farklı topraklara ekimi uygun üzüm türlerine, bağların bölge iklimine göre hangi cepheye bakması gerektiğine, uygun ekim zamanlarına, aşılama amacıyla asmadan nasıl filiz kesilmesi gerektiğine ve toprağın bağcılık amacına uygun biçimde nasıl iyileştirileceğine ayrılmış alt başlıklar bulunmaktadır. Asmaların ekimi için en uygun toprağın çok yoğun ve nemli olmayan siyah toprak olduğunu belirten esere göre sıcaklık ve nem açısından denize yakın bölgeler bağcılık için en uygun bölgelerdir[975]. Bağdan elde edilecek şarabın tadını tahmin edebilmek için ise *Geoponica* bağın ekili olduğu araziye ekilecek çukurdan alınan toprağın suyla karıştırılmasını ve tortusu çöktükten tadılmasını önermektedir. Esere göre suyun tadı elde edilecek şarabın tadı ile ilgili fikir sahibi olunmasını sağlayacaktır[976]. Asmaların daha kolay kök salması için ise köklerin gübrelenmesi ve toprağın içinde köklerin aralarından rahatça uzanacakları boşluklar oluşturulması için bitkinin altına taşlar yerleştirilmesi önerisinde bulunulmaktadır[977].

Geoponica'nın altıncı bölümü şarap üretiminin teknik detaylarına dair aktarılan faydalı bilgilerden oluşmaktadır. Bölümde üzümlerin ezilmek için toplanacakları fıçıların nasıl inşa edilmesi gerektiğine, fıçıların nasıl ziftlenmesi gerektiğine, üzümleri ezme işinde çalışacak kimselerin dikkat etmesi gereken huluslara ve üzümlerden elde edilen şıranın hangi şartlarda muhafaza edilmesi gerektiğine değinen alt başlıklara ayrılmıştır. Eser üzümlerin ezileceği kapalı alanın bozucu etkide bulunabilecek herhangi bir nesnenin şıranın içine düşmemesi için büyük titizlikle temizlenmesi gerektiğini belirtmekte ve bu alanın iyi aydınlatılmasını ve ılık tutulmasını tavsiye etmektedir. Üzümlerin geniş ağızlı fıçılarda toplanmasını ve fıçıların kullanılmadan önce deniz suyu veya salamura suyu ile yıkanıp süngerlerle kurutulmasını öneren eser, fıçının içine düşen farelerin boğulup ölerek şıranın tadını bozmalarının önüne geçmek üzere fıçının içerisine farenin tırmanıp dışarı çıkmasına yarayacak uzun bir sopa bırakılmasını tavsiye eder[978]. Şarap yapımı için orta ateşte fırınlanmış kilden fıçıların en

[975] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 123-126.
[976] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 127.
[977] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 128-129.
[978] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 149.

uygun tercih olacağını belirten eser, fıçıların birden çok kez kullanılmaları durumunda ise elde edilen şarabın kalitesinin ciddi oranda düşeceği uyarısında bulunur[979]. *Geoponica,* okuyucusuna fıçılarda kullanılmaya en uygun zifti hazırlamak için bir tarif de sunmaktadır. Güneş altında, kısık ateşte ve toprak bir kapta hazırlanması önerilen bu zift için ana malzeme olarak asma külünden geçirilerek filtrelenmiş su kullanılmaktadır. Bu tarife göre zift kaba defalarca doldurulan suyun buharlaşması sonucu ardında bıraktığı tortunun biriktirilmesi ile elde edilmektedir. Suya asma külü yanı sıra balmumu, yıllanmış şarap veya başka ağaçların külü katılarak ise şaraba farklı aromaların geçmesine yardımcı olabilecek zift çeşitleri hazırlanabilmektedir[980]. *Geoponica*, elde edilecek şarabın tadında bozukluk olmaması için üzümleri çiğnemek için fıçılara gireceklerin ayak temizliğine büyük önem gösterilmesini, fıçı içinde hiçbir şey yenilip içilmemesini ve üzümleri çiğneyenlerin işleri bitmeden fıçının dışına çıkmamalarını tavsiye etmektedir[981]. Eser çiğneme işleminin hemen ardından posaların derhal şıranın tutulduğu alandan uzaklaştırılması gerektiğini belirtmektedir. Aksi halde posalar kısa sürede kokuşup sineklenecek ve bu durum şarabın ekşimesine sebep olacaktır. Esere göre posalar uzaklaştırıldıktan sonra fıçıların bulunduğu kapalı alanın zemini deniz suyu veya salamura suyu kullanılarak süngerle temizlenmeli ve tütsülenmelidir. Ayrıca burada bulunan her nevi sıvı kısa sürede sirkeleşip şaraba zarar vereceği için dışarı çıkartılmalıdır. *Geoponica*'nın tarifine göre tüm bu önlemler alındıktan sonra şıra nihayet fermente olarak şaraba dönüşmek üzere fıçılar içerisinde terk edilmeye hazır hale gelmektedir[982].

Eser yedinci bölümde ise şarap üreticisinin imalatın ardından dikkat etmesi gereken pek çok hususa değinmektedir. Şarap fıçılarının nasıl açılması gerektiği, şarap şişelenirken ve raflarınken nelere dikkat edileceği, şarabın nasıl yıllandırılacağı, şarap tadımının hangi şartlarda yapılması icap ettiği ve sulandırılmış şarabın nasıl anlaşılabileceği, depolanan şarabın ekşimemesi için alınabilecek önlemler, sirkeleşmiş şarabı kurtarma yöntemleri ve

[979] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 151.
[980] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 152.
[981] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 155.
[982] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 156.

şarabın deniz yolu ile nakliyesi esnasında alınması gereken tedbirler gibi pek çok konu başlığı bu bölümde değinilen hususlar arasında yer almaktadır. *Geoponica*'nın yedinci bölümü tüm bu hususlarda sunduğu pratik bilgilerin ardından, bölüm sonunda şarap tüketimi sonucu oluşabilecek istenmeyen durumlar için de bazı faydalı tavsiyelerde bulunmaktadır. Buna göre şarap içen bir kimse içki kokmak istemiyorsa Afrika süseni çiğnemelidir. Sarhoşluğun giderilmesi için ise pişmiş keçi akciğeri yenmesi önerilmektedir. Ayrıca acıbadem veya çiğ kabak yenilerek de sarhoşluğun önüne geçilebileceği iddia edilmektedir. İçkiye duyulan isteğin azaltılması için ise bağımlı kimsenin içtiği şaraba gizlice asma budakları kesildiğinde akan özsuyun karıştırılması önerilmektedir. Sarhoş bir kimsenin ayılabilmesi için ise sirke, kabak ve ballı hamur işleri tüketilmesi tavsiye edilmektedir[983].

Geoponica'nın üzümlere ayrılmış son bölümü olan sekizinci bölümde ise şarabın içerisine çeşitli malzemeler karıştırılarak elde edilebilecek güllü şarap, ballı şarap, anasonlu şarap, armut şarabı, dereotu şarabı, defne şarabı veya rezene şarabı gibi farklı tat ve kokularda şaraplara ve bunların insan sağlığı açısından faydalarına değinilmekte, daha sonra ise şaraptan nasıl sirke elde edilebileceği, şarapsız nasıl sirke üretilebileceği ve sirkenin nasıl muhafaza edilebileceği gibi pratik önerilere yer verilmektedir[984].

Eserin zeytin konusuna değinen dokuzuncu bölümü ilginç şekilde zeytin ağacının mitolojik kökenlerine değinen bir giriş ile açılmaktadır. Bu pasajda zeytin ağacının ortaya çıkması tanrılar Athena ve Poseidon'un deniz üzerinde beliren ilk toprak parçası olan Atina kentine isimlerini vermek adına giriştikleri rekabet ile açıklanmaktadır. Zeus'un ancak kente en güzel armağanı sunanın ona kendi adını verebileceğini ifade etmesiyle başlayan bu rekabetin neticesinde kente bir zeytin ağacı armağan eden Athena, kenti limanlar ve tersaneler ile donatan Poseidon'a karşı galip gelmiştir. *Geoponica*'da yer verilen açıklamaya göre Olimpiyat Oyunları gibi yarışmalarda zafer elde edenlere zeytin dalından yapılmış taçlar

[983] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 172-173.
[984] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 175-183.

armağan edilmesi geleneğinin kökeni de Athena'nın Atina kentine ismini verebilmek için girdiği rekabette Poseidon'a karşı elde ettiği bu zafere dayanmaktadır[985]. Mitolojik kökenlerine değindikten sonra zeytini tüm tarım ürünleri arasında en uzun depo ömrüne sahip olduğu, sağlıklı yaşama en çok faydada bulunduğu ve en garantili ve en yüksek karları sağladığı için metheden eser, bu bitkinin hangi iklimlerde ve hangi yükseklikte ekilirse ne nitelikte zeytin ve yağ vereceği, ekimi için en uygun zeminin ve mevsimin nasıl tayin edilebileceği, zeytin ekilirken, gübrelenirken, budanırken ve aşılanırken hangi yöntemlerin izleneceği, zeytin ağaçlarından alınan verimin nasıl arttırılabileceği, zeytin hasadı için en uygun zamanın hangisi olduğu ve hastalanan zeytin ağaçlarının nasıl tedavi edilebileceği gibi sorulara yanıt vermeye çalışmaktadır[986]. *Geoponica*'nın zeytine ayrılmış bu bölümünde ayrıca zeytin ağacı etrafına zararlı bitkilerden korunması amacıyla ekilebilecek adaşoğanı gibi faydalı bitkilere, zeytinyağını aromalandırmak için içerisine katılabilecek malzemelere ve zeytinyağı muhafaza yöntemlerine değinilmektedir. Eserde bunların yanı sıra zeytinyağını temizlemek için içerisine kavrulmuş tuz dökmek, kötü kokulardan arındırmak için yağa kırılmış taze zeytin atmak ve tortulu zeytinyağını berraklaştırmak için tuzlayarak güneş altında bekletmek gibi pratik önerilere yer verilmektedir[987]. *Geoponica*'nın zeytin bahsinde zeytinin yağ elde etmek için nasıl preslenmesi gerektiğinden de söz edilmektedir. Buna göre, zeytinler renkleri dönmeye başladığında el ile toplanmalı ve hasır veya kamış serilmiş bir yüzeye yayılarak dal ve yaprakları ayıklanmalıdır. Daha sonra tuzlanan zeytinler çekirdeklerini kırmamaya özen göstererek el ile nazikçe değirmenden geçirilmelidir. Son olarak ise değirmende ezilen zeytinler tüplere doldurulup üzerlerine hafif ağırlıklar bindirilerek yavaşça preslenmeli ve çıkan yağ tercihen cam kaplarda toplanmalıdır[988].

Geoponica'nın onuncu bölümü bahçeciliği konu almakta ve hurma, ağaçkavunu, şamfıstığı, şeftali, elma, armut, ayva, nar, erik, kiraz, iğde, incir, badem, kestane, ceviz, fındık, dut ve muşmula gibi meyve ve yemişler yetiştirilirken dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında

[985] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 184.
[986] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 184-190.
[987] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 190-196.
[988] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 194-195.

bilgiler sunmaktadır. Bu bölümde hakkında bilgiler sunulan hususlar arasında hangi ağaçların hangi aylarda ekilmeye müsait olduğu, hangi ağaçların tohumdan ve hangi ağaçların fideden yetişmeye uygun olduğu, ağaçların daha bol meyve ve yemiş vermesinin nasıl sağlanabileceği, bu ürünlerin nasıl muhafaza edilebileceği ve nasıl kurutulacağı, farklı renk ve biçimlere sahip veya çekirdeksiz meyve ve yemişlerin nasıl elde edilebileceği ve meyve ve yemiş ağaçlarının nasıl aşılanması ve budanması gerektiği gibi hususlar yer almaktadır[989].

Eserin bir sonraki bölümü ise çeşitli ağaçların ve çiçeklerin yetiştirilmesinde faydalanılabilecek püf noktalara değinmektedir. Bu bölümde ele alınan bitkiler arasında defne, selvi, mersin, şimşir, söğüt, meşe, biberiye, Halep çamı ve sakız ağacı gibi ağaçlar, gül, zambak, süsen, menekşe, nergis ve safran gibi çiçekler ve marsıvan otu ve sarmaşık gibi bitkiler yer almaktadır. *Geoponica* bu bölümde bitkilerin ekimi, bitkilere uygun toprak türleri, uygun gübreleme yöntemleri ve ele alınan bitkilerin tıbbi faydaları diğer bölümlerde alışıla gelmiş konulara değinirken, bu bitkilerin mitolojik kökenlerine dair diğer bölümlerde rastlanmayan sayıda açıklamaya yer vermektedir. Bu açıklamaların neredeyse tamamı trajik şekilde hayatını kaybeden mitolojik karakterlerin bitki olarak yeniden Dünya'ya geri döndükleri temasını işlemektedir. Buna göre defne, Ladon Nehri'nin kızı Daphne'nin kendisine aşık olan Apollo'dan kaçarken toprak anaya sığınması sonucu kızın yerini almak üzere yeryüzüne yollanmıştır. Selvi Eteokles'in tanrıçalara yaraşır güzellikte dans eden çocuklarının kuyuya düşerek hayatlarını kaybetmesinden keder duyan toprak ananın onları kendilerini andıran bir bitki yaratarak onurlandırmak istemesi ile ortaya çıkmıştır. Mersin ağacı ise Athena'nın ölümlü gözdesi Myrsine'nin kendisini kıskananlar tarafından öldürülmesi üzerine tanrıça tarafından gözdesine başka bir şekle bürünerek yaşamını sürdürme ihsanında bulunması ile yaratılmıştır. *Geoponica* bu bölümde ayrıca Halep çamı, biberiye, gül, zambak, menekşe, nergis ve sarmaşık gibi daha pek çök bitkinin menşeine dair benzer mitolojik açıklamalara yer vermektedir[990].

[989] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 200-234.
[990] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 235-245.

Geoponica, ağaç ve çiçek yetiştiriciliğine değindiği bölümü takip eden on ikinci bölümünde bu kez de sebze yetiştiriciliğine odaklanmaktadır. Bu bölüm Konstantinopolis kentinin bulunduğu enlemde aylara göre hangi sebzeleri ekmenin münasip olduğuna değinen bir pasajla açılmakta, bahçeciliğin faydalarına değinmekte ve kaliteli tohum, uygun toprak, su ve gübrenin sebze yetiştirme konusunda dikkate alınması gereken en önemli hususlar olduğunu belirtmektedir[991]. Bölümün diğer alt başlıklarında ise sebzecilik için en iyi toprağın nasıl seçileceği, hangi gübrelerin sebzeler için daha faydalı olduğu ve yağmur suyunu tutarak suyun az olduğu bölgelerde nasıl bahçecilik yapılabileceği gibi faydalı genel bilgilere yer verilmektedir. Sebzeler ve meyveler için zararlı canlılar olarak nitelendirilen pire, bit, tırtıl, arı ve kuşların bitkilerden nasıl uzak tutulacağına da değinen bölüm marul, pancar, kabak, kuşkonmaz, sukabağı, kavun, şalgam, turp, kereviz, frenkmenekşesi, pırasansa, sarımsak ve soğan gibi ürünlerin özelinde yetiştirme tavsiyelerinde bulunur ve bu ürünlerin tıbbi faydalarından ayrıntılı olarak bahseder[992].

Eserin on üçüncü bölümü tarım ürünlerine ve çiftlik hayvanlarına zararlı canlılara ve bunlara karşı alınabilecek önlemlere değinmektedir. *Geoponica*'nın zararlı olarak nitelendirdiği bu canlılar arasında çekirgeler, gelincikler, fareler, sıçanlar, kediler, yılanlar, akrepler, karıncalar, sivrisinekler, karasinekler, yarasalar, böcekler, pireler, sülükler ve kurbağalar yer almaktadır. Eser bu canlıların bazılarını ortadan kaldırmak için hazırlanabilecek zehirlerin tariflerine yer verirken, bazı hayvanları ise uzak tutabileceğine inanılan ve kimileri batıl inançlara dayanan önlemlerden bahseder. Bölüm ayrıca yılan ve akrep sokmaları gibi durumlarda başvurulabilecek tıbbi önlemlere de değinmektedir[993].

Geoponica'nın kanatlıların bakımına ayrılmış on dördüncü bölümünde güvercin, tavuk, tavus kuşu, sülün, keklik, çil, kaz, ördek, üveyik, bıldırcın ve ardıç kuşu gibi kanatlı

[991] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 246-247.
[992] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 247-267.
[993] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 268-279.

hayvanlar konu alınmaktadır. Bölümün ciddi bir kısmı bilhassa gübresinin kıymeti yüzünden büyük öneme sahip olan güvercinlere odaklanmaktadır. Bölümün güvercin bahsinde yuvasının nasıl hazırlanması gerektiği, güvercinlerin yuvayı terk etmemesinin nasıl sağlanabileceği ve bu yuvanın kedilerden ve yılanlardan nasıl korunabileceği sorularına yanıt verilmeye çalışılmaktadır. Bölümün geri ise kalanı iyi kanatlı hayvanların nasıl anlaşılacağı, kanatlıların nasıl beslenmesi gerektiği, kuluçka süreleri, hayvanların yumurtalarının döllenmiş olup olmadığının nasıl anlaşılabileceği ve kanatlıların yumurtalarını yuvadan atmalarının önüne nasıl geçilebileceği gibi konularda açıklamalar sunmaktadır. Bölüm ayrıca kuş yakalamak için nasıl tuzak hazırlanması gerektiği konusuna da değinmektedir. *Hippiatrica*'da ve *Geoponica*'nın önceki bölümlerinde tıbbi malzeme ve tarım ürünlerinin raf ömrünü uzatan bir koruyucu madde olarak kullanıldığı görülen şarap bu bahiste ise bir av malzemesi işlevi üstlenmektedir. Zira bu bölümde tarif edilen tuzakların hemen hepsinde hayvanları uyuşturarak kolayca yakalanmalarını sağlamak üzere şaraba batırılmış çeşitli yiyeceklerin yem olarak kullanılması önerilmektedir[994].

Geoponica'nın sunmakta olduğu önerilerin neredeyse tek teorik dayanağı olan ve ileride daha detaylı olarak değinilecek doğal sempati ve antipati teorisi üzerine birkaç sayfalık bir değerlendirme ile açılan eserin on beşinci bölümü, geri kalan sayfalarında arıcılık üzerine eğilmektedir. *Geoponica*'nın arıcılık bahsi arıların nasıl ortaya çıktığına dair ilgi çekici bir teori ile açılmaktadır. Bu teoriye göre arılar öküz bedeninden türemektedirler. Esere göre arı elde etmek isteyen bir kimse bir öküzü kapalı bir alan götürüp kanını akıtmadan öldürmeli, hayvanın vücudunda akıntı yapabilecek bölgeleri zift ile kapatmalı, yerlere kekik serpmeli ve binanın kapısını ve pencerelerini hava almayacak şekilde kil ile mühürlemelidir. Mühürlü alan üç hafta sonra yalnızca bir defa havalandırılmalı ve havalandırdıktan on bir gün sonra tamamen açılmalıdır. *Geoponica* bu işlem sonucu öküzden geriye yalnızca boynuzlar ve kemikler kalacağını ve bunların üzerinde üzüm salkımı gibi kümelenmiş arılar oluşacağını iddia etmektedir. Esere göre kraliçe arılar bu yolla öküzün beyninden türerken diğer arılar

[994] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 281-295.

ise etinden türemektedir[995]. Bölümün geri kalanı ise arı kovanı yerleştirmek için en uygun yerin nasıl seçileceği, kovan için kraliçe arı seçilirken nelere dikkat edilmesi gerektiği, arıların kovandan kaçmasının önüne nasıl geçilebileceği, kovandan bal alınacağı zaman arıların duman veya koku ile nasıl uzaklaştırılabileceği ve elde edilen balın kalitesinin nasıl yükseltilebileceği gibi sorular yanıtlanmaya çalışılmaktadır[996].

Geoponica'nın at sağlığına ayrılan oldukça kısa on altıncı bölümünde, *Hippiatrica* derlenirken faydalanılmış yazarların eserlerinden alıntılanan ve bu eser incelenirken pek çoğuna değinilmiş olan bazı hastalıklardan ve tedavilerinden bahsedilmektedir[997]. Eserin büyükbaş hayvan bakımına değinen on yedinci bölümünde ise hayvan seçilirken göz önünde bulundurulması gereken hususlara ve çiftleştirme, besleme ve tedavi konularında önerilere yer verilmektedir. Büyükbaş hayvanlarda çiftleşme isteğinin nasıl arttırılabileceği, ineklerden nasıl devamlı süt alınabileceği ve danaların ne zaman hadım edilmeye hazır olacağı gibi soruları da yanıtlamaya çalışan bu bölümün büyükbaş hayvanlarda görülen hastalıklar ve tedavileri ile ilgili verdiği bilgiler ise at sağlığına dair sunulan bilgiler ile paralellik arz etmektedir[998].

Eserin küçükbaş hayvanları konu aldığı on sekizinci bölümü büyük ölçüde koyunlara odaklanmış olup keçiler üzerine de kısa değerlendirmelerde bulunmaktadır. Koyunların seçilirken nelere dikkat edilmesi gerektiği ile alakalı bazı tavsiyelerle açılan bölüm koyunlar için uygun ahırların nasıl hazırlanabileceği, ne zaman çiftleşmeye hazır hale gelecekleri, çiftleşme arzularını arttırmak için neler yapılabileceği ve koyunların ne zaman kırkılması gerektiği gibi soruları yanıtlamaya çalışmaktadır. *Geoponica*'ya göre koyun sürüsü oluşturulurken bir kişinin ancak yirmi koyun ile ilgilenebileceği ve bir koçun elli koyunu dölleyebileceği hesaba katılmalıdır. Koyunların iyi huylu olup olmadıklarının tüylerinden

[995] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 297-302.
[996] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 303-307.
[997] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 308-316.
[998] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 317-324.

anlaşılabileceğini ileri süren esere göre koyunun tüyleri ne kadar düz ise hayvan o kadar yumuşak başlı olmaktadır. Koyunların kulaklarının yün ile kapatılırsa sahiplerini sorunsuzca takip edecekleri ve yedi gün boyunca sarmaşık ile beslenirlerse hastalanmayacakları gibi pratik önerilere yer veren eser, bu bölümün geri kalanında yün bakımı ve peynir yapımı gibi konuların inceliklerine değinir[999].

Geoponica on dokuzuncu bölümünde köpek, tavşan, geyik ve domuz gibi bir çiftlikte bulunması muhtemel diğer hayvanları konu almaktadır. Günümüzde de yapılmakta olduğu gibi, çoban köpeklerinin boynuna vahşi hayvan saldırılarına karşı koruma sağlayacak dikenli metal bir yakalık takılmasını öneren eser, aynı amaçla köpeklerin boynuna ham deri de sarılabileceğini belirtmekte ve ham deriden yapılan bu zırha metal uçlu silahların dahi işlemeyeceğini iddia etmektedir. *Geoponica*'nın köpek beslenmesi için önerdiği temel gıda arpadır. Bunun yanında ek gıda içerisine ekmek doğranmış olarak koyun kemiği çorbası önerilmekte ve yavruların veya emziren köpeklerin öğünlerinin keçi veya koyun sütü ile zenginleştirilmesi tavsiye edilmektedir[1000]. Domuz bahsinde *Geoponica* bu hayvanların nasıl seçilmesi ve beslenmesi gerektiğine dair önerilerde bulunmakta ve hasta domuzların tespiti ve tedavisi için gerekli bazı bilgiler sunmaktadır. Eser nehir yengeçlerinin domuzların sağlığı için büyük faydası olduğunu ileri sürmekte ve dokuz nehir yengeci yiyen bir domuzun hasta olmayacağını iddia etmektedir. Hastalanan domuzların tedavisinde ise *Hippiatrica*'da sıkça önerilen bir yöntem olan kan alma tedavisi önerilmekte ve oburluğu yüzünden sıkça dalak rahatsızlığı geçiren domuzların bu şikayetinin içerisine yanmış ılgın ağacı parçaları atılmış su içirilerek giderilebileceği belirtilmektedir[1001].

Eserin yirminci ve son bölümü balıkçılık uğraşına değinmektedir. Deniz ve göl kenarında yapay balık çiftliği kurmak isteyenlerin dikkat etmesi gereken zemin özelliklerine dair

[999] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 325-332.
[1000] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 333-335.
[1001] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 335-338.

bilgiler sunan bu bölümde balık çiftliklerinde kullanabilecekleri balık yemleri hakkında açıklamalara da yer verilmektedir. Eser balık çiftliklerinde bolluk sağlanması için küçük balıklar, balık iç organları, doğranmış kuru ve yaş incir, taze peynir, karides ve kepekli ekmek gibi yemlerin kullanılmasını önermektedir[1002]. Bu kısa bölümün devamında ise çeşitli balık türlerini yakalamada kullanılacak balık yemlerinin hazırlanabilmesi için gerekli tariflere yer verilmektedir[1003].

Hippiatrica'da yer verilen öneriler büyük ölçüde humoral patoloji teorisine dayandığı gibi, *Geoponica*'da yer verilen önerilerin çoğu da doğal sempati ve antipati teorisine dayanmaktadır. *Geoponica*'da Demokritos'a ait olduğu iddia edilen, ancak aslen M.Ö. ikinci veya üçüncü asırda yaşamış Mendesli Bolos adlı bir düşünür tarafından geliştirilmiş olan bu teoriye göre nesnelerin tabiatları yaş-kuru, sıcak-soğuk gibi karşıtlıklara göre sınıflandırılır ve aksi tabiatta canlıların ve nesnelerin birbirlerinden uzak durma eğilimde olacakları, bir araya getirilirler ise de birbirlerine zarar verecekleri varsayılır. Eserin beşinci bölümünde üzüm ve kabağın ilişkisine değinilen pasajlar bu teoriye göre yapılan açıklamalara bir örnek olarak ele alınabilir. Buna göre kuru tabiatı sebebi ile asmalara doğal antipatisi olan kabak bağlardan uzak tutulması gereken bitkiler arasında ilk sıradadır. Eserde kabak yemeği pişirilirken içine damlatılacak tek bir damla şarap ile yemeğin bozulması ve şarap içmeden önce kabak yiyenlerin sarhoş olmaması bu iddiaya kanıt olarak gösterilmektedir[1004]. Bir diğer örnekte ise dolunayda bitkilerin mantar hastalığına kapılmasının veya çürümesinin daha yüksek bir olasılık olduğu iddia edilirken bu iddia Ay'ın sıcak ve nemli tabiatta olduğu ile temellendirilmeye çalışılmaktadır[1005]. *Geoponica* şarap fıçılarının şimşek ve yıldırımlardan zarar görmemesi için yanlarına defne dalı bırakılması gerektiğini belirtirken de bu önerisini de antipati teorisine dayandırmaktadır[1006]. Eserde zeytinyağı için en uygun kapların cam kaplar olduğu bilgisi verilirken bunun sebebi olarak hem camın hem de zeytinyağının soğuk

[1002] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 339.
[1003] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 340-349.
[1004] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 130.
[1005] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 141.
[1006] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 163.

tabiata sahip olduğu gösterilmektedir[1007]. *Geoponica*'nın önerdiği bazı tedaviler de sempati-antipati teorisine dayanmaktadır. Esere bazı hayvanların verdiği zararlar, onların antipati duyduğu hayvanlardan faydalanılarak giderilebilmektedir. Örneğin, kertenkelelere antipatisi olan akrebin ısırığı bu yüzden zeytinyağında kertenkele eritilerek elde edilen sıvının yaraya uygulanması ile tedavi edilebilmektedir[1008].

Geoponica hayvanları ve mahsulleri kötü havalardan, haşerelerden ve diğer hayvanların verebileceği zararlardan korumak ve bozulmadan muhafaza edebilmek için pek çok yöntem önermektedir. Bu öneriler dönemin zirai teknikleri ile ilgili önemli bir tanıklık sunmaktadır. Bu yöntemlerin bazıları günümüzde halen kullanılırken, bazı yöntemler ise günümüzde farklı amaçlarla faydalanılan materyallerin geçmişte gördükleri işlevlere ışık tutmaktadır.

Gübre, tarım ürünlerinin verimini arttırma işlevinin yanı sıra çeşitli zararlıları tarlalardan uzak tutmak ve bazı bitkilerin tedavi etmek hususlarında sağladığı fayda sebebiyle de *Geoponica*'da önemine sıkça vurgu yapılan bir zirai malzemedir. Esere göre kuşlar arasında en iyi gübre güvercin dışkısıdır. Ardından kalitesine göre sırasıyla insan, eşek, keçi, koyun, öküz ve domuz at ve katır dışkıları gelmektedir[1009]. Eserde bağcılık için öküz gübresi önerilirken güvercin dışkısı asmayı çok hızlı büyütüp elde edilen şarabın kalitesini düşüreceği gerekçesiyle tavsiye edilmez. Eserde bunlar mevcut değilse bakla kabukları, üzüm çekirdekleri veya dinlenmiş idrarın da asma gübrelemek için tercih edilebileceği belirtilmektedir[1010]. *Geoponica*'nın zeytin bahsinde gübre olarak uygun materyaller arasında inek dışkısı, deniz yosunu ve insan idrarını sayılmaktadır. Eserin genelinde en kaliteli gübreler arasında sayılan insan dışkısı ise zeytin yetiştiriciliği için elverişsiz olarak nitelendirilmektedir[1011]. Sebzecilik bahsinde ise farklı amaçlarla çeşitli gübrelerden

[1007] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 195.
[1008] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 273-274.
[1009] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 85-86.
[1010] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 137.
[1011] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 189, 192.

faydalanılabileceği, ancak gübrenin en az bir yıldır dinlendirildiğinden ve sıkça havalandırıldığından emin olunması gerektiği belirtilmektedir[1012].

Duman ile tütsüleme *Geoponica*'nın sıklıkla önerdiği koruma yöntemleri arasında yer almaktadır. Örneğin, eserde asmaların kırağıdan korunması için kurutulmuş gübre dumanına maruz bırakılmaları önerilmektedir[1013]. Eser benzer biçimde asmaları mantar hastalığından korumak amacıyla da bir öküzün sağ boynuzu ve inek gübresi yakılarak bağın duman altında bırakılmasını tavsiye etmektedir[1014]. *Geoponica*'nın saydığı, asmalar tütsülenirken faydalanabilecek malzemeler arasında ayrıca reçine, geyik boynuzu, keçi toynağı, fildişi tozu, zambak kökü ve kadın saçı bulunmaktadır[1015]. Eser çekirge ve akrep gibi zararlı canlıların uzak tutulması için de benzer bir yöntem önermektedir. Buna göre bu canlılardan bazılarının yakalanıp yağda yakılması ile oluşturulan duman türün diğer fertlerini tarlalardan uzak tutacaktır[1016]. *Geoponica*, koyunların yünü içerisinde yuvalanan zararlıların arındırılması için de duman ile tütsüleme yöntemini önermekte ve kadın saçı, zift veya pire otu gibi malzemelerden biri yakılarak elde edilen dumanın zararlıları kaçıracağını ifade etmektedir[1017].

Geoponica ayrıca ürünlerin ve bitkilerin zararlı canlılardan ve çevre koşullarından kaynaklanabilecek zararlardan koruna bilmesi için toprağa ekilecek tohumların kuşlardan, farelerden ve karıncalardan korunması için karacaot suyuna batırılması[1018], hayvanların ağaçlardan uzak durması için köpek dışkısının mümkün olan en kötü kokulu idrar ile karıştırılarak ağaçların üzerine serpiştirilmesi[1019], yabanarılarını uzak tutmak amacıyla

[1012] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 248.
[1013] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 140.
[1014] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 140.
[1015] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 146.
[1016] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 268, 270.
[1017] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 326.
[1018] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 83.
[1019] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 233.

üzümlerin üzerine ağız yolu ile yağ püskürtülmesi[1020] ve donmaya mani olmak üzere asmaların üzerine ılgın ağacı külü serpilmesi gibi[1021] pek çok yöntem önermektedir.

Geoponica, hastalanan asmaların gövdesine asma filizi veya meşe ağacı külünün sirke ile karıştırılması ile elde edilen bir karışımın püskürtülerek veya köküne insan idrarı dökülerek tedavi edilebileceğini, asma gövdesinde oluşan yaralanmaların ise açık renkli toprak ve keçi veya koyun gübresi karışımı ile kaplanıp bandajlanarak iyileştirilebileceğini belirtmektedir[1022].

Eser bitlere karşı asmaların dış kabuğu ayı yağı ve şarapla ovulmasını tavsiye etmektedir[1023]. Eserde ayrıca asmalar budanırken budama bıçağına ayı yağı veya zeytinyağında ezilmiş sarımsak sürmenin bitkileri haşerelerden koruyacağı iddia edilmektedir. Güller üzerinde bulunan tırtılların yağ içerisinde kaynatılması ile elde edilen sıvının budama bıçağına sürülmesi ile ise asmaların tüm zararlılardan ve donlardan korunacağı ileri sürülmektedir[1024].

Geoponica, elma ağaçlarının dibine adasoğanı ekilmesi ile kurtlanma sorunun önüne geçilebileceğini öner sürmektedir. Eser eğer ağaç kurtlanmış ise iyileştirme amacıyla köklerine insan idrarı ile karıştırılmış domuz gübresi, keçi gübresi veya yıllanmış şarap tortusu dökülmesini ya da ağacın altı gün boyunca sulandırılmış eşek idrarı ile sulanmasını önermektedir[1025].

Geoponica, en geniş yer ayırdığı konu olan üzüm ve ondan elde edilen şarabın muhafazası konusuna da pek çok öneride bulunmaktadır. Şarabın bozulmadan muhafaza edilmesi için

[1020] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 118.
[1021] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 141.
[1022] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 143.
[1023] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 139.
[1024] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 139.
[1025] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 208.

önerilen yollardan biri içine kavrulmuş tuz veya tatlı badem atılmasıdır. Eser aynı amaçla sedir kozalağı, mazı, meşe veya meşe palamudu külü, ballı süt ve öğütülmüş deniz kabukluları gibi malzemelerinde kullanılabileceğini belirtmektedir. Ayrıca, porinon adlı mermer benzeri bir taşın da yakıldıktan sonra şarabın içine atıldığında bozulmaya mani olacak bir etkide bulunduğu bilgisi verilmektedir[1026]. *Geoponica* şarapların deniz yolcu ile nakledilirken tatlarının bozulmaması için ise şarapla doldurulmadan önce amforaların içerisine konulması gereken bir karışımın tarifi verir. Bu tarife göre ilk olarak zeytinyağı preslenirken elde edilen bir yan ürün olan amorge adlı sıvı keten biz bez ile süzülüp hacminin yarısını kaybedene kadar kaynatılmalıdır. Daha sonra amforanın dibine Atina balı dökülüp kaynatılmış ve süzülmüş amorge balın üzerine eklenmelidir[1027]. Eserde bozulmaya başlamış bir şarabın kötü kokulardan arındırılması için ise katranlı meşalelerin yakılıp şarap fıçılarına daldırılarak söndürülmesi önerilmektedir. Aynı amaçla başvurulabilecek bir başka yöntem ise şarap fıçılarının içine ağzı kapalı su dolu kaplar yerleştirmektir. Eser bu yolla kötü kokuların birkaç gün içerisinde şaraptan suya geçeceğini ve şarabın yeniden saflaşacağını iddia etmektedir Eser bozulan şarapların ıslah edilmesi hususunda ayrıca haşere zehri karışmış şarapların içine ılık ekmek veya demir bir yüzük atılarak temizlenebileceği tavsiyesinde bulunmaktadır[1028].

Geoponica'ya göre üzüm salkımları ve elmalar bal içerisinde uzun süre muhafaza edilebilir[1029]. Ağaçkavunlarının ise alçıtaşı ile kaplanarak veya arpa içine gömülerek çürümelerine mâni olunabilmektedir[1030]. Arpa içine gömme yöntemi *Geoponica*'da elmaların muhafazası için de önerilmektedir. Eser elmaların ayrıca deniz yosunlarına sarılarak fırınlanmamış toprak kaplar içerisinde de uzun süre çürümeden saklanabileceğini belirtmektedir[1031]. Eriklerin uzun ömürlü olmaları için ise şarap içinde muhafaza edilmesini

[1026] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 163-164.
[1027] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 80, 168-169.
[1028] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 172.
[1029] Dalby (çev.), *Geoponika*, s 122.
[1030] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 205.
[1031] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 209.

öneren eser[1032] bal veya şarap içinde bekleterek bozulmadan muhafaza etme yöntemlerinden incirler için de istifade edilebileceğini belirtmektedir[1033]. *Geoponica* tahılların muhafazası için ise üzerlerine meşe külü serpilmesi ya da içlerine inek gübresi veya kurutulmuş kulakotu karıştırılması gibi çeşitli yöntemler tavsiye etmektedir[1034].

Geoponica aslen bir tıp eseri olmamasına rağmen çeşitli ürünlerin tıbbi faydalarına ve zararlarına değindiği pasajlar vasıtasıyla dönemin tıp anlayışına ve o dönemde taşrada yaşayan halkın karşılaştığı tıbbi sorunlar ile hangi yollarla mücadele ettiğine dair çok kıymetli bir tanıklık sunmaktadır. *Hippiatrica*'da hayvan sağlığı için en sık başvurulan ürünlerden biri olan şarap, *Geoponica*'da da insan sağlığına faydası en çok vurgulanan ürünler arasında yer almaktadır. Esere göre şarap içerisine gül, çiçek yaprakları, dereotu ve pelinotu gibi malzemeler buket halinde atılarak tıbben faydalı şaraplar elde edilebilmektedir. Eserde yer alan tariflerde şaraba katılması önerilen malzemeler arasında ayrıca anason, armut, afşar otu, filiskin, defne, ham meyve suyu, rezene, pire otu, maydanoz, sedefotu, çemenotu, zufaotu, kereviz, taze kekik, nar gibi malzemeler bulunmaktadır. *Geoponica* bu şarap karışımlarının uyku getirici, idrar ve ödem söktürücü, göğsü temizleyici, karamsarlığı ve huysuzluğu giderici, ateş düşürücü, iştah açıcı, mide sorunlarını giderici ve bağırsakları rahatlatıcı etkileri olduğunu belirtmektedir. Esere göre bu karışımlar ayrıca soğuk algınlığı, ishal, siyatik, stomahlk ve felç gibi hastalıklara iyi gelmekte ve titreme, uyuşma, baygınlık, bağırsak sancısı, bağırsak kurdu ve sinir ağrısı gibi şikâyetleri gidermektedir. Eserde ayrıca bu şarapların insan yapımı zehirlere ve zehirli hayvan ısırıklarına karşı panzehir niteliğinde oldukları iddia edilmekte ve sütü gelmeyen annelerin, histerik kadınların ve böbrek ve karaciğer hastalarının bu şaraplardan fayda göreceği ileri sürülmektedir[1035].

[1032] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 216.
[1033] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 220.
[1034] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 90.
[1035] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 175-180.

Geoponica çiçeklere de sağladıkları tıbbi fayda bakımından geniş bir yer ayırmaktadır. Esere göre gül üzerinde biriken çiy damlaları kuş tüyü vasıtası ile toplanıp göze uygulanırsa göz iltihabını gidermektedir. Yeni açan gül goncası koparılmadan göze sürülmesi ise bir yıl boyunca tüm göz hastalıklarından kişiden uzak tutmaktadır. Esere göre gül kokusunun ise göz ağrılarını dindirici bir özelliği bulunmaktadır. *Geoponica*'ya göre ayrıca menekşe yağı ile cildi ovmak ateş düşürmeye yardımcı olmakta, biberiye kokusu ise baygınlık şikâyetini gidermektedir. Kara sarmaşık meyvelerini ise keten bir bez içinde üç gün bekleterek dalak hastalıkları için şifalı hale getirmek mümkündür[1036].

Eserde sebzelerin tıbbi faydalarına ayrılan pasajlar da önemli bir yer tutmaktadır. *Geoponica*'da şifalı olarak nitelendirilen bu sebzelerden biri ebegümecidir. Ebegümecinin haşlanıp yenildiğinde boğaz ağrısına, zeytinyağı ile tüketildiğinde ise kabızlığa iyi geldiği belirtilmektedir. Ebegümeci yaprakları söğüt yaprakları ile beraber kıyıldığında ise kanamaları durduran, iltihapları önleyen ve yaraların çabuk kapanmasını sağlayan bir merhem elde edilmektedir[1037]. Eserde tıbbi faydalarına değinilen bir diğer sebze maruldur. *Geoponica* marulun ateş düşürücü, susuzluğu giderici, iştah açıcı, balgam temizleyici ve uykuya dalmayı kolaylaştırıcı etkilerinden söz etmektedir. Esere göre marul ayrıca emziren kadınların sütünü arttırmakta ve cinsel arzuların bastırılmasına yardımcı olmaktadır. Marul şarap veya sirke ile tüketildiğinde safrayı azaltmakta, zufaotu ve sirke ile tüketildiğinde melankoliyi gidermekte, gülyağında kızartılıp yenildiğinde ise kolerayı tedavi etmektedir[1038]. *Geoponica* pancarın ise bağırsakları rahatlattığını, kepek ve bit sorunlarını giderdiğini, pancar suyu ve balmumu karışımının eritilmesi ile elde edilen merhemin ise şişliklere, saçkırana ve bölgesel cüzzama iyi geldiğini belirtmektedir[1039].Eserde tıbbi faydalarına en geniş yer ayrılan sebzelerden biri kabaktır. Metin, kabağın bağırsakları rahatlatıcı kadınlarda adet görmeyi kolaylaştırıcı ve yaraların iyileşmesini çabuklaştırıcı etkileri olduğundan söz etmektedir. Kabak ayrıca gut ve eklem iltihabı hastalıkların tedavisinde kullanılmakta, göz

[1036] Dalby (çev.), *Geoponika,* ss. 240-245.
[1037] Dalby (çev.), *Geoponika,* s. 251.
[1038] Dalby (çev.), *Geoponika,* s. 252.
[1039] Dalby (çev.), *Geoponika,* s. 254.

rahatsızlarına iyi gelmekte, çocuk gelişimini hızlandırmakta ve zehirli mantarlara karşı panzehir işlevi görmektedir. Kabak bunların yanında dalak hastalıkları, öksürük, sikoz hastalığı, böcek sokmaları, kaşıntı, cüzzam, yanık, ülser, kulak rahatsızlıkları, yüksek ateş, köpek ve sıçan ısırıkları ve uykusuzluk gibi pek çok şikâyet için başvurulabilecek şifalı bir bitki olarak nitelendirilmektedir[1040].

Geoponica yukarıda bahsi geçen ürünler dışında şimşir ağacından elde edilen ağır kokulu bal ile epilepsi hastalarının tedavi edilebildiği[1041] mayasız ekmeklerin cinsel olarak uyarıcı etki yarattığı[1042] gibi bilgilere de yer vermekte ve zeytini sağlıklı bir yaşam için en faydalı ürünler arasında sayılmaktadır[1043].

Tıbbi açıdan sakıncalı olabilecek ürünler hususunda örnek vermek gerekir ise *Geoponica* sürekli fasulye tüketmenin kümes hayvanlarında kısırlığa sebep olabileceği[1044], fesleğen yenilmesi halsizlik, ciltte kararma ve çıldırma gibi sorunlar ortaya çıkabileceği[1045] gibi uyarılarda bulunmaktadır. Eser ayrıca turp tüketiminin dişlere zararlı olduğunu belirtmekte ve sarımsak tüketiminin ülsere sebep olabileceğine dikkat çekmektedir[1046]. Kereviz ise eserde kadınlarda cinsel arzuyu arttırarak sütün azalmasına sebep olacağı için emziren kadınların tüketmesi sakıncalı bir sebze olarak nitelendirilmektedir[1047]. Dereotu yemenin görüşün bulanıklaşmasına sebep olduğunu ileri süren[1048] *Geoponica*'ya göre ezilip hayvanların yemine katılırsa onların semirmesine yardım eden söğüt meyvesi insan tarafından tüketildiği taktirde ise kısırlığa sebep olmaktadır[1049].

[1040] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 254-255.
[1041] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 307.
[1042] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 92.
[1043] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 184.
[1044] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 93.
[1045] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 244.
[1046] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 260, 264.
[1047] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 260.
[1048] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 265.
[1049] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 239.

Geoponica içerisinde kendine yer bulan büyü ve muskalara başvurma, gök cisimlerine bakarak tahminde bulunma ve benzeri pek çok uygulama bugün batıl inanç olarak nitelendirilebilecek mahiyette olsalar da çağın bilim anlayışına ve halk inanışlarına ışık tutması açısından çok ilgi çekici bir araştırma malzemesi teşkil etmektedirler.

Geoponica'da dile getirilen bazı batıl inançlar kadınlar ile ilgilidir ve dönemin kadın cinselliği ile ilgili bakışına dair de bir fikir vermektedir. Örneğin eserde adet görmekte olan bir kadının cinsel organını göstererek yağmakta olan doluyu veya yaklaşmakta olan vahşi hayvanları ürkütüp kaçırabileceği iddia edilmektedir. Benzer şekilde ilk kez adet gören bir kadının bezi tarlaya gömülerek de mahsullerin doludan zarar görmesinin önüne geçilebileceği tavsiyesinde bulunulmaktadır[1050]. Eser ayrıca adet görmekte olan bir kadının kavun tarlasına girmesi durumunda mevcut kavunların telef olacağını, ileride yetişecek kavunların ise tadının acılaşacağını ileri sürmektedir[1051]. *Geoponica* başka bir bahiste ise adet gören kadınların sedefotuna dokunmaları ve hatta yalnızca yaklaşmaları halinde bile bitkinin hemen öleceğini iddia etmektedir[1052].

Geoponica içerisinde, kadınların zirai alanlara verebileceği zararlara veya sağlayabileceği faydalara dair başka batıl inanç örneklerine de rastlamak mümkündür. Örneğin eser aslanotu basmış bir tarlanın bu zararlı ottan arındırılabilmesi için evlilik yaşına gelmiş bakire bir kızın çırılçıplak soyunmasını ve elinde bir yavru horoz tutarak tarlanın etrafında dolaşmasını tavsiye etmektedir[1053]. *Geoponica*, tırtıl basan bahçelerin arındırılması için de benzer bir tavsiyede bulunmakta ve saflığını koruyan bir kadının üzerinde elbisesi haricinde hiçbir şey

[1050] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 65.
[1051] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 259.
[1052] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 261.
[1053] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 96-97.

olmadan, saçları açık ve yalınayak halde bahçenin çevresinde üç kez dolaşmasıyla tırtılların bahçeyi terk edeceğini ileri sürmektedir[1054].

Geoponica'nın yer verdiği ve günümüzde batıl inanç olarak değerlendirilebilecek bazı diğer öneriler de doludan nasıl kaçınılacağı üzerinedir. Bu önerilerden biri asmaların üzerine fok derisinden bir kayış asmaktır. Bir diğer öneri ise bulutlara ayna tutarak dolu bırakmadan kaçmalarını sağlamaktır[1055].

Eserde yıldırım düşmesine mâni olmak için ise tarlaya yüzülmüş hipopotam derisi gömülmesi önerilmektedir[1056]. *Geoponica*'ya göre yıldırımdan korunmanın bir diğer yolu da incir dikmektir. Defne ağacının ise bulunduğu yere epilepsi hastalığını ve iblisleri sokmadığı iddia edilmekte ve kutsama esnasında bu ağacın bir dalını yakanların kehanet gücüne sahip olacağı öne sürülmektedir[1057].

*Geoponica i*çerisinde bunlar haricinde asmayı budanırken sarmaşıktan bir taç takılır ise hasadın daha iyi olacağına[1058], ortasına bir eşek kafatası bırakılarak sebze bahçelerinin bereketinin arttırılabileceğine[1059], içki içen bir kimse kibrit otundan yapılmış bir taç takar ise sarhoş olmayacağına ve üzerinde çokça çiçek bulunan taçların başa takılması halinde ise sarhoş bir kimseyi ayılacağına dair[1060] pek çok batıl inanç kendisine yer bulmaktadır.

[1054] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 250.
[1055] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 65.
[1056] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 66.
[1057] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 235-236.
[1058] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 136.
[1059] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 249.
[1060] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 173, 201.

Eserde rastlanan ilgi çekici bir batıl inanç ise akrep sokmalarıyla ilgilidir. *Geoponica,* akrep sokmasından kaynaklanan sancıdan kurtulmak için eşeğe binilmesini önermektedir. Eserin iddiasına göre bu yolla akrep sokmasından kaynaklanan acı insandan eşeğe aktarılabilmektedir[1061].

Geoponica içerisinde rastlanılan batıl inançlardan bazıları bitkileri insanlaştırarak anlama çabasından kaynaklanıyor gibi görünmektedirler. Örneğin eser zeytin bahsinde bu bitkinin saf olduğu için hasatçılarının da saf olmasını arzu ettiğini ve onların kendi eşlerinin yatağından başka yatak görmediklerine yemin etmelerini istediğini iddia etmektedir. Esere göre en iyi zeytinlerin Kilikya bölgesinde bulunan Anazarba'da yetişmesinin sebebi de burada zeytin ağaçları ile ilgilenme işinin bakire çocuklara bırakılmış olmasıdır[1062]. Eser hurma ağaçlarına değinirken de benzer bir insanlaştırmaya başvurmakta ve aşk acısı çeken dişi hurma ağaçlarının boyunlarını eğerek meyve vermeyi reddettiklerini ileri sürmektedir. Buna çözüm olarak ise dişi hurmanın âşık olduğu erkek hurmanın tespiti için çiftçinin bahçedeki her erkek hurmaya tek tek dokunup ardından elini dişi ağaca sürerek tepkisini ölçmesini önerilmektedir. *Geoponica*'ya göre doğru ağaç bulununca dişi buna bir öpücüğe cevap verir gibi tepkide bulunup o ağaca doğru dönecektir. Çiftçinin dişi hurmadan bol ürün almak için artık yapması gereken tek şey doğru erkek ağaçtan alınan çiçeği dişinin taç yaprakları arasına yerleştirmektir[1063]. Kısır ağaçları korkutarak meyve vermelerinin sağlanabileceği tavsiyesinde bulunulan pasajlarda eserde yer alan bir diğer insanlaştırma örneği karşımıza çıkmaktadır. *Geoponica*, ağacı meyve vermeyen çiftçinin kollarını sıvamasını, kemerini sıkmasını, baltasını eline almasını ve öfkeli bir tutum takınarak sanki onu kesecekmiş gibi ağaca yaklaşmasını önermektedir. Bu sırada bir başka şahıs araya girerek çiftçiye ağacı kesmemesi için yalvarmalı ve ağacın meyve vereceğine dair çiftçiye teminat vermelidir. *Geoponica*, tüm bunlara tanık olan ağacın o günden itibaren bol meyve vermeye başlayacağını öne sürmektedir[1064].

[1061] Dalby (çev.), *Geoponika,* s. 273.
[1062] Dalby (çev.), *Geoponika,* s. 185.
[1063] Dalby (çev.), *Geoponika,* s. 203.
[1064] Dalby (çev.), *Geoponika,* s. 231.

Geoponica içerisinde kendisine yer bulan batıl inancalara örnek olarak gösterilebilecek bir diğer husus eserin kırsal yaşamdaki pek çok faaliyet için gök cisimlerinin konumlarının dikkate alınması gerektiğini savunmasıdır. Örneğin, eser Ay alçalırken hiçbir ekim gerçekleştirilmemesi gerektiğini, çünkü ay yerin altına girerken ekilen bitkilerin de Ay ile beraber toprağın altına gömüleceği uyarısında bulunmaktadır. *Geoponica* bu yüzden ekileceklerin Ay toprağın altındayken dikilmesini ve kesilecek bitkilerin ise Ay toprağın üstündeyken kesilmesini önermektedir[1065].

Geoponica, astrolojiye başvurularak kırsal yaşama dair pek çok tahminde bulunulabileceğine duyulan inancı da yansıtmaktadır. Örneği eserde Sirius Yıldızının yükselişi Aslan burcuna denk geliyorsa bunun iyi havalara, çok verimli bir hasada, zeytinyağı, şarap, buğday ve peynir bolluğuna işaret ettiği yorumunda bulunmaktadır. Aynı şekilde, yıldız Başak burcunda yükselirse bu bol yağmur, Akrep burcunda yükseliyorsa da arıların ölümü ve salgın haberi olarak değerlendirilmelidir[1066]. *Geoponica* ilerleyen sayfalarında yıldızların durumuna göre ekilecek ekinlere nasıl karar verilmesi gerektiğine, hava durumunun nasıl tahmin edilebileceğine, yaklaşmakta olan doğal afetlerin ve salgın hastalıkların nasıl öngörülebileceğine dair daha pek çok açıklamada bulunmaktadır[1067].

Eser içerisinde ayrıca dolunayda ekilen tohumların haşere saldırısına uğramayacağı[1068], dolunayda raflara yerleştirilecek şarabın sirkeleşeceği için şarapların raflara ayın alçaldığı ve yerin altında olduğu zamanlarda yerleştirilmesi gerektiği[1069], ay alçalırken gübreleme yapılırsa tarlayı ot basacağı[1070] ve Ay alçalırken kesilen aşılama amaçlı asma filizlerinin tutma ihtimali artacağı[1071] gibi pek çok öneri ve uyarıya rastlanılmaktadır.

[1065] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 57.
[1066] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 59.
[1067] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 60-65.
[1068] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 84.
[1069] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 160-161.
[1070] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 87.
[1071] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 119.

Geoponica, üzüm hasadı yapılırken de Ay'ın konumunun dikkate alınması gerektiğini ileri sürmekte ve üzümlerin Ay alçalırken ve Yengeç, Aslan, Terazi, Akrep, Oğlak veya Kova burçlarından birinde bulunurken toplanması gerektiğini belirtmektedir[1072]. Esere göre fermente olmaya bırakılan şarap fıçıları açılırken de yıldız konumlarını dikkate almak gereklidir, çünkü yıldızlar yükseldiğinde şarap kabarmaktadır. Aynı şekilde şarapların daha küçük kaplara aktarılması esnasında da gök cisimlerine göre hareket edilmeli ve yükselen yıldızların şarabın tortusunu hareketlendireceği göz önünde bulundurulmalıdır[1073].

Geoponica içerisinde verilen batıl inançlara dayalı önerilerin bir diğer örneği ise çeşitli faydaları olacağın inancıyla başvurulan, sihirli olduğu düşünülen sözler ve tılsımlardır. Örneğin eser toprağın sürüleceği sabanın üzerine phyrel kelimesi yazılırsa hasadın daha iyi olacağını[1074], güvercin yuvasının dört köşesine ve var ise penceresine Âdem yazılarak yılanların yuvaya girmesine mâni olunabileceğini[1075] ve Tanrıça Athena'nın Poseidon'a karşı Atina kentine adını vermek adına giriştiği mücadelede galip gelmesini sağlayan zeytin ağacının yaprağı üzerine bu tanrıçanın adını yazıp başa bağlayarak bağ ağrısını giderilebileceğini[1076] iddia etmektedir.

Eser bir diğer örnekte aslanotu denilen bir zararlı bitkiyi tarlalardan uzak tutmak için beş çömlek parçası üzerine tebeşirle aslan boğan bir Herakles resmi çizilmesini ve bu çömlek parçalarının tarlanın ortasına ve dört köşesine yerleştirilmesi tavsiye etmektedir. Aynı zararlıdan kurtulmanın bir diğer yöntemi olarak ise yine bir çömlek parçası üzerine Iabo ibaresinin yazılması ve tarlanın ortasına gömülmesi önerilmektedir[1077].

[1072] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 146.
[1073] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 160-161.
[1074] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 85.
[1075] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 283.
[1076] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 184.
[1077] Dalby (çev.), *Geoponika*, ss. 96-97.

Geoponica, şarabın sirkeleşmesine karşı önlem olarak başvurulabilecek, sihirli olduğuna inanılan bazı sözlere de değinmektedir. Buna göre şarabın saklanmakta olduğu fıçı veya şişe üzerine "tadına bak ve bil ki Tanrı iyidir" ibaresi yazılarak veya şarabın içine üzerine bu ibare yazılmış bir elma atılarak şarabın sirkeleşmesine mâni olmak mümkündür[1078].

Geoponica, ağaçların meyvelerini dökmelerine mâni olmak amacıyla da muska olarak ağaçlara iliştirilebilecek bazı sihirli sözlere yer vermektedir ve bu sihirli sözler, tıpkı *Hippiatrica*'da gözlemlediğimiz gibi, hem pagan hem de Hristiyan geleneğine ait metinlerden seçilebilmektedir. Bu örneklerin birinde muska olarak Homeros'un "tunç bir küpte kapalı kaldı tam on üç ay" mısrasının yazılması önerilirken, bir diğerinde *Kitabı Mukaddes* içerisinde bulunan "böylesi akarsu kıyılarına dikilmiş ağaca benzer, meyvesini mevsiminde verir, yaprağı hiç solmaz" ifadesinin bir kâğıda yazılıp ağaca sıkıca bağlanması önerilmektedir[1079]. *Geoponica*, Homeros mısralarının sihirli güçlerine duyulan inancı yansıtan bir diğer pasajında ise sarhoşluktan kaçınmak için ilk kadeh içilmeden önce *İlyada*'da geçen "akıllı Zeus üç kez gürledi İda Dağı'ndan" mısrasının tekrarlanmasını tavsiye etmektedir[1080].

2.3.6. Narratio De Imagine Edessena ve VII. Konstantinos Porphyrogenitos ile İlişkilendirilen Diğer Eserler

2.3.6.1. Genel Çerçeve

Mevcut çalışmanın daha önceki bölümlerinde değinildiği üzere İsa'nın suretinin mucizevi biçimde üzerinde belirdiğine inanılan bir kumaş parçası olan Mandylion röliği Bizans İmparatorluğu tarafından kuşatılan Edessa kenti sakinlerinin kuşatmanın kaldırılması karşılığında röliği teslim etmeyi kabul etmeleri karşılığında 944 yılında Konstantinopolis'e getirilmişti.

[1078] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 166; Levtchenko, Bizans Tarihi, ss. 205-206.
[1079] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 233; Homeros, *İlyada*, s. 100; *Kitabı Mukaddes* s. 571.
[1080] Dalby (çev.), *Geoponika*, s. 173; Homeros, *İlyada*, s. 162; Levtchenko, *Bizans Tarihi*, s. 206.

Mandylion'un varlığına dair tarihi tanıklıklarda kesintiler ve çelişkiler mevcuttu. Böyle bir portrenin varlığından beşinci yüzyılda kaleme alınan Süryanice eser *Doctrina Addai* öncesinde hiçbir kaynakta bahsedilmemişti. Dördüncü yüzyılda Eusebius *Kilise Tarihi* adlı eserinde Kral Abgar'ın ile İsa arasında gerçekleşen bir yazışmadan bahsediyor ancak bir portrenin sözünü etmiyordu. *Doctrina Addai*'de aktarıldığı Kral Abgar İsa'ya Hannan isimli bir elçi göndermiş ve Hannan peygamberin bir portresini çizmişti. Mandylion'un varlığına tanıklık eden bir diğer eser olan *Thaddaeus'un İşleri'nde* ise Mandylion İsa'nın yüzünü yıkadıktan sonra yüzünü kurulamak için kullandığı bir bez parçası üzerinde suret mucizevi bir biçimde beliriyordu. Tarihi kaynaklar ortaya çıkışından altıncı yüzyılın sonuna dek geçen asırlar Mandylion'un adını anmıyor, Edessa kentinin 544 yılında Persler tarafından kuşatıldığı kutsal emanetin gösterdiği mucizeler ile kenti kurtarışı üzerine aktarılanlarla Mandylion tarih sahnesine geri dönüyordu. Papalık daha 494 yılında Abgar ile İsa arasında yapılan yazışmaya ait olduğu iddia edilen mektubun sahte olduğunu ilan etmişti ve onuncu yüzyıla gelindiğinde Edessa kentinde bulunan çeşitli inanç gruplarının elinde Mandylion olduğu iddia edilen pek çok farklı tasvir bulunuyordu. Mandylion öyküsünde yer alan tüm bu kesinti ve tutarsızlıklar modern tarihçiler arasında hem bu kutsal emanetin hem de onun çevresinde şekillenen anlatıların asırlar içinde biçim değiştirmeyi sürdüren icat edilmiş bir geleneğin tezahürleri olduğu konusunda fikir birliği yaratmıştır.

Ancak Mandylion her şeye rağmen Bizans İmparatorluğu nazarında büyük bir itibara sahipti. İkona kırıcılık tartışmaları boyunca yaşanan tartışmalarda İsa'nın sağlığında böyle bir portrenin var olmasına müsaade etmesi dini tasvirlerin meşruiyetine dair ilahi bir onay olarak tasvirleri savunanlara dayanak noktası teşkil etmişti. İmparatorluklarının başkentini kutsal emanetlerle donatarak Hristiyanlığın ruhani başkenti haline getirmek isteyen Bizans hükümdarları açısından her kutsal emanetin büyük önemi vardı. Ancak hanedan propagandasının önemli bir öğesi ikona kırıcıların yanlışlarını düzeltmek olan Makedonya Hanedanı üyelerinin gözünde Mandylion çok daha özel yeri olan bir kutsal emanetti. Dahası kutsal emanetin hem Konstantinopolis kentine getirilişi esnasında gösterdiğine inanılan mucizelere hem de kutsal suretin kendisini yalnızca VII. Konstantinos'a gösterdiğine dair

söylentiler Konstantinos'a Romanos Lekapenos ve oğullarına karşı büyük bir manevi meşruiyet kazandırmıştı. Bu öneme binaen Mandylion'un kente geliş tarihi dini bir bayram olarak kutlanmaya başlanmış ve VII. Konstantinos'un emriyle tasvirin Konstantinopolis kentine getirilişini konu alan *Narratio de imagine Edessena* kaleme alınmıştı. Dördüncü Haçlı Seferi'ne kadar Konstantinopolis'te kalan Mandylion Latinler tarafından ele geçirilmiş ve Fransız Devrimi sırasında ortadan kaybolana kadar Paris'te kalmıştı.

Mandylion'un ve tasvire eşlik eden Abgar ile İsa arasındaki yazışma olduğuna inanılan mektubun öyküsü zamanla Bizans İmparatorluğu toprakları dışına da tesir etmiş ve hem tasvirin hem mektubun hem de bunlara dair öykünün yeni versiyonları ortaya çıkmıştır. Mevzubahis yazışma diğer coğrafyalarda da yayılan bir efsane haline gelmiş ve ufak tefek değişikliklere uğrayarak Arapça, Ermenice, İrlandaca ve Bohairice gibi pek çok dilde farklı versiyonları üretilmiştir. Bazı versiyonlarda Abgar'ın habercisinin İsa ile çarmıha gerilmesinden kaç gün önce ve nerede görüştüğü bilgisi farklılık gösterirken, kimi versiyonlarda ise Abgar'un hastalığı cüzzam yerine bacak şişliğidir. Mandlion efsanesi nüfuz ettiği kimi kültürlerde ise o toplumun kendisi için inşa etmeye çalıştığı tarihi meşruiyete zemin oluşturacak biçimde ciddi değişikliklere uğratılmıştır. Örneğin sekizinci yüzyılda yaşayan Ermeni tarihçi Horenli Musa'nın yer verdiği versiyonunda Ermeni Krallığı'nın Hristiyanlığı kabul eden ilk devlet olduğu tezini destekler biçimde Abgar bir Ermeni kralına dönüşürken havari Thaddaeus misyonerlik faaliyetlerini Ermeniler arasında yürütmektedir İsa'nın Abgar'a yazdığına inanılan mektup çeşitli eklemeler ve değişiklikler yapılarak 1844 yılına dek yeniden üretilmeyi sürdürdür ve mektup belli durumlarda okunduğunda insanı kötülüklerden koruyan bir şans tılsımına dönüşür. Abgar efsanesinin Athos Dağı manastırlarında bulunan bazı el yazmalarında mektupların hangi durumlarda iyi şans getireceğine dair önerilerin metne eklendiği görülmektedir. On dokuzuncu yüzyılda Yunanistan ve İngiltere gibi ülkelerde İsa'nın Abgar'a cevaben yazdığı mektubu kötü şanstan korunmak amacıyla duvara asmak halk arasında halen gözlemlenebilen bir adetti[1081].

[1081] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 159-162, 164.

Mandylion ile alakalı on üçüncü yüzyıla ait bir tanıklık sunan Robert De Clari tasvirin ortaya çıkışına dair Edessa kentine ve Kral Abgar'a hiçbir yer vermeyen bir öykü anlatır. Buna göre İsa Konstantinopolis'te bir çatıyı onarmakta olan bir azize görünmüş ve azizin bedenine sardığı bezi isteyerek yüzüne sürmüştü. Suret bu şekilde bezin üstünde geçmiş ve azizin bezi altına gizlediği tuğlanın da üstünde belirmişti[1082]. Batıda Mandylion'un ortaya çıkış öyküsü daha çok on ikinci yüzyılın sonu ile on üçüncü yüzyılın başında arasında popülerlik kazanan Veronica Efsanesi ile ilişki içerisinde işlenir. Bu efsanede Mandylion'un ortaya çıkış öyküsü Kral Abgar ile değil Golgotha Tepesi'ne götürülürken İsa'nın yüzünü bir bez ile silen Veronica ile ilişkilendirilmekte ve suretin mucizevi biçimde ortaya çıkışı bu olaya dayandırılmaktadır[1083].

Günümüzde gerçek Mandylion olduğu iddia edilen pek çok tasvir bulunmaktadır. Bunlardan biri Genoa'da bulunan, yılda bir kez sergilenen ve 1974 yılında yapılan x-ray incelemeleriyle insan eliyle yapılmış bir boyama olduğu kanıtlanan Madylion adlı bir tasvirdir. Orijinal Edessa tasviri olduğu iddia edilen bir diğer tasvir ise Vatikan'da, Matilda Şapeli'nde muhafaza edilmektedir ve Genoa Tasviri ile ciddi benzerlikler göstermektedir[1084].

Mandylion hem Bizans İmparatorluğu topraklarında hem de çevre ülkelerde görsel sanatlar için oldukça popüler bir tema teşkil etmiştir. Daha önceki bölümlerde bahsedilen Azize Katerina Manastırı'nda bulunan Mandylion ikonası tasvirin bilinen en erken tarihli görsel betimlemelerinden biridir. Mandylion Gürcistan kilise süslemelerinde sekizinci yüzyıl sonlarında yer almaya başlamış ve on birinci yüzyılla beraber bu ülkede bulunan kiliselerin çoğunun süslemelerinde Mandylion'un bir tasvirine yer verilmiştir. Mandylion Aynaroz Dağı manastırlarında, Kapadokya kiliselerinde ve Rusya ve Kıbrıs'ta bulunan kimi kiliselerin

[1082] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 187-188.
[1083] Mandylion'un İsa'nın çilesi sırasında oluştuğu yönündeki diğer hikaye de Bizans dünyasında onuncu yüzyılda ortaya çıkmaya başlar ve *Narratio de imagine Edessena* içerisinde de alternatif bir öykü olarak kendisine yer bulur. Bkz. Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 199-200, 212; Engberg, "Romanos Lekapenos and the Mandilion", s. 123; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 260.
[1084] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 190-191.

dekorasyonunda da sıkça rastlanılan bir tema olmuştur. *Skylitzes Kroniği*'nin on ikinci yüzyılda üretilen ve günümüzde Madrid Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan bezemeli nüshası içerisinde de Mandylion'un Bizanslılara teslim edilişini temsil eden bir minyatüre yer verilmiştir[1085] (Bkz. Ek 26)

Mandylion, Latince, Arapça veya Aramice bir kökten geldiği tahmin edilen ve ikona kırıcılık döneminde veya tasvirin Konstantinopolis'e getirilişinden sonra Edessa Tasvirinin tarif etmek için kullanılmaya başlayan bir isimdi. Mandylion'un fiziksel betimlemesini yapmak ve tasvirin gerçekte tam olarak neye benzediğiyle ilgili sağlıklı bir sonuca varmak güçtür. Tasvir Konstantinopolis kentinde bulunduğu süre zarfında son derece kısıtlı süreler için teşhir edilmiş, muhtemelen Edessa kentinde iken de benzer biçimde gözlerden uzak tutulmuştur. Dolayısıyla Mandylion'un görünüşüyle ilgili tanıklıklar son derece sınırlıdır. Yazılı kaynakların aktardıklarına göre Mandylion'un keten bir bez üzerinde yer alan bir tasvir olması oldukça muhtemel görünmektedir. Bizans metinlerinde tasvire hitaben en yaygın olarak kullanılan kelimelerden biri dört kez ikiye katlanmış anlamına gelen τετράδιπλον kelimesidir. Guscin bu noktadan hareket ederek Mandylion'un oldukça büyük ölçülerde bir bez olması gerektiği sonucuna varmaktadır ve çoğunlukla düşünüldüğünün aksine İsa'nın sadece yüzünün değil tüm bedeninin tasviri olabileceği ihtimaline dikkat çekmektedir. Tasvir yalnızca yüzü görünecek bir biçimde katlanarak teşhir edildiyse ziyaretçiler tarafından yalnızca İsa'nın yüzünün tasviri olarak düşünülmüş ve yazılı kaynakların çoğunda da bu yüzden yalnızca yüzün tasviri olarak tarif edilmiş olabilir[1086].

Narratio de imagine Edessena, yukarıda çeşitli veçhelerine değinilen Mandylion efsanesinin en uzun versiyonudur. Giriş bölümünde eserin VII. Konstantinos tarafından yazıldığı belirtilse de ve kimi tarihçiler eserin bizzat VII. Konstantinos tarafından yazıldığı kanaatinde olsalar da *Narratio de imagine Edessena*'nın imparatorun gözetiminde onun görevlendirdiği

[1085] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 194-198.
[1086] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 179, 201-203, 205, 212, 215-215.

biri tarafından yazıldığını düşünen araştırmacılar çoğunluktadır. *Narratio de imagine Edessena* kendisinden sonra yazılacak Symeon Metaphratses'in *Menologion*'unda tamamıyla kullanılmış ve *Synaxarion* içerisinde özet olarak yer almıştır[1087].

Narratio de imgaine Edessena içinde barındırdığı günümüzde efsanevi olarak kabul edilen pek çok öğe ve anlatı sebebiyle Abgar ve Mandylion'un menşei ile ilgili içerdiği tarihi bilgiler açısından sahih bir tarihi kaynak olarak kabul edilemez. Yine de tarihin tarihi açısından, bir başka deyişle bir toplumun güncel ihtiyaçları doğrultusunda geçmişteki bir olay veya bir nesneye atfedebileceği edebileceği önemin, değerin ve isnat edebileceği mazinin ne denli değişken olabileceğini göstermesi açısından değerli bir kaynaktır. Öte yandan tasvirin onuncu yüzyıldan sonraki tarihi için içerdiği bilgilerin güvenilirliğini sorgulamak için bir sebep yoktur. Bu röliğin Bizanslılar tarafından ele geçirilmesi, Konstantinopolis'e taşınması, sergilenmesi, siyasi etkisi ve rölik etrafında oluşturulan kült ve ritüel açısından en aydınlatıcı ve en etraflı kaynaktır.

2.3.6.2. Metin Değerlendirmesi

Narratio de imagine Edessena eserin Romalıların İmparatoru Konstantinos tarafından kaleme alındığını ve İsa'nın Kral Abgar'a gönderdiği insan eliyle oluşturulmamış kutsal suretinin nasıl ortaya çıktığını ve Konstantinopolis'e nasıl getirildiğini konu aldığını belirten bir takdim cümlesiyle açılır. Takdim cümlesinin ardından eserin ne amaçla ve nasıl kaleme alındığına değinen yazar, eserin bu kutsal emanetin mazisi ile ilgili sahih bilgileri edinmek ve tüm ayrıntılara hâkim olmak isteyen dini bütün kimselerin sorularına cevap vermek amacıyla yazıldığını belirtir. Yazar bu amaçla konuya dair tarihi kaynaklarda bulunan tüm

[1087] Menologion tür olarak bir aziz hayatının genişletilmiş versiyonu veya Edessa Tasviri için 16 Ağustosta gerçekleştirilen kutlamaya benzer dini törenlerin anlatımı için kullanılan bir terimdir. *Synaxarion* ise yortuların tarihlerine ve haklarında kısa bilgilere yer veren bir kilise takvimidir. *Naratio de imagine Edessena*'nın özetinin yer aldığı Konstantinopolis *Synaxarion'unun* onuncu yüzyılda oluşturulduğu tahmin edilmektedir. Bkz. Guscin, *The Image of Edessa,* ss. 154-155; Baynes, "The Supernatural Defenders of Constantinople", s. 250; Alexander Kazhdan (ed.), "Synaxarion", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1991.

detayları ve Edessa'dan Konstantinopolis'e gelen ziyaretçilerin tasvire dair aktardığı hatıraları bir araya getirip titiz bir biçimde karşılaştırarak eserini oluşturduğunu ifade eder[1088].

Giriş niteliğindeki bu cümlelerin ardından eser Kral Abgar'ın öyküsüyle devam eder. Edessa hükümdarı Abgar ile yakın dostu Mısır hükümdarı arasında sık sık elçiler gidip gelmektedir. Bu elçilerden biri olan Ananias Filistin üzerinden Mısır'a seyahat etmekteyken İsa'nın büyük bir kalabalığa seslenmekte olduğunu görür ve ölüleri diriltmek, körlerin gözünü açmak, sakatları ayağa kaldırmak ve türlü hastaları iyileştirmek gibi mucizeler gerçekleştirdiğinden haberdar olur. Ananias memleketine döndüğünde İsa ve mucizeleri ile ilgili gördüklerini ve duyduklarını kronik eklem iltihabı ve cüzzam hastalıklarından mustarip olduğu için büyük ıstırap çeken ve bozulan dış görünüşü sebebiyle insan içine çıkmaktan kaçınan efendisi Abgar'a anlatır[1089].

Abgar hakkında duyduklarından oldukça etkilendiği İsa'ya derhal bir mektup yazar. Kral mektubunda İsa'ya mucizelerini duyduktan sonra kendisinin tanrının oğlu veya tanrının bizzat kendisi olduğuna ikna olduğunu bildirir ve ardından hastalıklarını iyileştirmek ve kendisini rahatsız etmekte olduğunu öğrendiği Yahudilerden uzakta barış içerisinde yaşamak üzere Edessa kentine davet eder. *Narratio de imagine Edessena*'nın farklı nüshalarında Abgar'ın İsa'ya mektubunun iki ayrı versiyonu yer almaktadır. Ana fikri aynı olmakla beraber mektuplar da yer verilen ayrıntılarda ve kullanılan üsluplarda farklılıklar göze batmaktadır. Örneğin mektubun daha kısa ve sade olan ilk versiyonunda Abgar İsa'nın kulağına gelen mucizeleri arasında körlerin gözünü açmayı, kötürümleri yürütmeyi, cüzzamlıları arındırmayı, kötü ruhları kovmayı, müzmin hastaları iyileştirmeyi ve ölüleri diriltmeyi sayarken ikinci versiyonunda bu mucizelere sağırların yeniden işitmesini sağlamak ve dokunuşuyla kanamalı kadınları iyileştirmek eklenir. Mektubun ilk

[1088] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 9-11.
[1089] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 13-15.

versiyonunda Abgar duyduklarından sonra İsa'nın Tanrı'nın oğlu veya bizzat kendisi olduğu "sonucuna varırken" ikinci versiyonda bunu "yüreğinde duyar" ve ilk mektubunda İsa'dan Eddessa'ya gelmesini "rica ederken" ikinci versiyonda Edessa'ya gelmesi için ve kendisini ziyaret edilmeye layık görmesi için yalvarır[1090].

Abgar yazdığı mektubu Ananias ile Filistin'e gönderirken ona İsa'yı gelmeye ikna edemezse en azından bu muhteşem işleri gerçekleştiren şahsın neye benzediğini öğrenebilmesi için onun bir resmini çizmesini tembihler. Ananias vardığında İsa'yı bir kez daha kalabalığa seslenirken bulur ve kalabalık sebebiyle yaklaşmayı başaramadığı için yüksek bir kaya üzerine oturarak İsa'nın resmini yapmaya başlar. Olup bitenden mucizevi bir şekilde haberdar olan İsa havarilerinden Thomas'ı yanına çağırarak Anannias'ı işaret eder ve kendisi için getirdiği mektubu vererek görevini tamamlayabilmesi için onu yanına getirmesini ister[1091].

Esere göre İsa Ananias'ın getirdiği mektuba cevaben kaleme aldığı mektubunda kendisini görmeden inanan Abgar'ı kutsar ve tamamlaması gereken işlerinden dolayı şu anda bulunduğu yeri terk edemeyeceğini ve işlerini tamamladığında ise bu dünyadan ayrılacağını söyler. Ancak kendisi bu dünyadan ayrıldıktan sonra Thaddaeus adlı havarisinin Abgar'ı ziyaret edeceğini, bu havarinin hastalığını iyileştirerek onu ve çevresindekileri huzura kavuşturacağını ve bundan böyle hiçbir düşmanın Edessa kentine karşı muzaffer olamayacağını müjdeler[1092].

İsa'nın yazdığına inanılan mektubun *Narratio de imagine Edessena*'da yer verilen metni diğer Bizans kaynaklarında yer verilen örnekleri ile karşılaştırıldığında VII. Konstantinos'un

[1090] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 15-17.
[1091] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 17-19.
[1092] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 19-21.

alıntılamayı tercih ettiği haliyle mektubun bazı ayrıntıların eksik olduğu görünür. Ya imparator bir sebeple bu ayrıntılara değinmemeyi tercih etmiştir veya bu ayrıntılar efsaneye daha sonra eklemlenen öğeler niteliğindedir. Örneğin mektubun Iveron, Protaton, Vatopedi ve Docheiariou manastırlarında bulunan nüshalarında ilerleyen yüzyıllarda bir tılsım olarak telakki edilecek mektubun nüshalarını bulundurmanın sağaltıcı ve koruyucu etkileri bizzat İsa'nın ağzından anlatılmakta ve İsa'nın *Narratio de imagine Edessena*'da yer verilmeyen mühründen ve mühürde yer alan sembollerin anlamından söz edilmektedir. Iveron nüshasında İsa'nın ağzından mektubu okuyanın ister yüksek ateş gibi bir hastalıktan mustarip, isterse zehirlenmiş olsun sağlığına kavuşacağı ve mektubu yanında bulundurana hiçbir belanın ilişmeyeceği söylenmektedir[1093]. Protaton ve Vatopedi nüshalarında mektubu okuyanların sağlığına kavuşacağı, bulunduranların ise kötülüklerden korunacağı belirtilirken, Docheiariou nüshasında ise mektubu okuyanların hastalıklardan, iftiradan, iblislerden ve her türlü zorluklardan azade olacağı, hanelerinin bağların ve davarlarının bu şekilde kutsanabileceği söylenir[1094].

Mektubu Ananias'a verdikten sonra suyla yüzünü yıkayıp bir bez ile kurulayan İsa'nın sureti bu bez üzerinde belirir ve böylece Ananias'ın efendisine götürmek zorunda olduğu tasvir de mucizevi bir biçimde hazır hale gelir. Mektup ve tasviri teslim aldıktan sonra dönüş yolculuğuna başlayan Ananias Hierapolis (günümüzde Suriye'de bulunan Membiç kenti) şehrinin hemen dışında mola verir ve tasviri yakınındaki bir tuğla yığınının altına gizleyerek uykuya dalar. Gece kent sakinleri tuğla yığınının bulunduğu bölgeden yükselen büyük bir ışık görürler ve bunun bir yangın olduğunu düşünüp orada buldukları Ananias'ı yangının sorumlusu olarak tutuklarlar. Ananias onlara tüm hikayesini anlatır ve tuğla yığınının altında

[1093] İsa'nın bu nüshada yer verilen mührü + ΨΕΥΡΑΔ sembollerinden oluşmaktadır. + sembolü İsa'nın çarmıha gerilmesini, Grekçe görünüş kelimesinin ilk harfi olan Ψ İsa'nın yalnızca görünüşte değil özde de insani bir tabiatı olduğunu, Grekçe ben kelimesinin ilk harfi olan E İsa'nın bizzat tek tanrı olduğunu, Grekçe üstün kelimesinin ilk harfi olan Y İsa'nın büyük bir kral ve tanrılar tanrısı olduğunu, kurtarıcı kelimesinin ilk harfi P İsa'nın insan soyunun kurtarıcısı olduğunu, üzerinde oturmak kelimesinin ilk harfi A İsa'nın göksel bir varlık olan Kerubim'e bindiğini, daimi kelimesinin baş harfi olan Δ ise İsa'nın sonsuzluğunu simgelemektedir. Bkz. Guscin, *The Image of Edessa*, s. 97.

[1094] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 119-123.

ne sakladığını onlara gösterir. Kent sakinleri tuğla yığının bulunduğu yerde hiçbir ateş izi bulamayınca gördükleri ışığın Mandylion'dan mucizevi biçimde yayıldığına ikna oldukları gibi suretin yığındaki tuğlalardan biri üzerinde kendiliğinden belirdiğini görerek ikinci bir mucizeye daha şahit olurlar. Böylece *Narratio de imagine Edessena* Mandylion efsanesiyle bağlantılı bir diğer kutsal emanet olan Keramion'un ortaya çıkışı ile ilgili de bir açıklama sunmuş olur ve Ananias'ın yoluna devam etmesine izin veren kent sakinlerinin Keramion'u kendilerine sakladığı ve bu tasvirin halen bu kentte bulunduğu bilgisini verir[1095]. *Narratio de imagine Edessena*'nın verdiği bu bilgiden hareketle ilerleyen yıllarda belirsiz bir tarihte Konstantinopolis'e getirildiğini bildiğimiz Keramion'un Mandylion'un kente getirilmesinden kısa bir süre sonra kaleme alınan eserin yazıldığı tarihte halen Menbiç kentinde bulunduğu sonucuna varmak mümkün olabilir.

Ananias'ın yolculuğunu tamamlaması ve emanetlerini Abgar'a teslim etmesi ile Mandylion'un ortaya çıkışı ve Edessa kentine varması ile alakalı ilk hikâyenin sonuna gelinmiş olur. Eserin yazarı bu noktada okuyucusuna kaynaklarda en yaygın olarak yer verilen hikâyenin bu ilk hikâye olmasına rağmen metinlerle ve şahitlerle desteklenen ikinci bir hikâyenin daha mevcut olduğu bilgisini verir. Yazar ilk hikâyeye ayrıcalık tanıdığının veya ikinci hikâyeyi bilmediğinin düşünülmesini istemediği için ikinci hikâyeyi de okuyucusuna sunmaya karar verdiğini, zaten hikayelerin detayları her ne kadar farklılık gösterse de İsa'nın suretinin bez parçası üzerinde mucizevi biçimde belirdiği gerçeğinin her iki hikâyede de sabit olduğunu ifade eder[1096]. Bu ifade VII. Konstantinos açısından imparatorluğun ele geçirmiş olduğu kutsal emanetin sağladığı meşruiyete halel getirmediği müddetçe tarihsel anlatıdaki farklılıkların veya tutarsızlıkların önem taşımadığına işaret eder ve imparatorun tarih anlayışı açısından önemli bir fikir verir.

[1095] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 21-25.
[1096] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 25.

Hikâyenin ikinci versiyonu daha önce bahsedilen, ilerleyen yüzyıllarda Batıda yaygınlık kazanacak Veronica Mandylion'u öyküsüyle ciddi benzerlikler göstermektedir. Bu hikâyeye göre İsa çilesi esnasında keder içerisinde dua etmekte iken kan terlemeye başlar. Bu sırada havarilerinden birinin uzattığı beze yüzünü silmesiyle sureti bu bez üzerinde belirir. Bezi Havari Thomas'a veren İsa kendisi bu dünyadan ayrıldıktan sonra bu sureti mektubuna cevaben Thaddaeus ile birlikte Abgar'a göndermesini tembihler. Thaddaesus Edessa kentine gelince kentteki hastaları İsa adına iyileşmeye başlayarak Abgar'ın dikkatini çekmeyi başarır ve kral, Thaddeus'un huzuruna getirilmesini emreder. Thaddaeus kralın huzuruna çıkarken yanında getirmiş olduğu tasviri kendi yüzü üzerine yerleştirir ve Abgar da tıpkı Membiç kenti sakinleri gibi tasvirden göz kamaştırıcı bir ışık yayıldığına şahit olur. Abgar derhal havariye koşar ve büyük bir hürmetle teslim aldığı tasviri yüzünden başlamak üzere tüm vücuduna sürer. Kral böylece alnı üzerinde kalan küçük bir nokta haricinde vücudundaki cüzzamdan tamamıyla arınır. Abgar daha sonra havariye İsa'nın yaşamı, öğretisi, mucizeleri ve tasvirin ortaya çıkışı ile ilgili sorular sorar. Thaddaeus'un sorularını cevaplamasıyla ve elini İsa adına bedeni üzerinde gezdirmesiyle tüm ıstırabı sona eren, felçli uzuvları açılan ve bedenindeki şekil bozuklukları ortadan kalkan Abgar İsa'nın Tanrı'nın oğlu ve Thaddaeus'un onun havarisi olduğuna duyduğu inancı dile getirerek tebaasının birbiriyle savaşmasını yasaklayan Roma'nın gücünden duyduğu çekince olmasa İsa'yı çarmıha geren Yahudilere karşı silaha sarılıp ülkelerini ele geçirmeye ve hepsini esir edip köle olarak satmaya hazır olduğunu ifade eder[1097]. İmanının bir nişanesi olarak Abgar'a atfedilen bu ifadelerde Hristiyanların Yahudilere yönelik geleneksel önyargı ve öfkelerinin yanı sıra Roma İmparatorluğunu toplumların barış koşullarını ihlal etmeksizin bir arada yaşamalarını sağlayarak dünya üzerinde düzen tesis eden meşru bir güç olarak resmeden imparatorluk söyleminin izlerini görmek ve VII. Konstantinos'un dünya görüşü ile ilgili ipuçları elde etmek mümkündür.

Abgar daha sonra tanık olduğu mucizeler ve sahip olduğu iman gereğince kendisi ve ailesinin havari tarafından vaftiz edilmesini rica eder ve vaftizinin ardından alnında kalmış olan son

[1097] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 25-31.

cüzzamlı nokta da ortadan kaybolur. Vaftiz edilmesinin ardından kralın ilk icraatlarından biri kent kapısının üstüne yerleştirilmiş olan ve herkesin kente girerken selamladığı Yunan tanrısı heykelini indirmek olur. Abgar heykelin yerini almak üzere Madylion'u ahşap bir plaka üzerine yerleştirir ve üzerine altın işlemelerle "Tanrı İsa kendisine inananları asla yüz üstü bırakmaz" ifadesini nakşettirir. Kralın emri gereği artık Edessa kentine eski Yunan tanrısı yerine İsa'nın tasviri selamlanarak girilecektir[1098].

Mandylion'un Edessa kenti kapısı üzerinde Abgar'ı yeni inancının sembolü olarak pagan tanrısı tasvirinin yerini almasının ardından *Narratio de imagine Edessena* kente getirilmesinin ardından asırlar sonra gerçekleşecek Pers saldırısına kadar nasıl olup da tarihi kaynaklarda tasvirin bahsine rastlanılmadığı sorusunu cevaplayan ve tarihi anlatıda oluşan boşluğu doldurmaya hizmet eden bir öykü ile devam eder. Esere göre büyük babasının inancını terk ederek putperestliği benimseyen Abgar'ın torunu Mandylion'u ortadan kaldırmaya karar verir. Hükümdarın niyetlerinden haberdar olan Edessa piskoposu ise kutsal emaneti korumak amacıyla bir plan yapar. Piskopos, Mandylion'un önüne bir lamba yerleştirdikten sonra tasvirin üstünü kent kapısı üzerinde yerleştirildiği oyukta gözle görünür bir seviye farkı oluşturmayacak biçimde bir kat tuğla ile örter ve tasviri Abgar'ın yerleştirmeye uygun gördüğü yerde duvarın ardına gizlemiş olur. Tasviri yerinde göremeyen hükümdar ise Mandylion'un ortadan kalkmış olduğunu düşünerek memnuniyet duyar ve bu işin peşini bırakmaya karar verir. Kent sakinleri zaman içerisinde Mandylion'un kentte yerleştirildiği yeri ve buraya nasıl gizlendiğini unuturlar. İlerleyen yıllarda, Hüsrev önderliğindeki Persler Edessa kentini kuşattıklarında kente büyük bir çaresizlik havası hâkim olur. Kuşatmanın sürdüğü bir gece kentin o zamanki piskoposu Eulalius'un rüyasına bir kadın girer ve İsa'nın insan eli değmeden yaratılmış tasvirinin kent sokaklarında gezdirilmesinin kentin kurtuluşu için yeterli olacağı müjdesini verir. Piskopos'un ne tasvirin varlığından ne de nerede bulunduğundan haberi olmadığını söylemesi üzerine kadın piskoposa Mandylion'un nereye ve nasıl gizlendiğini anlatır. Piskopos uyanıp söylenilen yeri

[1098] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 31-33.

kazdığı zaman tasviri bulur ve tasvir ile birlikte duvarın ardına gizlenen lambanın mucizevi bir biçimde hala yanmakta olduğunu görür. Tasvirin kopyasının bir tuğla üzerinden kendiliğinden oluştuğunu fark etmesiyle beraber piskopos ikinci bir mucizeye daha tanıklık eder. Eser bu tuğlanın hala Edessa kentinde bulunduğunu belirterek tıpkı Mandylion'un ortaya çıkışı için iki ayrı açıklama ortaya attığı gibi, Keramion'un ortaya çıkışı ve bulunduğu yer ile alakalı da ikinci bir alternatife işaret etmiş olur[1099].

Piskopos 'un Manylion'un yerini keşfettiği haberinin yayılmasıyla kentteki çaresizlik havası dağılır ve kentin savunucuları gayrete gelirler. İlk olarak, dükkânındaki metal kapların çıkardığı tıkırtıları duyarak Perslerin kent içerisine doğru tünel kazdıklarını fark eden bir esnafın uyarısıyla tünellere yağ dökülüp ateşe verilir ve tünellerdeki düşman askerleri imha edilir. Ardından tasvir kent surları üzerinde gezdirilir ve Perslerin Edessalılara karşı kullanmak üzere zeytin ağaçlarını kullanarak yaktıkları büyük ateş rüzgârın terse dönmesiyle kontrolden çıkarak Perslerin kuşatma aletlerini ve ordularının bir bölümünü yutar[1100].

VII. Konstantinos, Mandylion'un yeniden keşfedilmesi ile alakalı bu öyküyü okuyucu açısından daha inandırıcı kılabilmek için Ortaçağ metinlerinde sık rastlanılmayan bir biçimde başvurduğu tüm kaynakları sıralar: "Bu öykü şahitlerden mahrum değildir ve biz bu öyküyü insanları eğlendirmek veya aldatmak amacıyla uydurmuş değiliz. Üç patrik, İskenderiyeli Job, Antakyalı Kristoforos ve Kudüslü Basileios beraberce bu konu üzerinde yazdılar ve kutsal tasvirlere zarar veren İmparator Theophilos'a gönderdikleri mektupta olayların bu şekilde gerçekleştiğini anlattılar. Onlar kutsal tasvirlerin mübarek ve saygı değer olduğunu izah ederken bu hikayeye de yer vermişlerdi. Dileyen herkes onların bu uzun mektubunu okuyup mesele hakkında bilgi sahibi olabilir. Evagrius'un kilise tarihini dikkatlice inceleyen

[1099] Edessa kenti tarihine dair kaynaklar Eulalius isimli bir patrikten söz etmezler. Bu durum *Narratio de imagine Edessena*'daki anlatının efsanevi niteliğini gözler önüne seren bir başka ayrıntıdır. Bkz. Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 33-37, 77.
[1100] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 37-39.

herkes kitabın dördüncü cildinden onun bu kutsal tasvirle ilgili neler söylediğini öğrenebilir"[1101].

İmparator daha sonra bu kitapta kuşatmaya dair anlatılanları özetleyerek anlatısını yeni bir tanıklıkla güçlendirmeye çalışır. Buna göre, Hüsrev Edessalıların İsa'nın verdiği söz sebebiyle kentlerinin ele geçirilemez olduğu yönündeki inançlarının yanlış olduğunu ispat edebilmek için toplayabildiği bütün kuvvetleriyle kenti kuşatır. Kente kolayca saldırabilmek için surlarının etrafını surlardan daha yüksek bir tahta set ile çevirir ve set ile sur arasını toprakla doldurtur. Böylece adamları sete tırmanıp ok, yay, mızrak gibi uzun menzilli silahlarla rahatça saldırarak hayatlarını riske atmadan kenti savunanlara büyük kayıplar verdirebilecektir. Edessalılar bir tünel kazarak seti ateşe vermeyi planlasalar da setin yaş tahtadan inşa edilmiş olması ve yığılan toprak sebebiyle tünele doldurulan malzemelerin alev almaması sebebiyle çaresiz kalırlar. Madylion işte tam bu noktada kentin yardımına koşar. Kutsal tasvir ile kutsadıkları suyu tutuşturmak istedikleri odunlara serpen Edessalılar bu şekilde ateşi yakmayı başarırlar ve tüm planları başarısızlığa uğrayan Hüsrev yenilgiyi kabul edip geri çekilmek zorunda kalır. Hüsrev'in kendisi de kısa süre sonra Mandylion'un mucizelerine bizzat tanık olacaktır. Bir iblis kuşatmadan kısa bir süre sonra hükümdarın kızına musallat olur ve kız sürekli nöbetler geçirirken kendisini ancak Mandylion'un kurtarabileceğini sayıklar. Kızı iyileşir iyileşmez geri göndereceği sözü vererek Edessalıları Mandylion'un kendisine göndermesi konusunda ikna eden hükümdarın kızı böylece sağlığına kavuşur ve Hüsrev minnetini ifadesi olarak tasviri cömert hediyelerle eşliğinde Edessa'ya geri gönderir[1102]. Bu son ayrıntının eklenmesiyle hikâye İsa'nın mucizesini yanlış çıkarmayı amaçlayan bir inançsızın başına gelen musibetler sonucu bu mucizelere muhtaç hale gelerek onlara hürmet etmeyi öğrendiğini gösteren bir ahlak dersiyle de süslenmiş olur. VII. Konstantinos, Mandylion'un Pers kuşatması sırasında bulunması ve mucizeler

[1101] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 39.

[1102] *Synaxarion*'un Iveron Manastırı'nda bulunan nüshasında Mandylion Edessalıların ateş yakmasını sağlayarak değil surlar üzerinde dolaştırılırken yaydığı parlak ışıkla Perslilerin üzerlerine ateş saçıldığını düşünerek kaçmasını sağlayarak mucize göstermektedir. Detaylardaki farklılıklara rağmen Mandylion'un Edessa savunmasında gösterdiğine inanılan tüm mucizelerin o veya bu şekilde ateş ile bağdaştırıldığı görülmektedir. Bkz. *Guscin, The Image of Edessa*, ss. 41-45, 115.

göstermesi bahsinde Evagrius'un anlatısını alıntılayarak tıpkı Mandylion ve Keramion'un ortaya çıkış hikayelerinde olduğu gibi birbiriyle tam olarak uyuşmayan iki açıklamaya birden yer vermiş olur. Ancak görünen o ki imparatorun gözünde eserin ana fikriyle, yani imparatorluğun ele geçirdiği tasvirin mucizevi kutsal emanetin ta kendisi olduğuyla, çelişmediği müddetçe farklı tanıklıklar anlatıyı zayıflatmayıp güçlendirmektedir.

Narratio de imagine Edessena'nın Mandylion'un tarihçesiyle ilgili aktardıkları böylelikle sona ermekte ve anlatı tasvirin imparatorluğun eline nasıl geçtiği ve başkente nasıl getirildiği ile alakalı güncel tanıklıklara yer vererek devam etmektedir. Esere göre Mandylion'u Konstantinopolis'e getirmek İmparator Romanos'un birinci önceliği haline gelmiştir[1103]. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere I. Romanos'un saltanatının son yıllarında dini yaşama gösterdiği büyük düşkünlük ve imparatorluğun ikonalara itibarını iade etmesinden sonra İkona Kırıcılık dönemindeki tartışmalarda oynadığı rolden sonra Mandylion'un kazandığı büyük itibar göz önüne alındığında Romanos'un bu tasviri ele geçirmeyi bir fikri sabit haline getirmiş olabileceği oldukça akla yatkın görünmektedir. *Narratio de imagine Edessena*'ya göre imparator bu gayesine ulaşabilmek için pek çok kez Edessa'ya elçiler göndermiş, Mandylion ve İsa'nın Abgar'a mektubu karşılığında iki yüz Arap mahkûmu serbest bırakmayı ve saf gümüşten on iki bin sikke ile ödeme yapmayı vadetmişti. İmparatorun defalarca reddedilmesine rağmen teklifini ısrarla tekrarlamaya devam etmesi üzerine Edessa Emiri daha önce teklif edilen miktarın ödenmesi ve mahkumların salınması yanı sıra Edessa, Charan, Sarotzi ve Samosata kentlerine saldırı yapılmayacağı ve bu topraklardan ganimet ve esir alınmayacağı altın mühürlü bir fermanla garanti altına alınırsa Mandylion'u ve mektubu I. Romanos'a teslim etmeye hazır olduğunu bildirir. Koşulları kabul eden imparator derhal o sırada Konstantinopolis'te bulunan Samsat Piskoposu Abramios'u tasviri ve mektubu teslim almak üzere Edessa'ya gönderir. Kentte bulunan üç tasviri de inceleyen piskopos gerçek Mandylion olduğuna kanaat getirdiği tasviri teslim alır. Edessa Emiri ise kentlerinin muhafızı saydıkları kutsal emanetin teslim edilmesini karşı

[1103] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 45.

çıkan halkın taşkınlıklarını bastırmakta güçlük çekmektedir. Ancak bu esnada çıkan şiddetli fırtınayı Tanrı'nın Edessalıların verdikleri sözü tutmamasından duyduğu rahatsızlığın bir göstergesi olarak yorumlayan kent sakinleri duruma razı olurlar. Yerel halkın huzursuzluğu ve Madylion'un onları razı etmek için gösterdiği mucizeler yolculuğun ilerleyen safhalarında da devam eder. Tasviri teslim alan heyet Fırat kenarına geldiğinde bir kez daha isyancılarla karşılaşır ve isyancılar Tanrı kendilerine bir işaret göndermedikçe Mandylion'un topraklarını terk etmesine izin vermeyeceklerini söylerler. Heyet kendilerini bekleyen tekneye biner binmez teknenin kürekçisi ve yelkencisi olmamasına ve kendisini çeken başka bir tekne bulunmamasına rağmen karşı kıyıya doğru ilerlemeye başladığını gören isyancılar bunu ilahi bir mucize sayarak protestolarına son verirler[1104].

Heyet Fırat'ın karşı yakasına geçtikten sonra Samsat kentinde konaklar ve Optimaton Theması'na doğru yoluna devam eder. Mandylion tüm bu süre zarfında mucizeler göstermeyi ve şifa dağıtmayı sürdürür. Körlerin gözü açılır, kötürümler ayağa kalkar ve yıllardır yatalak olan müzmin hastalar sıhhatine kavuşur. Optimaton Theması'na gelindiğinde Mandylion ta Eusebiou Manastırı'na yerleştirilir. Burada İmparator Romanos tarafından kutsal emaneti karşılamak ve Konstantinopolis'e kadar ona eşlik etmek için gönderilen heyet tarafından tasvir onuruna bir geçit töreni düzenlenir. Romanos'un Optimaton Theması'na göndermiş olduğu heyetinin başında aynı zaman da Romanos'un mabeyincisi da olan patrikios ünvanlı Theophanes adında bir şahıs bulunmaktadır. Konstantinopolis Ruslar tarafından kuşatıldığında kentin savunulması için büyük faydalar gösterdiği bilgisi de verilen bu şahısla hakkında *Narratio de imagine Edessana*'nın ilgili pasajları yegane kaynak konumundadır. Mandylion karşılama heyetine ve geçit törenine katılanlara teşhir edildiği bu manastırda da ziyaretçilerine şifa dağıtmayı sürdürür. Bu ziyaretçilerden biri kendisine musallat olan bir

[1104] *Narratio de imagine Edessena* gibi Gregory Abû'l-Farac da Mandylion'un Bizans İmparatorluğunun eline geçmesinin İoannes Kurkuas'ın askeri harekatı neticesinde değil I. Romanos'un diplomatik girişimleri sonucunda gerçekleştiğini iddia etmektedir. *Narratio de imagine Edessena*'dan farklı olarak Abû'l-Farac'ın anlatısında I. Romanos'un esir salıverme karşılığında tasviri teslim etmeye ikna ettiği idareci Edessa Emiri değil, 940-944 yılları arasında hüküm süren Abbasi Halifesi Müttakī-Lillâh'tır. Bkz. Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi,* s. 256; Guscin, *The Image of Edessa,* ss. 45-49; Ahmet Güner, "Müttakī-Lillâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2006, C. 32, ss. 223-24.

iblisten mustariptir ve kutsal tasviri görür görmez "onur ve zafer Konstantinopolis kentinin, taht ise mor içinde doğan Konstantinos'un olsun" diye haykıran iblis adamı terk ederek sıhhat ve huzur bulmasına izin verir. VII. Konstantinos, tahta çıkışı için Tanrının rızasını gösteren ilahi bir işaret olarak yorumlanan bu olayı inandırıcı kılabilmek için hikâyenin sonuna uzunca bir pasaj ekleyerek olup biteni açıklamaya çalışmıştır. "Bu sözlere pek çok kişi şahit oldu, imparator uzun zamandır arzu duyduğu bu nesneyi karşılayıp selamlamaları için konseyinin liderlerini ve onlara eşlik edecek pek çok muhafızı buraya göndermişti, ki böylece önde gelenler ve seçkin kişilerle beraber alt tabakadan insanlar da olup bitenleri gördü ve duydu. Söylenilenler kısa süre sonra doğru çıktığına göre iblisin bu malumatı nasıl edinmiş olduğu akılları kurcalayabilir. İlahi nurdan uzaklaşıp kendini aydınlık yerine karanlığa teslim edenlerin tabii biçimde kehanette bulunma kabiliyetine sahip olamayacağına inanılır. İlahi kudret kehanet için nasıl Balaam'dan bir hizmetkar olarak istifade ettiyse ve daha pek çok kerelere layık olmayan kimseleri bilge ve ince hesaplanmış bir tertip içinde aynı amaçla kullandıysa, bizim durumumuzda da kutsal tasvir içerisindeki kudret iblisten istifade etmiştir ve iblisin yakında gerçekleşecek olayları önceden haber verebilmesinin sebebi de budur. Söylenenler doğru çıktığına göre bu hatırlatmamız yersiz olmasa gerek; ancak şimdi gelin hikayemize kaldığımız yerden devam edelim"[1105].

Mandylion 15 Ağustos akşamı Konstantinopolis kentine varır ve İsa'nın yazmış olduğuna inanılan mektupla beraber Blachernai Kilisesi'nin üst şapeline yerleştirilir. O esnada aynı kilisede Meryem'in Uykuya Dalışı Yortusu'nu kutlamakta olan imparatorlar sandığında kapalı bulunan Mandylion'a saygılarını sunarlar yanan mumlar taşıyarak tasviri saraya taşıyacak tekneye kadar ona eşlik ederler. Tasvir sarayda bulunan Fener (Pharos) Şapeli'ne yerleştirilir. Ertesi gün hasta olduğu için törene katılamayan İmparator Romanos'un yokluğunda din adamları ve genç ortak imparatorlar tasviri bir kez daha mumlar ve ilahiler eşliğinde teslim alarak imparatorluk teknesine yükler ve kentin etrafından deniz üzerinde bir tur attıktan sonra batı surları yakınında karaya çıkarak patrik ve senatörler eşliğinde Altın

[1105] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 49-55.

Kapı'dan kente giriş yaparlar. Kalabalık tören alayı buradan Augusteion Meydanı'na, oradan da Ayasofya Kilisesi'ne ilerler. Mandylion, *Narratio de imagine Edessena*'da daha önce pek çok kez örneklendirilen sağıltıcı mucizelerini tören boyunca sergilemeye devam ederek yol boyunca kendisini selamlayanları sıhhatine kavuşturur. Tasvirin Ayasofya Kilisesi sunağına yerleştirilmesiyle geçit töreni son bulur. Töreni betimlediği bu bölümde VII. Konstantinos tasvire neden denizden ve karadan bir kent turu yaptırıldığına dair bir açıklama da sunar. Bu açıklamaya göre bu uzun tören rotasını takip ederek kentin her yerinin kutsal emanet tarafından kutsanması ve her türlü tehlikeden daima azade kılınması amaçlanmıştır[1106].

Ayasofya'da gerçekleştirilen törenin ardından kutsal emanetler saraya geri taşınır ve Krisotriklinos Salonu'nda bulunan imparatorluk tahtına oturtulur. VII. Konstantinos'a göre böylece tahtın kutsanması ve bundan böyle üzerine oturan herkese adalet ve doğruluk aşılaması amaçlanmıştır. Mandylion daha sonra yeniden nihai ikametgahı olacak sarayda bulunan Fener (Pharos) Şapeli'ne nakledilir[1107]. *Narratio de imagine Edessena*'nın geri kalan bölümlerinde Edessa kentinde bulunduğu dönemlerde tasvirin onuruna gerçekleştirilen törenlere değinilir. VII. Konstantinos'un törenlere dair *De Ceremoniis* eserinden de aşina olduğumuz ilgisi *Narratio de imagine Edessena*'nın Edessa'daki törenlere katılan ruhban sınıfı üyelerinin rütbelerinden, kullanılan asaların sayılarına ve kumaşların rengine varıncaya değin tüm detaylara değindiği ve her ayrıntının neyi sebolize edebileceğine dair yorumlarda bulunduğu bu bölümünde aktarılan tören betimlemelerinde bir kez daha kendini gösterirken, kimi törenlerin Konstantinopolis kentinde gerçekleştirilen törenlere benzerliği Edessa'da düzenlenilen törenlerin bu törenler için bir esin kaynağı teşkil edip etmediği sorusunu akıllara

[1106] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 55-59.

[1107] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 59-61. Kimi modern araştırmacılar Mandylion, Gerçek Haç gibi kutsal emanetlerin veya İncil'in belli özel günlerde imparatorluk tahtına oturtulmasını imparatorun İsa'nın göksel krallığının yeryüzündeki karşılığı olduğu fikrini pekiştirmek ve İsa'nın tahtı ile imparatorun tahtı arasında özdeşlik kurmak amaçları güden ideolojik hamleler olarak yorumlamaktadırlar. Bkz. Cameron, "Images of Authority", s. 217. Sysse Gudrun Engberg Mandylion'un kente ilk geldiğinde Fener Meryem Ana Kilisesi'ne götürüldüğünü ancak oraya kalıcı olarak yerleştirilmediğini iddia etmektedir. Engberg'in teorisine göre Mandylion ilk olarak Chalke Kapısı'na, Romanos Lekapenos'un burada inşa ettirdiği on beş kişilik küçük şapele konulmuştur ve ancak on birinci veya on ikinci yüzyıllarda Fener Meryem Ana Kilisesi'nde kalıcı olarak yerleştirilmiştir. Bkz. Engberg, "Romanos Lekapenos and the Mandilion", ss. 123-127.

getirir. Örneğin Büyük Perhiz Haftası'nın ilk Pazar günü Edessalılar tıpkı Bizanslıların Konstantinopolis'te, Krisotriklinos Salonu'nda yaptıkları gibi Mandlion'un taht üzerine yerleştirildiği bir tören düzenlemektedirler. Yine Konstantinopolis'tekine benzer biçimde, Edessa halkının da Mandylion'a çok kısıtlı bir erişimi vardır. Sandık içerisinde Muhafaza edilen Madylion'un bulunduğu odanın kapısı haftada iki kez açılmakta ancak kimsenin tasvire dokunacak ya da yakından bakacak kadar yaklaşmasına izin verilmemektedir. Edessa halkı Mandylion'a ancak çok dolaylı biçimde, Paskalya orucu esnasında bir kez gerçekleştirilen bir törenle kentin piskoposu suya batırdığı bir süngeri Mandlion'a sürüp bu su ile kendilerini kutsadığında temas edebiliyorlardı. Eserde Mandylion ile Edessa halkı arasına bu kadar mesafe konulması halkın yüreğindeki iman ve Tanrı korkusunun azalmasına mani olma gayesiyle açıklanmaktadır ve tasvir muhtemelen Konstantinopolis'te de benzer kaygılar sebebiyle son derece kısıtlı süreler için teşhir edilmiştir[1108].

Edessa kentinde Mandylion onuruna yapılan törenlerle ilgili verilen bilgilerin ardından *Narratio de imagine Edessena*'nın anlatısı hanedanın devamını, halkın huzurunu ve başkentin kuşatmalardan uzak kalmasını dileyen dualar ile sona erer[1109].

Narratio de imagine Edessena'nın Mandylion'un onuncu yüzyıldaki serüveni üzerine aktardıkları geriye bazı soru işaretleri bırakmaktadır. Eğer *Narratio de imagine Edessena* eserin ön sözünde iddia edildiği gibi VII. Konstantinos tarafından kaleme alındıysa veya modern araştırmacıların savunduğu gibi onun emri ile yazıldıysa neden Mandylion'un ele geçirilişi *Skylitzes Kroniği* veya *Logothete Kroniği* gibi kaynaklarda kuşatma sonucu gerçekleşirken *Narratio de imagine Edessena* bu hikayeyi VII. Konstantinos'un diğer eserlerinde sıkça yerilen Romanos Lekapenos'u yüceltecek biçimde dindarlıktan kaynaklanan bir cömertliğin neticesi olarak aktarmaktadır? Ya da VII. Konstantinos'a büyük bir meşruiyet kazandıran ve Symeon Metaphrastes'in eserinde kendisine yer bulan tasvirin

[1108] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 63-67.
[1109] Guscin, *The Image of Edessa*, ss. 69.

yalnızca VII. Konstantinos'a görünmesi hadisesine neden *Narratio de imagine Edessena* içerisinde hiç değinilmemektedir? Bunlar ne yazık ki şu an için izaha muhtaç sorular olarak kalmaktadırlar.

2.3.6.3. VII. Konstantinos Porphyrogenitos İle İlişkilendirilen Diğer Eserler

Mevcut çalışmanın bu aşamasına kadar VII. Konstantinos'un kendi kültürel-siyasal programı çerçevesinde kaleme aldığına/aldırdığına dair çağdaş araştırmacılar arasında yaygın fikir birliği bulunan eserler mercek altına alınmıştır. Bunlar haricinde kimi araştırmacılar tarafından imparatorla ilişkilendirilen ancak VII. Konstantinos ile irtibatı ikna edici biçimde temellendirilememiş bazı eserler de mevcuttur. Bunlardan biri Symeon Metaphratses'in *Menologion* adlı çalışmasıdır. Bu eserin hazırlık aşamasının bir noktasında imparatorluk tarafından desteklendiği düşünülmektedir. Ancak bu desteği verenin VII. Konstantinos mu yoksa onun haleflerinden biri mi olduğu aydınlatılamamıştır. Bezer biçimde azizlerin kısa öykülerine ve yortularının tarihlerinde değinen *Synaxarion* adlı kilise takviminin de VII. Konstantinos tarafından desteklenmiş olup olmadığı halen tartışılmaktadır. *Synaxarion*'un hamisi olarak VII. Konstantinos'a ve VI. Leon'a işaret eden iki görüş mevcuttur. Eserin hamisinin VII. Konstantinos olduğu görüşünü savunanlar bunu Arapça bir mektupta yer verilen eserin Konstantinos adlı bir imparator döneminde Haauristus veya Euaristus adlı bir diyakoz tarafından yazıldığı ifadesine dayandırmaktadırlar. Bu teoriyi destekleyen araştırmacılar eserin VII. Konstantinos döneminde yazılmış olabileceği ve öyle ise imparatorun eserin hamiliğini üstlenmiş olması gerektiği varsayımlarında bulunmaktadırlar[1110].

VII. Konstantinos ile ilişkilendirilen bir diğer eser *Palatine Antolojisi* adlı dünyevi şiirler derlemesidir. Konstantinos Kephalas tarafından yazıldığı düşünülen bu eseri 930-1070 yılları

[1110] Sevcenko, "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", s. 188; Rapp, "Byzantine Hagiographers as Antiquarians", s. 32; Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s. 68; Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 338-339.

arasına tarihlendiren yazarlar olduğu gibi eserin dokuzuncu yüzyılda yazılmaya başlanmış olduğunu savunan araştırmacılar da vardır. Özetle, bu eserin de VII. Konstantinos ile münasebeti son derece muğlaktır[1111].

Tam adı *Epitome de curatione Morborum* olan ve günümüzde *De Curatione* adıyla bilinen, VII. Konstantinos'un şahsi doktoru olabileceği düşünülen Theophanes Chrysobalantes veya Rönesans döneminde kendisine yakıştırılan isimle Theophanes Nonnus isimli hekim tarafından kaleme alındığına inanılan tıbbi inceleme VII. Konstantinos ile ilişkilendirilen bir diğer eserdir. Çeşitli rahatsızlıkların tedavisiyle ilgili bir elkitabı olarak adlandırılabilecek *De Curatione*, Orbiasios, Amidialı Aetios, Trellesli Alexander ve Aeginalı Paul gibi Geç Antik Çağ yazarların "tıp ansiklopedisi" olarak nitelendirilen eserlerinden çıkarılan özetlerin bir araya getirildiği iki yüz doksan yedi bölümden oluşmaktadır[1112]. Bölümleri baştan başlayıp ayaklara doğru ilerleyecek şekilde düzenlenen çalışmada çok sayıda hastalığın sebeplerine, belirtilerine ve tedavilerine değinilmektedir. Eserin son iki bölümü ise vücudun herhangi bir yerinde belirebilecek hastalıklara ve çeşitli zehirlenmelere ayırılmıştır. Her bölüm ele alınan hastalığın tanımıyla ve belli başlı belirtilerin ve ortaya çıkış sebeplerinin açıklanmasıyla başlar. Bölüm sonlarında ise hastalık için çeşitli reçeteler ile kan alma ve özel banyolar hazırlama gibi çeşitli önerilere ve beslenme tavsiyelerine yer verilmektedir. Bu biçimiyle *De Curatione* ünlü tıp alimi Galen'in zamanına dek uzanan Geç Antik Çağ dönemi bir tıbbi elkitapları geleneğini takip ediyor gibi görünmektedir. Döneminde oldukça popüler bir başvuru kaynağı haline gelen eserin günümüze on dördüncü, on beşinci ve on altıncı

[1111] Alan Cameron, "Michael Psellus and the Date of the Palatine Anthology", *Greek, Roman and Byzantine Studies*, C. 11, S. 4 (1970), s. 339; Nemeth, "The Imperial Systematisation of the Past", s. 254; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 310.

[1112] Joseph A. M. Sonderkamp, "Theophanes Nonnus: Medicine in the Circle of Constantine Porphyrogenitus", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 38 (1984), ss. 29, 39-40; John Lascaratos, Spiros Marketos, "A Historical Outline of Greek Ophthalmology from the Hellenistic Period up to the Establishment of the First Universities", *Documenta Ophthalmologica*, C. 68, S. 1 (1988), ss. 160-162; Alexander Kazhdan (ed.), "Chrysobalantes, Theophanes", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 450; Matthaios Rigkos, Anastasia Ptinopoulou, Nektarios Tsiampalis, "Theophanes Nonnus' Treatment Guidelines for Nephrolithiasis", *Nephrology Dialysis Transplantation*, C. 30, S. suppl_3 (2015), s. iii50.

yüzyıllarda kaleme alınmış yaklaşık elli elyazması nüshası ulaşmıştır[1113]. Modern tarihçiler arasında *De Curatione*'nin hem Theophanes Chrysobalantes tarafından yazılmış olduğu düşüncesine itirazlar vardır hem de eserin adandığı imparatorun VII. Konstantinos değil VI. Konstantinos Pogonatos olduğunu ileri sürenler mevcuttur. Eserin ayrıca yazım ve sunuş açısından, bilhassa da kaynaklarına değinmemesi sebebiyle VII. Konstantinos'un eserlerinden farklılık gösterdiğine dikkat çekilmektedir[1114].

Aralarında *Excerpta de natura animalum* adlı doğa tarihi kitabının ve simya üzerine çeşitli derlenmelerin bulunduğu pek çok tematik koleksiyon II. Konstantinos'a atfedilmiş veya ona yakıştırılmıştır. Bu eserlerin bazılarında VII. Konstantinos'a hitaben yazılmış övgü dolu pasajlar bulunsa da bu eserlerin imparatorun himayesinde ve onun inisiyatifi ile yazılmış olmayıp yazarları tarafından mükafat, unvan veya makam beklentisi ile imparatora takdim edilmiş olmaları ihtimali pek çok araştırmacı tarafından dile getirilmektedir[1115].

Son olarak Ioannes Crysostomos'a ait kutsal emanetlerin Konstantinopolis'e getirilişi üzerine kaleme alınmış bir söylevin VII. Konstantinos'a ait olduğu yönünde temelsiz kabul edilen bazı iddialar bulunmaktadır[1116].

[1113] Wilson, *Scholars of Byzantium*, s. 142; Sonderkamp, "Theophanes Nonnus", ss. 29-30; Rigkos, Ptinopoulou, Tsiampalis, "Theophanes Nonnus' Treatment Guidelines for Nephrolithiasis", s. iii50; Barbara Zipser, "Revisions of Theophanes Chrysobalantes De Curatione [version 2; referees: 4 approved]", *Wellcome Open Research*, Vol 2 (2017), 2017, ss. 2-6.
[1114] Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature", s. 58; Lemerle, *Byzantine Humanism*, s. 341.
[1115] McCabe, *Hippiatrica*, s. 40; Holmes, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature, s. 71; Németh, *The Excerpta Constantiniana*, s. 94.
[1116] Lemerle, *Byzantine Humanism*, ss. 313-314.

SONUÇ

VII. Konstantinos Porphyrogenitos 913-959 yılları arasında teorik olarak imparator unvanı taşımış olsa da 945 yılına kadar fiili olarak amcası İmparator Aleksandros, naipler konseyi ve imparatorun babası unvanıyla koruyuculuğunu üstlenen I. Romanos Lekapenos'un gölgesinde siyasi iktidardan uzak kalmıştır. VII. Konstantinos'un yaşamının gölgede kalan yılları Symeon önderliğindeki Bulgarların imparatorluk için tehdit olmaktan çıkması, imparatorluğun karşısına ilk kez topraklarına saldıran deniz akıncıları olarak çıkan Ruslar ile ticari ve dini münasebetlerin gelişmeye başlaması, Ermeniler üzerinde imparatorluk nüfuzunun yeniden tesis edilmesi gibi pek çok önemli gelişmeye sahne olur. Abbasi Halifeliği'ne karşı ise İslam kuvvetleri karşısında asırlar süren bir gerilemenin ardından güç mücadelesini dengeleyen imparatorluk yavaş yavaş rakibi üzerine hücum eden taraf haline gelmeye başlamıştır. Yerel emirlikler karşısında merkezi otoritesini yitirmeye başlamış olan Abbasi Halifeliği'nde yaşanan iç kargaşanın arttığı dönemlerde imparatorluk I. Romanos Lekapenos'un iktidarı zarfında Melitene, Edessa ve Halep gibi Müslümanların elinde bulunan önemli kentler üzerine başarılı askeri harekatlar düzenlemiştir. İtalya'da ise nüfuzunu korumayı sürdüren imparatorluk İmparatoriçe Zoe'nin naipler konseyine önderlik ettiği dönemde bölgede başarılı askeri faaliyetlerde bulunmuştur. İmparatorluğun hem sosyal hem iktisadi hem siyasi hem de askeri yapısını bozan küçük toprak sahiplerine ait mülklerin nüfuzlu şahısların elinde toplanması sürecine ise I. Romanos Lekapenos'un iktidarından başlayarak kanunlarla müdahalede bulunulmuş ve bu konuda VII. Konstantinos'un tek başına tahtta olduğu dönemlerde de kanunlar çıkartılmaya devam edilmiştir.

VII. Konstantinos'un tek başına iktidarı esnasında kalkışılan en büyük askerî harekât olan Girit'i ele geçirme girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış, Adata ve Samosata kentleri üzerine çıkılan seferlerde ise imparatorluk arzu ettiği neticeleri almayı başarmıştır. Bizans imparatorluğu İtalya'da hakim olduğu bölgelerde nüfuzunu VII. Konstantinos döneminde de sürdürmeyi başarmış ve Napoli kenti kuşatılarak Lombardiya ve Calabria bölgelerindeki isyan bastırılmıştır.

Çok geniş bir coğrafyada yoğun bir diplomatik faaliyet yürüten VII. Konstantinos döneminde Macar ve Rus önde gelenlerinin Konstantinopolis'te vaftiz oldukları düşünülmektedir. Özellikle Prenses Olga'nın vaftiz edilmesi ile Rusların Hristiyanlaşması hız kazanarak Ruslar ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ticari, askeri ve kültürel yakınlaşma artmış ve ileride Rusların kendilerini Bizans İmparatorluğu'nun dini, kültürel ve siyasi mirasçısı olarak görmeleriyle neticelenecek olan bu sürecin, etkileri günümüzde dahi hissedilen sonuçları olmuştur.

Dönemin kaynaklarında hem bir icracı hem de bir hami olarak sanat ve zanaat ile içli dışlı bir hükümdar olarak resmedilen VII. Konstantinos Konstantinopolis kentine pek çok yeni yapı kazandırdığı gibi kentin mevcut yapılarının da birçoğunu tadilattan geçirmiş ve yeni süslemelerle bezemiştir. Kültür alanında VII. Konstantinos'un bir diğer önemli icraatı Sezar Bardas tarafından hayata döndürülen Magnaura Okulu'nu yeni kürsüler ekleyerek ve koşullarını iyileştirerek yeniden faal hale getirmek olmuştur. Dönemin pek çok önemli şahsiyetinin hoca ve öğrenci olarak bulundukları bu okul muhtemelen imparatorun entelektüel faaliyetlerine yardımcı olacak yetişmiş insan gücü sağlamak gibi bir işlev de üstlenmiştir.

İşte bu entelektüel faaliyetler neticesinde VII. Konstantinos'un mevcut çalışmada incelenen *Excerpta Historica*, *Genesios*, *Theophanes Continuatus*, *De Administrando Imperio*, *De Ceremoniis*, *De Thematibus*, *Geoponica*, *Hippiatrica* ve *Narratio de imagine Edessena* ve imparatora ait askeri metinler gibi pek çok eser ortaya çıkmıştır.

Mevcut çalışmanın giriş bölümünde imparatorun eserlerine dair cevaplanması vaat edilen ilk soru VII. Konstantinos'un entelektüel programını oluşturan eserlerin kim veya kimler tarafından yazıldığıydı. Bizans çalışmaları tarihinin daha erken safhalarında imparatorun eserlerinin bazı kısımlarını, bazı eserlerinin da tamamını bizzat kendisinin kaleme almış

olduğu düşünülse de bu görüş günümüzde fazla kabul görmemektedir. Günümüzde VII. Konstantinos'un kesin olmamakla beraber bazı eserlerinin takdim bölümlerini bizzat kaleme almış olabileceği düşünülmektedir. Bunun dışında imparatorun hemen hemen tüm eserlerinin bir yazarlar ekibinin ortak çalışması neticesinde ortaya çıkmış olduğu neredeyse genel kabul halini almış bir görüştür. Kimi araştırmacılar bu ekibin bir bölümünün Magnaura Okulu'nun öğrencileri ve hocalarından oluşmuş olabileceği varsayımında bulunmaktadırlar. VII. Konstantinos'un ekibini oluşturan kimselerin sayısı ve kimlikleri hakkında neredeyse hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Bazı araştırmacılar *Excerpta Historica*'yı hazırlayan ekibin en az yirmi kişiden oluşması gerektiği tahmininde bulunmaktadırlar. İmparatorun eserleri arasında harcanması icap eden mesai bakımından en geniş kapsamlı eserin *Excerpta Historica* olduğu düşünüldüğünde imparatorun ekibinin de en kalabalık olduğu durumda yaklaşık yirmi kişiden oluştuğunu varsaymak akla yatkın görünmektedir. Tamamına yakını anonim kalan bu ekibin üyelerinden biri *Excerpta Historica* için üzerinde çalıştığı elyazmasına "bu bölümü derleyen Theodosios Genç Theodosios'dur" şeklinde bir not düşmüş ve bu vesile ile adı günümüze ulaşmıştır. Ancak onun da adı dışında hakkında hiçbir şey bilinmemektedir. VII. Konstantinos'un eserleri ile münasebeti bulunmuş kimseler hakkında araştırmacılar günümüzde ancak tahmin yürütebilmektedirler. Bu tahminlerde öne çıkan iki isim Basileios Lekapenos ve Theodore Daphnopates'tir. Basileios Lekapenos ve Theodore Daphnopates'in muhtelif şekillerde imparatorun eserlerine katkıda bulunduğu düşünülmekte ve Basileios Lekapenos'un imparatorun ölümünden sonra onun pek çok eserini gözden geçirip eklemeler yaptığı ve yarım kalmış eserleri tamamlayarak bugünkü şeklini verdiği tahmin edilmektedir. VII. Konstantinos'un bizzat yazar olarak eserlerine vermiş olduğu katkı sınırlı olsa da eserlerin konularının belirlenmesi, kurgulanması, kaynak tespiti ve tedariki ve eser üzerinde çalışacak ekibin bir araya getirilmesi gibi safhalarda imparatorun süreçlere aktif biçimde dahil olduğuna şüphe yoktur.

Eserler yazılırken ne tür kaynaklara ve yöntemlere başvurulduğu sorusuna cevaben işaret edilebilecek ilk kaynak Antik Çağ ve Geç Antik Çağın Romalı ve Yunan yazarlarıdır. *Excerpta Histrorica* hazırlanırken bir araya getirilen ve bir çapraz referans sistemi ile

yazarlara ve konulara göre tarama imkânı sağlayacak şekilde tasnif edilen bu yazarların eserlerinden imparatorun diğer çalışmaları için de faydalanıldığı düşünülmektedir. Eserlerin bazılarında bu yazarların çalışmalarında yer verilen bilgilerden istifade edildiği gibi bu eserler dil ve anlatımın seviyesini yükseltmek için örnek olarak da kullanılmışlardır. Ayrıca bir hükümdarı yüceltmek veya yermek gayesi ile faydalanılacak modeller ve temalar için başta Plutarkhos'un biyografileri olmak üzere aralarında tarihçilerin ve hatiplerin bulunduğu pek çok Antik Çağ ve Geç Antik Çağ yazarının eserlerinden öğelere başvurulmuştur. İmparatorun eserlerine kaynaklık eden yazılı eserler arasında daha sonraki devirlerde kaleme alınmış tarihler, devlet törenlerinde izlenecek protokoller üzerine kaleme alınmış kılavuzlar, askeri incelemeler, dini metinler, devlet arşiv belgeleri, elçilerin, devlet görevlilerinin, askerlerin ve casusların raporları bulunmaktadır. İmparator Bizans İmparatorluğu'nun yabancı ülkelere göndermiş olduğu elçilerin ve kendi ülkesini diplomatik amaçlarla ziyaret eden yabancıların sözlü olarak aktardığı bilgilerden ve önemli olaylara şahit olmuş kimselerin tanıklıklarından sözlü kaynaklar olarak istifade etmektedir. Bunlar dışında bir mimari yapının üzerinde bulunan bir kitabeden veya sarayda bulunan bir nesnenin üzerinde yer alan bir ibareden elde edilen bilgi kırıntıları da imparatorun eserlerinde faydalanılan kaynaklar arasında kendisine yer bulabilmektedir. İmparator eserlerinde, faydalanılacak kaynaklar bulmak amacıyla başta manastır kütüphaneleri olmak üzere pek çok kütüphaneyi tarattığını sıklıkla ifade etmektedir. VII. Konstantinos askeri amaçlarla hazırlattığı meteoroloji kılavuzu için ise gerekli bilgiyi toplayabilmek adına donanma komutanlarına cevaplanmak üzere bazı sorular gönderdiğinden söz etmektedir. Bu örnekten hareketle, yazılı ve sözlü kaynakların kâfi gelmediği noktada imparatorun sahadan bilgiyi kendi toplama yöntemine de başvurduğu sonucuna varmak mümkündür.

VII. Konstantinos'un eserlerinin hangi amaçlarla yazıldığı ve döneminde hangi işlevleri gördüğü sorusuna gelinecek olur ise imparator en kapsamlı çalışması *Excerpta Historica*'nın takdim bölümünde bu eserin, çok büyük bir hacme ulaştığı için merak duyan kimselerin faydalanamamaya başladığı geçmişe ait bilgileri düzenleyip erişilebilir kılarak yok olup gitmelerinin önüne geçmek amacıyla hazırlandığını belirtmektedir. András Németh ise eseri

modern arama motorlarının atası olarak nitelendirmektedir. Bir bilgi yönetimi aparatı olarak pek çok yazarın eserini muhafaza eden ve kolay erişim imkânı sağlayan *Excerpta Historica*'dan imparatorun diğer eserleri hazırlanırken bir metin ve veri bankası olarak faydalanıldığı gibi, muhtemelen saray seçkinleri de hazırlayacakları söylevleri veya gerçekleştirecekleri yazışmaları bilgi ve üslup açısından zenginleştirmek amacıyla bu eserden istifade etmekteydiler. VII. Konstantinos'un *Excerpta Historica* için tercih ettiği başlıklar, bu eserin aynı zamanda devlette karar alıcı konumda bulunanların bir zorlukla karşılaştıklarında geçmişte yaşanmış benzer durumlarda izlenen yollara bakarak devlet idaresinde tarihi tecrübelerden fayda sağlayabilmeleri amacıyla bir kılavuz işlevi görmek üzere hazırlanmış olabileceğini düşündürmektedir.

VII. Konstantinos'un arzusuyla tarih alanında kaleme alınmış iki eser, *Genesios* ve *Theophanes Continuatus,* görünüşte tarih yazımı alanında yer alan bir boşluğu doldurma gayesiyle yazılmış ve eserlerin yazılışı *Theophanes Kroniği*'nin bittiği noktadan I. Basileios'un saltanatının sonuna kadar gerçekleşmiş başka eserlerde değinilmemiş olayların kayıt altına alınması ile gerekçelendirilmiştir. *De Admnistrando Imperio*'nun takdim bölümünde oğlu II. Romanos'a seslenen imparatorun verdiği nasihatlerden anlaşılacağı üzere bu eser imparatorluk için stratejik öneme sahip halklarla ilişkilerin nasıl yürütülmesi gerektiğine değinen, bu halklar ile olan temaslarda imparatorluğun fayda görebileceği tarihi bilgiler sunan, imparatorluğun elinde bulundurduğu ve sembolik veya pratik değeri sebebiyle diğer halklar için arzu nesnesi haline gelmiş Rum Ateşi ve törensel kıyafetler gibi stratejik nesnelerin nasıl muhafaza edilebileceği ile ilgili öğütler veren bir diplomasi kılavuzu teşkil etmek amacıyla kaleme alınmıştır.

İmparator idari kılavuz olarak nitelendirilebilecek bir diğer eseri olan *De Ceremoniis*'in yazılmasını da devlet törenleri ve protokollerine dair bilgilerin dağınık ve yitip gitmeye müsait bir vaziyette olması ile gerekçelendirmektedir. Bu bilgilerin muhafazası için imparatorun bizzat iştirak ettiği dini kutlamalar, zafer alayları, hipodrom eğlenceleri gibi

kamusal törenlerde takip edilmesi gereken düzenlemeler, izlenecek rotalardan giyilecek kıyafetlere, devlet önde gelenleri, din adamları ve askeri idarecilerin devlet hiyerarşisindeki konumlarına göre üstleneceği görevlerden törenler esnasında durmaları gereken yerlere kadar büyük bir detaycılıkla betimlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Geçmişte farklı koşullar altında imparatorların tahta nasıl çıktığına değinen bölümler muhtemelen gelecekte taht el değiştireceği esnada karşılaşılması olası kriz anlarında izlenebilecek yollar hakkında kılavuzluk etmesi amacıyla esere eklenmişlerdir. *De Ceremoniis* imparatorluğun kendi iç işleyişine dair protokollerin yanı sıra diplomatik temaslar esnasında izlenecek yolları da kayıt altına almayı gaye edinmiş gibi görünmektedir. Eser bu amaçla elçi kabulleri esnasında gerçekleşen törenleri ve imparatorluk dış politikasındaki konumlarına göre hangi hükümdarlara hangi sıfatlar ile hitap edilmesi gerektiğini ayrıntı biçimde ele almış ve elçilerin imparatorluk görevlilerine ve diğer elçilere nispetle hiyerarşik konumları titizlikle tarif edilmiştir.

Bu çalışmada idari kılavuzlar başlığı altında değerlendirilen bir diğer eser olan *De Thematibus* ise beklenilenin aksine konu aldığı themaların idari, askeri ve iktisadi işleyişleri hakkında pek az bilgi sunmaktadır. *De Thematibus*'un giriş cümlesinde eserin themaların isimlerinin kökenlerine, bu isimlerin anlamlarına ve hangi isimlerin eski hangilerinin ise yeni olduğuna dair bir inceleme olduğu belirtilmektedir. Themaların sınırlarına ve bu sınırlara dahil olan kentlere dair kısıtlı ve kimi kusurlar barındıran bazı bilgiler sunan *De Thematibus* daha çok themaların isimlerinin tarihsel ve mitolojik kökenleri, thema yöneticilerinin unvanlarının geçmişi, bölge halklarının karakteristik özellikleri, themalarda bulunan tarihi kalıntılar ve buralardan yetişmiş önemli şahsiyetlerle ilgileniyor gibi görünmektedir. Bu manzara eserin kendi döneminde imparatorluk idarecilerinin söz konusu bölgelerin tarihi kökenlerine ve tarihi önemlerine dair bilgi sahibi olmalarına ve gerek duyduklarında bunlardan propaganda amacı ile faydalanabilmelerine olanak sağlamayı amaçlayan bir yardımcı eser olarak işlev görmüş olabileceği izlenimi doğurmaktadır.

VII. Konstantinos'un askeri metinleri askerlerin donanımları, birliklerin nitelikleri veya askeri taktikler gibi savaşın kendisi ile alakalı hususlardan ziyade ordunun savaş alanına intikaline kadar izlenmesi gereken yollar, yapılması gereken hazırlıklar, dikkat edilmesi gereken hususlar ve tedarik edilmesi gereken ihtiyaçlar gibi konulara odaklanmaktadır. Donanma için hazırlanmış olan meteoroloji kılavuzu seyir halindeki donanmanın seyahatin gerçekleştiği tarihlerdeki iklim koşullarını ve gök cisimlerinin durumunu göz önüne alarak hava koşullarından kaynaklanabilecek tehlikelerden kaçınabilmesine ve havanın ve rüzgarların mevcut durumuna göre doğru rota tayini yapabilmesine yardımcı olabilmek amacıyla hazırlanmış bir kılavuz niteliğindendir. İmparatorun askeri risalelerinin odağında ise hükümdarın bizzat iştirak edeceği askeri seferler esnasında imparator ve maiyetinin izleyeceği rota ve hangi askeri birlikler ile hangi coğrafi konumda buluşulacağı bulunmaktadır. Risaleler bu seyahat esnasında imparatorun ve kafilenin ihtiyaçları için hazır bulundurulması gereken sofra araç gereçlerine, çadırların dekorasyonunda kullanılacak eşyalara, hükümdarın hediye ve bahşiş olarak dağıtacağı törensel kıyafetlere ve para keselerine, yolda faydalanılabilecek kılavuz kitaplara, ihtiyaç duyulacak gıda maddelerine ve tüm bu yükü taşımak için gereken yük hayvanlarının niteliklerine ve nasıl tedarik edileceklerine dair detaylı ve kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Risaleler ayrıca imparatorluk sınırlarının içinde ve dışında yol alırken kafilenin alması gereken düzenlere, kafile konaklarken alınacak önlemlere, konaklanılan bölgedeki thema yöneticilerinin kafileyi ağırlama huşundaki sorumluluklarına ve imparator konakladığında verilecek ziyafetlere dair tüm hazırlıkları titizlikle tarif etmektedir. Bu incelemelerden biri olan meteoroloji kılavuzu muhtemelen imparatorun başarısızlıkla sonuçlanacak Girit Seferi esnasında imparatorluk donanmasının seyrinde faydalanılabilecek bir başvuru kaynağı teşkil etme amacı ile hazırlanmıştır. İmparatorun bizzat katıldığı askeri seferlerde izlenecek yollara değinen risaleler ise yüksek ihtimalle imparatorun ölümünden önce ordusunun başında çıkmayı amaçladığı bir askeri seferin ön hazırlığı olarak hazırlanmışlardı. Risalelerin bir parçası olarak yer verilen geçmiş imparatorların zafer alaylarına dair betimlemeler ise aynı şekilde, imparatorun muzaffer olarak döneceği seferin ardından oğlu II. Romanos ile beraber Konstantinopolis kentinde gerçekleştirmeyi hayal ettiği zafer alayının hazırlıklarına örnek teşkil etmesi amacıyla metinlere eklenmiş olmalıdırlar. İmparatorun askerlerine hitaben

kaleme alınmış söylevleri ise Hamdani Emirlerine karşı verilen mücadelede imparatorun başında bulunamadığı ordularına hitaben bir sesleniş olarak savaş meydanında okunmak amacıyla kaleme alınmış metinlerdir. Metinlerde askerlerin savaşa karşı yüreklendirilmesi ve hem ordu içerisinde hem de ordu ile hükümdar arasında bir dayanışma hissi oluşturulması amacıyla askerlere maddi mükafatlar vaat edildiği görülmektedir. Ayrıca, Eski ve Yeni Ahit atıfları ile orduya savaşın adil ve meşru bir savaş olduğu telkininde bulunulduğu ve askerlere Konstantinopolis kentinde bulunan kutsal emanetler ile takdis edilmiş kutsal su gönderilmesi gibi yöntemlerle savaş öncesinde ordunun maneviyatının yükseltilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir.

VII. Konstantinos döneminde hazırlanan *Hippiatrica* ve *Geoponica* gibi pratik kılavuzlar ise halihazırda var olan eserler yeniden gözden geçirilerek meydana getirilmişler ve tarım ve hayvancılık alanında faydalanılmak amacıyla Antik Çağ ve Geç Antik Çağ yazarlarının eserlerinden derlemeler oluşturularak kırsal yaşama dair başvuru kitapları elde edilmesi hususunda mevcut geleneği sürdürme işlevi görmüşlerdir.

Mandylion adlı kutsal emanetin Konstantinopolis'e getiriliş öyküsünü konu almakta olan *Narratio de imagine Edessena* adlı çalışma ise bu kutsal emanet etrafında oluşmuş bulunan ve çoğunluğu efsanevi mahiyette olan anlatıların bir araya getirilip röliğin Bizans İmparatorluğu tarafından ele geçirilişine ve imparatorluk başkentine getirilişine dair güncel anlatının buna eklenmesi ile oluşturulmuştur. Bu eserin hazırlanması ile Mandylion'a dair o dönemin en güncel, en detaylı ve en uzun anlatısı ortaya çıkarılmıştır. Eser ayrıca Mandylion'un öyküsüne Edessa Kralı Abgar'ın torununun Hristiyan inancını terk etmeye karar vermesi üzerine kent piskoposunun kutsal emaneti muhtemel bir hasardan korumak amacıyla bulunduğu yerde önüne bir sıra tuğla örerek gizlediğine dair bir detay ekleyerek birinci yüzyılda Edessa kentine geldiğine inanılan tasvirin nasıl olup da altıncı yüzyılda gerçekleşecek Pers saldırısına kadar hiçbir tarihi tanıklığa konu olmadığı hususunda mevcut gelenekte bulunan bir boşluğu doldurmaktadır. Daha sonra kaleme alınan *Menologion* ve

Synaxarion adlı eserlerde geçen Mandylion bahislerinde *Narratio de imagine Edessena*'nın temel alınmış olmasından hareketle eserin döneminde konu ile ilgili kaleme alınacak diğer eserler için kaynak teşkil etmek gibi bir işlev üstlenmiş olduğunu da öne sürmek mümkündür.

Günümüze çok sayıda kopyası ulaşmış *Hippiatrica* ve *Geoponica* gibi pratik kılavuzlar haricinde VII. Konstantinos'un entelektüel programı dahilinde hazırlanmış pek çok eserin günümüze çok az sayıda nüsha ile ulaşmış olması ve döneme dair tarihi tanıklıklarda imparatorun bu eserlerine hiç değinilmemesi bu eserlerin kendi dönemlerinde amaçlanan işlevleri ancak kısa bir süreliğine üstlenebildikleri ve eserlere erişim imkanına sahip saray seçkinleri ile sınırlı dar bir grup üzerinde etki edebildikleri izlenimini doğurmaktadır.

Çağdaş araştırmacılar VII. Konstantinos'un eserlerine edebi standartlarının düşüklüğü, metin kurgularındaki düzensizlikler ve eserlerin içerdiği bilgilere dair eksiklikler ve yanlışlıklar gibi pek çok noktadan eleştiriler yöneltmektedirler. Ancak aynı araştırmacılar tüm bu kusurlarına rağmen VII. Konstantinos'un eserleri olmaksızın onuncu yüzyılda Bizans İmparatorluğunun vaziyeti ile alakalı sahip olunan bilgilerin çok büyük bir bölümünden mahrum kalınacağı hususunda da fikir birliği içerisinde bulunmaktadırlar.

İmparatorun eserleri arasından mevcut çalışma kapsamında ilk sırada incelenen *Excerpta Historica,* derlemesi içerisinde yer verilen pek çok Antik Çağ ve Geç Antik Çağ yazarının eserlerinin muhafaza edilmesinde ve günümüzde araştırmacılar ile buluşmasında çok temel bir rol oynamıştır. Bu yazarlardan bazılarının eserlerinde yer alan boşluklar *Excerpta Historica* sayesinde tamamlanabilirken, kimi yazarların eserleri ve yaşamları açısından tek şahitliği bu eser sunmaktadır. *Excerpta Historica* günümüzde benzer amaçlar ile istifade edilen bir diğer Bizans kaynağı olan *Suda*'ya da kaynaklık ederek çağdaş araştırmacıların bu yazarlar ile ilgili bilgi edinme hususunda büyük fayda sağladığı bir diğer kıymetli tarih

kaynağının daha vücuda gelmesine vesile olmuştur. Elbette eser hazırlanırken yer verilecek eserlere ve yazarlara dair yapılan tercihler neticesinde dışarıda bırakılan yazarlara ve tercih edilmeyen edebi türlere ait pek çok eserin yok olup gittiği değerlendirmesinde bulunan araştırmacılar da bulunmaktadır. Netice itibariyle *Excerpta Historica*'nın kapsadığı ve dışarıda bıraktığı yazar ve eserler vasıtasıyla günümüzün Antik Çağ ve Geç Antik Çağ kavrayışını temelden şekillendiren bir tarihi kaynak olduğu sonucuna varmak mümkün görünmektedir.

VII. Konstantinos'un isteği doğrultusunda hazırlanan tarih çalışmaları *Genesios* ve *Theophanes Continuatus* günümüzde konu aldıkları dönemin en temel tarihi kaynakları arasında sayılmaktadırlar. Günümüze az sayıda nüsha ile ulaşmalarından hareketle bu eserlerin yazıldıkları dönemde geniş kitleler ile buluşmadıkları sonucuna varılabilecek olunsa da, bilhassa *Theophanes Continuatus* döneminde en çok iltifat gören ve bu devre dair standart başvuru kitabı haline gelen İoannes Skylitzes'in tarihine çok büyük oranda kaynaklık etmiş ve dolaylı olarak da olsa döneme dair Bizans tarih yazımı üzerinde büyük bir tesirde bulunmuştur. Çağdaş araştırmacılar VII. Konstantinos'un tarih alanındaki eserlerinin içeriklerinin yanı sıra biçimlerine dair yapılan tercihler açısından da günümüzdeki çalışmalar için önem arz ettiklerine dikkat çekmektedirler. Bu görüşe göre, *Theophanes Continuatus*'un bilhassa I. Basileios devrini konu alan bölümlerinde kilise kroniklerinin tarihi olayları Tanrının takdiri neticesinde vuku bulmuş hadiseler olarak gerçekleşme sıralarına göre basit bir dille aktarmaya dayalı üslubu yerine Antik Çağın ve Geç Antik Çağın bireylerin oynadıkları rolü odağına alan biyografik tarihi anlatı yönteminin tercih edilmesiyle bu biçim yeniden popülerlik kazanmıştır. Bizans İmparatorluğu'nda tarih yazma alışkanlıklarının takip eden birkaç asır boyunca imparatorun eserinin tesiri ile nitelik değiştirdiğini savunan söz konusu araştırmacılar VII. Konstantinos'un tarih çalışmalarının Bizans tarih yazıcılığı üzerine yapılacak çağdaş incelemeler için de kilit rol oynayan bir kaynak olduğu konusunda hemfikir görünmektedirler.

İmparatorun idari ve siyasi kılavuzlarından *De Administrando Imperio* Bizans İmparatorluğunun onuncu yüzyılda yürütmekte olduğu diplomatik faaliyetlerin ardında yatan gayelere o denli yakından bir tanıklık sunmaktadır ki kimi araştırmacılar bu metnin ancak devlet sırrı niteliğinde bir belge olarak çok kısıtlı bir devlet önde gelenleri grubunun erişime açık tutulmuş olabileceği sonucuna varmaktadırlar. Eser ayrıca Peçenekler ve Hazarlar gibi günümüzde Türk tarihi yelpazesi altında incelenen pek çok halkın tarihine dair en erken bilgilerin bir kısmını barındırmaktadır. Eserin Hırvatlar ve Sırplar gibi halkların günümüzde yaşadıkları bölgelere yerleşmeleri hususunda sunduğu bilgilerle bu milletlerin menşeine dair de bilinen en eski tanıklığı sunmaktadır. *De Administrando Imperio* ayrıca kendi satırlarında muhafaza edilmesi konusunda büyük titizlik gösterildiğini gözler önüne serdiği, imparatorluğun güvenliği açısından dönemin en stratejik askeri teknolojisi olan Rum Ateşi için hammadde niteliğinde olan petrol kaynaklarının konumlarına da değinmekte ve böylelikle günümüzde mahiyeti hala tartışılan bu silahın ana bileşenin ne olduğu hususuna ışık tutmaktadır.

Aynı başlık altında incelenen bir diğer eser olan *De Ceremoniis* imparatorluk törenleri ve saray kıyafetleri açısından emsalsiz bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Eser ayrıca konu aldığı törenleri betimleme vesilesiyle Konstantinopolis kentinin onuncu yüzyıldaki topografyası, saray binalarının ve kentte bulunan kiliselerin o dönemdeki fiziksel yapıları ve yerine getirdikleri işlevler konusunda son derece zengin bilgiler sunmaktadır. *De Ceremoniis* ayrıca dini, askeri ve idari imparatorluk önde gelenlerinin devlet protokolleri içerisindeki hiyerarşik konumları ve kendilerine görevleri karşılığında yapılan ödemeler hakkında pek çok detaya yer vermektedir. *De Ceremoniis*, VI. Leon'un ve VII. Konstantinos'un gerçekleştirmiş oldukları askeri seferlere dair değindiği detaylarla bilhassa savaş gemilerinin askeri mürettebatı ve donanımı hususunda askeri tarih açısından son derece değerli bilgiler sunarken, bu donanımların maliyetlerine değinerek de, çoğunluğu edebi karakterdeki Bizans tarihi kaynaklarında nadiren rastlanılan, birim başına ürün fiyatlarının hesaplanmasına imkan sağlayan veriler gibi iktisadi tarih açısından çok kıymetli araştırma malzemeleri sağlamaktadır. Yaratıcı ve dikkatli bir yaklaşımla *De Ceremoniis*'ten saraydaki gündelik

yaşam, imparatorluk mekânlarının dekorasyonu, saray ziyafetlerinde ve hipodrom kutlamalarında gözlemlenebilen eğlence kültürü ve Geç Antik Çağda bir siyasi parti veya sivil toplum örgütü gibi davranan hipodrom takımlarının Ortaçağ bağlamında kazandığı yeni işlevler gibi kent yaşamına ve gündelik hayata dair daha pek çok başlıkta son derece verimli bir tarihi kaynak olarak istifade etmek mümkündür.

Konu edindiği imparatorluk themalarının askeri, iktisadi ve toplumsal işlevlerine dair kısıtlı bilgi sunsa da *De Thematibus* çağdaş araştırmacılar tarafından halen Bizans İmparatorluğu themaları hakkında en değerli kaynaklar arasında sayılmaktadır. VII. Konstantinos'un bu eserinde dile getirdiği thema sisteminin İmparator Herakleios devrinde ortaya çıktığı düşüncesi George Ostrogorsky tarafından thema sisteminin kökenine dair tatmin edici bir açıklama olarak benimsenmiş ve ünlü araştırmacının büyük prestijinin de etkisiyle bu bilgi uzun süre genel geçer bir doğru olarak kabul görmüştür. Bugün pek çok araştırmacı tarafından tartışmaya açık görülse de Ostrogorsky'nin bu tezi günümüzde yapılan kimi yayınlarda halen geçerli bir açıklama olarak kendisine yer bulmakta, bir başka deyişle bir kaynak olarak *De Thematibus*'un çağdaş Bizans araştırmaları üzerinde bıraktığı etki bu tez vasıtası ile günümüzde halen gözlemlenebilmektedir.

İmparatora ait askeri metinler arasında bulunan söylevler imparatorluğun İslam devletlerine karşı yürüttüğü askeri mücadeleyi meşrulaştırmak amacıyla başvurduğu ideolojik repertuara ışık tutmaları ve Haçlı Seferleri arifesinde Hristiyan düşünüşünde kutsal savaş fikrinin billurlaşmaya başladığına dair tanıklık sunmaları bakımından imparatorluğun siyasi düşünce tarihi hakkında yapılabilecek araştırmalar için önemi bir kaynak teşkil etmektedirler. VII. Konstantinos'un söylevlerinden birinde askerlerine gönderdiği kutsal suyu imparatorluk başkentinde bulunan hangi kutsal emanetlerle takdis ettirdiğini saydığı satırlar ise imparatorluğun elinde bulundurduğu kutsal emanetler ile alakalı listeler tutma alışkanlığının başlamasından iki yüzyıl önce, başkentte bulunan röliklere dair sunulan ilk envanter olma niteliği taşımaktadırlar. İmparatorun donanmanın istifade etmesi amacıyla hazırlattığı

meteoroloji kılavuzu hükümdarın diğer eserlerinde rastlanmayan, sahadan doğrudan bilgi toplama yöntemiyle hazırlamış olması hasebiyle VII. Konstantinos dönemi eserlerinin oluşturulma usullerine dair kıymetli bir tanıklık sunmaktadır. İmparatorun bizzat katıldığı askeri seferlerde izlenecek yollara dair kaleme alınmış risaleler ise imparatorluk ordularının seyir ve konaklama hallerindeki düzeninden, izlediği rotalara ve ikmal noktalarına kadar askeri tarih alanında Bizans İmparatorluğu ordusunun savaş hazırlıklarına, lojistiğine ve organizasyonuna dair sorulabilecek pek çok soru için detaylı yanıtlar sunmaktadırlar. Bu risaleler ayrıca seferde kullanılan yük hayvanlarının maliyeti, sefere götürülen erzakın ve imparatorun çadırında ve sofrasında kullanılmak üzere taşınan çeşitli eşyaların ve araç gereçlerin muhteviyatı ve sefer boyunca hediye olarak dağıtılan kıyafetlerin nitelikleri ile ilgili olarak değindikleri pek çok ayrıntı ile iktisat tarihi veya gündelik yaşamın tarihi gibi alanlarda yapılacak pek çok araştırma için kaynak teşkil edebilecek nitelikte bilgiler içermektedirler.

Kaynak aldıkları yazarların pek çoğunun Antik ve Geç Antik Çağda yaşamış oldukları düşünüldüğünde *Hippiatrica* ve *Geoponica* gibi pratik kılavuzların onuncu yüzyılda Bizans İmparatorluğu kırsalındaki yaşama ve faaliyetlere dair ne denli isabetli bir manzara sunduğu tartışmaya açık görülebilir. Hiç kuşkusuz aradan geçen asırlar boyunca tarım ve hayvancılık alanında gerçekleşen değişimlerin, başvurulan yeni yöntemlerin ve geliştirilen yeni teknolojilerin büyük kısmı bu eserlerin tanıklığının dışında kalmaktadır. Ancak yine de bu eserlerin günümüze çok sayıda nüsha ile ulaştıkları ve çok sayıda dile tercüme edildikleri göz önüne alındığında ilerleyen asırlarda da bu metinlerin faydalı görüldükleri, dolayısıyla bu devirlerin kırsal yaşamında uygulanan usullere dair eksik de olsa bir tanıklık sundukları sonucuna varılabilmektedir. *Hippiatrica* ve *Geoponica* birer tarih kaynağı olarak Bizans İmparatorluğu topraklarında uygulanan tarım teknikleri, çiftlik yaşamı, hayvan tedavisinde kullanılan tıbbi gereçler, tıbbi malzemeler ve takip edilen tıbbi teoriler gibi başlıklarda araştırmacıların istifade edebilecekleri detaylı bilgiler barındırmaktadırlar. Bunların yanında, her iki eserde de bahsi geçen, hayvanların ve mahsullerin korunması amacıyla başvurulan tılsımlar, muskalar ve sihirli olduğuna inanılan sözler halk inanışları üzerine yapılacak bir

inceleme için kaynak teşkil etmeye namzet bir malzeme sunmaktadır. Çok büyük oranda imparatorluğun idari, askeri ve dini önde gelenlerinin yaşamları ile alakalı tanıklıklara yer veren Bizans tarihi kaynakları arasında *Hippiatrica* ve *Geoponica* gibi eserler toplumun seçkin olmayan zümrelerinin yaşama ve çalışma koşullarına dair bir pencere açmaları hasebiyle de nadir bilgilere erişim sağlayan birer tarih kaynağı olarak değerlendirilebilirler. Son olarak, *Excerpta Historica*'nın tarih alanında derlenen eserlerin günümüze intikal etmesinde oynadığı role benzer bir rolü bu pratik kılavuzların da Antik Çağ ve Geç Antik Çağ yazarlarının tarım ve hayvancılığa dair kaleme aldıkları metinlerin muhafaza edilmesine vesile olarak günümüzde çağdaş araştırmacıların istifade ettikleri külliyata katkıda bulunduklarını belirtmek yerinde olacaktır.

İmparatorun bir diğer çalışması olan *Narratio de imagine Edessena* ise efsane hüviyetinde pek çok öğe içermesi sebebiyle eserde konu edilen kutsal emanetin onuncu yüzyıldan önceki tarihi açısından güvenilir bir tarihi kaynak olarak telakki edilmesi güç bir metindir. Mandylion'un onuncu yüzyıl serüveni açısından ise metin tarihi açıdan güvenilir bir tanıklık sunmaktadır. Eser, tasvirin Bizans İmparatorluğu'nun eline geçişi, imparatorluk başkentine nakli ve burada yarattığı dini ve siyasi etki bakımından en detaylı ve en kapsamlı tarihi kaynak niteliğindedir. Bunun yanında, Mandylion'a dair diğer anlatılar ile mukayeseli olarak ele alındığında *Narratio de imagine Edessena* toplumların mevcut ihtiyaçları uyarınca geçmişteki bir olayın veya nesnenin geçmişine dair kurguları ne denli çeşitlendirebildiklerini gözler önüne sermesi bakımından tarih yazıcılığı açısından incelenmeye değer bir icat edilmiş gelenek vakası teşkil etmektedir.

VII. Konstantinos'a ait tüm bu eserler kaleme alınırken gözetilen siyasi gayeler mercek altına alındığında ise eserlerin iki ana ideolojik hattı tahkim etmek amacına hizmet ettikleri göze çarpmaktadır. Bunlardan biri Makedonya Hanedanının meşruiyeti, bir diğeri ise Roma İmparatorluğu'nun ve egemenliğinin devamlılığıdır. İmparatorun eserleri hazırlanırken takip edilen politik ajandanın her iki unsuru aynı zamanda hanedanın başlangıcından beri takip

edilen kültürel-siyasi program ile de ilintili gözükmektedir. Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi, günümüzde kimi akademik çevrelerin itirazda bulunduğu bir terminoloji kullanılarak "Makedonya Rönesansı" olarak tabir edilen bu kültürel-siyasal program da hanedanın meşruiyetini sağlamlaştırmayı amaçlıyor ve bu gaye ile Roma İmparatorluğu'nun geçmişinde altın çağ olarak nitelendirilen dönemlerden pek çok figürle ilişkilenilmeye ve bu çağın sanatsal ve mimari biçimleri yeniden ayağa kaldırılmaya gayret ediliyordu. Makedonya Hanedanının meşruiyet kaygıları hanedanın kurucusu I. Basileios'un sıradan geçmişinden ve tahtı ele geçirirken muhtemelen karışmış olduğu Sezar Bardas ve III. Mikhail cinayetlerinden kaynaklanıyordu. Hanedan üyeleri bu sebeple kendilerini III. Mikhail'in babası İmparator Theophilos'un ölümü ile sona eren İkona Kırıcılık döneminin başkent seçkinlerinin ve din adamlarının zihninde nefret uyandıran hükümdarlarının hatalarını telafi eden idareciler olarak konumlandırmayı tercih etmişlerdi. Devrin anlayışına göre imparatorluğun taşrasından gelen veya bu bölgelerden yayılan kaba ve sapkın dini görüşlerin etkisinde kalan İkona Kırıcı imparatorlar imparatorluk başkentindeki yüksek kültürün ve teolojinin inceliklerini anlamayarak bunları barbarca tahrip etmişlerdi. Yeni hanedanın üyeleri kiliseleri yeniden ikonalar ile süsleyerek, eski kent yapılarını ayağa kaldırarak, eski törenleri yeniden düzenleyerek, sarayın kullanım dışı kalmış bazı bölümlerini yeniden kullanıma açarak ve sanatta Antik Çağ ve Geç Antik Çağ öğelerinin kullanılmasını teşvik ederek tahrip edilen bu yüksek kültürü yeniden ihya etmeyi iktidarlarına rıza gösterilmesini sağlamanın bir vasıtası olarak değerlendirmişlerdi. Özlem duyulan eski zamanların I. Konstantinos ve I. Justinianos gibi ideal hükümdar telakki edilen imparatorları ile özdeşleşme çabalarını da kapsayan bu kültürel-siyasal programın bir diğer parçası tahayyül edilen bu altın çağın bilgi birikimini barındıran yazılı mirasın yeniden ayağa kaldırılmasıydı. I. Basileios döneminde hazırlanmaya başlandığı ve VI. Leon saltanatında tamamlandığı tahmin edilen, I. Justinianos kanunlarının derlenmesi ve yeniden düzenlenmesi neticesinde ortaya çıkan, *Basilica* adlı eser yazılı mirasın bir bölümünü yeniden bir araya getirip çağın ihtiyaçlarına göre yeni bir biçim kazandırarak muhafaza etme ve yeniden faydalı kılma düşüncesi ile üretilen Makedonya Hanedanı dönemi yazılı eserlerinin ilk örneklerinden biriydi. Oğlu VII. Konstantinos'a da benzer faaliyetlerde bulunmak için örnek oluşturacak olan VI. Leon kanun derlemelerinin

yanında imparatorluk törenleri ve askeri sanatlar alanında da benzer derleme çalışmalarına imza atacaktı.

VII. Konstantinos'un tüm yazılı eserleri işte bu hanedan politikasının izlerini taşımaktaydı. İmparatorun *Excerpta Historica*'sı VI. Leon'un *Basilica*'sını andıran bir ruhla tarih alanındaki mirası toplayıp düzenleyerek yeniden faydalı kılma amacı ile hazırlanmıştı. *Excerpta Historica* hazırlanırken Roma tarihi ile alakalı yapılan tercihler de Roma İmparatorluğu mazisi ile özdeşleşme gayesiyle sarf edilen ideolojik çabanın bir tezahürüydü. *Excerpta Historica* Roma tarihi ile alakalı ufkunu önceki devirlerin Bizans tarih yazıcılığında fazlaca değinilmeyen erken dönemlere kadar genişletiyor, I. Konstantinos ve I. Justinianos gibi Bizans siyasal düşüncesinin alışılagelmiş ideal hükümdarlarının yanında Julius Caesar ve Augustus gibi Roma İmparatorluğunun pagan dönemlerinde hüküm sürmüş büyük imparatorların devirlerini de devamlılık arz eden kadim bir geçmişin mirası olarak büyük tarih derlemesinin çerçevesi içerisine dahil etmeye çalışıyordu.

VII. Konstantinos'un tarih alanındaki eserleri *Genesios* ve *Theophanes Continuatus* ise Makedonya Hanedanının meşruiyetini tahkim etme gayesine hizmet etmekteydiler. I. Basileios'un sıradan geçmişi ve tahta ulaşana dek karışmış olması muhtemel cinayetlerin yanı sıra VII. Konstantinos devrine gelindiğinde hanedanın meşruiyetine gölge düşürebilecek başka söylentiler de yayılmış ve bazı yeni gelişmeler yaşanmıştı. I. Basileios'un eşi Eudokia İngerina'nın III. Mikhail'in metresi olduğu ve VI. Leon'un gerçek babasının da yine III. Mikhail olduğu yönündeki söylentiler dönemin hanedana muhalif tarih kaynaklarında kendilerine yer bulacak kadar yaygınlaşmışlardı. Ayrıca, VII. Konstantinos'un evlilik dışı bir çocuk olarak dünyaya gelmesi ve babası VI. Leon'un oğlunu tahtın meşru varisi kılabilmek amacıyla Konstantinos'un annesi Zoe Karbonopsina ile dördüncü evliliğini yaparak kilise tarafından telin edilmesi hanedanın meşruiyeti üzerine daha fazla gölge düşmesi ile neticelenmişti. *Genesios* ve *Theophanes Continuatus* I. Basileios'a daha seçkin bir köken isnat etmek amacıyla VI. Leon devrinden beri dile getirilen I. Basileios'un soyunun Arşak

Hanedanından Ermenistan kralı Tiridates'e dek dayandığı yönündeki iddiayı yineleyerek ve bu iddialara imparatorun anne tarafından da I. Konstantinos ve Büyük İskender ile bağları olduğunu ekleyerek hanedan kurucusunun sıradan geçmişinden kaynaklanan meşruiyet kaygılarını bertaraf etmeye çalışmışlardır. Her iki eserde de Eudokia İngerina ile III. Mikhail arasındaki münasebete hiç değinilmeden bu tatsız söylentilerden arındırılmış bir anlatı oluşturulmuş, Sezar Bardas ve III. Mikhail cinayetleri ise tamamen I. Basileios'un dahli olmaksızın vuku bulan gelişmeler olarak takdim edilmişlerdir. Her iki eser de I. Basileios'un Makedonya topraklarından yola çıkarak imparatorluk tahtına kadar ulaşacağı uzun serüveni aktarırken anlatılarının pek çok noktasında farklı kişilerin Basileios'un tahta çıkmaya yazgılı olduğuna işaret eden kehanetlerde bulunduğuna değinmiş ve böylece imparatorun tahta çıkışı ilahi bir takdirin neticesi olarak resmedilmeye çalışılmıştır. Eserlerde I. Basileios her niteliği ile ideal bir hükümdar olarak takdim edilirken, yerini Basileios'a bırakacak olan III. Mikhail ise hem Hristiyan erdemlerine hem de geleneksel imparatorluk değerlerine aykırı bir yaşam sürmesi sebebiyle Tanrının ve halkın nefretini kazanan gayrı meşru bir hükümdar olarak konumlandırılmıştır. Özetle, VII. Konstantinos'un oluşturduğu bu yeni resmi tarih ile büyükbabasının seçkin bir soydan geldiğini ve Tanrının ve halkın takdiri sonucu tahtta bulunmayı hak etmeyen bir hükümdarın yerini aldığını propaganda ederek entelektüel bir faaliyet vasıtasıyla Makedonya Hanedanın meşruiyetine dair şüpheleri ortadan kaldırmayı amaçlayan politik bir hamle yaptığını ileri sürmek mümkündür.

VII. Konstantinos'un idari kılavuzları arasında bulunan *De Administrando Imperio* ve *De Ceremoniis*'in giriş bölümlerinde yer alan, bu eserlerde mevcut bulunan bilgiler ile imparatorluğun hem başka halklar hem de kendi tebaası arasında saygı ve korku uyandıracağı yönündeki ifadeler imparatorun bilgi ile iktidar arasındaki bağlantıya dair bir farkındalığa sahip olduğuna işaret etmektedir. Büyük oranda imparatorluğun çeşitli halkları manipüle ederek sağlayabileceği siyasi faydalar üzerine tavsiyelerden mürekkep bir dış politika kılavuzu görünümündeki *De Administrando Imperio*'nun politik bir tabiatı olduğunu ifade etmek için fazla bir izahatta bulunmaya gerek yoktur. Eser politik tavsiyeler dışında Hırvatlar ve Sırplar gibi halkların tarihine dair aktardığı pasajlarda da bu halkların geçmişte Roma

topraklarına ancak Hristiyan inancını ve imparatorluk egemenliğini kabul ederek yerleşebildiklerini ve gelecekte de ancak imparatorluk ile ittifak halinde bulunarak bu bölgelerdeki varlıklarını sürdürebileceklerini vurgulayarak bu halklar ve bu bölgeler üzerindeki Roma egemenliğinin devamlılık arz ettiği tezini tahkim etmeye çalışmaktadır.

Konstantinopolis kentinde düzenlenecek devlet törenlerine ve sarayda gerçekleştirilecek devlet kabullerine dair bir kılavuz görünümündeki *De Ceremoniis*'in de odağında devlet teamülleri bulunan bir eser olması bakımından politik bir tabiata sahip olduğunu ilk bakışta tespit etmek zor değildir. Bunun yanında, içeriği daha yakından incelendiğinde eserin Makedonya Hanedanının meşruiyeti ve Roma İmparatorluğu'nun ve egemenliğinin devamlılığı hususlarında hanedanın ve imparatorun politik ajandası ile uyumlu girdilerde bulunduğunu saptamak da mümkün olmaktadır. *De Ceremoniis*, içerisinde tarif edilen törenlerle ve bu törenler için sarayın kullanım dışı kalmış bölümlerinin ve imparatorluğun terk edilmiş bazı adetlerinin yeniden canlandırılması ile Makedonya Hanedanı devrinde İkona Kırıcı imparatorlar tarafından tahrip edilmiş, imparatorluğun özlem duyulan altın çağlarındaki düzene geri dönüldüğü mesajını kuvvetlendirme işlevi görmekteydi. Eser ayrıca imparatorluk sarayı ve çevresinde düzenlenen ihtişamlı törenleri, gösterişli saray kostümlerini, hayranlık uyandıran saray harikalarını, devlet ileri gelenlerinin ve yabancı temsilcilerin imparatora olan yakınlıklarına göre titizlikle konumlandırıldıkları düzenli ve tertipli saray davetlerini betimlemek suretiyle imparatoru İsa'nın temsilcisi, taklitçisi ve Tanrının seçtiği hükümdar sıfatıyla ve "Krallar Ailesi" kurgusu içerisinde tüm hükümdarların daimi ve muzaffer hamisi rolüyle dünyanın merkezine yerleştiren dönemin Bizans siyasi teorisini ete kemiğe büründürüyor ve Roma İmparatorluğu'nun ve egemenliğinin devamlılığı fikrini bu yolla güçlendirmeye hizmet ediyordu.

İmparatorluğun askeri, iktisadi ve idari yapıtaşları olan themaları konu alan *De Thematibus*'un da başlığı ve konusu münasebetiyle VII. Konstantinos'un diğer idari ve siyasi kılavuzları gibi siyasi mahiyette bir eser olduğu söylenebilir. Öte yandan eser başlığının ve

konusunun çağrıştırdığının aksine themaların işleyişine ve bulundukları bölgelerin coğrafi özelliklerine dair güncel bilgiler sunmaktan ziyade bölgelerin isimlerinin kökenine, yerel yöneticilerin unvanlarının geçmişine, bölgelerde yaşanmış önemli tarihi olaylara, buralarda bulunan tarihi kalıntılara ve buralardan yetişmiş önemli şahsiyetlere odaklanmaktadır. Eserin içeriği ile ilgili bu tercihler sebebiyle *De Thematibus* daha çok Bizans sarayının imparatorluğun mevcut idari yapısı ile Roma Cumhuriyeti ve Roma İmparatorluğu geçmişini ne yolla ilişkilendirilmek istediğine dair bir vesika olarak değerlendirilmektedir. *De Thematibus* bir yandan derlemiş olduğu bu bilgilerle imparatorluğun egemenliği altında bulunan coğrafyalarda uygulamakta olduğu idare şeklinin kökenlerine ışık tutmaya çalışırken bir yandan da bu bölgelerde Roma İmparatorluğunun, Romalılığın, Antik Roma'ya ait yerel kimliklerin ve Antik Roma geçmişi ile tarihi bağların geçmişten bugüne kesintisiz bir devamlılık arz ettiği iddiasını temellendirmek gibi politik bir gaye gütmekteydi.

VII. Konstantinos'un askeri metinleri ve tarım ve hayvancılık alanındaki pratik kılavuzları olan *Hippiatrica* ve *Geoponica* hazırlanış amaçları bakımından Bizans siyasal düşünüşünün devlete ve hükümdara dair geleneksel teorileri ile etkileşim ve uyum içerisinde görünmektedirler. Bizans İmparatorluğu hükümdarlık anlayışına göre imparatorun başlıca sorumluluğu savaşmak ve barış zamanı ilimlere hamilik etmekti. İmparatorun dağınık halde bulunan insanları imparatorluk egemenliği altında bir araya getirip dünyaya düzen ve uyum getirdiği gibi dağılmış halde bulunan metinleri de bir araya getirerek bilgiyi düzen ve uyum içerisinde halkın ve devletin faydasına sunması bekleniyordu. *Geoponica*'nın sunuş bölümünde de eserin hazırlanması tarımın ordu ve kilise ile beraber devletin üç bileşeninden biri olması ile gerekçelendirilmişti. Kısacası, imparator bu metinleri oluştururken de siyasete mesafeli bir alim tutumu takınmıyor, Bizans geleneği içerisinde bir hükümdardan beklenen devlet adamı hassasiyetlerine göre hareket ediyordu. VII. Konstantinos'un pratik kılavuzlara nispetle uzantısı olduğu siyasetle daha gözle görünür bir bağı bulunan askeri metinleri hem imparatorun ideal bir Roma İmparatoru gibi ordusunun başında savaş alanında bulunmayı arzuladığına dair sözlü ifadelerini içermekte hem de imparatorun bu amaçla yapmakta olduğu hazırlıklara dair tanıklık teşkil etmektedirler.

Son olarak, imparatorun *Narratio de imagine Edessena* adlı eseri Mandylion'un dini ve manevi önemine binaen kaleme alınmış bir metin görünümünde olsa da, bu eserin de VII. Konstantinos'un politik ajandası dahilinde bazı fonksiyonlar yerine getirdiği tespitinde bulunmak mümkün görünmektedir. Her şeyden önce imparatorluk başkentine getirilen her kutsal emanet gibi Mandylion'un da manevi önemi yanında Konstantinopolis'i Hristiyan dünyasının manevi başkenti haline getirerek imparatorluğun siyasi nüfuzunu arttırmak bakımından dolaylı bir politik önemi de bulunmaktaydı. Ayrıca Mandylion İkona Kırıcılık tartışmalarında tasvirleri savunanların savlarına önemli bir dayanak oluşturmuş olması bakımından kendilerini İkona Kırıcı imparatorların karşısına konumlandırarak meşrulaştıran Makedonya Hanedanı mensupları için manevi açıdan olduğu kadar siyasi açıdan da önem arz eden bir itibar nesnesi niteliğindeydi. Bu kutsal emanet etrafında oluşan efsane mahiyetindeki söylentiler ise VII. Konstantinos'un I. Romanos Lekapenos ve oğullarını saf dışı ederek iktidarı tek başına ele alması yönünde ilahi bir onay olarak yorumlanmış ve imparatorun iktidarına manevi bir meşruiyet zemini sağlamıştır. Dolayısıyla imparatorun *Narratio de imagine Edessena*'yı kaleme alırken dini duygular yanında siyasi gayelerle de hareket ettiğini ve Mandylion'un geçmişini konu alan geleneksel anlatıdaki boşlukları doldururken tarih yazımında bir eksikliği gidermenin yanında kendi meşruiyetine hizmet eden bir nesnenin sahihliğine duyulan inancı sarsabilecek unsurları bertaraf etmeyi de gözettiğini öne sürmek mümkündür.

Bu değerlendirmeler ışığında, İmparator VII. Konstantinos Porphyrogenitos'u günümüzde halen Bizans tarihi alanında başvuru kaynağı konumunda bulunan bazı eserlerde resmedilmekte olduğu gibi devlet idaresini eşi Helena ve güvendiği bazı devlet önde gelenlerine emanet ederek siyasetten elini eteğini çekmiş, zamanını edebi inzivada şişeler ve kitaplar arasında geçiren bir pasifist olarak tabir etmek imkansıza yakın görünmektedir. VII. Konstantinos yalnızca entelektüel hazların, saf bilgeliğin veya mutlak hakikatin peşinde koşan bir alim değildir. İmparator tüm eserlerini bilgiyi iktidar ve düzen için vasıta telakki eden bir bakış açısıyla, bir devlet adamı kimliğiyle ve mensup olduğu hanedanın ve başında bulunduğu imparatorluğun faydasına olduğunu düşündüğü siyasi gayeleri gözeterek

hazırlamıştır. Bu sebeple, VII. Konstantinos'un kitaplar yazmak konusunda mevcut çalışmanın açılış cümlesinde bahsi geçen, Robert Graves'in tahayyülündeki İmparator Claudius kadar hevesli olduğunu varsaymak mümkün olsa da Konstantinos'un siyaseti Claudius gibi kitaplarını okutmak için bir vesile olarak görmediğini teslim etmek gerekmektedir. Claudius'un aksine, Konstantinos kitaplar yazmayı siyaset yapmanın bir vasıtası olarak görmektedir.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), Gregory, *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ernest A. Wallis Budge, Ömer Rıza Doğrul, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.

Cross, Samuel Hazzard, Sherbowitz-Wetzor, Olgerd P., (çev.), *The Russian Primary Chronicle*, Cambridge, Massachusetts: The Medieval Academy of America, 1953.

Dalby, Andrew, (çev.), *Geoponika: Farm Work*, Totnes: Prospect Books, 2011.

Demirkent, Işın, (çev.), *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2020.

Dolley, R. H., "Meteorology in the Byzantine Navy", *The Mariner's Mirror*, C. 37, S. 1 (1951), ss. 5-16.

Dulaurer, Edouard, Yinanç, Halil, (çev.), *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2019.

Featherstone, Michael, Signes Codoner Juan, (çev.), *Chronographiae Quae Theophanis Continuati Nomine Fertur Libri I-IV*, Boston / Berlin: De Gruyter, 2015.

Genesios, *On the Reigns of the Emperors*, çev. Anthony Kaldellis, Canberra: Australian Association for Byzantine Studies, 1998.

Guscin, Marc, *The Image of Edessa*, Leiden & Boston: Brill, 2009.

Haldon, John, *Constantine Porphyrogenitus Three Treatises on Imperial Military Expeditions*, Wien: Verlag De Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, 1990.

Haldon, John, (çev.), *The De Thematibus ('on the themes') of Constantine VII Porphyrogenitus*, Croydon: Liverpool University Press, 2021.

Homeros, *İlyada*, çev. Azra Erhat, A. Kadir, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.

———, *Odysseia*, çev. Azra Erhat, A. Kadir, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

Ibn Wāḍiḥ al-Yaʿqūbī, *The Works of Ibn Wāḍiḥ al-Yaʿqūbī*, 3 cilt, ed. Matthew S. Gordon, Chase F. Robinson, Michael Fishbein, Leiden & Boston: Brill, 2018.

İbn Yaḥyā, Hārūn, "Harun-Ibn-Yahya and His Description of Constantinople", *Seminarium Kondakovianum*, çev. Alexander Vasiliev, S. 5 (1932), ss. 149-164.

İbn Fadlan, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, çev. Mehmet Şayir, İstanbul: Selenge, 2022.

İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, çev. Ramazan Şeşen, İstanbul: Yeditepe, 2021.

İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, çev. Murat Ağarı, İstanbul: Kitabevi, 2008.

İbn Rüsteh, *el-A'lâku'n-Nefîse: Dünya Coğrafyası*, çev. Ali Fuat Eker, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.

Jenkins, Romilly, Westerink, L. G., (çev.), *Nicholas I Patriarch of Constantinople Letters*, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies Trustees for Harvard University, 1973.

Kaldellis, Anthony, *Byzantine Readings of Ancient Historians: Texts in Translation, with Introductions and Notes*, 1 edition., London: Routledge, 2015.

Kraemer, Joel L., (çev.), *The History of al-Tabari Volume XXXIV Incipient Decline*, Albany: State University of New York Press, 1989.

Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Ahit (Tevrat, Zebur, İncil), Kore: Kitabı Mukaddes Şirketi & Yeni Yaşam Yayınlaı, 2016.

Liudprand of Cremona, *The Complete Works of Liudprand of Cremona*, çev. Paolo Squatriti, Washington, D.C.: Catholic University of America Press, 2007.

Mango, Cyril, *The Art of the Byzantine Empire, 312-1453: Sources and Documents*, University of Toronto Press, 1972.

Masterson, Mark, "Desire, Dreams, and Visions in the Letters of Emperor Konstantinos VII Porphyrogennetos and Theodoros of Kyzikos", *Dreams, Memory and Imagination in Byzantium*, ed. Bronwen Neil, Eva Anagnostou-Laoutides, Leiden & Boston: Brill, 2018, ss. 136-59.

Mccabe, Anne, *A Byzantine Encyclopaedia of Horse Medicine: The Souces, Compliation, and Transmission of the Hippiatrica*, Oxford; New York: Oxford University Press, 2007.

Mcgeer, Eric, *The Land Legislation of the Macedonian Emperors*, Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 2000.

———, "Two Military Orations of Constantine VII", *Byzantine authors: Literary Activities and Preoccupations, Texts and Translations Dedicated to the Memory of Nicolas Oikonomides*, ed. John W. Nesbitt, 2003, ss. 111-138.

Mesûdî, *Kitâbü't-Tenbih ve'l-İşraf*, çev. Ramazan Şeşen, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2018.

Moffatt, Ann, Tall Maxeme, (çev.), *Constantine Porphyrogennetos: The Book of Ceremonies*, Leiden & Boston: Brill, 2017.

Moravcsik, Gyula, (ed.), *Constantine Porphyrogenitus De Administrando Imperio*, çev. Romilly Jenkins, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies,Trustees for Harvard University, 1967.

Rosenthal, Franz, (çev.), *The History of al-Tabari Volume XXXVIII The Return of the Caliphate to Baghdad*, Albany: State University of New York Press, 1985.

Sevcenko, Ihor, (çev.), *Chronographiae quae Theophanis continuati nomine fertur liber quo Vita Basilii Imperatoris amplectitur*, Berlin / Boston: De Gruyter, 2011.

Skylitzes, John, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, çev. John Wortley, New York: Cambridge University Press, 2011.

Sullivan, Dennis, (çev.), "The Chronicle of Pseudo-Symeon for the Years 944-962", *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated Translations*, Leiden & Boston: Brill, 2018, ss. 111-123.

———, "The Revised Chronicle of Symeon the Logothete for the Years 948-963 from Vat.gr.163 and the Interpolations on Nikephoros the Elder from Vat.gr.153", *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated Translations*, Leiden & Boston: Brill, 2018, ss. 81-110.

———, "Theophanes Continuatus Book 6, years 944-961", *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated Translations*, Leiden & Boston: Brill, 2018, ss. 7-79.

Talbot, Alice-Mary, Sullivan Dennis F., (çev.), *The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2005.

Wahlgren, Staffan, (çev.), *The Chronicle of the Logothete*, Liverpool: Liverpool University Press, 2019.
Waines, David, (çev.), *The History of al-Tabari Volume XXXVI The Revol of the Zanj*, Albany: State University of New York Press, 1992.
Westerink, L. G., (çev.), *Nicholas I Patriarch of Constantinople Miscellaneous Writings*, Washington, District of Columbia: Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University, 1981.
Westerink, L. G., Darrouzes, J., (çev.), *Theodore Daphnopates: Correspondence*, Paris: Editons du Centre national de la recherche scientifique, 1978
Yuretich, Linda, (çev.), *The Chronicle of Constantine Manasses*, Liverpool: Liverpool University Press, 2018.

Tetkik Eserler

Akdere, Mevlüt, *Konstantinos Porphyregenitus, De Administrando Imperio (Açiklama ve Degerlendirme),* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
Akyol, Edip, *Seyfüddevle ve Bizans'la Mücadele*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2017.
Alexander, Paul J., "Secular Biography at Byzantium", *Speculum*, C. 15, S. 2 (1940), ss. 194-209.
———, "The Strength of Empire and Capital as Seen through Byzantine Eyes", *Speculum*, C. 37, S. 3 (1962), ss. 339-357.
Argyriades, Demetrius, "Rome and Byzantium: An Administrative Overview", *Public Administration Quarterly*, C. 26, S. 3/4 (2002), ss. 373-392.
Armoni, Christina, "Constantine VII Porphyrogennetos: An Emperor, and A Scholar? His Contribution to the 'Vita Basilii' ('Basil I's Life', 'Βίος Βασιλείου')", *Proceedings of the 9th Athens International Postgraduate Conference, Faculty of Philology, National and Kapodistrian University of Athens*, 2018, ss. 48-61.
Baynes, Norman H., "The Supernatural Defenders of Constantinople", *Byzantine Studies and Other Essays*, Greenwood Press, 1974, ss. 248-260.
Bollok, Adam, "Comparing the Carolingian and Middle Byzantine Artistic Revivals / Mutual Exchange or Parallel Universes?", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 55-70.
Bourbouhakis, Manolis, "Byzantine Literary Criticism and the Classical Heritage", *The Cambridge Intellectual History of Byzantium*, ed. Anthony Kaldellis, Niketas Siniossoglou, Cambridge University Press, 2017, ss. 113-128.
Brett, Gerard, "The Automata in the Byzantine 'Throne of Solomon'", *Speculum*, C. 29, S. 3 (1954), ss. 477-487.
Brooks, E. W., "On the date of the first four books of the Continuator of Theophanes", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 10, S. 2 (1901), ss. 416-417.
———, "The Age of Basil I", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 20, S. 2 (1911), ss. 486-91.
Browning, Robert, "Homer in Byzantium", *Viator*, C. 6 (1975), ss. 15-34.

———, “Teachers”, *The Byzantines*, ed. Guglielmo Cavallo, Chicago: University of Chicago Pres, 1997, ss. 95-116.
———, *The Byzantine Empire*, Washington, D.C: The Catholic University of America Press, 1992.
Brunt, P. A., “On Historical Fragments and Epitomes”, *The Classical Quarterly*, C. 30, S. 2 (1980), ss. 477-494.
Buckler, Georgina, “Byzantine Education”, *Byzantium an Introduction to East Roman Civilization*, ed. Norman H. Baynes, H. St. L. B. Moss, Oxford at the Clarendon Press, 1948, ss. 200-220.
———, “Women in Byzantine Law about 1100 A.D.”, *Byzantion*, C. 11, S. 2 (1936), ss. 391-416.
Budak, Neven, “Croatia and Byzantium in the Tenth Century / A Latin Member of the Byzantine Commonwealth”, *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 211-222.
Bury, J. B., “The Ceremonial Book of Constantine Porphyrogennetos”, *The English Historical Review*, C. 22, S. 86 (1907), ss. 209-227.
———, “The Treatise De Administrando Imperio”, *Byzantinische Zeitschrift*, C. 15, S. 2 (1906), ss. 517-577.
Cameron, Alan, “Michael Psellus and the Date of the Palatine Anthology”, *Greek, Roman and Byzantine Studies*, C. 11, S. 4 (1970), ss. 339-350.
Cameron, Averil, *Bizanslılar*, çev. Özkan Akpınar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
———, “Images of Authority: Elites and Icons in Late Sixth-Century Byzantium”, *Byzantium and the Classical Tradition*, 1981, ss. 205-234.
———, “The History of the Image of Edessa: The Telling of a Story”, *Harvard Ukrainian Studies*, C. 7 (1983), ss. 80-94.
Cameron, Averil, Cameron Alan, “Christianity and Tradition in the Historiography of the Late Empire”, *The Classical Quarterly*, C. 14, S. 2 (1964), ss. 316-328.
Charanis, Peter, “Coronation and its Constitutional Significance in the Later Roman Empire”, *Byzantion*, C. 15 (1940), ss. 49-66.
———, “On the Social Structure and Economic Organization of the Byzantine Empire in the Thirteenth Century and Later”, *Byzantinoslavica*, C. 12 (1951), ss. 94-153.
———, “The Chronicle of Monemvasia and the Question of the Slavonic Settlements in Greece”, *Dumbarton Oaks Papers*, C. 5 (1950), ss. 139-166.
———, “The Monastic Properties and the State in the Byzantine Empire”, *Dumbarton Oaks Papers*, C. 4 (1948), ss. 51-118.
———, “The Monk as an Element of Byzantine Society”, *Dumbarton Oaks Papers*, C. 25 (1971), ss. 61-84.
Cheronis, Nicholas D., “Chemical Warfare in the Middle Ages. Kallinikos’ ‘Prepared Fire’”, *Journal of Chemical Education*, C. 14, S. 8 (1937), ss. 360-365.
Collinet, Paul, “Byzantine Legislation from the Death of Justinian (565) to 1453”, *The Cambridge Medieval History*, ed. J. B. Bury vd., London: Cambridge University Press, 1923, C. IV , ss. 706-725.

Conley, Thomas M., "Aristotle's Rhetoric in Byzantium", *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric*, C. 8, S. 1 (1990), ss. 29-44.
Constantelos, Demetrios J., *Byzantine Philanthropy and Social Welfare*, 2nd (rev.) ed., New Rochelle, N.Y: A.D. Caratzas, 1991.
Crostini, Barbara, "The Emperor Basil II's Cultural Life", *Byzantion*, C. 66, S. 1 (1996), ss. 55-80.
Curta, Florin, "Emperor Heraclius and the Conversion of the Croats and the Serbs", *Medieval Christianitas. Different Regions, 'Faces', Approaches*, ed. T. Stepanov, G. Kazakov, Mediaevalia Christiana, 2010, ss. 121-138.
Cutler, Anthony, "Significant Gifts: Patterns of Exchange in Late Antique, Byzantine, and Early Islamic Diplomacy", *Journal of Medieval and Early Modern Studies*, C. 38, S. 1 (2008), ss. 79-101.
———, "The Memory Palace of Constantine Porphyrogenitus", Memory & Oblivion, Springer, Dordrecht, 1999, ss. 693-99, doi:10.1007/978-94-011-4006-5_80.
Cutler, Anthony, Oikonomides, Nicolas, "An Imperial Byzantine Casket and Its Fate at a Humanists's Hands", *The Art Bulletin*, C. 70, S. 1 (1988), ss. 77-87.
Dagron, Gilbert, "Lawful Society and Legitimate Power: Ἔννομος πολιτεία, ἔννομος ἀρχή", *Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries*, ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks, Research Library and Collection, 1994, ss. 27-51.
Davidson, H. R. Ellis, "The Secret Weapon of Byzantium", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 66 (1973), ss. 61-74.
Decker, Michael, "The Authorship and Context of Early Byzantine Farming Manuals", *Byzantion*, C. 77 (2007), ss. 106-115.
———, *Tilling the Hateful Earth: Agricultural Production and Trade in the Late Antique East*, New York: Oxford University Press, 2009.
de Lange, N. R. M., "Jews and Christians in the Byzantine Empire: Problems and Prospects", *Studies in Church History*, S. 29 (1992), ss. 15-32.
Dickey, Eleanor, "Classical Scholarship: The Byzantine Contribution", *The Cambridge Intellectual History of Byzantium*, ed. Anthony Kaldellis, Niketas Siniossoglou, Cambridge University Press, 2017, ss. 63-78.
Diehl, Charles, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, çev. A. Gökçe Bozkurt, İlgi Yayınları, 2006.
Diller, Aubrey, "Excerpts from Strabo and Stephanus in Byzantine Chronicles", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, C. 81 (1950), ss. 241-253.
Doyen-Higuet, Anne-Marie, "The 'Hippiatrica' and Byzantine Veterinary Medicine", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 38 (1984), ss. 111-120.
Duffy, John, "Authorship and the Letters of Theodore Daphnopates", *Reading in the Byzantine Empire and Beyond*, ed. Ida Toth, Teresa Shawcross, Cambridge: Cambridge University Press, 2018, ss. 547-557.
Durak, Koray, "The Cilician Frontier / A Case Study of Byzantine - Islamic Trade in the Ninth and Tenth Centuries", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando*

Imperio, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 168-183.

Ekmekçi, Zahide, *Konstantine Porphyrogenitus'un De Administrando Imperio Adlı Eserinin Çevirisi ve Yorumlanması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

El Cheikh, Nadia Maria, *Arapların Gözüyle Bizans*, çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2012.

Engberg, Sysse Gudrun, "Romanos Lekapenos and the Mandilion of Edessa", *Byzance et les reliques du Christ*, ed. J. Durand, B. Flusin, Paris: Centre de recherche d'Histoire et Civilisation de Byzance, 2004, ss. 123-142.

Erol, Burçin, "Ortaçağ Avrupası ve Üniversiteler", *Doğu Batı*, S. 33 (2005), ss. 81-95.

Featherstone, Michael, "Basileios Nothos as Compiler: the De Cerimoniis and Theophanes Continuatus", *Transmission of Byzantine Texts between Textual Criticism and Quellenforschung*, ed. Inmaculada Pérez Martín, Juan Signes Codoner, Turnhout: Brepols Publishers, 2014, ss. 353-372.

———, "De Cerimoniis: The Revival of Antiquity in the Great Palace and the 'Macedonian Renaissance'", *The Byzantine Court : Source of Power and Culture [2nd International Sevgi Gonül Byzantine Studies Symposium, Istanbul 21-23 June 2010]*, ed. Nevra Necipoğlu, A. Ödekan, E. Akyürek, İstanbul: Vehbi Koç Vakfı, 2013, ss. 137-142.

———, "Olga's Visit to Constantinople in De Cerimoniis", *Revue Des Études Byzantines*, C. 61, S. 1 (2003), ss. 241-251.

———, "Preliminary Remarks on the Leipzig Manuscript of De Cerimoniis", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 95 (2002), ss. 457-479.

———, "Space and Ceremony in the Great Palace of Constantinople under the Macedonian Dynasty", *Le Corti Nell'alto Medioevo: Settimana di studio del CISAM*, S. LXII (2015), ss. 587-610.

———, "The Chrysotriklinos Seen through De Cerimoniis", *Zwischen Polis, Provinz und Peripherie. Beiträge zur byzantinischen Kulturgeschichte [= Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik 7]*, ed. L. Hoffmann, Wiesbaden, 2005, ss. 833-840.

———, "The Everyday Palace in the Tenth Century", *The Emperor's House: Palaces from Augustus to the Age of Absolutism*, ed. Michael Featherstone vd., Berlin, 2015, ss. 149-158.

———, "The Great Palace as Reflected in the De Cerimoniis", *Byzas 5,.Visualisierungen von Herrschaft. Frühmittelalterliche Residenzen, Gestalt und Zeremoniell*, ed. Franz Alto Bauer, İstanbul: Zero Prod. Ltd., 2006, ss. 47-61.

———, "Theophanes Continuatus: A History for the Palace'", *La face cachée de la littérature byzantine. Le texte en tant que message immédiat*, ed. P. Odorico, Paris: Centre d'études byzantines, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (Dossiers Byzantins, 11), 2012, ss. 123-135.

———, "Theophanes Continuatus VI and De Cerimoniis I, 96", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 104 (2011), ss. 109-116.

Fischer, Claus-Dietrich, "Ancient Veterinary Medicine: A survey of Greek and Latin sources and some recent scholarship", *Medizinhistorisches Journal*, C. 23, S. 3/4 (1988), ss. 191-209.

———, "Two Notes on the Hippiatrica", *Greek, Roman and Byzantine Studies*, S. 20 (1979), ss. 371-379.

Foss, Clive, "Archaeology and the 'Twenty Cities' of Byzantine Asia", *American Journal of Archaeology*, C. 81, S. 4 (1977), ss. 469-86.

Franklin, Simon, "Constantine Porphyrogenitus and Russia", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, ss. 57-68.

Galavaris, Geroge, "Alexander the Great Conqueror and Captive of Death: His Various Descpirtions in Byzantine Art", *RACAR*, C. XIV, S. I (1989), ss. 12-18.

Gaul, Niels, "Zooming in on Constantinople / Introductory Notes on the Interplay of Center, Province and Periphery in the Tenth-Century Byzantine Empire", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 1-21.

Goodacre, Hugh, "The Story of Constantine VII, Porphyrogenitus, from His Solidi", *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society*, C. 15, S. 58 (1935), ss. 114-119.

Gorecki, Danuta, "The Strateia of Constantine VII: The Legal Status, Administration and Historical Background", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 82 (1989), ss. 157-176.

Gračanin, Hrvoje, Škrgulja, Jana, "The Refashioning of Historical Reality: Three Stories by Constantine VII Porphyrogenitus and the Early Medieval History of Croatia", *Samoilovata država i Vizantija: istorija, legenda, tradicija, nasledstvo. Zbornik na trudovi od Megjunarodniot simpozium "Denovi na Justinian I", Skopje, 17-18 oktombri, 2014 / Samuel's State and Byzantium: History, Legend, Tradition, Heritage. Proceedings of the International Symposium "Days of Justinian I", Skopje, 17-18 October 2014*, 2014, 24-34.

Gregory, Timothy E., *Bizans Tarihi*, çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, 2016.

Greppin, John A. C., "The Armenians and the Greek 'Geoponica'", *Byzantion*, C. 57, S. 1 (1987), ss. 46-55.

Grierson, Philip, "The Date of the Dumbarton Oaks Epiphany Medallion", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 15 (1961), ss. 221-224.

Grierson, Philip, Jenkins, Romilly, "The Date of Constantine VII's Coronation", *Byzantion*, C. 32, S. 1 (1962), ss. 133-138.

Grierson, Philip, Cyril Mango, Ihor Sevcenko, "The Tombs and Obits of the Byzantine Emperors (337-1042); With an Additional Note", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 16 (1962), ss. 1-63

Gudenrath, William vd., "Notes on the Byzantine Painted Bowl in the Treasury of San Marco, Venice", *Journal of Glass Studies*, C. 49 (2007), ss. 57-62.

Güner, Ahmet, "Müttakī-Lillâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2006, C. 32, ss. 223-224.

Güzel Erdoğan, Esra, *II. Andronikos Dönemi Konstantinopolis Manastırlarının Toplumla İlişkisi ve Philanthropia Kavramı (1282-1328)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Haldon, John, *Bizans Tarih A*tlası, çev. Ali Özdamar, Alfa Yayınları, 2017.

———, "'Greek Fire' Revisited: Recent and Current Research", *Byzantine Style Religion and Civilization in Honour of Sir Steven Runciman*, Cambridge, 2006, ss. 290-325.

———, "Some Aspects of Byzantine Military Technology from the Sixth to the Tenth Centuries", *Byzantine and Modern Greek Studies*, C. 1 (1975), ss. 11-47.

Haldon, John, Byrne, M., "A Possible Solution to the Problem of Greek Fire", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 70 (1977), ss. 91-99.

Hanson, John, "The Rise and Fall of the Macedonian Renaissance", *A Companion to Byzantium*, ed. Liz Jamesessor, Wiley-Blackwell, 2010, ss. 338-350.

Harris, Jonathan, "Institutional Settings: The Court, Schools, Church, and Monasteries", *The Cambridge Intellectual History of Byzantium*, ed. Anthony Kaldellis, Niketas Siniossoglou, Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 27-36.

Head, Constance, "Physical Descriptions of the Emperors in Byzantine Historical Writting", *Byzantion*, C. 50, S. 1 (1980), ss. 226-240.

Herrin, Judith, *Bizans Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, 3. b., İletişim Yayınları, 2016.

———, "The Byzantine 'University' — a Misnomer", *The European Research University: An Historical Parenthesis*?, ed. Kjell Blückert, Guy Neave, Thorsten Nybom, Issues in Higher Education, New York: Palgrave Macmillan US, 2006, ss. 17-28.

Hetherington, Paul, "The Image of Edessa: Some Notes on Its Later Fortunes", *Byzantine Style, Religion and Civilization*, ed. Elizabeth M. Jeffreys, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, ss. 192-205.

Hinterberger, Martin, "Envy and Nemesis in the Vita Basilii and Leo the Deacon: Literary Mimesis or Something More?", *History as Literature in Byzantium*, ed. Ruth Macrides, London and New York: Routledge, 2016, ss. 187-203.

Holmes, Catherine, "Byzantine Political Culture and Compilation Literature in the Tenth and Eleventh Centuries: Some Preliminary Inquiries", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 64 (2010), ss. 55-80.

Hopkins, Keith, "Eunuchs in Politics in the Later Roman Empire", *The Cambridge Classical Journal*, C. 9 (1963), ss. 62-80.

Hörander, Wolfram, "Poetic Forms in the Tenth Century", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, ss. 135-153.

Humphries, Mark, "The Lexicon of Abuse: Drunkenness and Political Illegitimacy in the Late Roman World", *Humour, History and Politics in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, ed. G. Halsall, Cambridge University Press, 2002, ss. 75-88.

Hunger, Herbert, "On the Imitation (ΜΙΜΗΣΙΣ) of Antiquity in Byzantine Literature", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 23 (1969), ss. 15-38.

———, "The Classical Tradition in Byzantine Literature: The Importance of Rhetoric", *Byzantium and the Classical Tradition*, ed. Margaret Mullett, Roger Scott,

Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham, 1981, ss. 35-47.
Hussey, Joan Mervyn, "Byzantine Monasticism", *The Cambridge Medieval History*, 1967, C. IV, ss. 161-84.
Huxley, George, "A List of Ἄπληκτα", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, C. 16, S. 1 (1975), ss. 87-93.
———, "A Porphyrogenitan Portulan", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, C. 17, S. 3 (2003), ss. 295-300.
———, "The Scholarship of Constantine Porphyrogenitus", *Proceedings of the Royal Irish Academy. Section C: Archaeology, Celtic Studies, History, Linguistics, Literature*, C. 80C (1980), ss. 29-40.
———, "Topics in Byzantine Historical Geography", *Proceedings of the Royal Irish Academy. Section C: Archaeology, Celtic Studies, History, Linguistics, Literature*, C. 82C (1982), ss. 89-110.
İzgi, Cevat, "İbnü'l-Avvâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1999, C. 20, s. 524.
Jeffreys, Elizabeth, "The Attitudes of Byzantine Chroniclers Towards Ancient History", *Byzantion*, C. 49 (1979), ss. 199-238.
Jenkins, Romilly, *Byzantium: The Imperial Centuries AD 610-1071*, New York: Barnes & Noble Book, 1993.
———, "Constantine VII's Portrait of Michael III", *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th Centuries*, ed. Romilly Jenkins, London: Variorum Reprints, 1970, ss. 71-77.
———, "The Chronological Accuracy of the 'Logothete' for the Years A. D. 867-913", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 19 (1965), ss. 89-112.
———, "The Classical Background of the Scriptores Post Theophanem", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 8 (1954), ss. 11-30.
———, "The Emperor Alexander and the Saracen Prisoners", *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th Centuries*, London: Variorum Reprints, 1970, C. XV , ss. 389-93.
———, "The Hellenistic Origins of Byzantine Literature", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 17 (1963), ss. 37-52.
———, "The Peace with Bulgaria (927) Celebrated by Theodore Daphnopates", *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th Centuries*, London: Variorum Reprints, 1970, ss. 287-303.
———, "Three Documents Concerning the 'Tetragamy'", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 16 (1962), ss. 229-241.
Joviet-Levy, Catherine, "İstanbul Ayasofya'sında ve Ahtamar Kutsal Haç Kilisesi'nde Hükümdarın Varlığı ve Çeşitli Figürleri", *Bizans Saray Kültürü 828-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, ss. 353-387.
Kalavrezou, Ioli, "A New Type of Icon: Ivories and Steatites", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, ss. 377-396.

———, “İmparatorluğun Yardım Elleri: Bizans Sarayında İmparatorluk Törenleri ve Rölik Kültü”, *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, ss. 97-137.
———, “The Cup of San Marco and the ‘Classical’ in Byzantium”, *Late Antique and Medieval Art of the Mediterranean World*, ed. Eva R. Hoffman, Oxford: Blackwell, 2007, ss. 273-284.
Kaldellis, Anthony, “Classical Scholarship in Twelfth-Century Byzantium”, *Medieval Greek Commentaries on the Nicomachean Ethics*, ed. C. Barber, D. Jenkins, Leiden & Boston: Brill, 2009, ss. 1-43.
———, *Hellenism in Byzantium: The Transformations of Greek Identity and the Reception of the Classical Tradition*, Cambridge, UK ; New York: Cambridge University Press, 2008.
———, “Historicism in Byzantine Thought and Literature”, *Dumbarton Oaks Papers*, C. 61 (2007), ss. 1-24.
———, “The Byzantine Role in the Making of the Corpus of Classical Greek Historiography: A Preliminary Investigation”, *The Journal of Hellenic Studies*, C. 132 (2012), ss. 71-85.
Kampianaki, Theofili, “Vita Basilii: The Power of Rhythm in Constructing the Narrative Landscape of Imperial Propaganda”, *Landscapes of Power Selected Papers from the XV Oxford University Byzantine Society International Graduate Conference*, ed. Maximilian Lau, Caterina Franchi, Morgan Di Rodi, Oxford: Peter Lang, 2014, ss. 179-194.
Karlin-Hayter, Patricia, “The Emperor Alexander’s Bad Name”, *Speculum*, C. 44, S. 4 (1969), ss. 585-596.
Kazhdan, Alexander, (ed.), “Athinganoi”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 223.
———, (ed.), “Boukellarion”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 316-317.
———, (ed.), “Chrysobalantes, Theophanes”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 450.
———, (ed.), “De Adminstrando Imperio”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 593.
———, (ed.), “De Ceremoniis”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 595-597.
———, (ed.), “De Thematibus”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 614-615.
———, (ed.), “Demarchos”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 602-603.
———, (ed.), “Forty-Two Martyrs of Amorion”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991ss. 800-801.
———, (ed.), “Geoponika”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 834.
———, (ed.), “Hippiatrica”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 933-934.

———, (ed.), "Kouropalates", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1157.
———, (ed.), "Liutprand of Cremona", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1241-1242
———, (ed.), "Logothetes Tou Dromou", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, ss. 1247-1248.
———, (ed.), "Milaresion", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1373.
———, (ed.), "Nipsistiarios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1488.
———, (ed.), "Nobelissimos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1489.
———, (ed.), "Porphyrogennetos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1701.
———, (ed.), "Prospatharios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1748.
———, (ed.), "Silentiarios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1488.
———, (ed.), "Strator", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1967.
———, (ed.), "Synaxarion", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 1991.
———, (ed.), "Taktika of Leo VI", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1991, s. 2008.
———, "The Peasantry", *The Byzantines*, ed. Guglielmo Cavallo, Chicago &London: The University of Chicago Press, 1997, ss. 43-73.
Kennedy, George Alexander, "The Clasical Tradition in Rhetoric", *Byzantium and the Classical Tradition*, ed. Margaret Mullett, Roger Scott, Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham, 1981, ss. 20-34.
Klein, Holger A., "Sacred Relics and Imperial Ceremonies at the Great Palace of Constantinople", *Visualisierungen von Herrschaft. Frühmittelalterliche Residenzen, Gestalt und Zeremoniell*, 2006, ss. 79-100.
Koçak, Fatma, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1 (2017), ss. 48-74.
Komatina, Predrag, "The 'King of Francia' in De cerimoniis II, 48", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 108, S. 1 (2015), ss. 157-168.
Konidaris, Ioannis M., "The Ubiquity of Canon Law", *Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries*, ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1994, ss. 131-150.
Kountoura-Galake, Eleonora, "The Origins of the Genesios Family and Its Connections with the Armeniakon Theme", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 93, S. 2 (2000), ss. 464-473.
Koustourakis, Gerasimos S., "Byzantine and Medieval University : A Sociological Approach to Covering the Gap in Bernsteinian Analysis", *Research in Sociology of Education*, S. 1 (2020), ss. 53-66.

Kouymjian, Dickran, "The Eastern Case: The Classical Tradition in Armenian Art and the Scaenae Frons", *Byzantium and the Classical Tradition*, 1981, ss. 155-171.

Küçüksipahioğlu, Birsel, "Ankhialos Savaşı'nın Sonuna Kadar Bizans-Bulgar İlişkileri", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 14 (2009), ss. 209-26.

Laiou, Angeliki, "Byzantium and the West", *Byzantium a World Civilization*, ed. Angeliki Laiou, Henry Maguire, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1992, ss. 61-79.

———, "Economic Thought and Ideology", *The Economic History of Byzantium*, ed. Angeliki Laiou, Washington,D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2002, C. 3 , ss. 1123-1144.

———, "The Byzantine Economy: An Overview", *The Economic History of Byzantium*, ed. Angeliki Laiou, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2002, C. 3 , ss. 1145-1164.

Lango, Peter, Patay-Horvath, Andras, "Byzantinizing Minor Objects in the Carpathian Basin / Tracing Multi-Level Connections during the Tenth Century", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 184-191.

Lascaratos, John, Marketos, Spiros, "A Historical Outline of Greek Ophthalmology from the Hellenistic Period up to the Establishment of the First Universities", *Documenta Ophthalmologica*, C. 68, S. 1 (1988), ss. 157-169.

Le Goff, Jacques, *Ortaçağda Entelektüeller*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006.

Lemerle, Paul, *Bizans Tarihi*, çev. Galip Üstün, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

———, *Byzantine Humanism: The First Phase*, çev. Lindsay Helen, Ann Moffatt, Leiden & Boston: Brill, 2017.

Leonte, Florin, "Conveying Imperial Ideals to the Periphery of Empire / The Two Military Orations of Constantine VII Porphyrogennetos", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 137-152.

Levtchenko, M. V., *Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, İstanbul: Doruk Yayımcılık, 2007.

Littlewood, Antony Robert, "Saray Bahçeleri", *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, ss. 27-61.

———, "The Byzantine Letter of Consolation in the Macedonian and Komnenian Periods", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 53 (1999), ss. 19-41.

Lokin, Johannes Henricus Antonius, "The Significance of Law and Legislation in the Law Books of the Ninth to Eleventh Centuries", *Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries*, ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks, Research Library and Collection, 1994, ss. 71-91.

Loncar, Milenko, "On the Descriptionof the Churches of St. Anastasia and St. Donat in Zadar in 'De Administrando Imperio' by Constantine Porphyrogenitus", *Hortus Artium Medievalium*, S. 5 (1999), ss. 235-243.

Luckhardt, Courtney, "'The Messenger is the Place of a Man's Judgment': Diplomacy between Emperors and Caliphs in the Tenth Century", *Medieval Worlds*, S. 8 (2018), ss. 86-108.
Macrides, Ruth, "Killing, Asylum, and the Law in Byzantium", *Speculum*, C. 63, S. 3 (1988), ss. 509-538.
———, "The Competent Court", *Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries*, ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1994, ss. 117-129.
Macura, Milan, "Byzantine Law as a Nursery Garden for Legal Transplants with Specific Review of Dusan's Code", *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, C. 54 (2020), ss. 519-530.
Magdalino, Paul, "Constantine VII and the Historical Geography of Empire", *Imperial Geographies in Byzantine and Ottoman Space*, ed. Dimiter Angelov, Sahar Bazzaz, Yota Batsaki, Washington, D.C.: Center for Hellenic Studies, 2013, ss. 23-42.
———, "Constantinople in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos / Life at the Center", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 39-54.
———, "Knowledge in Authority and Authorised History: The Imperial Intellectual Programme of Leo VI and Constantine VII", *Authority in Byzantium*, ed. Pamela Armstrong, Farnham, Surrey, England: Ashgate, 2013, C. Publications of the Centre for Hellenic Studies, King's College London, ss. 187-209.
———, "Occult Sciences and Imperial Power in Byzantine History and Historiography (9th-12th Centuries)", *The Occult Sciences in Byzantium*, ed. Paul Magdalino, Maria Mavroudi, Geneva: La Pomme d'or, 2006, ss. 119-162.
———, *Ortaçağda İstanbul Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinopolis'in Kentsel Gelişimi*, çev. Barış Cezar, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012.
———, "The Bath of Leo the Wise and the 'Macedonian Renaissance' Revisited: Topography, Iconography, Ceremonial, Ideology", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 42 (1988), ss. 97-118.
Maguire, Henry, (ed.), *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017.
———, "Epigrams, Art, and the 'Macedonian Renaissance'", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 48 (1994), ss. 105-115.
———, "Style and Ideology in Byzantine Imperial Art", *Gesta*, C. 28, S. 2 (1989), ss. 217-231.
———, "The Art of Comparing in Byzantium", *The Art Bulletin*, C. 70, S. 1 (1988), ss. 88-103.
Makdisi, George, *Ortaçağ'da Yüksek Öğretim: İslam Dünyası ve Hristiyan Batı*, çev. Ali Hakan Çavuşoğlu, Hasan Tuncay Başoğlu, İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2004.
Manafis, Panagiotis, "The Excerpta Anonymi and the Constantinian Excerpts", *Byzantinoslavica*, C. 75 (2017), ss. 250-264.
Mango, Cyril, *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*, çev. Gül Ç. Güven, 4. b., Yapı Kredi Yayınları, 2018.

———, “The Revival of Learning”, *The Oxford History of Byzantium*, ed. Cyril Mango, New York: Oxford University Press, 2002, ss. 214-229.
Mango, Cyril, Vickers, M., Francis, E. D., “The Palace of Lausus at Constantinople and Its Collection of Ancient Statues”, *Journal of the History of Collections*, C. 4, S. 1, ss. 89-92.
Maric, Ivan, “Lost on Reverse? / Constantine VII Porphyrogennetos’s Vying with Romanos I Lekapenos for Legitimacy as a tale of Coins, Seals and Tesserae”, *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 103-123.
Markopoulos, Athanasios, “An Anonymous Laudatory Poem in Honor of Basil I”, *Dumbarton Oaks Papers*, C. 46 (1992), ss. 225-232.
———, “Byzantine History Writing at the End of the First Millenium.”, *Byzantium in the year 1000*, 2003, ss. 183-197.
———, “Constantine the Great in Macedonian Historiography: Models and Approaches”, *History and Literature of Byzantium in the 9th-10th Centuries*, Aldershot: Ashgate, 2004, ss. 159-70.
———, “Education”, *Oxford Handbook of Byzantine Studies*, ed. Elizabeth Jeffreys, John Haldon, Robin Cormack, New York: Oxford University Press, 2008, ss. 785-795.
———, “From Narrative Historiography to Historical Biography. New Trends in Byzantine Historical Writing in the 10th–11th Centuries”, *Byzantinische Zeitschrift*, C. 2, S. 102 (2010), ss. 697-715.
———, “Genesios: A Study”, *Realia Byzantina*, ed. Sofia Kotzabassi, Giannis Mavromatis, Berlin, New York: De Gruyter, 2009, ss. 137-150.
———, “In Search for ’Higher Education’ in Byzantium”, *Zbornik radova Vizantoloskog instituta*, S. L (2013), ss. 29-44.
———, “Roman Antiquarianism: Aspects of the Roman Past in the Middle Byzantine Period (9th–11th Centuries)”, *Proceedings of the 21st International Congress of Byzantine Studies, London, 21 –26 August 2006, 1. Plenary Papers*, ed. Elizabeth Jeffreys, Burlington: Aldershot, 2006, ss. 277-297.
———, “The Ideology of War in the Military Harangues of Constantine VII Porphyrogennetos”, *Byzantine War Ideology Between Roman Imperial Concept And Christian Religion: Akten des Internationalen Symposiums (Vienna, 19–21 Mai 2011)*, ed. Johannes Koder, Ioannis Stouraitis, Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien, 2012, ss. 47-56.
———, “Voices from the Center / Constantine VII Porphyrogennetos and the Macedonian Dynasty in Contemporary Historiography / With an Appendix: Three Letters from Romilly J. H. Jenkins to Gyula Moravcsik”, *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 22-38.
Martin, Inmaculada Pérez, “The Reception of Xenophon in Byzantium: The Macedonian Period”, *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, C. 53, S. 4 (2013), ss. 812-855.

McCormick, Michael, *Eternal Victory: Triumphal Rulership in Late Antiquity, Byzantium, and the Early Medieval West*, Cambridge [Cambridgeshire] ; New York : Paris: Cambridge University Press, 1990.
Mcguckin, John Anthony, "Monasticism and Monasteries", *Oxford Handbook of Byzantine Studies*, ed. Elizabeth Jeffreys, John F. Haldon, Robin Cormack, Oxford: Oxford University Press, 2008, ss. 611-620.
Mendels, D., "Greek and Roman History in the Bibliotheca of Photios–A Note", *Byzantion*, C. 56 (1986), ss. 196-206.
Menze, Volker, "'Blessed Be Who Crushes the Children of Persia' /Byzantine Sacralization of War from the Seventh Through Tenth Centuries", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 153-167.
Mergali-Sahas, Sophia, "Byzantine Emperors and Holy Relics. Use, and Misuse of Sanctity and Authority", *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, S. 51 (2001), ss. 41-60.
Meyendorff, John, "Byzantine Views of Islam", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 18 (1964), ss. 113-132.
Moennig, Ulrich, "A Hero Without Borders: 1 Alexander the Great in Ancient, Byzantine and Modern Greek Tradition", *Fictional Storytelling in the Medieval Eastern Mediterranean and Beyond*, ed. Carolina Cupane, Bettina Krönung, Brill, 2016, ss. 159-189.
Moravcsik, Gyula, "Byzantine Christianity and the Magyars in the Period of Their Migration", *The American Slavic and East European Review*, C. 5, S. 3/4 (1946), ss. 29-45.
Morey, Charles Rufus, "The `Byzantine Renaissance'", *Speculum*, C. 14, S. 2 (1939), ss. 139-159.
Morris, Rosemary, *Monks and Laymen in Byzantium, 843-1118*, Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1995.
———, "The Powerful and the Poor in Tenth-Century Byzantium: Law and Reality", *Past & Present*, S. 73 (1976), ss. 3-27.
Mullett, Margaret, "Byzantium: A Friendly Society?", *Past & Present*, C. 118, S. 1 (1988), ss. 3-24.
Nadel, Benjamin, "Literary Tradition and Epigraphical Evidence: Constantine Porphyrogenitus' Information on the Bospora Kingdom of Emperor Diocletian Reconsidered", *Dialogues d'histoire ancienne*, S. 3 (1977), ss. 87-114.
Németh, András, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology? / Constantine VII Porphyrogennetos and the Histocal Excerpts", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 80-102.
———, "Compilation Methods of the Excerpta Constantiniana Revisited: From One Compilator to the Three Stage Model Teamwork", *Byzantinoslavica*, S. 75 (2017), ss. 265-290.
———, "Excerpts Versus Fragments: Deconstructions and Reconstitutions of the Excerpta Constantiniana", *Canonical Texts and Scholarly Practices: A Global Comparative*

Approach, ed. Anthony Grafton, Glenn W. Most, Cambridge: Cambridge University Press, 2016, ss. 253-274.
———, *The Excerpta Constantiniana and the Byzantine Appropriation of the Past*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
———, "The Imperial Systematisation of the Past in Constantinople", *Encyclopaedism from Antiquity to the Renaissance*, ed. Jason König, Greg Woolf, Cambridge: Cambridge University Press, 2013, ss. 232-258.
Neville, Leonora, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, çev. Süha Konuk, İstanbul: Selenge, 2021.
———, "The Aurality of Legal Performance in Provincial Society /Ceremonial Sounds of Sales", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 124-136.
Noonan, Thomas S., "Rus', Pechenegs, and Polovtsy: Economic Interaction Along the Steppe Frontier in the Pre-Mongol Era", *Russian History*, C. 19, S. 1/14 (1992), ss. 301-326.
Norwich, John Julius, *Bizans II Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınları, 2013.
Obolensky, Dimitri, "Byzantium and the Slavic World", *Byzantium a World Civilization*, ed. Angeliki Laiou, Henry Maguire, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1992, ss. 37-47.
———, "Ol'ga's Conversion: The Evidence Reconsidered", *Harvard Ukrainian Studies*, C. 12/13 (1988), ss. 145-158.
Oikonomides, Nicolas, "Leo VI and the Narthex Mosaic of Saint Sophia", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 30 (1976), ss. 151-172.
Ostrogorsky, George, *History of the Byzantine State*, çev. Joan Hussey, New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press, 1969.
———, "The Byzantine Emperor and the Hierarchical World Order", *The Slavonic and East European Review*, C. 35, S. 84 (1956), ss. 1-14.
———, "The Peasant's Pre-Emption Right: An Abortive Reform of the Macedonian Emperors", *The Journal of Roman Studies*, C. 37 (1947), ss. 117-126.
Panayotidi, Maria, "The Character of Monumental Painting in the Tenth Century. A Question of Patronage", *Konstantinos 7. ho Porphyrogennetos kai he epoche tu: 2. Diethnes Byzantinologike Synantese, Delphoi, 22 - 26 Iuliu 1987 ; Constantine VII Porphyrogenitus and his age*, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, ss. 287-331.
Papagianni, Eleftheria, "'Protimesis' (Preemption) in Byzantium", *The Economic History of Byzantium*, ed. Angeliki E. Laiou, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2002, C. 3 , ss. 1071-1082.
Papamastorakis, Titos, "Tampering with History: From Michael III to Michael VIII", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 96 (2003), ss. 193-209.
Patlagean, Évelyne, "Yoksullar", *Cogito*, S. 17 (1999), ss. 127-160.
Pattenden, Philip, "The Byzantine Early Warning System", *Byzantion*, C. 53, S. 1 (1983), ss. 258-299.

Peers, Glenn, "Masks, Marriage and the Byzantine Mandylion: Classical Inversions in the Tenth Century. Narratio de translatione Constantinopolim imaginis Edessenae", *Intermédialités: Histoire et théorie des arts, des lettres et des techniques*, 2006, s. 13-30.

Pentcheva, Bissera V., "Containers of Power: Eunuchs and Reliquaries in Byzantium", *Res: Anthropology and aesthetics*, C. 51 (2007), ss. 108-120.

Piltz, Elisabeth, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", *Bizans Saray Kültürü*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, ss. 63-95.

Pingree, David, "The Horoscope of Constantine VII Porphyrogenitus", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 27 (1973), ss. 217-31.

Pontani, Filippomaria, "Review-Discussion: A New Edition of Theophanes Continiatus", *Histos*, S. 10 (2016), s. LXXXVIII-C.

———, "Scholarship in the Byzantine Empire (529–1453)", *Brill's Companion to Ancient Greek Scholarship*, ed. Franco Montanari, Stephanos Matthaios, Antonios Rengakos, Brill, 2015, C. 1, ss. 297-455.

Poppe, Andrzej, "Once Again concerning the Baptism of Olga, Archontissa of Rus'", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 46 (1992), ss. 271-277.

Prinzing, Günter, "Emperor Constantine VII and Margrave Berengar II of Ivrea under Suspicion of Murder / Circumstantial Evidence of a Plot against Bertha / Eudokia and Lothair (Lothar), the Children of King Hugh of Italy", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 192-210.

Pritsak, Omeljan, "When and Where was Ol'ga Baptized?", *Harvard Ukrainian Studies*, C. 9, S. 1/2 (1985), ss. 5-24.

Rapp, Claudia, "Byzantine Hagiographers as Antiquarians, Seventh to Tenth Centuries", *Bosphorus: Essays in Honour of Cyril Mango*, ed. Stephanos Efthymiadis, Claudia Rapp, Dimitris Tsougarakis, Amsterdam: Adolf M. Hakkert Publisher, 1995, ss. 31-44.

Ratcliffe, Jonathan, "Aesop and the Fall of Moravia, or How to Save the Byzantine Empire", *Melbourne Historical Journal*, S. 41 (2013), ss. 30-44.

Rautman, Marcus Louis, *Daily life in the Byzantine Empire*, Westport, Conn: Greenwood Press, 2006.

Rigkos, Matthaios, Ptinopoulou, Anastasia, Tsiampalis, Nektarios, "Theophanes Nonnus' Treatment Guidelines for Nephrolithiasis", *Nephrology Dialysis Transplantation*, C. 30, S. suppl_3 (2015), ss. iii50-iii50.

Roberto, Umberto, "Byzantine Collections of Late Antique Authors: Some Remarks on the Excerpta historica Constantiniana", *Die Kestoi des Julius Africanus und ihre Überlieferung*, ed. M. Wallraff, L. Mecella, Berlin, New York: De Gruyter, 2009, ss. 71-84.

Rodgers, Robert, "The Apuleius of the 'Geoponica'", *California Studies in Classical Antiquity*, S. 11 (1978), ss. 197-207.

———, "Varro and Virgil in the 'Geoponica'", *Greek, Roman and Byzantine Studies*, C. 19, S. 3 (1978), ss. 277-85.

———, “Κηποποιΐα : Garden Making and Garden Culture in the Geoponika”, *Byzantine Garden Culture*, ed. Antony Littlewood, Henry Maguire, Joachim Wolschke-Bulmahn, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2002, ss. 159-175.

Roland, Alex, “Secrecy, Technology, and War: Greek Fire and the Defense of Byzantium, 678-1204”, *Technology and Culture*, C. 33, S. 4 (1992), ss. 655-679.

Ross, Marvin, “Basil the Proedros Patron of the Arts”, *Archeology*, C. 11, S. 4 (1958), ss. 271-275.

Ross, Marvin, Downey Glanville, “An Emperor’s Gift, and Notes on Byzantine Silver Jewelry of the Middle Period”, *The Journal of the Walters Art Gallery*, C. 19/20 (1956), ss. 22-33.

Runciman, Steven, *Byzantine Civilisation*, London: Edward Arnold Publishers, 1966.

———, “Some Remarks on the Image of Edessa”, *Cambridge Historical Journal*, C. 3, S. 3 (1931), ss. 238-252.

———, *The Byzantine Theocracy*, Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1977.

Scheltema, Herman Jan, “Byzantine Law”, *The Cambridge Medieval History*, ed. J. M. Hussey, Cambridge: Cambridge University Press, 1966, C. 4, ss. 55-77.

Schminck, Andreas, “The Beginnings and Origins of the ‘Macedonian’ Dynasty”, *Byzantine Macedonia: Identity, Image, and History*, ed. J. Burke, R. Scott, Melbourne: Byzantina Australiensia, 2000, ss. 61-68.

Schreiner, Peter, “Clothes Make the Men-Writings the Emperor/Tracing Constantine VII Porphyrogennetos and his Oeuvre through the Centuries”, *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 223-241.

Schrodt, Barbara, “Sports of the Byzantine Empire”, *Journal of Sport History*, C. 8, S. 3 (1981), ss. 40-59.

Scott, Roger D., “The Classical Tradition in Byzantine Historiography”, *Byzantium and the Classical Tradition*, ed. Margaret Mullett, Roger Scott, Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham, 1981, ss. 61-74.

Sevcenko, Ihor, “Poems on the Deaths of Leo VI and Constantine VII in the Madrid Manuscript of Scylitzes”, *Dumbarton Oaks Papers*, C. 23/24 (1969), ss. 185-228.

———, “Re-reading Constantine Porphyrogenitus”, *Byzantine Diplomacy: Papers from the Twenty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies, Cambridge, March 1990*, ed. Jonathan Shepard, Simon Franklin, Aldershot, Hampshire: Variorum, 1992, ss. 167-195.

Signes, Codoner Juan, “Dates or Narrative? Looking for Structures in Middle Byzantine Historiography (9th to 11th Century)”, *Byzanz und das Abendland IV. Studia Byzantino-Occidentalia*, ed. Erika Juhász, Budapest: Eötvös-József-Collegium, 2016, ss. 227-255.

———, “The Author of Theophanes Continuatus I-IV and the Historical Excerpts of Constantine VII Porphyrogenitus”, *Investigatio Fontium II. Griechische und lateinische Quellen mit Erläuterungen (Antiquitas - Byzantium - Renacentia 30)*, ed. László Horváth, Erika Juhász, Budapest: Eötvös-Joszéf Collegium, 2017, ss. 17-41.

Simon, Dieter, "Legislation as Both a World Order and a Legal Order", *Law and Society in Byzantium: Ninth-Twelfth Centuries*, ed. Angeliki E. Laiou, Dieter Simon, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1994, ss. 1-25.

Sode, Claudia, "Historical-Antiquarian Texts in the Ceremonial Book of Constantine VII Porphyrogennetos / The Appointmentof an Agustalis and a Proconsul (Chapter I, 85)", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos: From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, ss. 71-79.

Sonderkamp, Joseph A. M., "Theophanes Nonnus: Medicine in the Circle of Constantine Porphyrogenitus", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 38 (1984), ss. 29-41.

Stathakopoulos, Dionysios, *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*, çev. Cumhur Atay, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Stefanovich, P.S., "The political organization of rus' in the 10th century", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, C. 64 (2016), ss. 529-544.

Stern, S.M., "An Embassy of the Byzantine Emperor to the Fatimid Caliph Al-Mu'izz", *Byzantion*, S. 20 (1950), ss. 239-258.

Stolte, Bernard, "Byzantine Law: The Law of the New Rome", *The Oxford Handbook of European Legal History*, ed. Heikki Pihlajamaki, Markus D. Dubber, Mark Godfrey, New York: Oxford University Press, 2018, ss. 230-254.

———, "Legal Thought", *The Cambridge Intellectual History of Byzantium*, ed. Anthony Kaldellis, Niketas Siniossoglou, Cambridge: Cambridge University Press, 2017, ss. 141-166.

———, "The Law of New Rome: Byzantine Law", *The Cambridge Companion to Roman Law*, ed. David Johnston, New York: Cambridge University Press, 2015, ss. 355-373.

Stouraitis, Yannis, "Scriptores post Theophanem: Normative Aspects of Imperial Historiography in Tenth-Century Byzantium", *Historiography and Identity IV: Writing History Across Medieval Eurasia*, ed. W. Pohl, D. Mahoney, Turnhout: Brepols, 2020, ss. 219-246.

Strange, Guy LE, "A Greek Embassy to Baghdād in 917 A.D.", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 1897, 35-45.

Sullivan, Dennis, "Introduction to the Three Chronicles: Theophanes Continuatus, Symeon the Logothete, and Pseudo-Symeon", *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated Translatios*, Leiden & Boston: Brill, 2018, ss. 1-4.

Talbot, Alice-Mary, "A Monastic World", *The Social History of Byzantium*, ed. John F. Haldon, Wiley-Blackwell, 2009, ss. 257-278.

———, "An Introduction to Byzantine Monasticism", *Illinois Classical Studies*, C. 12, S. 2 (1987), ss. 229-241.

Teall, John L., "The Byzantine Agricultural Tradition", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 25 (1971), ss. 33-59.

Telea, Marius, "Social Life and Byzantine Expansionism during the Macedonian Emperors", *International Journal of Orthodox Theology*, S. 8:1 (2017), ss. 60-74.

Tihon, Anne, "Science in the Byzantine Empire", *The Cambridge History of Science*, ed. G. Lindberg, M. Shank, Cambridge: Cambridge University Press, 2013, ss. 190-206.
Todorov, B. A., "Byzantine Myths of Origins and Their Functions", *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, S. 2 (2008), ss. 64-72.
Tougher, Shaun, "Michael III and Basil the Macedonian: Just Good Friends?", *Desire and Denial in Byzantium*, ed. Liz James, London and New York: Routledge, 1999, ss. 149-158.
Toynbee, Arnold, *Constantine Porphyrogenitus and His World*, New York: Oxford University Press, 1973.
Treadgold, Warren, "Photios and the Reading Public for Classical Philology in Byzantium", *Byzantium and the Classical Tradition*, ed. Margaret Mullett, Roger Scott, Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham, 1981, ss. 123-126.
———, "The Bride-Shows of the Byzantine Emperors", *Byzantion*, C. 49 (1979), ss. 395-413.
———, *The Middle Byzantine Historians*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013.
———, "The Revival of Byzantine Learning and the Revival of the Byzantine State", *The American Historical Review*, C. 84, S. 5 (1979), ss. 1245-1266.
———, "Three Byzantine Provinces and the First Byzantine Contacts with the Rus", *Harvard Ukrainian Studies*, C. 12/13 (1988), ss. 132-144.
Trilling, James, "Daidalos ve Bülbül: Bizans Saray Mitinde Sanat ve Teknoloji", *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2017, ss. 325-351.
Turlej, Stanislaw, "The so-Called Chronicle of Monemvasia a Historical Analysis", *Byzantio*n, C. 68, S. 2 (1998), ss. 446-468.
Van Hoof, Lieve, "Among Christian Emperors: The Vita Basilii by Constantine VII Porphyrogenitus", *The Journal of Eastern Christian Studies*, 54, (2002), ss. 163-183.
Vasiliev, Alexander, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, İstanbul: Alfa, 2016.
Von Falkenhausen, Vera, "Italy in Byzantine Literature of the Tenth Century", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1989, ss. 25-38.
Vryonis, Speros, "Byzantine Civilization, a World Civilization", *Byzantium a World Civilization*, ed. Angeliki Laiou, Henry Maguire, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1992, ss. 19-35.
Webb, Ruth, "A Slavish Art? Language and Grammar in Late Byzantine Education and Society", *Dialogos*, S. 1 (1994), ss. 81-103.
Weickhardt, George G., "Early Russian Law and Byzantine Law", *Russian Histo*ry, C. 32, S. 1 (2005), ss. 1-22.
Weitzmann, Kurt, "The Mandylion and Constantine Porphyrogennetos", *Weitzmann, Studies in Classical and Byzantine Manuscript Illumination*, 1971, ss. 224-246.

Weyl, Carr Annemarie, "Orta Bizans Dönemi'nde Konstantinopolis'te Saray Kültürü ve Kült İkonlar", *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, ss. 139-172.

Wilson, Nigel Guy, *Scholars of Byzantium*, London: Gerald Duckworth & Co. Ltd., 1983.

Wolfram, Herwig, "The Image of Central Europe in Constantine VII Porphyrogenitus", *Kōnstantinos 7. ho Porphyrogennētos kai hē epochē tu : 2. Diethnēs Byzantinologikē Synantēsē, Delphoi, 22-26 Iuliu 1987 = Constantine VII Porphyrogenitus and His Age, Second International Byzantine Conference, Delphi, 22-26 July 1987*, ed. Athanasios Markopoulos, Athens: European Cultural Center of Delphi, 1987, ss. 5-14.

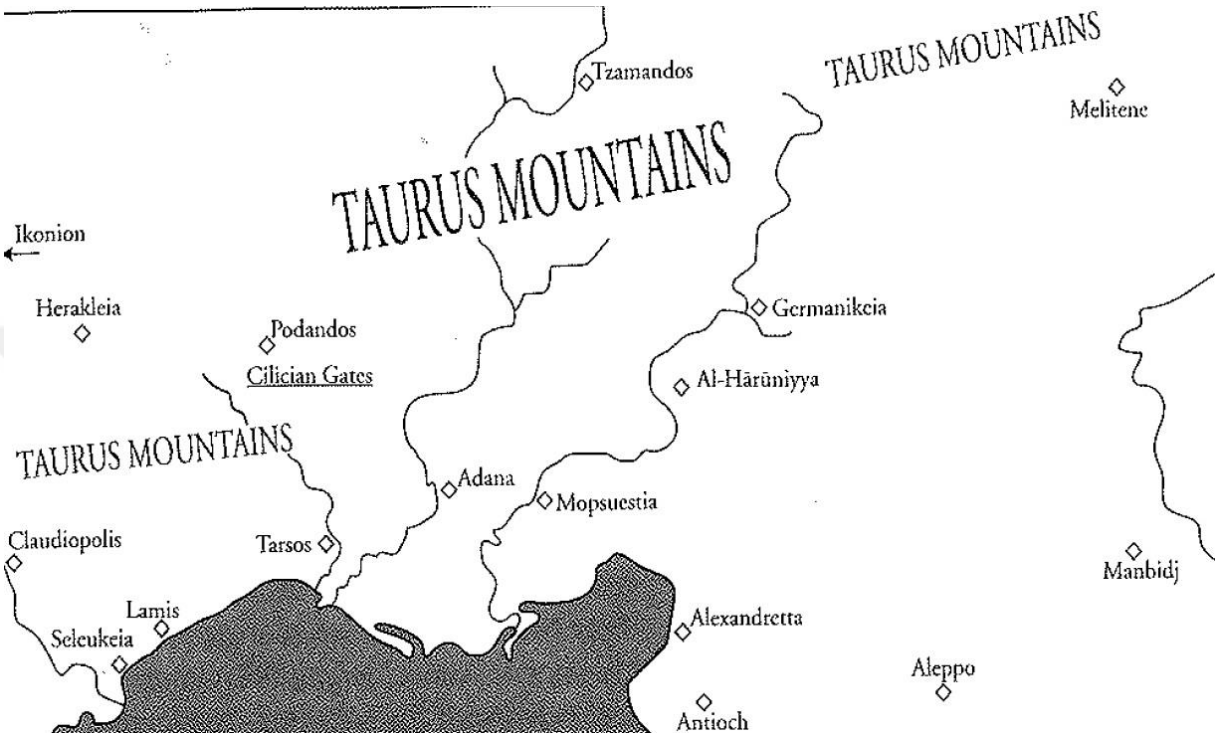
Wozniak, Frank E., "The Crimean Question, the Black Bulgarians, and the Russo-Byzantine Treaty of 944", *Journal of Medieval History*, C. 5, S. 2 (1979), ss. 115-126.

Zhivov, Viktor, "Once Again on Whether Byzantine Law Was Applied to the Administration of the Law in Medieval Rus'", *Word and Image in Russian History*, ed. Maria Di Salvo, Daniel H. Kaiser, Valerie A. Kivelson, Essays in Honor of Gary Marker, Brighton: Academic Studies Press, 2015, ss. 33-42.

Zipser, Barbara, "Revisions of Theophanes Chrysobalantes De Curatione [version 2; referees: 4 approved]", *Wellcome Open Research*, Vol 2 (2017), ss. 1-17.

Zuckerman, Constantine, "Two Notes on the Early History of the thema of Cherson", *Byzantine and Modern Greek Studies*, C. 21 (1997), ss. 210-222.

EKLER

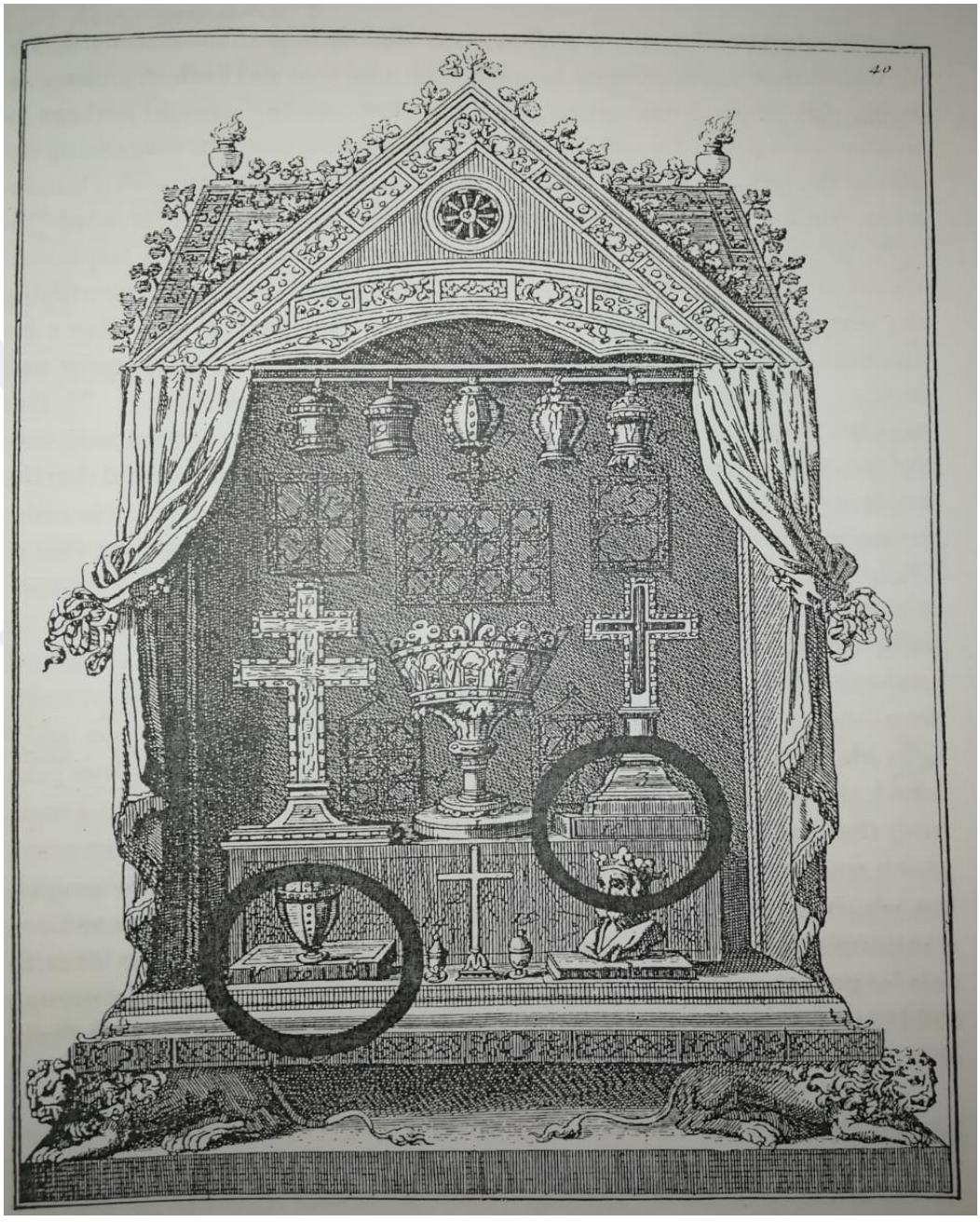
Ek 1: Dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarda Bizans-Abbasi sınır bölgesi.

(Koray Durak, "The Cilician Frontier / A Case Study of Byzantine - Islamic Trade in the Ninth and Tenth Centuries", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 169.)

Ek 2: VI. Leon'u af dilerken resmeden mozaik, Ayasofya Camii, İstanbul.

(Nicolas Oikonomides, "Leo VI and the Narthex Mosaic of Saint Sophia", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 30 (1976), Fig. 1.)

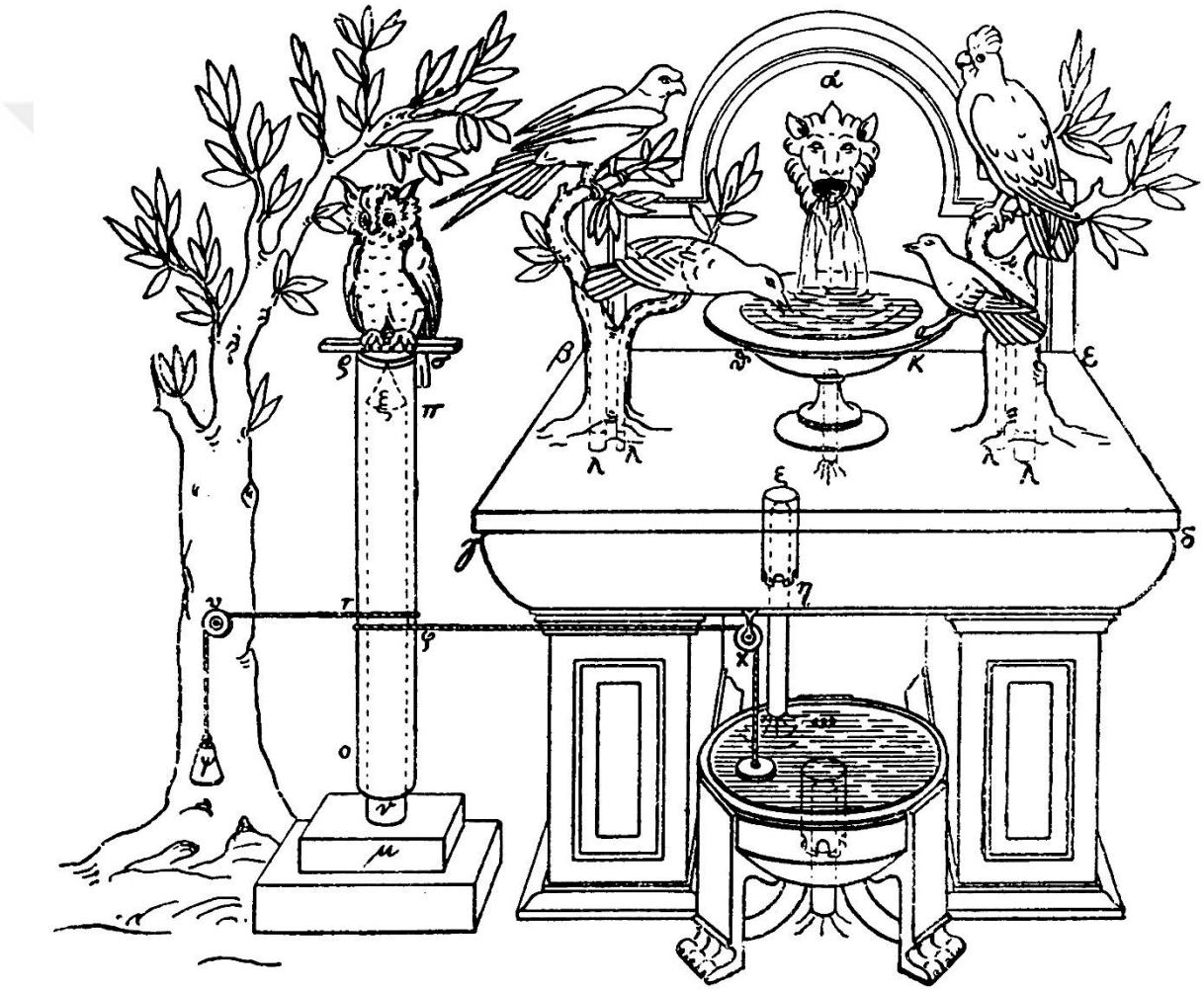
Ek 3: Hetherington'a göre Mandylion'un bilinen son tasviri (sağda yuvarlak içinde).

(Paul Hetherington, "The Image of Edessa: Some Notes on Its Later Fortunes", *Byzantine Style, Religion and Civilization*, ed. Elizabeth M. Jeffreys, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 201.)

Ek 4: VII. Konstantinos ve Mandylion.

(Kurt Weitzmann, "The Mandylion and Constantine Porphyrogennetos", *Weitzmann, Studies in Classical and Byzantine Manuscript Illumination*, 1971, s. 266.)

Ek 5: Heron'a göre otomatın çalışma prensipleri.

(Gerard Brett, "The Automata in the Byzantine 'Throne of Solomon'", *Speculum*, C. 29, S. 3 (1954), Fig. 3.)

Ek 6: Vaftizci Yahya'nın Kolu Röliği saraya taşınıyor. Skylitzes Kroniğinin Madrid nüshasında yer alan canlandırma.

(Ioli Kalavrezou, "İmparatorluğun Yardım Elleri: Bizans Sarayında İmparatorluk Törenleri ve Rölik Kültü", *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, s. 109.)

Ek 7: VII. Konstantinos'un İsa tarafından imparator ilan edilişini gösteren fildişi levha, Puşkin Devlet Güzel Sanatları Müzesi, Moskova.

(Elisabeth Piltz, "Orta Bizans Saray Kıyafeti", *Bizans Saray Kültürü 828-1204*, ed. Henry Maguire, çev. Müfit Günay, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 67.)

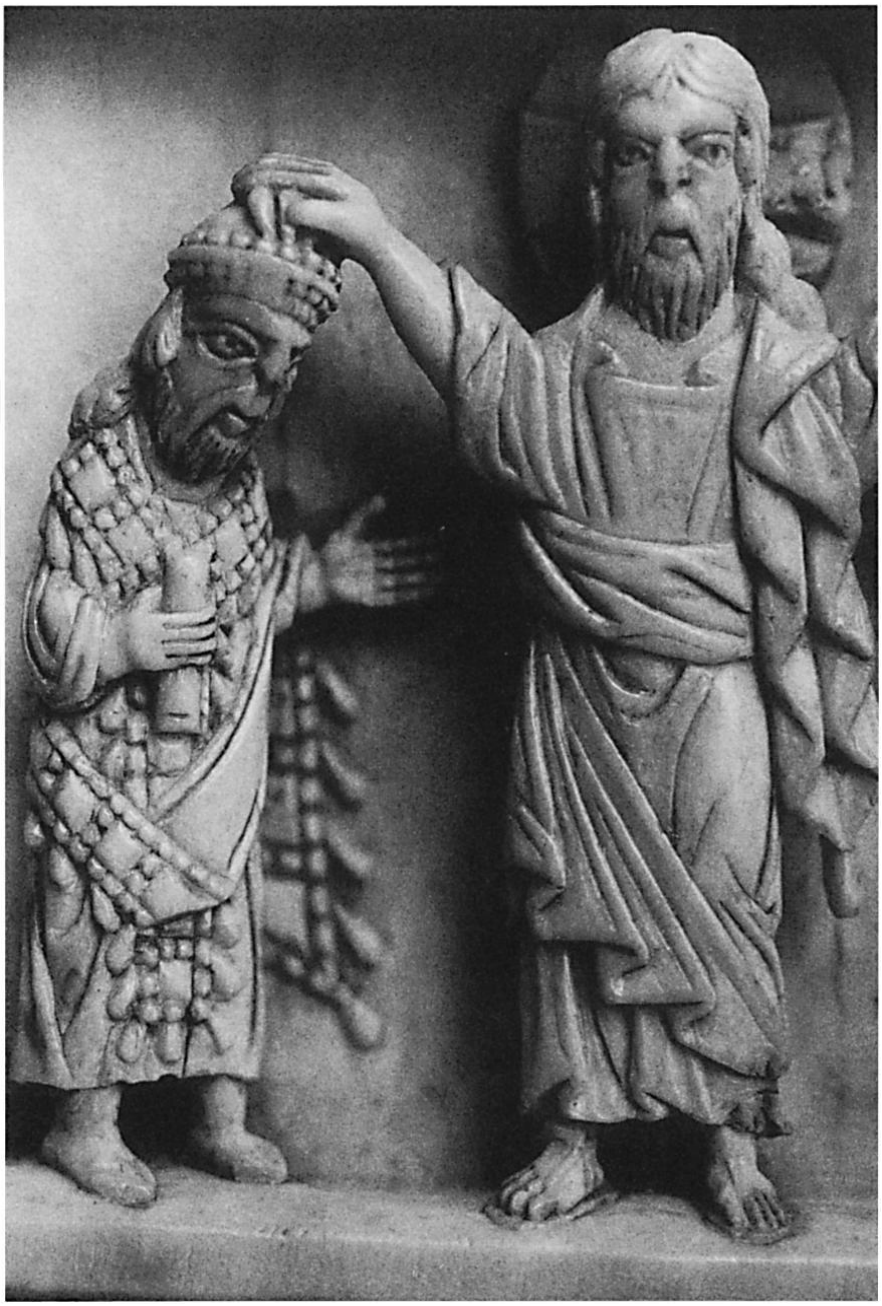
Ek 8: Metal mahfazası içerinde Vaftizci Yahya'nın Kolu Röliği, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul.

(Sophia Zoitou, *Staging Holiness: The Case of Hospitaller Rhodes (ca. 1309-1522)*, Leiden, Boston : Brill, 2021, s. 57.)

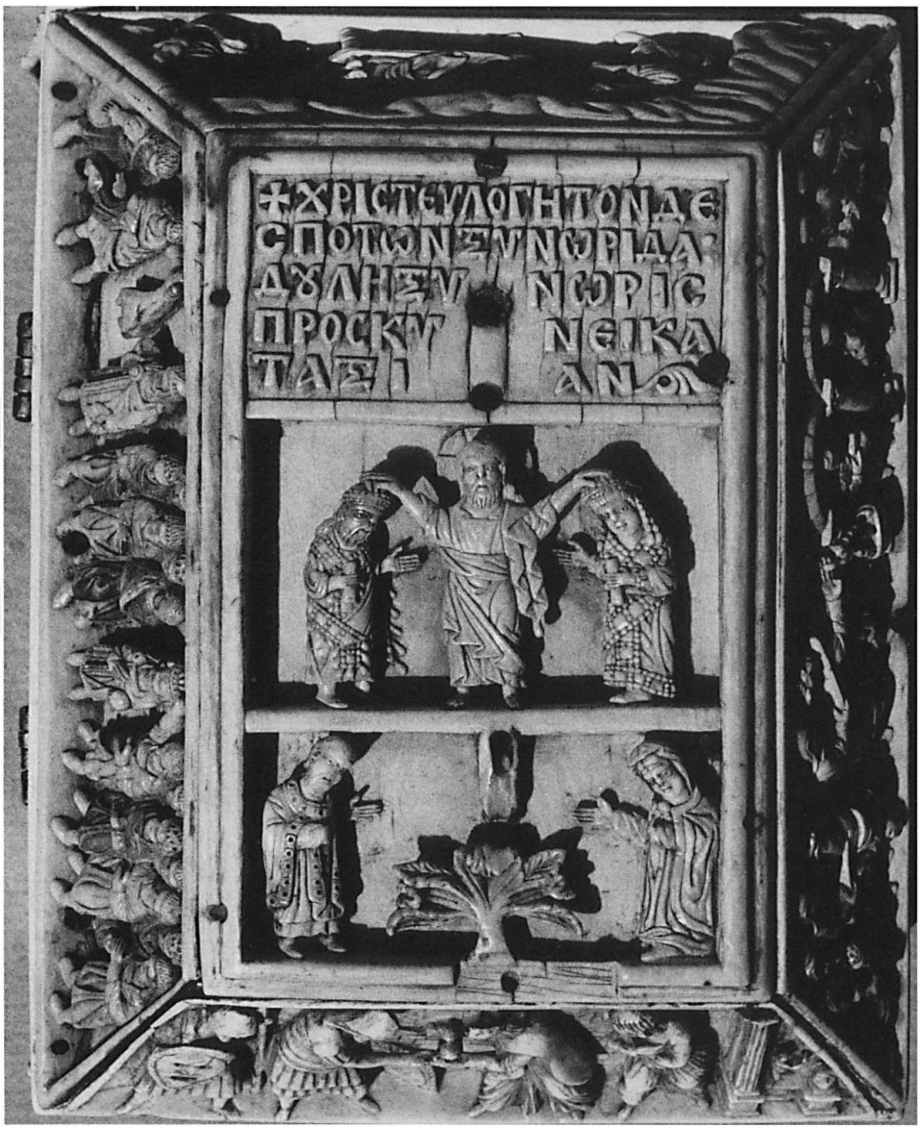

Ek 9: VII. Konstantinos'un ölümü. Skylitzes Kroniğinin Madrid nüshasında yer alan canlandırma.

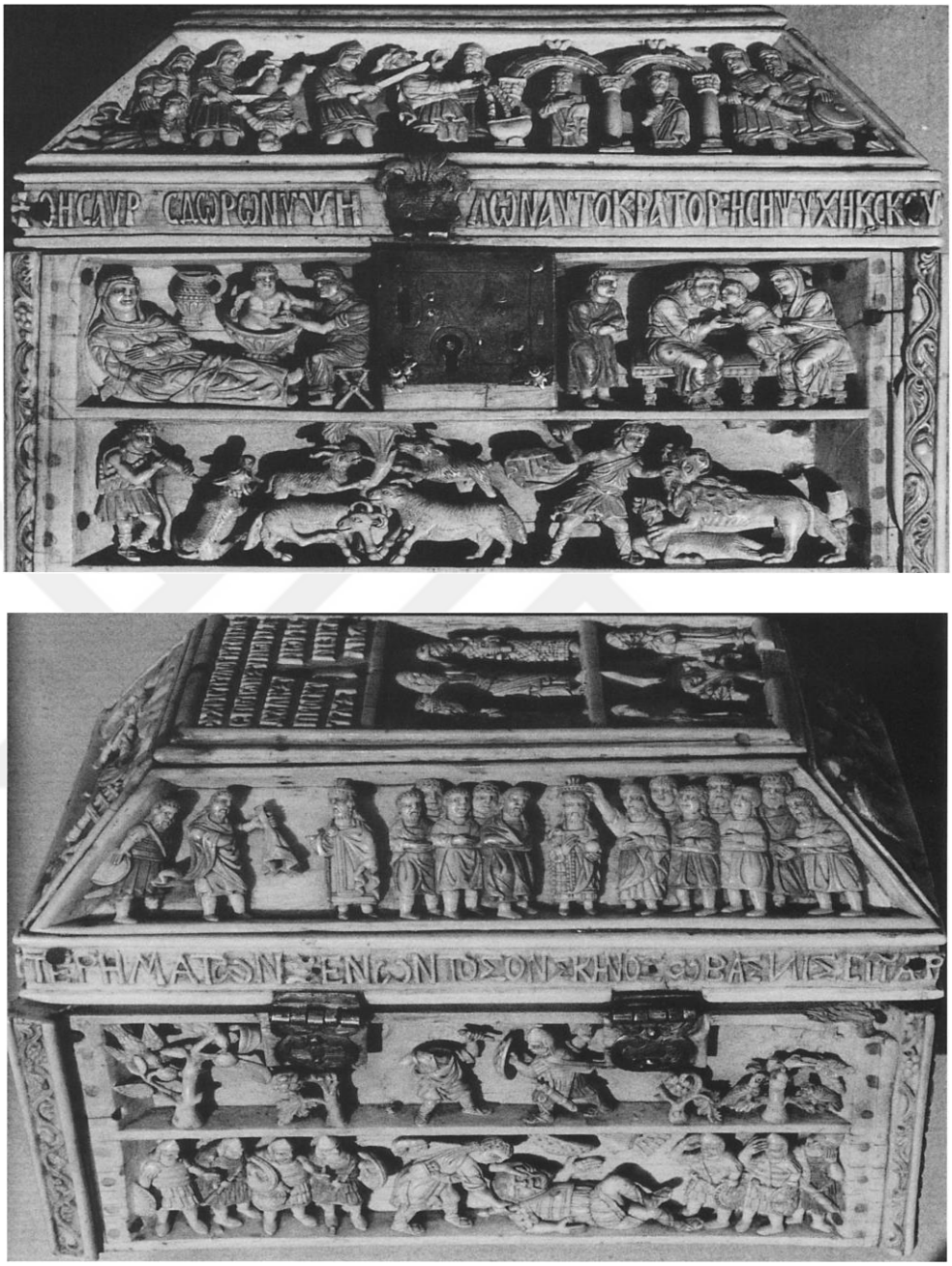
(Ihor Sevcenko, "Poems on the Deaths of Leo VI and Constantine VII in the Madrid Manuscript of Scylitzes", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 23/24 (1969), Fig.7.)

Ek 10: VI. Leon'un evliliğinin İsa tarafından kutsanması. Fildişi sandık üzerinde kapak detayı. (Anthony Cutler, Nicolas Oikonomides, "An Imperial Byzantine Casket and Its Fate at a Humanists's Hands", *The Art Bulletin*, C. 70, S. 1 (1988), s. 80.)

Ek 11: VI. Leon'un evliliğinin İsa tarafından kutsanması. Fildişi sandık üzerinde kapak detayı. (Anthony Cutler, Nicolas Oikonomides, "An Imperial Byzantine Casket and Its Fate at a Humanists's Hands", *The Art Bulletin*, C. 70, S. 1 (1988), s. 80.)

Ek 12: Roma'da Palazzio Venezia'da bulunan Davut Sandığı adlı fildişi kutu üzerinde yer alan Davut'un yaşamını konu alan kenar süslemeleri.

(Anthony Cutler, Nicolas Oikonomides, "An Imperial Byzantine Casket and Its Fate at a Humanists's Hands", *The Art Bulletin,* C. 70, S. 1 (1988), s.79.)

Ek 13: Paris Bibliotheque Nationale'de bulunan ve VII.Konstantinos'un Portresi olabileceği düşünülen Davut tasviri.

(Henry Maguire, "Style and Ideology in Byzantine Imperial Art", *Gesta*, C. 28, S. 2 (1989), s. 218.)

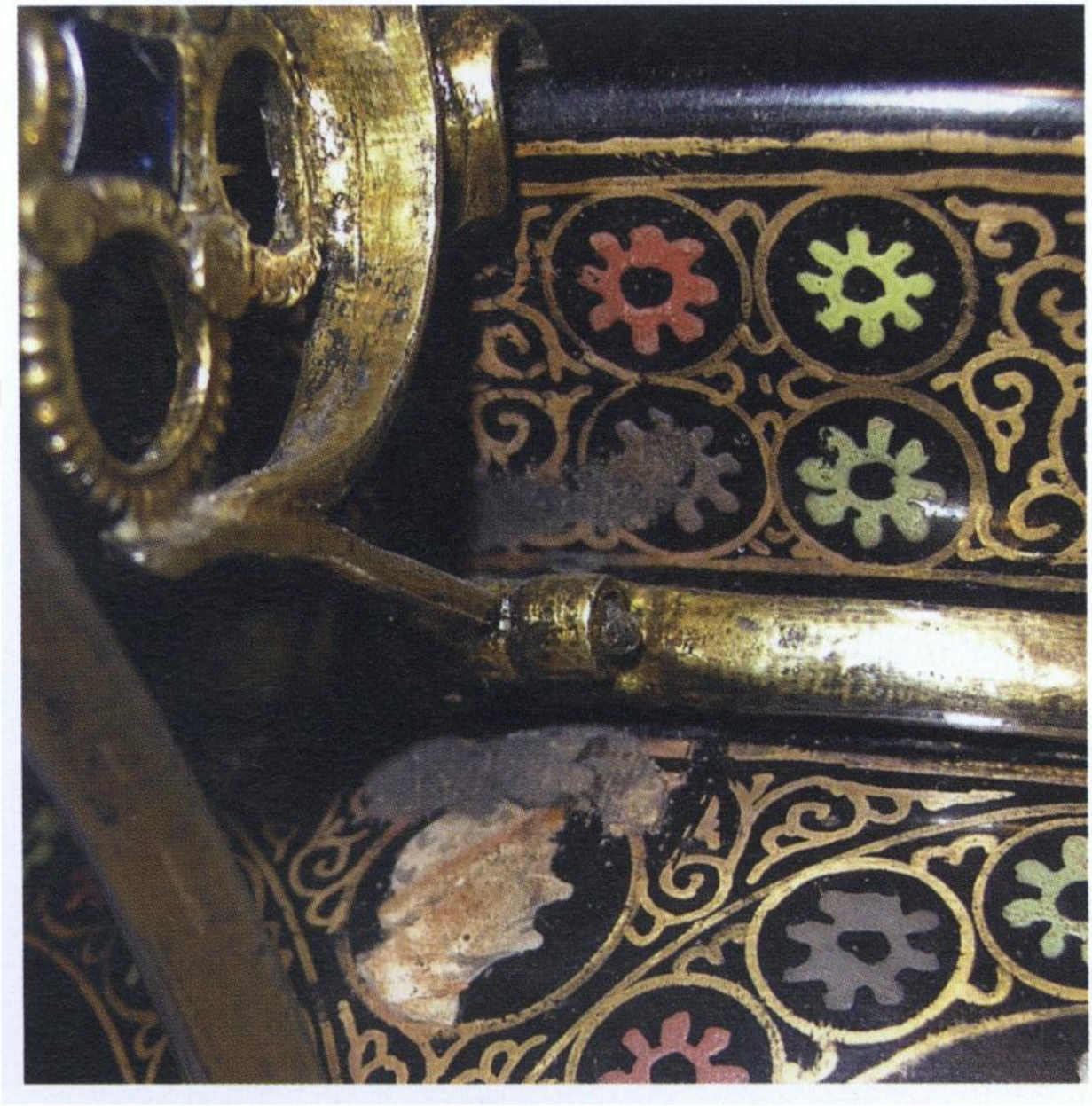
Ek 14: Veroli Kutusu.

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Veroli_Casket_(5482097351).jpg , Erişim tarihi: 17.02.2023)

Ek 15: VII. Konstantinos'a ait olduğu düşünülen kadeh.

(William Gudenrath vd., "Notes on the Byzantine Painted Bowl in the Treasury of San Marco, Venice", *Journal of Glass Studies*, C. 49 (2007), s. 58.)

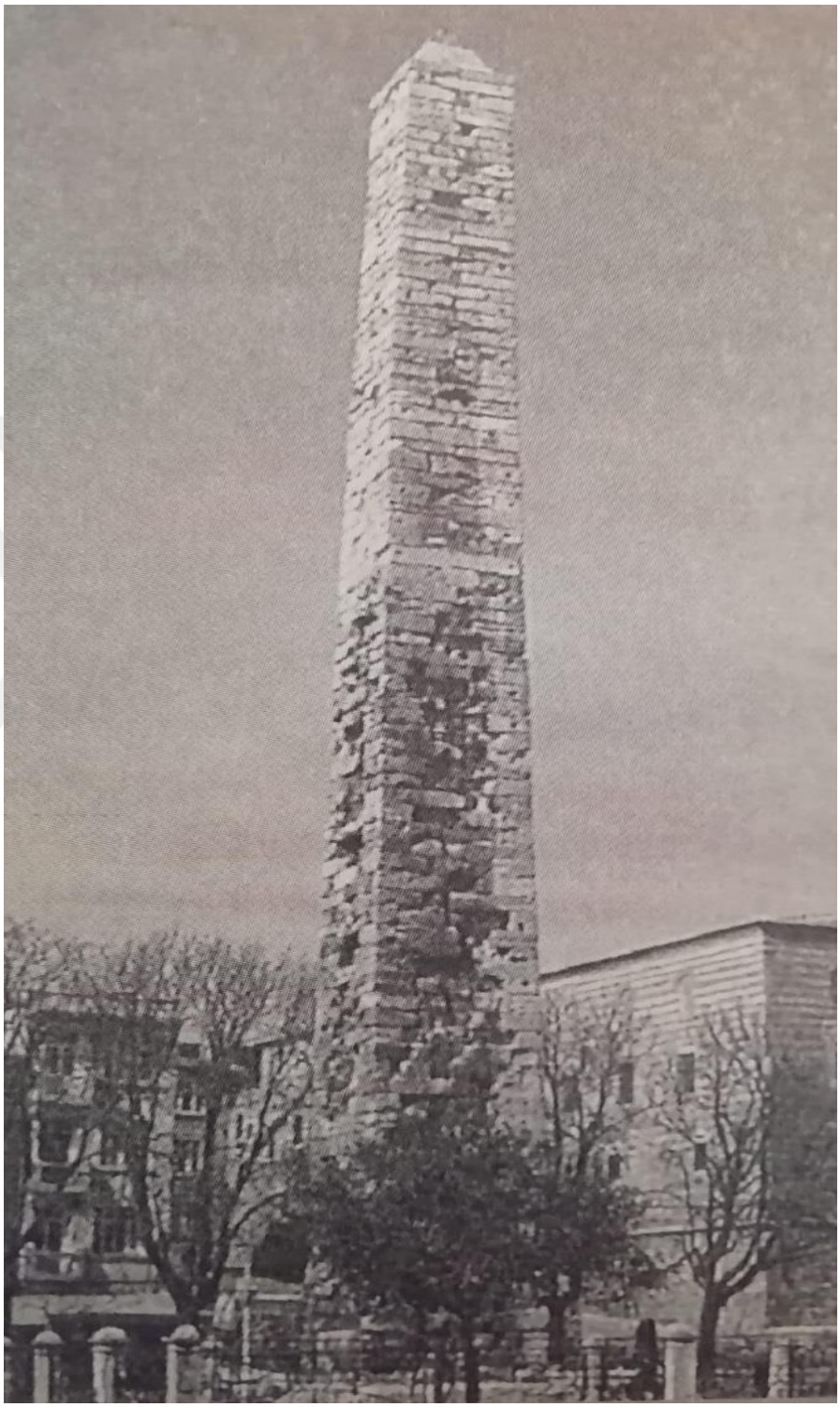
Ek 16: VII. Konstantinos'a ait olduğu düşünülen kadehten detay.

(William Gudenrath vd., "Notes on the Byzantine Painted Bowl in the Treasury of San Marco, Venice", *Journal of Glass Studies*, C. 49 (2007), s. 61.)

Ek 17: VII. Konstantinos'a ait olduğu düşünülen kadehten detay.

(William Gudenrath vd., "Notes on the Byzantine Painted Bowl in the Treasury of San Marco, Venice", *Journal of Glass Studies*, C. 49 (2007), s. 60.)

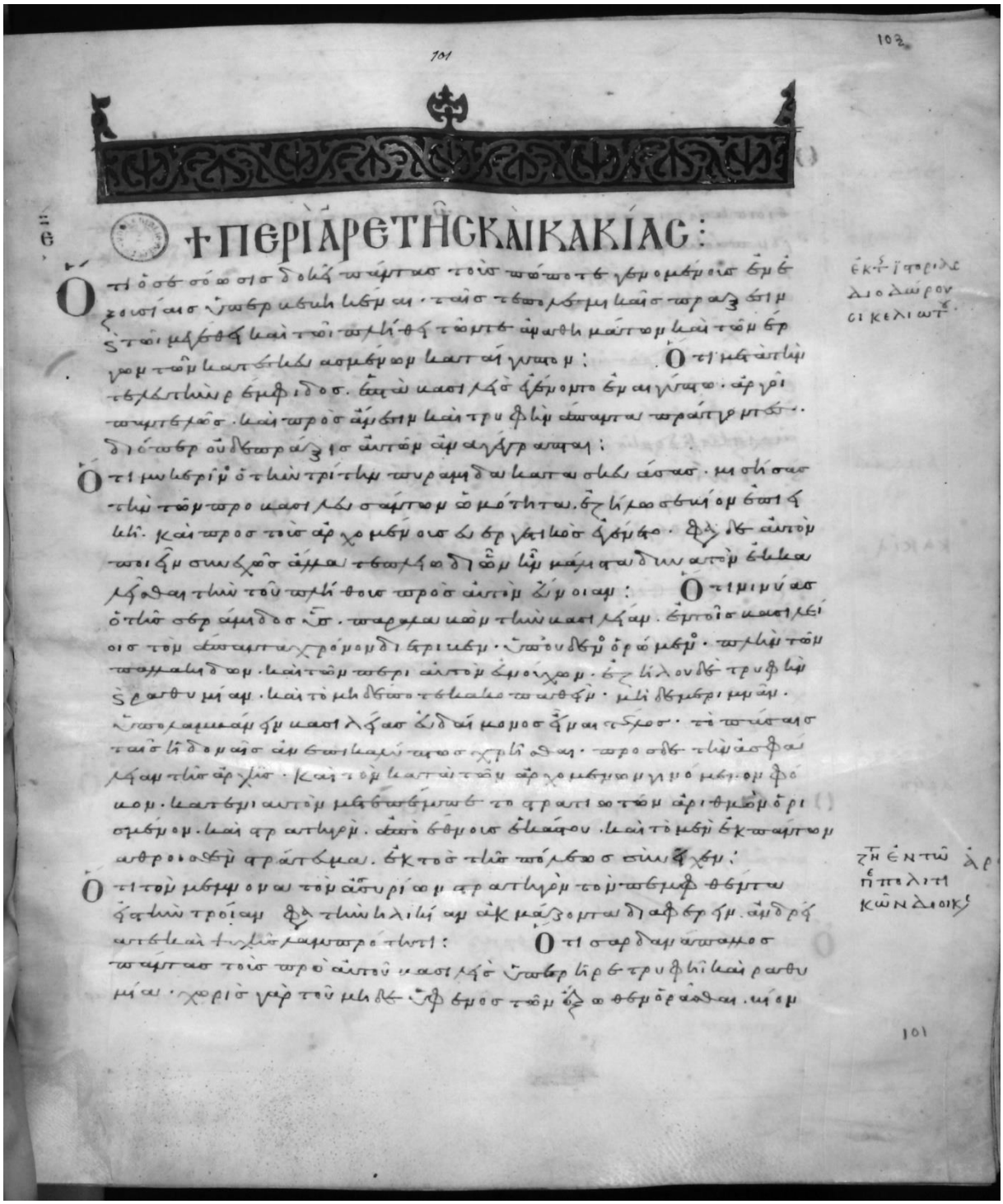
Ek 18: Konstantinos Porphyrogenitos Sütunu olarak da bilinen örme sütun.

(Seza Sinanlar, *Bizans Araba Yarışlarından Osmanlı Şenliklerine Atmeydanı*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005, s. 16.)

Name	Period	Works
Herodotus	485–425 BCE	*Histories*
Thucydides	454–399 BCE	*Life of Thucydides by Marcellinus; History of the Peloponnesian War*
Xenophon	428–354 BCE	*Cyropaedia, Anabasis*
Polybios	200–118 BCE	*Roman History* (220–168 BCE)
Diodoros of Sicily	90–30 BCE	*Bibliotheca Historica*
Dionysios of Halic.	1st c. BCE–CE	*Antiquitates Romanae*
Nicolas of Damascus	1st c. BCE–CE	*Autobiography, Histories, Life of Augustus*
Flavius Josephus	37–100 CE	*Antiquitates Judaicae, Bellum Judaicum, Contra Apionem, De Macchabeis, Vita*
Arrian	95–175 CE	*Anabasis Alexandri, Diadochi, Parthica*
Iamblichus	2nd c. CE	*Babylonian History*
Appian	115/7–61	*Basilica, Italica, Samnitica, Celtica, Sicelica, Iberica, Annibaica, Libyca, Numidica, Macedonica*
Cassius Dio	d. 235	*Roman History*
Dexippus	210–75	*Diadochi, Scythica*
Eunapios of Sardis	346–414	*Histories* (270–414)
Sokrates	379–440	*Church History* (305–439)
Priskos of Panion	5th c.	*Histories*
Zosimos	5th c.	*Pagan History* (until 410)
Prokopios	500–62	*Persian, Vandal, Gothic Wars*
Peter the Patrician	500–65	*Roman History* (44 BCE–361 CE)
John Malalas	490–570	*World Chronicle*
Malchos of Philadelphia	5th–6th c.	*Byzantiaca*
Agathias of Myrina	532–80	*Histories* (552–59)
Menander Protector	6th c.	*Histories* (558–82)
Theophylaktos Simok.	580s–641	*Histories* (582–602)
John of Antioch	6th–7th c.	*World Chronicle*
George the Monk	9th c.	*World Chronicle*

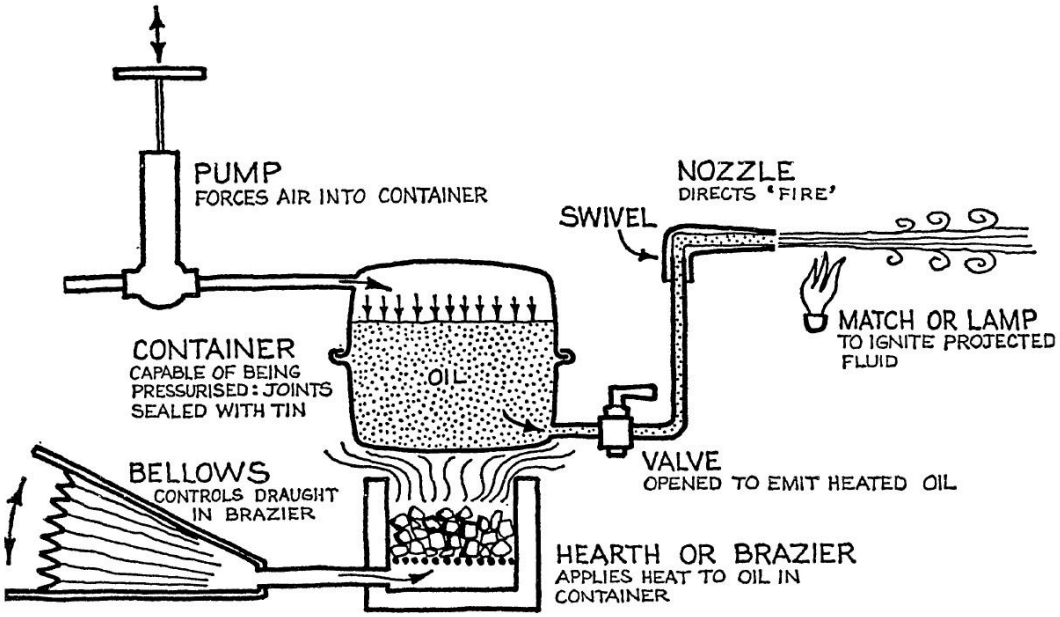
Ek 19: *Excerpta Historica*'ya kaynaklık eden yazarlar ve eserleri.

(Andras Nemeth, "A Database for Re-conceiving Imperial Ideology? / Constantine VII Porphyrogennetos and the Histocal Excerpts", *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos : From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, ed. Niels Gaul, Volker Menze, Csanad Balint, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2018, s. 81.)

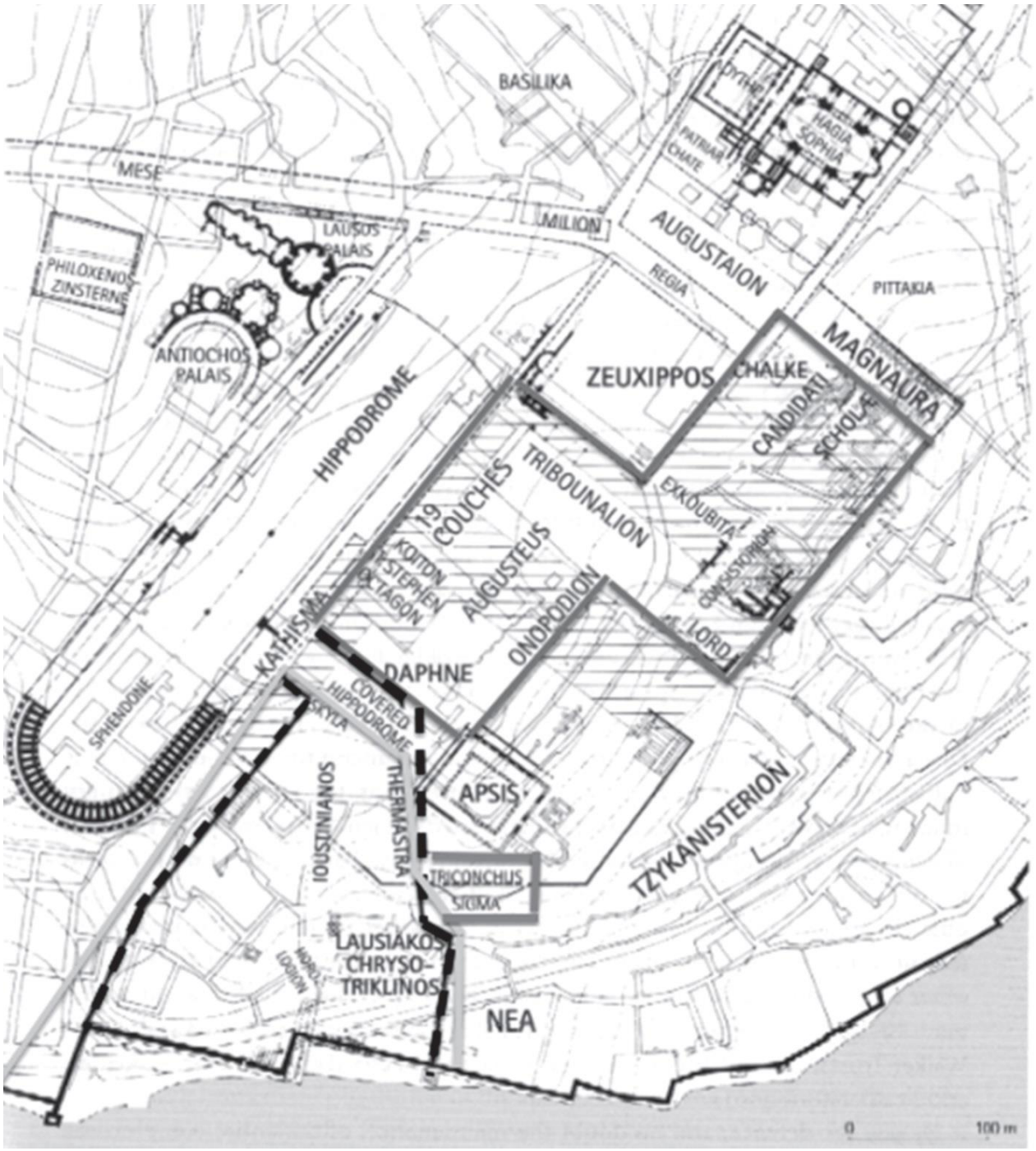
Ek 20: *Excerpta Historica*'nın Tours Müzesinde bulunan Turonensis elyazmasından "Erdem ve Kusurlar Üzerine" bölümünün giriş sayfası.

(András Németh, *The Excerpta Constantiniana and the Byzantine Appropriation of the Past*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018, s. 221.)

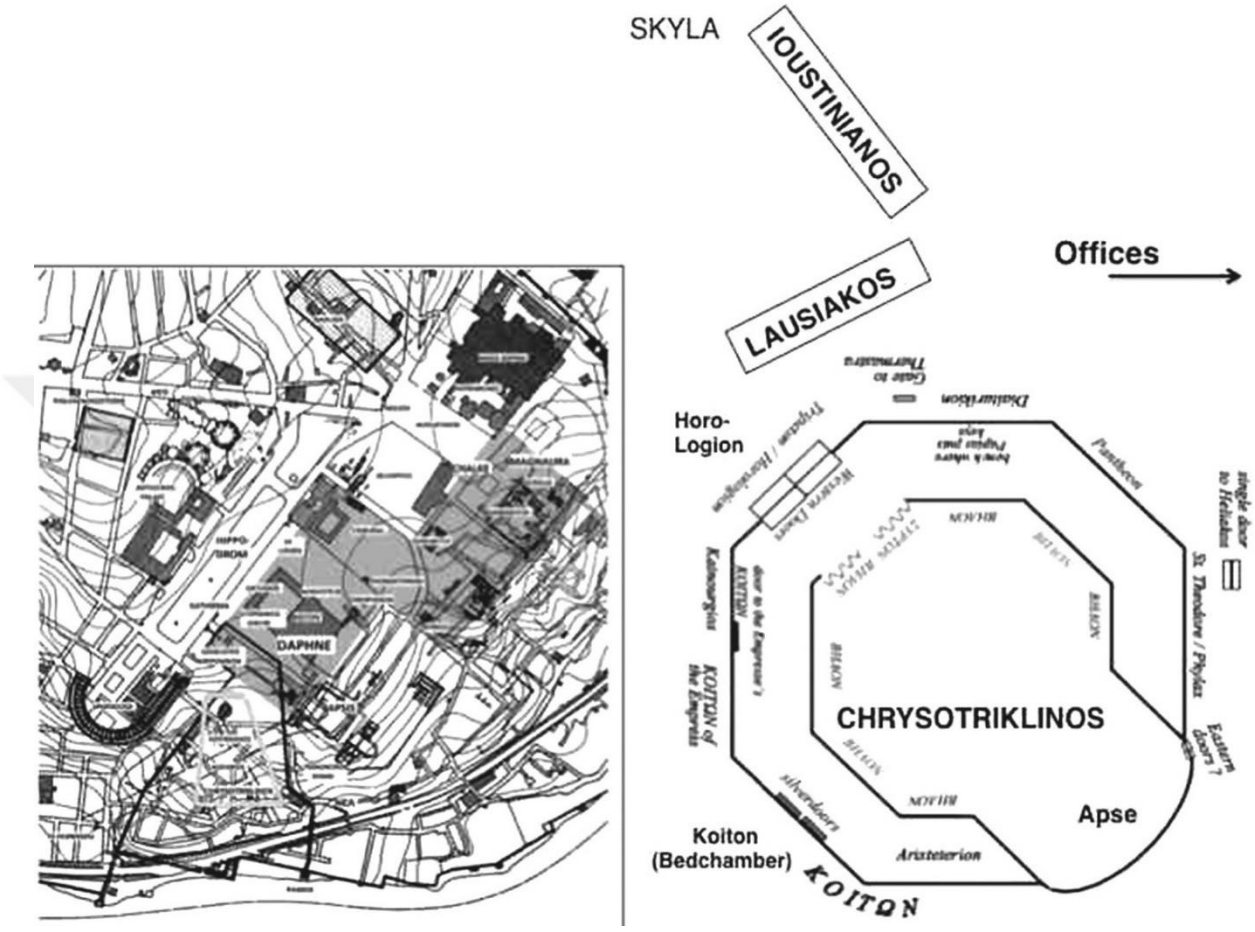
Ek 21: Haldon ve Byrne'e göre Rum ateşi düzeneğinin çalışma prensipleri.

(John Haldon, M. Byrne, "A Possible Solution to the Problem of Greek Fire", *Byzantinische Zeitschrift,* S. 70 (1977), s. 95.)

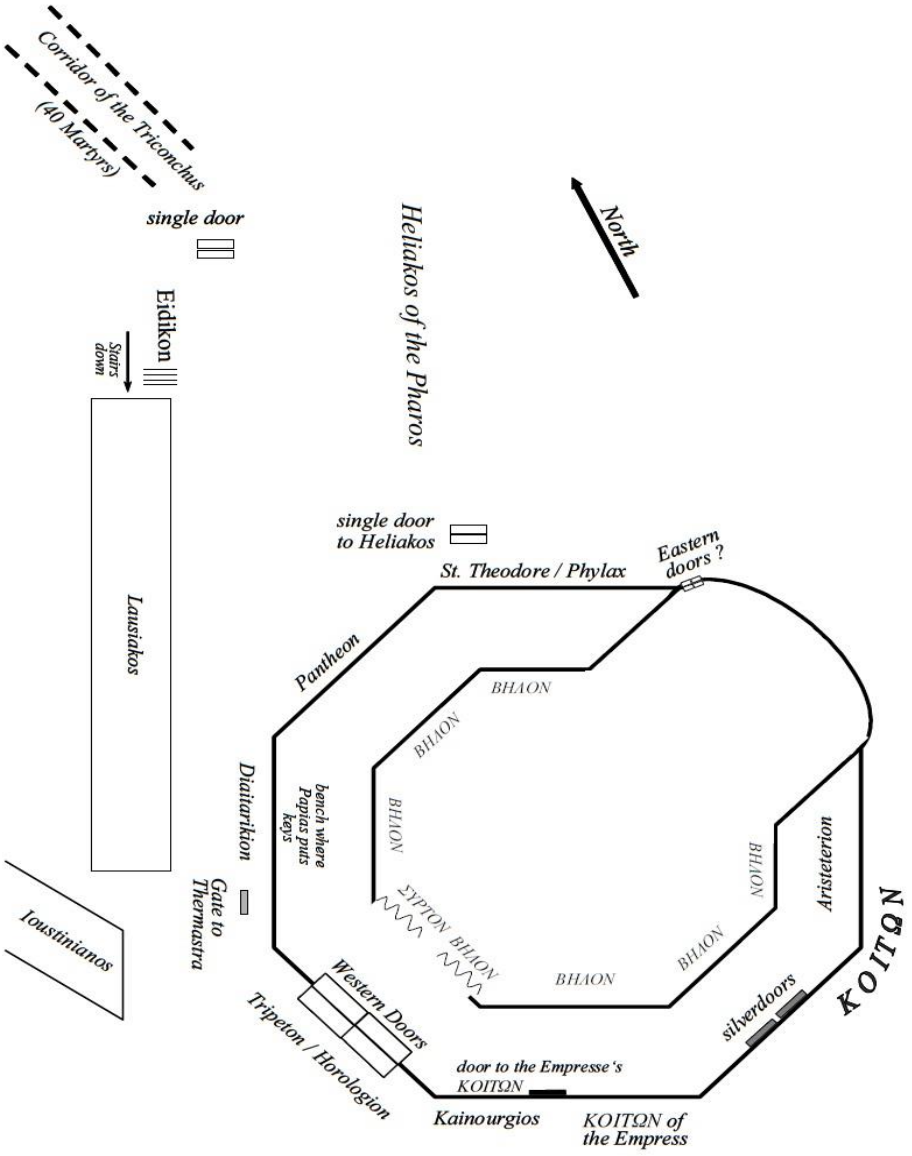
Ek 22: Featherstone'a göre *De Ceremoniis*'te anlatıldığı biçimiyle Büyük Saray.

(Michael Featherstone, "Space and Ceremony in the Great Palace of Constantinople under the Macedonian Dynasty", *Le Corti Nell'alto Medioevo: Settimana di studio del CISAM*, S. LXII (2015), TAB. II.)

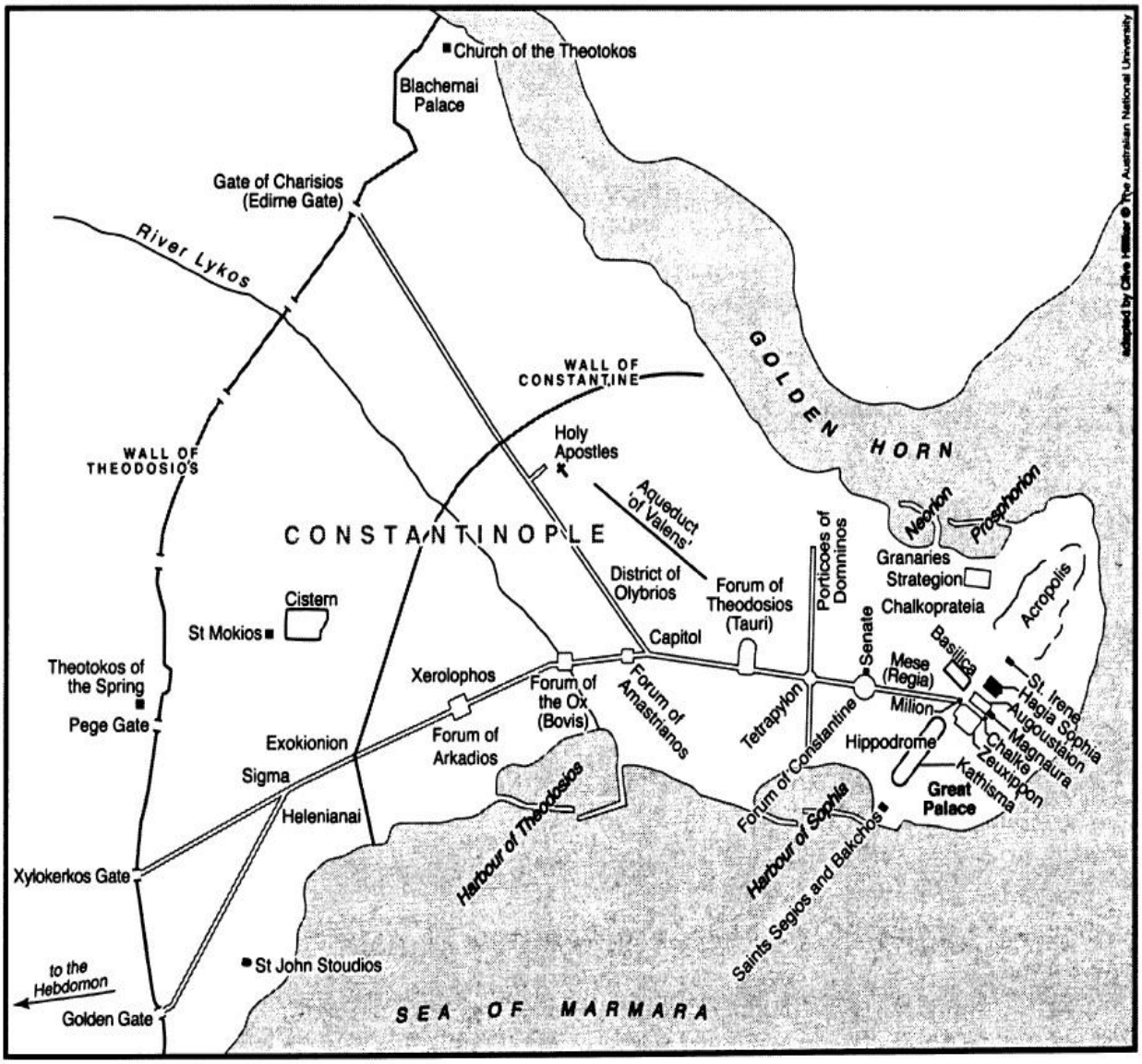
Ek 23: Featherstone'a göre *De Cerimoniis*'te anlatıldığı biçimiyle Büyük Saray.

(Michael Featherstone, "Space and Ceremony in the Great Palace of Constantinople under the Macedonian Dynasty", *Le Corti Nell'alto Medioevo: Settimana di studio del CISAM*, S. LXII (2015), Fig. 3.)

Ek 24: Featherstone'a göre Krisotroklinos ve etrafındaki binalar.

(Michael J. Featherstone, "The Chrysotriklinos Seen through De Cerimoniis", *Zwischen Polis, Provinz und Peripherie. Beiträge zur byzantinischen Kulturgeschichte [= Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik 7]*, ed. L. Hoffmann, Wiesbaden, 2005, s. 840)

Ek 25: Konstantinopolis kenti ve *De Ceremoniis*'te bahsi geçen bazı kent yapıları.

(Ann Moffatt, Maxeme Tall (çev.), *Constantine Porphyrogennetos: The Book of Ceremonies*, Leiden & Boston: Brill, 2017, s. 825.)

Ek 26: Mandylion'un Edessalılar tarafından Bizans heyetine teslim edilmesi. *Skylitzes Kroniği*'nin Madrid nüshasında yer alan canlandırma.

(https://www.loc.gov/resource/gdcwdl.wdl_10625/?sp=271&r=0.225,0.174,1.221,0.532,0 , Erişim tarihi: 17.02.2023)

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Hıdır Nezih		BAMYACI
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce (İyi)		
Eğitim Durumu	**Başlama - Bitirme**		**Kurum Adı**
Lise	1995	1998	İstanbul Fenerbahçe Lisesi
Lisans	2003	2008	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Yüksek Lisans	2013	2015	Bursa Uludağ Ünivertsitesi
Doktora	2015	2023	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum (lar)	**Başlama - Ayrılma Yılı**		**Çalışılan Kurumun Adı**
1.	2013	-	Bursa Uludağ Üniversitesi
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:	- Hıdır Nezih Bamyacı, "Edward Gibbon's *The Decline and Fall of the Roman Empire* and the Byzantine Studies", *Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences*, *24*(44) (2023), 97-108. - Hıdır Nezih Bamyacı, "Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtaşı Olarak Homeros", *Gastoria: Journal of Gastronomy and Travel Research*, *3*(1) (2019), 162-196.		
Diğer:			
İletişim (e-posta):			

Tarih:	**16/02/2023**
İmza:	
Adı-Soyadı:	**Hıdır Nezih BAMYACI**